

DE
LEGIBUS NATURÆ
Disquisitio Philosophica,

IN QUÆ

Earum Forma, summa Capita, Ordo,
Promulgatio, & Obligatio e rerum Na-
tura investigantur ;

Quinetiam ELEMENTA

Philosophiæ *Hobbiana*,

Cum MORALIS tum CIVILIS,
considerantur & refutantur.

Authore RICARDO CUMBERLAND, S. T. B.
apud *Cantabrigienses*.

DUBLINI:

Typis JACOBI CARSON: prostant verò venales
apud JOSEPHUM LEATHLEY, in vico vulgò
dicto *Dames-Street*, & PATRICIUM DUGAN,
in vico *Cork-Hill*, Balliopolas, MDCCXX.

LIBRARY

Philosophical

Barrett, Thomas, 1891-1900, 1901-1902, 1903-1904, 1905-1906, 1907-1908, 1909-1910, 1911-1912, 1913-1914, 1915-1916, 1917-1918, 1919-1920, 1921-1922, 1923-1924, 1925-1926, 1927-1928, 1929-1930, 1931-1932, 1933-1934, 1935-1936, 1937-1938, 1939-1940, 1941-1942, 1943-1944, 1945-1946, 1947-1948, 1949-1950, 1951-1952, 1953-1954, 1955-1956, 1957-1958, 1959-1960, 1961-1962, 1963-1964, 1965-1966, 1967-1968, 1969-1970, 1971-1972, 1973-1974, 1975-1976, 1977-1978, 1979-1980, 1981-1982, 1983-1984, 1985-1986, 1987-1988, 1989-1990, 1991-1992, 1993-1994, 1995-1996, 1997-1998, 1999-2000, 2001-2002, 2003-2004, 2005-2006, 2007-2008, 2009-2010, 2011-2012, 2013-2014, 2015-2016, 2017-2018, 2019-2020, 2021-2022, 2023-2024, 2025-2026, 2027-2028, 2029-2030, 2031-2032, 2033-2034, 2035-2036, 2037-2038, 2039-2040, 2041-2042, 2043-2044, 2045-2046, 2047-2048, 2049-2050, 2051-2052, 2053-2054, 2055-2056, 2057-2058, 2059-2060, 2061-2062, 2063-2064, 2065-2066, 2067-2068, 2069-2070, 2071-2072, 2073-2074, 2075-2076, 2077-2078, 2079-2080, 2081-2082, 2083-2084, 2085-2086, 2087-2088, 2089-2090, 2091-2092, 2093-2094, 2095-2096, 2097-2098, 2099-2100, 2101-2102, 2103-2104, 2105-2106, 2107-2108, 2109-2110, 2111-2112, 2113-2114, 2115-2116, 2117-2118, 2119-2120, 2121-2122, 2123-2124, 2125-2126, 2127-2128, 2129-2130, 2131-2132, 2133-2134, 2135-2136, 2137-2138, 2139-2140, 2141-2142, 2143-2144, 2145-2146, 2147-2148, 2149-2150, 2151-2152, 2153-2154, 2155-2156, 2157-2158, 2159-2160, 2161-2162, 2163-2164, 2165-2166, 2167-2168, 2169-2170, 2171-2172, 2173-2174, 2175-2176, 2177-2178, 2179-2180, 2181-2182, 2183-2184, 2185-2186, 2187-2188, 2189-2190, 2191-2192, 2193-2194, 2195-2196, 2197-2198, 2199-2200, 2201-2202, 2203-2204, 2205-2206, 2207-2208, 2209-2210, 2211-2212, 2213-2214, 2215-2216, 2217-2218, 2219-2220, 2221-2222, 2223-2224, 2225-2226, 2227-2228, 2229-2230, 2231-2232, 2233-2234, 2235-2236, 2237-2238, 2239-2240, 2241-2242, 2243-2244, 2245-2246, 2247-2248, 2249-2250, 2251-2252, 2253-2254, 2255-2256, 2257-2258, 2259-2260, 2261-2262, 2263-2264, 2265-2266, 2267-2268, 2269-2270, 2271-2272, 2273-2274, 2275-2276, 2277-2278, 2279-2280, 2281-2282, 2283-2284, 2285-2286, 2287-2288, 2289-2290, 2291-2292, 2293-2294, 2295-2296, 2297-2298, 2299-2300, 2301-2302, 2303-2304, 2305-2306, 2307-2308, 2309-2310, 2311-2312, 2313-2314, 2315-2316, 2317-2318, 2319-2320, 2321-2322, 2323-2324, 2325-2326, 2327-2328, 2329-2330, 2331-2332, 2333-2334, 2335-2336, 2337-2338, 2339-2340, 2341-2342, 2343-2344, 2345-2346, 2347-2348, 2349-2350, 2351-2352, 2353-2354, 2355-2356, 2357-2358, 2359-2360, 2361-2362, 2363-2364, 2365-2366, 2367-2368, 2369-2370, 2371-2372, 2373-2374, 2375-2376, 2377-2378, 2379-2380, 2381-2382, 2383-2384, 2385-2386, 2387-2388, 2389-2390, 2391-2392, 2393-2394, 2395-2396, 2397-2398, 2399-2400, 2401-2402, 2403-2404, 2405-2406, 2407-2408, 2409-2410, 2411-2412, 2413-2414, 2415-2416, 2417-2418, 2419-2420, 2421-2422, 2423-2424, 2425-2426, 2427-2428, 2429-2430, 2431-2432, 2433-2434, 2435-2436, 2437-2438, 2439-2440, 2441-2442, 2443-2444, 2445-2446, 2447-2448, 2449-2450, 2451-2452, 2453-2454, 2455-2456, 2457-2458, 2459-2460, 2461-2462, 2463-2464, 2465-2466, 2467-2468, 2469-2470, 2471-2472, 2473-2474, 2475-2476, 2477-2478, 2479-2480, 2481-2482, 2483-2484, 2485-2486, 2487-2488, 2489-2490, 2491-2492, 2493-2494, 2495-2496, 2497-2498, 2499-2500, 2501-2502, 2503-2504, 2505-2506, 2507-2508, 2509-2510, 2511-2512, 2513-2514, 2515-2516, 2517-2518, 2519-2520, 2521-2522, 2523-2524, 2525-2526, 2527-2528, 2529-2530, 2531-2532, 2533-2534, 2535-2536, 2537-2538, 2539-2540, 2541-2542, 2543-2544, 2545-2546, 2547-2548, 2549-2550, 2551-2552, 2553-2554, 2555-2556, 2557-2558, 2559-2560, 2561-2562, 2563-2564, 2565-2566, 2567-2568, 2569-2570, 2571-2572, 2573-2574, 2575-2576, 2577-2578, 2579-2580, 2581-2582, 2583-2584, 2585-2586, 2587-2588, 2589-2590, 2591-2592, 2593-2594, 2595-2596, 2597-2598, 2599-2600, 2601-2602, 2603-2604, 2605-2606, 2607-2608, 2609-2610, 2611-2612, 2613-2614, 2615-2616, 2617-2618, 2619-2620, 2621-2622, 2623-2624, 2625-2626, 2627-2628, 2629-2630, 2631-2632, 2633-2634, 2635-2636, 2637-2638, 2639-2640, 2641-26

CONFIDENTIAL

Phyllophaga

CHART MORALIS FOR CIVILIS

~~09-301~~

761-121,2

[illegible]

HONORATISSIMO

Illustrissimoque Viro

D^{no} Orlando Bridgeman,

EQUITI AURATO & BARONETTO:
Regiæ Majestati à Sanctoribus Consiliis, & Mag-
ni Sigilli ANGLIÆ Costodi.

Honoratissime Domine,

UÆ duæ res in
librorum Dedi-
cationibus pluri-
mum valere so-
lent, Operis nem-
pe materia, &
Auctoris condi-
tio, cæ ambæ
Tuo nomini in-

tribendum esse hunc librum efflagitarunt.
quandoquidem Leges, de quibus agi-
us, Naturales fundamenta sunt Æqui-
tatis,

Epistola Dedicatoria.

tatis, cujus Tu & ex indole Tua es
amantissimus, Optimi Regis designati-
one Supremus Judex ; iniquum sane
fuiſſet alium hujus operis Patronum quæ-
ſiſſe. Verum non ſolius Æquitatis res
agitur in hac controverſia, ſed totius in-
ſuper Religionis, Juſtitia, & Societatis
Civilis. Principia quæ Tibi ſunt chariſ-
ſima querimur ab Hobbio impugnari.
Quanquam enim aliquando fatetur dic-
tata Rationis huc ſpectantia a

*Civ. c. 4.
ſec. 1.*

Deo unicuique pro actionum
ſuarum Regula eſſe tributa; hoc
tamen non obſtante, ea neminem obli-
gare contendit ad actus externos eis con-

*Civ. c. 3.
ſect. 27. c. 5.
ſect. 2. 5. c.
6. ſect. 3. Le-
viath. Ang. c.
26. p. 143.*

formes, nec proprie Leges
eſſe, niſi ea pars ſiant Legis
Civilis, adeoque pœnis a Ma-
giſtratu Civili muniantur ;
& niſi homines, quorum inte-
reſt hæc obſervari, ſub eodem

fuerint Imperio Civili. Nempe hæc eſt
κρίσις νόμου, ſeu Rata illa Sententia doctrina

Hob-

Epistola Dedicatoria.

Hobbiana, cui stabiliendæ cætera ejus, dogmata vel inserviunt vel ab ea tanquam satis stabilita deducuntur. Hinc infert quod Summis Imperiis, seu Civitatibus omnibus quicquid libet licet facere in alias quassibet Civitates ; quæ omnes in statu belli intercesserint. Hinc singulis hominibus contendit licere aliis quibussibet vitam, omniaque eis necessaria eripere, si in statu (quem fingit) naturali considerentur, seu eidem Legislatori Civili se non subjecerint. Nos autem hæc contendimus non solum Dominio Dei in Actus hominum externos (quod Religio Naturalis agnoscit) repugnare : Verumetiam inde sequi Deum ad externos actus jus suum cuiq; tribuendi, fidemq; datam servandi neminem obligare ; sine quibus nec Societas Civilis, nec Commercium inter diversas Civitates consistere possunt. Sublata autem obligationis vi quam dictamina hæc Rationis a Deo accipiunt, mirum non erit si Hobbius nullam

Epistola Dedicatoria.

nullam aliam afferre poterit causam obligationis, quæ sufficiat ad coercendam quidlibet agendi licentiam. Omnis enim Auctoritas Civilis minor est Divina illa Legum Naturalium, & indiget Auctoritate Legum Naturæ ad actus externos obligante, ut licite fundari, & ut facta tecta conservari possit. Porro illi non est visum satis Civitatum, Legumque fundamenta evertere, nisi Leges omnes postquam scriptæ fuerint, in cujuslibet flagitii favorem flexiles fecerit ex arbitrio sui Leviathanis. Ideoque ut nullus relinquatur Jurisconsultis locus, Armatum introducit Legum interpretem, qui omnes Legum nodos gladio solvet:

*Leviath. c.
26. Anglic.
Edit p. 143
C. 147.*

Eodemq; in capite aperte docuit Legis Communis Anglicanæ non esse proprie judices, sed tantum jurisconsultos.

Quoniam

Epistola Dedicatoria.

Quoniam itaque notissimum est quam propitio Tu semper fueris animo in Pietatem, & Justitiam; Tibi imprimis isthæc Dissertatio erat offerenda. Tu enim Bonum illud Commune totius Civitatis Dei assidue, & foeliciter prosequeris; quod Pietatem, & Humanitatem universam in se continet, omnesque adeo Leges Naturæ adimplet. Pietatem Tuam in Deum, insigni Tua in ejus Ecclesiam munificentia testatam facis, tam Episcopatum Cestriensem, quam Parochiales Ecclesias complures prædiis ornando. Benevolentiam autem erga genus Humanum exerces, partim dum in Consiliis Serenissimi Regis (in quibus commercia aut foedera cum Gentibus plurimis transiguntur) Tu jura Gentium, Fidem, ac Pacem Sanctissime colis, & ab omni Invasione alieni abhorres: Partim vero dum Regno, cui Subditus natus es, adeo constanter te fidelem præstitisti, ut Tibi velut Catoni illius Causa etiam victa placuerit,

Epistola Dedicatoria.

cuerit, nec voluisti Rebelli jam Victori Te
subditum facere; cum Hob-
Lev. Ed. Angl. Concluf. p. 390. bius id licitum esse aperte do-
cuerit. Atq; has quidem De-
dicationis causas suggessit operis nostri
argumentum. Auctorem quod attinet,
fatis erit dixisse illum Tibi ut Patrono
adeo devinctum esse, ut hunc ingenii
fui foetum Tui juris esse libenter agnos-
cat, quia in Tua quasi nascitur domo.
Ego denique consilio libellum istum
ad Te dedi ut genti literatae (quae tota
tuo affurgit nomini) gratior sit: Fi-
liis autem tuis, Tuarum Virtutum ha-
ereditibus, hac ipsa de causa erit, fat scio,
longe acceptissimus. Restat ut veniam
supplex petam, quod ea palam dicere
ausus fuerim quae Tu in Ecclesiae com-
modum secreto praestiteris. Feci certe
nullo adulandi studio: sed quia visum
est Tuam Munificentiam in honorem
Reformatae Religionis cedere posse, &
ut aliis omnibus quibus facultates sup-
petunt

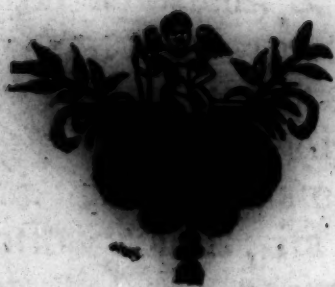
Epistola Dedicatoria.

petunt rarissimum exemplum proponere imitandum. Ignoscas mihi insuper obsecro, quod ab arduis Regni Negotiis Te diutius quam par erat distinuerim. Ad vota igitur quotidiana mea me recipio, ut Deus Te Ecclesiæ, Regi, Regno, nobis denique omnibus incolumem quam diutissime servet.

Servus tuus humillimus multis

Nominibus devinctissimus,

R. C.

b

ALLO-

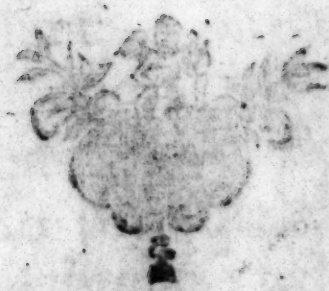
Epistola Doctoris

petunt rationibus exemplis
tem iniquitatem. In hoc
ofecto, quod ad alicuius
Te dicitur per hoc est
voti. Quod dicitur per hoc
ut per Te dicitur. Ad hoc
bis de ratione omnino
consequenter.

De hoc etiam dicitur in

Veritas de ratione

R. G.

ALDO

ALLOQUIUM

A D

LECTOREM.

CIA S velim, Erudite Lector, Auctorem in Philosophica hac dissertatione non id agere ut verborum lenociniis, & oratione calamistrata te captet. Non ille in vagantiis undique conquirendis, sed in concinnandis periodis navavit operam. Vnde sicut non in amœnis Oratorum hortis, in suaveolentibus rosetis; ita nec in horridis Scholasticorum dumetis, inter vepres & sentes ambulabis. Nulla hic barbara Monachorum Vocabula, nullos aut paucissimos *Artis* (ut vocant) *terminos* invenies; nullis denique Sophismatum retibus illaqueaberis. Philosophus noster non adeo prolixam alit barbam, ut eum ab omni elegantia abhorruisse, nedum

Alloquium ad Lectorem.

nedum ut æstimationem a neglectu & squallore aucupari dixeris; licet nec ita comptam nitidamve, ut inter Aulicos censi debeat. Fatetur se non esse purum putum Ciceronianum, neque in eo ingenium exercuisse suum ut iis placere quibus *thesaurus in lingua situs est*: verum in eo duntaxat ut intelligere, ut intelligi posset. Nimirum omnia curare non potuit, maximum negligere noluit. Ac proinde ad rem attentus, ritu eorum qui ad rem paulo attentiores sunt, neglecta facie & inornato prodiit habitu.

Ad hæc ut ab illo crimen penitus amoveam mihi ipsi scriptum hoc accurandum commisit. Ego vero sive per imperitiam, sive per desidiam, vel (quod perinde est) multiplices occupationes, partes meas non egi. Mihi igitur imputes velim, quicquid ab illo hac in re peccatum est. Et ob læsam Grammaticorum Majestatem, Capitale scilicet Crimen, pœnas a me gravissimas esse jure merito exigendas agnoscam oportet. Denique si nihil horum te moveat, ad Scioppium, aliosque rigidos sermonis Latini exactores me conferam: hos in hac causa appellabo, qui nullis unquam patrociniis repudiarunt. Supremi autem hi sunt judices, quos est *jus & norma loquendi*. Solent illi, si qua sit, peregrinam, pro auctoritate qua pollent gravissima, civitate donare. Et proculdubio sermonem rudem argumento philosophico, & facili tractandi methodo congruum esse asseverabunt. Cave igitur, bone Lector, si me audis, ut, locutionem nostram increpando, classicum canas ad bellum Grammaticale.

Aliud

Alloquium ad Lectorem.

Aliud insper est quod te monitum vellem, nempe sales & facetias, acres, argutasque sententias hoc in Tractatu nequaquam esse expectandas. Nimirum Auctor noster tantum ab illo confutandi genere abhorruit, quo convitiis plaustra in Adversarium congeruntur, ut justæ quidem indignationi fræna non semper laxaverit. Profecto *difficile* admodum est *Satyram non scribere* in male moratam istam philosophiam, in qua omnis impietatis, injustitiæ, nequitie, discordiæ denique jacta sunt fundamenta. Attamen placidissimi ingenii vir leni & temperata Oratione uti voluit, idque multis de causis. Primo enim apud se statuerat Hobbium, virum haud vulgariter doctum, & jam multa, tristisque *senectate* tabescentem. comiter tractare. Non enim minus inhumanum esse duxit, si in moribundum, & mortem continuo horrentem senem vehementius inveheretur, quam si in sepulti ossa & cineres insultaret, aut si mortui vexaret manes. Deinde in studiis Mathematicis multum, diuq; versatus Auctor noster, ab illis didicerat pura, simplicique, nullis ornata elegantiss, nullis salibus interspersa dictione uti. Nec erat cur ab inficeto hoc dicendi genere abstineret, in alio licet Argumento; quoniam inde fit, ut in Mathesi (nisi forte *insaniam quispiam*, teste Hobbio) rarissime errantes deprehenderis. Ut igitur pacato, & tranquillo animo maximi momenti veritates, easque sane non obvias investigaret; utque eas perspicua & æquabili oratione aliis proponeret amplectendas, more Mathematicorum, incertos, & turbatos fluctuantis ingenii æstus sibi depellendos esse judicavit. Denique, ne molestus sim, quisquis Librum hunc

Alloquium in Lectorem.

hunc siccum, jejunum, omnium festivitatum, venerumque expertem esse cavillabitur, sciat is Auctorem id solum egisse, ut veritetem gravissimam dilucide explicaret, & ut confirmaret nervose: quod aut ille egregie præstitit, aut a quoquam alio posse perfici desperabo. Verum, ut id obiter moneam, quicquid dixerò in Authoris, operisve laudem meritissimam, noli tu ita accipere, quasi præcoci aliquo encomio tuam gratiam occuparem. Integrum (per me licet) esto cuivis judicare, si modo prius patienti animo & attento librum perlegerit, penitusque cognoverit; tum demum sententiam ferre (ex bono tamen & æquo) fas erit. Quicquid autem de eo dixerint indocti, malevoli, invidi, derisores; quicquid ogganniant stulti, oscitantes, *jurati in verba*, sophistæ; quicquid Athei, Dei, hominumque Ofores cavillentur, eorum maledicta præconiū in loco reponemus: certe optimi quique benigne agent, & causam quam agit (*i. e.* commune bonum) in se defendendam suscipient ad unum omnes. Immo omnibus non malis acceptum fore hunc librum nullus dubito, cum id unum agat, ut communem omnium felicitatem unicuique esse pro virili promovendam probet. Itaque nisi me mea fallit conjectura, laudabit eum præsens ætas, admirabitur posteritas: siquid enim judico, non uni scribitur ævo sed æternitati.

Tu autem, Præstantissime Vir, perge, pro ea qua charitate profusissima, de humano genere optime mereri: id est præclara illa cogitata *ἀνθρώπων ἀγαθὰ*, quæ ex animo tuo, ceu ex perenni, & limpidissimo Notionum fonte, jugiter promanant, omnibus communicato;

Alloquium ad Lectorem.

nicato ; ut universi optatissimos illos prudentiæ, virtutis, tranquillitatis capiant fructus, quos nimium pauci hæcenus percepimus.

Vos denique, quotquot estis, ubique gentium, Patres, fratresque mei ; Vos Indiarum, Scythiæ, Lybiæ, & ignotarum regionum incolæ ; vos qui Religionibus, qui opinionibus & affectibus magis quam locis diffiti estis : Audite hunc librum, audite Sacrum Codicem si ad vos pertigerit ; audite vestram ipsorum rationem, experientiam, sensum susurrantes ; imo totam Naturam audite clamantem, vociferantem, nihil esse utilius, excellentius, melius, nihil humanius, divinius nihil Charitate omnium in omnes diffusissima. Omnia hæc clara voce, & uno ore attestantur, Benevolentiam latissime diffusam esse officiorum nostrorum principium, mensuram, regulam, unicamque legem ; quinetiam eandem actionem nostrarum finem, amplissimum, quod expetimus, præmium, *summum* denique hominis *bonum* esse attestantur. Quousque igitur odium, invidiam, simultates fovebimus stulti mortales ? Quin potius deposita omni malevolentia, iracundia, nimia φιλαυψία, ardentes & infinitos in nobis omnibus amores excitemus. Tum demum felicitatem humanam consequemur maximam ; ubi non nobis, non consanguineis, non juxta nobiscum sentientibus, non amicis solum, verum omnibus, quotquot sunt, vivemus, ubi in commune consulamus. *Rara erit illius temporis felicitas*, quando omnes omnium beatitudinem summo studio, & junctis viribus promovebunt. *O præclarum illum diem ! O sæculum expetendum ! Acceleremus*

Allocutium ad Lectorem.

Accelérémus illud, fratres, quantum in nobis est;
& benevolos nostros conatus adjuvare dignetur be-
nignissimus Deus (Amor ille æternus, & prototypus)
Spiritus suum, φιλόανθρωπον illud πνεῦμα, copiose af-
flendo; ut sanata omni animorum exulceratione, uni-
versi hujus mundi incolæ ardenti *Omnibus benefaci-
endi* studio teneamur.

Sic ex intimis præcordiis debet

Vestrum omnium amantiſſimus.

H. B.

CONTENTA

CONTENTA.

IN Primo capite status Quæstionis proponitur: et Leges Naturæ omnes ad unam de Benevolentia erga Rationales omnes reducuntur, ejusque sanctio ex effectis ab Auctore Naturæ tali Benevolentia annexis breviter indicatur. Ostenditur etiam methodus quâ dicamina de effectis Benevolentia universalis, actuumque sub eâ contentorum (qui sunt Divisio rerum operarumque humanarum inter omnes, fidei datæ observatio, Grati- tudo, sui Prolisque cura) reducantur ad idoneam simi- tudinem cum Propositionibus Matheseos Universalis de effectis Computationis Mathematicæ quâ omnes quan- titates inter se conferuntur. Inde verò deducitur, & ea- rum veritatem, & impressionem in mentes nostras fieri Primâ Necessariorum omnium effectorum Causâ simili- tudine innotescere. Hæc decem sectionibus primis ab- solvuntur. Ostenditur Sect. 11, 12. Hobbium & modò dictis & sibi met ipsi aded repugnare, ut in Atheismum quæat & neget ullas Leges Divinas propriè dictas vel è Naturâ rerum disci posse, vel è factis Scripturis, nisi Revelatio cuique particularitèr detur, quòd Scriptores sacri fuerint Prophetæ. Deinde usque ad finem Sect. 15. probatur Propositionis nostræ Generalis veritatem manifestò cognosci è phænomenis ubique vulgò agnitis, tamque ab ipso Hobbio ut sibi constat agnoscendam esse Sect. 16. Postea ostenditur Philosophicâ notitiâ Cau- sarum

Contenta.

farum Naturalium quæ effecta sua generant aut conservant distinctam notitiam hauriri Bonorum quæ non tantum sed pluribus prosunt, aut contra eorum quæ pluribus nocent seu mala sint. Et *Seç.* 20. probatur Hobbianam Philosophiam evincere talem vim omnibus motibus Corporum inesse. Pari ratione ex cognitione finitæ conditionis creaturarum omnium deducitur necessitas limitandi usus rerum quarumlibet & operarum humanarum ad certas personas pro dato tempore; cujus vi obiter eruitur origo Divisionis rerum & Domini ad finem *Seç.* 23. §. 24. Legum Naturalium summa capita proponuntur, earum ordo inter se innuitur. Modusque omnes à primariâ deducendi indigitatur. *Seç.* 26. Præmia pœnæque cum observatione neglectusque harum è voluntate Primæ causæ in constitutione & gubernatione Mundi coherere ostenditur. Hobbiûmque hoc aliquando asserere, quandoque autem negare, ut jus Omnium in omnia Doctrinæ suæ Civilis ponat. *Seç.* 27. Fundamentum illud doctrinæ Hobbianæ subruitur ad finem capitis *Sectionibus* 35. absoluti.

C A P. II.

IN Secundo capite explicamus quid in hominis, quid in Naturæ nomine comprehenditur: & Sectione quartâ enumerantur distinctius animi humani vires quæ homines cæteris animalibus aptiores faciunt ad Societatem cum Deo hominibusque universis ineundam. Recta Ratio explicatur à 5. *Sectione* ad finem 10. Universalium notionum propositionumque vis huic fini inserviens, *Seç.* 11. Actuumque in nosmet reflexorum indigitatur. *Seç.* 12. Deinde ad corporis humani considerationem transitus, & ostendimus esse aliquid quod suadeat ut Commune Bonum nostrumque ei subordinatè quæramus; quoniam Corpora nostra

Contenta.

nostra naturaliter partes sunt Syltematis Mundani à Primo Motore perpetuò pendentis, cuiusque omnes partes mutuis mortibus necessario implicantur, aliæque aliis subordinantur ad Totius conservationem, ad Sect. 16. 20 Animalia sunt aliis hominibus congeneta, adeoque pariter limitatos habent sese conservandi appetitus, qui facile consistunt cum permissione conservationis similium, §. 17. Quinetiam similitudo phantasmatum, quibus ejusdem generis animalia representantur, disponit ad effectus similes iis quibus feruntur animalia in suam conservationem. §. 18. Ipse porro Amor erga congeneta animalia jucundus est affectus, ideoque ejus exercitium cum *φιλανθρία* animalium conjunctissimum est. §. 19. Tandem idem è naturali earum propensione ad prolem generandam & educandam. Sect. 20, 21. Objectiones Hobbii in argumentum à consociatione aliorum animalium solvuntur, & ex omnes in ipsum retorquentur. Sect. 22. Denique idem probatur ex iis quæ corpori humano peculiaris sunt, qualia sunt adjumenta aliquot phantasiæ & memoriæ, adedque prudentiæ. Hic considerantur Cerebrum pro mole corporis multò majus quàm in aliis animalibus; Sanguinis insuper Spirituumque major copia, defecatio & vigor; Ætas etiam longior. 2. Quæ faciunt ut Affectus regere homines melius possint, ut Plexus nervorum homini proprius; aut ut eorum regimen ipsi magis necessarium sit, ut pericardii cum diaphragmate connexio, aliæque causæ propter quas in affectibus vehementioribus præ cæteris animalibus perichitatur, ad finem Sect. 27. 3. Propensiones majores humani generi ad sobolis procreationem & educationem quàm in aliis animalibus observantur. Sect. 28. Denique consideratur apta totius hominis conformatio ad Societatem; Vultus præsertim & manus humanæ: quòdque societatis aptæque subordinationis adeoque Regiminis commoda è naturali conjunctione mentis cum corpore & illius in hoc imperio commonstrantur.

Contenta.

C A P. III.

IN capite tertio *Seç.* 1. Definitur Bonum Naturale & dividitur in bonum uni proprium & pluribus commune. Actio habitusve agentis naturalis communi omnium bono naturali inserviens in Legibus præcipitur: & quando existunt tales actus habitusve propter convenientiam cum Regulis morum dicuntur moraliter Boni. *Seç.* 2. Hobbii sententia bonum æstimantis in statu naturæ à solâ personâ loquentis traditur, & oppugnatur tam è principiis rationis Communis, quàm è scriptis illius propriis. Evincitur illum non alijs tantum, sed sibi insuper hîc contradicere.

C A P. IV.

CApite Quarto *Seç.* 1, 2, 3. Innuitur definitio Dictaminum practicorum, sunt propositiones actionum humanarum connexionem cum effectibus suis enunciantes: & ostenditur tales propositiones, dum causam exhibent idoneam aut necessariam effectus destinati, eadem operâ medium sufficiens aut necessarium ad finem præscribere. Eorum autem variz formæ inter se conferuntur. Præferuntur ea quæ actiones humanas ut causas & omnia inde pendencia velut effectus quosdam exhibet: quippe ceteræ in hæc ultimò resolvantur: hæc ex observatione facillimè discitur. *Seç.* 4. Res tota per comparisonem cum praxi Mathematicâ illustratur.

Contenta

C A P. V.

Quinto Cap. *Seç.* 1. Definitur Lex Naturæ in hanc Sententiam. Est propositio naturaliter cognita actiones indicans effectrices Communis Boni, quas præstitas præmia, neglectas pœnæ naturaliter sequuntur. Cujus prior pars Præceptum effectum finemve Legis Principalem, pars posterior sanctionem effectumque Legis subordinatum innuit. *Seç.* 2. Ratio redditur cur obiter hic definiatur Lex Nat. quam à J. Ctiæ Casareis. *Seç.* 3. Ostenditur definitio nostra eas vires habere quæ in Pandectis Legibus tribuuntur. Imperare &c. *Seç.* 4. Effectum humanarum actionum, Bonum naturale publicum ulterius explicatur. *Seç.* 5. Stoici reprehenduntur, quia Bonum Naturale sustulerunt ut virtutem unicè bonam esse affirmarent. Hobbius etiam ostenditur, secum pugnare qui Leges Civiles unicas esse vult regulas discernendi inter: Bonum & Malum: & discrimen inter bonum Naturale ac Morale plenius elucidatur, ad finem *Seç.* 9. & 10. Breviter attingitur Sanctio, quatenus in definitione datâ innuitur. §. 11. Obligationis definitio Justinianeæ consideratur & resolvitur in Legislatoris voluntatem legi suæ pœnas ac præmia annexentem: Ideoque §. 12. investigantur præmia cum studio Boni Communis naturaliter conjuncta. Ea imprimis quæ in Mentis Humanæ felicitate continentur. Hic autem ostenditur argumentis multis Animi nostri statum beatissimum consistere in Benevolentia hujus amplissimæ exercitio & sensu intimo ad finem *Seç.* 17. Deinde probatur Deum hunc finem velle & præmia daturum esse hominibus secum cooperantibus, puniturum autem repugnantes: oppugnatique Epicuri ~~æpovonola~~ ex principiis naturaliter notis & ab ipsis Epicuræis sæpe concessis ad finem *Seç.* 23. Probatur etiam extra statum Civilem expectandas esse pœnas ab iis qui

Contenta.

qui contra Bonum Commune quicquam moluntur, ad finem §. 31. *Sect.* 32. Illustrantur hæc ex oppositis. *Sect.* 33, 34. à paribus. *Sect.* 35. Deum hominesque cæteros præcipuas esse & quodammodo generales causas felicitatis, quam necessario singuli expetunt, ideoque nunquam impunè negligi posse. *Sect.* 36. Objectiones duæ proponuntur. 1. Quod incertæ videantur pœnæ præmiæque quibus præceptum de studio boni Communis sanciri diximus. Pœnarum sat certa indicia proferuntur ad finem *Sect.* 39. In illis autem sectionibus methodi nostræ discrimen ab Hobbiana evincitur; & probatur, non posse dari jus quicquam sibi vendicandi, nisi concedatur prius Leges naturæ in statu naturali obligare etiam ad actus externos iis conformes. Hobbiumque adeo apertè sibi contradicere, dum jura naturæ valida esse contendit quoad actus externos; Leges autem Naturæ eo in statu ad actus externos non obligare. *Sect.* 40. Probatur præmiæ seu bona positiva certò sequi Communis boni studium. Speciatim autem Pacem inter rationales non necessario præsupponere bellum, uti docet Hobbius. Sed eam è naturali concordia inter rationales circa media ad eundem finem consentientes definiendam esse, bellumque ex ejus absentia definiendum esse, contra Hobbium. *Sect.* 41. Majora recensentur præmiæ: & Epicuri principia Physiologica, quorum vi Providentiam Dei ex terminare conatur, breviter refutantur. *Sect.* 43. Societates Civiles omnes à curâ Boni Communis fundari, adeoque omnia vitæ Civilis ornamenta inter præmiæ naturalia hujus studii censenda esse. *Sect.* 44. Ex his ostenditur colligi posse Deum velle homines obligare ad tales actus: re totâ in syllogismum reducâ. *Sect.* 45. Tollitur objectio secunda & probatur methodum nostram indagandi sanctionem Legum Naturæ, ex annexâ felicitate nostrâ actibus bonum Commune promoventibus, non efficere ut nosmet ipsos Omnibus præponamus. Finis effectumque Legis adæquatam ab omni sapienter

Contenta.

pienter judicante præsertur ejus sanctioni quatenus singulari illa quemlibet spectat: explicatur hoc ad finem §. 49. & 50. Examinatur Hobbii ratio propter quam negat Leges Naturæ in statu Naturæ obligare ad actus externos, nempe propter defectum securitatis. Probatur perfectam seu absolutam ab omni metu securitatem non requiri ut valida sit obligatio, nec eam dari in Civitatibus. Comparativam autem securitatem, quæ major sit quam quæ oritur è Bello Hobbiano probatur dari in statu Naturæ. Ostenditur Legum Civilium præsumptionem quod Homines Boni sint donec contrarium probetur, Hobbianam sententiam evertere, ad finem §. 52. & 53. Probatur hanc Hobbii assertionem jus dare unicuique committendi crimen Læse Majestatis, quippe quod ipse asserit non esse transgressionem Legis Civilis sed Naturalis. §. 54. Probatur hinc tolli omnem obligationem, omnemque adeo usum foederum inter Civitates diversas, quippe quæ respectu ad se invicem sunt in statu Naturæ & Belli. §. 55. Legatorum & Commerciorum omnium securitas tollitur ab Hobbio. §. 56. Ostenditur Civitatem constitui non posse aut conservari ab hominibus talibus quales omnes esse contendit Hobbius. §. 57. Ex his datis colligitur Dari unam Legem Naturæ Fundamentalem, Quærendum esse Commune Rationalium Bonum.

C A P. VI.

1. **S**EE. Derivantur è Generali illo præcepto Leges illæ quæ felicitàti 1. Gentium diversarum quæ nullum inter se commercium habent; 2. Civitatum singularum; 3. Minorum, quarumlibet societatum, ut Familiarum

Contenta.

miliarum & Amicorum. §. 5. Ostenditur eandem Legem Generalem dirigere omnigenos actus humanos, tam Elicitos, Intellectus & voluntatis, quàm Imperatos qui corporis motus à Mente determinatos complectuntur. Hinc deducitur hâc Lege imperari in intellectu, Prudentiam in omnigenis actibus circa Deum hominésque. E quâ oriuntur 1. Animi Constantia ejusque modi varii: 2. Moderatio vera quæ Integritatem & Industriam complectitur. In voluntate autem, Benevolentiam amplissimam. E prudentiæ autem & Benevolentię concursu consurgere Æquitatem, omniumque Affectuum Regimen, & virtutes quæ speciales Leges Naturæ respiciunt, §. 9. Explicatur discrimen inter Actus ad finem Necessarios, & Indifferentes, in quibus & libertati locus est, & arbitrio seu Imperio summarum Potestatum.

C A P. VII.

1. **S**ECT. & 2, & 3. Fusiùs traditur origo Domini in res & personas, & deducitur à Lege Naturæ de jurium divisione faciendâ conservandâque. §. 4. Ostenditur hanc Legem in ipsâ definitione Justitiæ supponi. §. 5. Inde verò deducitur discrimen inter Res aut personas Sacras, & res personasve usibus communibus destinatas. §. 6. Domini divini origo è dictamine Sapientiæ Divinæ huic Legi Naturali analogo deducitur. Hæc autem dictamina Rationis humanæ consentire cum judicio Dei ostenditur. §. 7. Ratio redditur ob quam visum est aliquid adjicere iis quæ dici solent de derivatione Domini divini ab actu Creationis. §. 8, & 9. E Lege Domini introductionem & conservationem jubente plura deducuntur circa

Contenta.

circa plenam Divisionem dominiorum tam in Res
quàm in Personas earumve operas faciendam (vel per
consensum, aut arbitros aut sortes) vel conservandam,
de juriū translatione per Pacta; & ostenditur unde
obligandi vim hauriunt pacta, eaque ad illicita nemi-
nem obligare. §. 10. Ostenditur ex eadem Lege de-
rivari obligationem ad Benevolentiam, Gratitude[m],
imitatam φιλαυτίαν, & εὐχρίαν. §. 11. Atq; ad
constituendam Potestatem Civilem, quæ subditorum
potestate major sit. §. 12. Necesse esse ut Civitatum
constitutio & conservatio imperetur Lege Naturali ad
actus externos obligante, priusquam Civitas existat.
§. 13. Alia inde deducuntur corollaria magni in rebus
sacris & Civilibus momenti.

C A P. VIII.

SEE. Ostenditur obligationem omnem ad exerci-
tium Virtutum Moralium inde immediatè fluere,
quòd tales Actus Lege Naturæ imperentur. §. 2. E
Lege de constituendis ad Bonum Commune per divi-
sionem dominiis deducitur, 1. Tribuenda esse aliis, 2.
Nobismet reservanda esse quæ in hunc finem necessaria
sunt, aut maxime conducunt. §. 3. Commune Be-
num omnium partium Systematis Rationalium utrobi-
que necessario spectandum esse. Mediocritatis naturam
in eo consistere ut nulli parti plus vel minus tribuatur
quàm totius ratio postulat. §. 4. E priore deducuntur
præcepta 1. De Donationibus, in quibus Liberalitas,
& de Conversatione, in quâ Homileticæ virtutes con-
spiciuntur. §. 5. Definitur Liberalitas, & huic sub-
servientes virtutes Providentia & Frugalitas, vitiaque
his opposita. §. 6. Definiuntur Virtutes Homileticæ
in

Contenta.

in genere: Speciatim autem Gravitas, Comitas, Taciturnitas, Veracitas, & Urbanitas: Vitiisque his contraria. §. 7. E posteriore parte legis §. secunda exposita deducitur obligatio ad limitatam *φιλαυτία*; ejus partes Cultum nempe animi nostri, & corporis, cui praesertim prospicit Temperantia, quae §. 8. definitur, ejusque partes enumerantur, quae ad individui conservationem pertinent, §. 9. quae ad speciei propagationem explicantur: & ab eadem Lege Ostenditur curam circa liberorum educationem imperari. §. 10. Transigitur ad curam Mediorum, Divitiarum & Honorum, unde Modestia, Humilitas, Magnanimitas definiuntur. §. 11, 12, 13. Explicatur modus naturaliter investigandi dictamina rationis, quibus omnes actus secundum virtutes omnes diriguntur. §. 14, 15, 16, 17. Ostenditur Bonum Commune utpote omnium maximum, Mensuram esse naturaliter determinatam, & in partes divisam, cujus ope bonorum malorumque omnium ratio naturaliter aestimari possit; indeque affectuum omnium circa ea occupatorum mensura determinetur.

C A P. IX:

Consecraria deducit ex antea traditis, eaque spectant 1. Decalogum, 2 Leges Civiles. Decalogum ideo visum est considerare, quoniam in eo Fundamenta Politiae Judaicae ab ipso Deo collecta sunt. Necessse est autem ut in Fundamentis cujusvis Politiae omnes Leges, quae universos obligant, naturaliter contineantur. Quamquam non negaverim aliquid huic Genti proprium in his fundamentis Politiae Judaicae contineri. Id autem curavimus omittendum esse in nostra deductione quae *Sectionibus* 4. prioribus absolvitur. §. 5. E principiis

Contenta

cipiis nostris deducimus particulariùs Neceſſe eſſe ad Boni Communiſ proſecutionem ut conſtituantur & conſerventur Societates cum imperio, ſeu Regimen Civile.

§. 6. Imperii initia in Familiâ videantur. Viri in uxorem, Parentum in liberos poteſtas eſt reſpectu ad finem derivatur, Imperiſque juſti limites inde petuntur. §. 7. Summa imperia à ſubditis ſuis licitè puniri non poſſe.

§. 8. Ampliſſimam juxta hæc principia oſtenditur Principibus dari Poteſtatem: Hobbiana autem Principia Imperiorum omnium fundamenta ſubruere; 1. Quia Principum Naturam depingunt naturâ ferarum ferociorem & crudeliorem. §. 9. 2. Quia omnibus ipſiſque adeo Principibus denegavit rectam Rationem quâ ſtatuerè poſſint juxta Naturam rerum ſeu effectuum, quales Actus Boni ſint aut Mali aliis præter quàm ſibi ipſiſ. §. 10. §. 11. Refutatur ratio Hobbii quâ contendit ideo parendum eſſe Civitatis Rationi, quia nulla datur Ratio recta, ſeu quæ judicet ſecundum normam à rerum naturis ſanctam. §. 12. Oſtenditur Hobbianam doctrinam de jure omnium ad omnia non pati ut quiſquam Societatem Civilem inire poſſit. §. 13. Ejus ſententiam Cives armare ad rebellionem. §. 14. Hobbianam doctrinam de pactis, Imperiis ſummis periculoſam eſſe. §. 16. Permiſioſa etiam eſt Principibus ejus doctrina de juramentis. §. 17. Oſtenditur per juriſ translationem in eandem Perſonam (quâ ſolâ Civitatem generari docuit Hobbius) neminem teneri ad obedientiam Principi præſtandam. §. 18. Hobbium omnia Principibus adimere quæ adulationis cauſâ videri vult illis tribuere ultra alios Philoſophos. Immo peſſimorum flagitiorum illos inculcat, dum nullis legibus aſtrictos eſſe contendit, §. 19. Omnem principibus adimit ſapientiæ & juſtitie laudem. §. 20. Quæ Hobbius iis tribuit, ab ipſiſ Principibus in pleriſque Civitatibus aperte & conſtanter rejiciuntur, & ab ipſo Hobbio iſdem denegantur, quod exemplis maniſeſtis probatur

Contenta:

probatur. §. 21. Refutatur ejus dogma quodd Sam-
ma imperia pactis non obligantur suis subditis; §. 22.
Nec aliis Civitatibus. §. 23. Ostenditur Hobbia-
nam doctrinam de Crimine Laesæ Majestatis Cives ad
hujus criminis perpetrationem animare.

PROLEG

PROLEGOMENA.

§. I. **T**UA pariter ac mea interest (Amice Lector) ut paucis præmonearis de scopo ac methodo hujus opusculi. Indè enim statim intelliges quid à me aut præstitum sit, aut saltem allaboratum; cætera autem videbis vel è tui ingenii penu esse supplenda, vel ex aliorum scriptis adjicienda. Totius Moralis & Civilis disciplinæ fundamenta sunt Leges Naturales, uti in sequentibus fusè ostendimus. Illæ autem (ut omnes aliæ conclusiones naturaliter cognoscibiles) duobus modis investigari possunt. Nempe vel è manifestis quibusdam effectis indè prognatis, vel è causis è quibus ipsæ nascuntur. Nos in posteriore hoc modo illas querendi operam hanc nostram collocavimus. Ad priorem autem modum commonstrandi illarum existentiam & vires pertinent illa quæ protulerunt Hugo Grotius, ejusque frater in Opere posthumo, & Sharrockius nostras, qui illas probant ex approbatis sententiis variorum Auctorum è Gentibus & seculis variis, nec non è consensu in Moribus & Legibus Gentium, si non omnium, saltem moratiorum. Huc etiam referendum est Opus illud Seldeni *de Jure Gentium juxta placita Hebræorum*. Atque ego quidem existimo hos omnes de genere humano bene meruisse, præsertim verò opus illud Hugonis Grotii quod in hoc genere primum erat, Auctore suo, & immortalitate planè dignum esse reor.

Lapsus

Prolegomena.

Lapsus enim pauci, iique in rebus, in quibus Patriæ suæ mores virum summum transversim rapuisse videntur, ab humano Lectore veniam non difficulter impetrabunt.

§. II. Nec sanè tanti sunt momenti objectiones, quæ contra hanc methodum probandi Leges Naturales afferri solent, ut eam prorsus fallacem & inutilem esse evincant; quanquam libenter agnoscam eas tantisper apud viros cordatos valere posse, ut suadeant utile fore, tutissimumque uberiores quærere probationem ex indagatione causarum, quarum vi Legum Naturalium notitia mentibus humanis ingeneretur. Hoc autem luculentius patebit si illas summam proponamus, & responsionum pariter summa capita breviter indicemus.

Objicitur itaque primò. Invalidam esse hujusmodi Inductionem quæ à verbis moribusve paucorum hominum aut Civitatum conclusio deducitur de sententiâ seu judicio omnium. Quandoquidem vix quisquam est hominum qui vel unius Regni Leges Moresque omnes perfectè calleat, multò minùs scire poterit omnium Civitatum Leges, nedum singulorum hominum sensa interiora, ut iis inter se collatis colligere possit, quenam sint in quibus omnes inter se consentiant.

Respondetur autem, Judicia diversarum Gentium de materiâ quotidie obviâ (qualis est Religio seu cultus aliquis Numinis, universaliter sumptus, & humanitas atque equalis, quæ sufficiat ad prohibenda homicidia, furtâ & adulteria) facile sine reconditâ illâ peritiâ in Legibus à quovis ubique observari poterint; talia autem judicia sufficienter indicant earum consensum in Legibus Naturæ. Quod autem in multis Gentibus experimur agniti esse velut Bonum naturaliter, præsumere licet à cæteris pariter agnosci propter Naturæ humanæ similitudinem, præsertim cum Adversarii nostri exemplum nullum, certâ experientiâ cognitum, afferre possunt quod ullam Gentem secus sentire evincat. Mihi sanè dubia

Prolegomena.

ant potius malæ fidei videntur esse illæ narrationes de
pauca aliquot barbaris Americanis, atque de Souldania
incolis, quod nullum numini cuius cultum exhiberent.
Nam negativa ejusmodi assertio vix unquam testimonio
probari potest. Ideoque temerè videntur Acosta alique
de his pronuntiare, quorum linguam & mores animisque
cogitata non potuerunt intimè callere tam brevi tem-
poris spacio. Legimus enim Judæos & Christianos quo-
rum disciplina cæterarum Gentium religione sanctior e-
rat, à multis tamen aliquando summæ impietatis falsè
esse accusatos. Utcunque, manifestum est eas veritates
satis apertè omnibus propositas esse quæ à plerisque om-
nibus facillè fuerint agnitæ, etsi eadem à paucis quibus-
dam aut neglectæ fuerint, aut etiam oppugnata. Hoc
autem observasse tum demum utilissimum erit eam ali-
unde, quam ex hujusmodi testimonio aut consuetudine
constiterit, has propositiones vera docere media ad fi-
nem optimum, omnesque ad ejus finis prosecutionem per
hæc media indispensabiliter obligari. Id autem è con-
templatione causarum dictata hujusmodi Rationis Men-
tibus nostris proponendum fieri poterit commodissi-
mè.

§. III. Objicitur secundo, Quod etsi à Mente nos-
trâ, aliorumque plurimorum moribus approbentur dic-
tata quædam rationis, desideratur tamen noti Legisla-
toris auctoritas ut ea Legum vigorem apud omnes obti-
neant. Aliter enim (inquiunt) licet cuius ea contem-
nere volenti, aliorum quorumlibet judicium rejicere pari
jure, quo illi ejus sententiam dictis aut factis condem-
nant. Hunc fere in sensum objiciunt, præter antiquos
Hobbius & Seldenus, sed dissimili admodum proposito.
Hobbius enim in eum collimat finem ut nemo dicta-
minibus Rationis se obligari credat circa actus suos ex-
ternos antequam Magistratus constituatur Civilis; illius
autem omnia dictata pro rectæ Rationis dictaminibus
proffus obligatoriis habeantur: uti ostendimus in se-
quentibus

Prolegomena.

quentibus. Huc præterea pertinet illud ejus effatum quod habetur in *Lib. de Cive. c. 14. §. 15. Leges Naturales quanquam in libris Philosophorum descriptæ fuerint, non esse ob eam rem vocandas Leges Scriptas, neque scriptæ Jurisprudentum esse Leges, ob defectum Authoritatis summæ.* Noluit scilicet, Legum nomen iis adimere, quod jam iis dare dignatus fuerat; (licet improprie ut alibi fatetur;) innuere tamen voluit eas ab Authoritate sufficiente non promulgari etsi è naturâ rerum à Philosophis discantur, indeque in eorum libros transcribantur. Manifestum tamen est eas, si jam sint veræ leges quæ ab Auctore naturæ factæ fuerint, non indigere novâ auctoritate, ut, postquam à quovis scriptæ fuerint, fiant Leges scriptæ.

Seldenus autem ideo tantum causatur defectum Authoritatis in dictatis Rationis Humanæ per se consideratis, ut ostendat opus esse, ut inde recurramus ad Potestatem Legislativam Dei; doceatque ejusmodi dictamina inde tantum propriam Legum virtutem acquirere quod hominibus à Deo eorum omnis cognitio derivetur, qui dum hæc iis nota facit, suas Leges reipsâ promulgat. Atque hoc sanè (si quid ego judico) non imprudenter suggestit Philosophis Moralibus, qui Rationis suæ dictata velut Leges considerare solent absque idoneâ probatione, quod aut formam habeant Legum necessariam, aut quod à Deo stabiliantur. Verum cum modus quo Deus Leges has suas esse humano generi patefaciat ostendendus est, duos proponit *Lib. 1. cap. 9. (1)* Quod Deus Adamo & Noë sanctissimâ suâ voce illas pronuntiaverit, & imperaverit eis perpetuam obedientiam: unde Noachidarum præcepta per Traditionem tantum ad Posteriores omnes manaverint. (2) Deum Animis rationalibus talem indidisse facultatem quæ saltem ope Intellectûs Agentis ipsam illustrantis, Leges has nobis indicare possit, & propositas dignoscere ab omni jure positivo.

Posteriorem hunc modum generaliter adeò propositum obiter tantum indicat, qui tamen mihi multâ videtur egere

Prolegomena.

egere explicatione & probatione; sed ad priorem illum
se totum recipit, & è traditionibus Doctorum quorun-
dam Judaicorum probare nititur Deum filiis Noë sep-
tem præcepta dedisse, in quorum observatione omnis
Justitia apud illos consisteret. Et sanè ea quæ tradi-
dit in Libro illo de *Jure Gentium juxta disciplinam Eb-*
raeorum abundè evincunt Judæos censuisse omnes qui
aspiciam sunt Gentes (etsi Mosaicas Leges non recipe-
rent) aliquibus tamen Dei Legibus obligari, quarum
summa capita in illis Noachidarum præceptis indica-
ri autumabant. Hoc autem hætenus saltem valet, ut
probetur, Gentis hujus nec exiguæ nec indoctæ testimo-
nio, totum Genus humanum Legibus à nullâ Civitate
satis obligari. Patendum est insuper virum eruditum
hunc præcipuè scopum spectasse, quem non infœliciter
assecutus est; habetque hujus rei notitia usus quosdam
in Christianâ Theologâ non contemnendos. Interim
tamen non satis fœliciter à Seldeno soluta est objectio
quàm ex ejus sententiâ antea proposuimus. Quanquam
nim traditiones hæc Judæorum ipsi & penitus notæ fu-
erint & animitus fortasse creditæ; non tamen toti pa-
ter generi humano illæ innotuerunt; & à multis risu
& ludibrio accipiuntur, quæ apud illos traduntur ve-
ut maxima Religionis mysteria. Et suâ sanè luce mi-
hi videtur manifestum esse, traditionem non scriptam
Doctorum ex unâ Gente non esse sufficientem promulga-
tionem Legis Naturalis cui omnes Gentes obedire tene-
entur.

§. IV. Quapropter ut dictatis Rationis de Re Mo-
ram sua luculentius constaret Auctoritas eaque Divina
quâ Leges fiunt, visum est Philosophicè inquirere in ea-
rum Causas tam internas, quàm externas, proximas &
remotiores, hæc enim serie deducemur tandem ad primum
eorum Auctorem seu Causam efficientem, à cujus perfecti-
onibus intrinsecis, & sanctione intrinsecâ per poenâs &
remercia eorum auctoritatem profluere ostendimus. Con-
tenti

Prolegomena.

tenti fuerunt plerique alii dicere generaliter. Hæc dictamina, aut actus iis consentaneos à Naturâ doceri; mihi autem necessarium (hisce saltem temporibus) est visum distinctius indagari quomodo Rerum extra nos & intra nos positarum vis concurrat ad ea nobis imprimenda & sancienda. Tale quiddam desiderari docuit Verulamius noster *de Augment. Scientiarum Lib. 8. c. 3.* Hoc, si solidè præstitum fuerit, ideo utilissimum erit, quoniam inde innotescet & quo modo naturaliter institutur Mens nostra in notitiâ Voluntatis seu Legum Dei, adeo ut esse nequeat sine Conscientiæ synteresi; & quænam sit norma ad quam Civitatis cujusslibet Leges exigi possint; an justæ sint & rectæ, vel etiam à summo Imperio corrigi possint & emendari, sicubi erraverint ab Optimo Maximoque fine. Hinc etiam ostenditur esse aliquid in Naturâ Dei, aliorum hominum, nostræque propriâ quod in rectè factis ministrat solamina & gaudia præsentia, nec non solida futurorum præmiorum prælagia: contra autem naturales esse causas acerrimi doloris metusque post maleficia, unde Conscientiæ crisis velut flagellis in improbitatem armata merito spectetur: ut pateat humanum Genus in Moralibus nec ab Ecclesiasticis nec à Politicis deludi.

§. V. Faciliore fanè methodo difficultatem hanc expediunt Platonici per innatas, quas ponunt, Rerum Legumque naturalium idæas. Verum mihi certè non obvenit tanta fœlicitas, ut tanto compendio ad Legum Naturalium notitiâ pervenirem. Nec visum est consultum totam Religionis Naturalis & Morum doctrinam illi hypothesei superstruere, quæ à plerisque tam Ethnicis Philosophis quàm Christianis fuerit rejecta, quæque Epicureis (contra quos præcipuè nostra instituitur disputatio) nunquam potest probari. Statui tamen hanc opinionem non impugnare, quoniam animitis exopto, ut valeat quantum valere potest quicquid pietati & bonis moribus favet; (atque his favere censeo Platonicos nostros:) & quoniam

Prolegomena.

niam non est impossibile ut & nobiscum nascantur huiusmodi notitiæ, & ab extrâ denuo imprimantur.

§. VI. Eadem porro rationes quæ vetârunt innatas mentibus nostris supponere leges naturales, vetârunt pariter ne sine probatione supponerem illas ab æterno in mente Divinâ extitisse; sed necessarium duxi ab iis incipere quæ sensu & experientiâ quotidianâ cognoscuntur, atque inde evincere propositiones quasdam practicas immutabilis veritatis circa curam Fœlicitatis seu Boni omnium Rationalium simul consideratorum mentibus nostris necessariò imprimi à Naturâ Rerum, quam Primâ Causa perpetuò determinat: atque in harum propositionum terminis intrinsecè includi denunciationem præmiorum observantiæ iis præstitæ, pœnarumque gravissimarum earum violationi annexarum in ipsâ Rerum constitutione à Primâ Causâ. Unde manifestum est eas esse verè Leges quæ nihil aliud sunt, quàm ejusmodi Propositiones practicæ cum annexis pœnis præmissisque ab Auctore idoneo promulgatæ. Postquam autem hinc constiterit harum Legum notitiam, & praxim iis conformem naturalem esse perfectionem seu statum fœlicissimum naturæ nostræ Rationalis, sequitur perfectionem huic Legum notitiæ & praxi conformi Analogam, sed infinitè superiorem, necessariò inesse Primæ Causæ, à quâ proficiscitur tum nostra illa perfectio, tum etiam effectorum extra nos sapientissima ordinatio ad Communem totius Systematis conservationem & perfectionem, quam indies oculi nostri contuentur. Illud enim mihi inter certissimè comperta censetur, à nobis necessariò prius cognosci quid sit Justitia, atque ideo quæ sint Leges in quarum observatione ea tota consistit, quàm distinctè scire possimus Justitiam Deo attribuendam esse, ejusque Justitiam velut exemplar à nobis esse spectandam. Deum enim non cognoscimus per intuitionem immediatam perfectionum ejus, sed ex effectis illius sensu & experientiâ prius cognitis;

Prolegomena.

is; nec tutum est attributa illi affingere quæ aliunde non satis intelligimus.

§. VII. Ostensâ hætenus generaliter differentiâ inter methodum nostram, & illas quas secuti sunt alii, visum est hîc paucis indicare summa eorum capita quæ per totum opus fusiùs & sparsim tradidimus. Quæ à Physiologis (iis præsertim qui Mathematicis nituntur principiis) demonstrari solent, supponimus satis probata; quoniam Moralis tantum Philosophiæ præcepta hîc tradere suscepimus, eaque è suppositâ aliquali Naturæ cognitione deducere. Præsertim verò supposui effecta omnia motuum corporum quæ naturaliter necessaria sunt, & fiunt absque interventu libertatis humanæ, à Voluntate Causæ Primæ fieri. Hoc enim nihil aliud significat quàm motus Corporum omnium à vi impressâ primi motoris primum cieri, & ab eadem permanente, secundum leges Motus, perpetuò determinari. Supervacaneum enim visum est id probare, quod à Physicis plurimis antea probatum fuerit, quodque ab Hobbio quem ad examen revocamus apertè agnoscitur. *Leviath. cap. 12.* ubi postquam Religionis in Hominibus causam ex anxietate circa futurum deduxisset (viderint alii an subdolè hoc factum fuerit necne) addit hæc verba. *Agnitio verò Unici, Æterni, Infiniti, Omnipotentis Dei ab investigatione Causarum, virtutum operationumque corporum naturalium, quàm à Curâ futuri temporis faciliùs derivari potuit. Nam qui ab effectu quocunque quem viderit ad causam ejus proximam procederet, in causarum deinceps ordinem profundè se immergeret, inveniret tandem (cum veterum Philosophorum sanioribus) unicum esse primum Motorem, id est unicam & æternam Rerum omnium Causam, quam appellant omnes DEUM.* Dato autem quod effectus quilibet naturalis Deum velut causam suam indicet, negari nequit omnes ejusmodi effectus ab ejus Voluntate determinari, nisi quis aded insaniat ut Deum quidem Causam eorum agnoscat, sed eum non voluntariò agere contendat.

§. VIII.

Prolegomena.

§. VIII. Porro omnis motus organis sensuum nostrorum impressus (hujusmodi motus *species sensibiles à Peripapeticis dicuntur*) quo mens ad res apprehendendas & ad judicia de iis ferenda impellitur, est effectum planè naturale, adeoque mediantibus causis inferioribus Primæ tandem causæ originem suam acceptam refert. Indèque sequitur DEUM per hosce motus velut per penicilla rerum omnigenarum, causarum præsertim & effectum indè ortorum, notiias aut imagines in mentibus nostris delineare: eundemque postquam ab eadem re varias aliquantisper notiones eam inadæquatè repræsentantes nobis impressit nos excitare ad eas inter se conferendas & conjungendas, itaque nos determinare ad propositiones veras de rebus intellectis efformandas. Sic eo quod res quævis aliquando tota simul oculis nostris exponitur, aliquando autem eadem secundum omnes ejus partes accuratius spectatur, sentitque animus notionem totius eandem prorsus rem referre cum omnibus singularum partium notionibus simul sumptis, impellitur ad propositionem faciendam de identitate inter totum & omnes partes; aut ad affirmandum quoddam Causæ quæ conservant Totum, conservant etiam omnes Partes ejus Essentiales.

§. IX. Deinde verò à diligente contemplatione eorum omnium Propositionum quæ universalium Legum Naturæ honorem merito sibi vendicent, observavi eas ad unicam generalissimam reduci posse, è cujus commodâ explicatione limitationes omnes aut exceptiones, cum quibus singulæ intelligendæ sunt, petantur, & ex ejusdem evidentiâ omnes lucem accipiant. Ea autem in hanc sententiam, aut huic parilem exprimat. Studium, quoad possumus, communis Boni totius systematis agentium Rationalium conducit, quantum in nobis est, ad Bonum singularum ejus partium, quo nostra velut partis unius continetur felicitàs; Actus autem huic studio

Prolegomena

studio oppositi effectus etiam secum ducunt oppositos, nostramque adeo inter alia miseriam. Quapropter operis nostri summa in his versatur, quæ vel (1) materiam spectant hujus propositionis; terminorum scilicet notitiam è naturâ rerum hauriendam; vel (2) formam ejus, horum nempe connexionem in propositione practicâ, & speciatim tali quæ propter annexas pœnas præmiâque à Naturæ Opifice Lex dici mereatur; vel (3) denique deductionem aliarum Legum Naturalium earumque limitationem naturalem è respectu ad Totius aggregati Commune Bonum seu statum felicitissimum.

§. X. Ad terminorum notitiam pertinent ea omnia quæ generaliter diximus *de naturâ rerum, humanâque præsertim*; nec non *de communi Bono*. In his rogandus est Lector, ne iniquè ferat quod Deo Rationem tribuamus, ipsamque inter Rationales numeremus; quodque dicamur aliquando Deum benevolentia prosequi, seu aliquid ejus naturæ conveniens i. e. bonum velle. Nempe profiteamur hæc non propriè & eodem sensu de Deo dici, quo utimur his verbis cum de hominibus loquimur. Sed absolutam in illo intelligimus Omniscientiam, & Sapientiam; nec ipse Cicero eam melius describere potuit; quàm nomine adultæ rationis. Nec imaginamur nos affectus nostros erga Deum testari posse adjiciendo quicquam perfectionibus ab æterno infinitis. Verùm dubitare non possumus quin illius Naturæ gratus & convenientius sit in factis nostris obsequium & illius imitatio in curâ boni publici totius generis humani quod ab ipso indies conservatur; in dictis item nostris nec non in cogitationibus & affectibus honor, cultus & amor beneficæ ipsius naturæ manifestò magis conveniunt, quàm illius neglectus aut odium aut *βρομαχία*. Quoniam si abstractè comparemus duas naturas Rationales inter se, agnoscemus majorem convenientiam inter ipsas quando altera alteri consen-

Prolegomena.

tit & cooperatur, quàm si dissensum inter eas supponamus, finemque ab una intentum ab altera oppugnari. Nec video quid impediat, quò minùs idem dicatur, si altera harum naturarum rationalium cogitetur esse Deus, altera autem Homo. Ideoque quemadmodum sensuum ope notum est, Gratius esse cuivis homini amari & honorari quàm odio haberi & contemni; ita rationi per manifestam analogiam compertum est, Gratius esse Summo Rationali, nempe Deo, Amari & honorari hominum obsequio, quàm odio haberi & contemni. Siquidem certum est, velle amari nullam imperfectionem in hominibus arguere; in Deo autem tantum abest ut imperfectionis suspicionem ullam habeat, ut è contrario benignitatem illius arguat, quoniam ipsum amando homines perficiuntur, & illi assimilantur. Hoc autem cùm & ratione & experienciâ notum sit, exinde certò probatur Deum Amori sui præmium maximum annexisse inseparabiliter, quod quidem nunquàm fecisset nisi voluisset Amari.

Ceterum si placeat Lectori tria illa hujus Tractatus capita quorum titulos modò recensuimus perlegere, videbit nos dum terminos (ut loquuntur Scholæ) propositionis prædictæ explicamus, non occupari in verborum interpretatione, sed notions & rerum è quibus oriuntur naturam quatenus ad rem nostram attinet proponere: eademque operâ ipse còservabit me directè & immediatè explicare vim & necessitatem earum actionum humanarum, quæ aut ad communem omnium hominum felicitatem, aut ad privatam singulorum requiruntur: quanquam utile visum fuerit adeò generalibus uti verbis, ut ea sano sensu Divinæ Majestati tribui possint; idque eo fine fecisse, ut ope analogiæ prudenter adhibitæ non modò obligatio nostra ad Pietatem, verùm etiam natura justitiæ & domini divini exinde intelligi possit.

Prolegomena.

§. XI. Ad formam Propositionis illius quod attinet, manifestum est eam esse practicam, utpote quæ de effectu actionis humanæ pronunciat. Notandum autem, quod etsi verbum *conducit* in præsentī ponatur tempore, quoniam è rebus præsentibus edicitur, non tamen limitatur ad tempus præsens sed ab eo abstrahit; & quoniam ejus veritas cum primis dependet ab identitate inter totum & partes, æquè manifestò vera est de futuro (quod aliundè probamus in hoc tractatu) & cum respectu ad futura à nobis semper ponitur. Præterea ideo accommodatior est hæc thesis nostro proposito, quoniam nulli speciali hypothese innititur. Non enim supponit homines in statu Civili natos, nec extra eum. Non supponit natam esse inter homines universos cognationem propter eosdem è quibus omnes nascimur parentes primos, uti ex historiâ Sacrà didicimus: (demonstranda enim est obligatio Legum Naturalium apud eos qui Scripturas Sacras non agnoscunt:) nec contra supponit (ut Hobbius *de Civ. cap. 8. §. 1.*) homines plurimos subito è terrâ, fungorum more, exortos & adultos. Nostra autem propositio omniâque quæ inde deduximus intelligi posset & agnosci ab ipsis protoplastis sese cum Deo & sobole possibili considerantibus; nec minùs facillè intelligatur ab universis Gentibus quæ historiam de primis parentibus non audiverunt.

§. XII. Nec pigebit hoc etiam annotare circa sensum prædictæ propositionis, iisdem verbis quibus causa effectus maximi optimique traditur, tradi etiam breviter media ad finem summum. Quippe effectus agentis Rationalis postquam animo ejus concipitur atque ei producendo operam suam navare decrevit, ejus Finis dicitur, actionesque seu causæ quarum vi id efficere conatur, dicuntur Media. Sic etiam in præcipuis Geometricis causæ ponuntur effectuum Geometricarum, linearum scilicet ductiones præscriptæ: quod si effectio ejusmodi consideretur ut problema cujus solutio quaeritur,

Prolegomena.

tur, seu tanquam finis nobis proponitur, tum demum praxeos verba suggerunt Geometrae media fini assequendo idonea. Ex hoc autem observato ostenditur methodus reducendi ea omnia quae dixerunt Morales Philosophi circa media ad finem optimum, in theoremata de vi actionum humanarum in producendis effectibus; in hac autem formam facilius examinari possunt, & si vera sint, evidentius demonstrari. Pari ratione hinc etiam discimus quam facile omnis vera cognitio circa vim causarum (quas ullatenus flectere ad usus nostros possumus) medium suggerit ad finis noti assecutionem, adeoque ad praxin pro re nata applicari possit. Denique hinc etiam constat propositionem illam quam tractamus hactenus saltem ad Legis naturam accedere, quod finem respiciat Lege verè dignam, Commune Rationalium omnium Bonum; seu Honorem Dei cum publicâ totius humani generis felicitate conjunctum.

§. XIII. Verum primâ fortasse facie non conspiciantur in illâ propositione duo illa necessariò ad Legis vigorem requisita, Auctor nempe idoneus & Sanctio per poenas præmiave sufficiens. At si illa paulò attentius inspiciatur, videbimus illam hoc ipso quod à Rerum naturâ mentibus nostris imprimitur, Auctorem suum manifestò indicare, nempe Primam rerum omnium, simulque omnium veritatum inde ortarum, Causam. Inter eas autem veritates cum primis censenda est vera hæc propositio quam Legem Naturæ fundamentalem in se continere asserimus. Nec quisquam cum ratione postulare potest ut evidentius probetur, Deum hujus propositionis esse Auctorem quam probatum est eum esse Auctorem Naturæ Rerum è quâ propositionis veritas exoritur. Quapropter noto jam ejus auctore, id unum restat ut sufficientem sanctionem ab eodem Auctore factam esse, eamque in eâ propositione satis indicari, ostendamus.

Prolegomena.

§. XIV. Non me latet sanctionem, strictissimo sensu verbi, à Cicerone & Papiniano dici eam legis partem quæ certam pœnam irrogat iis qui præceptis legis non obtemperaverint. Verùm paulò laxiore sensu verbum sumere visum est, ut etiam præmia complectatur quæ lex pollicetur obedientiam præstantibus. Quippe etiam his ab injuriâ hominum defenduntur & muniuntur leges, indèque sanctæ dicantur, juxta laxiorem Sancti definitionem quam habemus *D. lib. 1. tit. 8. leg. 8.* è Marciano, *Sanctum est quod ab injuriâ hominum defensum atque munitum est*; secundùm quam leges sanctas esse affirmat Ulpianus, lege proximè sequente propter sanctionem quâ confirmantur. Siquis tamen discedere nolit à strictiore verbi significatione, non est cur de verbo litigemus si modò de re constet. Addidimus itaque illorum gratiâ, propositionem de actibus studio Boni Communis oppositis, neglectu scilicet illius aut violatione, hinc mala singulis systematis Rationalium partibus inferri, ipsæ autem maleficis maxima. Hæc autem pœnam, sine mentione præmii apertè satis exprimit. Diligentiam autem nostram totam penè erogavimus in probatione prioris propositionis quæ de præmiis agit in felicitàte inclusis, quoniam indè hæc posterior apertissimè demonstratur: & quoniam Pœnæ natura malum includit, id est privationem bonorum illorum quæ ex naturæ nostræ necessitate efflagitamus ad felicitàtem; privationes autem hæc intelligi nequeunt, nisi priùs intelligantur illa bona quibus opponuntur. Denique natura rerum (cujus vestigia à nobis in hoc tractatu accuratissimè erant premenda) tota fere est in immittendis positivis causarum & effectuum notionibus in mentes nostras per sensus externos qui negationes & privationes non capiunt; movetque affectus boni priùs potiùsque præsentis amore aut futuri spe, quàm mali odio metûve. Nemo enim vitam, valetudinem, gratosque nervis ac spiritibus motus, qui Voluptates Corporeæ dicuntur, ideo amat, cupitve eorum causas, ut mortem, morbos, ægritudinesq;

Prolegomena.

ægritudinēsq; his oppositas evitet, sed propter intrinsecam
ipsis bonitatem seu convenientiam (ut loquuntur Scholæ)
positivam cum naturā nostri corporis. Pariterque nemo
mentis perfectiones, cognitionem nempe ampliorem ma-
gisque distinctam objectorum nobilissimorum placidissimā
quādam harmoniā sibi ubique consonam, benevolen-
tiæ, spei solidæ, gaudii in Universorum Rationalium
prospero statu, ideo expetit, ut solummodò effugiat igno-
rantiam, malevolentiam, invidiam, & commiserationis molestias,
sed propter summam quam in illis actibus habitibusque
experientiā, degustamus suavitatem, quæ reverā facit ut
his priari ingratiſſimum sit, taliūque privationum
causæ molestæ judicentur. Hinc igitur patet ipsas etiam Le-
ges Civiles cum sanciantur pœnis, morte v. g. aut mul-
tatione bonorum, si rem ipsam spectemus, hominēs im-
pellere ad obedientiam præstandam ex amore vitæ suæ,
aut divitiarum quas leges ostendunt per eam ulterius
conservari posse. Sicilicet fuga mortis & egestatis est amor
vitæ ac divitiarum; ut qui per duo negativa dicit se
nolle vitā carere (id est eam non habere) tantundem
dicit ac si affirmaret velle se vitā frui. Quibus hoc
etiam adjicere placuit, ipsas leges Civiles mihi videri
multo magis stabiliri è fine quem respiciunt tum earum
Latōres, tum etiam Cives optimi, Bono nempe Civitatis
publico quod felicitàtem quandam innuit, cujus pars
aliqua singulis bonis Civibus communicatur, adeoque
obsequii præmium naturalitèr secum affert, quàm per
pœnas quas minantur, quarum metu moventur pauci
tantum, pessimèque.

§. XV. Summulam autem tum præceptorum omnium
Legis Naturalis, tum sanctionum eis annexarum in pro-
positione nostrā ejusque consecratio de oppositis contineri
sic breviter ostendimus. Subjectum illius est studium,
pro viribus nostris, Communis Boni totius systematis Ra-
tionalium; in hoc autem exprimitur Amōr erga Deum
& homines universos, qui scilicet sunt partes hujus
systematis.

Prolegomena.

Deus quidem est pars præcipua: Homines sunt partes ei subordinatæ: erga utrosque Benevolentia Pietatem, & Humanitatem complectitur, hoc est, utramq; Legis Naturæ Tabulam. Prædicatum verò illius propositionis est conducens ad bonum singularum ejus partium, quo nostra, velut partis unius, felicitas continetur. In eo verò, ut omnia quæ possumus omnibus bona dicuntur esse hujusce studii effectus, ita inter alia non omittitur illa bonorum omnium complexio è quâ nostra consistit felicitas: quæ obsequii præmium est summum, uti miseria ex oppositis actibus consequens pœna est summa nequitia. Nexus verò prædicati cum subjecto naturalis & fundamentum est veritatis propositionis & indicium naturalis nexûs inter obsequium & præmia, nec non inter transgressionem & pœnas.

Indè verò facilè observabit Lector veram rationem ob quam hæc practica propositio, omnèque quæ ex eâ deducantur, rationales eam intelligentes obligent, dum aliæ (puta Geometricas) à Naturâ atque idè ab ipso Deo mentibus humanis pariter impressæ, ad praxin secundùm eas instituendam homines non obligent; sed à plerisque quibus praxis Geometrica necessaria non est, tuto negligi possint. Tota scilicet sumenda est è naturâ effectuum à praxibus his atque illis oriundorum. Effectus praxium Geometricarum tales sunt ut iis absque noxâ carere possint plerique. Effectus autem studii Boni Communis adèd intimè respiciunt Universos, quorum nos pars sumus, & à quorum voluntate uniuscujusque aliquatenus pendet felicitas, ut sine periculo illam aut illius spem amittendi illud studium abjici nequeat, idque ex ipsâ Rerum Naturâ Deus nobis notum fecit. Adeoque pœnarum præmiorumve nexum cum actibus nostris à se factum esse satis promulgavit, unde ipsius auctoritate tam hæc propositio quàm cæteræ omnes quæ in eâ continentur, in Legum dignitatem intelliguntur transivisse.

Prolegomena.

§. XVI. Verùm ex ipsis Propositionis nostræ terminis liquet effectum adæquatum & immediatum praxeos de quâ Lex hæc sancitur, esse id quod Deo gratum est, Hominibusque universis salutare, quod Bonum est Naturale omnium partium totius systematis Rationalium, immò Bonorum omnium quæ iis præstari possunt maximum; utpote majus simili Bono cujuslibet partis ejusdem systematis. Quinetiam satis in eâ innuitur Hominum singulorum felicitatem (è cujus prospectu vel privatione tota sumitur sanctio) è statu optimo totius systematis derivari, velut nutritio cujusvis membri corporis animalis, à nutritione totius massæ sanguineæ per omnia diffusæ derivatur.

Indè autem constat effectum hunc optimum, non autem exiguam illius particulam, privatam puta cujuslibet hominis felicitatem, finem esse principalem Legislatoris omnisque qui ejus voluntati verè obsequitur. Pari ratione hinc patet eas Actiones humanas quæ ex vi aut efficacità suâ naturali aptæ sunt Comuni Bono deservire merito dici naturaliter bonas, & quidem magis bonas quàm quæ bono cujusvis hominis proprio inserviunt, eâ proportionem, quâ Bonum Commune proprio majus est. Pariter etiam hujusmodi actiones quæ viâ transeunt brevissimâ ad hunc effectum velut finem naturâ suâ Rectæ sunt, propter naturalem similitudinem cum lineâ Rectâ quæ inter datos terminos est brevissima. Eadem tamen actiones postea dum comparantur cum Lege sive Naturali sive Positivâ, quæ morum est norma, eisque conformes reperiuntur, dicuntur Moraliter Bonæ, vel etiam Rectæ, id est, normæ congruæ: ipsa autem Norma, Recta dicitur quoniam viam docet brevissimam ad finem. Sic etiam quoniam status Universorum hominum omnibus animi corporisque bonis naturalibus, aptè inter se proportionatis & ad optimum finem ordinatis, cumulatissimus, naturaliter pulcherrimus est (utpote definitioni pulchritudinis è partium figurâ & symmetriâ desumptæ planè congruus) manifestum est illas actiones quæ ita eliciuntur ut ad hunc statum constituendum aut conservandum ex intrinsecâ suâ vi sint idoneæ merito dici
Pulchras

Prolegomena.

Pulchras seu Decoras: atque hinc explicari potest τὸ εὐλδὸν & τὸ πρέπον seu decorum, quod in actionibus virtutis toties celebrant Philosophi. Denique cum in capite de Bono latè ostensum sit, illud distinctè intelligi posse & amari absque respectu ad nosmet-ipsos, dubitare nequit Lector quin agnoscamus per se amabile esse hoc Bonum, quod omnia omnium bona in se complectitur, ideóque minime idoneum est, ut unius hominis felicitàti (quæ tanti Boni exigua est particula) subordinetur; paríque ratione patet actiones huic fini idoneas, utpote optimas & pulcherrimas, per se esse amabiles, & ab omnibus rationalibus summè laudabiles, adeóque propter summum quo ex naturâ suâ omnibus beneficâ dignæ sunt honorem, meritò dici per se Honestas. Hæc autem diligentius monenda censuimus ne quis perperam existimaret nos non satís agnovisse intrinsecas Pietatis aut Charitatis perfectiones, quoniam sanctionem Legum Naturalium quibus hujusmodi actus imperantur investigavimus, ex annexâ obedientiæ felicitàte singulorum, violationi autem miseriâ. Etiam in Legibus Civilibus Sanctiones Legum ab earum fine & effectû adæquato, Bono scilicet publico, manifestò distinguuntur; pars tamen effectûs Legis Civilis est inflictio pœnæ, aut collatio mercedis quâ Lex firmatur.

§. XVII. Quoniam autem pœnarum præmiorumque connectio cum actibus publico bono inservientibus eíve oppositis nonnihil obscuratur per ea quæ bonis mala, malisque bona contingunt, visum est necessarium ad rem nostram diligentius ostendere, eam (his non obstantibus) satís esse constantem & manifestam in Naturâ Humanâ ut indè certò colligatur Sanctio Legis Naturalis hos actus imperantis, illos prohibentis. Supponimus interim pœnam illam, illúdve præmium ad sanctionem sufficere cujus valor, omnibus rectè perpensis, excedit lucrum ex actu legi contrario oriturum: in comparatione effectuum qui actus hinc bonos illinc malos sequuntur, æstimari non debere

Prolegomena.

tere bona illa aut mala quæ consilio vel industriâ nostrâ
aut non possunt acquiri, aut non possunt evitari. Qualia
sunt tum ea quæ naturali necessitate, tum quæ ex mero ca-
su à causis externis cuivis contingant. Hæc enim pariter
bonis ac malis accidere & possunt & solent. Illa tantum
hic æstimabimus quæ à ratione humanâ provideri possunt,
velut aliquatenus dependentia ab actibus nostris. Præ-
missâ itaque generali probatione, quæ deducitur ex eo
quod singuli qui inserviunt bono communi, aut illud
oppugnant, sunt partes totius illius quod ipsorum ope-
râ conservatur aut læditur, adeoque necessariò partem
aliquam emolumenti vel detrimenti inde oriundi perci-
piunt, descendimus ad probationes speciales desumptas
partim è causis ejusmodi actuum de quibus in capite
de Nat. Humanâ, partim ex eorum effectis & consequen-
tiis, de quibus in capite *de Oblig.* uberius tractavimus.
Est autem caput illud cæteris prolixius & minùs perspi-
cuum, quoniam in eo sæpè coactus sum Adversarium sequi
in statum illum quem supponit confusissimum, ut ex con-
fessis ipsum redarguerem; & necesse habui multas non illi-
us solùm, verùm aliorum meliùs philosophantium objec-
tiones diluere. Quapropter visum est hic paucis ob oculos
ponere Lectori, & scopum in quem ibi collimavimus, &
viam quâ illa omnia in nostrum tendant finem, ne intan-
tâ rerum sylvâ me à recto tramite aberrâsse suspicetur.

§. XVIII. Actuum humanorum Causæ sunt vires
Mentis & Corporis humani. Quapropter, quoniam
manifestum esse observavi felicitatem seu summum præ-
mium essentialiter connecti cum exercitio plenissimo &
constantissimo virium nostrarum omnium circa objecta
& effecta maxima optimâque eis adæquata & proporti-
onata, hinc colligi, homines hisce facultatibus prædi-
tos sub pœnâ amittendi beatitudinem suam naturalitèr
teneri eas occupare seu exercere circa nobilissima in Re-
rum Naturâ objecta, Deum scilicet & humanum Genus
illi simillimum. Nec diu dubitari potest utrum facul-
rates

Prolegomena

tates nostræ foelicius exerceantur amicitiam cum his colendo an inimicitiam, Pacem cum eis ineundo an bellum. Constat autem nullum esse posse statum neutrum, quo Deus hominésque nec amentur nec odio habeantur & irritentur, seu quo horum neutri nec grata sunt nec ingrata; præsertim cum rebus externis utimur. Quippe necessario vel curabimus ut aliis, quæ ad suum finem necessaria sunt, non auferantur, id autem sine benevolentia esse nequit; vel libenter ea eripiemus, quod est animi malevoli certum indicium. At si concedatur manifestam esse necessitatem, si beati esse volumus, amicitiam cum Deo Hominibûsque colendi, statim agnoscitur Sanctio Legis illius Naturæ generalissimæ quam hîc unice investigare volumus. Ea enim unica & Religionem totam naturalem, & omnia ad humani generis foelicitatem necessaria stabilit; ea vero sunt præter Pietatem, (1) pacifica inter Gentes diversas commercia, quò spectant Jura Gentium omnium; (2) Societatis Civilis constitutio, aut conservatio, quò collimant Leges Civiles; (3) Domesticæ necessitudinis & amicitia omnis firmitas, de quibus tum generales regulæ quæ Gentium pacem firmant, tum speciales Oeconomica præcipiunt. Congessimus itaque valde multa in capite de *Nat. Hum.* quibus singuli alii quatenus capaces sunt tantæ Societatis, & ad eam remotè saltem disponuntur. Atque hîc Lectorem rogamus ut ea non separatim tantum sed conjunctim consideret, ut ex omnibus conjunctis unum exurgat argumentum Sanctionem Legis Generalissimæ inde evincens, quòd hominés necessario excident summâ suâ foelicitate, quæ in actione seu usu facultatum suarum proprio & adæquato consistit, nisi eas exerceant in colendâ cum Deo Hominibûsque amicitia, ad quem effectum præ cæteris omnibus à naturâ adaptantur, quod quidem Legis transgressoribus excusationem nullam relinquit.

§. XIX. Ab effectibus autem actionum ad Bonum Commune Rationalum sic ostendimus sanctionem per præmia

Prolegomena.

præmia pœnâsq; iis annecti. Manifestum est tali studio imprimis Deum, utpote summè sapientem, aliisque Rationalibus summè beneficium, amari & honorari. Hominum verò è quâlibet Gente vitam bonâque omnia in tuto pro viribus nostris collocari. Regimen Civile hunc in finem, si opus sit, fundari libentè; at ubi jam existit libentissimè conservari. Omniâque singulis (adeoque nobismet ipsis etiam) tribui commoda quæ totius ratio postulat, nihil cuiquam fieri quod totius cura non patitur. Nihil in homine cogitari potest præter voluntatem in omnium bona propensam prudentis intellectûs ductu gubernatam à quo tanta provenire possunt; nec, si hoc studium in nobis supponatur, quicquam expeti potest in hunc finem quod non libentè, pro viribus, præstabimus. Quapropter cum certo præsciri possunt hi effectus ex hoc studio secuturi, neminem latere potest in iis contineri Religionis solamina gaudiâq; præsentia, cum beatæ immortalitatis spe ubique terrarum conjuncta, multâque insuper pacati cum exteris commercii commoda, omniâque Regiminis civilis & domestici, nec non amicitie emolumenta huic studio velut præmia annecti; eâque non aliâ ratione quæ in nostrâ est potestate acquiri posse: ipsumque adeò qui Boni Communis curam rejicit, eatenus rejicere has suæ felicitàis causas, & miserie seu pœnæ imminentis causas amplecti.

Breviter dicam; Quoniam manifestum est è rerum naturâ summam quæ à nostrâ potestate nobis procurari potest felicitàtem è cura simul Pietatis ac Pacis, Commerciique inter Gentes mutui, Regiminis Civilis & Domestici, nec non firmæ amicitie provenire; harum autem rerum omnium curas inter se consistere posse in illius tantum animo qui Bono Rationalium omnium Communi studet; sequitur maximum, quod homo acquirere potest, præmium huic studio naturaliter annecti, ejusque adeò privationem seu pœnam actibus oppositis adhærere. Horum prius, quod assignat causas felicitàis quam singuli obtinere aut solent aut possunt, probavimus ab effectibus

Prolegomena.

effectibus experiētiā cognitis; posterius, nempe Pietatem omnēque erga homines universos benevolentiam in studio Boni Communis contineri ex ejus definitione & partibus ostendimus in Confectariis. Eta libus autem præmissis deducta conclusio naturæ lumine nota.

§. XX. Agnosco interim hos effectus non omnes è solâ potestate nostrâ pendere, sed eorum multos à benevolentia etiam aliorum Rationalium; verum cum ex ipsorum naturâ, quia nostræ est analoga, sciri licet, Commune Bonum finem esse optimum maximūque quem sibi possint proponere, & ipsorum perfectionem naturalem postulare ut agant & propter finem, & propter hunc potius quàm quemvis minùs bonum, & experiētiā insuper notum est tales universalis bonevolentia effectus ab aliis per actus nostros plerumque impetrari posse, æquum est ut illi inter eorum effectus, vel consequentia quæ contingunt saltem ut plurimum, numerentur & æstimentur. Quia id quisque facere posse censetur quod amicorum ope potest præstare. Integrum præmium quod actibus bonis per Naturalem hujus Universi constitutionem annectitur, simile est quodammodo redditibus Fisci è quibus Publicum Patrimonium constituitur, quod non è certis tantum constat pensationibus, sed e compendiis aliquam multis subindè contingentibus, quorum valor ingens est licet non planè certus, & certo sæpe talia locantur pretio: puta, vectigalia quæ ob portus, vias & pontes publicos solvuntur. Ideoque in æstimando hoc præmio in rationes venire debent non eæ tantum ejus partes quæ immutabiliter actionibus bonis adhærent (qualia sunt beatitudo illa (ut loquuntur) formalis, quæ in Cognitione & Amore Dei (hominumque fortè cum illo consentientium) consistit, absolutum affectuum omnium Regimen, suavissimus consensus inter omnia actionum nostrarum principia, omnesque vitæ nostræ partes, Numinis favor & Immortalitatis beatæ spes ratione nixa;) verum etiam

in

Prolegomena.

in censum venire debent quæ contingentèr eis cohærent bona, quæ scilicet aut ex aliorum Religione nobis accedunt, aut fluunt è Societate sive Civili, sive inter Gentes diversas aut amicos quam his actibus, quantum possumus, procuramus. Pari ratione intelligimus è quibus partibus consistat integra pœna quæ actibus publico statui nocuis annectitur; nempe per omnia consequentia modò dictis opposita Lex illas prohibens propriè sancitur.

§. XXI. Discimus autem singuli è necessitate conditionis quâ nascimur vivimûsque bona contingentia, id est, causas contingentèr profuturas æstimare, & talium spe ad actiones impellimur. Quippe aër ipse ad quem hauriendum naturali ferimur impetu, non semper sanguini nostro spiritibûsque prodest, sed aliquando lethali imbuitur contagio: cibus, potus & exercitia non semper vitam conservant, immò sæpe morbos generant: ipsa agricultura aliquando labores humanos non lucro sed damno rependit. Non minùs itaque naturalitèr quàm ad tales actus ducimur è spe boni indè probabilitèr proventuri; pari spe movemur ad cultum Boni Communis, quæ tamen nec sola nec præcipuè nos impellit, sed cum præmiis (quæ diximus) intrinsecè & immutabilitèr annexis conspirat. Quàm probabilitèr autem speremus ex aliis hominibus conjunctim consideratis aliquid quo labores nostri in Bonum Commune collati rependantur, indè optime æstimabimus, si consideremus quid & præsentis temporis experientia & præteriti historia testetur de Gentium omnium quæ nobis innotuère praxi hunc finem spectante. In earum omnium moribus publicè observatur aliqua erga numen saltem unum reverentia, quâ à perjuriis post fidem datam arcentur: ubique vigent commercia inter notas invicem Gentes utilissima, nisi bello solenni abrumpantur: ubique Regimen Civile conservatur, & in eo contenta dominiorum distinctio: ubique familiarum & amicorum necessitudines

Prolegomena.

tudines observantur plerumque. Quoniam autem totum studium Boni Communis nihil aliud significat præter Cultum numinis, curam commercii pacisque inter gentes, Regiminis Civilis ac Domestici, nec non Amicitiae, velut partes conjunctim sumtas, manifestum est boni illius studium quadantenus ubique inter homines reperiri, unde necesse est ut multa singulis conferantur pacis auxiliisque mutui commoda. Immò verò manifestum mihi videtur singulos qui ad virilem ætatem pervenerint, omnes illos quos exegerint annos multò magis debere aliorum operæ Bono Communi impensæ quàm suæ curæ, quæ in tenerâ adhuc ætate penè nulla est. Toti tum pendemus ab obedientiâ, quam alii præstant præceptis Oeconomicis, Legibus Civilibus, & Religionis, quæ omnes à Boni Communis curâ profluunt. Hinc fit ut si postea vitam nostram periculo exponamus, immò si moriamur pro Bono Publico, minus amittamus ejus causâ, quàm ind jamjam accepimus. Amittimus enim tantum incertam futurorum, si vixerimus, gaudiorum spem; immò potius certum est vix ullam singulis spem superesse posse, ubi Bonum Commune conculeatur; accepimus autem inde realem vitæ omniumque quibus ornati fuimus perfectionum possessionem. Nec dubito quin maximâ quæ experimur in statu Civili è mutuo auxilio commoda præsciri potuissent ex hominum naturâ à primis Parentibus, si supponamus ab illis deliberatum fuisse utrum ipsorum filiis plus prodesse suadendo ut Pietatem erga Deum & Parentes exercerent, & mutuam inter fratres benevolentiam, in quibus Religionis, Regiminisque Civilis (quippe familia est prima Civitas) & Juris Gentium summa continetur, quàm instituendo eos in atheismi mysteriis, eosque adhortando ut omnia sibi singuli vendicarent, adeoque in rapinas & cades mutuas statim ruerent. Præcognitâ autem e Naturâ consequentia hujusmodi actuum humanorum bona & mala, quoniam à Deo hominibus de actionibus suis deliberantibus præmonstrantur ut ad agendum impellantur, aut inde deterreantur,

Prolegomena.

deterreantur, integram habent rationem premiorum
pœnarumque quibus Lex sancitur.

§. XXII. Hæc autem idèd mihi videntur manifestissima, quoniam simillima sunt illi methodo quâ naturaliter docentur omnia animalia conservandam esse singulorum membrorum corporis sui sanitatem & robur per alimentorum assumptionem & respirationem aëris, quibus crasis vitalis sanguinis totum corpus permeantis immediatè conservari solet, etsi vel morbi intra corpus, vel accidentia multa ab extrâ ut contusiones, vulnera, fracturæ impedire aliquando possunt, ne membris accedat illud robur quod ex alimentis quærebatur. Pari planè modo docemur per actus Communi Bono immediatè inservientes singulorum hominum (qui Systematis Rationalis membra sunt) perfectiones varias ordinariò expectandas esse; utpote quæ indè non minùs naturaliter derivantur, quàm manuum nostrarum vires à justo sanguineæ massæ statu proficiuntur. Fatemur tamen multa accidere posse propter quæ generalis hæc totius cura non semper efficiat ut expetitâ felicitàte singuli intemeratè perfruantur, uti aëris & alimentorum cura utcunque necessaria toti corpori morbos omnes casusque non prohibet. Contingat enim tam per enormes concivium actus, velut per morbosam visceris alicujus diathesin, quàm per hostium invasiones, ut aliquibus rectè factorum præmiis priventur boni, malæque patiantur externa. At quoniam hujusmodi mala sæpe quidem Concordiæ & Regiminis viribus (quæ à studio Boni Communis semper profluunt) propulsantur, sæpe etiam post breviusculam perpeffionem excutiuntur nostrarum virium & judiciorum Civilium ope, uti morbi solvuntur per crisin salutarem, sæpe etiam majoribus bonis pensantur, partim per aliorum virtutes, præcipuè verò per vim Regiminis Civilis, foederumque cum externis Civitatibus initorum; hinc fit ut Genus humanum nullâ ætate extinguatur, & ut imperia pleraque singulis hominibus & animalibus vel maximè

Prolegomena.

ximè longævis sint magis diuturna. Ex his perpensis
luculentum est pravos quorundam hominum appetitus,
nec eos qui omnibus aliquando accidunt affectuum mo-
tus bono Communi oppositos, non magis impedire ne
agnoscamus valentiores propensiones totius Generis hu-
mani simul considerati in id ferri quod ab eo reipsâ
procurari fierique indies videmus, Totius nempe con-
servationem & perfectionem ulteriorem; quàm impedi-
unt morbi in partibus animalium quandoque nascentes
ne fateamur totam corporis humani compagem parti-
umque functiones naturales aptatas, esse ad vitæ conser-
vationem, speciei propagationem, & ad tuendum singu-
lorum membrorum vigorem ad tempus ordinari præ-
stitutum. Hinc enim non modo primùm constitutz sunt
Civitates & Legationes, Fœderaque cum exteris, verum
etiam siquando violetur Fides cum unâ Gente, ipse vi-
olator fidei statim se confert ad fidem aliarum Gentium
per fœdera cum iis inita, suoque facto seipsum damnat:
& siquando una Religio in quâvis gente tollatur, alia
statim ponitur, quâ cum Deo amicitiam querunt. Si-
cubi una Civitas seditione aut bello dissolvatur, alia
mox inde generatur aut augetur. Hæc autem evin-
cunt totum Systema rationalium pariter, immò aptius,
comparatum esse ad sui suorumque membrorum subor-
dinatam conservationem, ac Systema Corporum Uni-
versorum ad suam, dum è corruptione unius sequitur
generatio alterius, & in generatione singulorum ani-
malium, dantur iis organa quibus se aliquandiu tuean-
tur, speciemque suam propagent.

§. XXIII. Tradidimus hoc compendio summam
methodi quâ sanctionem Legum Naturalium investiga-
vimus, in quâ felicitatem ex actibus bonis naturaliter
consequentem consideravimus velut præmium à Nature
Auctore illis annexum: ejus autem amissionem velut
poenam non minus naturaliter cum actibus malis co-
herentem. Quæ enim bona vel mala actibus hominum
connectun-

Prolegomena:

connectuntur, eadem etiam in dictaminibus practicis actuum illorum consequentia verè enunciantibus contineri necesse esse. Ipse Deus autem ea dictamina practica enunciare intelligitur, quæ à naturâ actionum nostrarum aliorumve rationalium necessariò mentibus nostris suggeruntur, & quæ verè prædicant effectus indè secuturos. Bona autem & mala in dictaminibus à Deo enunciatis actibus humanis annexa, quibus monemur hos prosequi, illos autem evitare, integram in se continent præmiorum poenarumque definitionem. In his autem consensio tum cum illis qui virtutem felicitatem in se continere aiunt, sibi que adeò esse præmium, tum cum aliis qui alia insuper spectant bona Mentis aut Corporis à Deo, à propriâ conscientia, à familiâ aut amicis, à Civitate suâ aut Gentibus exteris expectanda; five illis in hac vitâ fruamur, five in futurâ speramus rationis jussu. Multumque videtur methodus nostra exinde confirmari quòd omnes utcunque diversa sentientes de Moribus in hoc tamen consentiunt, actus bonos idoneis præmiis necessariò cohonestandos esse & reipsâ cohonestari; malos autem poenis necesse esse ut coerceantur & reverâ coerceri. In his idem sentiunt Philosophi utcunque aliàs inter se litigantes; idem etiam omnium Religionum fundatores; omniumque Legum Civilium latores. Ipsi etiam illi qui præmia videri volunt negligere, & è solâ gratitudine omnes deducere volunt virtutes, necesse tamen habent agnoscere gratitudinem è memoriâ acceptorum beneficiorum fluere. Tantundem autem amoris erga nosmet-ipsos arguit quòd stimulamur ad benè agendum per accepta jam beneficia, quàm quòd eadem faciamus propter talia posthac sperata; immò videtur aliquantisper generosiùs agere qui movetur bono tantum sperato, quoniam spei plerumque adhæret aliquid incerti, quàm qui tandundem facit propter bona paria quibus certò jam fruitur. Præterea autem præteritorum beneficiorum memoria dulcedine quadam animum perfundit, quæ felicitatis, adeoque præmii pars est, quàm libenter agnoscimus

Prolegomena.

agnoscimus idoneum esse ad rectè agendum argumentum. Nec videtur fieri posse ut tantus esset omnium in his consensus, nisi communis omnium Natura seu Ratio idem omnibus dictaret, Summum Finem Commune omnium Bonum non aliter à violatione tutum conservari posse, quàm per pœnas & prœmia; iisque igitur illud ubique munitum esse.

§. XXIV. Porro utilis videtur hæc methodus quâ reduximus Omnia Naturæ præcepta ad Unicum; quoniam facilius & expeditius est unius hujusce propositionis probatio, quàm plurium illorum quæ à Philosophis proponi solent; & memoriæ melius consulitur, quæ unius sententiæ quotidianâ recordatione non gravabitur, & (quod longè maximum est) ex ipsâ Naturâ Communis Boni cui itudere dirigimur in hac propositione, prudentis judicio datur regula vel mensura certa cujus ope actibus suis & affectibus certum statuatur modum in quo virtus consistit. Hoc sanè opus prudentis judicio demandavit Aristoteles in Virtutis definitione, verum judicii ab eo ferendi normam non indicavit. Nos præpositio normam sumendam esse docet à naturâ fims optimi maximique, habito scilicet respectu ad omnes partes totius Systematis Rationalium, seu Civitatis illius cujus Caput est Deus, membra omnes Deo subditi. Hinc enim dirigemur ad tales actus Pietatis erga Deum, qui probè consistunt cum pace & commerciis inter omnes Gentes conservandis, cum constitutione Regiminis Civilis & obsequio illi præstando, nec non cum curâ privatæ felicitatis singulorum; pariterque dirigemur ad tales diffusissimæ humanitatis actus qui exactè subordinantur veræ Pietati: & universaliter, affectus actusque nostri singuli eam habebunt ad summam virium nostrarum eamque inter se proportionem, quam habet bonum illud cui procurando illorum quilibet inservit, ad Bonum Commune maximum quod totus vitæ nostræ decursus possit efficere. Hinc certò cavebitur ne circa res levioris momenti diligentes

Prolegomena.

ligentes, nec remissi simus circa graviora, neve in publicis commodis ignavi, in privatis fervidi simus, sed à rerum efficiendarum dignitate effectuum nostrorum mensura determinabitur.

Ab hoc denique fonte derivandus est ille ordo inter Leges Naturæ speciales secundum quem prior posteriorem quodammodo limitat, quem prudenter admodum & solidè observavit Doctrissimus Sharrockius Legum Doctor in Libro *de Officiis*, capite præsertim 10. ut *prior habeatur ratio abstinendi ab invasione alieni quàm standi promissis; fidei licitè data potior sit ratio, quàm vices rependendi, &c.* Horum autem ratio ab hoc nostro principio petenda est, quoniam ad Bonum Commune magis conducit ut primaria Lex Naturæ specialis de dominiorum divisione facienda servandæque non violetur per invasionem alieni, quàm ut promisso tali quispiam stare, quod fieri nequit sine invasione alieni: & par est ratio in cæterarum Legum comparatione quas secundum ordinem dignitatis suæ recensui in sequentibus. Qui plura hac de re vult legat Auctorem jam citatum; mihi sufficit ratio. In Ordinis inter Leges Naturales è nostro principio deduxisse. Nisi forte hoc addendum esse videatur, Nemini id mirum videri debere quòd nullum uspiam jus, nullamque virtutem plane explicari posse diximus sine respectu ad statum omnium Rationalium seu totius Mundi intellectualis. Quippe videmus in Physiologia accidentia corporum quotidie sensibus obvia, qualia sunt Motus communicatio, Gravitatio, lucis & caloris actio, firmitas & fluiditas, rarefactio & condensatio plane explicari non posse, sine respectu ad Totum systema Mundi corporei, motumque in eo conservandum. Quinetiam in Geometria manifestum est nullius motus aliis implicati, eisque continuâ serie subordinati effectum nullum accuratè investigari posse, nisi ii omnes & secundum suum ordinem quo, alii ab aliis pendent ad calculum revocentur, & inter sese conferantur. Denique ex hoc ordine inter Leges Naturæ quo

Prolegomena.

speciales omnes Generali subordinantur & illarum posteriores prioribus, commodissimè ostendi posse videtur de illarum nullà unquam à Deo dispensatum esse, sed in iis casibus, in quibus posterioris obligatio tolli videatur, materiam ita mutari, ut priori tantum Legi observandæ locus sit. Sic patet non dispensari de Lege Dominiorum divisionem stabiliēte, & alieni invasionem prohibente, si Deus licitum faciat Israëlitis Cananæorum in ipsum delinquentium terram invadere. Quippe eadem illa Lex decernit Necesse esse ad Bonum Commune ut Deo imprimis tribuatur dominium illud eminens in omnes & omnia, cujus vi ipse (quoties ad summum finem id conducere videbitur) auferre potest dominium cujusvis creaturæ in suam vitam; ac bona & illud in alteram transferre per idonea voluntatis suæ signa; quod in Casu proposito factum fuisse legimus; unde Israëlitz sua sibi vendicabant, non aliena invadendi potestatem accipiebant. Pariter etiam non dispensatur de Lege quæ propter Bonum Commune vetat innocentibus nocere, si quando jubeatur innocens (cùm ad hunc finem necessarium est) periculum noxæ, ipsamve mortem subire: Deo præsertim voluntatem suam hac in re satis apertè indicante. Hinc enim & Deo omnium Regi suus deferretur honos; & aptissimè, quia secundum ipsius judicium summo fini consulitur. Adeoque unius incolumitas non est hoc in casu vel pars vel causa Boni Communis, sed è contrà ejus noxa ponitur esse medium ad illud necessarium. Hæc autem indè elucescent magis si consideremus veritatem generalis hujus propositionis, *Causa conservans, quoad potest totum, conservat ejus partes omnes*, non mutari in casu quovis particulari, etsi aliquando contingat ut manus sana in defensione capitis periculo exposita ab externa vi abscindatur. Ostendimus enim antea obligationem perpetuam harum Legum fundari in veritate propositionis practicæ quæ in hac fundatur, & ideo pariter est nullo in casu mutabilis.

Prolegomena

§. XXV. De Confectariis quæ in sequenti Tractatu deduximus nihil hîc dicam; quoniam non occurrit animo meo quicquam quo ea vel brevius, vel magis perspicue tradam. Dicam tamen me non omnia indicasse utilia quæ è nostris sponte manant principiis, nec possum sanè ea omnia enumerare. Quippe in his continentur generalissimæ æquitatis regulæ quæ novis circumstantiis indies exorientibus applicari possunt tum à Magistratibus tum à privatis. Ex iis Magistratus intelligant quanam Leges Civiles æquæ sunt, adedque dignæ quæ retineantur, quanam opus habent correctione ab æquitate: percipiant etiam exinde quanam conditiones fœderum, quæq; causæ bellorum cum exteris æquæ sint, quanam iniquæ. Hinc etiam privati discent & perpetuam Legibus Divinis ac Civilibus quæ indè auctoritatem derivant præstare obedientiam, & in casibus per has Leges eorum libertati permittis, qui indies occurrunt innumeri, ad optimum finem semper respiciendum dirigentur, & ab omnibus illicitis mediis suam fœlicitatem quærendi arcebuntur. Utrique autem percipient se ad majores in virtute profectus indies faciendos obligari; idque eâ ratione quâ ipsorum peritia & vires bono publico inserviendi ex usu fiunt majores, & quâ publica fœlicitas capax est alicujus incrementi.

§. XXVI. Civitatum genesis è duabus Legibus Naturæ quæ hunc in finem simul considerandæ sunt deduximus; nempe (1) ex illa quæ distincta constituere jubet dominia in res & personarum operas, sicubi nondum talia constituta reperiuntur; at ubi reperiuntur eadem inviolata conservare, uti medium ad Bonum commune imprimis necessarium. 2dò verò ex illa quæ peculiarem parentum erga suos liberos benevolentiam imperat, illa enim sese exercere non potest, quin parentes primi suis filiis jam adultis, & rem familiarem propriam concedant, è pleno quod per primam Legem haberent in omnia dominio, & paternam in posteros suos potestatem. Hinc faci-

Prolegomena.

facile contingere potuit ut auctis familiis aliqui patresfamilias, aut dum viverent aut per testamenta jam moribundi, dominium suum dividerent inter plures filios, singulis dando absolutum in suam familiam, aut in multas imperium, unde plures nascerentur Monarchiæ: potuerunt etiam alii patresfamilias alicubi Aristocratiam, alibi Democratiam constituere. Inter omnia tamen hæc summa imperia maneret obligatio tum ad studium Boni Communis, tum etiam ad præcepta inde necessario consequentia, de divisione faciendâ alienisque non invadendis, de fide servandâ, de rependendis beneficiis, de limitatâ sese conservandi curâ, de sobolis curâ, & de humanitate erga omnes exercendâ, in quibus summa Juris Gentium consistit. Verum hæc est tantum possibilis & legitima Civitatum diversarum Generatio, quæque universales omnes Civitatum proprietates exhibet, nec alias hypothèses quærit vera Philosophia. Quæstio de actuali earum genesi tota est de re facta, ab agentibus liberis, idcircoque non est à principiis rationis demonstrabilis. E solis testimoniis hinc petenda est prolatio. Facta autem intra viventium memoriam, vivâ voce testium probentur; at antiquiora ratio hominibus naturalis non aliter posteris tradere potest, quàm vel per traditionem oralem (qualis nulla fide digna hac de re reperitur;) vel per scripta ad memoriam rerum gestarum consultò inventa: Talia sunt in Civitatum archivis asservata monumenta, & historia.

Cum itaque constet Civitatum quas novimus omnium originem antiquiorem esse quàm quæ è viventium memoria probari possit, restat ut de earum constitutione & statu judicemus è cujusque Civitatis Legibus antiquis & aliis monumentis publicè asservatis & approbatis: aut si aliis libeat inquirere, ad historias antiquissimas & fide dignissimas recurrendum est. Inter has autem nullam reperimus, quæ paris antiquitatis aut fidei sit cum Mosaicâ, quæ infra Deum nullam agnoscit antiquiorem Potestatem in Res aut Personas, quàm sit illa Patrumfamilias

Prolegomena.

miliās in conjuges & prolem, filiorūque post illos primogenitorum. Nusquam illic legimus Adamo & Evæ jus fuisse in omnia, unde liceret ipsis (si hoc ad suam conservationem facere falsò judicassent) bellum cum Deo & inter se adhuc innocentes gerere, victumque adeò & vitam sibi mutuò eripere. Sed è contrariò ea omnia quæ ad Commune Bonum nascentis adhuc Civitatis Dei requiruntur, agnita fuisse subindicatur. Nam divisionem dominiorum (qualem quidem nos necessariam esse diximus) inde necesse est ut agnoscamus, quoniam Divinum ibi exercetur Dominium in Legibus ferendis, & humanum dominium è donatione Divinâ ibi derivatur. Quinetiam inviolatâ hâc donatione non potuit protoplastarum alter alteri victum ad vitam necessarium eripere, multò minùs ipsam vitam. Immò tantùm abfuerunt ab exercenda inimicitia, ut è primo aspectu ortam legimus amicitiam; quæ sine fide & gratitudine, sui amorem limitantibus esse nequit; & mox sequatur sobolis quærendæ, adeoque etiam conservandæ cura. Positâ autem singulari hâc amicæque necessitudine inter conjuges, & peculiari erga prolem futuram *σοφῶν*, quoniam aliæ nullæ secundum hanc historiam esse possent partes humani generis præter conjuges & liberos à primis parentibus spectandæ, manifestum est humanitatem erga omnes in his contineri ut minus in majore. Ex his autem manifestum est Philosophiam nostram cum historiâ divinâ planè consentire.

§. XXVII. Verùm in sequente tractatu consultum duximus intra Philosophiæ fines nos tutos continere; ac proinde omnino abstinuimus à quæstionibus Theologicis, de jure Domini divini in re prædestinationis, aut satisfactionis à Christo præstitæ; nec consideravimus quantum detrimenti facultatès hominum qui nunc sunt, passæ sint è peccatis protoplastarum, de quibus è Scripturæ testimoniis judicium ferendum est; sed Legem Naturalem è sola, cujus nunc conscii sumus ratione & experi-
entiâ

Prolegomena.

entiâ conati sumus probare. Certi interim sumus nihil unquam veris rationis nostræ dictatis contradictorium à Deo unquam revelari posse. Immò Sacras Scripturas ideo credimus à Deo seu Naturæ Auctore poscisci, quoniam Leges Naturales ubique illustrent, muniant, promovéntque.

Huic autem consilio abstinendi à Theologicis controversiis consonum est quod nolumus cum ipso Hobbio circa Scripturæ sensu litigare. Addo tamen hoc ideo præcipuè frustraneum esse visum, quoniam credere non possum illum earum auctoritate animatus moveri, quippe quam à voluntate singularum Civitatum totam derivari statuit, adeoque earum arbitrio esse mutabilem; hic validam, alibi nullam esse docuit.

§. XXVIII. De æternitate Legum Naturæ fere nihil diximus: eidem tamen summâ quâ potui diligentia ubique prospeximus, dum harum propositionum immutabilem veritatem è naturali nexu inter earum terminos conamur demonstrare. Æternitas scilicet è necessaria illarum veritate unicè innotescit. Dubium enim non est quin propositiones necessariae veritatis quandocunque cogitari potuerint, veræ fuerint; nec minùs manifestum talium veritatem ab æterno Divinæ menti cognitam fuisse. Hujusmodi æternitatem mathematicis propositionibus etiam recens inventis seu notis inter homines nemo (quantum scio) denegat. Illud itaque unicum in hunc finem inculcandum esse censemus, non minùs necessarium esse nexum inter actus humanos (utcunque liberos) postquam exerantur, & suos effectus, quàm inter actus motusve merorum corporum & effectus indè demonstratos. Tres scilicet rectæ liberè ductæ ab homine juxta præscriptum elementi primi Euclidis non minùs necessariò triangulum constituunt, quàm si eadem à causis planè necessariis ducerentur. Nec dissimili ratione Amor erga Deum hominèsque universos, etsi liberrimè eliciatur, postquam tamen elicitur necessariò unumquemque (quantum in ipso

Prolegomena.

ipso est) beatissimum facit, uti latius explicavimus. Nec minus manifestum est consensum de dividendis rebus & operis hominum, aut de facta divisione conservanda per innocentiam, fidem, gratitudinem, curam limitatam nostrum ipsorum, proliisque, latamque erga omnes humanitatem esse partes universalis illius Amoris, suamque adeo proportionem ad felicitatem tum omnium, tum singulorum, illius imprimis cui insunt, quam quod quadrantes aliusve minores arcus vel sectores sunt partes circuli. Ideoque harum atque illarum coram est aternitas.

§. XXIX. Haecenus de re tractata praefari visum est; de modo illam tractandi paucula tantum adjiciam. Multa sunt in stylo nostro quae candore tuo (Amice Lector) egent, eundemque efflagitant. De re admodum solliciti fuimus, de verbis nimis incuriosi. Scripsimus haec raptim & per intervalla, qualia quidem nobis permitterent saepiuscule vacillans corporis valetudo, & Sacrae functionis curae gravissimae. Illustravimus rem nostram, comparationibus subinde à Mathesi desumptis; quippe alias ferè omnes disciplinas rejiciunt illi contra quos disputamus. Praeterea verò visum est operae pretium ostendere Pietatis & Moralis Philosophiae fundamenta à Mathesi & Physiologia quae illi innititur non convelli (ut) nonnulli miffitant) sed confirmari; adeoque Physiologos illos qui Mechanices armis praecepta Morum evertere conantur, suis armis oppugnari posse & debellari. Ab hypothese qualibet Physica de mundi systemate consultò abstinui, cum propter alias rationes, tum ob hanc praecipuè, quoniam, salvo fine nostro, liceat Lectori quamcunque libuerit summere hypothesein, modo talis sit quae ex ordine inter Causas phaenomenorum naturales nos deducat ad primam. Respexi tamen aliquando ad hypothesein Mechanicam, cujus specimen nobis dedit ingeniosissimus Cartesius, (aliae tamen hypotheses juxta Mechanicae leges excogitari possunt & debent,

Prolegomena.

bent, si id postulent phenomena) quoniam viâ brevissimâ ad primum nos deducit Motorem, & ab adversariis plerisque admittitur.

Rogatum insuper hoc velim, ut Lector non prius judicium ferat admodum rigidum de hoc opere, quàm illud totum perlegerit, ejusque partes inter se omnes contulerit; quippe certum est quodd siquid sit aut roboris aut formæ in hoc ingenii nostri foetu, illud è firmo partium omnium inter se nexu, aptaque singularum proportionem tam ad proprium quàm ad communem finem confurgit. Nusquam in ejus facie conspicias floridos Rhetorum colores, nec in eo videbis nitentes ac ludibundos oculos volatilis ingenii indices, sed ad Naturalis Philosophiæ studium, ad Morum gravitatem, & ad cultum severiorum Musarum totus est compositus, ac si illico natus fuisset senex.

§. XXX. Denique scribendi scopus præcipuus is erat ut Publicis inservirem commodis, Virtutis & Societatis normam à Natura Rerum omnium animis humanis propositam apertè exhibendo. Non enim operæ pretium esse duxi totum librum ejusve partem majorem in refutandis Hobbi erroribus insumere, quanquam necessarium duxi illos diligenter refutare qui tam multos adeo corruerint. Hunc itaque in finem satis est visum doctrinæ illius fundamenta tam in Libro *de Cive* quàm in *Leviathane* tradita funditus diruere, & apertè ostendere illa non solum Religioni, sed & omni Civili Societati è diametro repugnare. His certè sublati, corruunt omnia quæ iis superstruxit Hobbius nefaria dogmata. Quid autem reipsâ præstitum fuerit Lectoris tandem judicio permittimus. De refutatione quam dediparum sollicitus sum, nec Lectoris candorem imploro censuram exerceat quantumlibet severam. In confirmatione autem sententiæ meæ, quoniam me scio non omnia distinctè intelligere quæ Rerum Naturâ aliquo modo suggerit ad mentes hominum instituendas in Virtute,

Prolegomena.

tute, nec potuisse opportunè in memoriam revocare ea omnia quæ ipse distinctè aliquando consideravi, voluique hoc scripto exprimere; exorandus est Lector ut non nostra solum perpendat verba, sed Naturam Dei Hominumque scrutetur, suamque diligentè excutiat pectus; hinc enim innumera indies observabit quæ ad eundem scopum per virtutum tramites plenius dirigent. Porro autem quoniam scio me de causis quæ Leges Naturæ animis nostris imprimunt, diversum sentire à viris aliquot doctissimis, hoc adjiciendum esse censui, æquum esse tamen ut amemus nos mutuò, atque adeò impleamus illam Legem quam utrique agnoscimus Deum cordibus nostris inscripsisse. Ego certè hæc mea cogitata scripto nunquam commisissim, multò verò minùs publici juris fecissim, nisi amicorum aliquot Cantabrigiensium (quibuscum his de rebus sermones libentissimè miscere soleo) importunitas id mihi extorsisset. Inter hos autem primi, & præ aliis omnibus animum meum devicerunt viri optimi doctissimique Dr. Hezechias Burton, & Dr. Johannes Hollings, egregium amicorum par, quibuscum etiam ego arctissimam amicitiam, eamque fructuosam, & jucundam sanè per spatium viginti annorum lubentissimè colui. Horum judiciis tantum tribuo & amicitia tantum debeo, ut nefas esse censuerim illorum hortatibus diutiùs repugnare. Tu verò (amice Lector) conatibus his nostris aliorum bono utere, tuo frui, & Vale.

D E
LEGIBUS NATURÆ

Disquisitio Philosophica, &c.

E T
Elementorum Philosophiæ *Hobbiana*
Refutatio.

C A P. I.

De Natura Rerum.

Uamquam Nonnulli, Sceptici scilicet, & Epicuræi, Leges Naturales existere negarunt olim, & etiamnum pernegant, convenit tamen inter nos atq; illos quid hoc nomine significare velimus utrinque. Enimvero utrobique intelligimus Propositiones quasdam immutabilis veritatis, quæ Actiones voluntarias circa Bonorum Electionem, malorumq; Fugam dirigunt: et Obligationem ad actus externos inducunt, etiam citra Leges Civiles, & seposita consideratione pactorum Regimen constituentium. Hujusmodi aliquot veritates a rerum, hominumq; Natura mentibus humanis necessario suggeri, ab iis percipi, & Memoria

A

(dum

(dum valent) retineri, adeoq; ibidem existere; hoc est quod a nobis affirmatur, hoc idem a dictis adversariis non minus disertè denegatur.

Quocirca ut harum Propositionum essentia, ac Forma melius innotescat, necesse est ut primo Rerum universim; deinde Hominum; denique Boni naturam; quatenus ad hanc Questionem spectant, inspiciamus. Postea verò ut ostendamus quales Propositiones Praxin Humanam dirigant ac Legum vim, seu obligationem naturaliter secum ferant, utpote indicantes praxin ad finem necessariò quæsitum necessariam. Tandem earum existentia, ex Causarum illas generantium existentia, ac determinato influxu, satis evincetur.

§. II. Nec mirum cuiquam videri debet, quod primò, Rerum hujus universi Naturam respiciendam dixerim; quippe haud aliter Hominum amplissimæ Facultates rerum plurimarum indigæ, & ab omnibus ad operandum excitatæ intelligi possunt. Ecquis enim intelligere valeat quid Humanæ menti aut corpori maxime conveniat; quidve iisdem noceat; nisi consideret omnes (quoad possit) Causas tam remotas, quàm proximas, quæ Hominem constituerunt ac jam conservant, quæq; eundem in posterum tueri, aut corrumpere possunt? Imo nec satis intelligitur quid optimum sit quod in dato Casu quispiam facere possit, nisi effecta tam remota quam proxima, quæ ab ipso in omni Circumstantiarum varietate proveniant, prospiciantur, & inter se comparentur.

Cogitatio autem tam Causarum a quibus Homines pendent, quam Effectorum quæ ab eorum viribus aliquantisper concurrentibus produci possint, mentem cuiusque necessario perducet tum ad considerandos alios Homines ubicunque sparfos, seipsum autem velut exiguum Humani generis partem, tum etiam ad perpendendam totam hanc rerum Compagem, primumque ejus Conditorum Regemq; Deum. His tandem pro virili expensis, generalia quædam Dictamina proferre poterit animus
noster,

noſter, quibus pronunciet quales Actus Humani ad Commune Bonum Entium, præſertim Rationalium, (quo propria Fœlicitas cujuſque continetur) maximè conducant. In hujusmodi autem Dictaminibus, ſi modo vera fuerint & neceſſaria, Legem Naturæ contineri poſtea videbimus.

§. III. Nihilominus inſtituti noſtri Ratio non poſtulat, ut, rerum omnium Genera quæ ſint, oſtendamus. Gratulamur potius fœliciori doctioris hujusce ſæculi Genio, quod Mundi pars Intellectualis plurimùm illuſtrata fuerit clarioribus Demonſtrationibus, de Dei Exiſtentia, & Animarum Immortalitate, quas indies creſcens naturæ Inferioris Cognitio ſuggeſſit luculentiores. Gratulamur etiam tam nobis, quam poſteris, quod nunc tandem ejuſdem Univerſi pars Corporea meliore Phyſiologia (Matheseos Principiis innitente) cœperit explicari. Grande proſecto eſt opus mundum hunc Aſpectabilem in ſimpliciſſima principia, materiã ſcilicet varie figuratam, motumq; diverſimode implicatum reſolvere, & poſt inveſtigatas Geometrico calculo figurarum, motuumq; implicatorum Proprietates, e Phænomenis rite obſervatis, totius Naturæ Corporeæ Hiſtoriam cum Legibus motus, & Figurarum accurate conſentientem exhibere. Verum eſt, illud opus non unius tantum Hominiſ, ſed & unius ſæculi viribus impar. Dignum tamen illud conjuncta opera, & perenni Induſtria illuſtriſſimorum Ingeniorum e Regali Societate : Dignum ſereniſſimo Rege Carolo illius Fundatore, Patrono & Exemplari. Tutò itaq; manibus tam peritis, ac fidelibus rem tantam committamus. Sufficiet nobis in Opuſculi hujus initio Lectorem monuiſſe, totam Moraliſ Philoſophiæ, Legumq; Naturalium Doctrinam in obſervationes Naturales omnium Experientia notas, aut in Concluſiones a vera Phyſiologia agnitas, & ſtabilitas ultimò reſolvi. Phyſiologiam autem tam lato hic ſumo ſenſu, ut ea non tantum omnia quæ experimur corporum Naturalium

ralium Phænomena complectatur ; sed & præterea Animorum nostrorum Naturam ex observatis eorum Actibus, perfectionibusque propriis investiget ; tandemq; ex ordine Causarum Naturalium ad Primi Motoris notitiam homines deducat, eumq; Effectuum omnium necessario- rum Causam esse agnoscat. Enimvero Natura, tam creata, quam Creatoris notiones, illas omnes, adeoq; materiam e qua Leges Naturales confluunt, ut propositionum practicarum veritatem suggerit : Creatoris autem agnitione iisdem plenam insuper præstat authoritatem. Atq; hæc quidem hoc loco paulo uberius veniunt illustranda.

§. IV. Quamquam autem Innumera sint quæ e cognitione Universi desumi possint in materiam particulare Dictaminum ad mores formandos dirigentium, visum est tamen pauca tantum, eaq; Generalissima seligere, quæ generalem, quam initio proposui, Legum Naturæ Descriptionem aliquatenus explicent, & in unico Dictamine, omnium Legum Naturalium parente, paulo apertius continentur. Illud autem ita se habet.

“ Benevolentia maxima singulorum agentium Rationalium erga omnes statum constituit singulorum, omniumq; Benevolorum, quantum fieri ab ipsis potest, felicitissimum ; & ad statum eorum, quem possunt assequi, felicitissimum necessario requiritur ; ac proinde, Commune bonum erit suprema lex.” Sensus hujus propositionis (1) Rectè explicandus est. (2) Ostendendum est quomodo ea e rerum Natura discatur ; tandem ex iis quæ in sequente Libello continentur eam vim habere Legis, imo & omnia Naturæ præcepta inde profluere liquidò, uti spero constabit. Sciant itaque Lectores minusquam Benevolentia nomine intelligere languidam illam & emortuam eorum volitionem, quæ nihil efficiat eorum quæ dicuntur velle, sed illam solùm cujus vi quamprimum & quantum possumus exequimur, quæ animitus volumus. Liceat interim hoc nomine complecti affectum rectam illum, quo superioribus grata volumus, qui Pie-

tatis in Deum, Patriam, Parentes, nomine speciatim insignitur. Atq; ideo hoc verbo uti placuit potius quam [Amor] quoniam vi suæ compositionis actum voluntatis nostræ cum objecto suo generalissimo conjunctum innuit, & in malum sensum non usurpatur, quod Amori contigit. Maximam autem Benevolentiam hic sumpsimus, ut idonea Causa summæ Fœlicitatis poneretur. Alibi indicabimus quomodo scrupuli, qui inde oriuntur, facile eximantur. Verbo [omnes] Totum illud innuo quod constituitur e singulis simul consideratis, in ordine ad unum finem, quem status fœlicissimi nomine ibidem indigitamus. Deum autem hominesq; Rationalium nomine complecti liceat: idq;, Cicerone præeunte, feci, quem in usu verbi Latini tutò mihi videor ducem sequi. Is enim i. de Legibus, Rationem Deo, Hominibusq; communem agnoscit, & sapientiam (quam omnes Deo tribuunt) nihil aliud esse docuit præter rationem adultam. Usus sum verbo [constituit] ut innuerem Benevolentiam illam & causam esse intrinsecam præsentis, & efficientem futuræ fœlicitatis, & utriusq; respectu necessario requisitam. Addidi autem [quantum ab ipsis fieri potest] ut innuerem rerum Externarum adjumenta in nostra sæpe non esse potestate, quanquam illa ad vitæ animalis Fœlicitatem requirantur; & a Legibus Naturæ moralisq; Philosophiæ non alia expectanda esse vitæ Beatæ auxilia, quam præcepta circa actiones, & ea actionum objecta quæ in nostra sunt potestate. Et quanquam contingat ut diversi Homines pro diversis animorum, & corporum viribus, immo ut iidem in diversis Circumstantiis positi, nunc plus nunc minus possint ad commune bonum. Lex; tamen Naturalis satis observatur, & Finis ejus obtinetur, si quantum quisq; in datis Circumstantiis valeat, præstetur. Verum latior hujus sententiæ explicatio in sequentibus occurret.

§ V. Illud nunc agendum est, ut ostendatur, & quo pacto notiones in illa contentæ in animos hominum necessario penetrent, & cum ibi existunt, necessario inter se cohæreant,

cohereant, hoc est, veram faciant propositionem, quam postea practicam esse, legisq; vim habere docebimus. Quandoquidem igitur omnium experientia notissimum est, duobus modis Notiones seu Cogitationes, quæ Apprehensiones simplices a Logicis dicuntur, in animo Hominis excitari, (1) Scilicet per immediatam præsentiam, & operationem objecti in mentem; quo modo suarum Actionum, necnon motuum Imaginationis, seu phantasmatum sibi obversantium mens est conscia; & ex analogia ad hæc de mentibus aliorum Rationalium Dei, Hominumq; judicamus. (2) Mediante sensuum externorum, nervorum, membranarumq; ministerio, quo pacto alios Homines, reliquasq; Mundi hujus aspectabilis partes percipimus; statim patet Propositionis quam exhibui Terminos partim per internam, partim per externam Sensationem innotescere. Enimvero Benevolentia quid sit, & quinam sint ejus gradus, adeoq; quæ sit cujusq; Benevolentia maxima non aliter quispiam intelligit, quam in sese animum reflectendo; nec opus est aliis auxiliis; quippe ea est mentis conditio, ut actus, affectuique suos utpote intimè sibi conjunctos non possit non perferiscere. Agnoscimus interim quod sensuum externorum beneficio debemus Bonorum extra nos cognitionem, quæ inter omnes Benevolentia distribuit, de quibus postea. Eodem plane modo Rationis naturam ex interno ejus sensu cognoscimus, adeoq; quæ sint agentia rationalia, quorum mentio sit in subjecto Propositionis; quod autem alii sint præter nosmetipsos qui Ratione utantur, ex indiciis per sensus externos observatis colligimus. Causas autem rem quamlibet, sive intrinsece sive per modum Efficientis constituentes, plerumq; externorum sensuum ministerio, ac Ratiocinatione in eorum phænomenis fundata assequimur. Mentis autem nostræ naturam intrinsecam, ac vim Effetricem qua motus corporum nostrorum voluntarios ad Boni apparentis prosecutionem determinat, ipsa partim aciem suam in se convertendo, partim sensuum ope, observando effecta voluntatis nostræ

putum

nutum consequentia percipit. Deniq; statum Hominum
ejusq; Fœlicitatem iisdem modis intelligimus, quibus
innuimus eorum Naturam, & Bona cognosci. Quippe
status rerum naturis nihil adjicit præter notionem ali-
qualis durationis, aut permanentiæ; Fœlixq; dicitur e
bonorum plurimorum maximorumq; confluxu.

§. VI. Quod attinet ad nexum terminorum hujus Pro-
positionis in quo necessaria ejus veritas consistit, is mihi
videtur admodum evidens. Idem enim significat ac si
diceretur: Ea volitio, seu prosecutio Bonorum omnium
in nostra potestate sitorum, quæ maxime efficax est ad
nostrum aliorumq; Rationalium fruitionem, maximum
est quod Homines efficere possunt, ut ipsi, alique iis fœ-
licissime perfruantur. Seu nulla vis in hominibus major
est, qua sibi, aliisq; omnium Bonorum complexionem
comparent, quam voluntas suam cujusq; Fœlicitatem,
simul cum Fœlicitate aliorum prosequendi. In quibus
verbis illud primo patet, Nullam esse in hominibus majo-
rem vim quicquam efficiendi, quam sit voluntas ad ulti-
mum virium suarum determinata. Deinde & illud liquido
constat Fœlicitatem singulorum *v. g.* Socratis & Platonis
& cæterorum individuorum (de qua prædicatum loqui-
tur) sigillatim non posse separari a Fœlicitate omnium
(cujus Causa in subjecto continetur) quippe Totum a
partibus simul sumptis non differt. Intelligenda autem
est hæc Propositio Universalis de omnium Benevolentia
pronuncians, hætenus cum legibus convenire, quod in-
dicet, non quid unus quispiam aut pauci faciant ad su-
am sejunctam ab aliorum cura Fœlicitatem, sed quid &
omnes simul facere possunt ut sint beati, & quid singuli
absq; ulla inter se repugnantia (quippe quæ cum ratione,
cujus omnes participes sunt, non consistit) faciant, ut
communem omnium fœlicitatem assequantur, in qua
maxima singulis Possibilis continetur, & efficacissime
promovetur. Prius & plenius notum est in genere, ut-
pote e communibus & essentialibus Humanæ naturæ at-
tributis

tributis fluens, quid omnes facere possint, aut non possint ad communem finem conducens, quam quid singulari alicui in determinatis Circumstantiis possibile est; hæ enim infinitæ sunt, & ideo nemini cognoscibiles. Ut productis pluribus in Campum exercitibus, notius est non posse omnes pugnando vincere, quam quis Exercitus vincet.

Tertio deniq; singularis cuiuspiam, aut paucorum felicitatis cura exiit de præsentis, & nulla probabili ratione sperari potest in posterum, dum quæritur per oppugnatam, aut posthabitam aliorum omnium rationalium beatitudinem. Quippe & animo ita affecto pars quædam essentialis suæ Perfectionis deest; nempe Pax interna ex uniformi sapientia secum semper consentiente. Repugnat enim sibi, quum aliter circa se agendum esse statuit, aliter circa alios ejusdem naturæ participes. Deest etiam magna illa Lætitia, quæ in animo benevolens ex alienæ Felicitatis sensu nascitur: Ne quid nunc dicam de Invidia, Superbia, cæterisque omnibus vitiis quorum Legiones omnes malevolens obsident, & necessario miserum constituunt, utpote pessimis animi morbis laborantem.

Præterea vero non est cur quis merito speret se felicem fore, siquidem Causas externas cæteras Rationales (Deum nempe & Homines a quorum auxilio spes illa necessario dependet) negligit; immo in suam perniciem laccessit. Non alia ergo est via quæ quemlibet ad suam ducat Felicitatem, quam quæ omnes ducat ad communem. Sufficiat hæc hoc loco breviter indicasse, quod eo tantum consilio feci ut ostendam ex hujusmodi observatis, vulgari Experientia notissimis, veritatem prædictæ propositionis admodum luculenter constare. Hæc autem latius postea deducemus.

§. VII. Agnosco interim hanc propositionem non prius efficacem esse posse ad cuiusvis mores formandos, quam ille Effectum, de quo hic pronuntiatur, nempe Felicitatem

Fœlicitatem suam cum aliorum fœlicitate conjunctam in finem sibi proposuerit, & varios, quos Benevolentia in se continet, actus pro mediis sumpserit. Veritas tamen illius necessaria prius innotescere potest, & earum omnium Propositionum quæ exinde justâ consequentiâ deduci possunt; quales sunt illæ minis generales, quæ pronunciant de vi fidei, gratitudinis, *scilicet*, & cæterarum virtutum particularium, ad partem aliquam humanæ fœlicitatis obtinendam. Tota enim tam generalis illius propositionis, quàm earum, quæ inde sequuntur, veritas dependet à naturali, & necessaria vitalium actuum, velut causarum, ad tales effectus producendos. Abstrahunt autem ab existentia ejusmodi actuum, quæ quidem à liberis pendet causis. Interim sufficit ad eandem veritatem quòd quandocunque tales causæ existent, effectus ejusmodi inde enascentur. In confesso res est in solutione omnigenorum problematum Mathematicorum. De qua tamen quin vera detur scientia, nemo dubitat. Nòrunt omnes actus ducendi Lineas, easq; inter se conferendi in calculatione Geometrica à libero Hominum arbitrio produci. Liberè addimus, subtrahimus, &c. interim necessariò quisquis secundum Regulas operatur, verùm reperit Summam, quæ æquatur partibus inter se additis. Similia de Differentia, Facto, Orto, Radice dicantur: & generatim in omni quæstione, cujus solutio possibilis est è datis, necessariò ex his operationibus ritè peractis quæsitum invenitur. Certus est nexus inter Effectum desideratum, ejusq; Causas ab hac scientia indicatas. Ad hoc Exemplar conformandæ sunt aliæ disciplinæ practicæ, idq; in principiis morum emendandorum tradendis, conati sumus assequi; reducendo ad unum generale nomen [Benevolentia] actus Voluntarios à morali Philosophia dirigendos: Ejus species quærendo, nexum denique ostendendo hujus actus cum effectu expetito.

§. VIII. Quum autem voluntarii tantum actus à ratione humana regi possint; iique tantum qui ad entia intelligentia spectant, in moribus considerentur, & objectum voluntatis sit Bonum (nam malum ex boni privatione aestimatur) patet nullum actuum huiusmodi conceptum magis generalem formari posse, quam qui Benevolentiae nomine indigitatur: Siquidem bonorum omnigenorum volitionem, adedq; malorum omnium amolitionem illa complectitur. Præterea verò vis Benevolentiae se extendit ad omnes actus tum considerandi & conferendi inter se bona, ac disquirendi de mediis in quibus Intellectus nostri viribus liberè utimur, tum etiam facultatum corporearum quas Imperio voluntatis ad bona procuranda determinamus. Universaliter autem verum est quod non certius fluxus puncti Lineam producit, aut additio numerorum summam, quam quod Benevolentia Effectum (personae cui benè volumus) præstat bonum, potentiae agentis in dato casu & affectus gradui proportionatum. Pariter etiam certum est fidei datae observationem, gratitudinem, *сочувств* &c, esse partes efficacissimae erga omnes benevolentiae, aut ejus modos certis casibus accommodatos; easq; certissimè bonum suum effectum producere; eodem modo quo certum est Additionem, Subductionem, Multiplicationem, & Divisionem esse Calculationis partes seu modos; ac Rectam, Circulum, Parabolam, cæterasq; curvas varios Effectus exprimere, quos motu puncti Geometria producat. Eadem igitur methodo quæ generalia Mathesiōs Theoremata Problematum constructioni deservientia liberantur ab incertitudine praesagiorum, quæ fiunt de actibus contingenter futuris, abstrahendo nempe ab affirmationibus de Futura existentia talium constructionum, & demonstrando proprietates & effecta inde secutura (si quando fiant) visum est primò principia quadam clara de Effectis propriis, Partibus, variisque Respectibus amoris universalis tradere, nihil interim pronunciando de ejus existentia; certus interea

cò, quòd possibilis sit, multa inde deduci posse, quæ in praxi morali nos dirigant, quod Theoremata præstant in possibili constructione Problematum. Fatemur interim, quòd dum prudentissimè nonnulla conamur quæ aliorum concursum postulant, fieri posse ut pro voto res non succedat, salvâ tamen regularum veritate. Invenitur enim tentando effectum illud in nostra non fuisse potestate, vel, ut loquuntur Mathematici, Problema propositum è datis non posse solvi, seu penitus determinari; quo invento ut acquiescunt illi, ita meritissimè prudentes animi tranquillitate perfruantur. Verùm præteritorum Experientia, & virium nostrarum observatio brevè efficiet, ut possimus in plerisq; casibus judicare an Effectus quilibet in datis Circumstantiis nobis sit possibilis, nècne; idq; plerumq; sine experiundi molestia. Atq; hoc equidem ut fiat ratio postulat, quoniam Stultitiæ crimen vix evitare poterit, qui magno conatu finem prosequitur, quem non novit vires suas unâ cum auxiliis meritò expectatis assequi posse; aut saltem opus est ut certò constet spem probabilem finem suum obtinendi pluris valere, quàm Effectus ullus quem eodem tempore conatu suo certò possit producere. Ostendimus enim in sequentibus propositiones quasdam immutabilis veritatis fieri posse de valore bonorum contingentium.

§. IX. Quinetiam rerum Natura priùs in ordine distinctæ cognitionis docet quis optimus est Effectus in nostra potestate, quàm quis Finis est summus quem præ cæteris respicere oporteat. Responsum enim ad priorem Quæstionem è terminis consistit simplicioribus, adeoque magis certò significantibus. Responsum ad posteriorem, sicut id omne complecti debet quod in priore continetur, ita insuper denotat agentem rationalem secum statuisse Effectum illum usu mediorum producere. Quoniam autem ex eo quòd Effectus aliquamulti in commune Bonum cessuri in nostra sunt potestate, iidemq; ad assecutionem Felicitatis nostræ à voluntate Primæ Causæ facti

facti sunt necessarii, oritur tum obligatio ad intentionem eos producendi, tum & ipsa actualis illa intentio quandocumq; in Hominibus reperitur; necesse est ut in observatis evidentissimis de viribus humanis, quarum usu determinato se invicem beare possint, immò certissimè beabunt, Fundamenta Legum Naturalium jaciamus. Harum autem summa, [Benevolentia,] aut [Amor universalis] dicitur. Observavi itaque Mathematicos de fine quem Doctrina ab illis tradita respicit, in principiis Scientiæ suæ tradendis nihil dicere: Quanquam eorum præcipui finem longè nobilissimum diligentissimè prosequuntur. Propositum enim est illis omnigenorum corporum & motuum rationes investigare, undè & omnia quæ mirari solemus naturæ Phænomena, & utilissimi in vita hominum communi Effectus exoriuntur. Contenta interim est Mathesis Universalis (qualem illam in Geometria sua Cartesius, ejusq; Commentatores tradiderunt) id tantum in principio ad suorum Theorematum veritatem stabilendam breviter suggerere, omnigenas rationes Rectarum ope, quas ducere possumus, exhiberi posse, ignotasq; è quibusdam facilius notis, calculatione Geometrica non admodum difficulter investigari. Specialiter autem monet ad Lineas quæ quærentur præparandas ut cognitæ fiant, nihil aliud faciendum esse quam ut inter se quædam addantur, subtrahantur, multiplicentur, aut dividantur, ac radicum extractionem, quæ præcipuè utendum est pro Divisionis specie quædam reputandam esse. Longâ parænesi ad accuratam rerum omnigenarum cognitionem ex earum rationibus inter se collatis investigandam non utitur, licèt is ejus Finis sit præcipuus; sed eam & per se expetendam esse, & ad vitæ usus optimos plurimum facere posse supponit. Satis se officio suo functum fuisse autumat, si paucis indicaverit, quomodo hujusmodi operationes ad omnigenorum Problematum solutionem applicentur. Nec quicquam suæ veritatis, aut dignitatis imminutum iri existimat, si pleriq; hujusmodi monitis per imperitiam aut ignaviam

uti noluerint, aut ea contentur impugnare. Pariter se res habet in disciplina morum quæ Legibus Naturæ continetur. Ea quippe tota versatur in æstimandis rationibus virium humanarum ad commune Bonum Entium Rationalium quicquam facientium, quæ quidem variant in omni casuum possibilium varietate; meritoq; dici possit muneri suo satisfacisse, si initio summam dixerit Benevolentia diffusissima eas omnes comprehendi: Postea vero ostendat sigillatim Rerum omnium divisionem, Fidem, Gratitude, sui, proliq; Curam, &c, in hac contineri; & quibus in casibus hæc in usum veniant, & quo pacto exinde Virtus, Religio, Societas, cæteraq; quæ vitam faciunt Beatorem, necessario succrescant. In hoc enim consistit utilissimi illius Problematis solutio, quam investigare docet Philosophia Moralis. Nec ullatenus huiusmodi monitorum veritas aut authoritas imminuitur, quod iis obsequi noluerint plurimi, vel ea voluerint impugnare; hoc tantum inde sequitur, quod ipsi suæ Fœlicitatis jacturam facient, & alios fortè aliquatenus in eandem secum miseriam rapiant. Nihilominus postquam perspicuum est factum, effectum aded insigniter Bonum ab actibus in nostra potestate positjs certo produci posse; non est dubium quin facilius id Hominibus persuasum erit ut hunc effectum, in quantum possibilis est sibi, velut Finem proponant, & Actus, è quibus ut Causis producit, velut media sumant necessaria. Quemadmodum excitantur Homines ad conatus specula parabolica aut Telescopia Hyperbolica faciendi, propter effecta quæ inde secutura demonstrarunt Mathematici.

§. X. Hic illud solum adjiciam, veritatem hanc, ut & cæteras pariter evidentes, præcipuè verò quæ hinc derivantur necessario, a Deo provenire, & annexum habere ejus observationi præmium, transgressioni poenam; talesq; esse ut dirigendis nostris moribus aptæ sint naturæ suæ. His præstitis, non video quid desit, ut Legis habeat vigorem.

vigorem. Addam tamen in calce hujus operis in ea contineri & in Deum Pietatem, & in homines Charitatem: In quibus utriusq; Tabulæ Legis Divinæ Mosai-
cz, & Evangelicæ summa continetur. Eadem operâ ostendam hinc omnes Moralis Philosophiæ virtutes desumi posse; ac Jura Gentium tam quæ pacem, quàm quæ Bellum spectant. Quod autem à Deo authore evidens adeò veritas imprimatur, brevissimè ostenditur ex illa Physiologia, quæ impressiones omnes in sensus nostros fieri ostendit, juxta Leges (ut vocantur) motus naturales; Motum autem & primitus a Deo systemati huic corporeo fuisse impressum, & immutatum ab eo conservari. Hæc methodo, quæ mihi videtur certissima, totaq; Demonstrationibus nritur, citissimè fit Resolutio effectuum omnium necessariorum in primum Motorem. Impressio autem Terminorum hujus Propositionis (quatenus saltem provenit à materia mota) est effectus naturalis; & Perceptio Identitatis sive Cohærentiæ Terminorum istorum prout in Imaginatione existunt, nihil aliud est quàm Perceptio quod uterq; Terminus est impressio quædam ab eadem causa in nos facta. Ipsa autem mentis perceptio quâ vel terminos in imaginatione positos apprehendit, & quâ eorum nexum perspicit, & vires suas, actionesq; persentiscit, adeò naturaliter & necessario sequitur præsentiam eorum in Imaginatione, & propensionem mentis intrinsecam, naturalem & inculpabilem ad observanda ea quæ coràm posita sunt, ut mentis Causæ efficienti, id est, Deo, non possint non ascribi, ab illo, qui Deum Creatorem rerum omnium Primumve Motorem agnoscit. Aliæ autem omnes Methodi naturam explicandi quantumcunq; aut ab hac, aut inter se dissentiant, in hoc conveniunt, quòd necessariorum hujusmodi Effectuum Causam primam Deum esse concedant: Quanquam plurimi non videntur hoc satis observasse, & Terminorum simplicium apprehensionem, & eorundem cum evidenter coincident, compositionem (unde necessaria gignitur Propositio) numerandas esse
inter

inter effectus necessarios (i. e.) tales qui non possint non fieri, positis impressionibus motuum naturalibus, & posita naturâ Intelligente, cui clarè ac distinctè proponuntur: Quod tamen ad rem nostram facit plurimum, quoniam necessariis veritatibus practicis (quæ scilicet actus ad finem necessarium necessarios indicant) ab agnito autore Deo Legum asserit authoritatem.

§. XI. Quid autem sentiat Malmesburiensis noster de Resolutione Effectuum hujusmodi necessariorum in Deum tanquam causam eorum primam, & de Legum vigore inde profluente, nemo poterit tutò pronunciare; quippe scripta illius, & hæc videntur alicubi agnoscere, & tamen multa habent quæ pugnant, tam cum existentia Dei (quæ hoc ipso argumento investigatur) quam cum authoritate Legum naturalium, quæ hoc eodem modo stabilitur. Primum quod attinet; certissimum est hunc syllogismum esse planè Atheisticum. Quicquid non est corpus ejusve accidens non existit: Deus non est corpus, ejusve accidens. Ergo &c. Hobbius autem utramque præmissarum plurimis in locis sollicitè admodum docuit. Conclusionem autem illam nefandam negat, & imprudentiæ scilicet peccatum esse contendit, vel eam asserere, vel aliam contumeliam in Deum evomere. *Lib. de Cive. Cap. 14. §. 19.* Sensum Majoris illius propositionis nimis apertè tradit, ubi substantiam incorpoream contendit *verba esse quæ juncta sese mutuò destruunt, ac si quis dixerit corpus incorporeum; & nullam esse realem universi partem quæ non sit corpus. Leviath. c. 34. p. 207. & pag. 17. lin. 5, 6. Libri de corpore §. penultima, Quod quispiam à substantia incorporea moveri, aut produci dixerit, nequicquam erit dictum.* Minorem autem viz. Deum non esse Corpus satis videtur tradere, ubi omnes corporis proprietates Deo denegat; nempe Figuram, Locum, Moveri aut Quiescere; *de Cive. Cap. 15. §. 14.* Verum quidem est quod in *Appendice ad Leviathanem* nuper edita apertè profitetur Deum esse Corpus *Cap. 3. initio; idq; conatur probare,*

probare: Oblitus interim se ejusdem *Appendicis Cap. 1.* promississe se non negaturum Articulum primum Ecclesiæ Anglicanæ in quo disertè dicitur, Deum esse sine corpore & sine partibus. Quòd si ea autoritas pro qua videri vult unicè pugnare, apud illum minùs valeat, seipsum audiat, *Lib. de Cive c. 15. §. 14.* ubi docet Philosophos indignè de Deo locutos esse, qui ipsum mundum, aut mundi animam (*i. e.*) partem, dixerunt esse Deum: Non enim quicquam ei attribuunt, sed omninò esse negant. Nonne autem Hobbius, dum Deum esse corpus docet, eundem mundi partem esse dicit, aut totum? Certissimum enim est ipsum asseruisse *Leviath. Cap. 34. Universum esse Aggregatum omnium corporum, nullamq; habere partem qua non sit etiam Corpus; neq; propriè dici corpus, quod non sit totius Universi pars aliqua.* Mundum autem & Universum apud ipsum esse synonyma facilè videbit qui legerit, *Lib. de Corpor. Cap. 26. de Universo & syderibus hæc verba; Objectum omne universi mundi vel Pars est, vel partium Aggregatum &c.* Vereor itaq; ne suiipsius judicio convincatur se Deum esse negare. Sed nostri non est instituti hæc pluribus persequi. Non tamen dubito quin adeò nota sint Hobbio, aliisq; ferè omnibus nunc dierum, corporum attributa cum perfectione divina minimè congruere (qualia sunt, mensurari posse, ac dividi saltem secundum partes, omnesq; generationis ac corruptionis mutationes subire, aliaq; omnia suo loco excludere) ut citius plerisq; persuaserit Deum non omninò esse quàm esse corporeum. Hoc tamen gratum nobis accidit, quòd etsi præmissis ejus contradicat, apertè tamen Dei existentiam profitetur, & argumenti etiam, quo eam investigamus, vim agnoscit. Concedit enim necessariò existere unam primam, æternamq; rerum omnium Causam, *Lev. c. 12. p. 53.* De autoritate autem dictaminum rationis hinc fluente, quòd etsi immediate à ratione nostra fiant, eà tamen mediante, à Deo, necessitate naturali nos ad eas agnoscendas determinante, proficiscuntur, nec sibi nec veritati constat Hobbius in

Leviath.

Leviath. c. 26. p. 138. Leges (inquit) Naturæ, quæ consistunt in Æquitate, &c. in conditione meræ naturæ non sunt propriæ leges, sed qualitates Homines disponentes ad pacem, & obedientiam. Rationem reddit *De Cive Cap. 3. §. 33.* Quoniam Lex, accuratè & propriè loquendo, est oratio ejus, qui aliquid fieri vel non fieri aliis jure imperat. Hinc ibidem infert quòd, quatenus à Natura procedunt, non sunt Leges. Ac si Deus Naturæ nomine non propriè contineretur, aut ac si propositio cujus Essentia consistit in enunciando nobis quæ faciendæ, aut omittendæ sunt sub pœna & præmio minuendæ, augendæve Fœlicitatis, quæq; à mente humana fit ex Naturæ à Deo acceptæ necessitate, Divinæ voluntatis sufficiens signum non esset; aut sat is accuratè ejus oratio non diceretur, qui jure imperat. Quid enim aliud facit apertis verbis imperans, quàm ut efficiat, ut nos intelligamus certissimè eum ita constituisse de rebus ad nos pertinentibus, ut si hoc vel illud fecerimus, pœna, sin aliter, præmium consequatur? idq; pro Domino quod in nos habet. Ibidem autem contendit non aliter Leges esse Dei quàm quatenus in Scripturis latæ sunt. Siquis autem quærat quo pacto innotescat Scripturas à Deo datas esse, vel ullum omninò extitisse prophetam, qui vel eas, vel aliam ullam Revelationem à Deo acceperit; in responsione ad hanc quæstionem à seipso propositam disertè asserit: Evidentè impossibile esse ut quispian certus sit de Revelatione alteri facta, sine Revelatione sibi particulariter datâ, ne per miracula quidem, *Leviath. Par. 2. c. 26.* editionis Anglicanæ. Eodem tamen in loco affirmat, de essentiâ esse Legis, ut obligandus de autoritate legem declarantis certus fiat: atq; hoc frustraneum illud facit, quod tam in loco Libri modò citato, quàm in *Leviathanis cap. 15.* paragrapho ultimo, pronunciavit. Proindè si velimus ipsi in utroq; loco credere, negabimus eas Leges esse, & quatenus à Naturâ sunt, & quatenus in Scripturis revelantur, quoniam quòd sint revelatæ certi esse non possumus. At
C potius

potius nulla fides ejus dictis habenda est, qui sibimet-ipsi contradicit. Idem enim, acsi de industria hoc fecisset, ut conjectarent Lectores alteram Contradictionis partem propter Christiani magistratus Reverentiam, alteram ex animi sui sententiâ scriptam esse, in eodem Libro *de Civitate* §. proximè insequente; *cap. 4. §. 1.* profitetur eandem, quæ Naturalis & Moralis Lex appellari solet, non immeritò Divinam appellari; tum quia Ratio, quæ est ipsa Lex Naturæ immediatè à Deo, unicuique pro suarum actionum Regula tributa est; tum quia vivendi præcepta, quæ indè derivantur, eadem sunt, quæ à Divinâ maiestatem pro Legibus Regni cœlestis, per Dominum nostrum Jesum Christum, & per sanctos Prophetas & Apostolos tradita sunt. Hic scilicet (ut videant fortè Lectores quantum concedere potest moribus eorum inter quos vivit) eas conclusiones agnoscit non immeritò Leges appellari solere, quæ paulò antè propriè, & accuratè loquendū Leges esse negarat. Acsi, cum is, qui de jure Rector est subdito suo immediatè actionum suarum Regulam cum annexis præmiis & pœnis tribuat, non propriè ei aliquid fieri aut non fieri imperaret, seu Legem ferret.

§. XII. Verùm his inter se committendis diutiùs immorari nolo; illud solum monebo Lectorem, cujus opus plenius Authoris hujus sententiam ubique intelligat. Posteriora hæc, quæ, in Favorem regularum moralium, à illo dicta sunt, hoc habent *τεκμήριον*, quo quis ea à aliorum metum dicta esse conjiciat: nempe quòd his Rationem non addit, quâ probet id quod videtur concedere Rationem viz. à Deo tributam fuisse pro actionum Regulâ: imò & earundem promulgationem ex Revelatione alibi (ut ostendimus) ratione suâ conatur destruere, ceterùm hinc videatur asserere: iis autem quæ, è contra dixerat, rationem qualem qualem, à suâ nempe Legis Definitione, adjunxit; ut scire possis ex animi sui sententiâ eum pronunciare, conclusiones rationis, quæ ad Æquitatem, modestiam, ceterasque virtutes dirigunt, non esse

(ut

(ut) haberi solent) Leges Naturæ propriè dictas: Scilicet hic videtur id fecisse, quod à viris cautis in alia re ad Religionem spectante fieri docuit; nempe eos de Deo dicere quod aliorum sententiis consonum est, non quidem dogmaticè, sed piè. *Leviath. c. 12. p. 53.* Sed de his satis. Illud tantùm mihi proposui evincere, auctoritatem; seu obligandi vim completam, quam ab authore suo Leges Naturæ sumunt, ex contemplatione universi, undè prima omnium causa investigatur, constare posse. Agnoscimus interim obligationis indicium quoddam legibus naturæ esse intrinsecum, & planè Essentiale. Illud autem sumendum est è præmiis, seu aucta Fœlicitate, quæ à naturali actuum suorum influxu Benevolum comitatur, sequiturq; virum eas leges summo studio observantem; & è pœnis, seu miseriæ gradibus, quas velint nolint in sese accersunt, qui Dictatis rectæ rationis vel non parent, vel repugnant. Enimverò horum præmiorum nexus cum Benevolentia, quæ Legum Naturæ summa est, in eâ, quam præmissi, propositione apertè exprimitur, per statum omnium fœlicissimum; atq; adeò ejus Carentia, miseriâq; ei opposita satis indicatur constitui à Malevolentia omnium in omnes.

§. XIII. Suppositis itaq; his, quæ breviter prælibavimus de Deo authore Effectuum naturalium, idèq; etiam Legum Naturalium (ex hypothese, quam innuimus quòd illæ necessariò in hominum mentes, maturâ saltè ætate in hoc rerum statu, introducantur) progrediemur jam ad Distinctionem & explicationem necessariæ Generationis tam notionum simpliciorum, è quibus hæc propositio, ejusq; consecutaria constant, quam etiam veritatis illius Complexæ, quæ ex horum Terminorum compositione resultat. Subjectum autem illius est Benevolentia erga rationales omnes maxima, quam patet consistere in constante volitione bonorum maximorum erga universos, quantum quidem naturæ nostræ, rerumq; aliarum conditio à nobis fieri posse permittit. Visum est hoc lo-

cō considerare, quomodo cum ipsa Mundi aspectabilis (cujus pars est corpus nostrum) cognitione, ingeritur in sensus, animosq; nostros notitia (1) Bonorum; (2) & quidem multis communium: (3) Quorum aliud alio sæpè majus est (Idq; quo nullum est (quantum percipere possumus) majus, dicimus maximum;) (4) Quorum aliqua nostris viribus indies fieri, adeoq; practica esse; alia virium nostrarum angustos limites in datis circumstantiis excedere facile intelligimus. Quandoquidem autem duobus modis rerum harum natura cognoscitur; (1) Scilicet confusius per experientiam planè obviā, ac quotidianā observationem: (2) Distinctius per Contemplationem, ac ratiocinationem Philosophicā experimentis cautiùs factis, & diligentius inter se collatis superstructā. Utroq; modo imprimatur aliqualis Legum Naturalium Cognitio. Hinc fit, ut vulgo quidem innotescant, sed pro modulo cognitionis quam habent de Naturā, confusè & imperfectè. Philosophis autem accuratius observanda veniunt & generalissimarum (è quibus illæ constant) notionum nexus cum universalibus rerum causis ac principiis, & consequentiārum series, quā particularia præcepta ab universali omnium Fonte deducuntur; Cognatio itēm mutua inter singula, & ordo dignitatis, secundum quem unum alteri cedit, cum in eodem casu plurimum simul observatio videatur impossibilis. Priorem modum Leges Naturales intelligendi non duxi prorsus prætereundum, quoniam is, est quo eas discunt pleriq; omnes, & quia principia, in quæ Natura Philosophicè resolvenda est, variis disputationibus agitantur; ut periculum sit, ne, si solis principiis, quæ mihi placent, physiologicis fulta tradatur doctrina Morum, eo nomine à plurimis rejiciatur, quoniam mecum in Philosophiā naturali non consentiunt. Quin igitur vulgaria, in quibus nemo fere dissentit, in memoriam revocemus phænomena, & ex his, terminorum prædictæ propositionis notitiā simplicem, eorūq; cohærentiam, quā in veram propositionem coalescant, hauriri posse paucis, hoc in capite, ostendamus.

§. XIV. Indiès conspiciunt omnes & plurimarum rerum circa Terram nascentium, quæ victûs, vestitûs, tectorum nomine veniunt, usum ac fruitionem, & modo paritèr naturali, operam hominis alteri commodatam efficere posse, ut Homo vivat, conservetur aliquandiu, corroboretur, exhilaretur, ac animo degat tranquillo. Et hujusmodi quidem effectus, communi quâdam notione, isti naturæ, cujus causâ fiunt, convenire concipimus, id est, Bonos esse reputamus; atq; aded affectus hominis, unde actus externi proveniunt, à quibus hi Effectus producantur, Benevolentia conceptu repræsentatur. Sentiant insuper omnes Benevolentiam hanc suam non se tantum aut paucos, sed & valde multos juvare posse, partim consilio, partim etiam viribus, & industriâ; cumq; alios videant sibi prorsus similes, ab illis vicem rependi posse, plurimisque ope mutuâ bonis singulos cumulari posse non possunt non cogitare; quæ quidem omnibus defutura sint, eorumq; loco singulis innumera impendere vitæ discrimina, summamq; egestatem, si sibi solis prospicientes, singuli in alios essent semper malevoli. Opera autem hujusmodi, pluribus rationalibus proficua, necessariò in mente gignit Boni communis notionem, quæ ex obvia similitudine rationalium inter se, facillimè paritèr respiciat omnes, quos quidem cognoscendi ulla unquam occasio offeratur. Addamne & illud, notissimum esse perpetuâ experientia, plura nos posse in auxilium, hominum quam aliorum animalium, ne quid dicam de Inanimatis. Hominum quippe natura (adeoque ejus Bona, ac mala) è nostri notitia (quam effugere nequimus) magis nota est; verum etiam pluriusque bonorum est illa capax, in quibus assequendis illos juvare possumus; majoribus etiam calamitatibus eadem est obnoxia, in quibus amoliendis vires nostræ utilissimè occupentur. Adde quod prudentia nostrâ & consilio aptis signis communicato, innumera hominibus commoda apportemus, quorum cætera animantia sunt prorsus incapacia.

Quinetiam

Quinetiam propter naturæ aliorum rationalium cum nostrâ similitudinem, similia iis velle, quæ naturali impetu nobis appetimus, ratio non potest non judicare magis consentaneum esse internis actionum nostrarum principiis (quæcunq; illa sint) quàm similia velle rebus longè dissimilibus. Præterea, pariter atq; sentimus nos similibus libentiùs prodesse, cum ratione sperabimus illos, quibus beneficiamus, beneficiis motos iri, ut paria nobis referant, aut majora, ut illi nos itidè obligare possint.

Denique omnium *Experientiâ* compertum est nullam in terris Possessionem locupletiores esse, nullum Decus, aut Præsidium majus esse posse Hominibus, quàm sit omnium in omnes sincera Benevolentia; quæ cum singularis amicitia necessitudine inter paucos, quos quisq; sibi seligere potest, benè consistit: quoniam cætera omnia, cum ipsâ vitâ, Homines, si fuerint malevoli, facillè eripiant. Nec ullâ ratione efficacius harum alterutra conciliari potest, quàm si unusquisq; ita se affectum in alios factis ostendat, ut illos in seipsum animatos esse exoptet, id est, benevolè pro datâ occasione in omnes, sed singulari studio in selectos aliquot. Quod si, uti par est, & ubiq; Tarrarum, ab ipso etiam vulgo, fieri solet, causæ primæ opem sollicitare curemus ad felicitatem humanam stabiliendam, nihil in nobis reperiemus divinius, quo numini placeamus, quàm sincerus ille, latissimeque diffusus (de quo hætenùs locuti sumus) Amor, qui Deum ipsum amplectitur ut Rationalium Caput, ac Patrem, aliòsque rationales tanquam ejus Filios, ipsi, præ cæteris Creaturis, simillimos, adeoque dilectissimos. Τὴ γὰρ καὶ λέγουσιν Arati Cilicis est dictum apud Athenienses adhuc Ethnicos agnitum. Innumera in hanc sententiam Testimonia proclive esset citare, verùm frustra quispiam Lucernam in sole accenderet.

§. XV. Hæc, quæ modò proposui de Fœlicitate humanâ, adeò communi Experientiâ, aut facili Ratiocinio conspicua videntur, ut nihil noverim in rebus ad humanam naturam spectantibus evidentius; & eam habent rationem ad praxes in Ethicis dirigendas, quam ad Problematum Constructionem habent Geometrarum Postulata, qualia sunt ad problemata Plana à quovis puncto ad quodvis ducere nos posse rectam Lineam: Aut quovis Centro ac Intervallo Circulum describere. Aliâque difficiliora ad constructionem problematum solidorum & Linearium. In his omnibus supponuntur Actus à liberis Facultatibus humanis dependentes, non interim ullis controversiis, à Liberi Arbitrii explicatione oriundis, incerta fit Geometria. Paria etiam de Arithmeticis operationibus dici possunt. Sufficit enim ad harum Scientiarum veritatem, quòd inseparabilis sit nexus inter tales actus (quos supponit elici posse, quosq; cùm ad praxes Geometricas nos accingimus) reperimus in nostrâ potestate sitos) & effectus quæritos. Ad effectus autem hujusmodi quærendos vel insita illorum contemplationi amantitas, vel vitæ usus multiplices homines satis invitant. Pari sanè ratione & Doctrinæ Moralis veritas fundatur in immutabili Cohærentiâ inter fœlicitatem, summam quam Hominum vires assequi valent, & actus illos Benevolentiae Universalis, seu Dilectionis erga Deum & Homines, quæ sese exerit in Virtutum Moralium apparatu. Supponuntur interim hæc, nempe & quæri ab hominibus Fœlicitatem, quam possunt, summam, & posse illos Amorem exercere non solum in seipso, sed & in Deum, Hominesq; ejusdem secum naturæ rationalis participes.

Illud solum hîc adjiciam, eandem Experientiam, quæ testatur Benevolentiam singulorum erga omnes efficacissimam esse causam Fœlicitatis eorundem Benefolorum, necessario testari à paritate Rationis, amorem cujuslibet

bet numeri erga quemlibet numerum effectum habere proportionatum, & Malevolentiam pariter in omnes certissimam singulis (quantumlibet seipsum diligant) perniciem accelerare; Quippe quod Felicitatis causas necessario requisitas tollit, & causas Calamitatum omnigenarum ponit, nihil infra summam miseriam minuitur.

§. XVI. Hujusce autem confectarii sensum ubique agnoscit Hobbius, dum ex eo quod supponat unumquemque suæ solùm vitæ prospicere, sibiq; jus in omnes & omnia arrogare, Bellum statim infert omnium in omnes, indeq; imminere omnibus omnes miseras, ipsamq; mortem, ubiq; clamat. Quin & omnes homines hoc intelligere supponit, antequàm in pacta Societatis cum aliis consentiant. In mali, metusq; causis est Lynceus; at in Boni, Felicitatisq; sperandæ causis Tiresias; quamquam sunt hæc certè æquè obviæ, imò ordine distinctæ cognitionis priores, quippe causæ rerum naturas constituentes, ac conservantes (quæ Bona sunt) causis easdem corrumpendi, dissolvendsq; (quæ Mala dicuntur) prius investigandæ veniunt. Non possum itaq; dubitare quin ipsi Hobbius pateat Communis Boni studium, prudenti rationis consilio gubernatum, tantundem posse ad omnium Securitatem, Felicitatēq; quantum ejus neglectus ad omnium faciat perniciem, dum suis tantum singuli inhiant commodis: Aut, quicquid ipse sentiat, dubium non est, quin ex cognitione nostrum ipsorum, veritas hæc facillimè à quovis homine discatur, modò matura sit ætatis, & mentis compos. Ex eo autem ipso quod experiantur suam voluntatem efficacem bona procurandi, & sufficere ut sibi, aliisq; prosint, prout res tulerit, & ad hunc finem necessario requiri, nequeunt non intelligere, ejusmodi etiam voluntatem in aliis hominibus ad eundem finem nec minus valere, nec minus esse necessariam. Verùm tædet rem adeo perspicuam pluribus inculcare; nec tamen licuit eam silentio præterire, quoniam

niam ab his velut Postulatis reliqua, quæ sequuntur omnia deducuntur. Quandoquidem autem Deductio Legum Naturæ specialium ex hac Generali, Philosophicæ Contemplationis sit, adeoque ad secundum modum eas investigandi pertineat, visum est ei præmittere considerationes aliquot Physiologicas, quæ manifestum faciant, Contemplationem Naturæ Philosophicam ad generalem illam Legam distinctius percipiendam animos humanos plurimum adjuvare.

§. XVII. Imprimis autem illud innuendum cenſeo Notiones illas generalissimas, quæ *transcendentales* dici solent, quarumque usus est frequentissimus in omnibus Naturæ Legibus, in rebus corporeis observari, adeoque etiam sensuum ministerio pervenire posse ad animum. Tales sunt conceptus universales Causæ & Effectus, Nexûsq; inter eos intercedentis: numeri ex unitatibus coalescentis, adeoque summæ (unde notio omnis collectiva) differentiar, &c. Ordinis Durationis, &c. Quamquam autem existimem hoc observasse ad rem nostram multum facere, quippe è talibus notionibus velut partibus essentialibus constantur Leges naturales, tamen quoniam hoc in confesso est inter nos & adversarios, & omnibus obvium, non libet hæc de re plura scribere. Secundo, Physiologia distinctissime docet intelligere quæ res, rerumve vires, ac motus aliis bonæ sint aut malæ, & quam necessario & immutabiliter hoc fiat. Cum enim illud unice agat hæc Scientia, ut investiget causas Generationis, Durationis, Corruptionisque, quæ omnia corporibus plerisque, præsertim hominibus contingere indies conspiciamus, & necessariam effectuum hujusmodi cum causis suis coherentiam demonstret; cumque certum sit Causas hominem v. g. Generantes, Conservantésq; Efficientes ut aliquandiu perduret, ac vigeat faculatus corporis, mentisque auctis, ac determinatis ad sua munera, illi bonas dici; Causas autem corruptionis, ac

D

agritu-

ægritudinum, molestiarumque ei malas naturaliter esse; certissimè sequitur Physiologiam explicare, quanam illi sint naturaliter bona ac mala, eaque necessario esse talia demonstrare.

Scientiæ naturalis partes esse autumo cognitionem eorum omnium, quæ natura fert ad Hominis Victum, Amictum, Habitationem, ac Medicinam utilia. Liceat etiam ad scientiam naturalem referre omnium Operationum humanarum Cognitionem & Effectum ad usus vitæ humanæ inde profectorum. Quanquam enim actus hominum voluntarii, qui ad extrâ transeunt, non eodem modo incipiunt, quo motus meri naturales; nempe ab aliorum corporum pulsione, sed à ratione, ac liberâ voluntate mentis nostræ determinantur; tamen cum veri motus à viribus corporis nostri, quæ ejusdem sunt naturæ cum viribus aliorum corporum naturalium, mensuram suam accipiunt, ideo pari necessitate, eodemq; profus modo, ac alii quilibet motus naturales Effectus suos secundum Leges motûs assequuntur, postquam existunt. Luculentissimè, generalissimèq; hoc patet in operationibus machinarum Simplicium (quales sunt Vectis, Trochlea, & Planum inclinatum in quas cæteræ resolvantur) quæ eisdem effectus præstant, cum viribus humanis impelluntur; quos exhibent, cum iis loco potentia applicantur corporum inanimatorum pondera, quod satis norunt omnes.

§. XVIII. Vulgariter etiam notum est humanam Industriam corporis sui motibus (quos in mechanicam vim Philosophus non difficultè resolvit) suæ aliorumq; Conservationi inservire posse, & solere in cibis, medicamentis, vestibus, domiciliis, navibusq; parandis & conservandis. In hos effectus impenditur omnis vis hominum, quæ in Agricultura, Architectura, *ναυπηγία*, Mercatura, cæterisq; operationibus Fabrilibus, & Textoriis exeritur. Quid, quodd species Propagatio, Lactatio, Nutritioq; infantum in eadem principia, ipso Hobbio fatente,

fatente, (nec me habebit reclamantem) resolvatur. Nec ab his motûs Legibus prorsus immunes sunt illæ etiam Artes Liberaliores, in quibus signorum sensibilibum, sonorum articulorum, ac literarum, numerorumq; ope, hominum animi Scientiis locupletantur, aut ad operationes diriguntur. Enimvero manuum & oris, velut instrumentorum vi naturali juvamus, quum scribimus aut loquimur, & ad contractus faciendos, ad jurium Distributionem, Translationem, & Conservationem, in quibus tota ferè Justitia consistit; quæ est præcipuus effectus Ethicæ & Politicæ. Non enim contemnenda est vis verborum, ac literarum; ne quid dicam de Actione ad erudiendos animos, & ad regendos affectus, quæ tamen cum exercetur, tota fit organis corporeis; quamquam & primæva verborum institutio ad res significandas, & eorum delectus, ac compositio tota sit mentis opus, imaginationem, linguamq; dirigentis; & quamquam sit locus Libero Arbitrio, postquam oratorum conciones audiverint, Legesq; scriptas perlegerint. Exempli causa consideremus, quâ ratione Leges scriptæ, aut ab imperante dictatæ operentur. Quantacumq; certè est, Legum istarum vis in subditorum animos tota se exerit, partim per promulgationem, partim per præcognitam Executionem, quâ pœnæ ac præmia secundum minas, ac promissa in legibus expressa, distribuuntur; horum autem utrumq; hominibus innotescit sensuum ope, qui à motu corporeo summâ necessitate effectum sibi proprium attingente afficiuntur: Quod ideo hîc annotandum censui, quoniam cum Legum Promulgatio & Executio bona sint, seu ad omnium Rationalium Fœlicitatem ut causæ efficientes adjuvantes conducant; hînc evincatur necessariò & naturalitèr talia esse; atque hoc sciri potuit ante leges ullas ab hominibus conditas: nempe signa hæc ad mores formandos eo modo faciunt, quo Cynosura, reliquorumque Siderum Motûs observatio, acus Magnetica, et chartæ Hydrographicæ, aliæque instrumenta Mathematica ad navium tutelam; etfi

etsi per incuriam negligi possunt. Mentis autem Opera & Concurfus cum viribus corporeis ad hos effectus producendos comparari potest cum operâ Gubernatoris ad clavem in navi sedentis ; & Mercatoris in eâ vecti rerum pretia & usus æstimantis ; sed nihil possunt efficere sine ope interpretis & signorum ; sine portuum, ventorumque commoditatibus : nisi navis & compacta sit juncturis, & funibus, ac velis instructa ; nisi etiam Regionum diversitas mercimonia ferat, quæ mutuam levent egestatem, quæ tamen à causis necessariis pendere nemo non fatetur.

§. XIX. Quanquam autem hujusmodi Artes ante initas Societates non putandæ sunt, eam quam videmus perfectionem habuisse, immò nec earum incrementa, ac maturitatem distinctè præsciri potuisse ; necesse est tamen ut & opem mutuam valde utilem fore, prævidisse omnes, & sufficienter voluntatem suam signis indicare potuisse Hobbius quoque agnoscat ; quia in pactis eum in finem initis societatem fundat.

Pari ratione Actiones, Motûsque omnes his contrarii, illi scilicet quibus aut corpora humana corrumpuntur, subducendo necessaria ad vitam & robur, victum, vestitum, domicilia, aut horum loco, nocua inducendo. Et quibus à mentibus humanis arcetur Cognitio ac Virtus, aut, eorum loco, Errores, ac effrenati Affectus, Boni communi studio oppositi introducuntur, naturâ suâ & necessario mali sunt. Interim cum de Bono aut Malo in legibus naturæ pronunciamus non unci cujuslibet hominis, aut paucorum corpus aut animum spectamus (horum quippe diminutio, aut pœna quandoque ad Bonum publicum faciat) sed Aggregatum humani generis ; idque Deo Rectori subordinatum, seu illius Civitatem naturâ suâ constitutam ; quod postea clarius intelligetur : Aggregati tamen Bonum non aliud est, quam summum quod omnibus aut majori totius parti accrescit.

Illā autem quæ de naturali efficacīa, plurimorum actuum hominum ad alios conservandos aut adjuvandos hīc protulimus, eo tantū diximus sine, ut distinctiōs consideremus Homines ex observatione Facultatum, actūque aliorum Hominum naturalit̄r acquirere posse notitiā Bonorum naturalium, & quidem magnorum ac necessariorum: atq; ita quæ in illarum potestate sunt aliorum tam corporibus, quā animis præstare. Non erit nunc difficile ostendere earundem Facultatum, Actūq; vires non aded limitari, ut uni tantū profint, sed diffundi ad plurimos. Ut unius viri Scientia, Ars, & Industria, nec non Benevolentia, Fides aut Gratitude innum̄is gratificentur, adeōq; quoniam ipsa sunt plurimis Communia Bona, Communis Boni Idēam observantium animis naturalit̄r imprimant: Quinetiam, per mentis cum humano corpore societatem, latius se diffundit vis humana, & majora præstat, quā aliorum Animalium vis corporea longē major. Quippe illa & navigandi artem excogitavit; & pacta cum hominibus longē diffitis inire novit, & observare; ac Literarum, Numerorūq; beneficio Commercīa celebrare docuit cum Indis, & Americanis, & eōsq; pacis conditiones, aut bellicos apparatus mittere potest: innumeros autem hīnc motus determinari necesse est. Nihilominus non est insolitum in aliis causis, quæ vi tantū corporeā pollent, efficaciam conspicuam pluribus commoda aut incommoda afferentem observare. Hoc enim agnovit Philosophia Peripatetica, ac communis Experientia quæ solis radios innum̄is ubiq; Terrarum vegetabilibus succum vitalem, omnium Animalium Sanguini calorem salutarem subministrare docet. Accuratioꝝ autem Physiologia passim demonstrat omnem cujuslibet particulæ corporeæ motum vim suam latissimē spargere; atq; aded aliquatenus (licet vel tantillum) necessariō tamen cum Causis plurimis concurrere ad Effecta etiam plurima. Et facilis sanē est hujus assertionis probatio; nec à re, quæ præ

præ manibus est ullatenus aliena : Verum, quia principiis id nititur Physico-mathematicis, quæ à doctrinâ morum plurimis videbuntur nimis remota, & quoniam hoc ab adversariis nostris libenter concedetur, visum est, quæ hunc in finem parata habui, omittere.

§. XX. Id solum hîc annotare libet Hobbium hæc in re mihi videri plus satis largiri, cum Libri de Corpore paragræpho penultimo disertis verbis asserat ; *In Medio pleno motum existere nullum posse, quin cedat pars Medii proxima, proxima & deinceps proxima sine fine ; adeo ut ad quemcunque Effectum conferant necessario aliquid etiam singularum rerum motus singuli.* Interim non videt illud hîc sequi posse, Adum aliquem humanum ad effectum hoc, nempe Conservationem, Perfectionemve plurium, illud non appetentium, aliquid conferre naturâ suâ : hoc est naturalitèr Bonum esse pluribus. Alitèr enim non tam crudè assereret, *Bonum tantum respicere appetentem, & hînc inferret Naturam Boni & Mali variam esse pro arbitrio singulorum Hominum in statu Natura, & pro arbitrio Principum in omni Civitate ; quæ sunt Fundamentalia dogmata Ethicæ & Politicæ Hobbianæ, ut ostendam in capite de Bono.*

Mihi hoc loco id tantum dicere propositum est quosdam Motus, quasdamve Vires, & Actiones rerum quarumlibet, adeoque etiam hominum, Notionem Boni pluribus communis nobis naturalitèr imprimere ; unde sentimus aliquid fieri in aliorum conservationem & conditionem magis florentem : & quoniam Liberum nobis non est per rerum naturam quolibet motus, actusve judicare in hunc effectum paritèr valituros esse ; idè naturam satis docere discrimen aliquod esse inter bona & mala, siue illa ad plures pertingant, siue ad singulos. Immo verò quandoquidem Generatio, Conservatio, & matura Perfectio Corporum naturalium (Homines exempli causâ sumantur) & è contrâ Degeneratio & Corruptio nihil aliud sint, quàm Motus quidam variè implicati particularum

larum, è quibus constant, motusq; hi omnes à causis fi-
ant secundum Theoremata quædam Geometricè demon-
strata; liquidò constat omnia generari, ac conservari,
& perfici à suis causis eadem necessitate, quâ Geometricè
demonstrata sunt vera. Causæ autem constituentes,
conservantes, & perficientes rerum, hominûmye ea sunt,
quæ nos dicimus Bona; & his contraria sunt mala;
sive earum efficacia ad unum tantum pertigerit sive ad
plures, omnesque. Quare supposito quòd existant tales
motus, actusq; hominum aliorum circa alios, quales
nunc videmus ad aliorum conservationem aliquid efficere,
illi eadem necessitate hunc effectum assequuntur, quâ
Theoremata Geometrica de tali motu sunt vera, ideòq;
Boni sunt naturaliter, etsi nullæ adhuc supponantur Le-
ges, à quibus juberentur.

Pessimè itaq; cohæret Mutabilis, quam finxit Hob-
bius, natura Boni & Mali cum necessariis & Immutabi-
libus causis constituendi, conservandiq; homines; qua-
les idem ubique asserit. Nec poterit evadere dicendo,
(quod tamen sæpe inculcat) nullam esse mensuram ante
Leges civiles; eadem enim est mensura Boni, Maliq;
quæ mensura est Veri, Falsique in Propositionibus pro-
nunciantibus de efficacia motuum ad rerum aliarum
Conservationem, & Corruptionem facientium. Nempe
Natura rerum, & quæcunque Propositio veram causam
conservationis indicat, eodem spiritu Verum Bonum
ostendit.

§. XXI. Vidimus jam paucis quo pacto natura
rerum Boni, Maliq; etiam Communis notitiam in-
primat, non minus certam stabilémque, quàm ea est
quâ Generationis, Corruptionisq; causæ nobis exhi-
bentur. Pergo jam ad Considerandum materiam, &
motum illum (in quibus vires humani corporis æquè ac
cæterarum Mundi aspectabilis partium consistunt) fini-
tam habere quantitatem, certosq; limites; ultra quos se
nequeant extendere. Hinc autem fluunt notissima illa
de

de corporibus omnibus naturalibus effata : Quod non possint esse in pluribus simul locis; nec eadem in plura simul loca contrario præsertim situ posita moveri, ut oppositis plurium hominum voluntatibus inserviant; sed ita limitari, ut ab unius tantum voluntate determinari possint, nisi in eundem aliquem effectum, usumq; plures consentiant. Neque hoc corporibus solummodò est proprium, sed mentibus humanis, rebusque omnibus creatis, utpote quæ finitæ sunt, commune. Exindè autem duo colligere vellem magni in rem nostram momenti. (1) Ex naturæ, præsertim nostræ, Cognitione discere nos posse Distinctionem illam Stoicorum celeberrimam inter τὰ ἐν ἡμῖν (qualia sunt Actus mentis Motusq; quidam corpori, qui voluntati nostræ obsequuntur: quorum utrumq; ex effectis indies percipimus, & exindè paritate rationis non difficultè colligamus, quid in posterum facere poterimus) & τὰ ἔξω ἡμῖν, qualia sunt Motus longè maximi, plurimq; quos indies conspiciamus in naturâ universi hujus contineri; quibus nos (exigua animalia) obsistere non possumus, quorum vi & omnia in perpetuò sunt fluxu; perpetuâque esse hominibus etiam ipsis rerum Adversarum & Prosperarum, Ortus, Maturitatis & Interitus vices. Insignem autem usum in moribus formandis, regendisq; affectibus, & conatibus nostris, præstat distinctio inter hæc constantè observata. Hinc enim docemur non aliam nobis in laborum solamen querere felicitatem, quam quæ nascetur è prudenti facultatum nostrarum Regimine, & è suppetiis illis, quas novimus Providentiam Divinam in Universi hujus administratione nobis esse allaturam. Hæc ratione liberamur à frustraneis laboribus, in quos spes vana pleriq; sollicitat; nec nosmet unquam inquietabimus ob mala, quæ, sine nostrâ culpâ, nobis antehac obtigerunt, aut posthac obvenire poterunt; adeoque magna pars molestiarum, quæ ex Affectibus illis irrequietis, Dolo, Irâ, Metuque oriri solent, præcidetur. Nec ob mala solum evitanda hinc dirigemur, verum insuper hinc nobis

nobis monstrabitur via maximè compendiosa, quā ad bona, quæ à nobis obtineri possunt, maxima pedetentim progrediamur. Animi nempe nostri cultum, & dominium in Affectus. Verū non est animus fufius hæc hoc in loco prosequi: Hoc tantum quod in rem nostram faciat annotabo, Omnium Experientiā notissimum esse cujuslibet hominis singularis vires respectu Fœlicitatis cujus ab extrâ & capax est, & eget, aded exiguas esse ut plurimarum rerum, plurimarum etiam personarum operâ indigeat, ut beatè ævum suum transigat, nihilominus tamen posse quemlibet multa in aliorum usum præstare, quibus nosmet nullatenus egemus, quæque aded nulli nobis futura sunt usui.

Quandoquidem autem è notis virium nostrarum limitibus certi sumus, nos cogere non posse omnes, quorum ope caremus, (Deum putâ & homines) ut nobiscum ad fœlicitatem nostram cooperentur; id solum in hunc finem nobis relinquitur, ut nostram illis operam offerendo, ac præstando fidelitèr, eos nobis conciliemus. Summa autem illa Benevolentia (cujus mentionem fecimus in generali propositione præmissâ) consistit in voluntate sic faciendi animitus, constanter & effusissimè; adeoq; etiam in casibus in quibus nulla sæpe retributio expectatur; ac dum in genere notum est nobis spem reciproci amoris multoties cassam fore. Eadem vera Benevolentia non prohibet quin cum iis amicitiam colamus præcipuè, à quibus mutuz Benevolentiz messem non ingrati ratio suadet ut speremus; hoc primum est quod è finitâ rerum omnium (nostri præsertim) naturâ colligimus. Sequitur indè.

§. XXII. 2um. Si quid Homines, aut res aliæ, in hominum usum præstant naturaliter, & necessariò, id fieri limitatè ad certas personas pro dato loco & tempore. Ideoque si recta Ratio rerum usus, aut hominum operas omnibus hominibus utiles fieri præcipiat, necessariò præcipit, ut pro quovis dato tempore, aut loco li-

E

mitetur

mitetur ille rerum, aut operæ humanæ usus ad certas personas. Consequentia manifesta est, quoniam ea recta Ratio est in præcipiendo, quæ præcipit, ut fiat, quod per naturam rerum fieri potest. Consequens autem eò tendit, ut probetur necessariam esse ad omnium utilitatem, rerum, & operarum humanarum inter omnes Divisionem, saltem ad tempus quo usui sunt aliis.

Et sanè Limitatio illa necessaria usus rei unius ad unum hominem pro tempore, quo cuicumque prodest, est naturalis Divisio, seu Separatio ab usu ullius alterius ad idem tempus. Manifestum autem est me res unas eas hîc vocare, quæ totæ in uno usu ad tempus necessario occupantur. Alia enim una dicuntur, quæ in plurimorum simul usum cedere possunt; ut una insula, sylva una &c. de quarum divisione nondum pronunciamus. E naturali autem illâ, quam dixi, divisione rerum, & illius necessitate ad omnium conservationem, ortum ducit jus illud primævum ad res, postquam quilibet eas occupaverit, de quo loqui solent Philosophi ac J. Cti.; quodque locum habere docent supposita rerum omnium communione, (Jus enim est Facultas aliquid agendi à lege concessa;) at in statu illo supposito Lex non alia est quàm Dictamen rectæ Rationis, de actibus ad commune Bonum necessariis, à Deo promulgatum. Ideoque hoc ipso quod recta Ratio, rei cuiuslibet, vel operæ humanæ usum cuilibet assignat ad tempus, velut necessarium ad Commune Bonum, in quantum is ei deservire potest; hoc inquam ipso, Jus ei datur ad usum illius rei aut personæ ad illud tempus. Voluntas etiam, seu Benevolentia huic dictamini conformis Justitia est, quemadmodum illa, quæ jura sua post hæc in statu Civili nata, cuique tribuit. Eademque Benevolentia in quantum talia quibusque jura permittit, affectusque cohibet in contrarios actus pronos, Innocentia est laudabilis. Evidentissimum autem est neminem Bono Communi ullatenus deservire posse, nisi Vitam, Valetudinem, ac Vires conservet usu rerum ac operæ humanæ;

manæ; ideòq; occupationem ejusmodi esse medium ad illud planè necessarium. Conservatio enim totius ex divisis à se invicem partibus aggregati (quale est genus humanum) consistit in partium diversarum conservatione (ne quid dicam nunc insuper de ordine aliquo inter ipsas conservando.) Partium autem diversarum i. e. singulorum hominum Conservatio, divisum rerum & operæ hominum usum postulat. Ergo ad totius conservationem id ipsum est necessarium. Hujusmodi autem divisio, quæ est instar proprietatis, post rerum occupationem, & earundem applicationem ad usus cuivis verè necessarios, facile consistit cum aliquæ communitate; quæ nempe similis sit illi, quæ in conviviiis ac theatris conspicitur; qualem non contra rationem (licet minùs congruè cum Historia Sacra) supposuerunt multi ex antiquis Philosophis. Repugnat autem directè juri illi omnium in omnia, quod finxit Hobbius, ut ante constitutas Civitates Bellum inter omnes, & quilibet in alios faciendi licentiam & justam esse & necessariam probaret. Ex his autem colligi obiter potest, quomodo unicuiq; nascitur jus ad vitam suam, membrorumq; integritatem conservandam; nempe ex eo quod hæc certissima sunt media, quorum usu, Deo, Hominibûsq; inserviamus, in quo Bonum quod dixi Commune consistit. Patet etiam jus illud cujusque hisce limitibus claudi, ut, si Religio, aut Salus hominum communis postulet, parati simus ipsum sanguinem nobis vitalem profundere; nec lædendum esse innocentem quemvis ut nobis ipsis prodesse valeamus.

Hoc autem clarissimè è principiis, quæ hic breviter suggesti, deducitur, & totam Hobbi Doctrinam de Legibus Naturæ & Imperii subruit. Illa enim tota primo supponit, non probat, nec limitat jus ad vitam hanc mortalem conservandam tanquam Legum omnium naturalium, & societatis fundamentum, & in mediis quibusq; sæpe sanè enormibus, ad eum finem applicandis tota versatur; *Lib. de Cove. c. 1. §. 7. & deinceps.*

Atque

Atque ita pronunciandum est de origine Mei & Tui: Proprietatis & Domini (lato sensu verborum) si abstrahamus à Revelatis in Historia Mosaica, quod necessario fecerunt Philosophi, qui eam non acceperant. Dato autem à Natura hoc Divisionis introducendæ exemplo, facile est & mentis genio congruum, a Paritate rationis, ex observatis, quæ singuli experiuntur, communionis incommodis procedere ad ulteriorem rerum, & operarum humanarum Divisionem, atque ad plenius Dominium in utroque, quod perpetuum quodammodo sit introducendum, progredi, ut omnium utilitati consuleretur.

§. XXIII. Non expectabit, opinor, Lector ut recenscam gravissima mala quæ ex paritate posita inter omnes, aut ex communitate Uxorū, Liberorum, Bonorumq; omnium; de his enim abundè scripserunt alii. Vide Aristotelem *Politicorum* 2. ejusq; Commentatores. Quæ enim ille de Civitate particulari dixit, facile accommodari possunt ad universalem Civitatem ex humano genere subditis, Deoq; Rectore constitutam. Satis est quod perpetua docet Experientia in rebus, ubi aliqua Communitas adhuc relinquitur, propter immensas contentiones plerumque rem ad Divisionem pervenire. Uti in *pandectis* Paulus, Titulo de servitutibus præd. urb. Lege in re communi. Quodque Theodosius olim Codicis *Lib. 10. tit. 34.* observavit, Naturale esse vitium negligi quod communiter possidetur, atque se nihil habere qui non totum habeat, arbitretur. Enimvero pericula quæ è contentionibus, & penuria, quæ è neglecta Terræ cultura oriuntur, præsertim postquam auctus est Hominum numerus, & abundarint vitia ex ignorantia & neglectu disciplinæ orta, res humanas eo redigerent, ut omnibus non minus obvium esset judicare, æquè necessarium esse ad omnium felicitatem, ut & rerum possidendarum, & officiorum ab hominibus sibi mutuo præstandorum divisio fiat in futurum permansura, quàm iterit ut necessariis ad vitam, postquam ad manus suas devenerint, ad tempus uterentur. Indè

Indè autem sequitur Naturam eodem modo concedere jus ratæ cujusdam, & durabilis rerum & officiorum divisionis, (quod directius Dominium dicitur) quo supra ostendimus ipsam conferre jus utendi præsentibus necessariis. Notissimum certè est futurum rerum aut operæ humanæ usum eandem habere Relationem ad vitam cujuscumque, ac Valetudinem futuro tempore conservandam, quam habet præsens earundem Fructio ad vitam hodiernam; utrobique scilicet est Relatio causæ necessariæ. Quapropter idem ferè hic fit quod in proportionibus Geometricis, ubi è datis tribus terminis invenitur quartus; & merito existimemus, Naturam humanam in statu Naturæ, quàmque Hobbius supposuit, ita ratiocinari posse, Quemadmodum jus ad vitam hodiernam evincit jus ad necessarias ejus causas conservantes; limitatum scilicet divisumque rerum & operæ hominum usum, dum nunc ad manum sunt: Ita jus etiam ad vitam in Tempus futurum, jus ostendit ad usum rerum, & personarum pro futuro limitandum. Non opus est hæc artificiosâ Multiplicatione & Divisione quæ requiruntur ad quartum inveniendum in numeris majoribus; sed obvia est cuivis homini sano ejusmodi ratiocinatio, quæ indies ab omnibus fit, etiam dum non advertunt animum, nec terminos distinctè in hujusmodi formam disponunt. Ostendimus autem duos priores terminos dari à Natura. Tertium autem Terminum ideo patet dari, quoniam nihil habet quod non notum sit ab omnibus. Omnes enim Homines prospiciunt in futurum; & tanquam probabile quid supponunt se, aliisque Homines, aut etiam suos aliorumque posteros, aliquandiu in Terris permansuros esse, & jus habere vitam sibi conservandi. Immo futura providere è longinquo, & de iis sollicitè meditari hominibus, præ cæteris animalibus, peculiare est, & de causis rerum, quæ menti suæ obversantur, disquirere. Pervenient itaque ad quartum proportionalem prædictum, causas scilicet certas & limitatas vitam suam in futurum conservandi, quæ alias non

non sunt, quàm divisi rerum & operarum humanarum usus, communi consensu rati certisque faciendi in futurum, sublatis contentionum periculis, & exulante penuria quam supposuimus experientiam docuisse è neglecto rerum cultu ortum traxisse.

Est autem ratiocinatio hujusmodi à casuum exacta similitudine. adeò firma ut evidentia sua æmuletur methodum Geometricam Euclidis 6to. doctam, quâ, datâ parallellam ducendo, quartam reperit proportionalem, & facilitate eandem superet; quam tamen à ratione naturali suggeri nemo negabit. Hoc autem divisionis ulterioris exemplo illud primò ostendetur, quomodo è mutatis hominum circumstantiis (aut consideratis quibusdam, quæ quia essentialia non erant, in universali primâque humani generis notione non continentur) necessitas novarum actionum humanarum in ordine ad bonum publicum oriatur; & quâ ratione, è necessario earum influxu in hunc effectum, jus eas eliciendi nascatur, in statu quo regimen Civile nondùm constitutum supponitur. Nec ullum, his suppositis, jus erit quicquam faciendi, præterquàm quod recta Ratio aut ad commune bonum necessarium esse dictaverit, aut saltem cum eo consistens; quorum primum idèò à ratione jubetur, posterius permittitur; quod latius explicamus in *cap. de Legibus Nat.* Illud tantùm hîc diligenter inculcandum censui, jus omne, etiam ad usum eorum quæ verè necessaria sunt ad cujusq; conservationem (quatenus à mera vi hæc arripiendi distinguitur, quo sensu ejus origo nunc quæritur) fundari in jussu, aut saltem in permissu Legis Naturalis, i. e. rectæ Rationis de necessariis ad bonum commune, juxta rerum naturam, pronunciantis. Ideòq; sciri non posse quenquam jus habere semetipsum conservandi, nisi sciatur hoc ad Commune Bonum conducere, aut saltem cum eo consistere. Si autem hic sit ortus juris nostri ad nostram conservationem; ex eodem fonte, adeò limitabuntur vires nostræ ut in aliorum paria jura nequeamus involare,

lare, nec in bellum contra omnes, hoc est in commune omnium perniciem, erumpere.

Breviter assero, jus à merà potentia distinctum, etiam ad nosmet tuendos, intelligi non posse sine respectu ad concessa à Lege Naturæ, quæ omnium saluti consulit; omniâque vera argumenta quibus quisquam jus sibi ullum arrogare possit evincere, dari Legem illam, eamque valere pariter ad alios simul tutandos. Secundò autem quoniam jus ad hujusmodi divisionem faciendam è Boni tantum Communis cura deduci potest, aperte sequitur tum Dei dominium in omnia intactum servari, tum etiam nullum jus dominii in alios cuivis homini, ex hoc principio, concedi posse, quo licitum illi fiat aliis innocentibus Necessaria sua adimere; verum è contrà, jus Imperii illis idèò dari, ut omnium jura muniantur à malis contentionum, & augeantur quantum rerum natura, obstetricante hominum industria, patietur.

§. XXIV. Deductâ hætenus breviter, è Lege Communis Boni studium imperante, singulorum rationalium proprietate in rebus saltem necessariis, datur jus aliquod quod quisq; suum esse meritò asserat; eademq; lege alii omnes id illi tribuere tenebuntur, quod in definitione justitiæ innui solet. Visum est porro distinctius ostendere quales actus naturaliter idonei sunt ad publicam felicitatem promovendam; indè enim innotescet, quales singulis & permittendi sint & imperandi. Manifestum autem est, imprimis Necesse esse ut abstinamus à noxâ qualibet cuilibet innocenti inferendâ. Partis enim cujuslibet damnum cedit in detrimentum totius, nisi propter culpam in publica commoda admissam infligatur. Hinc omnis Invasio alieni prohibetur, omnisq; Noxa menti, corpori, bonis, aut tamæ cujuslibet illata, toti aliquid detrahit. Hinc etiam eadem lege naturali necesse est propter bonum publicum imperari reparationem damni injuriâ dati, quæ suum

Suum cuiq; tribuendum esse pronuntiatur. Secundò autem manifestum est maximum hunc nobilissimūq; effectum produci non posse solā abſtinentiā à maleficiis: verū necesse esse, ut Symbolum quisq; suum conferat, per verum, certum, & perpetuum rerum viriūq; suarum usum hunc in finem. Aliter enim fœlicitas publica non erit maxima quam possumus efficere, nostraq; similiter decrimus Beatitudini. Hoc itaq; nomine præcipitur, ut siquando Finis summi natura postulat, ut jus aliquod nostrum in alium transferamus, siue per donationem in præsens, siue per promissum, pactūve de futurā præstatione, translationem illam validam ratāq; faciamus, non delusoriam. Sola enim valida quam dixi rei operæ nostræ translatio in usum alterius quicquam conferre potest ad effectum nobis præstitutum. Hinc oritur Fidei dandæ servandæq; obligatio. Collocatur autem opera nostra sapientissime fœlicissimēq; in prosecutione Boni Communis omnium Rationalium, si secundum hunc ordinem actus nostri exerantur.

Primò ut causis perceptivis boni communis, nostriq; adeò, primū grata fiant; hoc est ut quisq; se gratum præstare curet erga Deum, Rectores, & Reipublicæ summam (posito cumprimis quòd existant,) Parentes aut quoslibet Beneficos, præsertim verò Mediatōres Pacis, seu Legatos. 2. Ut suam quisq; conservationem quærat, ac perfectionem ulteriorem. Salvis semper aliorum jūribus, per innocentiam illam quam antea imperari ostendimus. Huc refero ut quilibet studeat Mentem suam utili cognitione ac virtutibus ornare, & corporis sui Vitam, Sanitatem, & Pudicitiam tutari. 3. Ut Familiæ Proliq; consulat, quā (præterquam quòd ea parentum est substantia in eandem cum ipsis speciem efformata, unde communia humanæ naturæ jura meritò sibi vendicent) & præsentis sæculi ingruentis senectus, & futuri spes omnis fulcitur. Ad proli autem curam amorem refero erga consanguineos, (qui
parentum

parentum sunt proles) & erga posteros quoscunque. 4. Ut curent singuli alios omnes mutuís officiis demereri; commodos se præstare sine cuiusvis detrimento, in ejusmodi actibus, qui humanitati tribui solent, quales sunt viam monstrare, lapsum erigere. In horum autem probationem non opus est quicquam adjicere, præterquam quòd ad conservationem cujuslibet aggregati cujus partes sunt in motu (adeoque totius humani generis) necesse est ut illud corrumpentia, præsertim quæ in intimis illius partibus contingant, tollantur: Utq; certa fiat motus communicatio inter ejus partes, nec non ut ejus conservandi causæ, ejusq; partes essentialies omnes foveantur, non solum ea quæ nunc existunt, sed & illa, quæ post-hac per motum eidem aggregato intrinsecum generabuntur, utq; cedant partes ejus, motusq; qui ad totum minorem habent rationem, iis quæ ad idem proportionem habent majorem. Vix enim quicquam dici potest apertius quàm generalis hæc propositio, quæ à definitionibus contrariorum seu corrumpentium, totius & partis, causæ & effectus immediatè fluit; quæ tamen per omnia respondet iis quæ ad generis humani conservationem, in sectione præcedente, diximus esse necessaria.

§. XXV. Ne tamen quicquam desit, quod hujusmodi cogitationes in animos hominum introduceret, earumq; inter se nexum necessarium evinceret, exemplorum abundè satis in variis rerum generibus ob oculos ponit Natura. Cujuslibet animalis natura consideretur velut aggregatum è partibus admodum diversis coagmentatum; ea verò sese iis quos dixi modis ad tempus a Natura Universali præstitutum tuetur (1) expellendo, quantum valet, noxia quæ diligenter admodum à succo vitali secernit; (2) Sanguinis, aliorumq; fortè liquorum utilium ut lymphæ, bilis, & laticis nervosi, motu in se refluò; (3) partium absumptarum reparatione per similia quasi progeniem novam; (4) & mutuís singulorum officiis secundum generales motus leges

F

præstitis,

præstitis, quæ tamen non obstant quo minùs singulæ sibi sumant quod ipsis alendis & roborandis sufficiat: Quòd si diversorum animalium, ejusdem tamen speciei, actus erga se invicem spectare libeat, manifestum est ea suam speciem conservare, innocentia quadam, aliquantulum beneficiorum compensatione, limitatâ *exclusa*, & prono in prolem suam affectu. *Parcit cognatis maculis similis fera.* Juven. Sta. 15.

Deniq; si Mundum hunc aspectabilem velut machinam pulcherrimam cum Cartesio, aliisq; libeat contemplari, videas hunc in quo versamur vorticem non aliâ ratione indies conservari, quam obnitendo contrariis vicinorum aliquot motibus; corpora figuris, aut motibus minùs congruis prædita mutando, aut summovendo; reciproco partium suarum in se motu; species rerum variâs propagando, ejusmodi motibus quibus individua quæ nunc sunt produxerit; & efficiendo ut ejus partes aliæ aliis cedant, pro ratione quam earum dimensiones & motus inter se & ad totum habuerint. Verùm statui hujusmodi hypothefibus non immorari, quamquam nôrim quòd etiam ficto argumento utili ceat, si modò leges motûs naturales accuratè in ejusmodi figmentis fuerint observatæ; id autem à Cartesio summâ fide & industriâ præstitum fuisse, in plerisq; hypothescòs suæ partibus, liceat affirmare. Interim quæcunq; tandem hypothefis sumatur, quâ Naturæ phænomena explicentur, necessariò agnoscendæ veniunt tales leges motûs, quæ inter omnes mutationes naturales, iis quos dixi modis Systematis Mundani statum conservant. Hoc autem cum fit, exemplo exhibetur nobilissimo quænam necessaria sunt ad Aggregatû maximi pulcherrimiq; conservationem; cujus consideratio non potest non homines deducere in certam cognitionem, quòd actus humani his non absimiles, causæ sint non minùs idoneæ universam compagem humani generis conservandi, beandisque. Quapropter ego etiam specialia de motu Theoremata (quæ ejus Leges dici con-

consueverunt) è quorum necessariâ observatione effecta, quorum memini, generalia oriuntur, non inutiliter in hunc finem considerari posse judico: Verùm quia hoc nimis longè distat à scopo in quem præcipuè collimo, rogandus est Lector Philosophus, ut hæc potiùs ab experientiâ velit haurire, aut apud Galilæum, Cartesium, Wallisium, Wrennium, Hugenum, Scriptores celeberrimos, eadem legere. Omnia tamen ex hoc supposito deduci possunt, Quod motus, postquam materiæ à primâ causa imprimitur, non annihilatur; eo autem in se quod in Mundo pleno existit, necessariò usq; propagatur & in se recurrit. Vice versâ autem omnia motûs Theoremata in Rerum Naturâ sensuum ope observata suppositionem prædictam veram esse demonstrant. Mihi impræsentiatum sufficit, quod in quocunq; statu supponantur Homines existere, potestas ea quæ dixi faciendi planè necessariò iis permittenda est, ut eorum Aggregatûm seu genus Humanum conservari possit; & quod voluntas sic efficiendi non minùs necessaria sit ad actualem hominum fœlicitatem: Quinetiam ad hæc capita quicquid necessarium est ad hunc effectum reduci potest.

§. XXVI. Ea autem omnia quæ de necessario nexu inter Actus prædictos & commune Bonum diximus, in hunc perpetuò collimant scopum, ut per Relationem ad hunc effectum immutabiliter determinetur natura actuum humanorum, in quibus Pietas, Probitas, Virtusq; omnis consistit. Relatio enim inter causas integras (i. e. consideratas in omnibus suis circumstantiis ad efficiendum requisitis) & suum effectum est prorsus immutabilis. In omni statu tam civitatis, quàm rerum divisarum, Actus humanus, quo cavetur ne hominum universim aut animus mendaciis ac perfidiâ lædatur, aut ne eorum vita, fama, pudicitia violetur, & quo benefactoribus vices rependuntur, aut quo cuiquam ejusve posteris, sine aliorum noxâ consulitur, semper erat,

erat, crīq; Causa Boni communis, ideóq; Virtutis nomine insigniendus. Id unice curandum est, ut effectum spectetur satis amplum; ut nempè toti aliquid accedat, aut saltem nihil detrimenti illud patiatur, dum parti ejus alicui studemus gratificari: secus si quid fiat, vitio vertendum est. Eo autem ipso quòd rerum natura hominibus notum faciat, hujusmodi Actibus Commune Bonum (in quo ipsorum propria Fœlicitas continetur) obtineri posse, idq; in summo gradu, qui quidem ipsis sigillatim possibilis est; contrarios autem actus necessario pariter miserum rebus humanis statum introducere, atq; hæc fieri propter nexum à Primæ Causæ voluntate factum inter tales actus & effectus suos; evidenter colligitur, eadem Primæ Causæ voluntate homines obligari ad virtutem exercendam, vitiúm; fugiendum sub pœnâ Fœlicitatis amittendæ, aut propter spem ejusdem acquirendæ. Innumera autem ipsi perpetranti malum cum actu quovis aliis nocivo naturaliter cohærent. Nam & ipse, quia principiis practicis (quæ ipsi nota sunt) melioribus contradicit, animum suum sibi infensum reddit, ut se judice non absolvatur; & qui vel semel temeritate, ac cæcis affectibus potius quàm rationes suæ consilio se tradit ducendum, facilius ab iisdem postea abripietur, undè tandem facile sibi perniciem accersat: verum etiam exemplo tali aliis præit, quòd mirum in modum in ipsius damnum trahatur: suspicionem & diffidentia causas auget, quarum ipse aliquandò incommoda experietur.

Quinetiam omnis illa pœna in actu ejusmodi vitioso, velut in causâ procatarecticâ seu meritoria continetur, ad quam infligendam (ut coerceantur malefici) agentia quælibet rationalia ex amore naturali boni publici, suiq; excitantur.

Causæ autem impulsivæ vis, quæ in actibus humanis latet, quamquam solos rationales, moveat, Deum puta, & Homines, magni tamen est momenti, & ideò semper considerata priusquam actum aliquem exeramus, ne

eo vel invitum in caput nostrum perniciem accersamus. Quippe à Deo, hominibusq; qui meriti aut demeriti vint, à relatione ad Bonum commune ortam, in actibus nostris expendent, tota pendet spes nostra: Deum autem occultè gestæ nequitiae conscium esse, eamq; punire, importunus fortè viderer, si post tot philosophorum veterunt, ac recentiorum, tot etiam patrum Christianorum scripta, probare aggrederer; præsertim cum is, cujus dogmata in examen revoco, id nuspiam quod memini negaverit, Nihilominus modum, quo hoc naturalitè agnoscitur postea, indicavi, ubi plenius sententiam meam de obligatione legum Naturæ trado. Homines præterea (quorum interest universim ut amplissima vigeat Benevolentia, & Justitia) quia cognoscent, & punient iniquè facta licèt occultissima, securus esse non potest cujusvis flagitii auctor. Mille modis, quos nemo devitare possit, occulta scelera deteguntur. Ipsi sæpè se prodiderunt flagitiosi in somniis, in deliriis, in ebrietate, aliisq; affectibus inopinatò abrepti. Atq; hæc ipse Epicurus, ejusq; sequaces fassi sunt, qui Divinæ Providentiæ metum magnoperè conati sunt excutere, qui tamen hominum metum executi non posse passim docuerunt. Videantur rata Epicuri sententiæ cum Gassendi annotatis. Illud solùm adjiciam, quòd præter vindictam divinam, quam scelerum occultissimorum ultricem improborum ferè omnium Conscientiæ perhorrescunt. Inter homines, etiam extra regimen Civile consideratos, præstò est ut plurimùm vindex nequitiae cujuslibet postquam fuerit detecta. Quippe cum omnium intersit ut flagitia puniantur, quilibet, cujus vires sufficiunt, jus habet pœnas illas sumendi, quas publici Boni ratio postulat ut ab alio sumantur. Sublata (scil.) per hypothesin omni imparitate inter homines, locum habet illud, Homo sum, humani nihil à me alienum puto. Nec certè Hobbius qui singulis eo in statu jus bellandi in omnes tribuit, Gladium justitiæ scelerum Ultorem iis meritò denegare poterit. Nec idoneam vi-

deo

deo rationem cur ille (qui legibus Civilibus obligandi vim accedere docet ex annexis pœnis, metûq; indè exorto,) non aliquam legibus Naturæ obligationem, etiam ad actus externos, accrescere agnosceret, sive à pœnis quas prævidet conscientia à Deo infligendas, sive etiam à pœnis quas quilibet homo in statu naturali à legum Naturalium transgressore sumere jure potest. Formidandæ sanè essent tot ultorum manus, & mirum nisi ex iis aliquis & viribus & fortitudine, satis instructus sit, ut Communis Boni contemptum possit ac velit ulcisci.

Quin & ipse Hobbius pœnas hujusmodi naturales observari posse, agnoscit alibi *Leviath. cap. 31.* propè finem; asseritque, quodd peccata non constitutione, sed naturâ consequantur. Nulla ferè est actio humana, quæ non sit initium catenæ cujusdam consequentiarum adeò longæ, ut ad finem ejus prospicere Providentia humana nulla possit. Concatenantur autem accidentia jucunda, & molesta adeò insolubiliter, ut qui jueundum sumit, molestum quod adhæret, quamquam improvisum, necessariò accipiat. In editione *Leviathanis* in linguâ vernaculâ apertius rem exponit, & addit, *eventus ejusmodi molestos, seu dolores naturales esse pœnas earum actionum quæ pluribus malis, quàm bonis initium dant.* Sic Intemperantia morbis naturaliter punitur, Temeritas infortuniis, Injustitia violentiâ inimicorum, Vim inferentes punit vis aliena; & dein concludit pœnas hujusmodi naturales legum naturalium violationem consequi, ut effecta naturalia non arbitraria.

Idem tamen Hobbius, etiamsi belli classicum in omnes eo in statu canat, causam tamen hanc, in pœnam nempe commissorum in Bonum Publicum, seu in illius Tutelam contra invasores prorsus neglexit: sed omnes in prælia committit, ut auferant ab iis quæ jure possident aut sibi vendicant. *Lib. de Cive, cap. 1. §. 11, 12.* Cùmq; effectus immediatus Juris invasorem v. g. puniendi sit obligatio ad abstinendum ab eo crimine,
Hobbius

Hobbius causam, nempe jus puniendi, in omnibus agnoscit, agnito jure belli; at effectum, nempe obligationem inde natam (aut potius indicatam) nullum videt. Agnoscit virtutes penè omnes ad pacem & mutuam defensionem esse necessarias, Hominesq; convenire hunc statum pacis bonum esse, bellumq; (in quo jus puniendi delicta includitur) naturaliter coherere cum neglectu moralium virtutum; & tamen non videt belli illius velut poenæ metu obligari homines ad actus externos earundem virtutum quarum actus interni soli pacem ac defensionem mutuam, quas natura dicitur sequendas esse, non servabunt. Confer *cap. 3. §. 27, cum §. 31.*

§. XXVII. Quoniam autem è generali hac rerum omnium consideratione breviter ostendimus, Necessarium esse ad commune Bonum, ut rationales omnes constanter velint, ut rerum usus, ac hominum operæ mutuae, ad tempus saltem quo singulos juvant, dividantur seu velut illis propria spectentur; nec non dictamen, hoc rationis illud observantibus præmia, violentibus poenas pronuntiare; idemq; necessario humanis mentibus imprimi, Deumq; idèò, naturalium effectuum omnium causam, auctorem habere, ac vindicem, in quibus vis tota legis continetur; opportunum erit, pari brevitate Hobbianum dogma, de jure omnium in omnia, examinare. Quippe uti nostra sententia universæ Justitiæ, adòq; omnis virtutis fundamenta stabiliri censemus; ita hac illius hac oppositâ eadem (quantum in ipso est) prorsus subruì arbitramur. Hobbius, tiq; libro *de Cive cap. 1. §. 10.* pronunciat *In statu naturali (i. e. semotâ Civitatis auctoritate) unicuiq; jus esse in omnia; idque sic explicat; unicuique licere facere quæcunq; & in quoscunq; liber, seu omnia habere & facere, ut in conclusione istius articuli dicitur. Immanem hanc licentiam in jure naturæ necessario contineri, probare ibidem ex iis quæ articulo nono tradiderat, aliisq; à septimo ad finem Annotationis decimo subnexæ. Quæ quia verbatim describere*

describere non tanti esse reor, rogandus est Lector ut attentè consideret, an non eorum vim omnem in hunc Syllogismum rectè contraxerim. In Statu Naturæ unicuiq; jus est, seu licet, omnes habere, ac facere in omnes, quæ ipse ad sui conservationem necessaria judicabit. At omnia habere, & in omnes omnia facere, unusquisq; ad sui conservationem necessarium judicabit. Ergo unicuiq; hoc jus est, seu licet.

Immo, nè cui fortè ad manum non sit Hobbii Libellus, & ne suspicetur me illius argumentum non rectè exposuisse, transcribam compendium ratiocinii hujusce Hobbiani quod ipse hisce verbis conscripsit in Annotatione ad artic. 10. *Unicuiq; jus est se conservandi per artic. 7. Eidem ergo jus est omnibus uti mediis ad eum finem necessariis: art. 8. Media autem necessaria sunt quæ ipse talia judicabit per art. 9. Eidem ergo jus est omnia facere & possidere quæ ipse ad sui conservationem necessaria esse judicabit. Ipsius ergo facientis judicio id quod sit jure sit, aut injuriâ: itaq; jure sit. Verum ergo est (quod propositum erat) In statu naturali unicuique jus esse, omnia facere in omnes, &c. Ex ultimâ illâ consequentiâ, unicuiq; jus est omnia facere & possidere, quæ ipse judicabit necessaria, &c. Ergo unicuiq; jus est omnia facere in omnes & possidere. Manifestum est subintelligendam esse hanc propositionem minorem: At omnia possidere, & facere in omnes unusquisq; judicabit esse necessarium ad sui conservationem: aliter enim ex data majore conclusio non sequeretur. Syllogismi autem illius utraq; præmissarum falsa est; & primò quidem minor illa subintellecta, quam videtur adeò evidentem præsumere, ut eam nè proferat quidem, nedum ut probet; nisi fortè existimet eam satis probari ex eo quod §. 7. dixit, *Ferri unumquemq; ad appetitionem ejus quod sibi bonum est, idq; naturali necessitate, non minori quàm quâ Lapis deorsum fertur.* Non enim video, etiam hoc concessio, cur unusquisq; judicet omne Bonum sibi necessarium esse: Certè ipse Hobbiius alibi c. 1. §. 4. de nonnullis concedit*

cedit, eos aliter censere, his verbis, *Alius enim secundum aequalitatem naturalem permittit ceteris eadem omnia quae sibi, quod modesti est hominis, & vires suas rectè aestimantis.* Certè si secundum rectam rationem statuat, qui aliis sibi paria permittit, nullam jus sibi acquirere potest ex irrationali suo judicio, quisquis sibi omnia, velut ad sui conservationem necessaria, arrogaverit. Ipse enim Hobbius *Jus* definivit c. 1. §. 7. *libertatem facultatibus naturalibus utendi secundum rectam rationem :* non itaq; jus erit cuiquam aequalitatem naturalem (quam rectam rationem dictare modo fasius est) perturbandi.

Quinetiam si singuli secundum rectam rationem judicarent, cum eodem tempore statuerent plenam rerum omnium & personarum dispositionem, usum, & fruitionem juxta suas sigillatim voluntates, ab invicem diversissimas, necessariam esse ad singulorum conservationem, liceret inde concludere rem ita esse. Semp̃r enim res ita est uti recta ratio pronunciat. Contra autem & corporum omnium, motusq; natura, & communis experientia testatur impossibile esse ut corpus quodlibet (necum omnia) tot oppositis simul agitur motibus, quot oppositæ essent Hominum de illius usu voluntates : adeoq; illud in rerum naturâ esse impossibile quod Hobbius supponit singulos secundum rectam rationem judicare necessarium.

§. XXVIII. Vident nunc, opinor, Lectores causam cur obvium illud observatum, limitatas nempe esse vires, usq; rerum, & personarum, inter notitias imprimis necessarias ad Legum Naturalium cognitionem posuerim. Hinc enim & fundamentalis error Hobbi detegitur, & infertur veritas utilissima, nempe & usus rerum, & hominum operas necessario dividendos esse, seu ad unum uno tempore determinandos, si quid velimus ut omnino efficiant, ideòq; si publico velimus intervenire: hinc etiam in pari jure plurium ad res communi-

ter perfrueudas, primò occupantis potior semper fuerit ratio.

Atq; hæc sufficiant de minore prædicti Syllogismi dixisse, quòd generalissimis notionibus in quibus Leges fundantur, aduersetur. Major autem illius Syllogismi & ab Hobbio diligentius munitur, & à nobis pluribus oppugnanda est. Verùm non adedò opportunè hic fieri potest, quoniam juris hujusce natura non adedò distinctè intelligi potest, nisi prius legis naturalis notitia supponatur. Quam ob causam contra leges Methodi videtur Hobbius peccasse, qui licet juris nomine apertè fateatur se libertatem intelligere à legibus relictam *cap. 14. §. 3.* eam tamen prius supponit in hominibus, isq; immensam ejus extentionem tradit, quàm leges vel naturales tradiderit: & tamen certum est sine respectu ad illas velut priores jus intelligi non posse; quæ quidem res magnis illius erroribus occasionem dedit. Quòd autem hoc modo peccavit Hobbius, ex ipsius definitione intelligatur, qui *Jus* definivit *libertatem utendi facultatibus naturalibus secundum rectam rationem*; quæ ipsissima est Lex Naturæ ab illo nondum tradita. *c. 1. §. 7.* Nihilominus quoniam hic Syllogismus præ manibus est, considerabimus breviter quomodo Majorem illam probet, ut ejus falsitas clarius pateat. Probatio autem illius, in formam syllogisticam à me redacta sic se habet. Unicuiq; jus est omnia possidere, & in omnes facere quæ judex ad vitæ cujusq; conservationem necessaria esse judicaverit. At quæ ipse necessaria judicaverit, ea judex ad illius conservationem necessaria judicat. Ipse enim est judex de necessariis ad suam conservationem per *art. 9.* Ergo. Sensus majoris propositionis his verbis quæ reperiuntur *art. 10.* continetur. *Judicem autem an verè conducant necne ipsum constituimus; ita ut habenda sint pro necessariis, quæ ipse talia judicat: & per art. 7. jure naturæ sunt, & habentur quæ necessario conducunt ad nutritionem propriæ vitæ & membrorum.*

Ego

Ego verò Majorem illam falsam esse assero, (1) quia ob majus bonum, v. g. mentis salutem, Dei gloriam, & commune hominum bonum ipsa vita profundenda est. Ist hæc deferenda non sunt, etiamsi necessarium esset ad vitæ conservationem: (2) Quoniam potest judex in statu naturæ falsò pronunciare ea necessaria esse, quæ reverà necessaria non sunt. Nec ulla dari potest ratio cur in statu naturæ valeret sententia judicis ad jus cuiquam conferendum, siquidem illa à judicii normâ dissentiat. Judicii autem norma illo in statu sunt leges naturæ, & rerum naturæ è quibus illæ hauriuntur: ita ut eodè res recidat, si utramvis harum pro normâ judicii sumas. Cogitari non potest status in quo vel nulla sit norma judicii humani, vel quicquid liberè mens statuatur, res tales statim evadant, quales illas esse ea temerè judicaverit. Utilitas rerum ad vitæ humanæ conservationem, multòq; magis necessitas rerum ad eum finem è rerum viribus naturalibus pendet, nec mutari potest ab arbitrio hominum. Si quis in statu naturæ aconitum judicaverit herbam esse utilem, aut etiam necessariam ad corporis sui nutritionem, adeòq; ejus succo copiosè se ingurgitaverit, non ideo salubre fiet alimentum, sed (repugnante licèt judicis hujus sententiâ) ipsum enecabit. Nec minùs determinata est efficaciâ eorum quæ toti hominum aggregato bona sunt aut mala, siye illa sint actiones voluntariæ hominum (de quibus pronunciant leges naturales eduliorum, & pharmacorum (de quibus nos instituit medicina:) nec mutantur sententiis hominum, utut Judices illi fuerint, à quibus nulla permittitur appellatio. Secundùm easdem inviolabiles moris leges agunt causæ illæ universales, quæ multis simul prosunt, aut obsunt, ac particularis quælibet causa, aconitum puta, quod unius tantùm vitam eripit.

§. XXIX. Error autem hic Hobbi de vi sententia illius (quæ falsò pronunciat *dominium quoddam in omnes & omnia necessarium esse ad sui conservationem*) ad acquirendum cuilibet jus hoc immensum, indè natus est quòd viderit in statu Civili supremi judicis sententiam valere apud subditos, utut pronunciaverit secus quàm rei natura postulaverit. Verùm hoc (probabili tantùm fundamentò nixum) ad finem litibus imponendum in civitatibus ex consensu partium introductum est. Nec tamen sententia Principis eò usq; valet, ut res suà naturà aut impossibiles, aut non necessariae ad vitæ cujusquam conservationem, fiant ad eum finem necessariae. Transfert sanè dominium in res, cui tentur cives omnes non repugnare: omnes quippe cives supremum (si opus est) judicem velut arbitrum omnibus æquum agnoscunt, ejusq; arbitrio in litibus se subjecisse intelliguntur. Præsumitur hic judex è peritissimis Jurisconsultis eligi, ut possit, & juramento se obstrinxisse, quòd velit secundum leges notas, & allegata & probata in judicio statuere.

Omnes interim id secum reputant ad communem felicitatem magis conducere, ut pauci malum illud ferant, quod ex iniquiore sententia (si quando post summam hanc cautelam evenerit) sequi possit, quàm ut lites, aut nunquam, aut beilo finirentur. Adeò ut boni communis major cura, quàm singularis cujuslibet vitæ supponatur velut fundamentum prærogativæ hujusce summæ civitatum imperiis concessæ. In statu autem Naturæ (quam supponit Hobbius, & definit conditionem hominum extra societatem Civilem) manifestum est hæc locum non habere. Nam ubi quilibet est judex, ibi nulla excogitari potest peritia, aut probitas quâ judex alios antecellit, nulla potestas testes citandi, cæteraq; faciendi quæ ad accuratam causæ cognitionem requiruntur; quod in Civilibus judiciis reperitur. Nulla in eo statu omnium conventio supponenda

ponenda est, quâ singuli & se, & res sibi necessarias publico summarum Potestatum judicio, & fidei permiserint. Nec ulla omninîo est ratio cur ingens hoc summarum Potestatum privilegium singulis in statu naturali existentibus, utcunq; ignaris, & improbis, indulgeamus. E contra autem certum est statum Naturæ non aliam admittere dubii ullius finalem determinationem, præter eam è rebus, aut à fide natam evidentiam, quâ hominis menti omnis excutitur scrupulus, eiq; planè constat se non falli: nullumq; disceptandi inter plures finem esse nisi pars altera aut rationum pondere, aut opinione scientiæ, veracitatisq; alienæ mota in alterius sententiam libens concedat. Hoc enim è naturâ judicii (cujus intimè conscii sumus omnes) innotescit, ejus dubitationem nullâ vi coactivâ, sed folis argumentis tolli posse, eaq; omnia aut è rerum naturâ, aut docentium autoritate, quam fides discantis amplexa est, deduci. Agnoscit Natura discrimen inter judicium verum & falsum, rectam rationem & perversam; & habet hoc privilegium Veritas rectaq; Ratio quod homini jus ea faciendi quæ illa præcipit, naturalitèr competat. Quippe definitio juris indicat illud nihil aliud esse præter libertatem facultatibus naturalibus utendi secundum rectam Rationem. Error autem, seu falsum animi judicium, sive fiat de necessariis ad vitam tuendam, sive de aliâ praxeos materiâ, nemini jus facit id agendi quod falsò existimat ad vitæ suæ conservationem factu necessarium. Errantis enim ratio non est recta: nec potest quisquam secundum rectam rationem facultatibus uti (quod est jure agere) dum secundum errorem agit ei contradictorium. Crassus itaq; est hic error Hobbi, quo docuit habenda esse omnia pro necessariis ad conservationem cujuslibet in statu naturali, quæ ipse necessaria judicat. Adóque jus indè cuilibet competere quidlibet faciendi in omnes & omnia. Hobbio autem indecorum erat maximè hâc in re, vel hoc in locó labi: cum quia status civilis peculiare privilegium, cuilibet

in

in statu naturali tribuere turpe fuit, etiam tum cum statuum hujusmodi discrimina accuratissime tradere prae se fert; tum quia quod naturam impossibile est, nempe ut juxta oppositas hominum voluntates idem corpus in partes à diametro oppositas moveatur, ille necessarium esse jactat se demonstrasse; ea enim conclusio praemissarum veritatem merito suspectam reddet; tum quia omnia quae Hobbio propria sunt in doctrinam civilem, subruto hoc fundamento sponte corruunt. Evanescit enim ille status belli quem cum statu naturae necessario cohaerere hinc deduxit *art. 12.* quoniam ex arbitraria cujusque sententia quemlibet alios omnes jus habere invadendi, quemlibet etiam inde pariter jus habere resistendi (è quibus bellum oritur) temere conclusit. Collabuntur pariter cetera omnia quae ex his principiis visus est sibi demonstrasse. Verum ea opportunius venient refutanda ubi meliora plenius proposuero principia è quibus & leges Naturae nascuntur, & libertas intra fines ab iis praescriptos relinquitur. Obiter hic illud tantum dicam, angustum nimis finem ab Hobbio, primo hoc capite quod examinamus proponi, meram (scil.) vitae, membrorumque tutelam. Haec enim hominibus valde miseris salva satis esse possunt. Angusta pariter media c. 1. §. 8. nempe necessaria tantum ab eo spectari. Nam universum hoc cuius incolae nascimur, quodque primum se offert considerandum, innumera nobis suppeditat, quae ad primae suae causae cognitionem, ac honorem animum sollicitant: & si nosmet spectemus, mentium perfectionibus inserviunt, ac ipsi etiam corpori non modo vitam conservant, sed ad sanitatem, robur, agilitatem & pulchritudinem & ornatum sufficiunt. Haec insuper omnia, aequè ac necessaria ad vitam, & legibus naturalibus in eorum usu nos dirigentibus materiam, & libertati, juxta rectam rationem exercendae, locum praestant. Cum autem haec ex observatione innotescant non admodum accuratè, adeo ut Hobbium latere non possent, facile quilibet conjiciat quam

quam ob causam juri, legibusq; naturæ finem assignavit non ampliorem quam caduca hujusce vitæ conservati-
onem; ac si hominibus ut suis anima tantum pro sale
data esset ad arcendam à corpore putredinem; interim
ad obtinendum exiguum adeo finem omnia unicuiq; de-
dit tanquam media necessaria. Hic autem tantundem
in excessu peccavit quantum ibi in defectu: nec un-
quam turpius peccari potest à quopiam contra rectam
Rationem, quam finem optimum negligendo, & impos-
sibilia pro mediis necessariis reputando.

§. XXX. Frustrà autem à primavâ quam aliqui à
Philosophis supponunt, aut historiæ quædam docuerunt
rerum communitate, absurdissimo suo juri omnium in
omnia patrociniū quærit Hobbius. Nam præterquam
quod dominia privata ab Adæ temporibus juris recep-
tissimi fuisse docuit Seldenus; probavitq; è donatione
divinâ *Gen. 1. 28.* uti videre licet *Mari clauso, lib. 8.*
c. 4. certum est insuper tum Philosophos, tum Histo-
ricos existimasse juris ejusmodi universalis usum hacte-
nus vim habuisse proprietatis, ut quod sibi quisq; arri-
puerat, id ei eripere alter nisi per injuriam non pote-
rat. Similitudine hoc intelligi potest Ciceronis *de fi-
nibus 3.* Theatrum cum commune sit, rectè tamen di-
ci potest ejus esse eum locum quem quisq; occupavit;
vid. Grotium *de jure belli, lib. 1. c. 2.* Nemo autem
mortalium ante Hobbium asserere ausus est Jus tale cu-
jusq; in omnia, quod, ipso teste, in se continet jus in
omnes regnandi, ipsi naturæ coævum *c. 15. §. 5.* sci-
licet ab infantia; quamquam eodem teste in potentiâ
fundatur: quodq; efficiat ut nihil sit alienum *c. 14. §.*
9. adeoq; ut impossibile sit alienum invadere, & simul
licitum omnia sibi vindicare: ut omnis concubitus sit
licitus, nè eo quidem excepto quem fides alteri data
prohibet; cujus vi suscipere licet bellum in omnes, adeoq;
quemlibet licet occidere, etiam innocentissimum: unde
omnia proprio cujusq; judicio definienda sunt; idèq;
honores

honores etiam paterni pro libitu tribuendi, aut negandi. Oblitus est interim se alibi dixisse c. 1. §. 10. in Annotat: Filium in statu naturali esse intelligi non posse, adeoq; nec jus hoc huic statui proprium in filiis locum habere. Ejusdem etiam farinae est quod in calce ejus articuli noni c. 14. addidit, nullum usum esse testimonii dicendi neq; veri, neq; falsi in statu naturali, quia nulla erant judicia publica: ac si judex privatus non opus haberet testimoniis ad sententiam ferendam, si arbiter inter litigantes eligeretur; aut si falsum testimonium in tali casu non esset peccaminosum (utpote contra commune bonum) quamvis nullæ adhuc existerent leges Civiles: quales ille præcepta secundæ Tabulæ Decalogi esse ibi contendit. Addi possit hic illud Hobbii quod aliquandò expressè agnoscit quoddam in ratiocinatione falsâ, *sive in stultitiâ hominum officia sua erga ceteros homines ad conservationem propriam necessaria non videntium (quidni & non observantium?) omnis consistit legum naturalium violatio* c. 2. §. 1. & in Annotat. c. 3. §. 27. Leges naturæ in statu naturæ agnoscit obligare in foro interno sive in conscientia, ergo obligant saltem ad rectè judicandum omnia, & dominationem in omnes non necessario requiri ad uniuscujusq; conservationem. Quoddam si quis obligatur ita judicare, frustra erit judicium illius qui contra sentit nec è crasso errore illi jus illud portentosum in omnia enascetur. Brevitèr dicam, nullum esse potest jus faciendi contra legem Naturæ, seu dictamen rectæ Rationis, quia *Jus definitur libertas agendi secundum eam*. Ratio autem recta, uti ostendimus indicat necesse esse ut fiat divisio rerum, & Hobbio fatente, vetat retinere jus ad omnia c. 2. §. 3.

§. XXXI. Pergamus itaq; ad examinanda cætera quæ protulit Hobbii ut vesanum hoc dogma stabiliret. In initio Annotationis suæ ad decimum articulum c. 1. hoc suggerit quod *quis fecerit in statu merè naturali, id injurium homini quidem nemini esse, quia injustitia erga homines*

mines supponit leges humanas, quales eo in statu nulla sunt. Concedit tamen etiam tum in Deum & leges naturales peccari posse. Verum frustra & sine probatione sumitur hoc quod falsissimum est, injuriam erga homines supponere leges humanas. Quippe à rectæ Rationis dictatis, quamquam sint solius Dei leges naturales, homini jus accrescit ad ea quæ Ratio hæc dictaverit ei à Deo concessa esse, v. g. innocenti jus accrescit ad vitam suam, ad membrorum integritatem, ac alimenta necessaria, sine quibus Bono Communi eum deservire non posse notissimum est. Ideoque ei fit injuria; si quis, ex sententiâ Hobii, eum mutilaverit, aut interfecerit, ut sibi omnia vendicaret. Omnis enim juris alieni oppugnatio, ac violatio injuria est, quâcunque tandem lege jus illud alteri accreverit, & magis certè si lege divinâ concessum fuerit illud jus, quàm si ex lege aut pacto humano. Supponit equidem Hobbius neminem posse alteri injuriam facere nisi post pactum, quo quis jus suum quidlibet agendi in alium transfulerit. Verum hoc supponit probatum fuisse, *Jus illud quidlibet agendi unicuique competere; quod ostendimus impossibile esse.* Ideoque frustra quærit auxilium vacillanti doctrinæ fundamentali ab hoc confectario, quod totum pendet à supposito (quod evertimus) jure omnium in omnia. Imò verò ipse Hobbius, quamquam hic & apertissimè cap. 3. §. 4. *nullam cuiquam injuriam fieri posse asserit.* Quocum pactum non fecimus, alibi tamen multo sanius, & uti ipsa veritas postulat, apertissimè docuit *injuriâ fieri quicquid sit contra rectam rationem, nempe cap. 2. §. 1. cum concedant omnes jure fieri quod non sit contra rectam rationem, injuriâ factum censere debemus quod rectæ rationi repugnat: eamque ideo legem esse ibidem agnoscit.* Scilicet hic Hobbius non requirit juris nostri in alium translationem ut injuria fit. Et cum hæc dictamina rationis leges esse divinas agnoscat, rogandus est ut ostendere velit, quid impedit quo minus hæc jus tale ad vitam cuivis conferant, quod sine injuriâ ipsis oblata tolli non potest; aut quomodo fieri po-

test ut quispiam jus habeat ad jus alterius oppugnandum & violandum: Jus enim cujuslibet est libertas à recta ratione concessa, quæ nunquam concedere potest ut hominum, qui ex ejus præscriptis loquuntur, aut agunt, alii aliis contradicant, aut repugnant. Frustrâ certè dicit soli Deo injuriam fieri cum illius tantum leges violantur, nisi ostendat illas Dei Leges hominibus conferre non posse jus ad vitam suam & necessaria, & eadem vi non prohibere ne alii jus concessum violent. Obiter autem hic illud adieciere visum est, si in solorum pactorum de jure transferendo violatione consisteret injuria, ne Deo quidem injuriam ullam secundum principia Hobbiana fieri posse, quamquam leges illius naturales tum de pace querenda inter homines, tum de cultu ipsi exhibendo, turpissimè peccatis, ipsaq; adeo blasphemiâ violentur. Quippe supponitur homo pactum cum Deo de observantia legibus illius præstanda non inisse; immò aperte testatur c. 2. §. 12, 13. pactum cum Deo iniri non posse, nisi quatenus visum est illi per Scripturas Sacras substituere sibi aliquos homines, qui auctoritatem habeant pacta ejusmodi expendendi & acceptandi. Sunt itaque Deus & homines eo in statu (secundum Hobbiū) ut sine injuriâ homines Deo hostes esse possint, habentq; jus (Giganteo more) bello cum aggrediendi, & odio illum prosequendi. Habebit equidem Deus (è principiis Hobbianis) jus tales occidendi, quod etiam pari justitiâ licuisset facere si non peccassent: verum illi, qui sic omnem simul erga Deum reverentiam abjiciunt, ut præcepta ejus nulla agnoscant, nec minas metuant, non spectantur ut subditi illius, sed ut hostes, seu ut extra fines regni Dei agentes, quos pro libitu possit aggredi: ut ipse innuit. c. 15. §. 2. Ego verò etiam Atheos & Epicureos qui providentiam negant, lege naturali satis promulgatâ, quamquam ab illis neglectâ & negatâ, teneri arbitror ad obedientiam Deo præstandam, eosq; absque suo pacto subditos nasci, atq; adeo puniri à Deo ob crimen suum velut subditos rebelles, & non solum invadi posse velut extra ejus ditionem natos. Verum hoc obiter.

§. XXXII. Consideremus nunc, si libet, ea quæ idem author attulit in *Leviathane* ad jus hoc omnium in omnia stabiliendum: id enim ex aliis principiis ibi conatur deducere. Interim tamen non possum non observare Hobbiū non min⁹ sibi met ipsi, quam aliis omnibus hanc de re in quā morum & politiæ fundamenta jecit, contradicere. In libro enim *de Cive* è jure hoc omnium in omnia, Bellum omnium in omnes deducit, velut è causā quæ illud & licitum faciat & necessarium, c. 1. §. 12. In *Leviathane* autem primò contendit statum naturalem esse statum Belli: deindè colligit quidlibet eo in statu licere: uti videre licet si illius libri *cap. 13.* consulere libeat, & ea quæ ibi præcedunt cum his in fine illius positis conferre. Præterea (inquit) bello omnium contra omnes consequens est ut nihil dicendum sit injustum. Nomina justī & injusti locum in hāc conditione non habent. Vis & dolus in bello virtutes sunt Cardinales, &c. Illic scilicet dixerat alterum jure invadere, alterum jure resistere, unde bellum oriri necesse erat, utrinq; justum. Hic autem, de jure bellandi parū sollicitus, bellum è naturā Passionum humanarum oriturum esse dicit; & posito bello, sequi contendit (sed sine probatione) nihil esse injustum, nulum esse Meum & Tuum &c. Popularior sanè hæc est in *Leviathane* ratiocinatio, sed infirmior. Notissimum enim est inter omnes sanæ mentis Scriptores prius probandum esse bellum quod geritur justum esse, quàm inde deduci possit quicquam in hostes licere. Nec in bello justissimo omnia licent. Necesse est itaq; ut agnoscatur lex naturalis, è cujus præceptis statuamus de bello suscipiendo utrum justum sit, seu à rectā ratione saltem permissum, priusquam inferre possimus, ea, quæ in ejusmodi bellis fieri necesse est, esse licita. Atque hoc equidem adeo manifestum est, ut ipse Hobbius, quamquam in posteriore hujus capituli parte, in naturali statu hominum nullum esse inter justum & injustum discrimen contendat; in priore tamen ejus parte probare conatur hanc bellandi

bellandi potestatem eo in statu unicuique concedi debere, ut ad conservationem propriam necessariam: quod tantundem est ac si dixisset bellum ejusmodi esse justum, aut licitum. Quare ipse secum in eodem capite minimè consistit. Quicquid enim aliquid justum licitumque esse probat in statu hominum naturali, id evincit discrimen aliquod esse inter licitum & illicitum in eodem statu, & legem supponit existere ac obligare, cujus saltem permissu bellum illud licitum fiat, quod quidem præcipuè stabilire vellemus; quodque Hobbius (ut vidimus) aperte negat, cum nihil justum esse aut injustum asserat.

Verum expendamus, quibus rationibus evincat Bellum, idque in omnes, necessarium esse, aut licitum. Desideramus autem in *Leviathane* pressam illam, ac subactam ratiocinandi methodum, quâ in libro *de Cive* uti conatur. Utcunque, è tribus causis præcipuis belli originem deduxit, quæ sunt Competitio, Defensio, Gloria. Adeoque illud ex his Passionibus oriri necessario contendit; scilicet à Spe lucri est bellum ex Competitione: à Metu ne alii in nos dominantur, est bellum quo nos defendimus, aliosque vi aut dolo præoccupamus: & è cupidine Gloriæ bellabimus ad quarendam famam.

Verum non libet ea omnia transcribere quæ laxè nimis scripsit, ut ex his affectibus necessitatem belli in omnes suaderet: ea legat cui est animus apud ipsum Autorem. Ego his sic universaliter respondendum esse censeo. Hominem his affectibus non necessario duci aut impelli, sed eos, aliosque omnes ratione ac consilio temperari posse ac regi; adeo ut falsum sit hos naturali ac invincibili impetu in ejusmodi bellum homines abripere, ac inde licitum illud esse colligere. In Passionibus equidem humanis, id quod ex impulsu rerum externarum necessario in homine generatur nullâ lege naturali prohiberi potest, quoniam illæ actiones tantum quæ in nostrâ sunt potestate dirigunt. Verum hi affectus, è quibus Hobbius bellum necessarium esse, adeoque licitum colligeret, ejusmodi sunt qui, quoniam futura, & late quidem è longinquo proficiunt,

piciunt, ab hominum ratione, ac consilio pendent, eiq; adeo regi possunt: Ipse etiam Hobbius aliquando aperit faretur, *de Crue. c. 3. §. 31. homines qui de presenti* (propter appetitus diversos) *convenire non possunt, convenire tamen de futuro.* Cujus cognitio rationis est opus, nam *presentia sensibus, futura autem non nisi ratione percipiuntur*; atq; hinc eos in summâ Legum naturalium Pacem quærendam esse convenire agnoscit. Incongruè itaq; in *Leviathane* eos in bella committit, ex iis affectibus qui à ratione futura per totum vitæ decursum prospiciente pendent.

Præterea autem in fine hujus capitis 13. agnoscit ille hominibus inesse Passiones quibus ad pacem perducantur, eaq; sunt Metus præsertim Mortis violentæ, Cupiditas rerum ad bene vivendum necessarium, & Spes illas per industriam obtinendi. Eadem certè sunt hæ passiones, si penitiùs considerentur, cum iis quas paulò antè dixerat homines in bellum impellere. Metus hic idem est cum metu ne homines in nos pro libitu suo dominantur, ipsamq; adeò vitam quandocunq; velint eripiant, à quo modo dixerat eos impelli ad quærendam securitatem, alios anticipando & invadendo. Similiaq; dici possunt de Cupiditate Gloriæ, quæ inter res ad hanc vitam necessarias numeretur, nec non de spe lucri. Atq; adeò eadem causæ, secundum Hobbium, Bellum & Pacem efficiunt. Certè si quid in his affectibus est prorsus necessarium, diligenter illud utrinq; expendendum esset, ut sciremus an illi potentiùs naturam humanam ad Pacem ducerent an ad Bellum, quod Hobbius in scriptis suis nunquam fecit. Est tamen non minùs ineptum quicquam pronunciare de statu hominis, ejusve naturali propensione in futuros actus, ex eorum tantùm consideratione quæ ad bellum eum concitant, omissis iis omnibus quæ pacem potius suadent, quàm esset de futura bilancis inclinatione quicquam prædicere è notitiâ ponderrum quæ unicam ejus lancem premunt. Mihi verò effectuum horum causas ac momenta utrinq; posita summa

mā, quā potui, diligentia comparanti, tum quatenus naturales sunt motus ab impulsu rerum externarum, & a constitutione ac fabrica humani corporis aliquantisper pendentes, tum verò, longè magis quatenus a ratione futura per totam hominis durationem prospiciente cidentur & gubernantur, fortius videntur universalem Benevolentiam, & pacem, quæ ex illius exercitio sperari possit, suadere, quàm Bellum illud in omnes, in quo Hobbio fatente, est violentæ mortis periculum perpetuum, vitæque solitaria, indiga, bruta, & brevis, adeoque in quo nulla salus cum ratione speretur.

§. XXXIII. Illud unicum quod in hac deliberatione difficultatem aliquam præ se ferat, hoc est, quòd perfecta securitas de omnimodā foelicitate nobis procurandā obtineri non potest, etiamsi nos commune bonum ac pacem generalem benevolentiam exercendo prosequamur, propter effrenatos quorundam aliorum affectus, qui eundem sibi finem per stultitiam, & temeritatem suam non proponunt. Verùm hæc etiam difficultas evanescet, si consideremus nos nihil prorsus, quod maiorem de foelicitate nostrā securitatem afferat inter hominēs facere posse, vel (quod tantundem est) perfectam illam securitatem ab omni calamitate per effrenes hominum cupiditates inferendā nobis esse planè impossibilem, adeoque necesse esse ut contenti simus id facere, quod inter omnia quæ in nostrā sunt potestate ad hunc finem consequendum maximè conducit. Illud autem est, ut foelicitatem omnium constanter querendo, illos ad amicitiam primò aliquam, dein ad societatem Civilem, aut Religiosam quantum in nobis est, perducamus, & eò perductos eadem benevolentia in hac conditione conservemus: Quicquid hoc studio minus est, aut illi contrarium, tantundem deficit a summo nostro conatu ad foelicitatem nostram communemque omnium promovendam per media, quæ naturali lumine cognoscimus esse maximè idonea, aut illi insuper repugnat. Hæc ratione sollicitamus omnes

omnes rationales in auxilium nostrum ac defensionem, quorum singulorum felicitas simul considerata est commune illud bonum quod quaerimus, quique ideo, nisi perturbatione aliqua animi exerceantur, & rationalem suam naturam eatenus exuerint, nobiscum in hunc finem conspirabunt. Quod si per aliquam animi inconstantiam negligamus hunc finem, aut unum quemlibet innocentem laedamus, manifestum est omnes aliquatenus negligi, & laesse. Quilibet enim merito reputabit sibi à nobis idem malum metuendum esse quod innocentibus fecimus. Atque hoc ipse timuit Hobbius, cum in libro de *Hum. Nat.* misericordiam suo more explicat. Summam dicam, vis affectuum horum, Spei, Metus, &c. qui homines tam in Pacem quam in Bellum impellant, aestimanda est è vi causarum quae hos in hominibus excitant. Causae autem cum sint bona, vel mala quae ratio nostra possibilea iudicat aut futura ab aliorum agentium rationalium actionibus, earum vis non aliter sciri potest quam expendendo naturam eorundem agentium. Quapropter huc reducitur summa quaestionis discutienda cum regulas actionum nostrarum futurarum à Natura datas inquirimus, utrum (seposita regiminis Civilis consideratione) hominibus manifestum sit ex iis quae de Dei aliorumque hominum naturam facile cognoscunt, quod melius consulant omnium, suaeque speciatim felicitati ac securitati, universali benevolentia (qua Innocentiam, Fidem, Gratitude, ceteraque virtutes complectitur) quam Anticipatione Hobbiana (hoc capite ab ipso exposita) quae, propter praesumptam in aliis laedendi voluntatem, unusquisque docetur vi & dolo ceteros omnes tam diu conari sibi subicere, quamdiu alios esse viderit à quibus sibi cavendum sit? Afferro autem nim manifestum esse quod quisquis optime consulit felicitati tum suae, tum etiam alienae, is Passiones eas omnes, quae turbas movere possint sine necessitate, scilicet, Spes, Metus inanes &c. componit sedatque. Nec minus manifestum est quod felicitatis huiusmodi causae

praeipuae

præcipuæ sunt in agentibus rationalibus. Quapropter is huic fini obtinendo optimè consulit, qui causas has maxime conciliat, id autem facit qui fortissimis quæ eorum naturæ insunt actionum principis (Potentiæ scilicet agendi secundum rationem, & Voluntati) sese accommodat, illam tantum quærendo felicitatem, quæ cum omnium vitâ beatâ conjuncta est, & eidem libentissime inservit. Hinc enim fit ut omnes secure, & salvo rationali suæ felicitatis appetitu nobiscum consentire possint & in eundem finem cooperari.

Rationaliter autem nemo majores felicitatis gradus appetit & ab extrâ quærit, quàm qui ex naturâ aliarum causarum rationalium, à quibus mutuo pendet, provenire possunt, atq; adeò qui cum earum omnium felicitate, naturaliter ab ipsis appetitâ, consistunt. Et patet quidem Commune hoc omnium Bonum, singularis cujusvis, aut paucorum bono esse majus, ut totum parte aliq; ubiq; rationales à necessariâ rerum naturâ impelli ut ita sentiant.

Hinc etiam fit ut rationales, quiq; intellectum suum ita excoluerunt, ut Commune hoc Bonum maximum esse norint, ejusq; causas omnes, singularis cujusq; felicitatem (quæ ex rerum naturâ possibilis) maximam effecturas esse certò cognoverint, certissimè eundem nobiscum finem velint; atq; adeò eos paratos esse ad opem nobis ferendam. Nec sanè adeò difficilia sunt cognituri hæc bene vivendi principia, quin meritò præsumantur à rationalibus plerisq; omnibus cognita & approbata, vel saltem eos doceri posse hæc credere, nisi certissimis signis pateat eos se totos affectuum irrationalium ductui tradidisse. Equipollent enim his effatis quæ mihi videntur clarissima, nec multum distare ab axiomatibus Mathematicis. “ Bonum totius est
“ majus bono partis. Causæ maxime conservantes ac perfectientes totum seu aggregatum, cujus partes mutua
“ desiderant operam, ejusdem partes pariter conservant ac perficiunt. Eorum autem qui prima hujusmodi

modi rectè agendi principia non agnoscunt, auxilia aut querenda non sunt, aut eorum ope qui hæc agnoscunt, si usus postulet, procuranda. E contra Anticipatio Hobbiana conatur alios omnes ad ea cogere quæ factu sunt planè impossibilia, nec minùs voluntati quam potentia hominum repugnant. Scilicet exinde singuli id agunt, ut contorqueantur omnes ad sibi solis tanquam summis dominis obediendum. Cùmq; singulorum imperia hujusmodi aliorum omnium imperiis è diametro repugnent, non minùs impossibile est ut eorum plura simul valeant, quàm ut idem corpus in mille oppositos simul locos moveatur. Pariter fere repugnat ut impossibilia, postquam hæc clarè cognita sunt, sectari velint homines, ac ut ea exequi possint. Atque hæc equidem è natura rationalium, & principiis veri judicii practicis (quæ rationalibus in quantum tales sunt insunt) desumpta ostendunt, quòd indè sciamus Benevolentiam universalem egra eos magis prodesse quàm Anticipationem Hobbianam. Plura quæ ad hoc caput reduci possint, suggeremus, ubi de Natura Humana de industria agimus.

§. XXXIV. Hic duo tantùm adjiciam ex effectis multà omnium sæculorum experientià observatis, quæ id ipsum confirmant. 1. Regna contermina majorem experiuntur securitatem, & dulciores pacis fructus vi fœderum de pace initorum, quæ solà fide & aliquali benevolentia mutuà consistunt, quàm cùm apertum inter ea geritur bellum, & alii alios vi aut ex insidiis occupant. 2. In ipsa societate Civili innumeri sunt casus, in quibus authoritas & vis coerciva imperantium se nequeunt exerere; in quibus tamen sæpissimè observamus homines erga se mutuò innocentia, fidei, gratitudinis, aliarumq; virtutum leges observare, & multò parcius quàm in statu belli nocendi licentiam sibimet arrogare. Nemo majorem habet securitatem, quòd vita sua, aut patrimonium ipsi non eripietur concivium suorum

fuorum perjurio, falsisq; testimoniis, quàm puz nascitur ex hominum fide, cujus violationem Civilis Magistratus raro detegere possit aut punire. Verùm non opus est plura respondere iis quæ suggestit Hobbius de necessitate, aut licentiâ bellandi in omnes ex natura Passionum humanarum. Novum est argumentum quod huic subnectit his verbis. *Passiones hominum peccata non sunt, neq; quæ inde oriuntur actiones, quamdiu, quæ illas prohibeat potestatem nullam, qui faciunt, vident: Neque enim Lex cognosci potest quæ non sit lata; neq; ferri quamdiu in legislatorem consensum non est.* Respondeo Actiones à recta Ratione (quæ Dei Lex est naturalis) prohibitas esse peccata; etsi homines hunc legislatorem non videant, nec in ejus imperium consentiant: modò satis iis manifestum fiat illum jus habere imperii in omnes, & leges illas tulisse, Quæ duo Hobbius alibi sæpe agnoscit. Quanquam hic nullis contendit homines teneri legibus in quas ipsi non consenserint.

Certè cùm peccatum sit Legis violatio, si probentur leges Naturæ existere, quanquam quis non consenserit in Dei auctoritatem eas ferentem, earum violatio erit peccatum verum. At quoniam illius rei probatio breviter jam antè data est, & uberior è postea dicendis dabitur, non est quod hic eidem immoremur. Nihilominus non dimittam hunc Cap. 13. articulum prius quàm Lectorem monuero, quàm præclaro argumento Hobbius Thesin hanc suam de *Jure bellandi in omnes extra Civilem Societatem* confirmavit, addiditq; cæteris prope ejus finem in Editione novissima, his verbis, *Sed quid hominibus doctis conamur demonstrare, id quod ne Canes quidem ignorant, qui accedensibus oblatrant, interdum quidem ignotis, noctu autem omnibus?* Scilicet egregie! Jura Naturæ (i. e. potestas concessa à recta Ratione) discenda sunt ab exemplo canum irrationalium; Illi omnes in tenebris appropinquantes oblatrant, Ergo hominibus quolibet etiam notos interdum obvios, extra Societatem Civilem, licet trucidare. At potius discant

discant Hobbiani, innoxio latratu alios monere, ut caveant; non autem, ut ille docuit, alios vi aut insidiis incautos præoccupare. Discant vigilare & excubare ante ædes proprias, non autem aliena invadere. Sed dimittenda sunt hæc leviora. Subtilius est illud quod postea eundem id finem adjicit. *Non sunt Justitia & Injustitia Corporis aut Anima facultates, nam si essent, homini inesse possent qui in Mundo solitarius esset & unicus.* Qualitates quidem (inquit) hominis sunt, non autem quatenus Homo est, sed quatenus Civis, &c. Verum falsum est quod innuere vult, si de Civitate intelligatur pacto humano constituta. Fatemur equidem actus externos Justitiæ alterum plerumq; respicere (quanquam possit quispiam sibi esse injurius) verum propensio seu voluntas solum cuiq; tribuendi (in qua natura Justitiæ consistit) inesse potest & debet homini solitario. Possit homo si unicus existeret, animo esse parato ad paria aliis postmodum creandis tribuenda. Nec ulla est ratio cur hujusmodi propensio naturalis dicenda non sit, etsi ipse actus exerceri non possit dum unicus est aut solitarius homo: Quandoquidem ne Hobbius quidem (ut reor) diffitebitur quin propensio hominis ad Prolem generandem naturalis sit ei, in quantum est Animal, etsi supponatur adhuc solitarius (ut Adamus, Eva nondum creati.)

§. XXXV. Deniq; quoniam tota hypothesis Hobbiæ huic principio innititur, & (ut opinor) ipse vidit jus bellandi in omnes, & omnia sibi arrogandi non bene consistere cum definitione vera Juris quam ipse in loco antè citato tradiderat, idcirco; in initio Cap. 14. *Leviathanis* Jus Naturale aliter definit, nempe *Est Libertas quam habet unusquisque potentia sua ad naturæ suæ conservationem suo arbitrio utendi.* Scilicet non jam secundum rectam Rationem, aut ullam Naturæ Legem, sed suo arbitrio, seu quidlibet agendi liberatus Juris Nomine intelligenda est. Et tamen ne nimium secum

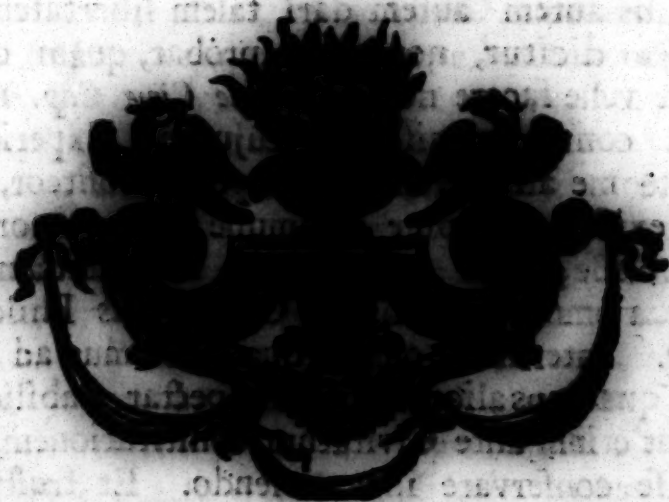
secum pugnare videatur Hobbius, ad ipsum sibi met conciliandum dicam, quod res est, nempe ipsum *recta Ratio* nomine in *Lib. de Cive* olim intellexisse, *Sententiam uniuscujusq; propriam*, uti videre licet in Annotatione ad Caput 2. §. 1. *ne eâ quidem exceptâ quâ absurdissima est & ejusdem hominis alio tempore, aliorumq; omnium Judicio contradictoria.* Et hoc sanè sensu *recta Ratio*, cum suo cujusq; arbitrio consistit. Verùm nec *recta Ratio*, nec jus ad cujuslibet arbitrium flecti possunt. Sed hæc similia sunt rigida illi Lineæ *rectæ* quæ libram in staticis exhibet. Illa enim in rigida cum rebus ipsis quarum Naturæ invariabiles sunt conformitate consistit, uti postea latius ostendemus; & jus se non extendit ultra ea quæ *recta Ratio* permittit, seu pronunciat consistere posse cum fine quem omnibus Rationalibus proponit. Frustrâ & nullo exemplo jus dicitur cuiquam competere ad ea faciendâ, quæ nullâ lege sunt concessa aut permissa. Nemo dubitat quia homini insit facultas Naturalis, seu vis arbitrii in quamcunq; libet partem ab ipso determinabilis: Verùm eum de jure agendi deliberamus, quæritur quænam inter actiones nobis possibiles licitæ sunt? Huic autem quæstioni frustrâ respondetur sine respectu ad aliquam legem saltem naturalem. Potest quispiam innocentem quemvis aut seipsum suspendere aut præcitem dare, verùm nemo dixerit quemquam jus habere hæc faciendâ, quoniam jus, & *recta Ratio* quæ illud dirigit bonum seu verum finem respiciunt; felicitatem eam scilicet, quæ consideratis aliorum juribus possibilis est, & media ad illum finem iuservientia. Arbitrium autem hominis temerè ab his utrisq; discedit. Alii omnes si quando juris naturalis nomine libertatem indigitare placeat, libertatem intelligunt à Legibus Naturæ concessam & munitam. At si pertendat Hobbius licere sibi libertatem hujusmodi quidlibet agendi ad propriam conservationem Juris nomine indigitare (quamquam nemo præter ipsum hoc sensu verbum illud postulaverit) quoniam scilicet licet Philosophantibus verborum significationes ad conceptus

conceptus definitionibus suis explicatos limitare; satis erit hoc illi respondere, Concessa illa limitatione; sensus illius vocabuli, quâ ipse solus utitur (non enim tenentur alii eodem sensu illud vocabulum accipere) probandum illi est talem Libertatem quidlibet ad suam ipsius Conservationem agendi, illo in statu existere aut extitisse; seu nihil esse quod prohibeat adeoq; impediât homines ita agere semotâ consideratione Legum Civilium. Nos enim dicimus etiam in illo Statu esse dictamina quâdam rectæ Rationis quæ Deus per Naturam rerum suggerit hominum animis, quæ prædicunt poenas gravissimas illos manere, qui quicquam contra Bonum Commune attentant propter propriam conservationem. Nec hoc dicimus tantum sed & firmis Rationibus probamus.

Hobbius autem dari talem libertatem, quæ ab illo *Jus* dicitur, non aliter probat, quàm dicendo nos aliter velle facere non posse, *de Cive* Cap. 1. §. 7. quod est contra manifestam cujusque Experientiam. Ego certè me aliter velle facere posse profiteor, & innumeros existimo propter commune bonum mortem libenter subisse; adeò infirmum est hoc fundamentum, cui reliqua omnis Moralis & Civilis ejus Philosophia innititur. Interim ea omnia quæ asserimus ad Legem Naturæ, quatenus aliorum bonum spectat, stabiliendam, probabunt etiam ante Civitatum constitutionem, nemini licere se conservare illas violendo. Et frustraneum ac ridiculum faciunt illimitatum illud jus Hobbianum, quo nunquam licebit uti, nisi cum arbitrium cujusvis cum sententia Legis congruat, adeoq; limitatum fuerit.

Verùm quorsum ego jus hoc quidlibet in omnes agendi frustraneum esse probare satago? siquidem ipse Hobbius, sibi licet hîc contradictorius tantundem penè dixerit: agnoscit enim, *Lib. de Civ. c. 1. §. 11. Jus hoc inutile esse*. Ipse ille qui verbis hunc articulum immediatè præcedentibus concluderat, *Mensuram Juris esse*

esse Utilitatem, hic tamen jus illud quod tantopere stabilire sudaverat, statim *inutile esse*, pronunciat. Immo verò, ipsa illa verba *Jus* (quale illud ipse definivit) & *inutile* (quod juri in articuli margine conjunxit,) sunt *ἡμῶν πολιτικόν*, *Jus* enim ad *Liberatis usum* in utraq; ejus definitione refertur; *inutile* autem nullum esse usum liberatis in eadem materia docet. Recta interim Ratio non solet contradictorias hujusmodi notiones componere, nec adeò futuri est improvida, ut illud bellum ad conservationem uniuscujusq; necessarium esse statuatur, quod statim videbit omnibus isse perniciosum. Hobbi itaq; ratio quæ sua hæc dogmata stabilire conatur, non est recta.

CAPUT

CAPUT II.

De Natura Humana, & recta Ratione.

Hominis nomine Animal intelligimus mente præditum; & ipse Hobbius mentem alteram è præcipuis hominis partibus in libello de Natura humana agnoscit, cap. 1. §. 3. Hujus autem distinctionem à corpore, in quo facultates Animales continentur, abundè satis demonstrarunt Physiologi tam Veteres quàm Recentiores, Cartesius, Digbeus, Morus; atq; id ipsum adversus Hobbium vindicavit clarissimus Wardus in *Exercitatione Epistolica* paulò antè laudatâ Sectione quartâ; ut lucernam in luce Meridiana accenderem, si quid ego adjicere conarer. Illud tamen adnotare visum est illum in ipso limine libelli de *Cive* (malo omine) titubasse, dum Naturæ humanæ facultates ad quatuor genera reducit, vim corpoream, Experientiam, Rationem & Affectum: nam præterquam quod horum primum [vis corporea] reliqua omnia ex illius sententia absorbet, quippe qui nullas vires præter Corporeas agnoscat: illud præterea invito verborum usu dictum est, Experientiam esse facultatem naturæ nostræ, cum propriè numeranda sit inter ea quæ accidunt Sensibus nostris tam internis quàm externis, gignatq; aliquando memoriam, non autem sit memoria, uti ab illo definitur in libello de *Nat. Hum.* pag. 36. Præterea notissimum est ea quæ experti sumus aliquando, memoriâ nostrâ excidere: quod si habitum experiendo acquisitum Experientiæ nomine intelligat, perperam eam inter facultates numerabit; nisi forsan Geometriam, Jurisprudentiam, aliâsq; Disciplinas
tam

tam Theoreticas, quàm Practicas quia habitus sunt, inter facultates nostras vellet censerì. Verùm minutiora sunt hæc quàm ut iis diutius immorarer, quin potius evolvamur aliquantisper definitionem *hominis* præmissam: Animalis nomine id omne complecti velim quod in Brutis compertum est, & de quo convenit inter Philosophos, vim nempe nutritivam, locomotivam, generativam; quin & sensitivam eatenus illis non illibenter concesserim, quatenus liceat (ut nihil video quod hoc vetet) Sensationis nomine insignire motus Organis impressos ab objectis, indeq; transmissos per nervos sensibus dicatos in cerebrum, quandòq; etiam inde communicatos musculis ubi motum cient aut cordi, aut pulmonibus aliisve fortè visceribus quorum ope affectus varios concitent. Interim tamen menti propriam existimamus vim observandi, seu percipiendi distinctè hosce motus, ita ut liberè contempletur quid in iis, v. g. objecti figuram determinet, quid situm alium in objecto ab eo qui est in Retina, quid magnitudinem, quid ejus motum, quid in ejus superficie, aut quæ refractione in medio adeò luminis motus variet, ut Colorum omnia exhibeat phænomena: Non enim video quid in Cerebri Corporea mole hæc (confertim & iisdem radiorum ictibus in oculos irruentia) ab invicem separare possit, inter se conferre, & distinguere, aut perhibere quominus semper cogitentur conjuncta, quemadmodum conspiciuntur in Camera obscurata, aut in fundo oculi Animalis; unde naturali impetu simul ruunt in thalamos Nervorum opticorum qui in intima Cerebri substantia conspiciuntur. Sed hæc Physicæ sunt contemplationis. Menti tribuimus Intellectum, & Voluntatem. Ad Intellectum reducimus Apprehensionem, Comparisonem, Judicium, Ratiocinationem, Dispositionem Methodicam, & horum omnium, rerumq; circa quas versantur Memoriam; Ad Voluntatem tam simplices volendi, nolendiq; actus, quàm eorum vehementiam quæ in affectibus præter motus corporeos se prodit.

In memoria propositionum Theoreticarum, & Practicarum consistunt habitus tam Theoretici, qui Scientiarum, quàm Practici, qui Artium nomine celebrantur. Hic Ethica quæ Ars est vitæ, seu dirigendi ad finem optimum summam omnium actuum humanorum, considerata venit.

§. II. Hic etiam monendum est aliquid de variis singularum Gentium moribus, immò & plerorumq; hominum; habitus enim varii acquiruntur partim ex diversitate indolis seu ingenii naturalis ad hos vel illos mores proclivioris: partim ex temperamento Corporis, Climatis, Regionis, Educationis, Religionis, Fortunæ, negotiorum in quibus gerendis occupati sunt homines. Ex hujusmodi moribus altera fere hominibus constituitur natura, ideòq; considerandi sunt in Legibus ferendis; quod eò usq; verum est ut Leges pervertantur, quanquam si abstractè considerantur, non sint usquequaque optimæ, retinendæ tamen sint vel eo nomine, quòd homines iis assueti meliores earum loco substitui sine perturbatione publicâ, atq; summo omnium Jurium periculo non patiantur.

Illud etiam hic loci adnotandum duxi, nos cum aliis omnibus Philosophis in sequente disquisitione de Legibus Naturæ humanæ necessario connexis & congruentibus, semper intelligere, seu supponere Naturam humanam: ætatis jam adultæ, ubi mens est *Sana in corpore Sano*, saltem quatenus Ratio ac Virtus requirunt: non enim Leges feruntur infantibus, & amentibus, nec ex his Civem instituimus; nec ideo ex horum impotente appetitu, & factis statuendum est de Naturæ humanæ jure, aut propensione: quanquam licet opinor quicquid Naturæ sive animali, sive rationali postquam adoleverit congruum in iis videmus illud pro indicio sumere, hujusmodi Actus apprimè Hominibus esse con-naturales. Quemadmodum in iis videmus & expectationem misericordiæ ab hominibus, & sympathiam

è causis mox tradendis explicabilem, quâ cum lætan-
 tibus lætantur & plorant cum plorantibus. Frustrâ
 itaq; Hobbius, qui in Annotat: ad cap. 1. art. 2.
 explicans, quare dixerit contra plerosq; hominem non
 esse Ζῷον πολιτικόν, (quod ipse animal aptum naturâ ad
 societatem transfert) hanc assert sententiæ suæ rationem,
 quod cùm Societates sint fœdera; horum autem ab infanti-
 bus, & indoctis, vis; ab aliis (quos postea indicat esse
 permultos, fortasse plurimos, morbo Animi, vel defectu disci-
 plinæ) qui damnum à defectu Societatis inexpertis sunt,
 utilitas ignoratur: unde fit ut illi societatem inire non pos-
 sint, hi non curent. Habent tamen illi tam infantes, quàm
 adulti Naturam Humanam. Ergo homo ad Societatem ap-
 tus non naturâ sed disciplinâ factus est. Hæc est sententia
 annotationis Hobbiana, hæc verba, quanquam non om-
 nia, brevitatis causâ: mitto impræsentiarum quod fal-
 sò supponit societates esse fœdera; quodq; disciplinam
 quæ tota se accommodat naturæ eiq; subservit, naturæ
 opponit: quicquid enim discimus ab aliis, illi à naturâ
 suâ & universi hauserunt; verum id hîc moneo quod
 ipsa etiam experientia (cujus defectu plurimos Socie-
 tati ineptos esse causatur) in naturam resolvitur, quæ
 procul dubio docet quicquid experientia verum esse
 testatur. Quanquam igitur multi à verbis liberè con-
 stitutis discant plurima, notiones tamen seu sensus
 verborum, & notionum coherentia in quâ omnis ve-
 ritas affirmata continetur, à naturâ sunt; unde &
 eadem sunt ubiq; gentium, licet verba sint diversa.
 Oblitus interim est Hobbius se Experientiam fecisse fa-
 cultatem naturæ humanæ cum illi opponit. Illud tan-
 tum dictum velim Philosophos omnes & Scriptores de
 Rebus publicis non ignorasse, nec oblitos fuisse quàm
 sint inidonei infantis, & adulti morbo animi labor-
 antes ad ineunda fœdera aut munia Societatis obeunda;
 sed tamen existimasse hominem ad id natum esse
 quod maturâ tandem ætate naturæ impetu perveniet,
 nisi quid præter naturam, quale est morbus animi, ac-
 ciderit.

ciderit. Notum est illud Juvenalis, *Non aliud Natura, aliud Sapiencia dicit*: & Aristoteles *Politic.* 1. c. 2. naturam ex fine seu ex perfectione existimandam esse tradit; & certè puerilis est illatio & Grammaticam sapit non Philosophiam moralem, homines nati sunt infantes, ergo ad societatem inepti nati. Sane similis ei quâ in suâ Physiologiâ, Hobbius deducit fragorem fulminis à fractâ glacie, quam mediâ ætate, invitâ staticâ suspendit. Quanquam enim vox illa *Natura* à nascendo ducatur, notum tamen est naturam (humanam dico) eam exprimere rationis vim cujus inchoata tantùm semina in recens natis reperiuntur. Sic ad speciei suæ propagationem naturâ suâ comparatus est homo, & tamen nec infans ad hoc sufficit, nec si morbo sterilis evadat; nec sine ope fœminæ hunc finem assequitur. Sic plantarum & fructuum vires tam alimentum, quàm medicinam nobis subministrandi naturales dicimus, quæ in iis non reperiuntur, statim postquam è terrâ germinarint aut ex arboribus effloruerint, sed tum demum postquam solis ac imbrium ope ad maturitatem provenerint, & periculosos maligni aeris afflatus effugerint. Quòd autem Ratio sit humanæ Naturæ facultas, adeòq; nobis naturalis, id sanè agnoscit Hobbius primo *Artic.* hujus libri *de Cive*, immò & recta Ratio, de quâ loquitur *Cap. 2. Art. 1.* ubi hæc sunt verba; *Est igitur lex quadam recta Ratio, quæ (cùm non minùs sit pars humana Natura quàm qualibet alia facultas vel affectus Animi) naturalis quoq; dicitur.* Hoc tamen ipsum idem Hobbius aliquando negat *Leviath. c. 5. p. 21.* ubi ait; *Non est Ratio nobiscum nata (veluti sensus & memoria) neq; Experienciâ solâ acquisita, verùm Industriâ, &c.* Liberet ille semet (si libet) à contradictione. Nolo ego operâ meâ abuti probando id quod evidentissimum est: præsertim cùm antea apertè dixerim hominis ætate jam maturâ Naturam me considerare quâ usus Rationis per naturam accedere solet.

§. III. Nobis videbimur sententiam nostram satis probâlle, si evicerimus Naturam humanam eo modo suggerere quasdam certas vivendi Leges, quo suggerit peritiâ numerandi. Omnes rationales postquam adoleverint sponte sua, nisi morbus animi intervenerit, res diversas numeris distinguunt, eosq; addunt, subtrahunt, multiplicant etiam, dividuntq; absq; artis regulis, si numeri sint minutiones. Idem prorsus sentiunt, idq; necessariò omnes gentes duorum numerorum summâ additione repertâ, de eorum differentiâ subtractione inventâ, quamquam in nominibus, notisq; numerorum plurimum discrepent, quæ cujusq; gentis arbitrio constituuntur. Pariter etiam Naturâ duce existimo omnes necessariò agnoscere Bonum omnium rationalium majus esse simili bono cujusvis partis illius aggregati; hoc est verè maximum esse bonum, & in Bono totius hujusce aggregati quærendo, singularum partium bonum continere, quærendumq; esse. Partium etiam singularum Bonum divisum postulare usum rerum & operarum rationalium quibus grata iis fiant. Deo scilicet Honor exhibeatur, & singulis hominibus Vita, Valetudo, & Vires conserventur. In his autem Legum omnium Naturalium semina viresq; contineri reperiemus. In numerandi peritiâ multum juvant industria, & artificiosè constitutæ notæ, earumq; loci: verum hæc ipsa à Naturâ ceu fonte profisciscuntur; nec unquam efficere possunt ut quæ sine arte noverimus esse vera & necessaria ad usus vitæ, fiant falsa, aut refutentur ut vana. Immo postquam accesserit artis auxilium quæcunque, effectus tamen totus Naturæ potius quam arti tribuendus est. Prorsus uti postquam ars coquinaria cibos in alimentum idoneum præparavit, nemo negaverit ali nos naturæ viribus, aliter enim ipsa etiam vita nostra non esset naturalis.

Hoc autem præmittendum censeo postulatam, quod nemo opinor existimabit iniquum, mentem humanam vel ejus facultatem quamlibet, præsertim intellectualem, pronam

pronam esse ad actus sibi proprios, quoties vel ab extrâ, vel etiam à corpore sibi conjuncto occasio, & materia suggeritur. Nempe perpetua id confirmat experientia quoties per sensus oculos v. g. aut aures Lux, Color, aut Sonus defertur ad mentem, eam statim proclivem esse ad observandum quod offertur: & pariter se res habet in observatione dolorum, aut voluptatum ab intimo corporis statu provenientium. Necessariæ sunt quodammodo apprehensiones primæ, & magis obviæ collationes imaginum inter se, ac judicia quædam seu propositiones inde constitutæ, quin & evidens cohærentia inter causas & effectus mentem ducit in compositionem propositionum eam affirmantium, eadèmq; vel invitis recurrunt in mentem occasione datâ ex interno Memoriz impetu seu vigore: nec arbitrii libertas hæc omnino impedire potest; quamquam hujusmodi actus potest juvare. Nempe possumus nosmetipsos excitare ad recolligenda ea quæ à Memoria penè exciderant, & ad observata à sensibus curiosius consideranda, & ad comparationes diligentius faciendas, & è collatis inter se notionibus propositiones, è propositionibus collatis Syllogismos, adeoque novas Conclusiones constituendas. Unusquisq; autem hominum adutorum prout vegetioris est animi à naturâ factus, ab eadem naturâ suâ sponte fertur in hujusmodi operationes summâ pariter cum animi lubentiâ, suâmq; necessitate. In hunc impetum plurima quæ naturalia dixerim rationis dictata (priora scilicet & per se manifesta) resolverem, atq; insuper eos actus voluntatis qui circa fœlicitatem universaliter consideratam versantur, seu in toto bonorum possibilium aggregato; non enim opus est ibi comparato judicio, quia omnia bona includit, ut à Cicerone definitur bonorum omnium complexio; nec non circa partes varias fœlicitatis nostræ quæ per se expetendæ sunt; qualia sunt sapientia, fanitas, visio luminis non nimii, & reliquæ sensibus congruæ impressiones, quæ se nobis offerunt. Nec hic opinor reclamantem habebimus Hobbium (magnum sicut necessitatis omnigenæ patronum) qui *conceptionem omnem*

omnem motum corporeum esse docuit in capite, eundemq; motum ad cor propagatum, siquidem ejus motum vitalem juvet, voluptatem, & amorem, sin impediat, tadium, atq; odium essentialiter constituere, Human. Nat. pag. 69. 70, &c. & huuc motum naturaliter sollicitare seu impellere ut potius accedamus ad ejus causam, tumq; est appetitus; vel ut recedamus. estq; fuga. Ego vero mundi corporei in mentes nostras vim hujusmodi ex mechanicis Legibus, necessariam non agnosco: fateor tamen cum omnibus, quantum scio, Philosophis, animas nostras aliquali necessitate ferri in primas rerum cogitationes, & boni in genere appetitum, malq; fugam. Quippe diviniore ejus naturæ ingenitus vigor eam non permittit penitus torpere nihil agendo, nec potest aliud agere quàm (prout materia suppeditatur) intelligere, velle. ac nolle, & motus quosdam corporis, ad obtinenda, quæ vellet, determinare.

§. IV. Verùm quoniam Leges Naturæ ea tantum jubent quæ ab actionum principiis naturaliter nobis insitis provenire possunt; ideo par est ut statum & vires tam mentis quàm corporis, tum sigillatim tum conjunctim penitus introspeciamus, ut ad quid agendum aptus sit homo ex intimâ sui constitutione nobis innotescat.

Mentem autem longè majorem esse, & ad majora creatam quàm ut unius animalculi tantum vitæ tuende deserviat, clarissima indicia veniunt exponenda.

Atque hîc imprimis non tacenda est natura ejus spiritalis, incorporea & Deo cognata, quæ officium nobilius flagitat quàm quæ animæ suillæ competit, ut salis instar à carne arceat putredinem. Generalitèr etiam observari potest, & debet dotes animæ longè minores sufficere ad vitam diu conservandam quàm quæ in homine reperiuntur, quod videre licet in longævus aliquot Brutis: immò & in arboribus, ut quercu, quibus vita diuturna est sine sensu, multo magis sine mente: immò & mentis nostræ acumen non in eo consistere ut prospiciamus quæ-

nam

nam Alimenta, Medicamina, Exercitia, &c. ad longævam in hac statione commorationem faciunt, nam in his mirè cæcutiunt etiam præstantissimi Medicorum, sed in iis potius eminere quæ ad Numinis agnitionem, ac cultum & Moralem, Civilémq; doctrinam spectant. Verùm hanc Provinciam ornavit egregiè, & ab Hobbii invasionibus defendit Clar. Dr. Wardus nunc Rev. Episcopus Sarisburiensis præter alios tam hujus quàm antiquioris Sæculi Philosophos.

Nihilominus necesse erit ut vires quasdam actionesq; Animi lectoribus ab oculis ponam, unde constet eum naturaliter idoneum esse ad ineundam amplissimam Societatem, præcipuümque sui usum negligere, optimosque suæ indolis fructus amittere nisi in eam concedat; atque hoc potiore Ratione quàm dicimus Terram quæ sponte fundit hinc sparsas tritici aristas, illinc arbores frugiferas, naturaliter idoneam esse ad excitandam alendamque cultorum Industriam. Quippe solo natura subest. Enimverò ex aptâ facultatum humanarum ad Societatem ineundam constitutione evincitur (1) homines posse & scire, & observare Leges Naturæ; quod primò manifestum sit oportet, quia aliter frustra essent & monitiones aliorum, & nostri conatus: (2) earum observationem per se esse suavem, gratamque, & præcepta quæ ad hujusmodi actus nos dirigunt eo ipso quòd ad naturaliter suavia nos ducunt, præmium obedientiæ præstandæ pollicere, & praxin secundùm eam institutam mercedem non contemnendam secum apportare; eam scilicet voluptatem seu foelicitatis nostræ partem quæ in facultatum homini peculiarium actibus connaturalibus ad vitæ optimæ finem, mediâque aptissima ducentibus necessario continetur. Omne enim virium naturalium, præsertim summarum, exercitium, in quo nec à scopo erratur, nec à viâ deflectitur, naturaliter jucundum est: nec intelligi potest voluptas in motu, ut loquuntur, consistens, alia quàm quæ in hujusmodi actibus percipitur. Liberatio à malo, & quies quædam, aut aliqua facta perfectio non

non ingrata ab extrinsecis nobis obveniat; verum à nobis ipsis non alia provenire potest quàm quæ ex actibus hujusmodi quos dixi, immediatè aut saltem mediatè dependet. Hæc autem sola est fœlicitas ad quam moralis Philosophia nos dirigit. Nec possumus sanè institui ad id quod ab actibus & facultatibus nostris nullatenus pendet. Ex his autem sequitur quodd quò plura sunt in hominum facultatibus ad legum Naturalium notitiam, aut observantiam, adeoque ad virtutes exercendas apta, tot majora sunt præmia ejusmodi actibus animæ, seu tanto major, magisque propria homini fœlicitas secundum virtutem agendo obtineatur: beantur enim singulæ ejus facultates actibus iis publicè utilibus, ad quos eliciendos à naturâ fit idoneus. Ostendemus enim posthæc fœlicitatem ex actibus humanis qui à naturâ oriuntur necessariò fluentem, clarissimum esse indicium naturale, velle Causam primam, homines ad tales actus obligare, seu eos Lege suâ imperare. Selegi autem tanquam nostro instituto commodissima (1) rectam Rationem, & rectitudinis ejus mensuram (2) Apprehensiones à singularibus abstractas, v. g. Naturæ Humanæ, & inde orta judicia de attributis hujusmodi apprehensionibus convenientibus, aut disconvenientibus, & appetitus universales, seu indefinitos hujusmodi judiciis congruos & consequentes. Huc etiam referenda est vis constituendi signa Arbitraria, ut sonos, & scripta universalibus conceptibus, judiciis, & volitionibus accommodata. Sermo etiam quoniam Memoriam rerum juvat, atque Rationem, Virtuti potius quàm Vitio, Societati magis quàm Seditionibus inservit. Hinc etiam fluit vis condendi regulas vitæ, seu actuum generales, ex notionibus actuum in generali naturâ suâ cum notione humanæ naturæ convenientibus: hujusmodi autem judicij facilius in Memoriam recurrunt, si verbis in hunc finem accommodatis exprimantur, & si hujusmodi verba notionibus accommodentur plurium hominum, & communi eorum consensu ad eas significandas adhibeantur.

Exinde,

Exinde sunt Regulæ plurimis communes, seu Leges publicæ, quæ, ut status rerum postulabit, rogari possunt, vela brogari, aut iisdem aliquid derogari: quemadmodum rectè præscribat Medicus eidem corpori variis temporibus diætam nunc tenuem, nunc copiosiore, medicamenta nunc analeptica, nunc autem evacuantia: (3) Cognitionem numeri, mensuræ, ponderumque & huic inclusam vim plura (*v. g.* minora bona) in summam colligendi, eademque inter se comparandi, secundum differentiam & Rationem. Hinc homo Summum Bonum, id est, aggregatum ex omnibus bonis, & comparatum, seu aliud Bonum alio majus esse aut minus investigare potest; & alia ex aliis detrahere, rationemque & proportionem inter æqualia & inæqualia æstimare valet: in hujusmodi autem actibus ita dirigendis, ut optimo fini inserviant, omnes versantur Leges Naturales. (4) Vim huic affinem ordinem vel jam existentem observandi, vel eundem constituendi in rebus faciendis, & cognoscendi quantum momenti sit in jungendis viribus ad idem effectum, præsertim ad commune bonum, uti in Exercitu & Re-publicâ constitutâ videre est. Hæc ego dum penitus contemplari cupio, subiit animum cogitare, Ordinis naturam & vires distinctissimè intelligi posse, si illum considerarem in simplicissimâ materiâ, in quâ effectum ejus simplicissimum demonstratur. Nusquam autem mihi occurrit Ordo in materiâ simpliciore, nec effectum simplicius inde demonstrabile, quàm sit Geometricus ille ordo lineearum rectarum, motuumque complicatorum, è quibus Curvas suas Geometricas generari posse demonstravit, Cartesius *Lib. 2. Geometrie*. Ibi autem ex Analyticæ principiis hoc deduxit, Naturam nempe & Proprietates Lineæ à complicatis motibus descriptæ, sub accuratum calculum seu demonstrationem non cadere, nisi ab uno motu reliqui, alii aliis subordinati, regantur. Quod autem ille de Lineâ simplicissimo sanè motuum complicatorum effecto observavit; pariter verum est de effectis omnibus à plurium causarum concursu pendentibus, necesse

celle esse ut inter causas illas aliæ ab aliis certo ordine regantur, omnesq; ab unâ summâ potestate; aliter enim incertum erit quidnam ex earum concursu futurum sit effectum; adeoque finis vel nullus communi earum omnium auxilio quæretur, vel per media, quæ nescimus an sint idonea necne. Hujus Notitiæ vi & è Causarum subordinationarum serie sensibus observatâ Mens nostra distinctissimè primam deprehendit, quæ est Deus Rector Mundi; & futura ex vi Causarum omnium rationalium in subordinatione notâ positarum providere valet; quæ ambo suadebunt, ut homines in subordinationem amplissimæ societatis (quâ omnes velut in Civitate Dei contineantur) se tradant. (5) Ex his sequitur eximium illud humanæ mentis privilegium magnarum virium ad hanc societatem conciliandam, conservandamque, nempe vis Animæ ad affectus excitandos, sistendos, moderandosq; & ad eos in majoris boni appetitum, malisq; fugam dirigendos, quàm quod cadit sub cognitionem cujusvis alterius animalis; quoniam & plura & universalia bona, eorumq; summas, & series ordinatas capimus, sentimusque nos posse animum divertere à cogitationibus, & affectibus, quæ nostra privatim commoda spectant, eisdemq; determinare ad publici boni curam, in quo libertas eminet. Controversias de Libertate ab aliis pertractatas non attingam. Extra controversiam id videtur positum esse, hominis Naturam hoc in se involvere Libertatis, ut ad nihil (in actionibus externis, quales sunt Contractus, eorumq; Observatio & Violatio) determinetur, nisi interventu sui judicii, in quo ferendo convocare possit auxilia non sensuum modò, sed & Memoriz, adeoque expendere, hocine, quod facturus sum, conveniet cum Bono Publico, quod nisi factum tectum sit, Bona Propria salva esse nequiant? Hocine consentit cum solidis virtutum incitamentis, &c? Observavi enim etiam illam, quam Hobbius instituit Politiam hoc postulatum nec immeritò supponere, posse homines inter se convenire seu pacisci de transferendis suis juribus in aliam Personam ad Commune

munne Bonum *Cap. 5. §. 6. de Cive* ; quanquam alibi eos nihil præter bonum sibi spectare posse contendat. Cum autem sit in hominibus naturaliter tam ampla nobilisque Facultas, quæ spectare possit & complecti ingens illud maximumque omnium rationalium Coniunctum Bonum, facile iudicabit Lector, annon in ejus perpetuo vigore & exercitio summa cujusvis Beatitudo consistat. Distinctam ab intellectu & voluntatis viribus facultatem hanc esse non contendimus: Sufficit si ex earum concursu hæc, quam dixi, vis consurgat. Quam proximè autem hæc vis animi disponit aut idoneos facit homines ad se continendos à subitaneo quovis impetu, & ad Mores juxta Legum primò Naturalium, deinde Civilium normam dirigendos, adeoque ad firmandam amplissimam simul & arctissimam omnium Societatem, nemo non videt. De recta autem Ratione, & de Notionibus universalibus visum est paulò copiosius differere ; reliqua paucis indicasse sufficiet.

§. V. De recta Ratione ideò magis sollicitè agendum est, tum quia Rectum sui index est & obliqui, esque in Moralibus idem concedendus est. locus, qui sanitati in Medicinâ, cujus Notitia morborum Theoriâ prior, & Naturâ notior ; tum quia convenit inter reliquos Philosophos & Hobbium, eam esse Actionum humanarum Regulam etiam antequam Leges Civiles fiant. Vid. *de Cive. c. 2. §. 1.*, & *annotat.* Imò & si sibi constabit non magna erit inter nos de ejus Definitione dissentio. Nam *cap. 2. §. 1.* in Parenthesi (quam Definitionem videtur ponere velle) innuit eam esse veritatem à veris Principiis rectè ratiocinando collectam. Ego quidem hæc in materiâ rectæ Rationis nomen paulò latius patere existimo, Tam Principia seu Veritates per se notas, quàm Conclusiones indè deductas complectitur, & significet effectum Judicii tam noëtici quàm dianoëtici. Favet Etymologia Verbi, quæ ratam tantummodò innuit sententiam (hoc est) certam, stabilem, rebus congruam, sive ea per se fuerit evi-

dens, sive Medio adhibito probata. Favet etiam usus, qui loquendi est Arbiter : omnes enim evidentissimas quasque propositiones (ut impossibile est idem esse & non esse) pro Rationis dictatis agnoscunt, non minus quam eas, quæ probatione carent. Nec repugnabit fortè Hobbius latiori huic usui verborum. Consentimus interim cum illo non intelligendam esse facultatem infallibilem (ut ille multòs, sed nescio quos intelligere affirmat ;) sed tamen intelligenda est Facultas his judicii actibus non falsa : nec propriè intelligitur ratiocinandi Actus (ut ille temerè) sed judicii Effectus ; nempe veræ propositiones in memoriâ repositæ, sive Præmissæ fuerint, sive Conclusiones, quarum aliquæ quæ Practicæ sunt, Leges dicendæ veniunt. Nam cum his conferuntur actiones ut examinetur earum bonitas, non cum actibus ratiocinandi quorum vi fiunt ; hos tamen connotari libentè concesserim.

Illud autem, quod mox in *Annotatione* (rationem redditurus cur propriam Ratiocinationem in descriptione rectæ Rationis posuerat) subjungit, falsissimum est. *Extra Civitatem ubi rectam Rationem à falsa dignoscere nisi Comparatione factâ cum sua nemo potest, sua cujusque Ratio non modò pro actionum propriarum, quæ suo periculo fiunt, Regula, sed etiam in suis rebus pro rationis aliena Mensura censenda sit.* Nam extra civitatem potest quivis rectam Rationem dignoscere absque comparatione factâ cum suâ. Quoniam datur Regula communis, ad quam exigenda est & sua cujusque Ratio (seu Sententia) & aliena. Nempe rerum Natura prout exponitur diligentèr omnibus nostris facultatibus, examinanda, & observanda : ea est norma, quâcum conferendæ sunt tam Præmissæ, quàm Conclusiones, sive à me sive ab alio quovis homine, imò ab ipsâ Civitate postquam constituta est, factæ. Certissimum enim est Veritatem, quæ ipsa est Rectitudo, propositionum de rebus actionibusque existentibus, aut mox extituri factarum, consistere in earum conformitate cum rebus, de quibus fiunt. Quippe, cum Cogitationes nostræ de rebus, seu Apprehensiones simplices sunt rerum Imagines

nes (imaginum autem Veritas, omnisq; Perfectio est in eo, ut exactè respondeant iis, quibus referendis destinantur) & Propositiones veræ sint apprehensionum ab eadem re in animum impressarum Conjunctio per Affirmationem, seu notionum res diversas referentium Sejunctio per Negationem; necesse est ut earum veritas ac rectitudo à conformitate cum rebus tota pendeat; uti apprehensionum veritatem indè petendam esse in confesso est.

Hoc igitur extra dubium ponendum est, hominem, qui aliter de rebus statuerit quàm res sunt, non statuere secundum rectam Rationem, seu non rectè exercere judicium suum; eum verò qui, uti se res habet, affirmat, aut negat, secundum rectam Rationem pronunciare.

§. VI. Nec refert in hac materiâ, quis sit, qui aliter judicat quàm res est, Judex supremus, an qui habet superiorem; quoniam Veritas seu Rectitudo propositionis factæ nullatenus pendet ab ordine inter homines constituto, sed à solâ cum rebus, de quibus fit, convenientiâ. Nec his obstat quòd dentur Propositiones quædam Mathematicæ, aliæq; his similes excogitentur; quæ veræ dicantur licèt nihil existit, cui sint conformes. Hujusmodi quippe suppositiones, quia nihil pronunciant de rebus extra mentem, cum talibus non sunt conferendæ, sed consensus tantùm inter terminos, è quibus fiunt, est querendus, in eòq; veritas consistit earum: hæ tamen nullum habent in vitâ humanâ usum, nisi aliquid extra cogitationes nostras reperiatur factum, aut à nobis fiat, quod nihilo (quod quidem consideratu dignum) à conceptibus Animæ formatis differat. Si earum subjectum, aut aliquid quàm proximè simile non possit existere, nugatoriz sunt, & æquivocè tantùm Veræ dicuntur. Veritas enim Complexa, quæ in solo consensu terminorum consistit, si termini ne possint quidem existere, non est ejusdem naturæ cum illâ, quæ consensum terminorum possibilitatem saltem, si non futurorum & existentium, indicat. Prior illa planè inutilis est. Utcunque tamen de hac re statueretur, illud liquidò constat, propositionem
cujus

cujus Subjectum existit, aut extitutum est, hoc est, cujus Subjectum conforme est rebus extra mentem, quæ jam sunt, aut futura sunt, postulare etiam Prædicatum iisdem rebus conforme; adeoque totum debere rerum naturis extra nos positis congruere, quod præcipuè jam contendimus.

Certum etiam est unumquemque hominem singularem, & cujusque jus in res, & personas, quaecumque tandem sit, quiddam esse non Chimæricum, animoque tantum fictum, sed Reale, & tanquam extra cogitationem considerandum esse; quippe ad rerum usum & effectus hominibus gratos singulorum jura referuntur: ideoque etiam necesse est ut Propositiones, seu dictata Rationis de his, ut vera sint, necessario esse debere rerum conditioni conformia. Quod imprimis stabilitum velim ad evertenda Hobbii fundamenta; hinc enim immediatè sequitur, Propositiones Contradictorias de duorum quorumlibet jure ad easdem res aut personas, non posse esse dictata rectæ Rationis, quæ Hobbianæ disciplinæ fundamentum est.

§. VII. Sciendum autem est obiter me per dictata Rationis Practicæ intelligere propositiones, quibus indicatur aut Finis, aut ad eum Media in cujusque potestate posita: omnis enim praxis in hæc resolvitur. Rationem autem practicam tum demum Rectam dici, cum illa verè, seu ita ut res se habet, statuit in propositionibus significantibus quis cujusque Finis sit optimus ac summè necessarius, & quæ sint Media maximè idonea; vel (quod eodè recidit) quæ verè pronunciat quinam nostri consilii ac voluntatis effectus nos aliisque beatissimos constituent, & quâ ratione eos certissimè producemus. Prorsus uti in Geometriâ, ea Ratio theoretica est Recta, quæ quantitatem aliâ majorem esse dictat, quæ re ipsâ ex Naturâ suâ est major: Ea autem Propositio practica Recta est, quæ modum docet construendi Problemata, quem si sequemur, effectum re ipsâ dabimus, quod erat faciendum: nec certior est hujusmodi sententia aut propositio, si ab Imperatore fiat, quàm si fieret à Privato. Quoniam enim omnis recta Ratio rebus

bus, de quibus Judicium fecimus, est conformis; res autem una sunt, sibiq; similes: Sequitur, Rectam Rationem in uno non posse id dictare, quod Contradictorium est & repugnat rectæ Rationi iisdem de Rebus in alio quovis homine.

Ex hoc etiam principio sequitur quod generalitèr de omnium hominum Actibus præcipi potest & debet; "Actus humanos per totam cujusq; vitam esse debere uniformes & sibi consonos; eumq; non posse secundum rectam Rationem perpetuò agere qui, ut Horat. loquitur, *astuat & toto disconvenit ordine Vita*: Nempè intrinsicè includitur in conceptu veræ propositionis, (Practicæ sume exempli gratiâ) atq; adeò hominis eâ in re rectè judicantis Perfectio est necessaria, ut cum aliis veris de materia simili factis conveniat, licèt similis ille casus aut alio tempore recurat, aut alterius fuerit hominis: adeòq; si quis actum suum sumendi sibi ad vitam necessaria ab aliis nondum occupata facere judicet ad perfectionem universi, necesse est ut judicium, quod alterius in simili conditione positi actus similis paritèr ducat ad eundem finem, sit unicè rectum; atq; ideo intrinsicè includitur in conceptu rectè judicantis, ut judicet eadem aliis licere in simili casu, quæ ipse sibi licere verè existimat. Quod extendendum est etiam ad illa, quæ circa opem sibi ferendam juxta rectam Rationem postulare quis se posse aut debere verè credat: æquum enim est, ut in paribus circumstantiis alium quemvis ejusmodi auxilia ab eo meritò debere postulare posse persuasum habeat.

Hic autem adeò cespitavit Hobbius, quoniam non observavit eandem esse omnibus Normam (rerum Naturam, finis præsertim omnibus rationalibus necessarij & mediorum eò naturalitèr ducentium) ad quam exigenda est omnium Ratio ut innotescat utrùm recta sit necne.

§. VIII. Obiter autem hic notare licet quàm honorificè de Deo (per dictata rationis naturalitèr regnante) Hobbius sen-

sentiat; Deum nempe de jure Naturali homines instituentem per Rationis rectæ dictamina, pronunciare sibi met ipsi contradictoria; docere modò pugnandum esse adversus omnes, adeoque; in prælia committere homines utrinque; *injustè* (quia jura tantum sua repetunt) occidendos; deinde autem vetare bellum eadem rectâ Ratione, eaque Ratione jubere relinquere, quæ eadem etiamnum pronunciat, quia jura sunt, rectè retineri, bello vindicari. Enimverò necesse est, ut Deo affingat omnes illas contradictiones, quas in rectâ (ut ille vocat) Ratione hominum contradictoriè de necessariis ad vitam suam pronunciantium esse agnoscit: quippè per hanc rationem Deum regnare docet velut per Legem, *de Cive cap. 15. §. 8.* adeoque; permittere ea omnia, quæ hæc ratio permittit, & docere omnia salvis legibus fieri posse, quæ recta Ratio de jure Naturæ fieri posse docuit. Ipse enim Hobbius jus non extendit ultra Libertatem facultatibus naturalibus secundum rectam Rationem utendi, ubi de industria illud definit *de Cive c. 1. §. 7.*

Ex his autem perspicuum est, quòd Hobbii Deus primò jus dat aliena omnia invadendi, quòd illius recta Ratio flagitia quolibet perpetrandi licentiam complectitur, inde verò perniciosi belli miseriis omnes implicat. Sed postquam flagitiorum, bellorumque malis homines fecit miseros, meliore aliquantulum viâ iter instituit ad Justitiam, qualis quidem legum Civilium poenas effugiat; & ad Pacem, qualem scilicet illa justitia constituet, tandem infœlices mortales perducere conatur.

Ratio quam ego rectam dixerim imprimis felicitatis nostræ simul ac alienæ partes omnes meditatur, & causas in nostrâ potestate positas è longinquo prospicit; quas cum ex Naturâ suâ adeò complicatas inter se videt, ut prudens nostræ felicitatis Cura ab alienæ, communis nempe omnium societatis, studio divelli nequeat, summam statuit erga Deum, hominesque Justitiam colendam esse, Pacemque; inde beatissimam profecturam prælagit. Eadem
autem

autem operâ actus hominum omnia sibi arrogantium aut his similia facientium, bellis & summis calamitatibus omnia miscere præsentit; nec opus habet rem adeo manifestam suo periculo, & à belli temerè suscepti claudibus discere. Ideo jus talia perpetrandi nunquam concedet; sed contrà Amicitias inire, & regimen Civile constituere ubi defuerit, constitutum autem conservare jubebit, ut non solum hæc belli mala, quæ à quorundam hominum dementia nasci posse præsentit, propulsentur; sed adjumenta maxima ad summam virtutem simul & felicitatem comparentur. Hoc autem ideo fieri posse censuit Hobbius (imò & necessario fieri) quoniam non observavit eandem esse omnibus Normam (rerum Naturam) ad quam exigenda est omnium Ratio, ut innotescat utrùm recta sit necne.

Hic autem ego *Ædis Concordiæ lapidem angularem* & fundamentalem à Naturâ jactum existimo; quippe hinc derivatur hæc *Lex Naturalis* uniens omnia Entia Rationalia (seu quæ sapiunt, nam adulta Ratio est Sapientia) inter se & cum Deo utpotè sapientissimo, quæ sic exprimitur, "Oportet unumquemq; rectâ Ratione utentem, Judicio & Appetitu indè determinato consentire cum aliis omnibus rectâ pariter Ratione de eadem Materiâ judicantibus. Unde illud etiam hypotheticè sequitur (quod postea ex propriis Principiis probabimus) si quisquam rectè ratiocinando rationalis (i. e. si quisquam sapiens) suum singulis officium ad bonum Publicum assignaverit, alios omnes qui rectè senserint in idem esse consensuros. Verùm hæc de re postea plura.

§. IX. Illud autem postea monebimus, ut Ratio nostra recta sit; cavendum esse non modò à Paralogismis ubi discurremus, verùm præcipuè à temperariis judiciis, quibus aliquid tanquàm luce suâ evidentè verum admittimus absq; ullâ probatione: curandūq; est imprimis ut Apprehensiones nostræ simplices & clara sint, ex forti;

ac frequenti ejusdem rei per varios casus, & sensus, variâq; experimenta cognita, & *distincta*, per separatam ejus partium singularum observationem, & *adæquata* insuper (quantum assequi possumus) per Memoriz & Intellectûs auxilia, Sensuum explorationi superaddita. Sciendum est in his impressionibus ab extrâ propriè nullam falsitatem esse posse. Ex distantia quidem, refractione, aut coloratione radiorum in Ictericorum oculis occasio datur incautis falsò judicandi; sed si omnia in *Medio* inter facultatem percipientem & objectum considerentur (ut oportet) antequam Judicium feramus (ipsius Sanguinis, Spirituum indè emanantium, nec non Cerebri temperies huc referatur) errorem poterimus devitare. In *medio* sunt causæ partiales impressionum factarum, adeòq; necessariò considerandæ sunt. Deinde etiam antequàm quicquam statuemus de Identitate & Cohærentiâ, vel etiam de Terminorum diversitate & oppositione diligentissimè inter se sunt comparandi; cavendûmq; præcipuè cùm de primis seu universalissimis veritatibus medetamur, ne ulli propositioni assentiamur absq; summâ, & ineluctabili necessitate. Non enim Arbitrio nostro constitui potest veritas, sed tota in rerum, & distinctorum conceptuum, qui à rebus imprimuntur cohærentia, conspicienda est, quæ autem conspiciamus necessariò conspiciamus tum, cùm facultas animadvertit: quanquam illa Animadversio sæpiùs ab arbitrio nostro dependeat. Atq; ab hac quidem Regulâ summa rei, de quâ desceptatur, dependet. Cùm enim Propositionum affirmatarum veritas tota contineatur in cohærentiâ duorum terminorum; hi autem ideò naturalitèr cohærent, quia res eadem utrumq; terminum menti imprimit, itq; ipsi eandem planè rem sub diverso respectu referant; patet non ab hominum arbitrio nomina pro lubitu fingentium, & conjungentium, sed à rerum naturis suas ipsarum imagines animo depingentibus Veritates pendere. Quicunque autem à Rerum Naturâ nobis imprimuntur motus, necessarii sunt, & à Motore Primo nature. Authore

thore proveniunt. Quaecunq; notiones à rebus motu planè naturali sensibus, & imaginationi impressæ, veritatem menti exhibent practicam de actionibus ad bonum commune maximè facientibus. Veritates hujusmodi Leges sunt naturales, uti postea ostendemus, & earundem impressio in animum est Legum Inscriptio & Promulgatio, eaq; eadem ratione à primo motore dicantur (rerum naturâ mediante) imprimi, quâ Theoretica axiomata (ut ejusdem circuli radii omnes sunt æquales) rectè dicantur à primâ Causâ, mediantibus secundis, in mentes nostras necessariò introduci. Meritò igitur naturali legi convenit illud, quod Marcianus in *Pandectis*, è Demosthene, legum generali descriptioni inservit, quòd sit *ἡ πρώτη καὶ δαίμων δὴς*. Qui Dēum non agnoscunt investigari ex necessitate primi Motoris (quod tamen agnoscit Hobbius) antiquissimum, &, meo iudicio, firmissimum Religionis fundamentum subruere videntur. Nihilominus, si ex ordine, respectibusve rerum ad se invicem & pulchritudine indè emergente, aut ex eo quòd tot earum ad usus nostros, seu finem naturâ destinari videantur, Deum existere probari agnoscant, hoc nostro Medio Deum impressionum necessarium Authorem fateri cogentur.

§. X. Tanti momenti videtur esse hæc observatio, de veritate simplicium Apprehensionum, seu naturalium omnium Impressionum, ut ausim indè inferre, nec naturam externam, nec nostram unquàm nos necessariò & inevitabiliter determinare ad falsam sententiam ferendam, adeòq; nec ad eligendum, aut faciendum malè, quod semper ab intellectus incertitudine, & errore proficiscitur. Sed quicquid unquàm contra rerum omnium accurate perpenlarum naturam, vel indicationes judicamus, expetimus, agimusve, id totum præcipiti, temerario, intempestivòq; Liberi Arbitrii usui, præsentis plerumq; commodi titillatione delusi, & stimulantis iudicium ad pronunciandum de rebus nondùm satis com-

pertis, imputandum esse reor. Naturæ autem, & necessitati de evidentibus statuendi, debemus veritates omnes (etiam de moribus) quæ immutabiles sunt & nunquam fallunt: eiq; hæc sola attribuenda sunt, ne injurii simus & facultatibus nostris, quarum nulla unquam nos necessario ad falsa recipienda determinat, & rebus extra nos naturaliter agentibus fallere nesciis, & ipsi Deo quem repugnat nos decipere voluisse. Hæc autem statuimus potiore jure quam Medici, qui eos solummodò Humores *v. g.* motus secundum naturam esse dicunt, qui ad individui conservationem, & sanitatem faciunt, reliquos qui ad morbum tendunt & hominis corruptelam, Præternaturales appellant: nec injuria quia naturam intelligunt particularem; cujus conservationem eorum ars spectat: nec tamen inficientur, quin perniciosissimæ humorum Metastases fiant secundum Leges Naturæ universi. In homine autem Judicii error & malitia Voluntatis nec congruunt particularis naturæ conatibus versus suam veram perfectionem, nec à necessitate influxus reum externarum quarumlibet in illum profiscuntur: Sed à merâ primùm inadvertentia, & temeritate, mox à More seu Imitatione sui aliorumque.

Iniquissimus igitur est Hobbius, qui quicquid in male feriatorum Congeronum congressibus factum observavit, id velut gravissimam de Naturâ humanâ contemplationem, & novæ Politicæ fundamentum proponit. Nec Theoretica tantum axiomata, sed prima morum formandorum principia in hoc necessitatis gradu querenda esse autumo. Dictata autem quæ particulares multas actiones, Circumstantiis suis vestitas, determinent, satis est, ut probabilibus nitantur rationibus, quales mentis nostræ imbecillitas, præ quâ omnia præsentia expendere non potuit, multò minus omnia exinde sequutura prævidere, in ingruente agendi necessitate, esse sequi poterit; Naturæ necessariorum proximè accedunt ea, quæ ab Examine, & Deliberatione cautâ, ab Experien-

perientiâ, & expertorum vero Teflimonio proficiſcuntur; qualia ſunt Leges Civiles & Caſus, ſeu Res judicatæ in foro Civili. Naturæ itaq; humanæ propenſio ex his potiùs, quàm ex timerariis hominum actibus æſtimanda eſt. Nam Deliberatio, Experientia, reliquaq; omnia veri cognofcendi Adjumenta propiùs ſempèr nos deducunt ad eum animi ſtatum, quo propter influxum rerum in ipſum non poteſt alitèr ſentire quàm ſentit, quod fit, cùm judicat ex ſenſuum Evidentiâ, vel perſpicua Demonſtratione: Atque adeò quò magis neceſſarium, & inevitabile eſt judicium quodlibet, eò magis naturale, aut naturali propinquum cenſendum eſt. Hobbianus autem error contrà è temerè factis de naturâ hominis ſtatuit, acſi natura arboris dijudicaretur è fungis & muſco cortici ejus quandoq; adnaſcentibus.

§. XI. 2. Obſervanda venit Vis peculiaris animi humani, quæ notiones univerſales, omittendo rerum accidentia discriminantia, efformat: Hinc enim ingens exoritur adjumentum Memoriz, adeòq; Prudentiæ inde fluenti, imò omni Virtuti huic connexæ, omniq; Actui, & Habitui, quorum auxilio constantior, ornatior, beatiôrque fit Vita humana: Attributa enim ſive intrinſecam conſtitutionem, ſive cauſas & effecta ſpectent, uni aut paucis Naturis univerſim conſideratis convenientia, innumeris individuis, variisq; eorum circumſtantiis nullo penè negotio mens applicare valet. Hinc omnes Scientiæ, utpote ex univerſalibus conſtat. Horum ope Hiſtoriz naturalis Compendia, & ſumma Capita facilè colliguntur, è quibus (ut alia mittamus) citiſſimè diſcimus quænam ſunt aut noſtræ aut aliorum naturæ conſervandæ & perficiendæ neceſſaria. Paritèr etiam Artium præcepta, cùm ſint univerſalia, compendioſè inſtituunt, quibus mediis quilibet homines, quorum facultates eorum ſunt capaces, ad fines illis propoſitos pervenerint, vel poſſint pervenire. Sic Logica, Medicina & Ethica, (ſeu ars Morum) Nautica, Architectura, non unum definitè homi-

hominem *v. g.* Aristotelem instituunt, quo pacto Rationem in singulari tantum materiâ dirigat ad Veritatis cognitionem; aut quomodo Hippocrates seipsum sanum conservet, aut si quando ægrotaverit, ad sanitatem reducat: nec Nautica Palinurum tantum docet, ut unicum portum assequatur: Sed artifices omnes indefinite cujusvis hominis finem in genere, adeoque bonum destinatum, considerant, mediâque pariter universalis eligunt, eorumque usum præscribunt; atque ideo generalia hæc primò meditantur tam qui has artes docent, quam qui easdem discunt. Quod obiter evincit homines non modo posse, sed in omni arte solere prius spectare bonum generalius, quam suum: quanquam nihil prohibet quin determinato ad particularia generalium præceptorum influxu suam *v. g.* sanitatem tueatur Hippocrates juxta ac aliorum; sibi que Domicilium extrui curet Vitruvius, uti aliis ædes erigendas curaverit. Hoc præterea commodi habet observatio Universalium Conceptuum & propositionum Theoreticarum & Practicarum à Mente humanâ naturaliter factorum, quod ex universalibus hujusmodi notionibus immutabiles, adeoque Aeternæ quædammodò Regulæ humanis actibus constituantur. Hujusmodi Propositiones seu Regulæ aliquam-multas in sequentibus Lectori exhibemus, è quibus distinctè videat, quam sint notiones universales è quibus constituantur, & quam propriæ sunt menti humanæ, quantique sint usus ad Pietatem, Regimen Civile, & Gentium diversarum Pacem ac Commercia. Verum prius annotare oportet pauca de vi & propensione mentis humanæ ad Verba, Scripta, aliave Signa arbitraria constituenda, quorum ope ipsæ Notiones tam universales, tam singulares in Memoriam sibi revocet, aut eas aliis significet. Hoc autem insigne discrimen inter Homines & cætera Animalia plurimum confert ad Societates tam incundas, tam conservandas: consensus autem inter Homines de hujusmodi signorum usu facile intelligetur, si consideramus (non Christianos decet) quid sacra refert

Pagina (*viz.*) ab unâ radice omnes germinasse, adeoque tum Evam non difficultè usam fuisse Vocibus in eundem finem, in quem Adamus eas primus instituit, & eorum posteros cum lacte materno verborum significationes imbibisse. Quòd si placeat Hobbio homines in statu naturali considerare, tanquam si essent jamjam subito è terrâ (fungorum ritu) exorti, & adulti, sine omni unius ad alterum obligatione; etiam tum Ratio suaderet, ut consentirent plures (quotquot consortii occasiones haberent) de iisdem Verbis, aliisve Signis ad res easdem significandas. Nec omnino consideratu dignum esset quis primò hoc signum huic notioni vel rei adaptasset; plurimi autem singulorum interesset, ut de aliqua saltem Notâ conceptus mutui inter eos conveniretur, cujus ope res singulæ omnibus innotescant. Hinc enim singuli suis observatis aliorum intellectui communicatis mentes eorum uberiori notitiâ locupletare possunt. Adeo ut præsentis Sæculi experientia, & studium Sæculis futuris ad prudentiam felicitatēque viam ostendat compendiosiore, virtutēque omnigenas facilius ingeneret; de Pactis & Legibus inter se mutuò faciendis discipulare valeant; quæ conventa fuerint promulgare, examinare an fuerint, observata testimonia afferre, & recipere, & secundum præbatam sententiam pronunciare poterint. Hæc autem & humanæ Naturæ propria esse, & ad societatem hominem reddere aptiorem ne Hobbis quidem negabit.

§. XII. Addámne Perfectionibus humani Intellectus, quòd possit aciem suam in se convertere? Habitus, dispositiones ex actibus præteritis fibentes expendere? Sua Dictamina memoriâ retinere? Recolligere? & cum Actionibus comparare? & quo Animus inclinet judicare? & sese dirigere ad ea prosequenda quæ factu videntur optima? Consens mens est nostra & actuum suorum omnium, & observare potest, ac sæpè solet, & quibus consiliis fluxerint, naturalitèr de se judicat, sibi que

que exindè affert vel Tranquillitatem, & Gaudia; vel Anxietatem, & Tristitiam. In hac autem mentis vi, actionibúsq; indè manantibus tota Conscientiæ vis consistit, quâ leges sibi proponit, actus præteritos examinat, & futuros regit. Nec ulla vestigia in reliquis Animalibus tam nobilis Facultatis conspiciuntur. Ingentes sunt hujus Principii vires ad Virtutem tum ingenerandam, tum ad augendam, nec minores ad fundandas societates easq; conservandas, tam inter eos qui eidem Imperio Civili non parent, quàm inter Concives. Et sanè hujus opusculi scopus præcipuus hic est, ut ostendam, quâ ratione hæc animi nostri vis aut sese explicat, aut ab objectis excitatur ad componendas quasdam Propositiones practicas universales, quæ felicitatem hominibus possibilem distinctiùs indicent, & quibus tandem actionibus nostris in omni circumstantiarum varietate illa certissimè obtineatur, enuntient. Hic loci nihil addam de iis quorum suprà mentionem feci, de cognitione Numeri, Mensuræ, Ordinis, de Libero Arbitrio, &c. quanquam hæc homini peculiariora sunt, & ad rem nostram plurimum faciunt. Conferam autem meipsum ad coporis humani considerationem, in quo nonnulla ad institutum nostrum observatu digna occurrunt, quæ ab illis qui hoc Argumentum tractant negligi, vel saltem omitteri solent.

§. XIII. Quoniam enim humani coporis Vita, Valetudo, Statusque perfectissimus qui acquiri potest (curatis pro suâ dignitate cæteris omnibus) pars est illius fines quem recta Ratio sibi proponit, atq; insuper ejus vires usúsque varii sunt premia toti homini utilissima, tam ad mentis cujusque propriæ perfectiones acquirendas, quàm ad boni communis prosecutionem; fieri non potest ut ejus consideratio non aliquid suggerat, quo meliùs de fine & mediorum usu statuamus: in dictaminibus autem de fine illo, mediisq; illuc ducentibus toto consistit Lex Naturæ, cujus Originem & Partes præcipuas propositum est inquirere. Imprimis autem univer-

saliter

salitèr hoc pronuntiandum videtur, quòd quicquid è corporis nostri fabricà Divino artificio absolutà demonstrat possibilem hominis fœlicitatem à plurimis causis pendere, quarum præcipuæ sunt rationales, atque adeò eam sperari non posse nisi conjunctim cum communi; quicquid indicat insuper posse unumquemq; sui corporis viribus aliquid officere quo communis hic finis obtineatur; & aliorum auxilia procurentur, ipsòq; conatu hæc efficiendi hominem quemvis sese beare quantum in eo est; illud certè vincit in corporis naturâ sufficiens dari indicium obligationis ad hos conatus: idque ex obligationis naturalis legisque naturâ post hoc elucidandâ patebit. Præterea verò quò clariùs ac constantius indicatur modus ac Ordo juxta quem necesse est ad nostram ut cum aliis cooperemur ad communem fœlicitatè, & quò majores cuique sunt vires, aut fortior propensio ad ejusmodi actus, eò facilius est debitam hanc publico operam persolvere, & gravius est crimen quod mandati violatione admittitur, unde luculentior majorque obligatio ad ejusmodi actus certissimè colligatur. Quapropter nonnulla hujusmodi indicia à corpore desumpta visum est proponere: aliorum observatio & sagacitas plura adjiciet, aut hæc ipsa fœliciùs persequetur. In humano Corpore considerata veniunt (1) quæ illi insunt, ut est corpus; (2) quæ habet, ut animatum sensibile, instar reliquorum animalium; (3) quæ illi sunt peculiariora.

1. Cum omnibus hujus universi corporibus hæc habet communia: (1) Quòd omnes illius motus, adeoque etiam illi in quibus vita, valetudo, ac robur ejus consistit (quorum conservatio est pars magna finis unicuique propositi) à Primo motore proveniunt, & necessariò innumeris aliorum corporum, quæ in eodem versantur systemate, motibus implicantur, & ab iis aliquatenus dependent. Inter hæc autem præcipuè observanda veniunt aliorum hominum corpora, eorùmq; motus qui nostros limitare possunt, & à ratione gubernantur, de quâ spes est quòd in concordiam cum ratione nostrâ

duci possit. (2). Quod (juxta ac ab aliis corporibus motus ab illis longè latèque propagatur, qui non perit sed cum aliis motibus concurrat ad perpetuandas rerum successiones, seu ad totius conservationem. Atque ut prius finem privatum à viribus communibus pendere docuit, ita posterius hoc singulorum vires publicè latissimèq; utiles esse posse commonstrat; prius bonum singulare à bono omnium divulsum sperare vetat, adeòq; hortatur ad communem fœlicitatem quærendam, velut fœcundam privatæ Beatitudinis parentem; posterius ostendit communis Boni studium non irritum fore, siquidem cum conatu totius universi consentit. Porro autem in utroque hoc motu implicato, nempe & in illo quò pleraq; omnia concurrunt aliquatenus ad singulare aliquod corpus aliquandiu conservandum, & in illo quò singulare aliquod cum reliquis concurrat ad totius systematis conservationem, certus quidam servatur ordo, quò alii motus ab aliis continuâ serie determinantur, omnesq; à motu totius systematis in se recurrente reguntur. Nec opus est ut ab unâ quâlibet hypothese de mundi systemate petamus suppetias, ut hæc quæ de ordine necessario inter motus implicatos, eorûmq; viribus diximus, probentur; hæc enim demonstrantur à principiis Geometricis, quæ in omni hypothese stare debent inviolata. Nihilominus etsi hujusmodi contemplatio ab usu videatur remotior, ea tamen non est rebus humanis inutilis; facit enim ut distinctè & è principiis generalissimis cognoscamus, quàm necessarius sit ordo certus inter causas quæ vi agunt corporeâ, ut earum plures ad effectum aliquem Animo præcognitum & destinatum concurrant. Prætereà verò modum ostendit, quo certò æstimemus, quæ Causa plus, quæve minus ad effectum expetitur, contulerit, undè è propriâ seu naturali vi causarum, ordo dignitatis, respectu ad quemlibet effectum, determinatur: Unde ab ipsâ Naturâ rerum docemur, tum quæ Causæ pluris æstimandæ sunt ob ea quæ jam effecerint, tum quarum auxilia ad ea quæ adhuc expe-

expetimus diligentius sint sollicitanda. Hâc ratione scitur Causas illas quas Philosophi Universales appellare solent (Materiæ cœlestis motum intelligo, &c.) earumque Primam, nempe Deum, præcipuos esse fontes communis boni, quo vel fruimur omnes, aut quod ex Natura rerum speramus. Atque (ut seponamus ea aliquantisper quæ à Viribus humanis nullo modo flecti possunt) inter omnia quæ vel tantillum ab hominibus moveri possunt, eâdem ratione manifestum est motus ab universali rationalium omnium erga omnes benevolentia proficiscentes, publicæ inter eos Fœlicitatis (unde oritur privata cujusque beatitudo) Causas esse potissimas. Hinc enim profluunt actus omnes quibus innocentia aut fides servatur, nec non quibus Humanitas, gratitudo, virtutésq; omnino omnes exercentur (quarum vi singulorum dominium in suâ, & omnia cum aliis Commercia subsistunt) prout particulares Motus ab Universali in systemate mundi determinantur; aut ut omnes spirituum, viscerum, vasorum, & artuum functiones in corpore animalis à sanguinis motibus profluunt. Hanc autem si ex naturâ rerum penitus inspectâ imbibamus sententiam, efficit proculdubio ut boni publici studio omnibus Naturæ Legibus & ipsi obsequium præstemus, & diligentè curemus, ut idem ab aliis præstetur; unde nihil deerit, quod quidem à nobis præstari potest, quo cum aliis etiam nos beemur; nec majorem finem ratio cuiquam proponere potest.

§ XIV. Interim tamen, dum aggregatum hominum quatenus vi agunt corporeâ, cum naturali coporum systemate comparamus, non me fugit manifestum illud discrimen quod inter hæc intercedit, nempe effecta systematum merè corporeorum produci per contiguitatem inter corpora moventia & mota, & plerumq; quidem sine sensu, semper sine interventu consilii ac libertatis; dum inter homines multa sæpe intercedat distantia, multusq; usus rationis & arbitrii cuiq; proprii. Nihilominus manifestum est pariter, & singulorum hominum vim corpoream

ream dum exercetur, iisdem legibus motus subjici cum aliis corporibus; & quandocunq; plures homines ad effectum quemlibet qui ad alios spectet, cooperentur, (id autem faciunt quotidie ultra quod quisquam perfecte providere possit) eandem esse vim, ac necessitatem subordinationis inter motus ab hominibus profectos, quæ est inter alios quorumlibet corporum: de his autem tantum locuti sumus in prædictâ comparatione; ea itaq; legitime instituta est: non verebor tamen, hac occasione oblatâ, affirmare, quod quoniam frequentes sunt hominibus opportunitates inter se mutuò conveniendi, quibus sibi invicem prosint aut obsint, multiq; insuper sunt modi quibus longè absentibus, dictis aut factis, bene vel malè faciamus, præsertim si totus vitæ humanæ, quæ viro superest, decursus spectetur (quod ab unoquoq; naturaliter & perpetuò fieri certum est, quia omne tempus futurum fœlix sibi quisq; appetit) totum genus humanum velut unum systema corporum considerandum esse; adeò ut nihil alicujus momenti à quovis homine fieri possit circa cujusvis vitam, fortunas, sobolemve, quod non aliquatenus pertingat ad ea quæ aliis pariter sunt chara, ut motus unius corporis in systemate mundano aliquem imprimet impulsus in alia multa, præsertim vicina. Vim enim contiguitatis ad communicationem motus in aliis corporibus requisitæ, supplet ingens illud latissimæ cognitionis, quod hominibus concessum est, privilegium. Cientur enim illi ad motus per minima quædam signa sive naturalia sive arbitraria, quibus quid ab aliis hominibus in locis distantissimis factum fuerit, aut fieri opus sit, citissimè percipiunt. Præterea verò hæret in hominibus eorum, quæ erga ipsos, ipsive charos facta sint, memoria, à quâ excitantur ad paria referenda quamprimùm occasio detur; atq; insuper naturaliter providi sunt, sumuntq; præsagia ex iis quæ norunt quemvis erga alios fecisse, similia planè expectanda esse tam à seipsis quàm ab aliis quos diligunt; undè plurima agunt ad mala præcaven-

da, atq; adfirmendam bonorum è longinquo futurorum spem. Memoria autem hæc præteritorum, & futurorum prævioſi efficiunt, ut commoveantur homines etiam distantes à se invicem iis, quæ erga alios fiunt, (magis quàm corpora inanimata vicinorum corporum motibus, qui nisi præſentes ſint nihil agunt) quia utramque ſtatim concomitatur certa admodum ratiocinatio quâ à naturæ & conditionis ſimilitudine, quoad neceſſaria, colligunt ſimilia ab ipsis expectanda. Hinc enim fit ut illi non poſſint non tangi eis quorumlibet hominum erga alios actibus, quorum vis naturalis ejuſmodi eſt, ut ſi ab eodem ſæpiùs repetantur, aut ab aliis in exemplum trahantur, notabilis ſequatur conditionis hominum aliorum indefinitè mutatio, ſive in melius ſive in deterius.

Fatemur tamen non omnes paritèr eis affici, ſed alios magis, alios minùs, prout ſunt animo magis minùsve ſagaci, & ad communis boni cauſas aut oppoſita intelligenda comparato. Nec tamen ideo minùs naturalis eſt inter homines communicatio in actibus qui communem omnium ſtatum reſpiciunt, quàm eſt communicatio inter ejuſdem ſyſtematis corpora in motibus naturalibus, quos conſtat à materiâ ſubtili & mobiliore uberiùs ſuſcipi, à cralla verò parciùs. Sufficit quòd vis intellectûs ſimilitudinem naturæ, ſtatûſque, quoad neceſſaria, inter omnes homines percipiens, quòdque ratiocinari à factis erga alios, ad ſimilia facienda aut ſperanda, aut metuenda planè naturale ſit, & perpetuum, nec minùs efficax ad homines commovendos, quàm contractus mutuus eſt inter moventia & mobilia ad communicandos motus inter partes ſyſtematis corporei: Nihil interim hinc colligere libet, præterquam quòd & aliundè manifeſtum eſt, & hinc ſponte ſuâ ſuccreſcere mihi videtur, nempe hinc diſcant homines ſinguli ſecuritatem ſuam à malis, & ſpem omnem auxilii ad ſolicitatem acquirendam ab aliis afferendi, à voluntariis multorum operâ neceſſariò pendere; hos autem non minùs multis adhuc aliis indigere, ut ipsis bene ſit; unde

unde statim perducimur ad agnoscendum, omnium officia mutua omnibus esse utilia. Cui par est quod corpora naturalia in eodem systemate aliorum indigent concursu & cessione, ut motus suos possint peragere. E necessitate autem mutuorum officiorum sequitur necesse esse, ut qui quantum potest suæ felicitati prospicere velit, aliorum omnium quantum potest operam ac benevolentiam pro virili conciliet. Est autem unicuique id cognitu facillimum, & inesse sibi vires quibus opem & officia innumera aliis præstare possit, ac cum toto rationalium systemate in eundem finem, motumque versum commune bonum conspirare; & è contrà exiguas unius vires nequaquam sufficere ut tot causas quæ singulæ sunt ipsi circiter æquales, ad auxilia ipsi præstanda cogat, relicto neglectoque omni conatu naturali versum ea, quæ ipsis sunt necessaria. Quemadmodum impossibile est, ut unius libræ pondus millenarum aliquot librarum æquâ bilancè contrà nitentium pondere sursum tollat. Certamen enim omne inter homines per vim merè corpoream secundum Leges Mōtis naturales effectum suum perpetuò sortitur. Eas autem omnes in lance super uno centro aut binis oscillante exhiberi posse docuerunt Clarissimi viri, Wrennius, & Hugenius. Nec tanti est momenti unius suprà alios omnes solertia, aut dolus, ut possit lancem innumerorum veris necessitatibus, viribus, & consiliis versum commune bonum depressam in alteram partem (privata scilicet unius commoda) inclinare. Quapropter è virium humanarum generali naturâ non potest non manifestum esse, eas certius ad auxilium nobis ferendum duci posse per communis Boni studium, quàm per vim, ac dolum, seu ferinam rapacitatem; ad quam Hobbius etiam bonis recurrendum esse in statu Naturæ, eamque vitium non esse propter jus naturale se conservandi, docuit apertè in Epistolâ Dedicatoriâ Libri *de Cive*.

§. XV. Nostræ porro sententiæ lucem scenerari videntur principia Physiologiæ Mechanicæ generalia, quibus Hobbius ipse unicè videtur consentire, quæ hoc cum primis inculcant, velut in omni hypothesi necessario observandum, nempe, Universi corporei motum per singulas ejus particulas dispersum conservari, eâ motuum omnium inter se communicatione, eâ cessione, acceleratione aut retardatione quam singulorum corporum vires & impetus accurato calculo computati seu librati postulant: ita tamen ut unus ille totius systematis motus circa centrum omnibus commune (qui è singulorum corporum motibus simul additis velut aggregatum conflatur) inviolatus idemque semper maneat, & partium suarum omnium impetus determinet, temperetque. Eadem est in omnibus corporibus in suo motu perseverandi vis, ac necessitas, quæ in uno quovis magnitudini, nempe figuræ, & soliditati suæ est proportionata; sed & vis hæc in singulis subordinatur motui totius systematis, atq; adeo ipsa, simul & totum conservatur ab illo à quo determinatur. Sic singulorum corporum motus cum generali totius motu conveniunt, eiq; deserviunt; & generalis ille systematis motus singulorum corporum vires regit conservatq; quoad fieri potest per rerum hujusmodi omnium, singulorumq; naturam, quæ in perpetuo motu seu mutatione consistit. Ita scilicet temperantur omnia, ut nec materiæ nec motus vel minima quantitas deperdatur; quod è principis Mechanicis demonstratur, & singulorum observatio, fidèq; dignissimæ rerum præteritarum historiæ testantur eadem animalium genera perennari, & augeri potius quàm minui, nequicquam renitentibus ferocibus paucorum quorundam animalium passionibus. In hac materiæ, motusq; & omnium specierum perennitate, per rerum singularium successiones continuatâ, consistit universi corporei conservatio, seu bonum naturale in quod fertur secundum immutabiles motus leges. Nec ulla unquam sufficiens ratio asseri poterit, cur huma-
ni

ni generis conservatio non spectanda sit, ut munita ac stabilita vi causarum æquè certâ, naturalique, ac aliorum quorumvis animalium successiones, quæ ab universi corporei naturâ perenni, & à necessariis motibus legibus unicè pendent; quandoquidem in essentialibus animalium prorsus conveniunt. Mentis certè conjunctio cum hoc corpore conditionem illius meliorem læpissimè facit quàm brutorum animantium, deteriorem verò nunquàm; id quod constabit cuivis beneficia quæ à rationis regimine corpori suppeditantur consideranti, quæ abundè compensant nonnulla quæ ex errore mentis corpori contingant nocumenta. Immo certissimum est quòd errores animi circa victum, ac voluptatem, ceteraq; quæ corporis tutelam spectant, inde proficiscuntur, quòd mens præter suæ rationis monita cedit appetitui, & affectionibus corporeis seu animalibus.

Hæc autem omnia quæ de necessariis Causis conservationis universi corporei, & (prætermiſſis rebus aliis) variorum generum animalium, humaniq; adeò generis diximus, hujusmodi cogitationes ac sententias animis humanis imprimunt, quæ ad rem nostram plurimùm faciunt.

Humani generis conservationem seu commune bonum rem esse non modò possibilem, sed à causis tot tam perfectè determinatis pendere, ut certò eam perenni naturam esse (velit nolit Timon quispiam *μικάνθρωπος*) summa cum ratione credamus.

Effectum hoc & suâ naturâ nobilissimum esse, & cum singularis uniuscujusq; conservatione, ac felicitàte possibili conjunctissimum. Corporum omnium singularium, ipsorumq; adeò hominum materiam, ac motum universi corporei (quòd hominum corpora complectitur) conservationi naturalitèr & necessariò, velint nolint, aliquatenus inservire, quatenus nempe singula quæq; corpora in suis Motibus à generali totius systematis motu determinatur, quo illud suam tuetur perennitatem. Nonne

autem

autem Natura rerum ejusq; adeò Author Deus, per illud humani generis communis boni studium potentèr suadet imperatque, per quod indicat & illud possibile est; & maximum, & cum uniuscujusq; privatâ felicitate magis conjunctum quàm aliud quodvis affectum, quod tanquàm possibile prævidere possumus, facitq; ut illud quadantenus promoveamus necessario etiam tum cum brutis affectibus paremus, illudque, ut possumus, oppugnamus? Nonne manifestum est eum rationi practicæ, seu impressis notitiis de Causis boni publici privatiq; convenientissimè facere, qui inchoatos corporeæ naturæ conatus prosequitur, altiùsq; evehit adjungendo mentium humanarum opem.

Præsertim verò ideò hoc satis manifestè omnibûsq; expositum videtur, quoniam tota mentis opera, quæ ad complendam humani generis felicitatem necessaria est, ex iis quæ diximus de modo, quo mundus corporeus conservatur, hauriri potest. Consistit enim in his duobus (1) ut conatus singulorum versùs suam conservationem subordinentur ejusmodi conatibus, seu actionibus quæ ad totius conservationem manifestò sunt necessaria: (2) ut hoc modo ita librentur vires singulorum quibus se adversùs aliorum Vim tueantur, ut nullus ab alio quovis, in totius periculum aut detrimentum, absorberi possit. His quiddam simile in motibus systematis mundani conspicitur, quod quidem è mundi plenitudine & contactu corporum oritur, adeoque ad omnia se extendit. Mentis autem & Rationis opus est observare uniuscujusque propriam felicitatem nobiliore modo à cæterorum rationalium actibus voluntariis pendere, etiam cum longè distant, ideoque curare ut omnes actus humani paritèr faciant ad universorum rationalium commune bonam; ac faciunt omnium corporum motus ad systematis corporei conservationem. Id autem flet si in omnibus actibus voluntariis qui alios spectent, illa duo, quæ modò dixi, observentur. Ideoque hoc modò à rerum natura docemur, quâ ratione communi

muni felicitati, nostræq; in eâ inclusa necessario prospiciendum sit; quod tantundem est ac si dicerem, docerem, docemur quænam actiones lege naturali præcipiantur. Et sanè prudentes omnes in deliberationibus omnigenis, in quibus Lex Civilis locum non habet, aut arbitrio cuiusq; rem permittit naturaliter, in hæc oculos defigunt, hæc aliis suadere conantur, & his tantum inter se convenire possunt, quæ ad commune bonum partium consultantium, & ad librandas adedò omnium potentias faciant, ut omnium intersit, ut nemo alterum opprimere possit. Sic inter vicinos populos; qui eidem imperio non subjiciuntur, id in omnibus legationibus, pactis & foederibus agitur, ut Civitatum singularum vires mutuis auxiliis ita librentur, ut difficile sit alteri alteram absorbere, sed omnibus permittantur sufficientes rationes se conservandi, & aliquatenus locupletandi, ad quem finem civitates primò constituuntur.

§. XVI. Pari ratione in primâ constitutione cujuslibet Civitatis omnium ordinum partiumq; vires diligentissime inter se librantur, omnesq; Summæ Potestati subjiciuntur, adedò ut mutuo sint auxilio, sed ut vix possint se invicem lædere. Conservatio præterea Civitatis tam à seditionibus malisq; intestinis, quàm ab invasionibus quæ ab extrâ metui possint, est tantummodò continuata earundem constitutio, & à causis planè similibus provenit. Quinetiam quandocunque Leges novæ sunt ferendæ, aut veteres emendandæ, aut secundum æquitatem explicandæ, ad ea quæ dixi principia cordati omnes semper recurrent, ac, ut universalitèr loquar, in omnibus casibus in quibus Leges Civiles silent, aut opportunè succurrere non possunt, aut agendi libertatem concedunt personis publicis, privatisve (qui quidem casus, fatente Hobbio, sunt penè infiniti, *de cive. c. 13. §. 15*) non aliunde sumi possunt actionum humanarum regulæ naturales, quàm à consideratione boni Communis tanquàm finis. & ab utilitate conservandi virtutum æquilibrium

librium, quod aut natura fecit, aut Civitatis constitutio firmavit.

Interim non diffiteor, quin vis ordinis & communis scopi, nec non necessitas finitæ librataeq; adeo potentia in singulis partibus ad systematis cujuscunque conservationem, observari possit & soleat, imprimis in rerum maximè obviarum compage à naturâ aut arte factâ absque Metheleôs, & mechanicæ Physiologiæ de Mundi systemate peritiâ: quemadmodum multa de rerum numeris & magnitudine cognoscuntur absq; Arithmetica & Geometria aliâ, quàm quæ solo rerum usu, sine libris addiscitur. Nihilominus visum est in hac penitiorè causarum disquisitione, ubi accuratior rei totius notitia quaeritur, subinde ad illas scientias digitum intentare, in quibus hæ notiones distinctissimè exhibentur, atq; adeo universalitèr, ut inde ad res humanas cum multa lucis fœnore facillè transferri possint. Sic scilicet solemus ad Arithmeticæ & Geometriæ præcepta secundum artem tradita recurrere, quando de iis rebus, quorum numerum aut mensuram naturali tantum solertiâ æstinaverimus, suboritur dubitatio molesta, aut cum perfectior earum cognitio expetitur. Ideo autem systematis mundani exemplo uti placuit, tum quia generalis quædam, licet confusa, illius notitia omnium animis obversatur semper, maximèque finis, communis scilicet boni, & summæ omnium mediorum, mutui nempe auxilii, cogitationem aliqualem omnium animis ingerit; tum quia ex universalibus illis motibus machinæ Mundanæ quorum idea distinctè doctiorum tantum animis insidet, tanquam è causis universalissimis, deducuntur minorum omnium motuum vires, ordines, limitésque; adeo ut in hac disquisitione causarum non licuerit prius quiescere quam pervenissemus ad causas has quæ inter Creatas primæ sunt, & ad Deum nos ducunt immediatè. Verùm sufficiat hæ generatim innuisse, è quibus facillè constat, vires quæ tum singulatim, tum etiam conjunctim cum aliis consideratæ, sunt admodum inæquales, posse tamen

in eadem rerum compage inter se librari satis commodè ad totius conservationem. Ab hypothefibus particularibus de hoc Systemate fatiùs duxi abstinere, tum quia similitudo inter modum, causasque, quibus hinc conservatur mundus corporeus, illinc genus humanum, ad omnes circumstantias se non extendit, (nec illud necesse est, ut mens inde aliquid publicè utile addiscat) tum quia illa quæ dixi adeò manifestò vera sunt, ut in omni hypothefi sint agnoscenda; denique quia plura adijcere illis qui Geometricam amant Physiologiam non est necessarium, aliis verò ingratum esset, & planè importunum videretur.

§. XVII. Vis autem illa ac necessitas motibus aliorum innumerorum deserviendi, dum in suo perseverant motu, quas omnibus corporibus inesse è generali corporis motusq; naturâ ostendimus, in humanis quoque corporibus reperiuntur, & ut humano generi operam suam præstare velint, singulis suadere videntur, eoque quasi manuducunt: At si illis adjiciamus quæ naturæ animalium à reliquis corporibus distinguunt, fortius movebunt, faciëntque ut causam videamus sufficientem, cur de congeneribus Animalibus ope nostrâ juvandis, missâ ferè aliorum corporum curâ, præcipuè solliciti simus. Animalium autem natura ab eâ corporum inanimatorum distinguitur, eâ partium suarum temperie, & organorum conformatione quæ sufficiunt ad Alituram, Generationem, Sensationem, Imaginationem, Affectus, Motusque spontaneos; & his quidem actionibus omnigena animalia suam conari Conservationem, Perfectionem, seu Fœlicitatem, ad tempus ab universalibus mundi causis præstitutum, omnes uno ore fatentur. Nec sanè difficile est hujus conatus vim ac causas quadantenus explicare ex iis quæ, ex Anatomia, & Medicorum observatione, nota sunt de sanguinis utiliumq; aliorum succorum circuitu, & nervorum dispersione per universum corpus animalium, unâ cum iis, quæ exinde deduxerunt Physiologi de causis Fami-

mis

mis, motusq; musculorum. Verum non esset operæ pretium iis immorari quæ in confesso sunt, sed oportet ex his velut concessis aliquid deducere quod ad rem nostram faciat. Nempè quod ex eadem intrinsecâ animalium constitutione, quâ determinantur ad conatus sese conservandi, dantur præterea primò manifesta indicia actus suos erga congenera animalia innoxios, beneficòsque ad sui tutelam, statumque felicissimum esse necessarios; ac demùm secundò, earundem internarum causarum concursu fieri, ut animalia non possint non hæc indicia sentire, & memoriâ retinere. Horum autem prius sententiam, ac sanctionem Legum Naturalium summatim complectitur, posterius, earundem promulgationem spectat, seu modum quo innotescunt; utrumq; ideò suo ordine est explicandum. Imprimis itaq; observandum venit singulorum animalium corpora molémque intra fines valde angustos contineri, tempusq; intra quod conservari possunt, exiguum esse; indè enim satis indicatur paucis tantum opus esse, ut singulis benè sit; aut si aliqualis rerum multarum concursus desideretur, illum non alium esse quàm qui multis simul comm unicetur. Atq; hinc naturalitèr ducuntur ad pauca tantum sibi seorsim expetenda, & ad appetenda talia communiter cum aliis, quorum usus multis sit communis, qualia sunt aëris lucisq; usura. Eadem cuticulæ superficies, quæ in unoquoq; animali limitat sanguinis ipsius Diffusionem, & Circuitum, eadem vi limites figit necessitatibus, quibus urgeri potest quodvis Animal ad quærendam sui conservationem. Clauduntur omnes corporis necessitates intra circumferentiam circuli à sanguine animalis descripti: pauca illa, quæ sufficiunt ad ventilandum, & reparandum hunc sanguinem Vitalem, sufficiunt ad Vitæ, Valetudinis, Robotisque naturalis conservationem. Exigua est quantitas succi illius, qui jejuni animalis stomachum faucésque vellicat, ac famem sitimve excitat; proindèque non multo indiget cibo potive, ut tota ejus vis retundatur. Ipsorum denique vasorum in quibus alimen-
ta

ta macerantur fermentanturque, Vasorum Chylum deferentium, Venarum Arteriarumque illum excipientium Capacitas, adeo certâ parvâque mensurâ adimpletur, ut manifestum esse existimem nullum unquam brutum animal in Hobbii errorum incidisse, ut omnia ad sui conservationem necessaria esse judicaret.

Ex his itaque constat animalium partes intrinsecas hoc monere, necessarium esse ad suum ipsorum conservationem, ut pauca tantum sibi sumant ad sedandum Famen, aut Sitim, & ad arcendam Aëris Incontinentiam; adeoque ut reliqua omnia (quorum ingentem copiam producit fecunda mater Tellus) aliis, quibus usui sint, permittant. Sic scilicet limitata naturaliter corporum animalium quantitas, eorum appetitus limitat ad pauca tantum necessaria sibi met quærenda, cæteris aliorum ut sibus relictis; unde naturaliter oritur aliqualis rerum inter animalia varia Divisio, in quâ Concordiæ & Benevolentiæ illius, quam quæremus, mutua fundamentum ponitur. Eo ipso enim quod innata animalibus *passiva* hoc, quem jam ostendimus, modo fuerit limitata, atque ei satisfactum fuerit, nihil est, quod efficeret ut aliorum conservationi repugnarent, sive impediendo quò minime rebus aliis liberè fruantur, sive etiam recusando iis operam suam accommodare, quum ea sibi met amplius sit inutilis; quin potius è contrâ exinde disponuntur ad auxilium aliis ferendum, sive è voluptate (licet non admodum magnâ) quam sentiunt ex aliorum societate, & felicitate præsentè ab ipsis procuratâ, sive è spe parilis auxilii ipsis in compensationem posthac fortasse præstandi. Ipsa (utî opinor) sentiunt (certè homines hoc latere nequit) provisum semel necessariis nihil restare, quod ipso magis commodum sit quam Tranquillitas, Societasque congeneribus Animalibus, quæ solâ erga ipsa benevolentia conciliari potest, aut conservari.

§. XVIII. Secundum indicium sumamus ab affectis Sensuum & Imaginationis ac Memoriz, quum circa ejusdem generis animalia occupantur: Quoniam enim impressiones in ipsorum sensus factæ indicant ejusmodi animalia naturam habere suæ naturæ valde similem, eadem in Cerebrum mox transeuntes (ubi Imaginationis nomen ferunt) ipsa disponunt ad effectus erga ea similes eis affectibus quos erga sese habent ex Naturæ suæ constitutione. Hic autem de industriâ vitabimus controversias de cognitione Brutorum animalium, qualis tandem illa sit, & de modo secundum quem ex Imaginatione Affectus moventur; illud tantum sumimus velut concessum quod Imago affectus ciat, & similis quidem (quatenus talis est) similes: Posterius hoc è priore sequitur; ac illud tantum hinc colligere vellem, Naturarum similitudinem notam aliquid facere ad benevolentiam inter similes conciliandam, nisi cum aliquâ dissimilitudine quæ inimicitiam fortis suadeat, conjungatur. Hinc etiam fit, ut animalia aliorum, quæ ejusdem sunt generis prorsus oblivisci non possint, dum sui meminerint. Eadem enim imagine exhibentur similia, in quantum talia sunt; necessario etiam cognoscunt illa pari fame sitique urgeri, adeoque Naturæ suæ stimulo pari excitari, ad quærenda sibi met alimenta; adeoque gratum quiddam illis fieri, cum horum usus liber iis permittatur, aut cum in iis acquirendis juvantur. Quoniam autem perpetuò seu constantè locum habent in animalibus hujusmodi de congeneribus Phantasmata, & Affectus seu amoris Conatus aliquales ex Naturæ suæ conditione necessario inde orti, sequitur eatenus oppugnari naturalem ipsorum constitutionem, quatenus aut per Vecordiam aut Voluptatem, aut per violentas aliquas Cupiditates Passionesve, fit quicquam ejusmodi intrinsicis conatibus contrarium: ut omnes existimant Morbum esse, & præternaturalem Constitutionem Canis, qui rabie, aut insaniam correptus, ad mordendum canes quoslibet obvios præter solitum incitatur: Nec sanè ullam rationem

rationem perspicere possum, cur non omnigeni affectus qui singularis cuiuspiam animalis statum adeò perturbant, præceps ruat in actus aliis ejusdem speciei perniciosos ut (quales sunt Melevolentia, Invidia, vehementiores Iræ, &c.) spectentur velut Intemperie quædam Sanguinis, Cerebrique fortasse, & rabidi Canis vesaniæ aliquo gradu cognati. Manifesta sunt in iis morborum symptomata exundatio Bilis, Sanguinis effervescencia periculosa, livor Ictericus, tremores Paralitici aliq; Medicis satis nota. Nec irata tantum Rabies in congenera fræviens animalia est Affectus morbosus; verum etiam Metus eorum nimius non minus est præternaturalis, id est præter animalium omnium morem, è naturali sanæque eorum temperie oriundum; & morborum instar, eorum Conservationi adversatur, ea ad Tristitiam, Solitudinem, ac Vigiliæ intempestivas, cæteraq; dominantis Melancholiæ symptomata adigendo; unde Mors præmatura acceleratur; nec ullus huic Metui esse potest modus aut finis, qui fundatur in falsâ Imaginatione & Opinione, quod naturaliter & necessario omnibus ejusdem speciei animalibus inest lædendi, belligerandique in ipsa voluntas.

Talium animalium status (tales autem omnes homines in statu naturæ fingit Hobbius) similis prorsus est conditioni eorum miserrimæ qui hydrophobiâ laborant. Ab aquâ liquidisque omnibus abhorent, quorum (quanquam aliquando ex accidente noceant) usus ad vitam est prorsus necessarius. Atq; ut hæc opinio non è natura aquæ, sed è læsa imaginatione, per morsum canis rabidi, oritur, ita ex imaginationis, cerebrique intemperie provenit, quod de toto animalium specie singulare animal malè sibi metuat, cum æverà nihil sit sano cerebro præditis societate ejusmodi jucundius. Notius est enim quàm ut probatione egeat congenera animalia, si quo facto casu à consimilibus separentur, postea simulà se mutuò viderint vel è longinquè statim lætari, gestire, concurrere, & libenter simul edere, bibere.

bere, ludere, raro admodum inter se pugnare; ac si quando pugna contigerit, mox post victoriam sine noxa plerumque partem, eadem pacate & suaviter admodum consociari. Quoniam autem liquet placidæ hujusce Consociationis & Concordiæ causas, quæ brutis animalibus sunt intrinsecæ, esse planè necessarias, nec alias omnino esse quàm quibus ipsorum Sanguis, Spiritus, Cerebrum, & Nervi in statu sanitatis conservantur, manifestò exindè sequitur eorum singulorum salutem propriam à propensione ad amicum cum similibus consociationem divelli non posse, sed simul cum eà facillimè, ac naturaliter conservari; quod è secundo hoc indicio quod animalibus omni generis hominique adeò commune est, erat colligendum.

§ XIX. Huic cognatum est tertium quod ex affectuum circa bonum pluribus commune versantium suavitate & jucunditate desumitur: hoc autem ideò præcedenti cognatum est quoniam affectuum ortus, virisque omnes ab Imaginationis nutu pendent. Physiologis autem notissimum est, Quod in Amore, Desiderio, Spe, Latitiâ, præsertim dum circa bonum *magnum* versantur, Sanguinis, Cordisque motus, animali vitalis, juvatur; adeò ut Arteris Venæque succo suo jam mitiore, simul & ocyus fluente, repleantur, Spiritusque generentur agilliores, totaque Circulatio atque adeò omnes animalium Functiones facilius peragantur. Nec minùs manifestum est, Bonum, quod notum est, ad plurimos se diffundere (inter quos ipsum animal de quo loquimur, comprehenditur) hoc ipso nomine *maximum* videri. Quare necessario iisdem illis affectibus, quibus congenere juvat animalia, ipsum quoque plurimùm juvabitur: & eo ipso quod hoc intimè in se naturaliter sentit, in hos affectus velut ad sui conservationem valde utiles & cum eà conjunctos fortiter propendebit, præmiùmque cum his affectibus naturaliter cohærebit. Dixi autem animal quodvis suavem affectum seu jucunditatem hujusmodi Passionum sentire

sentire; modus interim, quo passiones hæc juvant, plerumque hominis Physiologiæ ignaros latet; multoque magis latet bruta: sufficit interim ad propensiones quas dixi generandas quod effectum sentiunt. E contrario autem in Odio, Invidia, Timore, Tristitiaque obstruitur Sanguinis Motus, & Cor gravatur, ut difficilius in Systole expellat, unde & pallidior conspicitur hominis vultus, & innumera in tota corporis oeconomia, in cerebri vero & generis nervosi functionibus præcipue, sequuntur incommoda, ut morbi, qui leni & melancholia solent tribui. Medicæ considerationis est hæc res, ideoque libens eam relinquo illius artis filiis, qui illam in humani generis salutem nobilissimis inventis indices exornare satagunt. Unicam tantum transcribere libet historiam plenè mirabilem ex Harvæi *exercitatione anatomica de circulatione sanguinis*, quæ nobili exemplo ea, quæ diximus, illustrat. His autem virbis ab eo exprimitur pag. 89. editionis Cantabrigiæ. “ Virum cordatum novi, qui pro ira
“ & indignatione ob acceptam injuriam à potentiore,
“ & illatam contumeliam, adeò æstuans exardescibat,
“ ut invidia & odio indies ob inhibitam vindictam au-
“ ctis, & animi passione vehemente quâ maximè exulce-
“ ratuserat, nemini patefactâ, tandem in mirum morbi
“ genus incidit, summâque oppressione & dolore cordis,
“ & pectoris miserè conflictabatur, ut nullis adhibitis
“ ex peritissimorum auxiliis proficientibus, in scorbuti-
“ cam tandem post aliquot annos Cachexiam incidens
“ contabuit, & moritur. Huic tantummodò aliquid fo-
“ laminis, accidit quoties & quamdiù tota pectoris re-
“ gio comprimeretur. Huic quoque arteriæ jugularis
“ pollicis magnitudine distentæ, tanquam utraque esset
“ Aorta ipsa, aut arteria magna descendens, altè & ve-
“ hementèr pulsabant, & tanquam Aneurismata duo
“ oblonga apparebant; in cadavere dissecto inveni cor,
“ & Aortam adeò distantia, & sanguine referta, ut cor-
“ dis moles, & ventriculorum cavitates bovini cordis
“ magnitudinem adæquabant. Hæc ille; à quibus ob-
“ servatur

servatur ex hujusmodi affectibus obstrui motum sanguinis, idque (uti videtur) in exiguis arteriarum ramulis, qui per cerebrum sparguntur, & ingentia inde cordi, totique adeò animali mala provenire, tristiàque morborum symptomata, à quibus ipsi vitæ (quæ homini cum cæteris animantibus communis) periculum imminet: Hinc itaque patet ex ipsa animalis, & affectuum naturâ, moneri homines, ipsis ex usu fore, ut benevolus sint animo in alios, quoad fieri potest, omnes, quandoquidem Odium in unicum hominem æstuans tanta Orsoi attulerit mala.

§. XX. Sequitur indicium ejusdem rei quartum inde desumptum; quòd animalia vi earundem Causarum, quæ singulorum vitam conservant, impellantur ad conatus speciem suam conservandi, adeò ut naturali planè vinculo hæc duo inter se connectantur: Hinc enim fit ut magno amore socientur inter se animalia congenere, sexu distincta, unde plurima sibi invicem grata præstant, & ut procreetur proles quam velut suum sanguinem diligant & tueantur, nisi insolitum quiddam contingat quod naturales eorum propensiones immutet. Ea autem quæ rarò adeò accidunt in rationes venire non debent, cum ordinatus naturæ status est æstimandus: Conjunctissima inter se sunt proles Procreatio, & *σοφία*, quæ ad studium illam nutriendi stimulat. Conservatio enim est tantum continua quædam rei Generatio; eadem ergo causæ naturales ad hanc atq; ad illam animal impellent: Manifestum autem est prolem conservari non posse, nisi Pacem, seu Benevolentiam inter se colant consimilia animalia. Ideòq; naturalitèr volunt benevolentiam hanc non minus diuturnam esse quam cupiant esse suæ sobolis durationem; in tali autem benevolentia, amplâ nempe & diuturnâ, consistit studium boni communis totius speciei, illud scilicet ad quod animalium ingenium assurgere queat; quod quidem, homines si excipias, hebes est admodum & minimè providum.

dum. Exigua tamen illa solertia umbra, quæ omnigena pollent animalia, sufficit ad efficiendum, ut sibi prolique suæ ferè semper consulant, exercendo aliqualem erga congenera animalia benevolentiam. Quoniam autem naturalem Amorem prolis provenire innuimus ab iisdem causis, quæ efficiunt, ut animalia ad prolem generandam propendeant; ostendendum est hanc Propensionem animalibus jam ad virium suarum ^{etiam} progressus intrinsecam esse, & ab iis causis profluere, quæ ad ipsorum singulorum conservationem & vigorem sunt necessariæ: undè sequitur necesse esse, ut animalia simul cum suâ salute speciei suæ continuationem bonumque adeò commune quærant: Hoc autem è modo, quo formantur ac nutriuntur liquido constat: Certissimum enim est, quod eadem causæ, quæ sive in utero, sive in ovo partes ad individui nutritionem requisitas efformant, ut Ventriculum, Cor, &c. simul etiam vasa spermatica, & sexuum discrimina, in primis animalium rudimentis fabricant, ut observavit Harveius de *Generatione Animalium*, Exercit. 69. Ex eadem succi nutritii massâ sanguini permistâ pars facessit in nutrimentum, pars in semen transit ad prolem generandam. Tota circulatio sanguinis, omniâque ejus auxilia, ut muscularis Cordis vis, valvularum in venis artificium, eodem opere privatæ individui nutritioni deservit, & publico officio fungitur ad generis propagationem, dum materiam è quâ semen elaboratur, ad vasa spermatica demittit. Quicquid denique quævis viscera, aliæve partes corporis præstant & ad tuendum sanguinis statum naturalem, id simul & ad individui vitam servandam facit, & ad prolis procreationem saltem remotè disponit; ea enim omni magnâ sanguinis intemperie impeditur.

In latissimum hîc sanè liceret expatari dicendi campum; verum, ne nimius sim, visum est reliqua quæ huc spectant Lectoribus Physiologis, Medicisque relinquere ulterius prosequenda, & ex paritate rationis cum ipsis quæ suggestimus ad mores è naturæ indicis formandos appli-

applicanda. Ego hoc tantum adjiciam, manifestum admodum esse, animalia hoc modo in alterius sexus, & prolis amorem impelli, atque adeo angustam *φιλατίαν* exui, quæ semel seposita facile ducuntur ad alia atque alia adamanda, donec amor tandem omnia congenera ob naturæ similitudinem complectatur; atque adeo in communi animantium naturâ fundatum esse illud quod multiplici experientiâ observatum est, homines post susceptam prolem pacis esse amantiores; & propensiones ad prolem suscipiendam omnes ad pacis amorem disponere.

Interim prætereundum non est vulgare illud effugium, quo hoc aliâque indicia à propensionibus naturæ sumpta, è quibus ratio humana legem discat, eludere solent multi; quanquam ex his propensionibus sæpe id fiat, quod multis profit, eas tamen omnes à solo propriæ voluptatis amore provenire, atque adeo omnes hinc profluentes alium nullum finem habere, ideoque nihil præter meram *φιλατίαν* indicare. Respondeo, (1) liquidò constat ex iis quæ præcedunt, me non desumere indicium legis naturalis de querendo bono Communi è fine quem sibi proponunt animalia: nihil affirmo de eorum intentionibus. (2) Probari tamen non potest, quod animalia in actionibus voluntariis, quibus aliorum bono juxta ac suo reipæ inserviant, utrumque tamen non pari ratione propiciant ac velint. Certè longè probabilius est utrumque effectum similiter intendi: siquidem ita se res habet in iis quæ homines consultò agunt, omnia scil. effecta provisa actionum suarum intendunt producere, quamvis eorum alia aliis magis eos moveant ad agendum, magisque eos delectant, postquam ab agendo quiescunt; ea autem efficere intendunt, meritò fines actionum dicuntur. (3) Dato, non concessò, quod animalia suam tantum conservationem felicitatèque quærent, ut finem, & erga congenera animalia benevolentiam exercerent, velut medium ad eorum finem naturalitèr & perpetuò necessarium; etiam hac ratione evinceretur naturam indicare querendum esse bonum toti generi commune, & æquè

æquè valida indè naceretur obligatio ad usum medi-
 rum adeò necessariorum, ac esset obligatio ad supposi-
 tum finem, vitæ suæ nempe conservationem. Eadem
 enim est obligatio ad media necessaria, ac ad finem ip-
 sum. Hæc autem æquè valida est ac ulla quæ è pœnis
 legum civilium oriri potest; illa enim nihil majus quàm
 mortem minitari queant. Hanc obligationem longè
 maximam, seu potius unicam realem esse contendunt,
 qui hæc objiciunt. Hanc itaque ob causam præter ali-
 as non paucas, frustrà est Hobbius, qui (ut tollat obli-
 gationem naturalem ad boni communis studium) omnes
 propensiones naturales eò facientes conatur resolvere in
 suæ solum conservationis, vel sibi met ipsi placendi stu-
 dium. Sic partim in libello *de Humana Natura* Ang-
 glie Scripto, *cap. 9. §. 10, 15, 16, 17.* partim in
Cive, cap. 1. §. 2. non solum amorem illum quo seran-
 tur animalia in speciei suæ propagationem, sed & *scilicet*
 illam quâ proles nata excipitur, & educatur, omnem-
 que charitatem erga quosvis, & misericordiam erga
 afflictos oriri affirmat exinde, quòd animalia his motibus
 aut *aliquid sibi commodum querent, aut saltem ut magna*
sentiant de suis viribus; seu bene de seipsis opinentur,
 quæ Gloriæ est definitio Hobbiana; verùm præterquam
 quòd horum effectuum vis intrinseca, & effecta quibus
 longè plus aliis præstatur, quàm ipsis agentibus, aperte
 reclamant; idque satis sentiant animalia in quibus vi-
 gent, adeoque non possint non plus aliis intendere
 quàm sibi: si daretur affectus hos animalibus necessa-
 riò inesse, ut sese commodis quibusdam & hæc Gloriâ
 imaginariâ bearent, maneret tamen obligatio ad actus
 cæteris proficuos ut sibi nullatenus deessent, in his quæ
 supponit neutraliter & necessariò ideoque perpetuò ap-
 peti. Fieri enim non potest quin spe his fruendi, me-
 tique ne hæc amittantur si negligantur, actus, qui ali-
 orum bonum respiciunt, teneantur; & agnoscit Hob-
 bius, obligationem naturalem locum habere ubi spe
 metive libertas hominum coercetur, *de Cive. cap.*

15. §. 7. Valida sanè mihi videtur hæc ratiocinatio contra Hobbianos objectores; verùm in quo consistit obligationis moralis natura alibi explicuimus, hic tantùm dicam, in veris Morum regulis, è quibus obligatio naturalis nascitur, finem adeò angustum, unius scil. hominis conservationem non respici, sed communem omnium rationalium fœlicitatem. Contrà autem Hobbius exiguum hunc finem in humanarum actionum regulam proponit, eo concilio, ut ipsi negligere possint actionis quaslibet, propensionèsque naturales in aliorum bonum utiles, quandoque ipsis non videbuntur in rem suam facere; etsi revera (quod tamen pleròsque *Simuliacra* excæcatos frequenter latere solet) Publici boni studium actibus externis testatum nunquam non est medium necessarium ad singularis cujusvis hominis fœlicitatem summam. Denique, ne nimii simus in hujus objectionis solutione, considerandum est nos non ex actibus voluntariis, quorum fines in diversis animalibus, aut in eodem animali diversis temporibus sunt varii, iudicium nostrum sumpsisse; sed ex actibus, & propensionibus planè necessariis, quæ insunt animalibus etiam insciis, & quandoq; repugnantibus, quæq; uti paucis innuimus, ab ipsa corporis sui fabricâ, & temperie proveniunt; non enim ex eo quod eligunt cupiuntque sese conservare, sed è naturali cordis systole amandatur sanguis in vasa spermatica, seménq; inde secernitur, atque fermentatur; unde etiam oriuntur veneris stimuli, & appetitus sobolem procreandi, tuendique: eadem enim causa appetitum utrumque generat: sicut ex eadem materia & formatur primitus animal, & aliquamdiu nutritur, crescitque in utero vel ovo; adeò tamen insciis parentibus hæc fiunt, ut licet operam suam ministrent, nesciant tamen antequam in lucem exeat soboles, mas an fœmina procreetur; ore, an umbilico, an utroq; nutrimentum hauriat: immò an omninò vescatur, aut etiam vivat necne. Ex his autem liquet in efformatione aut nutritione fœtus nondum in lucem editi, animalia non dirigi à sua cognitione effectum seu finem prospiciente: multò vel

rò minus à prospectu conservationis vitæ suæ hoc modo procurandæ; illa enim propagatione speciei potius labefactatur: sed & actus hos sine consilio ab illis fieri, & propensiones ad hos actus multò magis esse necessarias: scilicet in his actibus animalia planè sunt similia vegetabilibus, quæ licèt sensu careant, omniq; finis prospectu, non tamen sibi solis nutrimentum hauriunt, sed & semen proferunt in speciei suæ propagationem: atque adeò uti in ovis & pulli corpus continetur, & alimentum idòneum, quo nutriatur, donec maturus sativè strenuus evadat ut aliunde sibi cibum quærat, concoquatque; ita etiam in feminibus præter exiguum germen (quod futuræ plantæ est rudimentum) continetur etiam materia apta, quæ postquam humectata est, & calore idòneo in fermentationem quandam concitata, in teneras germinis radices sese insinuat, & illud nutrit, donec tantas vires acquisiverit, ut è terræ vicinâ alimentum possit desumere. Postea verò cum in lucem prodit fœtus, animalia jam sentientia animal sibi simile suo è sanguine, ipsorum operâ naturali factum esse, inde intus disponuntur ut id nolunt actu, vel neglectu voluntario insectum facere; & sunt sanè quæ modò diximus Physiologis satis comperta; quæ si quis distinctius explicata videre velit, medicos nostros clarissimos legat, nempe Doctores, Harveyum, & Highmorum *de generatione*, & Needhamum in erudito opere *de formato fœtu*. Sufficiunt illa quæ annotata pauca ad evincendum quòd ex ipsa fabricâ & temperie animalium (immo & vegetabilium) ab universalibus causis determinatis valida oriuntur propensiones ad sobolem non modò generandam sed & nutriendam. Quinetiam experientiâ notissimum est propensiones hæc in animalibus ætate & usu invalescere, adeò ut vehementes nascantur dolores, si quid iis contrarium acciderit: hinc ille hominum lachrymæ, quæ in frustrato amore, aut in sterilitate, aut amissione liberorum distillant: idèq; ex his, aliisque hujus generis innumeris quæ indices oc-

currunt, facile quis colligat, ordinarium plerumque animalium statum ipsis ingratum admodum fore, nisi (quantum possint) per benevolentiam erga alia sibi congenera, societate cum iis utantur amicâ, cujus beneficio prolem procreent, educantque, quantum fieri potest, tutissime. Denique integra animalium compages, (quoniam ea necessaria est consuetarum functionum actionumque causa) aperte indicat, ab iisdem causis internis provenire actus propter suam conservationem, & affectus eatenus benevolos, quantum satis est ad amicam cum congeneribus animalibus consociationem: hæc enim duo ab omnigenis animalibus ut plurimum reipsâ fiunt; quanquam contingat aliquando, sed raritus, per ignorantiam, aut affectus perturbatos, vel sibi, vel aliis ejusdem speciei nocere. Quoniam itaque frequentior est inter ipsa concordia, pauciores autem sunt discordiæ, sequitur causas naturales concordia ipsi intrinsecas esse fortiores; vel eorum naturam, ubi nulla sunt Civilis Societatis adjumenta, in hunc effectum potius quam discordiam propendere; quod præcipue contendimus. Hoc enim sufficit (nisi evincatur hominum naturam animale eadem in brutis ferociorem esse, pacique maius inimicam) ad probandum quod in omnibus deliberationibus de futuro (in quibus tantum quid ut plurimum contingit statuendum est) generaliter concludere liceat pacatam cum aliis consociationem propensionibus nostris gratiorem fore, eandemque in aliis potius expectandum esse, quanquam in aliquibus casibus res aliter eveniat. Quemadmodum verè quis pronunciet alex naturam magis convenire ut non jaciatur Senarius primo jactu quam ut jaciatur, quoniam quinque sunt casus possibiles qui huic jactui repugnant, unus autem qui favet. Quod autem animalia ratione carentia cum aliis sui generis plerumque agant benevolè, id quidem facile est probatu, percurrendo omnia illa quæ in capite primo requiri indicavimus, ut publico cujusvis generis bono quicquam inservire dicatur

Q

catur. Abſtinent enim à morte ſibi invicem ferendâ ut plurimum. De Serpentibus hoc memoravit Juvenalis, quod

Parcit

*Cognatis maculis ſimilis fera. Quando Leoni
Fortior eripuit vitam Leo? quo nemore unquam
Expiravit Aper majoris dentibus Apri?
Indica Tygris agit rabida cum Tigride pacem
Perpetuam: Savis inter ſe convenit Urfis..*

Quinetiam benignius ſe gerunt erga ea quibuſcum aliquamdiu vixerunt; notâque eſt Ciconiarum erga parentes ἀντιπατρίαι, in quibus gratitudinis veſtigia reperiuntur. Limitatus in iis omnibus conſpicitur, tum erga ſe, tum erga prolem, amor, & parata ſunt ad officia quædam mutua præſtanda, non leviora modò, ut cum collidunt, ſed & graviora, ut cum ſibi invicem opem ferunt adverſus hoſtes communes; idque ſe expectare indicant voce quâdam propriâ, quâ pleraque animalia, ubi periculum imminere ſentiunt, alia convocant in auxilium. Sunt autem hæc (ſubſtantiam actuum ſi ſpectes) eadem cum iis quæ in boni communis curâ neceſſariò includi diximus, quæ quidem modo valdè imperfecto à brutis ſunt, ſed præ proportionato tenuitati cognitionis quâ utuntur, in rebus ad ſuam ipſorum conſervationem neceſſariis.

§. XXI. Cauſas ſi quaeramus animalibus intrinſecas quæ ad hæc plerumque faciendâ ea determinent, præter eas à quibus priora ſumpſimus indicia, hæ ſunt ipſis propria quatenus ab inanimatis corporibus diſtinguntur. Imprimis eorum compages & partibus admodum diverſis coagmentata pluribus indiget ut conſervetur, quàm mineralia aut plantæ. Sanguis enim cæteriſque liquores iis vitales, ut Lympha, bilis ſuccus, pancreaticus, & latex fortè nervoſus, ac ſpiritus, adeò perpetuis

muta-

mutationibus sunt obnoxii, & ipsa diaphoresi exhalantur, ut novis continuo succis opus sit, nec non exercitio, quiete, somno, vigiliâ, pacatis affectibus, quibus ad justam temperiem restituantur, quæ fuerint mutata, aut quod est absumptum reparetur. Quoniam autem hinc in iis sit famis, sitis variâq; agritudinum sensus valdè molestus, stimulantur ad quærendas, tentandâsq; commodissimas rationes alimenta, & medelas, aliâq; subsidia sibi quærendi, quales scilicet suarum virium æstimatio, & rerum omnium quæ ipsis occurrunt notitia, suggesserit. Occurrit autem nihil quod ipsis penitiùs notum sit quàm congenera animalia, quorum & vires, & necessitates è similitudine cum suis facillimè æstimant, & ex eâdem naturæ similitudine amoris, auxiliûq; spem aliquam hauriunt. Causa autem istius spei est, partim quòd res similes similia de se phantasmata, adeòq; similes affectus (nisi gravis aliqua impediât causa, ut passio, error, dissimilitudo valdè displicens, &c.) generare soleant, adeò ut eodem quo sese amore complectantur, alia animalia sibi congenera: partim verò quia prospiciunt facillimè è discordia & contentione mala quidem ingentia ac innumera; boni autem vix quicquam sperari posse. Quippe propter virium equalitatem, aut accidentia multa quæ vires majores minoribus exæquent, (qualia sunt somnus, lassitudo, morbi, consociationes plurium imbecillium, locorum opportunitates variæ, in quibus imbecilliores vincant fortiores) non rarò contingat ut sibi invicem noceant, ipsâque mortem inferant. Si enim potentiz quæ inter se contendunt quovis modo fiant æquales, illæ sunt ad invicem uti pondera in æquilibrio posita, quorum utrumvis alterum distingere potest à loco quem petit inferiore, neutrum autem eò quo tendit potest pervenire. Atque hujusmodi mala contingunt in virium æquilitate, cum unum animal cum altero certat, etsi cum aliis pax utrinq; colatur: At si cum omnibus susciperetur bellum, toties cum viribus longè superioribus certamen esset ineundum, ut vitæ nulla spes

relinqueretur. Breviter, verisimile est, ipsis brutis judicantibus, ubi omnibus in rerum naturâ suppetit quod magis conducit ad singulorum propriam aliorumq; conservationem, satius esse rerum usum inter se, ut occasio tulerit, per concordiam dividere, & presentibus tantum necessariis ututi, quàm belli perpetui periculis sese exponere, ut rerum non necessariarum copiâ cumulerentur.

In voluntate autem concedendi istiusmodi divisionem rerum, & operarum mutuarum, eamque conservandi postquam facta est, continetur summa actuum omnium quibus bonum suæ speciei commune procuratur; quare ipsa etiam bruta aliquatenus vident connexionem inter suam ipsorum conservationem & actus ad bonum suæ speciei commune facientes, atque hanc ob causam inter se benevolè agunt; id quod aret explicandum. Hec solum adjicere visum est, ea quæ in animalibus notavimus omnia simul esse consideranda, velut concurrentia ad subministrandas vires, & ad efficiendam propensionem versùs commune sui generis bonum, eamq; adeò fortem & constantem, ut nisi animalia ei obsequantur, caritura sint magnâ parte suæ felicitatis, quæ in eo consistit ut grata fiant naturalibus eorum inclinationibus, & dolorem sentiant oriundum è luctâ passionum inanum quæ naturalissimis hisce principiis repugnant, quarum vis à nullâ imaginationis delusione dependet; adeòq; rectè distinguuntur ab istis passionibus quas inanes dixi, quoniam à delusâ proveniunt phantasia. In eum autem finem vitum est in causis benevolentia hujus erga congenera, animalia, quæ in brutis omnigenis conspicitur, inquirere, quoniam manifestum esse duxi eas omnes (aliasq; insuper majores) in hominibus reperiri, eosq; adeò ex his saltem causis à natura aptos fieri ad talem inter se consociationem, plerumque certè amicam, qualem inter bruta congenera videmus, quæ rationes auxilio ad majorem perfectionem evehatur.

§. XXII. Hobbium interim non latuit hoc cum suis principiis minime consistere, ideoque sæpe hæc in contrariam sententiam insinuat: *Homines ursis, lupis & serpentibus esse ferociores; statum eorum naturalem esse statum belli omnium in omnes; nullam inter eos esse naturam boni vel mali publici antequam civitates constituentur, adeoque nullam ejusmodi boni notitiam, nullum ejus appetitum.* Loca in quibus hæc tradit alibi citavimus; hic autem considerandus locus quidam in *Leviathan* Cap. 17. cui consonat libri *de Civi* c. 5. §. 5. ubi sibi ipse obijcit, *Animalia quadam bruta, ut Apes, & Formica, pacifice in eodem alveari, & eadem formicaria inter se vivunt: rogatq; quid impedit quod minus homines idem faciant?* Respondet autem sex articulis, quorum summa est hæc; 1. *Homines litigant de Honoribus, illa animalia non item.* Regero autem; *Honores Civiles* (de quibus contentiones aliquando oriuntur) locum non habere in statu naturali, seu ante constitutas civitates inter homines, ideoque de his eos non posse contendere in statu naturæ de quo nunc agitur, magis quam bruta animalia: Deinde, vera gloria, seu honos qui extra civile regimen haberi potest, definiente Cicerone, est consentiens laus bonorum, & incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. *Tusc.* 3. Virtutes autem omnes communis boni studium continent, indeq; solum reportatur bonorum laus. Ex amore talis honoris tantum abest, ut bellum, idque in omnes oriatur, ut è contrario hoc veluti calcari stimulantur homines præ cæteris animalibus ad virtutum omnium exercitium, quæ, Hobbio teste, sunt pacis communis media necessaria. *Leviath. cap. 15.* Respondet 2do. *Inter animalia illa bonum publicum & privatum idem esse. Ergo ad bonum privatum dum feruntur naturaliter, simul procurant bonum commune; homini autem in bonis propriis nihil tam jucundum est quam quod alienis sunt majora.* Ego vero hæc repono; gratum nobis fecisse Hobbium quod hic imprudens agnoverit esse aliquod bonum publicum seu commune, extra regimen civile; & hoc ab ipsis brutis

tis reipsâ procurari. Aliter docuit alibi: vide *lib. de Homine c. 10.* verba ultima: existimamus autem cognitionem boni publici homines ad pacem & virtutem ducere aptam esse, quippe est illud suâ naturâ amabile, & boni privati firmissimum munimentum. Ejus etiam diversitas (aliquibus in casibus) à bono quorundam privato non est sufficiens ratio, cur homines potius inter se pugnarent quàm apes & formice, quarum bonum commune à privato pariter distinguitur. Quod autem addit de hominibus, si universaliter intelligantur, ut verba ejus sonant, falsissimum est, & sine probatione dictum: nisi fortè remittendi sumus ad generalem illam, ut vocat demonstrationem rerum hujusmodi quam innuit in *Leviathanis* proœmio; scilicet novit Hobbius seipsum, & nihil sibi in rebus suis jucundius esse quàm quòd alienis sint majores, indeq; colligit omnibus easdem esse cogitationes. Verùm oportuit aliquid in rerum aut Hominum naturâ ostendisse, unde necesse sit ut omnes homines ita judicent. Nôrunt cortè quotquot verè rationales sunt, è naturæ suæ necessitate, ac rerum usu, de rebus suis statuere, jucundæ sint necne; & quo gradu ipsos jurent sine comparatione cum rebus alienis. Stulti sunt aut invidi qui de solo rerum suarum excessu supra mensuram alienarum latentur. Quòd si de hujusmodi tantùm hominibus sententiam illam intelligi vellet dimittatè, tum sufficientem non assignat causam universalis belli omnium in omnes, sed contentionis fortè alicujus à stultis & invidis movendæ, quàm prudentiorum ratio aut vis facillè coerceat ne universis noceat. Tertio autem respondet quòd *Animalia cetera, quia ratione carent, in rerum suarum communium administratione nihil vident, aut videre sibi videntur quod cupiunt: homines aliter: inde bellum.* Hic sic respondendum esse censeo. Rationem hanc nihil suggerere quàm minus homines pacatè inter se agerent, si nullum esset regimen Civile cui subjicerentur; quo casu propensiones naturales ad benevolentiam universalem, legesq; naturæ omnes locum habe-

haberent, his non obstantibus. Nec quicquam affert quò minus tales homines inter se consentirent ad constituendam civitatem; (hæc autem illa sunt quorum causas nos querimus) sed objicit aliquid quod impediet ne constitutam per consensionem solam conservent. Videat autem Hobbius an non hæc quæ de permultorum hominum ingenio scribit, pariter concutiant fundamenta pacis in civitate per unionem ab illo fictam constitutâ. *Permulti, inquit, sunt, qui se ceteris sapientiores & regenda civitatis capaces esse putant, qui dum suo quisque modo reformare volunt, dissident inter se, & belli causa sunt.* Annon hujusmodi homines pacta quibus inter se uniti fuerint, violari solent, & in bella civilia erumpere? Deinde vero considerandum est Rationem hominum multò efficacius pacem & concordiam promovere, detegendo innumeras imposturas imaginationis, & passionum, quàm discordiam per suam fallibilitatem, in rebus ad pacem communem semper necessariis, quæ pauca sunt & admodum conspicuæ. Præterea homines non statim atque videre sibi videntur quod culpent in rerum communium administratione, bella movent; eadem ratio quæ culpam detegit monet etiam multa ferenda esse pacis servanda causâ, suggeritque modos varios quibus tentari possit pacificè emendatio talis culpe. Tuum judicium appello (amice Lector) an hominis conditio deterior sit conditione brutorum quia ratione utitur? Annon potius iniquè de hominibus statuerit Hobbius qui eorum rationem ream præagit omnium miserationum è bello & discordia ortum trahentium; & hæc de causa contendit homines minus pacatè inter se agere, quàm bruta irrationalia? Verùm totum hoc quod respondet Hobbius est nihil ad rem. Queritur enim de obligatione præceptorum rationis rectæ, ante civitates constitutas: Respondetur hominum multorum rationem adeo falsam esse, ut civitates constitutas dissolvat. Quarto asserit ideo homines non posse pacificè inter se vivere æquè ac apes, &c. quoniam illa animalia verborum arte illâ carent, quæ

homines

homines alii aliis suadere solent Bonum esse Malum, & Malum Bonum, &c. & alter alterius actionis ita reprehendit, ut inde turba oriantur. Scilicet, quia aliquando contingit ut fucata orationis usu concitentur turbæ; ergo homines (utpote qui ea possint uti) certo nolunt inter se pacem tueri. Laxa certè nimis est consequentia. At probare oportuit homines necessario, aut saltem certò velle uti, idq; constanter, ejusmodi seditiosis orationibus quæ ad bella movenda aliquid faciunt; præsertim cum tot sint causæ tum ipsis intrinsecæ, tum extrinsecus conspicuæ quæ ipsis suadeant potius pacem quærere. Probandum esset præterea ejusmodi conciones necessario, aut saltem semper eò usque valituras esse apud auditores omnes, aut plerosq; ut statim in bellum ruerent. Fieri etiam potest ut perspicaciores sint, quàm qui fucatis verbis se illudî patiantur. Fieri potest ut prudentiorum orationibus pacificis, solidiore ratione fultis, fidem potius adhibeant. Fieri potest ut rerum momenta potius expendant quàm inanem verborum sonum. Atque huc certè ipsorum natura eos ducit. Sciunt enim se non verbis pasci posse, aut ab injuriis defendi, sed actionibus à benevolentia mutua proficiscentibus. Quid vetat quin potentior sit bonorum suada, cui & ratio tum oratoris, tum etiam auditorum, & ipsa rerum natura suffragatur? Quidni plus valeat lingua quæ legatione fungitur pacis, quàm quæ clavicum canit? Cauti omnes diligenter potius attendunt ad ea quæ alii faciunt, quàm quæ dicunt; immo & insuper curant ut addo libretur eorum potentia, quibus fidunt, aut sine summo suo periculo eos lædere ne possint quidem. Quod si insuper expendat lector quanti momenti sint verba tam ore prolata, quàm scriptis mandata ad contractus omnes faciendos, & ad Legum memoriam conservandam, (quibus duobus omnis pacata Societas continetur;) non dubito quin intecum sentiet eorum usum multò magis valere ad Pacem faciendam firmandamque, quàm ad eandem eliminandam; adeoque in humani gentis

generis commodis numeranda esse, non inter ea quæ homines brutos magis humanos faciant. Verum instat Hobbius Quintò, *Bruta inter injuriam & damnum non distinguunt: itaque quàm diù bene sibi est, ceteris non invident: Homo autem tum maximè molestus est quando otio opibusque maximè abundat. Tunc enim sapientiam suam in Regentium actionibus reprehendendis ostentare amat. Scilicet, Antithesis hoc innuit, Homines brutis minùs pacificè agere, quia distinguunt inter injuriam & damnum. Ego verò longè aliter sentio, Homines libentius damnum ferre etiam ab hominibus datum, modò nè fiat injuriâ. Omnemque distinctionem inter hæc duo fundari injuris, legumque cognitione, quàm libenter agnosco hominibus propriam esse. Quòd autem hæc cognitio efficiat homines ad pacem violandam proniores, seu ad concutendum leges & aliorum jura suis similia, adferre nequeo. Fateor equidem jura ab hominibus violari posse per effrænes aliquorum cupiditates, hæc cognitione nequicquàm seu incassum repugnantè; verum cognitio discriminis inter ea quæ jure sunt, & quæ injuriâ, efficere nequit ut ad injurias inferendas sint procliviores. At invidebunt aliis (uti innuit ex antithesi) & sapientiam ostentare amabunt reprehendendo Regentes: Certè non sine injuriâ, paucorum vitium toti generi humano obijcietur: idque sine probatione nisi fortè in seipso hos affectus conspexerit, & inde eos hominibus omnibus naturales esse concluderit: nam hanc rationem cognoscendi humanum genus, gentium Rectoribus, aliisque omnibus commendat in Proœmio *Leviathanis*: nec aliam ullam esse harum rerum demonstrationem: sed monet ut examinemus an nostris hæc congruant cogitationibus. Meis sanè non consentiunt. Sim ipse solix, sint alii solliciores, non equidem invideo, mihi nihil detrahetur. Modestiores etiam censco naturam humanam quàm quæ in reprehendendis Regibus delectetur. Oportet ut longâ consuetudine quilibet audendi confirmetur illius audacia, qui ad perduellionem mollendam*

procefferit, in quo crimine innumera cædes, rapinae, sacrilegia, omniæque simul flagitia continentur. Verum incongruè admodum ab Hobbio hoc scelus hominibus objicitur in statu quem supponit naturalè, qui regiminis Civilis constitutionem, secundum ejus hypothefin, præcedit; videamus itaque an in ultimâ responsione meliùs evincat, humanum genus ad pacificam consensionem brutis animalibus minùs esse idoneum? *Animalium* (inquit) *illorum consensio à Naturâ est; consensio autem hominum à pactis est, & artificialis.* Mirum ergo non est si ad firmitatem, & durationem ejus aliud præter pactum requiratur, nempe *Potentia communis à qua singuli sibi metuant, & qua omnium actiones ad bonum commune ordinet.*

Respondeo. Pares plenè esse causas naturales hominibus intrinsecas quatenùs sunt animalia, quæ eos ad consensionem de exercendâ mutuâ inter se benevolentiam perducant; pares (inquam) iis quæ in quibusvis aliis animalibus reperiuntur, v. g. in bobus, leonibus, apibus; idque veluti in brevi specimen conati sumus ostendere in iis quæ paulò antè dicta fuere: & insuper majores ostendemus post hæc. Nihil autem ostendere potest Hobbius quod homini deest, & causa est pacificæ ejusmodi consensionis quæ in brutis reperitur. Id enim quod additur, eam esse pactitiâ inter homines adeoque artificialem, vulgus fortè fallat, à philosophis facillè redarguetur. Pacta enim illa vi naturæ tum animalis, tum rationalis fiunt. Certè si homines nulla inter se fecissent pacta, nullaq; uterentur ratione, tantundem tamen valeret inter illos communis natura animalium ejusdem generis, ut consentirent in mutuam benevolentiam eatenùs colendam quatenùs inter omnia bruta ejusdem speciei, & est hæc consensio, & naturalis esse agnoscitur. Quid itaque vetat quin postquam accesserit hominibus ratio & verborum usus, maneat consensio illa adhuc naturalis? Ratio non tollit conatus & pro-

propensiones naturales ad concordiam, nec consensio naturalis minus firma fit aut inconstans, eò quòd verbis exprimat: quemadmodum appetitio & assumptio cibi potiusq; non desinunt esse actiones naturales in homine, etsi hunc appetitum verbis exprimat, & ratione suà locum, tempus, genusq; cibi sumendi constituat. Præterea verò quandoq; Hobbius concedit rationem esse humanæ naturæ partem ac facultatem naturalem, ut *de Cive cap. 1. ast. 1. cap. 2. §. 1.* idque alii omnes (quantum scio) constantè agnoscunt; undè sequitur eam insupèr Societatem seu consensionem, quam ratio inuasit per pacta stabiliendam esse, ex hominum naturà scilicet rationali provenire; eamq; adeò naturalem dici posse meritò, etsi arctior longè fuerit, pluribusque conditionibus astricta quàm ulla uspiàm inter bestias conspicienda. Patebit autem consensionem à ratione perfectam ideo aptius naturalem dici, si consideremus rationem practicam à naturà optimi finis quem prospicere possumus, ac optimorum mediorum quibus uti valeamus, prorsus determinari. Atque insupèr rationis omni operà nihil aliud effici, quàm ut propensiones illæ ad concordiam cum aliis sui generis, quæ omnibus animalibus naturales sunt (sed in brutis valdè confuse & cæco modo se exerunt) ad integrum suum objectum, Rationales scilicet universos, dirigantur, & ut singulæ actiones indè optimo loco, tempore, cæterisque circumstantiis eliciantur. Sic meritissimè illa cibi, potusve sumptio naturalissima dicetur, quæ & generalitèr à constitutione animalis provenit, & in omnibus casibus particularibus à ratione animalis valetudinem curante perfectissimè dirigitur, absque ullo in diætæ errore. Possunt tamen præcepta illa diætæ regendæ, quorum vim & veritatem ratio ex naturà rerum observat. Artis nomen mereri: Ars enim est habitus actiones dirigens, prout finis & mediorum natura indicarit: habitus autem huiusmodi agenti rationali planè naturalis dicatur, sequidem ejus partes, seu præcepta pauca fuerunt, adeoque

manifesta, ut facile imbibantur è naturâ rerum, absque institutione, & dum aliud agimus; quemadmodum bruta victus sui regendi modum à solâ experientiâ colligunt; immò & plantæ sine ullius sensus, nedum artis, adjumento congruos tantùm succos è terrâ, in suum nutrimentum sine errore hauriunt. Artium prima principia habitus sunt strictè dicti, & suarum quidem artium partes intrinsecæ; adeò ut hæc ratione possint fortè dici artificialia; verùm quia sine arte semper discuntur, ab omnibus agnoscuntur naturalitèr cognosci; quique de artibus scribunt ea supponunt, non docent. Sic peritis addendi numeros minimos, ac lineas rectas inter se ut fiat summa. Et subductio parilis in exiguis, notissimisque quantitatibus, habitus quidem dici potest & pars essentialis Arithmeticæ, & Geometriæ practicæ; eam tamen discipulos suos naturæ suæ viribus absque institutione acquisivisse supponunt Mathematici, adeòq; planè naturalem esse. Proindè Euclides in communibus notionibus quæ axiomata vocat, supponit æqualia æqualibus addita aut etiam ablata, notùmq; esse quòd summa, vel differentia erunt æquales. Quid idè tantùm observamus ut perspicuum fiat, peritiam quandam agendi (addendi v. g. aut subtrahendi) simul artis alicujus partem esse essentialem, & tamen prorsus naturalem esse homini utpotè rationali. Quapropter existimo Hobbium non rectè fecisse, quòd consensionem inter homines quæ pactis exprimitur, ita artificialem esse dixerit, ut opponatur naturali. Non negaverim equidem verba illa quibus pacta significantur ex arbitraria constitutione profluxisse: verùm consensio illa animorum circa mutua benevolentia officia, cujus verba sunt signa tantùm, est prorsus naturalis. In consensione autem illa animorum de commutandis v. g. officiis consistit natura tota pacti, omnisque ejus vis obligandi indè profluit. Scientia autem & voluntas insuper constitnendi aliqua signa quibus hujusmodi consensio utrinq; indicetur, adeò facilis est & obvia homini etiam sine institutione, ut naturalis

turalis quoque dici mereatur, quanquam usus horum vel illorum signorum sit arbitrarius (ita enim mallet appellare quàm artificialem.) Breviter, consensio pactis expressa (præsertim circa generalissimòs actus benevolentiz, de quibus solis in disquisitione de legibus naturæ agitur) aut dicenda non est artificialis, aut si ita dicatur, intelligenda ita est illa appellatio ut conveniat cum naturali, non autem illi opponatur, uti minùs firma & durabilis, ut sit apud Hobbium. Significatio enim naturalis consensionis, per verba secundùm artem aliqualem constituta, non minuit ejus firmitatem aut durationem.

Manet itaque inconcussum quod initio posuimus, inesse hominibus, hoc ipso quòd sint animalia, propensiones saltèm tales ad benevolentiam erga alios, quales sunt in cæteris animalibus erga alia sibi congenera, in quibus præcipua capita legis naturalis in aliquibus casibus pro modulo suæ cognitionis observari animadvertimus. Operæ pretium autem, existimavi hæc Hobbiana responsa sigillatim considerare, partim ut videat Lector quàm crassum errorem defendere cogitur Hobbius, ut obliteret indicia sanctionis legum naturæ à propensionibus naturalibus desumpta: partim autem quoniam observavi hæc singula, è quibus Hobbius colligere vellet, hominem erga suum genus magis malevolum esse & infociabilem quàm bruta animalia, commodè admodum in ipsum retorqueri posse, veluti clarissima indicia quòd homo à naturâ aptus fuerit factus ad majorem erga sibi congenere benevolentiam, quàm aliud quodvis animalium genus. Amat enim Honorem, quæ è beneficentiâ ejusmodi naturalitèr provenit. Publici boni vim ad tutandum bonum ipsi privatum perfectiùs intelligit. Ratione utitur, quæ & ad obedientiam & ad imperandum, prout fors obtulerit, ipsum paritèr disponit: verbis aptissimis rationis suæ vim accuere novit & exornare. Legem novit, cujus vi injuriam à damno

citra

citra injuriam illato distinguit. Denique consensio-
inter homines semel factæ non natura tantum constan-
tiam, sed naturæ auxiliatrix ars multifariam cautelam
adversus casus minus opinatos, & durationem ultra æ-
tatem hominis per scripturam impertit. Interim non
libet his singulatim explicandis hîc loci diutius immo-
rari; sed integrum relinquo Lectori judicium, utrum
Hobbianæ responsiones an hæc retorsiones fuerint veri-
ores? seu, an non hæc hominibus peculiaria potius ju-
vent propensiones ad benevolentiam, quas animalis na-
turæ constat perpetuò inesse, quàm eas eradicent aut
retundant?

§. XXIII. Postulat methodi nostræ ratio ut nunc non-
nulla expendamus quæ hominum corporibus propria sunt,
ut videamus an non illa homines cæteris animalibus
aptiores faciant ad benevolentiam mutuam inter se ex-
ercendam, atque adeò ad societates magis amicas con-
stituendas? Illud autem hoc in loco opportuniùs age-
mus, quoniam etiam hæc iis competunt quatenus sunt
animalia; adeoque consideranda sunt non ut per se
quicquam efficientia, sed ut cooperantia cum iis quæ
antèa in reliquis animalibus observavimus, unde ex
auctis viribus ejusdem generis effectum, sed certius &
majus, expectemus. Visum est itaque hæc eo ordine
disponere quo facillimè referantur ad ea capita quæ
modò vidimus indicare, animalium omnium naturam
eàdem operâ ad benevolentiam erga congenera anima-
lia ferri, quâ ad suam conservationem propendit. Nihil
autem reperimus in humano corpore eximium quod re-
ferendum sit ad primum indicium, à limitatâ partium
magnitudine desumptum; sed ad secundum, quod ex
inaginationis & memoriæ viribus, seu effectis sumitur,
multa sunt quæ referantur, in quibus humanum corpus
cæteris animalium corporibus præcellit. His autem hoc
generalitèr præmittendum est, quòd quicquid Phantasie
& Memoriæ vires auget, easve facit diutius inesse homi-
nibus

nibus quàm aliis animalibus, id omne multum contri-
buit ut ii è naturali obviâque experientiâ plura discant
circa causas boni tam sui, quàm communis, quæ in ip-
forum sunt potestate, adeoque efficit ut majore polleant
prudentiâ quâ actiones suas dirigere possint & velint in
prosecutionem boni tam privati, quàm publici; quæ
duo inter se ex naturâ hominum intimè conjuncta sunt,
& complicata. Quicquid autem prudentiam hujusmodi
augere aptum est, id paritèr disponit ad praxim omnium
virtutum moralium, hoc est, ad omnium legum natura-
lium observationem.

His præmissis ex Anatomicorum scriptis, quinetiam
observatis nostris aliorumque, nonnulla offeram in corpo-
re humano conspicienda, quæ ad phantasiam, & memo-
riam in hominibus ampliandam, vegetandamque faciunt,
quæ quidem, si sigillatim spectentur, minus prosint, con-
siderata tamen conjunctim inter se, & cum iis quæ ani-
malibus omnigenis communia sunt, nec non in subordi-
natione ad Mentem diviniorem, cujus corporis nostri
partes hæ sunt instrumenta propria, insignem videntur
afferre in finem nostrum utilitatem. Humanam autem
Phantasiam & Memoriam juvant (1) Cerebrum, quod
pro mole corporis longè majus quàm in alio quovis ani-
malium genere conspicitur: (2) Sanguinis spirituumque
animalium indè manantium major copia, defæcatio item
major per erectum corporis situm; vigor, motusque
major propter ascensum patentiore in cerebrum per
tabulos Carotidum integros; Memoriae verò peculiari-
tèr utilis est ætatis humanæ diuturnitas, tum puerilis, in
quâ ingens rerum & verborum copia reconditur, tum
etiam maturioris, in quâ majore cum judicio ea quæ pri-
dè fuerint nota, quæque recèns observantur, in suas
classes disponuntur. De his autem singulis adjiciemus
pauca ut res tota clariùs elucescat.

Cerebri

Cerebri autem nomine intelligimus hoc in loco totam illam substantiam albam quæ in meningibus involvitur intra Cranium, quæ quandoque dividitur in Cerebrum strictè dictum, & Cerebellum; de quo Bartholinus in *Anatomia Lib. 3. Cap. 3.* hæc habet. *Cerebri humani magnitudo insignis est in proportionem sui corporis, ut habet Aristoteles. Et ut plurimum homo duplo plus cerebri habet quam bos, nempe ad libram quatuor vel quinque pondus.* Indè verò sic ratiocinandum esse puto. Corporis humani mediocris pondus non assurgit ultra quartam partem ponderis corporis bovini, & tamen duplo plus cerebri ei concessum est in regimen tantilli corporis; indè sequitur octuplum Cerebri datum esse ad regendum æquale pondus membrorum. Ipse etiam competi corpora ovium majorum, & porcorum corpora pondere corpus humanum æquare. Eorum autem cerebrum tantum octavam circiter partem habere ponderis Cerebri humani. Quid autem aliud monere potest tanta inter hæc animalia hac in re disparitas, quam quod homo naturâ suâ aptus sit factus ut Cerebri vires in actum suorum regimine longè sint majores, magisque conspicuæ? Certum autem est (ut alios usus cerebri communis cum reliquis animalibus taceam, è quorum consideratione nulla ratio superpondii peti potest) hominem hujus partis ministerio, primò res per sensus delatas accuratius observare, easque inter se conferre & perpendere (præter cetera minoris momenti naturalia effecta) quantum res quælibet quæ viribus nostris disponuntur, afferre possint boni, aut mali hominibus singulis, vel pluribus conjunctim spectatis. Secundò verò quoniam omnes nervi à Cerebro, aut medulla spinali quæ illi continua est & homogenea, oriuntur, evidentissimum est motus omnes corporis qui ullatenus à nobis regi possunt, cerebri operâ dirigi & gubernari. Id autem distinctius intelligatur ex iis quæ Willisius observat de origine omnium nervorum qui motui voluntario inserviunt à Cerebro strictè dicto. Ex his autem sponte suâ hoc sequitur, majorem & mo-

lem & vim Cerebri, quæ in homine conspicitur, ei naturaliter inservire, ut multiplicem actuum seu motuum varietatem inde pendentem diligentiore deliberatione, consilio, & curâ (qui usus sunt cerebri peculiare) dirigat. Hoc autem aliter fieri nequit quàm finem sibi maximum proponendo (commune nempe universi bonum, entium vero rationalium præcipuè) & optima media commodissimè ratione sollicitando, id est, efficaci benevolentia rationales sibi omnes devincendo. Simplicior certè organorum apparatus, qualis in arboribus reperitur, sufficit ad individui unius conservationem; illarum enim plurimæ diutius florent quàm vivunt homines; immò sufficit ad speciei suæ propagationem, in quâ tamen aliquid communis boni continetur. Tanta autem cerebri capacitas, cum tot admirandis instrumentis ei annexis, qualia sunt sensuum omnium, motusque voluntarii organa, ad usus nobiliores adaptatur. In avibus aliquot, & piscibus cerebri quantitas adeò exigua est ut ab oculorum suorum mole & pondere æquetur; quandoque etiam superetur (quod cum aliis multis ad rem Anatomicam pertinentibus ab integerrimo amico, Medicoque doctissimo ac felicissimo Doctore Hollings, primò mihi demonstratum est;) nec his tamen hoc deest: ingenii, ut pacatè agant cum animalibus sui generis; quanto minùs hoc deesse potest (salvâ ipsorum felicitate) hominibus universim, qui amplissimis agenda cognitionis instrumentis docentur; præsertim cum in Cerebri usu ad prosecutionem veri, bonique; maximi maxima pars felicitatis humanæ consistat? Huc pertinet quod Willius libri *de Cerebro* cap. 26. tradidit, se in dissectione cadaveris cujusdam à natiuitate fatui, nullum in Cerebro vitium reperisse, nisi quòd mole esset perexiguum: & in Cercopithecii anatome observavit quòd Cerebrum ejus parum ab eo quod in Cane & vulpe cernitur, differebat; nisi quòd proportionè ac sui corporis molem habitâ longè esset capacius, ejusque anfractus ampliores existerent;

S

andè

unde ad ingenium hominis hoc animal propius quam cætera accedit.

§. XXIV. Secundò autem in humano corpore observanda est Sanguinis spirituumque animalium inde fluentium copia, defæctio, & vigor, major quam in brutis reperitur, quæ inter Phantasæ, ac Memoria, ipsiusque adeò Prudentiæ causas adjuvantes meritò numeratur. Sanguinis autem mensura multis de causis in omnibus animalibus, ipsoque adeò homine variatur. Observarunt autem Anatomici, Charltonus, Lowerus, aliique, quòd rarò excedat viginti quinque libras, rarò minor sit libris quindecim, ideòque mediocris ejus quantitas affirmari potest viginti librarum. Itaque supponamus hujusmodi hominis corpus, post exemptum sanguinem, pondus habere ducentarum ejusmodi librarum (quod quidem mediocri hominum pondere majus est,) habebit sanguis ad reliquum corpus rationem unius ad decem, vel erit undecima pars corporis viri sanguine suo præditi. Non multum ab hac computatione discedit Glissonius noster, qui libro *de Hepate cap. 7.* sanguinem totius corporis humani partem duodecimam esse scripsit. In ove autem, vitulo, porco sæpe expertus sum sanguinem ad corpus eorum exangue rationem habere unius ad viginti, aut minùs ad octodecim. Hinc autem inferre licet, sanguinem humanum ad suum corpus rationem habere fere duplo majorem quam aliorum animalium terrestrium sanguis habeat ad sua corpora. In piscibus autem, & avibus longè adhuc minor est ratio massæ sanguinis ad corporum suorum molem. In confesso insuper est inter Anatomicos sanguinem calore superare. A copiâ autem & calore spirituum copiam & agilitatem cuivis prout est colligere. Id solum hic adjicere visum est me nihil affirmare de formâ spirituum an sit aerea necne, quam video Harvæum ejusque sectatores oppugnare, sed eo nomine intelligere partes quasdam agillimas ipsius primò sanguinis, quæ inde derivantur in cerebrum ut imaginationi

fioni, ac memoriæ, nec non in nervos, fibrâsque musculorum, ut motibus animalium inserviant: quales ipse Harveyus non denegavit. Modus autem quo spiritus seu partes sanguinis agiliores à reliquo sanguine secernantur, nondum fortè penitus, etiam peritissimis naturæ ministris (Medicos intelligo doctissimos) innotuit. Nostro sufficit instituto quòd inter eos fere convenit sanguinem, cujus partes spirituosiores, seu magis activæ fermentatione fuerint ab illis quadantenus dissolutæ, & liberatæ, ad cerebrum transmitti, ut ibi spiritus plenè separentur, seu extillentur. Ego hoc tantum in rem nostram observatum velim, majorem cerebri humani molem, majorémque sanguinis copiam facilè intelligi posse efficere, ut copiosiores generentur ibi spiritus quàm in cæteris animalibus, quocunque tandem modo id fiat in utrisque.

Quinetiam, fortasse non prorsus importunum erit id inferere quòd Doctissimus noster Medicinæ Professor Dr. Glissonius in puerulis Rachitide affectis, caput majus fieri propter aliarum partium marcescentiam, ingeniûmque simul cum cerebro, ob majorem sanguinis copiam affusam, incrementum capere, observavit. Nec prætereundum censeo quòd erectus ut plurimum corporis nostri, dum vigilamus, situs in hunc effectum aliquid contribuat. Hinc enim non solum symbolicè instituimur in contemplationem causarum sublimiorum, quarum influxus æquè respicit omnes ubique homines. totûmque adeò mundum hunc sublunarem, quod antiquitus à multis est observatum: verum etiam hinc cerebrum humanum disponitur ad spiritus vegetiores, simul ac copiosiores generandos, unde ad amplissima quæque rationis munia meliùs fungenda natulaliter comperati simus. Summa autem omnium illarum functionum in amica consociatione cum rationalibus aliis continetur: Ratio autem ob quam existimem hunc humani Cerebri situm aliquid conferre ad spirituum mobiliorum, & plurium generationem, è principiis petitur staticis ad officia, situmque

arteriarum, venarumque ad capita nostra pertinentium accomodatis; quæ quid quidem licet plerisque videantur heterogenea ac nimis à re nostrâ alienâ, mihi tamen videntur vim suam diffundere per totum mundum corporeum, adeoque in humanis corporibus locum habere non contemnendum. Videtur itaque mihi quod dum massa sanguinis ex impulsu à Systole cordis recepto in Aortam toto irruit, non tamen omnes ejus partes æqualem ob illo impulsu impetum recipiunt propter diversitatem magnitudinis figuræ, soliditatis, motuumque quæ in iis extitit; (est enim sanguis liquor ex admodum heterogeneis partibus constans, habentque illæ varios motus ut sunt fluidæ, nec non ut calidæ, & fermentatæ, ac majoris minorisve gravitatis participes) sed nonnullas aliis hinc celerius moveri, quas agiliores, levioresque sanguinis partes liceat appellare. Crediderim itaque harum partium numerum bene magnum à crassiorum consortio in divaricationibus arteriarum sese expedire, & facilius ad loca superiora evadere posse visum perpetuò repetitorum, quâ inæqualiter urgeatur earum motus, harum nempe magis, illarum verò minus. Hinc opinor ascendere sanguinem paulò agiliorem in truncum ascendentem, qui etiam angustior est, quàm qui transit in patentiore illum descendentem, per quem crassior sanguis & gravior facilius propellitur. E trunco autem ascendente purior adhuc in carotides, & vertebrales arterias unde Cerebro spirituum materia suppeditatur. Non ego magnum esse censeo discrimen inter sanguinem arteriosum qui caput alluit, eumque qui inferiores partes præterlabitur; sed tamen vel minima quæ è principiis claris & universalibus deduci posse viderentur, non sensui prorsus silentio premissa, ubi opportunè cogitationibus meis occurrerant. Adjungam itaque quod huic cognatum est de venarum ad cerebrum pertinentium situ declivi, ex quo fit quod sanguis suâ gravitate descendat celerius et inde, quia citissime deplentur venarum jugularium, & verte-

vertebraliū rami, ideo citiùs locus datur recentis sanguinis affluxui ex arteriis carotidibus, ac vertebralibus, qui aliter à venosi sanguinis resistantia impediretur. E foelici autem concursu harum duarum causarum, nempe è vegetioris sanguinis ascensu per arterias cerebro destinatas, & è præcipiti descensu sanguinis ejusdem (post amandatos spiritus) per venas in erecto corporis humani situ, sequetur celerior sanguinis in capite circulatio quàm aliis in partibus corporeis, aut quàm fiat in capitibus aliorum animalium; & è celeriore circulatione, recens sanguis ociùs suppeditabitur, è quo copiosiores spiritus extillentur.

Non esset difficile plurima afferre argumenta quibus sanguinis spirituosioris ascensus per arterias in caput penetrantes confirmari possit, eaque desumpta à frequentioribus in partibus infimi ventris obstructionibus, è sanguine fœculentiore natis, è tumoribus, & quandoque fluxu venarum hæmorrhoidalium, qui morbus soli (opinior) generi humano accidens, è situ corporis erecto, ex parte saltem, pendere videtur. Verùm compendio studendum esse censeo. Lector qui plura in hanc sententiam cupit, legat illa quæ Doctissimus Lowerus scripsit in erudito tractatu *de corde*, cap. 2. à pag. 133. ad finem capituli, quorum plurima (etsi in alium finem ab illo afferantur) ad rem nostram à prudente lectore facile poterunt accommodari. Nec his quicquam obest quòd volucres aliquot reperiantur quæ erecto incedunt capite, colloque prædita sunt longiusculo. Concedi enim potest quòd in illis etiam sanguis eò levior & spirituosior ascendat, nec tamèn hinc magnum ad illorum ingenia subsidium erit expectandum, quia & Sanguinis & Cerebri in proportionem ad reliquam corporis sui molem, per-exigua est illis quantitas. Quin etiam tantillum sanguinis, etsi non esset spirituosus, facili systoles impulsu per arterias earum carotides ascenderet, quoniam adeo exiguae sunt ut ad tubulorum capilla-

capillarium è vitro factarum naturam accedant, per quos aquam communem, præsertim calefactam, suâ velut sponte ascendere vidimus ad aliquot pollicum altitudinem.

Restat ut aliquid dicerem de motu velociore sanguinis in cerebrum humanum, qui exinde provenit quòd arteria carotis in illis non finditur, ut in brutis ple-risque, in mille furculos, & plexus retiformes qui ejus impetum in illis frangunt, sed uno amplo & aperto profluit alveo, donec in Cerebrum penetret; undè necesse est ut partes ejus omnes, ipsique adeò spiritus impetuosius moverantur; & ut circulatio ejus tota citius absolvatur; & ut recentis sanguinis accessui paratior sit locus: quæ omnia ad agilitatem & copiam spirituum procurandum plurimum faciunt. Verùm hæc adeò plenè & accuratè tractârunt Willisius *ὁραίν*, & Lowerus loco citato, ut industriæ nostræ nullus relinquatur locus, sed ipsi velut fontes potius sint adeundi. Vide Willis. Cerebri Anatom. cap. 7. Mihi satis est hæc ex illis desumpta ad rem quæ præ manibus est accommodasse. Hoc solum visum est adjicere, quòd quanquam tot sint in humano capite imaginationes, & memoriæ adjumenta quæ Menti operam præstent non inutilem, hæc tamen nullatenus sufficiunt ad resolven-das ejus operationes (quarum antea mentionem fecimus) in vires materiæ & motus. Immo è contrà Malpighium réor verè dixisse, quòd quò melius innotescet nobis Cerebri natura, & officium, eò magis desperabimus operationes animi ex ejus motibus explicari posse. Vide Malpig. *de Cerebri cortice*, cap. 4.

§. XXV. Transeo nunc ad ultimum Memoriæ adeò-que Prudentiæ auxilium, quòd humano generi ordinariò concessum est ultra cætera animalia, quòd ex ætatis nostræ consuetis conditionibus profluit. Certissimum est stupendam planè esse memoriæ nostræ vim, quæ in se com-

complectitur aliquot millia verborum, & insuper sententias, seu propositiones exinde factas ultra millies millenas, præter infinitam penè rerum, actionumque varietatem, quas intra vitæ nostræ curriculum observamus. Ea autem utcunque brevis sit, si compareretur cum æternitate quam expetimus, aut cum longævitate primorum hominum quam ex historia sacra discimus, est tamen multò longior quàm aliorum plurimorum animalium quæ nobis sunt nota. Illa enim citiùs ad maturitatem perveniunt, citiùs etiam occidunt, quàm ut ad sexagesimum aut septuagesimum annum perveniant, qui vitæ nostræ terminus figi solet. Opportunè autem à Natura cautum est, ut ætate adhuc tenerâ, tenax esset pueris memoria, cujus ope, antequam rebus gerendis maturi simus, multa tenemus de Deo, hominibusque plurimis, qui Causæ sunt communis boni, nostræque quam speramus felicitatis; indeque discimus quàm sit necessarium, & maximum hunc finem prosequi, & diffusâ erga eos benevolentia, tanquam unico in eum finem medio, uti. Hobbio tamen hic ut alibi bruta præfert hominibus; ideoque in *Leviathanis* cap. 3. ubi de Prudentia agit, asserit; *Sunt (inquit) animalia alia, quæ earum rerum quæ ad finem suum conducunt plura observant, & prudentius persequuntur, unicum annum nata, quàm puer decennis.* Mihi certè qui sæpe cum admiratione observavi solertiam puerorum in lusibus suis, & in aptis ad quæsitæ responsis, nec non memoriæ insignem felicitatem in linguis ediscendis, nihil unquam in brutis videre contigit quod cum his comparari possit; ideoque lectoris iudicio relinquendum censeo, annon hoc ab Hobbio potius malignè, quàm verè & ingenuè dictum fuerit. Plurium autem annorum experientiam, ætate præsertim maturâ, naturalitèr prudentiam generare sæpe agnoscit; nec tamen videt quòd hinc aliquid hominibus accedit supra bruta, quorum & ætas brevior est, & quibus parùm admodùm crescit ex ætate ingenium, quæque quod experientia didicerunt aliis, præsertim.

setrim loco aut tempore multum diffitis, adeo commodè communicare nequeunt ut homines possunt, & solent in maximum prudentiæ, ac felicitatis mutue incrementum.

§. XXVI. Verum missis tandem iis quæ ad Imaginationem, & Memoriam hominis pertinent, accedamus ad illa humanis corporibus propria, quæ ad affectuum regimen, eorumque determinationem ad bona potius quam mala aliis querenda, propius spectare videntur. In his autem illud supponitur velut fundamentum, quod in indicio tertio è naturâ animalium communi desumpto notavimus, Affectus qui circa Boni cujuscunq; prosecutionem occupantur, animalia omnia quibus insunt naturaliter magis juvare, & delectare, eaq; ideo in hos velut vitæ suæ, & valetudinis tutelam magis determinantur, quam ad procurandam sibi metipsis perniciem. Hoc supposito, duo sunt in humano corpore quæ efficiant ut tali affectuum suorum regimini præ cæteris animalibus diligentissimè velint prospicere; quorum primum efficit ut illud melius quam alia efficere possit; secundum, ut ipsius valetudini, vitæque adeo magis hoc sit necessarium quam cæteris animalibus. Siquid autem in alterutro minus certum Lectori videatur, meminerit velim hæc superpondii loco adjecta fuisse, summamque rei nostræ aliunde satis stabilitatem esse, nec inutile hæc hominibus propria hic recensuisse, ut alii saltem eorum usus felicius explicarent. Ipse certè non dubito, quin aliis insuper usibus hæc inserviunt: existimo tamen probabile esse quòd ad nobilissimos quos indicavi affectus non sint inutilia. Sunt autem illa (1) Plexus nervorum homini proprius; (2) Pericardii cum diaphragmate connexio, & huic affinis communicatio inter diaphragmatis nervum, ac plexum nervorum homini proprium, qui præcordiis præcipuè deservit. De his visum est tantum Anatomicorum observata patetis repetere, & quæ illi de affectibus hinc pendentibus gene-

generatim dixerunt, ad rem nostram accommodare. Patet autem affectus hominum vehementissimos in materia circa quam Leges, sive Naturales sive Civiles versantur, exeri; quoniam in his agitur de rerum & operarum humanarum divisione aut faciendâ, aut stabi- lienda, id est, de Meo & Tuo; quæ quidem homines maximè commovent; ideoque dubium esse nequit quin ea omnia in humano corpore quæ passionibus moven- dis, aut sistendis naturaliter inserviunt, muneribus suis in constituendo, & defendendo discrimine inter nostrum & alienum, id est, in tota materia legum naturalium, strenuè fungantur.

Imprimis itaq; de plexu nervorum pauca è Willisio libro de Anatome Cerebri *Cap. 26.* transcribam. Lector cui ad manum est Liber ille, doctissimum adeat Autho- rem ut dulcius è fonte bibat, & tabulam nonam quâ hæc depinguntur, inspiciat. Est itaque plexus nervosus homini proprius, juxta mediam cervicem in trunco nervi intercostalis consistens, qui præter fibras in vasa sanguifera & œsophagum dimissas, & furculos quos di- mittit in truncos nervi diaphragmatis, & paris vagi, & in nervum recurrentem, duos insuper utrinq; ramos dimittit versus Cor, quos alter paulò inferiùs oriun- dus assequitur, atq; hi pluribus tandem alterius lateris occurrentes plexum Cardiacum constituunt; indè pro- ficiscuntur tum nervorum insignes rami Cordis regio- nem obducentes, tum ansulæ nervosæ quæ tam arteriam quàm venam pneumonicam (præcipuos canales sangui- nis è quo spiritus, affectuum principia, ebulliunt) circumligant, idemq; nervus intercostalis arterias po- stea stringit subclavias ante ortum arteriarum verte- bralium ad caput sanguinem deferentium. “ Nervus
“ (*inquit Willisius*) intercostalis per hosce furculos inter-
“ nuncii specialis loco est, qui Cerebri & Cordis sensa
“ mutua ultra citraq; refert. Ex hoc comœatu cere-
“ bri conceptus afficiunt Cor, ejusque vasa una cum di-
“ aphrag-

“aphragmate commoveri faciunt, unde sanguinis mo-
 “tus & respiratio variè alterantur, & spirituum inde
 “procreandorum conditio nonnihil immutatur. *Addit*
 “*etiam*, ut cogitationes circa appetitus aut iudicii actus
 “(in quibus Prudentiæ ac virtutum vires conspiciun-
 “tur) ritè eliciantur, sanguinis fluctus in pectore co-
 “erceri, ac ipsius cordis inordinationes à nervis tan-
 “quam habenis regi, inque motus aptos componi o-
 “portet. Notavit etiam in dissectione, fœtui à nativi-
 “tate plexum prædictum valdè exilem fuisse, & mino-
 “re satellitio stipatum. Ac præterea in Cercopitheco
 “(quod quidem animal solertiam & passionem hominis
 “maximè imitatur) reperit aliquot furculos in Cor, &
 “appendicem ejus, ab intercostali dimissos, antequam
 “inferebatur in plexum quem vocat thoracicum, secus
 “quàm in cæteris animalibus. Plura non transcri-
 bam. Sufficit his indicasse hominem instrumentis hisce
 (præter vires mentis, aliæque fortasse in Cerebro non-
 dum detecta) ad affectuum regimen naturalitè instru-
 ctum esse; quod quidem ad institutum nostrum non
 esset inutile, etiam si his quadantenus similia in ipsis bru-
 tis ut pacatè inter se agerent, reperirentur. Verùm
 quandoquidem homini peculiaria sunt hæc, non potest
 non Mentem illius commonefacere curandum esse, ut
 gubernaculo in manus ipsius tradito diligenter affideat,
 eumque flectat peritè.

§ XXVII. Secundò autem attingenda venit connexio
 inter pericardium & diaphragma (quæ in aliis animalibus
 nulla est,) cui visum est adjungere communicatio-
 nem inter plexum prædictum homini proprium & ner-
 vum diaphragmatis, quippe, ut Willisius ibidem nota-
 vit, bini & interdum tres nervi ab hoc plexu in Ner-
 vum diaphragmatis mittuntur: nec omittendum est quòd
 ab eodem nervo intercostali, in quo hic plexus consistit,
 sparguntur innumeri rami per omnes infimi ventris
 partes, ut Cor cum omnibus quadantenus consentiat.

Nimius

Nimius essem si hæc singula persequi conarer, immò & temerè facerem si de singulorum horum nervorum usu (qui mihi nondum videtur satis exploratus) pronunciarem. Sufficit ad nostrum institutum pauca tantum de generali eorum usu dicere, de quo inter Anatomicos constat, eos scilicet (1) motibus imprimendis, aut sistendis inservire, (2) doloris aut voluptatis sensum cerebro deferre à partibus quæ in inferuntur, (3) & in consensum trahere alios nervos quibus implicantur. His suppositis assumo (id quod innumeris experimentis constat) Cor nostrum ac diaphragma, & omnia infimi ventris viscera, stomachum puta, hepar, lienem, vasa etiam spermatica, &c. variè affici in omnibus vehementioribus passionibus circa bonum aut malum, nostrum vel alienum, præsertim cum res nostra alienis ex natura rerum implicari observatur, quod propter notam conditionis omnium hominum similitudinem semper facile est observatu. Constat autem motus hosce nervorum in hæc viscera implantatorum ministerio fieri, non excluso fortè sanguinis per arterias delati concursu. Ex his colligo, Cor hominis in ejusmodi passionibus ideo magis quàm cæterorum animalium affici, quia per peculiare quos dixi nexus nervorum & pericardii cum reliquis visceribus communicat seu consentit; & quia tam Cor ejus, quàm reliqua viscera in affectibus omnigenis à fortioris Cerebri viribus, spirituumq; agiliorum impetu commoventur. Quoniam autem cor & sanguis inde propulsus est vitæ, ac valetudinis, omnisq; adeo voluptatis quæ fruimur scaturigo, necesse est ut affectus qui vehementius ejus motum juvant vel impediunt in hominibus quàm brutis, sentiantur majoris esse in nobis momenti, quàm in illis sentiri possunt, quorum Corda tot modis cum visceribus suis non consentiunt: ac insuper eorum Cerebra sunt signiora; spiritusque, sive in sanguine, sive in nervis considerentur, minus agiles sunt minusq; copiosi. Quanti autem sit ad rem nostram momenti, ex ipsa corporis nostri fabrica nos constanter moneri de necessitate affectus

nostros diligentissime regendi, illi facile intelligent qui hoc expendent, summam virtutum omnium, totiusque adeo observantiae Legibus naturae praestandae contineri in affectuum regimine, qui versantur circa divisionem rerum omnium inter omnes faciendam aut conservandam. Verum quoniam ex Anatomicis nostris observavi, praeter generalia de quibus egimus, duo specialia phenomena e vinculis his inter cor & alias partes nobis intrinsecas intercedentibus accuratius explicata, risum, nempe, & suspirium, cogitare subit animum haec esse quaedam principuorum in nobis affectuum symptomata, illum effusa latitiae, hunc autem doloris; reliquos autem omnes affectus his similes esse, ut e paritate rationis sperare liceat eorum quoque accidentia posthac pariter explicari posse: statui igitur haec velut specimina eorum quae supra generaliter diximus breviter exhibere, & ad scopum nostrum dirigere. In primis itaque e Willisio in capite citato notamus quod e communicatione supra tradita inter plexum homini proprium & Nervum diaphragmatis, patet causa genuina cur risibilitas sit proprietas humanae naturae, nempe quod una cum Corde, diaphragma e jucundo imaginationis motu afficitur, & nervorum ab hoc plexu exeuntium commeatu sursum trahitur, ac in iteratos veluti subsultus instigatur; unde, quia pericardium illi accrescit, Cor ipsum ac pulmones pariter commoventur; dein quia idem nervus intercostalis cum nervis maxillaribus superius continuatur, cachinno in pectore edito, una oris & faciei gestus patheticè respondent. Plura habet Willisius. Et ab his nonnihil diversa Lowerius: quae tamen cum his conciliari possent. *Tract. de corde. cap. 2. pag. 90.* dignus est locus quem Lector inspiciat. Ego in rem nostram adjicio risum suavissimum esse vitae humanae, amicae praesertim societatis, condimentum, nullumque fere ejus usum esse in solitudine, aut in affectibus qui grave aliquod malum spectant, ut ira, invidia, odio, metu, proindeque numerandum inter ea quae saepissime hominum convictum gratum faciunt, raro

rarò autem insuavem. Quoniam autem hic motus per intervalla repetitus mirè placet, omnemque tristitiæ molestiam strenuè excutit, colligere licet humanam naturam, cò ipsò quòd ad moliendam suà conservationem aptè fabricata est, in hanc quoque societatis illecebram homini propriam propendere, adeoque hætenus connecti inter se naturaliter nostram ipsorum curam, & aliis placendi studium. Suspirium autem, etsi humano generi non est proprium, in hominibus frequentius observatur, nec in aliis animalibus, quantum memini, inter signa doloris aut melancholiæ numeratur; atcunque verò propter nexum inter pericardium humanum, & diaphragma (cujus motu efficitur) majus quàm aliis animalibus affert Cordi hominis nocumentum; ejus quippe motus vitæ humanæ necessarius, extraordinario diaphragmatis annexi motu turbatur: à raro quidem suspirio parùm tantùm molestiæ affertur, verum si frequens sit ac diu perseveret, Cor mirum in modum de lassatur, & officio suo impar fit: Proximè accedit hoc malum morbo illi quem singultum medici appellant, qui, ut Lowerius in *Tract. de Corde. cap. 2.* rectissime tradidit, licet ventriculo noxam atque occasionem sæpe debeat, diaphragmatis propriè affectus est, qui licet cum brevitas est ejus mora nos parùm lædat, cum tamen præservat, & aliis symptomatibus (quæ ex Hippocratis aphorismis Medicis sunt nota) supervenit, mortis sæpe est nuncius & ex parte quidem causa. Cogitanti autem mihi de suspirio velut doloris consequente, in animum venit probabilis (ut videretur) conjectura de causa Lachrymarum quæ inter doloris effecta sunt, & humano generi fere propriæ. Opinor, scilicet, in dolore sanguinis motum, circa venarum & articularum extremitates in capite, obstrui aliquatenus, ut tam libere circuitum suum peragere non possit, (nec desunt aliæ harum obstructionum in hoc affectu indicia) quo casu glandulæ lachrymales, (quarum explicationem Stenoni debemus) partem æqualem è sanguine copiosius collere possunt, atque per suas in oculos aperturas effundere. Huic conjecturæ

jecturæ faciendæ primam mihi occasionem dedit egregium illud Lowerii experimentum, quo postquam ligasset in capite vivo venas jugulares, partes omnes supra Caput mirè intumescabant, Lachrymæ copiosè fluebant, & saliva tantâ copiâ ex ore profluxit, acsi mercurium sumpsisset. Legatur experimentum multis nominibus utilissimum apud ejus auctorem iu capite prius laudato, & conjectura fortè non videbitur inanis: Ideò autem fortasse solus homo lachrymatur, aut quia majores illius sanguini in dolore contingunt Obstructiones, pro magnitudine cerebri, et animadversivæ facultatis acumine, aut quia sanguis ejus copiosior, calidior, & ocyus in capite motus, obstructiones ejusmodi minus ferre potest, quin separetur liquor falsus è glandulis unde prorumpant Lachrymæ. Quinetiam si nullæ sint in dolore, qualis supponimus, in cerebro obstructiones, si tamen eo in affectu vel crassior sit sanguis, quàm ut solitos meatus pari facilitate pertanseat, vel si contrà magis rarefiat, aut tantillo celerius versùs caput à corde impellatur, quoniam per ejus anfractuosa canales transitus celerior in venas non conceditur, necessariò magis tumescent arteriæ, & eadem exundationis in lachrymas præbatur causa, acsi obstructiones, quales supponimus, ejus cursui sese opposuissent; quæ quidem è principiis hydragogicis facile possent probari. Quocunque interim modo res hæc contingat, eruptio lachrymarum ex his obstructionibus indicio sit, majus periculum hominis valetudini imminere è dolore admissò quàm aliis animalibus; fero enim toto evacuando, postquam alibi in capite eruperit, vix sufficient glandulæ Lachrymales, licèt nonnihil ex ea evacuatione levaminis accedat. Obnubilatio autem phantasie, & variorum morborum symptomata quæ juxta varium dolentium statum & dispositionem corporis sequi solent, præsertim in melancholicis, manifestum faciunt, totum doloris malum non egeri lachrymis, quæ in paucis maturæ ætatis viris conspici solent. Observatum autem est Cervum, cujus sanguis

sanguis, præsertim cum per venationem incaluit, & in motum celeriores concitatus fuerit, ad sanguinis humani statum accedit, cum irruentium canum impetum repellere nequit, mortemque videt appropinquantem, in lachrymas prorumpere.

Verum ut speculationes has abrumpam, hoc ultimo notandum est, manifestum esse multiplici experientia omnium passiones humanas, nisi rationis freno coerceantur, innumeris morbis, præsertim hypocondriacis, quibus homines præ cæteris animalibus obnoxii sunt, originem fomitemque dare, easdem autem à ratione gubernatas vegetos homines, agiles, ac vividos, & ad omnia munia idoneos, facere. Ideoque eorum regendorum studium ad vitæ nostræ suavitatem esse summè necessarium, siue horum affectuum causæ nobis fuerint nunc tandem inventæ, siue adhuc ignotæ maneant, aut ulterius quærendæ. Ab hoc effectu, satis certè noto, provenit necessitas quærendi regulas quasdam rationis, quibus illæ intra fines certos contineantur; illæ verò non aliæ sunt quàm quæ præcipiunt ut exerceantur solummodo in mediis ad finem maximum optimumque, commune scilicet bonum, conducentibus.

Media autem ad hunc finem in hominum potestate posita, sunt illæ tantum actiones liberæ quibus aut fit, aut conservatur divisio rerum & operarum multarum ejusmodi quæ ad omnium felicitatem plurimum facit. Regulæ autem illæ sunt ipsissimæ Leges naturales uti postea ostendemus, & actiones ejusmodi sunt actus justitiæ universalis, seu omnigenæ virtutis ejusmodi Legibus conformes. Quapropter ex his concludere licet, ea omnia in humano corpore quæ efficiunt, ut aut facilius possit affectus regere, aut ut hoc facere ipsi magis sit necessarium quàm brutis, plurimum conducere tum ut Leges naturales cognoscat, tum ut aliquantisper propendeat ad ea faciendæ quæ in illis imperantur.

§ XXVIII. Quæ restant paucissimis absolvemus; ad indicium igitur quartum animalibus omnibus commune à propensione ad propagandum suum genus desumptum, hoc solum (quod observavi) habet corpus humanum quod ipsi peculiare est, nempe quòd ejus propensiones ad venerem, non limitatæ sunt ad quasdam anni tempestates, ut cæterorum fere animalium, sed quodammodo perpetuæ sunt. Hinc autem fit ut hominibus plerisque necessaria sint connubia, & prolis suscipiendæ appetitus vehementior hinc sequitur; nec ab his divelli possunt appetitus, immò & pacta, circa alimoniam & regimen familiæ. Quoniam autem hæc omnia à sanguinis humani partibus agilioribus, & à majore vi vasorum spermaticorum proveniunt, necesse est ut pariter majora sint inter homines quàm inter bruta, major itaque erit familiæ alendæ regendæque cura, quæ sine cognitione legum naturalium, & propensione aliqua ad earum observationem nulla esse potest. Nihil enim in bonum familiæ præstari potest nisi fiat, & conservetur aliqua divisio rerum & operarum mutparum in eum finem. Hoc autem in unius familiæ cura intellecto & approbato, evidens aded est rationis paritas in illis quæ pariter necessaria ad felicitatem aliarum familiarum, ut necesse sit, ut talis divisionis necessitas similiter intelligatur, nec ratio sufficiens dari potest cur non similiter approbetur, atque ita se extendat ad totum genus humanum. In cognitione autem & approbatione hujusce divisionis ad omnium bonum necessariæ, legis naturalis cognitio & approbatio continetur. Interim modus quo particule sanguinis seminales & activæ prolis generandæ conceptum, & appetitum faciunt secundum hypotheses quasdam physicas, à Physiologis explicandus est; nam cum hæ particule sensus nostros fugiant, ex observatis, ac historia naturali eorum effectus motusque singuli ordine suo explicari nunquam poterunt. Ego autem ab initio mecum statui ab ejusmodi hypothesebus absti-

abstinere; eam sibi quisque sumat quæ observatis & rationi suæ optimè consentit. Nostro enim instituto visum est satis ostendisse, *soporis* seu appetitum conservandi educandique prolem in lucem editam, esse tantum continuatum appetitum eam generandi, seu efficiendi ut existat; qui in se continet oppugnationem causarum existentiam ejus prohibentium. Sed hac de re quantum sufficit antea dictum est. Illud tantum hîc adjiciendum est, quod quoniam proles humana diutius est imbecillis, & opis parentum indiga, certum est diuturnitate temporis, & longo usu seu exercitio amoris parentum, eum affectum in iis invalescere, ut eò ægrius ferant quodvis malum præcipuè mortem ei accidere, quò diutius ejus educationi operam navârunt; ipsaque adèò difficultas homines ad commune bonum instituendi, quoniam spe, in eorum natura fundatâ, vincitur, efficit ut majore studio & industriâ parentes id ipsum moliantur, & *soporis* specimina indies edant longè majora, quàm quæ in aliis animalibus uspiam conspiciantur.

Quinetiam, eò diligentius observanda sunt indicia omnia ex hoc capite deducta, quoniam in hoc ultimo resolvitur, & reciprocus amor liberorum erga parentes, & mutua consanguineorum benevolentia quæ ad amorem erga totum genus humanum tandem perducet. Postquam notum fuerit ex historiis optimæ fidei (quâ solum ratione pridem facta cognosci possunt) omnes homines ex iisdem olim parentibus prognatos fuisse.

Ad ultimum indicium ab integra simul compage animalium, conjunctisq; actionibus sumptum, referenda est aptior adhuc generalis confirmatio hominum ad societatis amicæ munia obeunda, & manifesta arctioris inter homines quàm bestias consociationis effecta in Civili regimine conspicua, quod per universum terrarum orbem semper, saltem per patres familias, locum obtinuit. Factemur tamen id soli corporum fabricæ non tribuendum esse

esse, uti in brutis, sed gubernatrici menti longè magis, quæ in iis velut in puppi clavum tenet. Hoc autem in loco non tam singularum aliquot partium edisserenda sunt privilegia, quàm aptissima omnium inter se dispositio, quâ plus possunt ad auxilium aliis ferendum, quæ tamen in effectis faciliùs sentiri quàm in ipsis explicari potest. Notandum tamen est, eas omnes fere ideo aliquanto majora præstare posse, quòd determinantur influxu amplioris Cerebri, Sanguinis, spirituumque copiosiorum, & Cordis faciliùs gubernati per nervos ei proprios. Visum est tamen in duabus hominis partibus insigne quiddam notare, quo ad amicam societatem homo magis fit idoneus, in vultu scilicet, & manu. De vultu observavit olim Cicero, eum in nullo alio animante reperiri, quippe in illorum facie tot cogitationum & affectuum indicia nusquam ostenduntur. Hæc autem communioni inter homines incipiendæ, servandæque admodum sunt opportuna, in solitudine nulli sunt usui. Ea sanè signa quænam sint percipimus omnes, exprimere autem sigillatim vix possumus; facillimè autem observantur hæc, Rubor faciei in verecundia, Pallor in metu & ira: hæc duo indè in homine sunt conspicua, quòd pellucida est illi faciei cuticula, adeò ut sanguinis qui ei suffunditur copia vel inopia, motusque varii faciliè percipiantur. Quinetiam ex eadem cuticulæ illius pelluciditate, homini propriâ, provenit pars magna eximie illius pulchritudinis quæ in humano vultu relucet, quæque ad benevolentiam conciliandam inter homines plurimum valet, ideòque non erat silentio prætereunda. Hinc enim & sanguinis color vividus cuticulæ colori detorè admistus conspicitur, & ejusdem motus varii, pro affectuum varietate, jucunda admodum spectacula, percipiuntur. Accedunt insuper risus, fletusque, passionum symptomata ad societatem condiendam, & ad arcendam sævitiam non inutilia, quorum causas humano generi proprias jam antea innuimus. Reliquæ omnes in cujusque vultu diversitates pro affectuum varietate, quæ

quæ, singulæ enumerari vix possunt, oriuntur aut è tot variis sanguinis nostri motibus qui aliquatenus percipiuntur per mutationem coloris in faciei cuticula, aut insuper è motibus musculorum ad oculos reliquâq; faciem, pertinentium, qui cientur à nervis quinti aut sexti paris, qui originem præbent nervo intercostali, adeoque communicant præ cæteris cum plexu hominis proprio. Ex his fit ut quadantenus in Natura hominis propria fundetur illud dictum; vultus est animi imago, indices oculi. Quinetiam insignis illa facierum diversitas, à qua fit ut inter tot myriades vix duo reperiantur similes, utilissima est ad societates firmandas; hinc enim facilè internosci possunt omnes, ut discernat quisq; eum quocum pactum quodvis iniverit, aut negotium suscepit ab aliis quibuscunque, & testimonium minimè fallax ferri possit de iis quæ quisque dixerit, fecerit, aut perpetrare conatus fuerit. Hæc autem fieri non possent, nisi esset aliquid in faciebus hominum, quo alii ab aliis distinguerentur. Manus autem humanæ cum brachio consideratæ fabrica planè singularis est, ejusq; vires multiplices ad agriculturam, inferendas arbores, ad ædificia munimenta, navigiâq; extruenda, ac ad alia omnia artificia mechanica, nullius pene essent usus nisi homines alii aliis subsidia mutua pararent, & in amicas societates coirent. Defuit mihi opportunitas Simiam, aut Cercopithecum dissecandi, ut per omnia compararem eorum pedes anteriores qui manum nostrarum figuram imitantur cum hominis manu, brachio, humerôq; dissectis. Verùm absq; anatome constat & nulla effecta tantæ dexteritatis ab iis animalibus produci, quantam ostendunt hominum opera modò nominata, & musculos tam extremæ manûs, quàm brachii, humeriq; humani, pro mole corporis, robustiores esse, & articulos in omnem partem multò magis esse versatiles. Manifestum etiam est in homine os brachii propriè dictum, illud nempe quod inter cubitum & humerum intercedit, valdè longum esse adeò ut ossa cubiti in carpo terminata, longitu-

tudine excedat; & adeò commodè scapulæ (quæ non à latere ut in brutis, sed à tergo sita est) inarticulari, ejusque musculis regi, ut manus eo de causâ à se invicem longè magis deduci possint, aut etiam retrorsum verti, nec non retrorsum adeò incurvari, ut magnam molem aut pondus complexu suo tenere ac attollere possint. Hoc autem naturæ artificio planè singulari, & vere mechanico fit, ut manus hominis non solum accommodetur ad motus ac operationes longè plures, sed ut vires acquirat multò majores tam in sustinendis, & absportandis ponderibus, quàm in imprimendo rebus aliis impetu. Enimvero cum manu sustinendum est & portandum pondus grave, ipsa cum pondere quodprehendit, ita ad latus dimittitur per motum articulorum brachii, ut à linea directionis quàm minimè distet; unde fit ut pondus minimâ vi libretur super centrum gravitatis totius aggregati, quod è corpore nostro & pondere sustinendo constituitur. (Linea autem directionis est recta illa quæ duci concipiatur à centro prædicto gravitatis ad centrum terræ.) Atque hoc sponte faciunt qui principia Centrobaryca non degustârunt, solâ experientiâ docti, quod fieri non posset nisi manus ita commodè humero & erecto corpori adaptaretur. Contrâ autem cum à manu nostra impetus in corpus leviusculum imprimendus est (in lapidem *v. g.* projiciendum, aut in malleum, aliudve instrumentum) è commodissima hac manûs fabrica fit ut discamus eam elevare; unde quia longius à centro sui motûs distat, celerius movetur majorq; vis imprimitur. Quemadmodum in funda longiore, propter distantiam majorem à motûs sui centro, major vis lapidi projiciendo (cæteris paribus) communicatur. Centrum autem motûs a quo manûs distantia, viriûmque adeò incrementum computatur, non semper est in articulatione brachii cum scapula (unde tamen hominis ictibus vis quædam accideret, cui par nulla in aliis animalibus reprimatur,) sed multis in casibus, cum nempe totum corpus atque ideo humerus unâ cum brachio in
feriendo

feriendo movetur, centrum illud est in pede cui insistimus, & distantia à manu elevata ad pedem computanda est ut intelligatur incrementum celeritatis, & impetus inde fluentis. Hinc autem major manibus nostris vis accedit, quæ etiam, quia erecta figura homini soli competit, nobis est planè propria. Adjiciendum tamen est, plurimorum per totum fere corpus nostrum musculorum vim elasticam & ad ciendos hujusmodi motus conspirare, et ad eosdem, postquam incepti fuerint, accelerandos, unà cum distantia prædicta à centro concurrere. Sunt equidem hæc potentia majoris instrumenta talia, quæ converti possunt in cædes, aliæque mala aliis inferenda. Nihilominus manifestum esse reor ea omnia quæ omnes generatim homines potentiores faciunt, servato in aliis hominibus potentia æquilibrio, singulis argumenta suppeditare, ut alios potentia suâ juvare potius velint quàm lædere, adeoque benevolentiam mutuam suadere, quam conamur stabilire: id autem his propositionibus probatur gradatim.

§. XXIX. 1. Potentia aliis lædendi quæ pari aliorum potentia lædendi (per defensionem aut ultionem) libretur, nemini qui sibi cautè prospicit argumentum præbet idoneum ut alios potius lædere conetur, quàm à noxa attentanda abstinere. Manifestum enim est quia paria utrinque supponuntur potentiarum momenta, hætenus nullam poni causam cur lanx in unam potius partem inclinarer, quàm in aliam. Immo è contrà, quia si certamen ineatur, certum est utrumque decertantium interfici posse aut mutilari, certum etiam neutri è victoria tantum accrescere, quantum ille amittit qui in pugna occiditur; nec quantum ille periculo exponit qui belli alex vitam suam committit, utriusq; interest certamen non iniri. Periculum vitæ meæ plus mihi detrahît boni, quàm mihi accedere potest ex eo quòd in pari periculo sit hostis mei vitæ; nec illius ideo augetur securitas quoniam incerta

incerta est mea, sed utriq; hinc aliquid decedit quod neutri cedit in emolumentum. Immo si missâ aliquantisper vitæ ac valetudinis consideratione bona tantum spectemus externa, notissimum est non omnia victorum comoda victoribus in prædam transire, sed ab illis plura acquiri qui paci conservandæ student, quâ partis frui licet.

2. Potentia autem alios juvandi pari aliorum potentia juvandi librata, idoneum unicuique suggerit argumentum ut alios juvare velit, præsertim cum id absque detrimento nostro fieri posse certum sit. *Æstimationem* enim habet aliquam boni, adeoque sufficientem causam movendi voluntatem humanam compensatio possibilis: præsertim cum plerumque beneficentiâ nostrâ (cujus compensatio saltem possibilis est) nihil nobis decedat quod in rationes venire dignum sit. E collatione hujus propositionis cum priore, patet consequentia (utut supponantur pariter contingentia) potentia in benevolentiam determinatæ majorem habere vim animum ea prospicientem impellendi in benevolentiam, quàm habeant consequentia potentia in maleficio determinatæ animum in eam partem alliciendi; quod ad rem nostram satis est. E provisis enim consequentibus actionum suarum mens præcipuè movetur. In priore casu possibile esse prospicimus ut malum aliis inferamus, pariterque possibile ut ab illis malum patiamur, utrinque malum est æquale, nihil autem quod voluntatem, quæ boni majoris est sequax, alliciat; in posteriori bonum prospicimus quod & facere, & recipere possimus, nihil autem detrimenti quod lancem huc inclinantem retrahat: ne possibile quidem hæc est ut uterque hujusmodi actibus aliquid amittat, & plus hæc alteri accrescit quàm mihi decedit. Innocentiâ humanitate, præstando pacta de tuendo communi bono, aliis prodesse possum, mihi interim, si ritè expendantur omnia, nihil detrahitur; immò hæc ipsa faciendo internè magis convalesco, & delector, & spes

spes feritur, non ingrati proventus ab aliis reddituri ; qui, si quis sit, omnino vix tantillus esse potest quantillum ejusmodi actibus mihi met detrabo, ut omnibus illud impendam. Quippe, ipse (si spector qualis unusquisque est solus & absque aliorum benevolentia, pace permiffa, & auxilio) tantillum habeo, ut ne mihi quidem soli sufficiam, sed adeò sum extremâ necessitate undique cinctus ut aliis inserviando conditionem meam deteriore facere vix possim ; quod manifestò intelligetur ab eo qui statum hominis in bello omnium contra omnes, ex omni parte injusto, supponit. Non enim opusest cum Hobbio asserere, bellum hujusmodi justum esse, & per rectam rationem singulorum, omnia sibi met necessaria esse statuentium, necessarium ante quàm Societas Civilis constituatur. Agnosco enim libenter, non sine fructu considerari posse, Quanta mala ex injustitia universali, & falsis hominum quodlibet cunq; judiciis omnia sibi met arrogantium, proficere possint. Hoc autem longissimè distat ab Hobbii errore, qui rectam rationem omnium extra Civilem Societatem positorum omnes in hæc mala necessariò deducere docuit, ut nullam ad benefaciendum vim rationi relinqueret, præterquam quæ à regiminis Civilis auctoritate proveniat. Nos autem contrà affirmamus & impossibile esse ut recta ratio omnia nobismet solis arrogare doceat, immò eam jubere ut benevolè consentiamus in divisionem faciendam, & stabiliendam, quâ unicuiq; aliquid proprium fiat ; idque ut aliis multis de causis, ita etiam quia facile præsentit Iliades malorum omnibus communium, ipsisque adeò singulis imminere, supposito tantum quòd singuli sui solum rationem haberent, & inexplebili libidine omnia sibi arrogarent. Dux propositiones præcedentes ad rem nostram faciunt, si uniuscujusvis potentia, unci tantum alterius potentia librari consideretur. Verum res adhuc clarior evadet si consideremus.

3. Potentiam singularis cujusslibet lædendi aliis longè superari à potentia plurimum vel omnium quâ se defendant, aut injuriam illatam ulciscantur : & 4. potentiam cujusslibet quæ aliis benefaciat longissimè superari à potentia remunerandi quæ pluribus aut omnibus inest. Hæc enim vehementissimè nobis suadebunt ut vires nostras quantascunque ad alios potius conciliandos quàm lædendos determinemus. Nec sane cogitari potest quòd semper ita distraherentur omnium vires, ut unus in hoc bello cum unico dimicaret; quocunque enim casu contingat, ut impar hominum numerus congregiatur, duo in unum (ex hac hypothesi) bellum gerent in certiorum ipsius perniciem; & si par primò numerus inter se concurrerent, unius morte ad imparitatem res rederegetur. Verùm hæc videntur abundè sufficere ad probandum quòd vires ipsæ hominum dum circiter æquales supponantur, argumenta potius suggerant ad mutuam benevolentiam, quàm ad mutuam perniciem attentandam. Reliqua autem quæ naturæ humanæ propria esse ostendimus, id ipsum suadent fortius, ut ostensum est.

§ XXX. Hic autem Lector observari velim quòd Hobbius nihil uspiam attulerit hoc modo naturale ac intrinsicum corpori aut menti hominis, quod necessarium suggerat unicuique argumentum, aut aliter necessarium homines determinaret ut omnia sibi solis singuli vendicarent, sed aliquando passionibus id imputare, quod antea refutavimus, aliquando generaliter tantum dicere quòd *æquas societatis Conditiones ferre solint, etsi ipsam societatem appetant*, de Cive Cap. 1. §. 2. in annotatione primâ : Respondeo autem, etsi aliqui sint homines qui aliquando conditiones societatis necessarias, & æquas nolint accipere, natura tamen nec rerum omnium, nec quæ illis intrinseca est eos docet, aut determinat ut eas conditiones nolint ferre. Mores in quos quidem aliquando temerè incidunt, & à quibus aliorum plurimorum immò & ipsorum vita sæpè diffidet, non sunt imputandi naturæ

natura humana, aut universi, sed ut ipsi sunt contingentes, contingentem habent causam, temerariam nempe arbitrii illorum liberi determinationem. Qui de natura quicquam pronunciare velit, expendat oportet constantes, & necessarias, ac intrinsecas rerum omnium, hominis præsertim, vires & conatus quibus ipsius vita, & ordinaria felicitas conservatur, potius quam perturbaciones illas accidentales quibus labefactatur: certum enim est dum vivimus & valemus, vitæ ac valetudinis causas esse fortiores iis quæ nos perturbant, adeoque naturam nostram ex iis æstimandam esse. Par est ratio in pronunciando de toto genere humano, seu de hominum omnium sæculis omnibus quæ sibi invicem ut fluminis partes succedunt. De moribus autem hominem licet contingenter, tamen ut plurimum verum est, quod velint Conditiones æquas societatis accipere, quod è factis manifestum est, quoniam videmus eorum voluntate societates tales ubique pridem factas, conservari sæpius & diutius, quàm dissolvi; velle autem conservare societatem Civilem, aut cum alia civitate pacem servare, est tantum constans seu continuata voluntas eam constituendi. Immo aliquantò difficilius est constantiam hanc tueri, quàm societatem primò inire; illa tamen difficultas à plerisque omnibus rationis & naturæ suæ viribus quotidie superatur.

Denique hominis Natura non Mentem tantum & Corpus, partes ejus essentielles, sed & earum inter se conjunctionem complectitur. Ideoque visum est observare, hincetiam perducì posse homines in cognitionem & expeditionem boni pluribus naturis communis, immò & Societatis & Regiminis, quòdque hæc voluntati Causæ Primæ congrua sunt & grata. Sentimus enim in nobismet ipsis corpus nostrum naturaliter ideoque divinitus, non tantum uniri Mentibus nostris, verum etiam illarum regimini subjici in actibus plurimis memoriæ, affectuum, & motuum præcipue muscularium. Hinc autem velut

affixâ Menti idæâ seu exemplari politiz perpetuò admonemur, quàm diversæ res, propter subsidia quæ afferant mutua, velut unum aggregatum necessario considerandæ sunt, dum causas quærimus feliciter vivendi; quàm necessarium est, ut è partibus nostris aliæ ab aliis determinentur; quantum profit ordo partium inter se, & quàm necessarius est ordinatus plurium causarum concursus ad omnes penè effectus naturæ nostræ gratos; quanto usui sint officia partium mutua, & quàm perniciosa sit aliarum ab aliis separatio, quæ mortem naturalem minuitur. His pertractatis, agendum est de Bono & quidem maximo, quod in nostra aliquatenus potestate posittum est.

CAP.

CAPUT III.

De Bono Naturali.

Bonum est quod rei cujuslibet, vel plurium facultates conservat, vel insuper adauget & perficit. His enim affectibus se prodit peculiaris illa convenientia rei unius cum altera, quæ requiritur ut huic Naturæ, præter alias, quicquam Bonum esse dicatur.

Convenientiæ vocabulo non sum usus in definitione Boni, quoniam valde Equivocum est. Ea tamen quorum actus motusve ad aliorum conservationem, vel virium augmentum, salvâ individui Naturâ, faciunt, meritò convenire dicantur. Siquidem non aliter judicare solemus an natura vel essentia cujuslibet rei, alteri conveniat necne, quàm per actionum inde profluentium effecta. Hæc scilicet facultates rerum latentes, & intrinsicam rerum omnium constitutionem pandunt; hæc sensus nostros feriunt, & rerum undè fluunt, nobis notitiam ingenerant: In actionibus respectuum seu Relationum omnium continentur fundamenta, in quibus explicandis tota ferè versatur Philosophia. Sic homini Bonum est quod vires animi, & corporis, aut alterutrius sine noxa alterius tuetur, aut facit ampliores. *καὶ τοι σὺ γινώσκεις ἀγαθὸν καὶ κακόν* Arist. Pol. l. 2. c. 1. de urbibus dictum. Quod autem de una quâlibet re dicimus, intellectum etiam volumus de rerum plurium serie, in quâ inseparabiliter connectuntur quædam proficua cum noxiis.

Comparanda enim sunt quæ nocent cum eis quæ profunt & à nocendi, aut proficiendi vi majore danda est denominatio. Hujusmodi autem Bonum quod, abstrahentes à Legum quarumlibetque consideratione, concipimus,

cipimus, Naturale Bonum libens dixerim, quoniam & Naturam quamlibet v. g. bruti, aut arboris respicit, quippe quorum vires servari possunt & augeri. Et præterea hujusmodi entia, ipsaq; Terra inservire possunt ad suas vel etiam nostras naturas conservandas, aut uberiore cogitatione perficiendas. Distinguitur autem ut quoddam latius patens à Bono quod dicitur Morale quod actionibus tantum & habitibus entium Rationalium attribuitur, & immediatè connotat convenientiam actionum v. g. cum Legibus, sive Naturæ, sive Civitatis alicujus; ultimò autem resolvitur in naturale Bonum publicum, ad cujus conservationem perfectionemque omnes Naturæ, & Civitatum, quæ justæ sunt, Leges unice nos dirigunt. Verum de Morali postea latius; nunc in Naturale aliquantisper animum intendamus. Postquam manifestum est factum Boni notionem, & Nomen non ad unum determinare illum qui de eo cogitat, aut loquitur, sed pariter referri posse ad singulos alios homines, immò & ad alia omnia quæ vitâ pariter fruntur, (ne quid insuper dicam de aliis naturis inanimatis, quæ conservationis, aut perfectionis ulterioris in ordine, motûve partium consistentis sunt capaces) descendendum est ad considerationem aggregatorum quæ ex pluribus, immò omnibus ejusdem speciei, animalibus fiant; addo etiam & ex omnibus ratione utentibus, quomodocunque differant, ut *Homo*, & *Deus*. Nam quemadmodum mens notione indefinitâ singulis communiter applicabili ea considerat, potest etiam singula quæ novit individua simul contemplari, & notâ (v. g. omnis) ad singula sigillatim ut ut non cognita se extendente sibi repræsentare, seu totum quod dicitur integrale singulos complectens componere, ac velut unum corpus (quod postea politicum dicemus) illud spectare, ut inquirat, quid illi bonum sit, aut malum, quod proinde bonum malumve commune, ac publicum humani generis vel etiam omnium Rationalium dicendum erit. Et è diversis quæ proponantur judicare quodnam possibile aut impossibile,

possibile, quodnam majus, aut minus fuerit. Nec illud in multis valdè difficile est, saltem generaliter statuere; Quippe cum eadem sit singulis, quotquot fuerint, Natura, quæ uni competit; è nota unius felicitàte, scire licet qualis sigillatim omnibus quærenda sit felicità. Patet enim mentis perfectiones naturales, & corporis sanitatem, vegetamque vim in quibus unius felicità tota est, complecti etiam, si universaliter diffundatur, omnem omnium felicitàtem; adeoque & graduum diversitatem, & mediorum generaliter necessariorum naturam parilem esse posse, & requiri ad omnes *v. g.* alimenta, exercitia, somnum, &c. propter identitatem inter partes & totum; hinc etiam quicquid vel uni totius hujus parti aliquid addit cæteris non mutatis, adeoque illæsis, id totam, ex illa aliisque partibus aggregatum, adauget. Uni homini qui prodest illæsis aliis omnibus, toti aggregato prodesse meritò dicatur: quod ad nostram ipsorum curam aliis innocuam ex intuitu boni publici unumquemque meritò possit animare.

§. II. Bonum ideo fatemur dici quod alteri convenit, adeoque; relativè dici, verum non semper refertur ad appetitum, nec semper ad unum, nempe ipsum appetentem. In his autem duobus turpiter sæpe erravit Hobbius (licet quandoque sibi contradicens vera scribat;) & his erroribus ceu fundamento innititur magna pars eorum quæ de jure Belli in omnes in statu Naturæ, & jure quidlibet imperandi in statu Civili perperam conscripsit. De sententia Hobbiana quòd Bonum ideo quidvis dicitur quoniam appetitur, vide *de Homine Cap. 11.*
 §. 4. *Omnibus rebus (inquit) quæ appetuntur Nomen commune est Bonum, &c. Cum alia alii appetant necesse est multa esse quæ aliquibus bona, aliquibus mala sint, &c. Sunt ergo Bonum & malum appetentibus & fugentibus correlata, &c.* quibus paria scripsit Libello *de Humana Natura Cap. 7. §. 1.* comparatâ cum 3. ubi motum illum in quo rerum conceptus consistere vult, sine ullo Judicii interventu *de Cerebro*

bro in Cor transire docet, & ibi prout juvat, vel impedit vitalem ejus motum, placere (inquit) dicitur, vel displicere. Quod autem cuique sic placet, id ipse Bonum appellat, quod displicet malum; & hinc ex constitutionis, seu temperamentorum diversitate diversa sunt de Bono sententia; naturaliter scilicet adeoque necessario & in statu Natura ex illius sententia (quidni & in Civili statu, ubi saniores Philosophi naturæ necessitatem existimant culpam tollere?) inculpate. Et de Cive Cap. 14. §. 17. Ea est natura hominis ut unusquisque id quod ipse sibi cupit fieri, Bonum; quod fugit, malum vocet. Itaque diversitate Affectuum contingit ut quod alter Bonum, alter malum; & idem homo quod nunc Bonum, mox malum; & eandem rem sibi bonam, alii malam esse dicat. Bonum enim & malum delectatione & molestia nostrâ omnes æstimamus. Scilicet hoc à natura hominis adeoque necessario & semper, immò inculpate ante leges Civiles fieri contendit, non ab evitabili culpa voluntatis. In Leviathan. Cap. 6. his habet paria, additque Bonum, Malum & vile intelliguntur semper cum relatione ad personam qua illis verbis utitur, cum nihil sit simpliciter ita; neque ulla Boni, Mali & vilis communis regula, ab ipsorum objectorum naturis derivata, sed (ubi Civitas non est) à natura persona loquentis, vel (ubi est) persona civitatem representantis; vel ab arbitro vel Judice constituto. Nos contra censemus res primò Judicari bonas, deinde appeti quatenus videntur saltem bonæ. Quodlibet ideo verè judicari bonum, quia effectus ejus seu vis Naturam re verâ juvat. Privatum bonum quod uni, commune quod multis prodest; non quia ex opinione sive verâ, sive falsâ appetitur, aut ad unum vel alterum temporis momentum delectet. Hominis natura postulat, ut Ratio rerum Naturas expendens & evidentia inde invariabiliter manante statueret prius quid sit bonum, idemque judicaret, (sive sua sive alterius res ageretur,) quàm id appeteremus, aut eo delectaremur: & brutorum est solo affectu, nulla ratione gubernato, rerum, actionumve bonitatem metiri. Talia tamen in se experiuntur homines jam brutescentes, &
hzc

hæc naturæ consentanea esse illis placet ab Hobbio audire. Ex hoc grege Hobbianorum augetur numerus. Nihilominus certissimum est & dementem malum pati, etsi sua ipsi dementia mirè placeat; & contrà medela ægro bona est, quamvis illam pertinaciter refugiat. Quin & ipse Hobbius aliquando ad sanam mentem redit, & quanquam alibi quidlibet bonum esse aut malum pro arbitrio imperantium, aut cujusvis hominis, semotà civilis societatis consideratione, frequentissimè inculcat; tamen *Leviathanis* Cap. 30. ubi inter officia summi Rectoris ponit ut bonas condant leges, aperte asserit *non omnes leges esse bonas, etiamsi ad utilitatem faciant Rectoris, & eas definit esse tales quæ ad populi bonum sunt necessaria, ac perspicue.* En populi bonum! quod certè commune est multis ab ipso agnitum, velut finem actus Legislatoris; finis autem prius cognitus supponitur, adeoque ejus natura prius determinata est, quàm Lex quid bonum malumve fuerit, populo præscripserit. Sic etiam *Leviath.* Cap. 6. Benevolentiam ac Charitatem definit *per actus, aliis bonum cupiendi*: nec definivisset, opinor, hunc effectum, nisi possibilem putasset. In Editione autem Anglicana *Leviathanis* agnoscit hunc affectum, cum se extendit ad homines universaliter, esse Indolem Bonam: In Latina Editione hoc omisit, ut non consistens (opinor) cum aliis ejus opinionibus. Enimvero Natura boni & efficacia rerum ad Naturæ unius aut plurimum conservationem, perfectionemque est prorsus determinata, & ex congruitate rerum cum omnibus Naturæ v. g. humanæ facultatibus, aut earum principiis, expenso etiam vel totius vitæ statu, vel partis ejus præstantioris, æstimanda est, non ex irrationali affectu & levi motu sanguinis, ex prima rerum apprehensione aliquantis per juvato, aut etiam impedito.

§. III. Magni autem est momenti ratam & immobilem teneri Boni notionem, quoniam hæc concussa & fluctuante necesse est ut incerta & instabilis sit omnis cognitio

tio nostra de Felicitate ; quippe quæ maximum est cuiusque hominis Bonum, & de Legibus Naturæ, Virtutibusque singulis, Justitiâ, &c. quæ nihil aliud sunt quàm ejusdem Boni assequendi Media, & Causæ quodammodo partiales.

Quanquam igitur propter peculiare quiddam in diversis hominum temperamentis aliquando contingit, ut alimentum, aut medicamentum uninoxium sit, quod plerisque innocuum, immò salubre esse experientia comprobavit ; cui simile quiddam observatum est in genio & moribus gentium in aliquibus constitutionibus aliis planè dissimilium ; hoc tamen non magis tollit consensum hominum de generali Natura boni, ejusque partibus vel speciebus præcipuis, quàm levis vultuum diversitas tollit convenientiam inter homines in communi hominum definitione, aut similitudinem inter eos in partium principalium conformatione & usu. Nulla gens est quæ non sentiat actus Deum diligendi, & præsentem jucunditatem, & futuræ spem ratam continere : & sic de cæteris quæ sequuntur instantiis. Atque hæc ipse Hobbius quandoque fatetur, ut *de Cive Cap. 15. §. 9.* & sequentibus : licèt aliquando in solo metu, ac opinione Potentiaæ honorem Deo exhibendum consistere declamitet, ut in *Leviath. p. 1. c. 10, & 11.* Nulla gens non sentit gratitudinem ἀντιπαρυσίαν erga parentes & benefactores toti humano generi salutarem esse. Nulla temperamentorum diversitas facit ut quisquam non bonum esse sentiat universis, ut singulorum innocentium vitæ, membra, & libertas conservarentur ; ideoque ubique prohibetur innocuorum trucidatio. Quæ ullius ἰδιουσυγκρασία non bonum esse judicabit singulis familiis, omnibusque adeò Gentibus ut illibata servaretur thori conjugalis fides? Atq; eadem de jure utendi, fruendique rebus externis ad vitam, valetudinem, famam seu honorem, prolis educationem, & amicitiaæ cultum necessariis dici possunt. In judicio de bonitate harum rerum de quibus toto Legum Naturæ

Natura & plerarumq; Civilium cura sollicita est, æque omnes ubique conveniunt, ac omnia animalia in motu cordis & arteriarum pulsu, aut omnes homines in opinionem de nivis candore, & splendore solis. Ipse etiam Hobbius Leges Civiles, id docere ait. In omni casu Legibus scriptis prætermisso (quos ipse fatetur penè infinitos esse, (c. 14. §. 14.) & infinitas lites parere posse) sequendam esse Legem æquitatis naturalis: Concedit itaq; Leges naturalis æquitatis cognosci absque ope Civilis Legis, & casus plures sufficienter inde determinari posse, quam qui à Legibus Civilibus, qui non sunt penè infiniti, determinantur. Nos hoc tantum contendimus, aliquot regulas æquitatis naturaliter adeò notas esse, ut in illis cordati ab invicem non dissentiant. Concedimus interim libentissime multa esse adiaphora, seu in quibus ratio humana universaliter pronunciare non possit, Necesse esse ad commune bonum ut res hoc potius modo geratur quam illo. In his autem locum habent variarum civitatum constitutiones variae, quæ licet antequam sanciantur sine crimine poterant impugnari, postquam tamen auctoritate publicâ muniuntur, & propter conscientiam erga Deum, cujus vices gerunt Magistratus, & propter communem civium felicitatem, pacemque cujus securitas ab inviolatâ imperantium auctoritate præcipue pendet, summâ religione sunt observandæ. Quippe evidenter magis conducit ad commune bonum, ut in adia-phoris & dubiis sententia Magistratus valeat, idque pro bono habeatur à subditis, quod imperanti tale videtur, quam ut æternæ inter eos lites ea de re maneant, unde bella cædesque, quæ extra dubium mala sunt, merito forent expectandæ.

§. IV. Est & alius Hobbii Error circa Bonum, nempe quod objectum voluntatis humanæ sit id quod unicuique videtur bonum sibi; de Cive c. 1. artic. 2. Idem ferè sic exprimitur de Cive c. 3. §. 21. *Unusquisque presumitur bonum sibi naturaliter, justum propter pacem tantum & per accidens* querere

querere. Nempe justum alienum respicit bonum, quod non existimat quemquam querere, nisi ex metu malorum è statu belli profluentium. His consentiunt quæ suprà citavimus loca, & innumera passim per ejus scripta dispersa idem innuunt. Hinc manat illud *Cap. 2. §. 8. Quis, quid voluntariè sit, propter aliquod bonum sit volentis.*

Hæc autem omnia eò tendunt, ut evincat homines ita comparatos esse, ut eorum Naturæ repugnet, adeoque planè impossibile sit ipsis quicquam appetere præter sua commoda, suamque gloriam, *Cap. 1. §. 2.* Hæc autem cum perspicuum sit unumquemque ex dominio in alios uberius assequi posse quàm è societate cum aliis, omnes hoc naturaliter appetere, adeoque in bellum adversus omnes dominationis querendæ causâ ferri; solo autem metu à bello detineri, & ad societatis conditiones accipiendas impelli. At si queramus quid eum in sententiam adeo omnibus Philosophis repugnantem duxerit, illud unicum videre possum, quod in eadem Sectione ipse obiter innuit, ubi *Naturam* interpretatur per *affectus omni animali insitos, donec nocumontis vel præceptis fiat ut appetitus præsentium, memoriâ præteritorum retundatur.* Æstimat ille naturam humanam, & objectum adæquatum voluntatis, ex affectibus illis qui usum Rationis, experientiam & disciplinam anteverunt, quales reperiuntur in infantibus & amentibus; videatur ejus præfatio ad *Librum de Cive.* Ego verò cum Philosophis (quantum scio) omnibus naturam hominis è Ratione potius metiendam existimo, adeoque voluntatem se extendere posse ad ea quæ Ratio convenientia cuilibet naturæ esse dictaverit; siquidem affectus ejusmodi irrationales perturbationes potius animi (adeoque præternaturales) dicendi sunt; quod & ipse Hobbius etiam, post editum *de Cive* Librum fassus est in *Libro de Homine cap. 12. §. 1. Fatemur etiam nos fieri posse fortè per malum liberi Arbitrii usum, ut homo quispiam angusti (suo vitio) pectoris, nihil præter se consideret, adeoque nihil fere velit, nisi quæ sibi judicat commoda; verùm in nullo unquam homine*

homine præter unum Hobbium talis voluntatis signa observare potui. Alii certè generosioris sunt animi, qui non tantum id bonum existimant quod sibi bonum est, verum quicquid facit ad conservationem aut perfectionem, ordinem & decorum humani generis, vel etiam totius quod cogitare possumus universi, id demum bonum existimant, id volunt ac cupiunt, id futurum sperant, eoque præsentì gaudent. Nec quicquam video quod impedire possit, quo minus quod cuivis Naturæ convenire posse judico, id illi fieri velle possim; immò & quantum in me est anniti ut fiat. Id autem omne intra fines objecti adæquati facultatis cujuslibet (adeoque & voluntatis) circa quod illa facultas possit exerceri. Huc pertinet quod præcipit Aristoteles de *Legislatore Pol. Lib. 7. c. 2. ad finem.* τὸ δὲ νομοθέτε τὸ ἀποδιδόναι ἐστὶ τὸ θεάσασθαι πόλιν, καὶ γένος ἀνθρώπων, καὶ πᾶσαν ἄλλην κοινωνίαν, ζωῆς ἀγαθῆς πᾶσι μετέξουσιν καὶ τῆς ἐνδεχούσης αὐτοῖς εὐδαιμονίας. Et alibi *Pol. Lib. 3. c. 8. n. 76.* τὸ δ' ἴσας εἶναι, πρὸς τὸ τῆς πόλεως ὅρας συμφέρον, καὶ πρὸς τὸ κοινὸν τὸ τῶν πολιτῶν. Quod enim postremo hoc Loco Aristoteles de Civitatis legibus asserit in iis non partis bonum, sed totius tradendum esse, eamque mensuram recti à Legislatore spectandam; id, si mundus velut Civitas consideretur, quid rectum sit universaliter, ideoque in Legibus Universi, seu Naturæ spectandum satis docet. Enimvero cum quivis legislator sit tantum homo, is autem & possit & debeat bono communi prospicere, is quippe finis est in quem constituitur, quid vetat, quin idem facere in aliorum etiam hominum potestate situm esse concedamus? Quin & hoc à priori demonstrari potest apud illos qui agnoscunt voluntatis naturam consistere in consensu mentis cum judicio Intellectus de rebus se convenientibus. Certum enim est Intellectum judicare posse quid aliorum commodis inserviat, juxta ac nostris; nec ulla suppetit ratio, cur non eadem velle possimus, quæ judicavimus bona. (Immò fieri vix potest ut quæ judicavimus esse bona, ea non velimus.)

Observandum autem est quod quicquid homo velle potest, potest etiam statuere id, quantum in ipso est producere; Bonum autem sic volitum à nobis dicitur intendi, & intentionis hujusce vi, finis notionem completam induit: potest itaque bonum commune universi, homini finis esse. Et quoniam est maximum quod possumus velle, Intellectus rectè judicans pronuntiabit hujusmodi volitionem magis necessario & intrinsecè connecti cum perfectione hominis, bonum commune ritè intelligentis, quàm volitio cujuslibet minoris boni. Verùm sufficit inpraesentiarum ostendisse bonum commune posse esse hominis finem, & quidem praecipuum; si modo probetur esse quovis alio bono majus. An verò quispiam obligetur ad hunc finem querendum postea videbimus, ubi de Legum naturalium obligatione disquiremus. Hic illud tantum adjiciam, ipsum Hobbium in *Leviathan* editione Latina Cap. 31. Sectione ultimâ contradicere iis omnibus quæ de Bono tantum sibi proprio querendo antea scripsit, & non tantum agnoscere Bonum publicum spectari posse, sed ad apertè insinuare sese sperare *Leviathanem* suum illi aliquando fini inserviturum esse. Ejus verba hæc sunt, *Non despero quin Regibus interius in sua jura, & Debetoribus in officia sua posthac attentius insipientibus, hæc ipsa doctrina, consuetudine mitior facta, tandem aliquando ad Bonum publicum communiter recipienda sit.* Scilicet hic suam doctrinam, etsi nondum à Regibus stabilitam, Bono publico utilem futuram esse prælagit, nec unius tantum Civitatis Bono, sed omnium ubique populorum utilitati eandem adaptatam esse innuit. Hoc autem quam falsissimum mihi videatur, abundè tamen demonstrat hunc finem illius aliquando cogitationibus observari, eumque nòsse eundem facerè queri posse, aliter enim cum non modo non quæreret, sed ne fingeret quidem se quæsisse.

Quinetiam hominibus naturaliter jucundum esse, adeoque bonum videri alijs placere ex Hobbio probari potest, quoniam in *Libro de Natura Humana, Cap. 9. S. 15.* aperte

apertè docuit ipsam libidinis voluptatem, ex parte quidem esse voluptatem animi, indè scilicet perceptam quod quis alteri se placere sentiat. Absurdissimum. autem est quòd voluptatem animi agnosceret exindè sumi, quòd alteri gratum quiddam fieret uni & in re levissimi momenti, tuum interim non agnoscat voluptatem animo humano majorem indè nasci, quòd plurimis simul impensius gratificemur. cum illorum & mentibus & corporibus inservimus bonum commune procurando per fidem, gratitudinem, & humanitatem, etiam cum non eidem potestati Civili subjiciamur.

Denique in libro *de Homine*, Cap. 11. §. 14. ubi de industria in bonis quodnam majus aut minus sit investigat, apertè testatur Majus esse (ceteris paribus) quod pluribus Bonum quàm quod paucioribus.

CAP.

CAPUT IV.

De dictaminibus practicis.

Premittendum est huic capiti, non omnes hominum actus dictamina, aut notiones dictaminibus æquivalentes supponere. Apprehensiones enim primæ, & motus quidam spirituum seu imaginationes, nonnunquam etiam motus Musculorum, ut nictus Oculorum, vel subitanea ab apicis resilitio sine dictamine fieri videntur; plurimi etiam infantis actus, ut comparationes, judicia &c. de jucundis & noxis, quibus tamen thesaurus notitiarum augetur: & fortè volitio boni simpliciter huc accenseatur.

Scilicet ita nos finxit Natura universalis ut ætate adhuc tenerâ, vel inviti plurima sensu percipiamus, & memoriâ firmiter teneamus, & comparatione spontaneâ an sint majora alia aliis, item similia an dissimilia, commoda an incommoda judicemus; præcipuè verò quoniam præsentibus nobismet ipsis semper sumus, & ex peculiari mentis (in se reflectentis) nostræ constitutione, actus Intellectus & voluntatis nostræ necessariò sentimus, & quantum possumus ad ciendos, regendosq; corporis quosdam motus, qui deo voluntarii dici solent, adeoque necessariò, etiam experienciâ duce, cognoscimus, quinam harum facultatum actus nobismet ipsis noxam afferunt, aut commodum & perfectionem, cui notitiæ appetitio, & actio prosequendi, vel fuga & amolitio à naturâ conjuncta est. Quinetiam ex Rationis paritate, sponte facileque (sine alio præter naturam duce) talia etiam aliis entibus quatenus vel mente, vel corpore, vel utroque nobis fuerunt similia, paritèr commoda vel incommoda & esse & videri. Hinc nonnulla de actibus Deo gratis, longè plura de omnium hominum commodis, & incommodis statui-

mus.

Adultâ

Adductâ tandem ratione de summâ vitæ nostræ, seu omni futuro potentiarum nostrarum exercitio meditamur ; & quia actionum probabiliter futurarum, nec non effectuum bonorum, quos indè speramus numerus major nunc quàm antea simul animo obversatur, & series rerum longior, quæ suo succedent ordine, & ab invicem pendent, instituetur ab animo jam magis maturo ; mens non signa tantùm simplicia in auxilium memoriæ advocat, sed & ope propositionum utitur, in quibus actionum nostrarum cujuscumque generis connectio cum affectibus indè propriè pendentibus distinctius exhibetur & affirmatur. Hæ propositiones practicæ dicuntur, nec necesse est ut proponantur in formâ Gerundii hoc (aut illud agendum est, uti nonnulli è scholasticis volunt ; quippe Debitudo illa, quæ Gerundii voce innuitur, explicatione eget : quæ vel à necessario nexu cum fine, vel à Legis obligatione petenda est. At à quærentibus Legum originem, earum obligatio non supponenda est jam nota. Nexus autem necessarius inter medium & finem satis exprimitur in nexu eorum veluti Causarum cum suis effectibus destinatis.

Quinetiam prout adolescimus, naturaliter comparamus inter se vires causarum ad effectus similes producendos, & effectuum etiam varios perfectionis gradus inter se conferimus, è quâ collatione oritur judicium hoc illo majus, minus, vel æquale esse. Hinc ideo, exempli causâ, actionum nostrarum possibilium alias aliis plus vel omnium maximè conferre posse ad nostram, aliorumque felicitàtem concludimus. Tales autem propositiones practicæ, dicuntur Dictamina comparata.

Nobis qui Legum naturalium Generationem tantùm quærimus, non est necessarium asserere hujusmodi dictamina, etiam postquam ea Legum vim habere novimus, semper homines ad actus determinare ; sufficit ut jus dicant determinationi futuræ. De vi etenim determinatrice aliter sentiunt alii, nec libet eâ de re contendere. Omnes interim, opinor, id agnoscent Dictamen practicum ad
actus

actus deliberatos pręrequiri, & aliquo modo viam munire ac monstrare ad actuum futurorum determinationem. Nihilominus partes essentielles dictaminis practici, ejusque forma attentius paulò consideranda veniunt, inde enim ejus generatio in mente nostrā facile intelligetur. Propositio practica aliquando sic exprimitur. Actus hic humanus possibilis (benevolentia scilicet universalis) ad felicitatem meam, aliorumque communem prę reliquis eodem tempore possibilibus maximè faciet, vel ut pars ejus essentialis, vel ut causa, aliquando effectura precipuam ejus partem essentialem. Quandoque autem in formā Imperii Actus, qui intra tuam est potestatem, ad Commune Bonum in datis circumstantiis, omnium quos possis elicere, maximè deserviens, eliciatur; sæpe etiam in formā Gerundii Actus talis exercendus est. Apud me certè prorsus idem significant hęc loquendi formulę ad Legem naturalem relatę, sive Intellectus hoc factu optimum esse judicet, sive jubeat, sive ex vi Gerundii dicet me hoc teneri facere. Nam Intellectus (qui hoc agens dicitur Conscientia) obligationem satis innuit naturalem, dum dicit hoc factu optimum erit tibi juxtā ac aliis. Quippe omittendo quod mihi optimum pronunciatum est, malum (quod poena dici potest) in meum caput me accersere, inde constat. At si sub Imperii forma consideretur, eadem res docetur repręsentando proprium cujusque Intellectum velut magistratum deputatum, & autoritate leges ferendi pręditum: quod quia Metaphoricum quiddam sonat, minus Philosophicum; utile tamen, quia similitudo habet fundamentum justissimum in Naturā. Forma autem Gerundii idem docet, sed velut Judex inferior, aut Consiliarius de lege jam latā monens, & actus futuri conformitatem cum eā postulans. Philosopho convenientior Primus modus qui, si formam spectes, propositionem theoreticam exprimit; si vim, practicam, utpotè fundamentum obligationis naturale docens. Secundus Imperatorem magis decet; Tertius Theclogum. Sed omnibus pro libitu uti licebit, si modò distincti;

functionem, qualis qualis est, inter has formulas animo teneamus. Natura rerum exhibet animo quid factu optimum sit. Animus, rerum advertens Regimen, ex Idæa Dei illud cum velle seu imperare factum concludit, sibi-que, ejus nomine, imperat in secundâ Formâ: In tertiâ reflectit in utrumque priorem, actumque imperio congruum justum forum fore, adversum injustum, pronunciat.

§. II. Est & alius modus Leges naturæ exprimendi n: actus hic vel ille possibilis maximè convenit humanæ naturæ. Sed dubii sensus sunt; (1) humana natura vel singularem agentis denotat, & tum non satis exprimit ea quæ ante actionem consideranda sunt: non enim unius tantum agentis felicitas, sed maximum commune bonum spectari debet: vel, (2) humana natura omnes homines spectat, & sic non consideratur Deus. Aut si in harum alterutrâ notione publicum bonum per consequentiam involvatur, tum hæc formula loquendi cum primâ coincidit: quæ tamen ideo præferenda est quia hæc ambiguitate caret. Et deinde illud, *convenit*, ambiguum est quò referatur: Actus enim naturæ alicui convenire dicatur, (1) cum convenit principiis agendi qualia sunt facultates ac habitus, objectaq; vel intus in Memoria latentia, vel ab extrâ sollicitantia ad actus; atque ad hæc capita revocari debent dictamina practica, (propositiones, viz. quæ sunt Regulæ actionum) quorum termini ab objectis orti in memoriâ continentur, & in propositiones ab animo formantur, unde actus determinant, & habitus constituunt. (2) Actus convenire dicatur Naturæ Humanæ cum ejus affectus naturam hominis unius aut plurium conservant, aut perficiunt. Posterior his sensus coincidit cum Formulâ quam primò proposui, quæ ambiguitate caret: immò & prior sensus convenientiæ actuum magnâ ex parte eò reducatur. Nam propositiones practica, quæ sunt inter interna actuum principia, omnes fiunt de appetendo sine præ-

cipue maximo, & de usu mediorum. Quæque de ultimo fine appetendo pronunciant illud tantum dicunt, Hoc suâ Naturâ bonum est seu pars felicitatis humanæ, & quidem maxima possibilis in datis circumstantiis: Quæ autem de mediis statuunt illum tantum indicant, Hoc conducere ad ejusmodi bonum obtinendum, & in dato casu maximè. Atque hæc loquendi Formulæ cum primâ coincidunt. Præstat autem primâ Formulâ uti, quoniam Analysis hæc quam proposui propositiones de actus convenientia non est obvia plerumque intellectui; & præterea is scopus noster est, ut Genesin Dictaminum primorum, quibus convenire actus debent, explicemus; adeoque non sufficit nostro scopo dicere, Actum convenire dictaminibus jam factis, qualia tantum sunt principia proxima humanorum actuum. Fortasse tamen non inutile erit id annotare, verè affirmari posse omnes actus bonos seu virtutes perfectè & essentialiter consentire cum notione, seu Ideâ agentis rationalis, cujus Ratio in Prudentium jam adoleverit, quò naturalitèr tendit. Prudentia enim intrinsecè includit & finis optimi, maximique, quem cujusq; facultates respicere possunt, volitionem; & ejusdem per media efficacissima prosecutionem. Finis autem maximus est commune omnibus rationalibus agentibus Bonum, & consensus omnium in mutua auxilia ad id obtinendum, est medium illius obtinendi efficacissimum. In actibus autem hujusmodi consensum consequentibus omnis Religio, & virtus continetur: præsumere autem licet etiam ante pacta inita quòd consentient omnes hunc esse finem maximum, atque hoc unicum esse medium planè necessarium, quia actuum humanorum ad opem mutuò ferendam nulla præter consensum voluntatis esse potest causa. Itaq; si hujusmodi dictamina Rationis (quæ dum in memoriâ reponuntur ad actus nos determinant) inter principia interna actionum humanarum numeremus, (quod quidem merito fiat quoniam totam essentiam & vim habituum in se continent) tum rectè & secundum ea quæ tradidi-

mus, dici potest, id omne esse justum quod cum his principiis ac Legibus Naturæ rationalis consentit.

§. III. Considerandum etiam venit præsertim ad primam, quæ potissima est Naturæ formula leges suas proponendi, an satis doceatur & quasi promulgetur ea Lex, seu propositio practica, cum ejus termini (adeoque eorum nexus, seu veritas propositionis) obvii fiunt, & quasi coram expositi hominibus qui ad actuum suorum effectus velint animum advertere? An verò existimandum sit Naturam non sufficienter declarasse talem veritatem, ita ut obligationem introduceret, eis qui per injuriam, aliasve quibus animum suum distrahant curas, terminos ejusmodi non comparant inter se, nec propositiones ejusmodi practicas ad actus suos futuros dirigendos constituunt? Prior sententia mihi verisimillior videtur, quia satis docetur duo latera Trianguli longiora esse reliquo, etsi quispiam eam propositionem non formet, sed Triangulum oculis exponit: Utcunque curandum est ut hoc scripto evincatur (1) Terminos Legum Naturalium in hac rerum compage hominum animis satis obvii exponi. (2) Hominum animos ita sive ex sua natura, sive ex conjunctione cum corpore, reliquoque systemate mundi ad eos advertendos, abstrahendos & comparandos inter se, & ad propositiones pro actu determinatione constituendas, excitari; adeoque sanos omnes ejusmodi sententias in mente habere, licet quandoque cum heterogeneis, falsisve confusas, adeoque obscuratas. Termini autem earum propositionum practicarum, quæ Leges naturales dicuntur, sunt Actus humani qui consilio, seu judicio rationis regi possunt quique postquam exeruntur, simul aliquid conferunt ad statum felicissimum universorum Rationalium & ad nostram privatam felicitatem. Illi autem non incommode dividuntur vulgè in (1) Elicitos Intellectus ac voluntatis, adeoque Affectuum saltem quatenus Affectus vehementiores sunt in ipsa mente, (2) Imperatos qui in corpore vi mentis exeruntur.

§. IV. Verùm antequam Leges particulariùs consideremus, operæ pretium erit diutius immorari tractandæ naturæ practicarum propositionum, primòque ostendere quam affines sint, vel ejusdem planè sensus cum theoreticis, sive categoricæ fuerint, sive hypotheticæ; deinde in omnibus effectum ut finem, actus nobis possibiles ut media reputari.

Primò itaque observandum est practicas propriè propositiones eas dici, quæ Genesim effectus ex actibus humanis enunciant. Hanc definitionem visum est exemplis illustrare. Talis est hæc in Arithmetica, Additio numerorum eorum efficiet Aggregatum. i. e. Summam generat. Aut, Subductio numeri è numero eorum relinquet differentiam. Sic ex Elem. Geom. Praxis in prima propositione præscripta triangulum efficiet æquilaterum, est propositio practica de effectu plurium actuum humanorum, certâ serie sibi succedentium, pronuncians. Quinetiam eodem modo mens certò intelligit veritatem talis Practicæ, quo cujusvis Theoreticæ propositionis; nempe perpendendo terminos ejus quorum alter alterum includit. Sic, Constitutio totius Trianguli æquilateri sit constituendo omnes ejus partes inter se unitas, eodem modo cognoscitur esse vera, quo hæc theoretica, Totum Triangulum æquilaterum idem est cum omnibus ejus partibus inter se unitis. Eodem autem res recidit, si constitutio totius hujusce spectetur ut finis, & varii illi motus quibus tria illius latera constituuntur ac adaptantur, inter se spectenter ut media ad hunc finem necessaria. Eadem enim, quoad sententiam, propositio sic sonabit; Necesse est ad constitutionem totius trianguli æquilateri, ut constituentur omnia ejus latera & inter se uniantur modo ab Euclide indicato, aut alio simili. Finis enim reipsa est effectum intentum, & media simul omnia omnes causæ efficientes omnium partium adaptationem includunt. Facillimè etiam ad operationes conservationem aut perfectionem totius cujuslibet (quod hisce operationibus eget) accommodari possunt.

possunt ea quæ circa constitutionem diximus. Quandoquidem conservatio est tantum actuum quibus quicquam constituitur perpetuatio. Hinc hæc propositio practica; Necessè est ad conservationem totius Systematis Rationalium pro viribus nostris procurandum, ut quoad possumus omnes ejus partes, earumque inter se unitatem (qualem talis Systematis perfectio postulat) tueamur. Hæc, inquam, parilem habet evidentiam illi theoreticæ quæ de identitate inter totum ac partes unitas pronunciat. In illâ autem rectè intellectâ fundamenta Legum omnium Naturalium ostendemus contineri. Quæ autem scripsimus de reductione practicæ hujus facillimæ primi problematis Euclidæ solutionem docente, propter paritatem rationis universalitèr intelligi volumus. Nihil enim prohibet quin illorum omnium solutio perfectè in theorematis proponi possit, de quibus in problematis quæri solet. Itaque Archimedes secundo de sphaerâ se è problematis quorum solutio è propositionibus constat, praxin dirigentibus, Theoremata fecisse apertè profitetur. Et Ramus eum secutus in Geometriâ suâ Euclidæ problemata omnia in Theoremata convertit. Et in Analytica speciosa, quæ est felicissima ars problemata solvendi, in fine operis theoremata semper exhibetur, solutionem problematis indicans. Nec sanè dubium est quin ut Cartesius, Vieta, Wallisius aliique praxes in Mathesi pura (Arithmetica & Geometria) requisitas per Theoremata Analyticè inventa atque exhibita expedire feliciter docuerint: ita etiam praxes in mixta Mathesi, non solum in Astronomia (quod egregiè præstitit Cl. Wardus) sed in Mechanica, statica, &c. & in magna physiologiæ parte præstari possint. Quin & Analyticam (quo nomine non solum radicum extractionem, sed & totam Arithmeticam speciosam complector) velut præstantissimum Scientiæ exemplar aliquatenus imitari potest, & debet Disciplina moralis & civilis. (1) Praxium suarum Regulas, Totamque disciplinæ suæ substantiam per universalia aliquot theorematata

mata tradendo. Ubi observandum censeo ejus certitudinem non magis labefactari, aut usum minui, eò quòd in operationibus externis circa materiam multiplici circumstantiarum varietate intricatam nos præcisas determinationes non possumus assequi; quàm principiorum Geometricorum, circa lineas, superficies, aut solida mensuranda, veritas & utilitas evertitur, ex eo quòd nec sensuum nec instrumentorum ope efficere possumus ullam extra nos lineam exactè rectam, aut superficiem perfectè planam, sphericamve; aut corpus omnimodò regulare, aut ad talia reducibile. Sufficit quòd ad *explendam* adeò propè accedamus, ut nihil quod ullius sit momenti ad usus humanos omittatur. Id autem etiam vi principiorum doctrinæ moralis assequi licebit. Fatemur interim in materia prudentiæ moralis ea, quæ dantur, seu ut cognita sumuntur, quæ sunt Deus, & homines, eorūque actus, & relationes mutue, non adeò accuratè nota esse, ac ea quæ in certa mensura seu quantitate dantur in Mathesi; ideòque quæ ex iis colliguntur eodem defectu *inutilis* laborare. Methodus tamen, regulæ operationum, & ratio deducendi alia ex aliis eadem est: nec opus est *inutilis* ad usus vitæ; quemadmodum ea non requiritur in praxi mensurandi planities ac solida.

(2) Methodo incipiente à maximè compositis & involutis, ubi nota cum ignotis immiscetur in æquatione data, tandem diligenter inter se res comparando, simplex quiddam reperit ex quo composita constitui possent, & ignota per nota explicari. Sic etiam Moralis Philosophia imprimis contemplatur finem valdè involutum, mediæque variè perplexa. Finis enim est Aggregatum ex omnibus bonis in nostra potestate sitis, quæ Regnum Dei, Mundum Intellectualem, singulâsque ejus partes exornare possunt. Media quibus obrinendus est, sunt omnes liberi actus nobis circa omnia possibili. Et, ex æquilitate datâ inter has rationes, utpote inter vires causæ & adequatum earum affectum, eliciendæ sunt omnes morum regulæ, omnesque virtutum actus

actus ab iis imperati. Hæc autem inter se æquari manifestum est, quippe finis est integrum effectum producendum, & actus nobis possibiles integram exhauriunt vim efficientis. In eo autem consistit ars vitæ ut adeò diligenter expendat tum omnia bona publica, quæ nobis sunt possibilia, tum singulos actus nostros, eorumque ordinem quo alii aliis materiam præparare, aut vres adjicere possunt; ut repertis tandem facillimis actibus qui ad finem deserviant, eorum ope ad difficiliiores progrediamur quousque ad ultimos facultatum nostrarum terminos illos intricatissimos pervenerimus. Atque hæc praxis Analysis praxi est valdè similis.

(3) Quemadmodum Analysis ignotam, quærendamve adhuc quantitatem prolepsi quâdam mentis qualitercunque supponit, & suo charactere notat, atque hoc posito datas relationes ejus ad notas quantitates depingit, è quibus ipsa tandem innotescit: ita etiam Ethica finem, seu affectum quæsitum utcunque animo concipit, ope relationum quas habet ad notas quadantenus (saltem in genere) operationes nostras, eum nomine summi Boni, vel felicitatis distinguit ab aliis quæ menti obversantur, quamquam nòrit illum nondum existere, & licet distinctè non noverit qualis tandem reipsa ex operationibus, rerumque extra nos positarum concursu emerget, unde meritò dicatur ignotum: sed ope actuum illorum & facultatum, ad quos ut Effectum ad Causas refertur, adeoque ex iis totum certissimè pendet, tandem paulatim notum fit. Huc etiam referendum est quodd cum finis ejusque sit totum illud, maximumque bonum, quod universo, sibiq; suo loco facere quis possit, &c. sequatur finem concipiendum esse ut aggregatum seu summam effectuum bonorum tam Deo gratissimorum, quam hominibus universis maximam, quæ ex efficacissimo serie industriæ nostræ exerendarum per omne futurum tempus produci potest. Contingit autem sæpe (curandumque est ut quàm sapissimè id fiat) potentiaæ nostræ effectus bonos secundum

dum Geometricam progressionem crescere; ut in Lucro per Anatocismum, vel etiam ex Agriculturâ & Mercaturâ, cum unoquoque anno prioris anni proventus fortè additur, unde ingens ultra quod quisquam definitè præfagire possit, oritur incrementum felicitatis communis, & privatæ.

(4) Cum manifestum sit hominem sine Deo nihil, sine aliorum hominum consensu, ac ope penè nihil posse ad commune Bonum (Dei gloriam, hominumque felicitatem:) contrà autem actu aliquo ineunte, aut conservante societatem cum Deo, hominibusque, quemvis in publicum (comparatè loquendo) plurimum conferre posse; necesse erit ut Judicium Rationis hominem determinet ad Actum, qui societatem ejusmodi spectet constituendam, aut tuendam. In societate autem inter homines nihil ferè agitur quod à numerorum & mensuræ scientiâ non dependeat; adeoque si omnia accuratè tractentur, ad evidentiam ac certitudinem Mathematicam quæ sita circa praxes reducerentur. Hujusmodi sunt determinationes valorum tam rerum, quam operarum, seu actionum humanarum, sive per earum collationem inter se, sive per comparisonem singulorum cum tertio, nempe Nominate, cujus etiam variæ sint species, Arithmetica opus est sive naturalè, sive artificialè ad reducendos variarum specierum valores ad nomen notissimum commodissimumque. Huc pertinent numerationes pretiorum in omni commercio, & temporum calculatio: Investigatio Proportionis Lucri, aut damni cuique in Societate assignandi. Infinitus penè esset si Matheseos usum in re tacticâ, in Navigatione, in machinarum omnigenarum inventione ac usu, in dimetiendis agris, propugnaculis, ædificiis conarer enarrare. Sufficiat paucis dicere tam in re cujusq; privatâ, quàm omnium publicâ eam esse certè, justèque agendi, ubicunq; ~~applicata~~ ^{applicata} exigitur, præcipuum adjumentum. Quod à me non dicitur ad laudem Matheseos (quod supervacaneum foret) sed ad asstruendam

dam certitudinem in regulis vitæ, ac morum, eo nomine quod perpetuo fere certæ ſcientiæ miniſterio, aut principis per ſe notis prudentiæ naturalis utatur. Huc referendam præter quod cum neſcitur quid ſit futurum; ſciri tamen poſſit quid poſſibile ſit; poſſibiliaque inter ſe comparari poſſunt; ſcirique certo poſſit quoddam e duobus poſſibilibus non modo pluris aut minoris valebit ſi quando exiſtant; verum etiam quoddam e pluribus cauſis, quod à paucioribus nunc exiſtentibus aut mox extituri fieri poſſit: quod autem pluribus modis fieri poſſit, magis probabile eſt futurum eſſe, plurique valet ejus expectatio. Magni autem in rebus agendis uſus eſt certè ſaltem ſcire cuius rei, vel effectus ſpes major ſit; pluſiſve æſtimanda. Quippe ea eſt vitæ humanæ conditio ut impendenda ſit fere opera noſtra, ac ſæpe ſumptus; immò ipſa vita neceſſario periculis exponenda propter ſpem rerum ad conſervationem, felicitàtemve noſtram aut alienam facientium, licet ſpes illa non ſit certa, ſed tantum probabilis; in ipſis pacis occupationibus, Agricultura, Mercatura, multoq; magis in Belli alea. Analytica autem, quam naturaliter exercent omnes, etiam hæc optimè docet expendere, & quo pacto talia certam habent determinationem ex Analytica ſecundum artem expolitâ pulchrè admodum clariff. Chriſt. Hugenius docuit exemplo ratiociniorum quæ circa ludum Aleæ contingunt; uti videre licet ad finem Exercitationum Mathematicarum miſcellanearum à Schotenio in lucem emiſarum.

Huc pertinet quod quemadmodum in rebus ex prudentia gerendis experiundum eſt quandoque aliâ atque aliâ viâ, priuſquam certò ſciamus an res hoc; an alio modo ſecundum vota ſuccedet? priuſquam certò ſciamus an aſſequi poſſimus quod videbatur expetendum: ita etiam in examine analytico antitheſes aliquandò variz; variz nonnunquam diſiſiones aliſque reductionis modi tentandi veniunt priuſquam ad ſolutionem propoſiti aliqujus problematis perveniatur. Non eſſet alienum ab

hoc loco ſimilitudinem inter has artes alterius proſequi, oſtendendo quomodo utriuſque proceſſus hypotheſin quandoque falſam, & impoſſibilem detegit non multo minus utiliter, quàm invenit aliam eſſe veram aut poſſibilem: atque inſuper exhibendo quomodo ſigna negativa oppoſitos motum deſignato motus repræſentarent, & quò pacto diverſorum hominum in eundem ſinem conſentientium opera motibus implicatis unam Lineam deſcribentibus reſponderent. Verùm cum res huiusmodi non ſint admodum clare, & aliqua etiam diſſimilitudo hand raro interveniat, viſum eſt fatius eſſe hic ſubſiſtere, quò necum perſequiri poſſunt qui principiis Matheseſis vel leviter fuerint imbuti, aut ingenio ſcientiis capiendis paulò ſollicitius diſpoſito à naturâ præditi: quàm ex comparatione cum re minus notâ, caliginem pro luce rebus moralibus inferre.

CAP.

CAPUT V.

De Lege Naturæ ejusque obligatione.

MUnità jam viâ ad ea quæ sequuntur omnia, caput hoc auspicabimur à Definitione Legis Naturalis. *Lex Natura est propositio à natura rerum ex Voluntate Primæ Cause menti satis aperte oblata vel impressa, actionem indicans Bono Rationalium communi deservientem, quam si præstetur, præmia; sin negligatur, pœne sufficientes ex naturâ Rationalium sequuntur.* Hujus definitionis pars prior Præceptum, posterior sanctionem continet: & utraq; à Naturâ Rerum imprimitur. Illa autem præmia pœneque sufficient, quæ tanta sunt, & tam certò distribuuntur, ut manifestò magis conducat ad integram singulorum felicitatem (quam per Naturam Universi obtinere possunt, & necessariò expetunt) si publico Bono perpetuò serviant, quàm si quicquam in contrarium attentarent. Contrariæ huic fini actiones & omissiones ipsæque annexa mala hoc modo videntur pariter & indicari & prohiberi, siquidem privationes ex oppositis suis optimè intelliguntur. Rectum enim est Index sui & obliqui. Quod autem à dato termino, seu rerum statu ad finem hunc optimum viâ brevissimâ proficiscitur, id translatione à Mathematicâ rectæ proprietate factâ, Rectum dicitur. Actio effectum optatissimum citissimè attingens, viâ proficiscitur brevissimâ ad finem. Ergo est recta. Ipsaque illa Comparatio, quâ inventa est, supponit omnia adeò perpensa, ut sciantur & quæ ad finem minùs proficiunt, multòque facilius quæ ei producendo obstant.

Verùm expendemus Definitionem datam. Propositio nempe vera, uti sequentia docent: simplicius hoc & apertius videbatur verbum, quàm Phrasis *Dictamen rectæ*

Rationis, quæ semotâ tandem ambiguitate illuc recidit. Nec visum est generis loco orationem ponere, quod fecit Hobbius, ne quis verborum aut signorum quorumlibet arbitrariè institutorum usum, & notitiam ad legis essentiam requiri falsò reputaret. Actionum humanarum, & effectuum bonorum malorumque humanæ naturæ, præsertim verò præmiorum, pœnarumque iis coherentium notitia, seu conceptus animo formati, & in propositionum practicarum, quales descripsi, formam redacti sufficiunt ad legis essentiam constituendam: Hujusmodi autem cogitationes in animis eorum qui surdi nati sunt ex observatione generari possint, licet verborum sonum, aut vim non capiant, atque adeò etiam illis innotescant leges naturales.

A naturâ] Efficientis menti in hac definitione facienda erit, quoniam non Legis simpliciter Definitio requiritur, sed Legis Naturæ, quæ vox auctorem, seu Efficientem exprimit. Natura rerum] non solum inferiorem hunc mundum, cujus nos pars sumus, sed & ejus Conditorum, Rectoremque Deum significat; nempe in hunc effectum ut verè judicemus de actibus ad bonum publicum necessariis, concurrunt & Mundus extra nos, præcipuè homines quorum res agitur, qui objectivè nos excitant ad eorum apprehensionem & considerationem; & Nosmetipsi tam ut partes humani generis, quàm ut nostrorum actuum causæ liberæ; & insuper Deus, ut communis omnium causa, & rector, cujus autoritas sæpè venit consideranda. Certum autem est solas veras propositiones, sive theoreticas, sive practicas à natura rerum menti nostræ imprimi; quoniam actio naturalis id solum indicat, quod existit, ejusque causa est in quo nihil unquam est falsi: Id enim totum provenit à voluntariâ remeritate notiones conjungente, aut separante quas natura non conjunxit aut separavit. (Si itaque naturâ cohererant termini, vera de iis affirmata fiat propositio. Termini autem coherent cum ab eadem re diversimodè considerata, aut cum rebus diversis comparati,

diversi

diversi ejus conceptus (plerumque inadæquati) menti ingeruntur: De negativis autem veris ex his facile est pronunciare. Interim justè admodum hæ Leges, seu propositiones naturæ ascribuntur, cum ea & ipsarum Terminos & Terminorum cohærentiam menti exponat observandam. Ita insuper agentia rationalia computata sunt ut dum in hoc statu morantur, ex necessitate quadam suæ naturæ, earum Terminos percipiant, seu apprehendant, sed & ex intrinseca propensione feruntur ad eos inter se conferendos, ut propositiones efficiant affirmatas de consentaneis, negativas de dissentaneis, imò & ad binas propositiones ita inter se disponendas, ut ex iis præmissis tertiam seu conclusionem deducant. Scilicet hæc flagitat ipsa natura rationalitatis ut & propositiones (præcipuè de actuum nostrorum effectibus circa nostram, aliorumque felicitatem) fiant per se evidentes, quales sunt primæ Leges naturæ; & ex iis deducantur aliæ, seu, Conclusiones, quæ secundariæ, seu minus nota ejus Leges dicantur. De natura rerum Creatorum dubitare non possumus quin tam res externæ cogitationes nostras excitantes, quàm mens nostra eas componens, causæ sint necessariarum varietatum. De natura autem Creatoris, quin ea earum causâ dicenda sit non dubitabimus, si seriò perpendamus tum ea quæ antea dicta sunt, tum hoc quod annectere visum est; nempe omnis veritas est à prima Causâ rerum illarum in quibus fundatur, nec ullam habet tincturam à labe hominum præternaturali, sed est incontaminatum effectum, seu opus Dei. Ideoque siqua vera propositio indicet quid sit faciendum, à Deo indicat hoc esse faciendum. Nec certius est res naturales illas à Deo esse factas ad suos effectus producendos naturales, veluti solem ad illuminandum aërem, & pluviam ad humectandam terram; quàm hujusmodi propositiones, quæ naturaliter regunt actiones nostras, à Deo datas esse nobis in Regularum officium: hoc enim unum facere possunt, n. dirigere; idq; faciunt necessario ex intrinseca sua natura.

Satis

Satis apertè offertur, aut imprimatur ab objectis propositio, cujus Termini, eorumque coherentia in rerum naturâ sensibus, ac cogitationibus ita exponuntur, ut adulti hominis animus, nullo laborans morbo, si velit attendere, seu advertere, illam faciliè observet; utpote quæ obviâ, seu vulgari innotescit experienciâ v. g. Homini occidi posse copiosâ sanguinis effusione, præfocatione, inedia, &c. vitam aliquandiu conservari aeris respiratone, victus ac vestitus usu: operam hominum mutuam ad beatiorém vitam multum facere.

§. II. Quod si quis his rationibus aliam ab effectu velit adjicere, nempe Leges Naturæ ita dici quia ejus necessitatibus subveniunt, eamque maximè perficiunt; is me non habebit repugnantem; quia appellationis causæ rebus impostæ eidem homini variæ esse possunt, & multò magis plures in idem nomen rei imponendum à diversis causis moveantur.

Verùm quoniam aliò sensu definitur Lex, seu Jus (nam eodem sensu hæc verba ibi sumuntur) Naturæ ab Ictis Cæsareis, tam in *Pandectis*, quàm in *Institutionibus Lib. 1. Id quod Natura docuit omnia animalia*; & ita distinguunt à *jure Gentium*, quo *Gentes humana utuntur, quòdque naturalis ratio inter omnes homines constituit*: visum est tantæ auctoritati & auctoritatem opponere æqualem, & rationem quæ pluris apud Philosophos valere solet. Priorem quod attinet, idem Justinianus in *Institutionum Lib. 2. de rerum divisione singularum* hæc habet verba. *Quærendum rerum dominium nanciscimur jure naturali quod, sicut discimus, Jus Gentium appellatur.* En ut jam Jus naturale idem apud ipsum significet, cum Jure Gentium, cujus Definitio apud ipsum cum nostrâ Legis naturalis consentit. Quin & ipse Cicero, qui Latine loquendi gloriâ ne Imperatori quidem cedit, *Officiorum* tertio hæc duo velut idem significantia posuit. *Naturâ, id est jure Gentium*: & legi naturali Religionis præcepta annumerat, quæ homini propria sunt, non cæteris animalibus com-

communia. His itaque priscis Authoribus lileet jura Naturæ & Gentium pro iisdem sumere; ut supervacaneum jam sit recentiores Philosophos sic loqui, solitos evincere. Ratio autem quæ me impellit ut Leges naturæ homini tantum proprias esse dixerim, hæc est, quoniam sunt propositiones de effectibus ab actionum causalitate pendentibus, seu decreta Judicii terminos componentis, aut dividētis, quorum summa autoritas pendet ex eo quod æd Deo sciuntur proficisci. Nihil autem reperio, quod arguat bruta animalia propositiones facere, ejusmodi præcipuē; multo minus sciēre possunt eas à Deo sibi impressas; ac ad illas tanquam normas actiones suas exigere.

§ III. Indicat Non me latet illud Modestini F. tit. 3. de Legibus. Legis quintissima est imperare, vetare, permittere, punire; quibus etiam addi potest, remunerare, seu præmia conferre. Eptamen nihil homin in definitione Legis Naturæ posui, quam tamen vires, seu virtutes hæc omnes habere agnoscitur. Et autem omnes ex una hæc indicatione notionem ad bonum commune maxime spectantium, quæ intrinsicā est earum forma, videntur sequi. Philosophia & notitis à rebus impressis, quales eas sunt, & quid faciunt, exhibent. Illæ autem verba Imperare, &c. magis accommodata videntur esse formulis reborum quibus Magistratus ad voluntatem suam significandam utitur, quam simplicissimis rerum indicibus; & quibus tamen præceptorum, prohibitionum, poenarum, præmiorumque vis tota facile deducitur.

Nam postquam Rector latè declaravit velle se bonum publicum, cum indicat quid contēdat, fati imperat, & eo imperio contrarias actiones, omissionesque manifeste prohibet. Quisque cuiusque privatam felicitatem, & conscientie pacem à conatibus hæc præstandi, & in publica contineri, ac ab ea pendere voluit, actioni communi Bonam prociaenti certum præmium decrevit; vitioque opposito poenam, sancivit; carentiam temporis, partem boni quæ è publico, nisi per ipsum stetit, ostretur.

Permittere, dicatur Lex naturæ quæ indicat non necessariò requiri ad bonum commune, & tamen cum eo consistere posse. Talia autem si non necessariò impedirentur à Rectoribus, apertè laederetur natura, quæ in motu ad perpetuam varietatem tendente consistit. De pœnis & præmiis adjectitiis alibi. Omnia hæc melius innotescunt postquam publici boni, naturam & causas exposuero.

Quæ sequuntur verba materiam legibus subjectam innuunt, nempe actiones quas humanas vocant Scholæ, eas nempe quas consilio regere possumus, quæque ideo nec omninò necessariae sunt, nec impossibiles. Lex enim naturæ, seu ratio perpendens naturæ vires, non potest finem impossibilem nobis proponere, nec mediâ fines potentia nostræ excedentia usurpanda præscribere, quia utrumque frustraneum est, & facultatibus nostris incongruum. Ratio autem à frustraneis & incongruis plane abhorret.

Enimverò quanquam contingere potest per improvissum concursum causarum externarum, ut res (hæc scilicet in vita) prosperè, admodum cedant illis qui medijs ad suam felicitatem, quæ in sua erant potestate optimis, uti neglexerint: quoniam tamen hujusmodi effectus sunt purè, respectu nostri, contingentes, & quidem rarè, patet rationem seu iudicium nostrum actiones eò ducentes non præscribere, nedum ut lex naturæ tale quicquam præcipiat. Hoc interim ratio naturalis satis evidenter docet, ad felicitatem longè probabilius conducere, ut è proviso fine, medijsque quæ possumus optimis, adaptatis agamus, quàm ut seposito consilio nos rotos incertæ rerum aleæ committamus. Nec majorem spondet lex naturæ felicitatem, quàm quæ è rationali erga Deum, hominesque conversatione emerget ultra eam quæ è vitâ temerariè ac fortuitè transactâ sperari potest. Fundamentum autem majores spei in hoc collocatur, quod ratio nostra bona aliunde, sine curâ nostra, proveutura non impedit, sed, iis adjiciet omnia quæ

quæ vel ipsa efficere possit, vel à Deo hominibusque impetrare. Quinetiam humanæ actionis nomine excludere vellem eas quæ sine omni probabili causâ bonum potius quam malum eventum sperandi rem totam fortunam conjiciunt.

Actio hic descripta universaliter est intelligenda, non unius tantum hominis actio, nec quæ unus, sunt dici; sed omnes omnium humanæ actiones per omne tempus ad commune omnium bonum diriguntur. De hominum autem solum actibus expressè libet agere, quoniam nobis quotidianâ experientiâ sunt notissimi; & siquid è lege naturæ circa actus Dei, ac Angelorum, philosophandum erit, id ex analogiâ hic fundata deducendum est.

Verba [agentis rationalis] in definitione posita indefinita quidem sunt, adeoque ad unum quemlibet hominem, v. g. protoplastam adhuc solitarium applicari possunt; & tum commune Bonum esset quicquid Deo, atque ipsi gratum esset. Verùm quoniam in materiâ versamur, quam Scholæ necessarium vocant, indefinita illa se intelliguntur diffundere ad omnes & singulos homines, conjunctim aut divisim sumptos, postquam plures in rerum naturâ extiterint. Id autem hac de causâ annotandum hic censui quoniam notissimæ Leges Naturæ, quæ ad charitatem ac justitiam inter homines exercendam dirigunt, eos in numerum jam crevisse supponunt, & id præcipuè agunt ut manifestum iis fiat quibus actibus inter se mutuò elicitis se invicem possint feliciores reddere. Multos itaque simul alloquuntur Leges naturales, uti & Civiles facere solent. Hinc legem commune præceptum dicunt, J. Cti. & à Solone (uti memini) lege cantum accepimus, ne de uno quovis Lex fiat. Præterea plurimum juncti conatus actusque aliquid, quod notabiliter ad bonum commune contribuat, efficere possint; adeoque evidentior est veritas hujusmodi propositionis, Fides, gratitudo, *σὺν*, aut Innocentia omnium, aut multorum ad bonum publicum conducit, quàm quod ejusmodi actus à singulari quovis elicti idem faciant.

§ IV. Verum præcipuus character legum naturalium ex effectu (publico nempe bono) quem actiones in ea præscriptæ producunt, desumitur. Quod & res ipsa fieri postulat. Actionum quippe, quæ Legum sunt objecta, natura intrinseca in effectis optimè perspicitur. Leges autem hæ, utpote propositiones, adeoque & notionibus inter se combinatis constitutæ, ab objectis differentiam sibi sumunt specificam. Quare legum ipsarum intrinseca natura in effectibus ad quos dirigunt, conspicitur. Effectum autem agendis rationalis, quatenus ejus Idæa animo præconcepit eum, & movet, primò ad intentionem illud producendi, & tandem actionibus illuc destinatis terminum ponit. Finis dicitur. De Fine interim fatentur omnes necessarium esse consultò agenti (1) Ut eum sibi proponat, (2) Ut media, quibus is obtineatur, disquirat, eligat, atque applicet. Consentaneum est igitur, ut Leges Naturæ rationali penitus accommodatæ & finem ostendant optimum, & media quæ illum obtineant maxime idonea. Quare in datâ definitione, Finis loco propono bonum publicum (latiore sensu quàm Ulpianus, qui definit pub. Bon. quod ad statum reip. Romæ spectat, & in sacris, Sacerdotibus, & Magistratibus consistit.) Id enim ego iad ea quæ omnes homines & ad Dei honorem spectant pertingere volo, quod verè est maximum quod nobis est possibile. Mediorum autem manus præstant actiones omnium, quæ in nostrâ sunt potestate, in datis circumstantiis illud efficacissimè attingentes.

Quoniam autem & nomina Finis & Mediorum ambiguae admodum sunt significationis, & liberam agentis rationalis intentionem, variis modis mutabilem, & incertò cognitam connotant, adeoque materiam demonstrationibus minus idoneam cogitationibus nostris ingenerant; visum est mihi, re, quæ præ manibus est, non mutatâ, sub aliâ notione eam considerare. Scilicet quoniam magis conspicuus est nexus, planèque insolubis inter causas

das efficientes & effectus indè oriundos; perpetuæque experientia, & observatio frequens quales effectus datas sequantur apertius edoceat; ideoque Bonum publicum tanquam Effectum, Actiones autem virèsq; nostras à quibus aliquid ejusmodi speratur tanquam causas Effectrices, in definitione protulimus. Hoc enim pacto Quæstiones morales & politicæ de fine & mediis, in terminos vertuntur Philosophis naturalibus usitatos. An hæ causæ efficientes hunc effectum producere valeant, necne? Hujusmodi autem quæstionibus responsum detur demonstrabile ex olim observatâ humanorum actuum efficiaciâ, spectatorum tum per se, tum in concursu cum aliis Causis, iis, quæ nunc ponuntur, non ab similibus. Quemvis enim, dum deliberamus, liberi meritò dicamur, & effectus postmodum è nostris actibus futuri, respectu illius libertatis, omni jure dicantur contingentes; postquam tamen nos determinavimus ad agendum, nexus inter actus nostros, & effectus omnes indè pendentés necessarius est, ac planè naturalis, adeoque demonstrationi subjectus; quod videre licet in effectionibus Geometricis, quæ non minùs liberè fiunt, quàm aliæ quævis actiones humanæ. Ideoque quemadmodum longa series consequentiarum ultra spem imperitorum, de ratione linearum, aut angulorum inter se deduci potest demonstrativè, ex eo quod quis paucas lineas duxerit juxta praxes in Geometriâ præscriptas: ita è principiis Physiologiæ demonstrari possunt multa consecutura actuum humanum motum imprimèntem notum corpori intra notum systema aliorum corporum; adeoque sæpè quid hominis vitæ, membrorum sanitati, integritati & locomotivæ Facultati (in cujus usu libertas incarcerationi opposita cernitur) aut etiam bonis quæ quis possidet noxam afferet; quidvè contrà in cuiuspiam, aut plurium cedit emolumentum. Evicit autem (si quid ego judico) præstantior physiologia mutationes omnes corporum omnium, etiam humanorum, quæ ab extrâ veniunt (nam excipiendæ sunt determinationes ab internâ voluntatis

libertate) five in melius, five deterius fieri secundum ea de motu theoremata, quæ per Analysin Geometricam inveniuntur & demonstrantur. Pauca fateor sunt, licet magni momenti, quæ adhuc ea de re fuerint exhibita; ostensa tamen est methodus motus, quantumvis implicatos, calculo Geometrico subijciendi, & theoremata de Lineis, Figuris, motusque determinationibus inde ortis quocunque adinveniendi, atque adeo (cum tota naturâ Corporea in ejus extensionem, figuras, motusque variè implicatos resolvenda sit) generis monstrata est via effecta ejus omnia sub Demonstratione reducendi. Hæc autem à me ideo tantum dicta sunt obiter, ut ostendam quâ methodo insistendum sit ut ea perfectè, è necessaria coherentia terminorum, habeamus demonstrata, quæ ex communi observatione, perpetuâq; experientiâ satis sunt comperta existere in naturâ rerum, atque ab invicem pendere, ut causas & effecta, quæque alii aliis è principiis physicis conantur deducere. Qualia sunt actus illi quibus homines alii aliorum vitas, libertates, fortunâque eripere, aut è contrâ conservare solent.

§. V. In reprehensionem hîc incurrunt Stoici, qui nihil bonum præter virtutes, nihil malum præter vitia dixerant. Quippe incauti dum virtutis egregiam bonitatem, vitiorumq; insignem malitiam stabilire satagunt; unicam illam causam quare virtus bona est, vitiumque malum penitus tollunt. Ideo enim virtus bonum est (& quidem maximum verè censetur) quia actus humanos determinat ad effectus, qui boni publici naturalis partes sunt præcipue adeoque nititur ut & universos homines animi & corporis perfectionibus naturalibus cumulatifsimos reddat, & Dei honorem per imitationem beneficentiæ divinæ maximè promoveat. Præterea cum altera pars justitiæ universalis quæ est ipsissima virtus inter homines conspicua consistat in Innocentiâ, hoc est in coercendis & jussimodi actibus qui homicidii, furti &c. nomine veniunt, manifestum est rationem nullam esse

Legis

Legis prohibentis noxas tales, nisi agnoscant tales actus, scilicet ereptionem vitæ, aut bonorum in quibus vitæ, aut bonorum (in quibus vitæ causæ conservantes consistunt) innocentis, etiam antecedentèr ad ullam legem, adeoque sine respectu ad virtutem illi legi obtemperantem, homini cuivis, aut etiam pluribus esse mala, seu noxia. Hoc nescio an negaverit Hobbius, nam dampnum esse in talibus actibus apertè concedit, & illud malum esse ei qui noxam patitur *de Cive cap. 3. §. 4.* his verbis. *In civitate si quis alicui noceat, quicum nihil pactus est, dampnum ei infert cui malum: injuriam soli illi qui Civitatis habet potestatem.* Alibi tamen apertè contendit *Leges Civiles esse Regulas boni & mali, ideoque quod Legislatores præceperit, id pro bono; quod vetuerit id pro malo habendum esse; & seditiosum esse dicere Cognitionem boni & mali pertinere ad singulos. Cap. 12. §. 1.* Libenter hæc inter se conciliarem ambigui vocabuli distinctione, ponendo malum in priore loco significare id quod Naturæ noxium: in posteriore autem id quod Legibus incongruum. Verum non placebit, opinor, illi hæc conciliatio; quoniam ex hoc fundamento inferri poterit quædam scire posse ante Legis definitionem mala, seu noxia vel singulari alicui homini, vel aggregato è pluribus, & exinde etiam probari aliquas constitutiones Civiles malas esse, seu noxias populo. Ideoque ab hoc incommodo prudenter admodum cavit *Cap. 17. §. 12. nequa Definitio in tota Mathesi, Philosophia Naturali, aut Civili, ne qua ratiocinatio hominum in illis disciplinis rata sit, nisi accedat auctoritas Civilis.* Nempe quod negat de Christo cum venisse in hunc mundum ut Logicam doceret, id ad Monarcharum, omniumque summarum potestatum prerogativam pertinere contendit. Ubi scilicet in thronum e-
 vecti sunt ut Logicam doceant, cæterasque Scientias naturales. Felicia sanè tempora non nostra solum, sed & omnium gentium omnia! Reges & Respublicæ omnes philosophati sunt perpetuo; omniumque decreta semper fuere *regum & civium, ratio sententiarum, utcumque vel*

vel ipsi sibi, vel alii aliis contradixerint. Sed ipse sua hæc inter se scilicet concillet; simulque oro illum eximat scrupulum, quomodo necessaria sint agentium naturalium, ipsorumque hominum effecta omnia, atque addeò illa quibus noceant, vel prosint alii aliis, inde bona, malæve dicantur; & tamen à mutabili arbitrio principum pendeat determinatio utrum eadem sint bona an mala? quæ duo præcipua sunt ipsius dogmata, sed adversis inter se frontibus pugnantia. Quinetiam pugnat posterior sententia cum necessariò & essentialitèr requisitis ad societatem, agnitis ab ipso Hobbio pro legibus naturæ, viz. Rejectione juris in omnes & omnia, fide pactorum servanda, Gratitude, de quibus ipse *cap. 3. de Cive*. Certè si quis princeps leges generales his contrarias sanciret ad civitatem suam stabiliendam, pari successu id faceret ac si decerneret usum veneni, aut aëris, vestiumque peste infectorum ad sanitatem civium conservandam. Paritèr enim immutabilis est vis & efficacia rerum ejusmodi ad mala discordiæ hominibus inferenda i. e. ad cædes & rapinas &c. ac venenorum, pestisque vis ad sanguinem corrumpendum. Non paribit Xerxi verberatus Hellespontus; nec noxia in utilia mutari possunt principum decretis. Cogitetur Lex, quæ jubeat homines cujusvis regni omnes obvios sibi concives sine Sexu, Etate, aut factorum discrimine occidere; pacta omnia violare; ingratos omnibus se prestare: Et si cives hujusmodi edictis parerent, vide an non internecionem civium statim introduceret (non obstante obligatione in foro interno, quam ille agnoscere videtur, ut incautis imponat) ut subditorum unus tantum ceteris omnibus superesset, quem aliorum omnium cæde superbum nullus metus potentie majoris (unicum vinculum ab Hobbio agnitum) coerceret ab interficiendo principe quem illo minùs robustum licèt supponere. Ostendat porro quomodo tota philosophia demonstrativa sit, & necessariò vera, cum à nullo adhuc principe fuerit confirmata; sed è contrà multa ejus dogmata, ut

ut illud de necessitate oppositum libero arbitrio à principibus plerisque omnibus qui Christianismum profitentur, condemnetur,

Quicquid sit quod ille sentiat, id ad rem non multum attinet; mitius tamen est judicare vel deceptum esse verborum *Boni & Mali* ambiguitate, vel decipere voluisse incautos Lectores; quam credere illum eò insaniam pervenisse, ut existimaret bonum & malum naturale, i. e. actiones, præsertim humanas, eas quæ juvant, aut lædunt corpora, mentesve hominum, sive singularem, sive multitudinum non esse suâ naturâ, seu ex se determinatas ad sua effecta naturalia; sed pro arbitrio principum prodesse vel nocere.

§. VI. Liceat itaque supponere quæ sequuntur sensuum testimonio nota phaenomena è Physiologiæ principiis, si nondum demonstrata, saltem tandem aliquando demonstranda quæ perpetuâ constant experientiâ (cujus causam Physiologia tradendas suscipit, effectâque inde demonstrare tenetur) Nempe homines diatæ prudenter instituta, & mutui amoris vi, permittendo singulis ut suâ aliquâ operâ vitæ & valitudini necessaria acquirant, agenda aliis innoxia aut utilia, pactorum observandâ, gratitudine erga beneficos, peculiari ^{sympat} erga liberos, & consanguineos, tam in lineâ ascendente (quàm descendente qui notabili caractere identitatis, seu dependentiæ principiorum naturalium à commune fonte à cæteris quadantenus distinguantur) profuisse sibi invicem olim, & posthæc quo magis hæc facient magis invicem profuturos esse, quam quoad corporum sanitatem & robur, quàm quoad mentium scientiam, prudentiam, gaudium, ac in omni tranquillitate, ipsâque adeò morte spem bonam. Contrâ autem contrariis actibus animorum errores, anxietate doloris eviri; corporibus autem membrorum mutilationem, morborum insultus, famis, sitisque incommoda, ipsamque necem multis hominibus inferri

inferri; cùm aliter agendo, quod in nostrâ potestate est, tanta mala potuissent præcaveri. Scilicet è discordiis, ebrietate, violatione fidei, &c. bella oriuntur, ut è naturalibus causis. Atque hinc clades, direptiones bonorum, incendia æquè necessariò & naturalitèr, ac è peste hominum interitus; aut ex ingenti aliquando Terræ motu urbis ruina & absorptio; ut utraq; paritèr mala naturalia, & non uni propria, sed multis communia. Quemadmodum diæta per experientiam limitata, mutua concordia, fides, gratitudo publica sunt bona ex intrinsecâ sua vi, velut aër omnibus salubris, aut benignus Solis in totum terrarum orbem influxus. Possunt enim harum dispositionum vires (licèt sparsæ per singulos homines operantur) junctim considerari, & earum effectum in totum aggregatum humani generis, magnamve ejus partem verè ascribuntur iis veluti causis physicis. Eodem planè modo quo varia animalium, plantarumque semina licèt locis cuique propriis natura disjunxit, iisque tantum suas edant vires; simul tamen considerari possunt, de què iis affirmetur verè quòd sint vitæ, incrementi, reliquorumque effectuum, qui innumeri in plantis animalibusque cernuntur, principia, ac causæ necessaria. Quippe aggregatum effectuum, cum aggregato causarum non minùs coheret, quam singuli effectus cum causis suis per se spectatis.

Ratum itaque sit propositiones æternæ varietatis, seu immutabiles fieri posse de effectibus ab actionibus humanis, quales sunt virtutes, & vitia, orituris, quandocunque principia hominibus interna eos ad actiones externas determinaverint: ac è contrâ ex effectis humanæ actionis noxiis, vel commodis singulis, præsertim verò multis, sciri posse an principia interna practica publico fuerint salubria an nocua, i. e. naturalitèr bona vel mala. Tota autem difficultas præsciendi an ex actione aliqua datâ effectus secuturus sit bonus an malus, inde oritur quòd quis aliarum causarum cum illâ concursus

futurus

futurus sit, sæpe ignoretur. Exinde enim fit ut quod primò visum sit in melius tendere, vergat tandem in partem debilliolem. Hinc de abstractè & generalitèr consideratis actibus nostris & per se quid efficiunt, uti & effectu motuum Physicorum abstractè consideratorum (ut in genesi Linearum, ac figurarum ex iis, faciunt Mathematici) nonnulla nec difficultèr demonstrantur. Hinc etiam summus prudentiæ Moralis ac Civilis apex consistit in penitissimâ circumstantiarum eum actionibus humanis ad effectus suos concurrentium, vel obstantium notitiâ; cujus pars præcipua est hominum singularem quibuscum agendum, aut contra quos, intimior cognitio tam quoad Intellectus vires, & principia cujusque practica, quàm affectuum peculiare cuque propensiones, nec non quoad amicorum, fervorum, relique familiaris, subsidiaque quibus quisque (fundatâ jam politia) utitur.

§. VII. Summa rei huc redit, considerationem virium, actionumque nostrarum, ut causarum, finisque expetiti, ut effectus, commodissimam videri methodum generalem morum regulas in naturæ phænomena, seu observata feliciter resolvendi; qui præcipuus esse debet scopus scribentis de lege Naturæ, ut et viventis ad naturæ normam. Scientia enim naturalis judicare docebit, datis actionibus, seu motibus impressis, & objecto in quod agitur (quod est hic homo vel hominum multitudo) an sequetur objecti conservatio ac perfectio, quæ Bonum; an verò ejus corruptio aliqua & diminutio, quæ Malum dicitur? Hoc itaque pacto in consilium ac deliberationem vocatur id omne quid scimus, sive de naturâ virium nostrarum, causarumque aliarum, quæ nobiscum concurrunt, sive etiam de naturâ illorum circa quos sumus operaturi, ut ex his qualis effectus consequetur prævideamus. Consideratis autem & inter se collatis variis effectibus qui varias actiones in nostrâ potestate positas sequuntur, illa duo satis curabimus (1) ut finem (seu effectum) semper aggrediamur possibilem, & eorum quos possumus assequi optimum; (2) ut media (seu causas)

nempe actiones adhibeamus, quæ effectui prævisio ad-
 quatè conveniunt. In illis autem duobus totius pruden-
 tiæ Moralis & Civilis summa consistit. Dictata autem
 prudentiæ actiones humanas ubivis gentium ad bonum
 publicum (commune rationalium omnium) hominibus
 possibile dirigentia sunt ipsissimæ leges naturæ. Et si in-
 tellectus cujusvis hominis assensum imperrent, adeoque
 actu ejus voluntatem determinent ut juxta eorum te-
 norem agat, & in memoriâ repositâ ad determinatio-
 nem hominis pro re natâ recurrant in mentem, habi-
 tum constituunt virtutis Moralis. His autem si quid ac-
 cedat quod civitatis alicujus peculiarem respiciat con-
 stitutionem, aut cujusvis in ea officium publicum, aut
 res privatas, sit ea tum prudentia Civilis, Politica, vel
 privata prout additamentum illud postulaverit. Verum
 hæc nimia fortè videantur quæ hac occasione dic-
 rentur.

§. VIII. Pergo ad Commune (quod & publicum dico)
 bonum enucleatius explicandum. Illis autem verbis in-
 tellectum velim Aggregatum seu summam bonorum om-
 nium quibus operâ nostrâ cumulari possunt singula en-
 tia rationalia conjunctim considerata, & secundum or-
 dinem quem inter ea constitutum reperimus, aut ad eo-
 rum felicitatem constituendam necessariò requiruntur.
 Considero enim Deum, hominesque universos propter a-
 liqualem similitudinem in ratione, seu naturâ intelli-
 gente sub una notione representatos, cui notio *Omnis*,
 seu summæ, addita facit ad singulos se diffundere. Fa-
 cilis autem est culvis homini generalis entis rationalis
 notio, & syneategorematis illius [*Omnis*] quo sum-
 ma indicatur. Brutis autem quæ nec abstrahunt à sin-
 gularibus, nec numerant, ut summas colligant (multò
 autem minùs Naturam, quæ Deus & homines conveni-
 unt, percipiunt) harum notionum, neu competit. Quæ
 de causâ inter alias commune bonum spectare neque-
 unt, nec virtutis, aut Societatis cum hominibus (quæ

in illius consideratione fundatur) capacia sunt. Quamquam autem rationalium commune bonum spectari immediate in legibus naturæ nostræ dixerim, non tamen negaverim quin ex naturam inferiorem, planèque irrationalem, & corpoream curæ nostræ demandent. v. g. Animalium pastum, plantarum sationem, ipsiusque agricultum, quatenus hæc ad Dei honorem, hominumque felicitatem deservire possint ; verum id dum agitur, non propriè, saltem non ultimo, spectatur harum rerum perfectio, sed ipsarum usus, & concursus cum actionibus nostris ad rationalium bonum intenditur : Observamus enim dum naturam scrutamur corpora omnia à Deo, *primo rationali*, regi : nostra autem, iisque median-
tibus alia per quam multa à ratione humanâ determinari necessario, dum ad nutum judicii & voluntatis nostræ experiemur moveri musculos nostros, multaque corpora vicina, atque ideo corpora subordinata ex naturæ universalis constitutione reperimus. Quippe inter id quod determinat & ea quæ determinantur mens non possit non ordinem quendam concipere, ut determinans sit prius, determinatum posterius in agendo. Interest autem nostrâ ut ordinem, quem à naturâ constitutum invenimus, conservemus inviolatum, & quoad possumus, perfectionem nostram inde promoveamus. E quibus non immerito obiter concluderim eum, qui agentium rationalium bonum summum quaesiverit, totius Systematis Mundi bonum atque ordinem quærere ; & ex observatâ in naturâ motuum determinatione qualicumque aliquam ordinis, & dependentiæ notionem in mente generari ; quæ cum proficiscitur à judicio animi rationalis *regimen* propriè dicitur. Hæc autem cum & in naturâ nostrâ experiamur intimè, & naturali sensuum judicio videmus his paria extra nos fieri ; meritò affirmemus, nos à naturâ Ordinis ac Regiminis idæam accepisse. Verum hæc sufficiant de verbo *publicum* seu *commune*.

§. IX. *Bonum* in definitione positum illud Intellectum velim, quod à philosophis bonum *Naturale* appellari solitum est, quodque jam antè definivimus respectu naturæ creaturarum, quod eam conservet aut perficiat, seu feliciorem faciat: respectu autem naturæ divinæ utpote ex se beatissimæ, id quod ipsi gratum est aut placet, ut *μακαρις* analogicè scilicet, quoniam quæ nos conservare, aut perficere sentimus grata dicimus nobis; i. e. animum tranquillum relinquunt & gaudii plenum: quoniam autem conservari, & perfici apertè repugnant infinitæ perfectioni, tranquillitas autem, & gaudium, seu complacentia separatim ab imperfectione concipiuntur, hæc tutò divinæ majestati tribui possunt.

Verùm nè longiùs ab hominibus digrediar, naturalia illis sunt bona dũm generum (1) Quæ animum exoriant, & exhilarant, quorum omnium fundamentum positum videtur in iis, quæ cognitionem perficiunt ac judicium; cui si consentiat voluntas paritèr perfecta est (2) Quæ corporum vires tuentur atque roborant. Enimvero publica bona eadem sunt cum singulorum bonis; & ex Idæa verà Felicitatis cujusvis hominis facili analogià deduci potest Felicitas quærenda sive Civitati alicui, sive etiam universis hominibus simul consideratis. Quippe è singulis conflata Politia tum demum felix est, cum singula ejus membra, præcipuè autem principalia, & mentes habent naturalibus perfectionibus Intellectus ac voluntatis præditas, & corpora sana, vegetisque viribus animis famulantia. Observandum autem est me hæc *bona naturalia* dixisse eo sensu quo voces istæ velut latius parentes (adeoque generaliores & priùs naturâ notæ) distinguuntur à *bonis moralibus*; illa enim tantum sunt Actiones voluntariæ legi alicui præsertim naturali conformes. Ideoque bonum hoc sensu non est sumendum quàm definitioni Legis naturalis inseritur, quippe definitio absurdè fit per ea quæ definitum jam antè notum supponunt. Multa autem sunt bona naturalia, h. e. quæ ali-

quid

quid conferunt ad felicitatem hominis, quæ non sunt moraliter bona, utpote nec voluntariæ actiones, nec ullâ lege imperata: qualia sunt acumen Ingenii, Scientiarum ornamenta, Memoriz vis singularis, Corporis robur, rerum externarum adjumenta, &c. Contrâ verò existimo nullam Actionem voluntatis ex lege naturæ imperari, aut commendari, adeoque moraliter bonam esse quæ non ex suâ naturâ aliquid faciat ad felicitatem hominum. Supponitur à morali philosopho è physicâ aut experientia notum quid conservet, aut augeat animi vires, quidve vitam vegetiorem, durabileremque faciat, atque inter cætera quosdam actus humanos, qui virtutum nomine insigniuntur ad hos effectus plurimum conferre, aliisque cum aliis bene consistere. Mens humana suæ potestatis ad tales actus eliciendos conscia, hæc observans in singularibus instantiis, seu exemplis ad se, vel alium notum hominem pertinentibus, propter naturarum similitudinem, concludit ejusmodi actus homines omnes beatiores effecturos; aut cum omnium beatitudine probè consistere; & generales hujusmodi conclusiones sunt leges naturæ. Sic ex observata similitudine inter corpora humana, & probatâ utilitate esculentorum, potulentorumque, somni & exercitiorum, totiusque materiæ medicæ generales efformati sunt Aphorismi Diætetici, & Therapeutici, qui ubique gentium sunt; licet multa præcepta Medicinæ pro varietate Regionum, Climatûmque sint mutabilia, & respondeant varietati, quæ inter Leges diversarum Regionum Civiles invenitur. Postea verò cum harum conclusionum indicio ejusmodi actus exeramur, eosque cum iis conferamus, illos his conformes reperimus; unde actibus his præternaturalis bonitatis ante notam appellationem, accedit etiam illa quod moraliter boni sunt ex conformitate talium morum cum legibus naturæ jam factis. Nihil hic addam de verbo [possibilem] quod inserui, quia ultimi fines obligationis ad actiones nunquam excedunt limites facultatis obligatæ. Quanquam magnum quiddam sonat *bonum publicum*,
nemo

nemo ad illud ultra vires suas promovendum obligatur: Illud [maximè] insinuat Leges naturæ affirmatas, seu a-
ctum præcipientes (quales tantum hic descripsi, quia ne-
gative facili exinde colligantur, & videtur natura (quæ
tota è rebus positivis constat) has tantum immediate im-
primere) comperata esse dictamina, easque actionem (ea-
rum quæ in datis circumstantiis in nostrâ sunt potestate
cogitare & dicere) optimam præcipere; *αὐτὴ δὲ φύσις*
Notandum tamen quod optime æquale optimum meritò
dicatur, seu cum nihil interest (quantum assequi possu-
mus) quidlibet agamus. Atque hujusmodi casibus locus
est libertati à lege naturali concessæ seu permissæ.

§. X. Postrema definitionis nostræ verba (quibus in-
ducitur *Legem naturæ semper indicare actiones ad bonum
commune solas valere ad integram, summamque singulorum
agentium felicitatem procurandam, &c.*) sanctionem harum
Legum exprimunt, notam ex annexâ earum observa-
tioni beatitudine, ac violationi miseriam. Integram autem
summamque dixi felicitatem possibilem in iis spectari,
quoniam naturaliter, ac necessario singuli appetunt non
illius tantum aliquam particulam, sed eam totam quæ
ipsis secundum voluntatem primæ causæ possibilis vide-
tar. Estque hic appetitus summæ rationalis, ac perfectior
manifesto quàm appetitus minoris cujuslibet boni. Ex
hoc autem fonte illud fuit (quod magni est ad iusticiam
universalem momenti) non eam propositionem pro Lege
Naturæ reputandam esse, quæ indicet quales actiones cor-
poris voluptatem, aut divitias, aut honores, aut aliam
quamvis felicitatis particulam ad tempus comparare vi-
leant; sed eas tantum, quæ certè prænunciant quibus
modis summam maximam bonorum omnium, præsertim
verò maximorum, quæ Mentes nostras beant perpetuo,
acquiramus. Hanc ob causam necesse est etiam ut
deliberemus, & statuamus apud nosmet ipsos non tam
de partibus exiguis vitæ nostræ (v. g. quid hodie age-
re expediat, ut feliciter hunc diem transigamus) sed
de

de totâ vitâ futurâ, quid semper, & in omnibus circumstantiis ad perpetuam conducat felicitatem: Quoniam in integrâ serie actionum per totam vitæ futuræ decursum eliciendarum, velut in causâ, continetur integrâ illa felicitas; quæ in nostrâ est aut erit potestate, quàm naturalitèr expetimus. Pleraque autem omnia improborum flagitia indè nascuntur, quod gaudia tantùm corporis, et quæ mox fruenda spectant, & actiones ad hunc scopum dirigunt; de iis verò quæ ad animum pertinent, aut quæ post longam hujusmodi actionum seriem eventura sint minimè solliciti.

Verba autem illa [singulorum felicitatem, &c.] innuunt partem aliquam bonorum illorum quæ voluntate primæ Causæ quasi in Communem felicitatem collocata sunt, in creatione, in ordinariâ conservatione Mundi eodem actu concessum esse, datamque singulis; atque ad id partis uniuscujusque mensuram à ratione humanâ determinari posse per proportionem illam quâ singuli cum totò rationalium aggregato comparantur. Quemadmodum cor eadem circulatione massæ sanguinis totius animalis vitam conservat, & singulis membris proportionatam distribuit alimentum. Hoc tantùm interest, quòd à corporis membris sua proportio sine ratione imbibitur: in hominibus autem judicium rationis singulorum proportionem considerans, bonorum eam partem sibi vendicat quæ cum totius salute consistit.

§. XI. Antequam descendo ad species actionum ad bonum publicum necessarias, vel cum eo consistentes, necessarium visum est hæc duo ostendere (1) Quod in hac nostrâ Definitione ea comprehenduntur omnia (saltem facili consequentiâ indè deducantur) quæ requiruntur in natura generali Legis (2) Ea etiam quæ Legi naturali peculiariter sunt.

Primum quod attinet, opportunè occurrit illud Modestini è *Digestis* modò citatum, Legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire, quibus addi potest in nonnullis legibus etiam præmia conferre: In his certè verbis continetur id quod Metaphoricis verbis *Obligandi & debitum constituendi* à nonnullis exprimitur. Obligatio à Justiniano *Instit. lib. 3. tit. 14.* definitur *Furis vinculum quo necessitate astringimur alicujus rei solvenda secundum nostræ civitatis jura.* Ubi ut mittam quòd suæ solam, scilicet Romanæ, civitatis jura respicit; cum tamen alibi Papinianus longè rectius (*Digest. lib. 46. tit. 3. lege stichum parag. naturalis*) Naturalem agnoscat obligationem à Civili distinctam, quæ *solo vinculo æquitatis sustinetur.* Illud obscuritatem parit quòd Metaphoricis verbis, quæ dubii plerumque sensus sunt, uti placuit. Illa enim verba *vinculum & obstringimur* non faciliùs intelliguntur, quàm obligatio definienda. Verùm si rem consideremus, apertum est illud innui viz. Annexas esse pœnas atque insuper etiam immunitates, & privilegia legibus ab autoritate eas ferente, hominèsque partim spe boni ex observantiâ, partim metu mali ex contumaciâ proventuri determinari, aut saltem moveri quadantenus ad agendum secundum Legum præscripta. Non alia enim necessitas voluntatem humanam ad agendum determinat, quàm malum in quantum tale esse nobis constat fugiendi, bonumque quatenus nobis aparet prosequendi: hanc autem necessitatem, quæ quidem cum liberrimâ potestate disquirendi de rerum bonitate consistit, naturæ humanæ intrinsecam esse agnoscunt (quantùm scio) omnes. Summa itaque vis obligandi hæc est, Legis authorem legum suarum observationi bona, transgressionem mala, scilicet naturalia, adjunxisse, quorum prospectu moventur homines actiones potiùs legibus conformes quàm ab iis dissentientes elicere. Bona autem conjuncta observationi Legum naturalium sunt ipsissima illa quæ Felicitatem hominis summam

constituunt; adeoque planè maxima: Mala etiam, quæ statum perpetuum legibus iis contrarium consequuntur, ea sunt quæ summam Miseriam efficiunt. Horum conjunctio cum actibus humanis naturalis est & necessaria *i. e.* non totaliter pendet ab arbitrio Rectorum (quanquam in omni civitate pars aliqua poenarum & præmiorum secundum voluntatem Gubernantium distribuitur) sed si nullum fieret Civile Regimen, partim ex naturâ actuum sequeretur, partim à Privatis necessario adjicerentur; & cum Civile Regimen ubique existat, naturæ omnibus Civitatibus communis conservandæ notissima necessitas Rectores ad poenas exigendas; & præmia conferenda (licet cum aliqua diversitate in diversis locis & temporibus) ubique determinat.

§ XII. Verum quia præcipuum hoc est *αριστον* hujus controversiæ, accuratius ostendendus est Nexus inter actiones in totâ vita (quoad fieri potest) omnes cujusque Singularis ad bonum publicum; & maximam possibilem Universi cujusque felicitatem ac perfectionem. Est autem duplex (1) Immediatus, (2) Mediatus propter bona ab hominibus, ipsoque Deo per hujusmodi actus conciliata.

De priorè primam agemus, quia inseparabile est ab ipsâ actione virtutis præmium, & facilius demonstrabile, quoniam præsens nullis futuri incertis casibus obnoxium; nec multiplici Causarum varietate (à quâ futura præmia dependent) implicatum. Nexus autem Immediatus inter Felicitatem animi cujusque hominis maximam, quæ in ejus est potestate, & Actiones, quas elicit, ad Bonum commune Dei, hominumque maxime facientes; hic est, quod eæ ipsissimæ sunt actiones, in quarum exercitio, sensuque intimo felicitas cujusque (in quantum in ipsius est potestate) consistit. Eadem actiones consideratæ quoad specificam suam differentiam ab objectis, seu materiâ circa quam versantur, & effectum externo latissimo dicuntur Actus tendentes ad bonum commune: consideratæ ut ipsius agentis exercitium virium maximarum, seu Perfectio-

nes maximæ, tranquillitatem, gaudiûmque ipsi ex earum sensu maximum afferentes, *Felicitas* ejus (quam ipse sibi conferre potest) *Summa*. Eodem modo quo nexum intelligimus inter sanitatem corporis, & illas vires, actionesque tam Naturales circa alituram & generationem, quàm Animales. Supponimus notum esse Physiologiâ, vel experienciâ observatum, hæc quæ in hoc Paragrapho sequuntur ad naturalem animi humani perfectionem pertinere (1) Generatim, ut Facultates ejus, Intellectus nempe & Voluntas, agant circa omnigena quidem objecta, præcipuè verò circa Deum, hominésque. Illi enim naturam habent animo cujusque similem, aut analogam, adeoque ex actibus nostris, quorum necessario conscii sumus, cognoscibilem; & præterea illorum actus plurimi intimè nos tangunt; iique (utpotè agentes secundùm rectam rationem) actibus nostris moveri possint ut in nostram nobiscum conspirent Felicitatem.

(2) Speciatim ad Intellectus perfectionem requiri (1) Ut Notiones Universales à Singularibus abstrahat, & compareret cum aliis, earumque Attributa necessaria ad alia, quæ occurrunt, individua pertinere observet v. g. ut à sui cognitione singularia abstrahendo discat essentialitèr connexum cum rationali, aut animali &c. Et inter alia in omnibus conatus quosdam ad suam ipsorum conservationem, perfectionemque. (2) Ut causas rerum (quodantenus à nostra potestate pendentium) Generantes, Conservantesque scrutetur. (3) Ut Similia Similibus de casibus judicet; secumque, postquam rectè judicaverit, semper consentiat. (4) Ut Conclusiones non Theoreticas tantum, sed Practicas è notis principiis inferat. (5) Ut ordinem naturæ, prout quæsitæ conditio postulat, sectetur, nunc Analiticum, nunc Syntheticum. Ad hoc caput revocandum est notum illud, Ad perfectionem agentis Rationalis requiri, ut prius statuat de Fine, quàm de Mediis: seu Effectum intentum quantum potest benè perpendat prius, quàm causas applicet ad illius productionem concursuras. Adeoque ut prius sibi totius vitæ futurae finem proponat, quàm ex rationis

onis præscripto accingere se possit ad actus; quorum veluti mediorum, seu causarum influxus ad totius vitæ statum pertingat, eamque vel foeliciorē efficiet, vel minus foelicem. Hujus autem observati usum facile percipimus in iis, quæ sequuntur, ubi omnes omnino actus nostros, & ad summam vitæ foelicissimæ facere posse, immò ei aliquid addere vel detrahere necessariò videamus; & rationem jubere, ut singulos, qui futuri sunt, in hunc finem dirigamus uniformitèr. Quinetiam eodè rem perducit Ordo Syntheticus tractandi actionum voluntariarum decursum integrum. Nam si actio voluntaria abstractè, seu ut universale, consideretur, ejus objectum, effectumque est Bonum latissimè etiam diffusum, five facienti, five aliis quibuscumque gratum. Deindè procedendum est ad Nolitionem mali cujuscunque, five illud unius, five plurium; five nostro five alieno repugnet Bono. Volitiones autem, & Nolitiones pro boni malique præstantiâ, aliisque circumstantiis variorum affectuum hinc Amoris, Appetitus, Spei, Gaudii; illinc Odii, Metus, Fugæ, Tristitiæ induunt nomina. Tandem devenitur ad considerationem particularium actuum, tam qui in præsentī, quàm qui tempore probabiliter futuro exerantur; & illius inter illos ordinis, cujus ope bonorum faciendorum, fruendorumque per totum vitæ decursum, velut progressionis cujusdam Summa maxima exoritur, quæ *Fœlicitas cujusque*, seu *Summum bonum* dicitur.

Ad voluntatis humanæ naturalem perfectionem requiri judicamus, ut ea rectissimam sequatur Rationem, tam in placidioribus electionibus, quæ simplices dicuntur Volitiones, Nolitionesque; quàm in vehementioribus illis, qui Affectuum nomine venire solent.

Ex his etiam videre licet, quodd his contrarii actus imperfectiones sint & morbi Animi, quemadmodum Claudicatio, motus Paralitici, & Convulsivi morborum Corporis sunt indicia. Tales sunt assensus contradictoriis propositionibus dati, quia certum est alteram contradictoriarum non esse veram: Dissimilia in rebus similibus judicia &c.

§ XIII. Non libet curiosius inquirere an *Fœlicitas* Hominis sit *Aggregatum* actionum vegetissimarum, quæ à Facultatibus nostris provenire possunt; an potius sensus earum gratissimus cum tranquillitate, ac gaudio conjunctus, qui *Voluptas* à nonnullis dicitur. Individui hi sunt comites & uterque ad *Fœlicitatem* necessarius. Illud dicam, *Potentiam* nostram nihil majus continere in se, quo *fœlices* nos faciat, quàm *Actiones*: Nec *Actiones* aliis augmenti capaces esse, quàm quod in ipsarum intrinseco vigore, & objecti, seu effecti excellentiâ naturali conspiciuntur. Commune igitur Hominum, Deique bonum cum sit objectum, & opus quod possumus maximum, præstantissimumque (quippe in singulis illorum *Fœlicitas* cujusque perfectionem complectitur, commune autem bonum *Fœlicitatem* singulorum conjungit) vegetissimi circa illud actus, eorumque sensus nos maximè omnium, quæ ipsi possumus, beatunt. Enimvero cordatiores plerique Philosophi in *Actione*, & quidem utriusque facultatis mentis humanæ, ejus & beatitudinem ponunt & virtutem; quod paucis complexus est *Plutarchus* in *Consolatione* Ἐξ ὀρθῶν ἐπιλογιστῶν καὶ εὐσεβῆς διαθεσῆναι τελειώσαν ἥρηται τὸ μακάριον. Non interim omnes satis explicare solent circa quod objectum atque effectum directe, & adæquatè omnes illæ *Actiones* beatificæ occupentur. Nam quod dicitur circa finem, seu *fœlicitatem*, non satisfacit: quoniam cum ipsa *Fœlicitas* aggregatum quoddam sit, cujus partibus perpetuò fruimur, & in *Actione* dicitur consistere, idem erit dicere. Agimus propter *fœlicitatem*, & agimus ut agamus. Cum autem dicitur actionum nostrarum beatos constituentium objectum, effectumque esse Dei honorem & gloriam, aliquid sanè dicitur, sed pars tantùm materiæ circa quam versantur, qui benè, beatèque vitam agunt. Dici quidem potest à studio gloriæ divinæ deduci posse *Cognitionem* sui, aliorumque, nec non *Charitatem*, & *Justitiam* erga homines. Verùm *Cognitio*, *Dilectio*que nostrum-ipsorum, aliorumque hominum intrinsecam habent & sibi-met-ipsis propriam perfectionem naturalem (in cujus possessione pars aliqua hu-

manæ

manæ Felicitatis consistit) quam scire licet absque consequentiâ à Dei honore petita. Immo videtur prius sciri Homo, & diligi, quàm mens assurgat in Cognitionem, Dilectionemque Dei, cujus existentia, & bonitas amabilis ex operibus suis, homine præcipuè, agnoscuntur. Sit itaque ratum, directum & adæquatum objectum Actionum, quæ beatamur primariò, esse Deum, hominésque, effectum circa eos quod ipsis gratum bonumque est. Certè objectum actionum beatificarum majus haberi nequit, quàm quòd omnia eorundemque ad invicem ordinem complectitur; nec illud sub notione universaliori, perfectiore, ac suaviore considerari potest, quàm quæ exhibetur in verbis illis, *Commune Bonum*. Quippe præterquam quòd *Bonum* æquè latè patet, ac Ens, adeoque ad singula rerum, præsertim rationalium, individua pertingat; hoc habet insuper quòd non tantum intrinsecas & essentielles rerum perfectiones respiciat; sed ea omnia, quæ illis postea accrescere possunt, ornamenta, sive singulæ per se spectentur, sive prout omnimodò ad invicem referuntur: atque insuper Entia spectantur tantum, prout Bonum facere possunt, vel recipere, cum legibus diriguntur actus voluntarii circa illa. Hinc fit ut hujusmodi objecti Latitudo immensa omnem amplissimarum Facultatum vigorem evocet, exerceat, adæquet, & perpetuam amantem (nihil enim Bono ac Felicitate cujusunque tandem sit amantius) easdem oblectet. Stupidus certè est, quem ipsarum arborum, immò & herbarum vere ac æstate florentium aspectus tunc non magis delectet, quàm cum hyeme defloruere. At hominem prorsus exuit, qui humani generis *Summam Felicitatem*, quæ ex optimarum legum observantia nascetur animo saltem prospiciens, Magnam voluptatem ex aliquali ejus spe non persentiscit. Oculorum vitio imputatur, si ictericus suo tantum colore res tinctas sentiat; aut si quis suam tantummodò imaginem aspiceret; multò magis mentis Imperfectio est, & Infelicitas, de corporis tantummodò unius sibi conjuncti (aliis omnibus neglectis) conservatione cogitare.

§. XIV. Interim certum est Naturam homines plerisque omnes, dum mente ac corpore fruuntur sanis, tantis intruxisse viribus, ut absque ullo fibimet damno illato plurima possint, quæ aliis emolumentum afferant non exiguum, nobis ipsis autem nulli ferè sunt usui. Qualia sunt aliis Consilium dare, quo vita, aut valetudo conservetur; viam monstrare, &c. Quod si vires hujusmodi occasione data non exercentur frustraneæ sunt, aut tantum cedunt in perpetuum Domini sui Opprobrium; uti solet ager incultus, & semen per negligentiam corruptum, quod cum fructu simul & laude feri potuisset. Enimvero ipsum *agere* (quod certè facimus, dum aliis servimus) nobis & salubrius est, & jucundius quàm prorsus otiosi; exercitio enim & sentimus de novo quid possumus, quod volupe est valentibus; & Facultatum vigor conservatur, sæpe etiam augeatur; Habitûsque, quorum ope promptius agimus, corroborantur: alioquin autem, & habitus evanescerent & vires torperent. Est autem manifestum, quod nulla actio circa alios cum necessariis, & rectis actionibus circa nostrum bonum consentire possit, nisi dictata practica, quibus ad ea determinamur, planè consona sint iis, quibus ad nostram Felicitatem quærendam dirigimur, i. e. nisi iis talia velle præcipiant qualia nobismet-ipsis: nam rebus, quæ necessario similes judicantur (quarum conditio nihil habet notabiliter differens respectu effectuum ad totius ordinem sperandorum) similia velle necesse est; nisi vel Intellectus judicium à rebus, aut à se dissentiat, vel Voluntas judicio repugnet; quorum neutrum cum internâ pace ad felicitatem requisitâ consistit. Hinc aliis pariter innocuis, aut utilibus; pariter vel liberis, vel obligatis, &c. ejusmodi bona, qualia nobis volumus. Atque hujusmodi Judicia adedò intrinsecè in Intellectu continentur, ut qui secundùm hæc fecerit, naturæ suæ intellectuâli congruè fecerit. Naturæ autem congrua eam voluptate perfundunt.

Hæc tamen non impediunt quò minùs ex generatione in Familiis, ex pactis in Civitatibus inæqualitas quædam oriatur, quâ alii aliis præstantiores sint. Quinetiam quoniam
animo

animo humano gratissimum est operam suam maximo cum successu impendere, & ingratum admodum frustra quicquam conari, idè scilicet in benefaciendo multis operam suam collocabit, quàm in lædendi conatibus. Quippe plurimi libentissimè illam excipient eique obsecundabunt, qui si nos illos lædere velle conspiciant, strenuè se nobis oppugnabunt; ut sapientissimè frustra finis illud attentantes. Bona autem illa, quæ ad vitæ conservationem necessaria sunt, idè determinatiùs cognoscuntur, & expetuntur ab omnibus, quia Causarum etiam necessariarum nexus cum effectibus suis naturalitèr determinatur, & unice ex iis investigari possunt: earumque Investigatio, & Applicatio ad suos effectus jucundior est humano ingenio certitudinem quàm minimè fluctuantem anhelanti. Addo etiam opus conservandi, perficiendisque naturam v. g. humanam opus esse majorem postulans & Scientiam circa rerum naturas, & Solertiam, ac Industriad in investiendis, utendisque mediis cum in finem, quàm opus perdendi & corrumpendi eandem naturam humanam. Id enim à mero neglectu, aut ignorantia facile fieri potest, à viribus hominis admodum imbecillis, aut alterius contemptissimi animalis perpetratur sapiens. Maxima autem ad Boni publici prosecutionem (quod omne omnium hominum bonum complectitur, adeoque maximum est) requiritur Sapientia: & quævis stultitia illud aliquatenus minuire & turbare potest. Sapientiam autem cuivis rationali naturæ magis naturalem esse & intrinsecam supponimus, quàm Stultitiam. Adeoque actus voluntatis, & externi conatus ad conservationem communis Boni facientes naturalitèr sanè perfectiores gratiorisque sint necesse est, magisque convenientes eidem naturæ rationali: nisi fortè error aliquis Judicii, aut habitus indè enatus, atque ideo malus, animo accesserit: unde fiat, ut quæ naturam lædunt grata tamen ipsi videantur, velut aqua nimia potus hydropico, aut febricitanti. Certum enim est perfectionem intrinsecam & naturalem voluntatis, seu animi, hominisve in eo consistere, ut ea velit, quæ Intellectus sapien-

sapientissimas (plurima, & maxima plenissime comprehendens) rectissime statuerit rebus plurimis ac maximis esse summe bona. Quippe Consensus & Harmonia inter actus ejusdem hominis, quorum unus, scilicet Actus Intellectus rectus, & naturæ perfectivus esse agnoscitur, evidentissime meliorem animi statum indicant, quam dissensus, quo idem à seipso divellitur, ac sese oppugnat: ideoque ubi Intellectus ponitur perfectissime agere (quod fit, cum plurima, maximaque perpendit, atque inter se componit ut optimus Universi status atque ordo in Idæa exurgat, omniaque præsertim rationalia commodissime sibi invicem convenient) ibi necessario perfectio voluntatis in comprobatione talis judicii sese exeret. Adeoque cum circa futurorum actuum sive immanentium, sive transeuntium determinationem utraque Facultas exerceatur, determinatio ad optima plurimis facienda mox sequetur. Hujusmodi autem actiones esse, quæ in curâ *boni communis*, velut maximi finis, requiruntur, evidentius est quam ut probatione careat: adeoque has intrinsecas mentis perfectiones includi: non actionem solum, sed & circa Bonum, idque entium nobilissimorum, nobis conjunctissimorum, & quidem omnium maximum quod omnibus simul adesse potest, ex consensu, ac naturali ordine omnium facultatum nostrarum eliciendam.

§. XV. Rationem hanc quâ probavimus Felicitatem voluntatis in diffusissimâ benevolentia positam esse, magno per se firmat Experientia, cujus opem ingentem sentimus suavitatem in Amoris, Spei, Gaudiique exercitio circa bonum, non nostrum solummodo, sed & alienum. Nempe beatitudinis partes essentielles sunt hi affectus, & intrinsecam sibi habent jucunditatem, & experimur indies nos alienam veri felicitate. Magna itaque Felicitatis suæ parte hominem spoliât, qui illi adimit suavissimum affectum Amoris & benevolentiae erga alios, gaudiique circa aliorum Felicitatem occupati. Angusta admodum est circa nostra tantum modo commoda Lætitiae materia; sed eadem erit
am-

amplissima si aliorum omnium Fœlicitas cordi nobis sit. Quippe hæc ad illam eandem habebit proportionem, quam habet immensa Beatitudo Dei, totiûsque humani generis, ad curtam illam fictæ fœlicitatis suppellectilem, quam uni homini eique invido, & malevolo fortunæ bonâ possint suppeditare. Nulla certè virtus ejus animum exornat qui benevolos erga genus humanum affectus ejecit. Immo odium & livor, quæ animum hominis sua tantam spectantis replent, molestiam ac tristitiam, metum ac solitudinem necessariò secum ducunt : quæ vitæ beatæ planè adversantur. Facultates si percurramus singulas, videbimus eas postquam maturi evasimus vigore suo, & Fœcunditate quasi turgere, majorésque esse quàm ut exerceantur circa nosmet-ipsos. Intellectus pronus admodum fertur in considerationem eorum, quæ aliis, non minùs quàm nobis, sint utilia. Hinc ortum duxere Scientiæ omnes summo studio inventæ, & in publicum commodum evulgatæ. Voluntatis autem Affectus suaviores (qui bonum spectant) Amor nempe, Desiderium, & Gaudium, quorum usu secundum Rationem beamur maximè, vix locum habent in Timone aliquo Misanthropo ; certè non possunt se latè diffundere, nec admodum dulces esse, nisi multorum Bonum diligenter moliamur. Ratio autem communis omnium hominum, dum præcipit ut quàm possumus fœlicissimi esse contendamus, jubet ut explicemus has animorum nostrorum vires & in latissimi communis Boni campum eas effundamus confertim ; ut eum quàm possumus industriad colentes, & publicæ Fœlicitatis florem deosculantes, nostræ Beatitudinis mel innocuè delibemus.

§. XVI. Quoniam autem multa, quæ discussus sum de Moribus, hinc pendent, alia adjiciam eodè facientia. Cum certum sit à naturâ Voluntatis, Actionisve Voluntariæ, maximi Boni effectiorem esse Finem maximum à ratione præscriptum, illud erit vel maximum Bonum commune (quò refero quicquid cum eo consistit) vel maximum quod possibile videtur cuivis singulari, ut suum quisque finem, max-

ima nempe, quæ sibi cupere possit commoda, prosequatur, omniâque huic subordinare conatur. Nam Familia alicujus, vel Civitatis Bonum, vel nondum supponitur spectari, vel, si spectetur, iisdem fere consequentiis urgetur, quibus prosecutio privati alicujus Boni. Non permittit ratio ut cujusvis singularis Bonum maximum quod cupere possit vel imaginari, pro ultimo fine statuatur. Quippe cum Bona certissimè sit Actio, quæ ad finem verè ultimum recta, seu maximo compendio perducet, positis diversis finibus ultimis quorum causa sint opposita, opposita sibi invicem erunt Actiones verè Bonæ; quod est impossibile. v. g. Si recta Ratio Titium doceat ejus Foelicitatem possibilem, finemque quærendum consistere in fruitione pleni Dominii in fundos, quos occuparunt Seius & Sempronius, eorûmque personas, atque aliorum omnium fundos: non potest vera Ratio Seio & Sempronio dictare eorum Foelicitatem quærendam positam esse in Fruitione pleni Dominii in fundos, & personam Titii, aliorûmque paritèr omnium. Hac enim apertam includunt Contradictionem, adeoque alterum tantum dictamen verum supponi potest. At cum nulla sit Causa cur unius horum Foelicitas ipsi sit ultimus finis magis quàm alteri sua, colligere licet rationem dictare nemini, ut suam tantum Foelicitatem sibi ut finem maximum proponat, verum unicuique suam potiùs cum aliorum Foelicitate conjunctam, atque hoc est quod quærendum contendimus commune Bonum. Nempe illud solum est unus ille *Finis* cum summa possibili singulorum foelicitate consistens, eamque maximè promovens; in quem & naturæ Impetus suum, & Ratio commune bonum spectans conspirent. Et sanè pertinet ad intrinsecam perfectionem Rationis practicæ, seu Prudentiæ (in quocunque tandem sit Subiecto,) ut omnibus à recta Ratione dirigendis unus finis proponatur, qui omnibus communis sit mensura Boni & Mali: seu ut rationalia omnia unum effectum spectent; cujus & Partes Essentialles, & Causæ, n. Efficientes, Conservantes, Perficientisque, Bona dicuntur: quæq; illius productionem, &c. impediunt, Mala. Vaga quippe a-

liter

liter erunt Boni, Malique nomina, prorsus æquivoca, aliud significantia cum ab aliis usurpantur; & quicquid uni Bonum dicitur, quia propriis illius usibus inservit, id alii omnes, quia ipsorum cupiditatibus non deservit, Malum dicent; quod scientiæ, & cognitionis communicationi, qui finis est sermonis, incongruum est. Sed si hæc verba applicentur ad ea, quæ communiter humani generis intersunt, sensum habent determinatum, & longè omnibus utilissimum. Addo etiam, quod si quis suum tantummodo bonum respiciat, eoque omnia agentia Rationalia velut ad Summum suum Finem, cui unice deserviant, pertrahere laboret, is nihil efficiet, nisi fortasse ut ipse se perdat. Quippe manifestè impossibile est, ut res omnes & personæ secundum voluntates singulorum hominum contraria volentium disponantur. Effectus enim voluntatis cujusque in res externas est Determinatio quædam motus Physici; uti patet in assumptione Cibi, Vestium, Comitatus; &c. Determinationes autem oppositæ corporum naturalium se invicem tollunt. Nam, si in oppositos terminos simul moveretur quodlibet corpus, necessario in pluribus simul esset locis. At, si impossibile sit singulis omnes, & omnia sibi met subicere, ratio, quæ hunc finem proponit singulis, qui uni tantum contingere potest, sæpius quam millies proponeret Impossibile, & semel tantum Possibile: ideoque recta magis an erronea foret facili calculo quivis computabit. Cateri enim homines & suas habent vires naturales, & appetitus innoxios, quibus sive velit ille, sive nolit obtemperabunt; & suæ præterea Rationis fruuntur luce, cui ad majora quam unius hominis voluptatem quærenda dirigenti meritissime obsequuntur, facileque se ab unius, aut paucorum insolentiâ tutabunt; ut vesanus sit oportet, non rationalis, qui talia non prævideat, sed bellum moveret contra omnes, ut armis experiat, an sibi asserere possit portentosum illud jus Hobbianum. Illud ipse definit esse *facultatem agendi secundum rectam rationem*. Ego verò illam tantummodo rectam rationem practicam esse dixim, quæ possibilia tantum aggredi permitteret, hominem-

que vetet tibi soli in omnes, & omnia dominium frustraneum, aut ipsi perniciosum arrogare. Vide ejus *Cap. 1. §. 10, 12*: Contra verò, dum publico quivis deservit, operam nunquam ludit, sed ejus vis licet unum fortè attingat immediate, ipsum sæpè multis utiliore reddit, nobisque ipsis aliquandò nihil præter animi gaudium ex aliena prosperitate sperantibus nostræ beneficentiæ messem non ingratam rependit. Præterea Bono Communi studere cujusvis rationalis intrinsecæ illi perfectioni Voluntatis, quæ in innocuâ Philantiâ consistit, addit Actiones pariles multas, & nobiles, circa objecta sibi similia: habitumque inde eratum complet, n. *φιανθρωπίαν* (cujus particula tantum *φιαντία*.) Suum autem bonum supponimus quemlibet querere, idque agere ad perfectionem ejus pertinere. Ergo similiter insuper agere erga alios (inter quos Deus ipso longè præstantior) perfectionem ejusdem Naturæ cum illâ, quæ in actione circa suum bonum consistit, adjiciet, Latitiam scilicet ex actionum suarum consensu inter se oriundam. Gratus enim est menti humanæ consensum in se, & actibus suis observare, quàm in consonantiis Musicis & figuris Geometricis. Nempe ut similiter judicare de rebus similibus, ita & similiter erga eas esse affectum ad perfectionem pertinet mentis humanæ. Contraria judicare de rebus, quæ inter se conveniunt, contradictionem implicat, & insania quædam est, ideoque velut morbus animi vitatur in theoreticis judiciis; nec minor est Imperfectio, sed mera est Contradictio in practicis dictaminibus, quando in casu prorsus simili, meo v. g. & alieno, dissimiliter agendum esse statuitur in judicio practico, & voluntate illud consequente. Immo verò quoniam sua cuique Natura utpotè semper præsens, singulis notissima est; & exinde etiam aliorum hominum non minùs nota, (quoad essentialia ea & generalia, in quibus omnes conveniunt, & in quibus ut nostrum; ita aliorum jus ad mediâ vitæ conservandæ necessaria fundatur) sequitur illum, qui in simili alterius hominis jure statuit aliter, quàm in suo, sibi contradicere in materiâ notissimâ, & perpetuò sibi obviâ; talis autem contradictio,

tradictio, præ aliis, mentis Sanitatem, Pacem, & in agendo Contentationem maximè violat : ut in his uniformitas maximam affert Tranquillitatem.

§. XVII. Ad hoc Caput pertinet, quòd, qui actus quosdam ad suam Fœlicitatem necessarios judicaverit, non possit, salva Ratione, non consentire ut alius quilibet similiter statuatur ad suam Fœlicitatem facere similia, & ut pariter eos ex hoc judicio exequatur. Itaque, si quis accuratius observet quid in propositionibus practicis quemque ad sui conservandi studium determinantibus contineatur, videbit aliquid quod aliis, juxta ac ipsi imperet suam conservationem curare ; Idque vetabit eum oppugnare alios quoslibet idem facientes. Enimverò in hac propositione, *Licet Hobbi naturæ humanæ ea sibi sumere, quæ facultates suas conservabunt, aut perficient*, includitur velut prior naturæ hæc indefinita (quæ necessitati Terminorum identitate transit in universalem) *Licet Naturæ humanæ (cuivis) ea sibi sumere, vel agere, quæ facultates ejus conservabunt aut perficient*. Dicat mihi Hobbius, quid faciat additio Nominis proprii, quo magis prior propositio sit evidens Rationis Dictamen, i. e. Lex Naturæ, quam posterior, quæ tantundem pronunciat pro quovis alio ? Sin fateatur jus esse cuivis inde ortum ad quidlibet faciendum, uti *Cap. 1. §. 10.* contendit, quoniam absurda quæ exinde sequuntur antea ostendimus ; his visum est hoc tantum regere quòd determinatio generalis istiusmodi Legis ad singularis cujuslibet hominis (v. g. Hobbi) Naturam non potest immediatè, vel per bonam consequentiàm contradicere pari ejus determinationi ad alium quemvis : nec potest cujusquam jus seu libertas ab ullà Lege relicta eò extendere, ut liceat oppugnare ea quæ aliis eadem Lege imperantur facienda. Immo proculdubio cujusque in bonâ lege delectatio, & propensio ad Actiones uniformes, & erga Legislatorem reverentia efficient, ut dum absque ullà sibi noxâ fieri potest, ad alios in ejusdem Legis observantiâ juvandos propendeat, quòd efficiet ut Communi Bono unusquisque interserviat,

222 De Lege Naturæ ejusque obligatione.

serviat, qui ad principia suam conservationem imperantia probe animam advertat. His argumentis coronidem imponet, & ad sequentia ab effectis mediatis viam muniet hæc Ratiocinatio. Actiones nostræ, quæ faciunt ut intimè sentiamus, nos (quantum possumus) fecisse ad nostram ipsorum aliorumque simul felicitatem, suavissimam nos lætitiâ perfundunt, adeoque nos beant. Actiones ad bonum commune collimantes hoc faciunt. Ergo, &c. Major à felicitatis nostræ (quatenus quidem est in nostrâ potestate) definitio sumitur, ideoque probatione non eget. Minor autem facillimè probatur, considerando eam esse Naturam humanam, ut non possit non intimè persentiscere quicquid ipsa consulto agat; qualiter semper agentem supponimus Sapientem boni communis studiosum. Suam autem felicitatem negligere nequit, qui sapienter quærit, ut omnibus, quorum ipse unus est, proficit. Finis cura efficiet ut suas vires perfectionesque omnes conserve, augeatque; quæ media sunt, quibus finem assequatur. Immo verò nihil magis efficere potest, ut Deum, homines, omnesque causas efficacissimas sibi conciliet, & adjungat sibi in societatem operæ, quæ suam juxta ac aliorum felicitatem quærit. Quid enim efficacius Deum hominesque sollicitare potest in ejus auxilium quam sinceri hujusmodi affectus, ac cominus omnibus grata faciendi? Certè cum nihil majus sit in hominis facultatibus, nihil majus à Deo, hominibusve ab illo potest expectari: denique præmiis immediatè à Naturâ annexis; studio boni communis annuenda est multifaria illa Voluptas, quæ provenit ab exercitio virtutum & propensionum omnium quas humana natura inesse, & in hunc præcipuè finem adaptari fuisse ostendimus in Capite de *Humanâ Naturâ*, quò referendus est Lector.

§. XVIII. Transeatnus ad considerationem effectuum bonorum à Deo certò expectandorum & ab hominibus longè porius, si per vitæ decursum benevoli finitus illis, quam si dolo malo aut vi omnia per totum pariter vitæ decursum nobis

nobis arrogemus. Clarior erit præfagiendi ratio, si integer vitæ status utrobique conferatur, quàm si pauci tantum actus, & sufficit deliberantibus de futuris actibus, quorum alterum necesse est eliciamus, illud evincere, longè certiorum esse Boni majoris ex hac parte expectationem, eam nentrobi sit locus certæ demonstrationi. Atque hac equidem de causâ non immerito questus est olim Seneca, homines etsi de *partibus vitæ suæ deliberent, de totâ tamen* (quo nempe modo uniformiter transigatur) *non deliberare.* Hoc certè si facerent, non possent non evidentissimè conspicerere hominem, qui Dei, hominumque aliorum omnium jure insuper habito omnia sibi semper arrogaret, quique se solum unicum omnium suarum Actionum finem faceret, Deo hominibusque omnibus exosum fore, & necessariam in caput suum accersere perniciem. Contra verò illum, qui Amore, & Obsequio in Deum, Innocentiâ & Benevolentia eigi homines omnes felicitatem suam cum alienâ consistentem, & ab horum opera pendentem quaesiverit, consultius agere & meliorem successum meritissimè sperare posse. Quanquam enim judicium nostrum de futuris aliorum hominum, quos demereri studemus, actibus sit tantum probabile, quoniam tamen maximam habet evidentiam eorum, quæ circa talia contingenter futura sunt, haberi possunt; & rerum gerendarum necessitas postulet, ut Mens futuris hominum actus prospiciens non sit indifferenter pendula, sed hos potius quàm alios futuros esse præfagiat; hinc fit, ut rationabilius sit id agere, quod major suadet probabilitas in nostram felicitatem cessurum esse; quàm vel nihil agendo negligere omnes occasiones hominum operam nobis conciliandi, vel vi, ac dolo homines adoriendo, incertæ magis belli alex spes nostras committere. Enimverò inter incertè futura alia aliis longè probabilius futura sunt: & horum spes pluris longè valet quàm illorum. Ratio autem experientia nixa differentiam inter spei hujus & illius valores investigare novit, & exactè calculo Mathematico determinare (quod ostendit Hugenus in *Ratiociniis de ludo alex.*) Eadem igitur rectissima Ratio jubebit viam ad felicitatem aliquam

liquam propter auxilium ab hominibus probabilius ducentem eligere, ubi major Certitudo obtineri non potest.

Ex his etiam concludere licet quodd, si de omnibus (quantum possumus) bene merendo bona externa, sive ad vitam necessaria, sive tantum ad vitæ jucunditatem requisita acquirere non possumus; tùm demùm judicanda sunt inter *radix ip' n'ur*; atque hoc est fundamentum Regulæ illius Juris naturalis *Quod licitè non possumus inter impossibilia censendum est.* Hoc autem in re præ manibus ided t'ius jubetur, quoniam prorsus certum est, quodd agendo ob Bonum Universi summa rei in tuto collocatur: Quippe hoc pacto nos, quod in nobis est, maximùmque est ad vitam beatam momenti præstabimus; uti suprà ostensum est: & Dei favor (cujus nutu reliqua omnia reguntur) certissimè conciliabitur, uti mox è principiis ab Hobbio & Epicuro concessis ostendemus. Nam, cùm homo nihil majus persolvere potest quàm amorem, ejusque consequentia erga omnia entia Rationalia (quorum caput est Deus) certissimum est naturali lumine cum nihil ultra debere, (quippe nos non tenemur ad Impossibilia;) atque aded nihil amore majus ab eo requiri. Eos autem, qui, quæ sui sunt officii erga Deum hominèsque, præstiterint, Deum egregiè faventem experturos esse nemo, qui eundem mundi Rectorem è rerum naturâ agnoverit, unquàm negabit. Non opus est itaque ut demonstrativè sciamus alios homines nobiscum benevolè, gratoque animo acturos esse, & bonâ fide pacta servaturos esse; priusquàm ratio nobis dictare possit ad felicitatem nostram juxta ac alienam hoc facere, ut à vi & fraude nos abstineamus, nòsque aliis benevolos commodosque præstemus.

§. XIX. Paucis complectar sententiæ nostræ summam. Obligatio cujusque hominis ad eliciendos actus communi omnium bono deservientes (quæ summa est Legum Naturalium) innotescit iis modis, quibus cognoscimus Deum primam rerum omnium Causam velle tales actus ab hominibus præstari, aut in ordinariâ hujus mundi gubernatione ita

ita rerum omnium vires disposuisse seu determinasse, ut tales actus præmiis cohonestarentur, iisque contrarii poenis mulctarentur. Nihil autem refert, an distributio hæc poenarum ac præmiorum fiat statim, an ad tempus differatur; modò temporis illud intervallum præmiorum ac poenarum magnitudine compensetur; idque adeò certò præcisci possit, ut rationum hoc suadentium pondus manifestò superet omnes quicquam in contrarium suspicandi causas.

Seposita autem Revelatione per Prophetas in Scripturis facta, voluntas Dei his de rebus naturaliter cognoscitur (1) Ex iis de Deo cognitis, quæ voluntatem hæc certò executuram in ordine Synthetico distinctæ cognitionis antecedunt. (2) Ex effectis à voluntate ad hæc olim determinatâ provenientes. De posteriore hæc voluntatem divinam cognoscendi viâ diximus nonnulla, & plura quidem restant dicenda. De priorè autem quoniam vix quicquam concedent Adversarii, omniâque Dei attributa ex effectis à nobis Analyticâ Methodo eruenda sunt, parcius loquemur.

Visum est tamen hæc pauca hoc in loco suggerere. Necessè est ut systematis mündani Opificem summâ Ratione, Sapientiâ, Prudentiâ, & Constantiâ præditum esse concipiamus. Sunt enim hæc perfectiones, quarum partem aliquam in nobismet ipsis (illius effectis) sentimus; nec fieri potest ut in effectis quicquam perfectionis reperiatur, quod in causa non continetur; At hæc perfectiones voluntatem ejusmodi quam quærimus antecedunt, & ad eam quasi perducunt. Ergo cognoscatur ejusmodi Voluntas Deo inesse. Minor autem declaratur & probatur exindè quod necessarius sit consensus inter rectam hominis Rationem practicam ac Voluntatem indè consequentem, & Rationem seu Judicium ac Voluntatem Dei eodè de objecto. Judicium enim utriusque, hoc ipso quod est rectum, est eidem rei conforme; adeoque à se invicem dissentire nequeunt. Res autem de quâ statuitur quicquam in judicio practico, est vel Finis, vel Media ad finem; de quibus utrisque pronunciat quid sit optimum. Quare eundem finem optimum esse, seu Boni Naturalis plurimum in se complecti Deus judicabit,

dicabit, quem Ratio cujusvis hominis verè statuit ita se habere; pariterq; de mediis pronuntiabunt. Exemplo res fiat apertior. Siquis hominum rectè statuat Bonum commune omnium, qui secundum normam rationis agent, majus esse Bonum quàm Bonum seu Felicitas unius hominis; (hoc autem perinde est ac si judicaret totum esse majus sua parte) dubium non est quin idem sentiat Deus. Et eodem res recidet, si pronuncietur felicitatem omnium majorem esse, quàm felicitatem similem cujusvis numeri, qui minor sit. Felicitas autem quavis alià major est maxima. Nec ab hoc diversum est judicium, quo pronunciamus Felicitatem summam, quæ rationalibus universis competere potest. Finem esse maximum, seu summum, quem quisquam rationalium prosequi possit. Quippe Finis possibilis nihil aliud est, quàm bonum illud, aut ea Felicitas quam sibi proponat quispiam prosequendam. Ideoque dubitari non potest, quin Deum hic quoque habeamus consentientem. Quoniam autem ipse est à Rationalium numero, nec intelligi potest rationaliter agere finè fine, quem sibi proponat, nec major esse potest finis, quàm dictum Bonorum omnium Aggregatum, necessariò intelligimus eum hunc finem judicare eorum omnium optimum esse, quos sibi proponere potest. Nec dubitari potest quin Ens perfectissimum illum Finem prosequi velit, quem rectè judicavit esse optimum, omnibus circumstantiis accuratè expensis. Quippe nulla ratio esse potest, cur infra illum subsisteret; nec finè ratione, multò minùs contra illius dictamen, agere potest Voluntas perfectissima. Quanquam enim hic obligatio Legis propriè dicta quæ à Voluntate superioris alicujus provenit, locum non habeat, intrinseca tamen ipsi, constantissimæque perfectio longè rectius & constantius ipsam in consensum cum intellectu omniscio determinabit. Contradictionem enim implicat eandem voluntatem esse simul Divinam seu perfectissimam, & ab Intellectu Divini dictamine perfectissimo dissentire. Posito autem quoddam Commune Bonum sibi velut finem Deus proponat, facile colligitur eum velle homines eundem finem prosequi; & manifestum est distribu-

tionem

tionem præmiorum & poenarum inter homines medium esse summe necessarium quo ipsi certissime ducantur in consensum cum Divina voluntate, aut huic fini promovendo libenter cooperentur, & ab actionibus illi contrariis deterreantur. Vult itaque Deus poenas & mercedes quas ipse novit ad tutandum hunc finem sufficere, Vult, inquam, illas & decernere & reipsa opportune distribuere. Unde colligatur quodd siquid necessarium ad hunc finem hæc in vita defuerit, id à Deo in vita futura suppletum iri. Atque hæc præsertim ratione nixa sunt Ethicorum præfagia de felicitate, aut miseria hominum hæc vita functorum, prout Actiones illorum fuerint bonæ vel malæ. Verum hæc ex ipsorum scriptis facile discantur.

§. XX. Ego ex iis quæ de Ratione ac fine Dei ostensa sunt hoc potius colligendum esse monerem, ex his demonstrari posse Benignitatem, Justitiam, Æquitatem, cæteraque attributa quæ analogiam quandam habent cum Virtutibus hominum. Deo, ejusque actionibus reipsa inesse, ipsumque aded velle homines per præcepta præmiis ac poenis munita regere; quod quidem Epicuri ^{2. potestas} funditus evertit. Manifestum enim est, & hæc omnia attributa huc spectare, & totum insuper regiminis (seu Providentiæ Divinæ pro quâ contendimus) negotium in hoc solo nobis noto consistere, ut commune Rationalium omnium bonum per media maxime idonea promoveatur. Idque clarius constabit ex his quæ de Virtutibus & de Regimine Politico postea dicenda veniunt.

Hic hoc solum adicere visum est, frustra Epicureos Deo Beatitudinem tribuere & Majestatem nisi in eo agnoscant Sapientiam, seu Prudentiam, & Justitiam, omnimodamque ad eam Virtutem. Omnes enim Virtutes in Prudentiâ quæ ad finem optimum per idonea media dirigit velut in fonte continentur, idque ipse agnovit Epicurus. Eæque omnes sunt tantum partes integrantes Justitiæ universalis. Nulla autem esse potest agentis Rationalis Beatitudo aut Majestas, imò Dignitas nulla, si nulla ei insit Prudentia, nullaque Vir-

tus prudentiæ consentanea. Nec prudentia esse potest ulla, nili finis optimus sumatur ac media maximè congrua; nec hæc sumi possunt, si non sint suâ naturâ fixa & determinata. Hoc est, si nihil sit bonum antequam eligatur, & alius finis alio non est melior, nec medium aliud medio alio magis idoneum. v. g. Si publicum bonum non sit privato majus seu melius, & si Innocentia, Fides, Gratitude, &c. huic fini promovendo non sint aptiora media quàm Feritas, Perfidia & Ingratitude. Certè Potentia, quantacunque cogitari potest, si sine Sapientiâ ac Justitiâ spectatur, Beatitudinem ac Majestatem majorem non habet, quàm quæ in massâ plumbeâ infiniti ponderis reperiatur; Pondus enim est instat cujusvis Potentiæ, uti norunt Mechanici. Quinetiam idcirco pluri valet hæc argumentatio contra Epicureos, quoniam ipsi, si Gassendo credamus, aut etiam Velleio, qui apud Ciceronem eorum dogmata tuetur, agnoscunt beatitudinem eorum in hoc quoque consistere quod suâ gaudeat sapientiâ ac virtute. His autem nulla relinquitur materia in qua exerantur, nisi fateantur eum summum illum finem Communem, & media illuc ducentia curare. His sublati nomen tantam Sapientiæ ac Virtutis aut Deitatis relinquitur, res tollitur.

§. XXI. Huic Argumento ab attributis Divinis ducto cognatum est illud quod sumitur à notione primæ Causæ, quâ primò Deus hominibus ex operibus suis innotescit; in illâ epim notione continetur quodd creaturæ omnes, præsertim verò Rationales, à Voluntate Dei acceperint existentiam suam, omnesque aded vires ipsarum Naturæ intrinsecas. Quoniam autem certum est bonum Commune hominum nihil aliud significare præter naturæ ipsorum conservationem, viriûmq; ipsis intrinsecarum statum vegetissimum; mens humana non potest non judicare esse longè credibilius, quodd eadem constantissima voluntas à quâ hominibus datum est esse, pariter mallet ipsos porò esse & valere, hoc est conservari & foelicitate frui (quantum patitur necessaria reliqui Systematis (quod simul fecit) natura)

tura) quam ab illo deturbari de statu, in quo ipsos collocavit, absque ullâ verâ necessitate, quæ à solo respectu ad totius conservationem oriri potest. Suppono enim à verâ Physiologiâ notum esse naturales rerum vicissitudines, interitus, ortusque è legibus motus, quibus integrum Systema Mundi conservatur, semper oriri. Certè ejusdem est bonitatis facere ut homines sint, &, ut juxta conditionem essentia: quæ iis data est, efficere ut conserventur & juvantur quoad patitur universi ratio. Quoniam autem hominum nec vis nec intellectus assequi potest quicquam majus circa creaturas quàm quod spectat ad generis humani conservationem, necesse est ut existimet hoc maximum esse quodd illos curare vellet Deus. Nec dubium est quin, cum hanc curam homini committat, præmiis ejus fidem ac diligentiam cohonestabit, ac pœnis perfidiam aut ignaviam arcebit. Sic scilicet è voluntate creandi cognoscitur voluntas conservandi, tuendisque homines. Ex hac autem innotescit obligatio quâ tenemur ad inserviendum eidem voluntati nostræ. Eodem ferè modo colligimus velle Deum se ab hominibus honorari: Quoniam enim in creatione & conservatione hujus, quod incolimus, Systematis tot voluit esse suarum perfectionum indicia, hominèsque eà voluit esse conditione ut si Intellectus sui vires exercent, non possint non ea observare, voluit eos scire qualis est, & agnoscere: Quoniam autem voluit homines esse rationales, id est sibi constantes, & omnem contradictionem averfari, vult ipsorum dicta ac facta animorum cogitatis de illius perfectionibus consentire, hoc est, vult ipsos eum colere & honorare.

§. XXII. Secundus autem modus cognoscendi Deum velle actus ad bonum agentium Rationalium commune conducentes ab hominibus præstari; seu, Velle tales actus præmiis decorare, contrarios pœnis coercere, sumitur ex effectis hujusce voluntatis, id est, ex ipsis pœnis & præmiis, quæ propter intrinsicam hominum omnium torusque hujus Systematis Mundani compagem, Divinâ Voluntate constitutam,

rutam. Aetus humanos naturaliter & ordinariò sequuntur; hominesque aut mulctant malis, aut bonis augeant. Dubitari enim non potest quin Deus qui ita naturalem rerum omnium ordinem constituit, ut talia sint actionum humanarum consequentia erga ipsos actores, fecitque ut ordinaria hæc consequentia ab ipsis præsciri possint aut summam cum probabilitate expectari; voluerit hæc ab iis confiderari antequam ad agendum se attingerent; atque eos his provisis velut argumentis in Legum sanctione contentis determinari. Talia autem effecta sunt tum internæ illæ quæ nobilissimas quasque ad bonum publicum collimantes actiones comitantur, deliciae mentis, ac è contrà furia illæ, seu metus, & ægrotudines animi quæ flagitiosos infectantur; tum etiam extrinsecus adventantes pœnæ, ac mercedes ab aliis rationalibus, qui secundum rectæ Rationis dictata de fine optimo & mediis eo modo genus humanum à pernicië tuentur & communem promovent felicitatem. Cum enim homines, quotque verè judicant de Bono seu Fine maximo, & de mediis (v. g. bonum commune esse maximum finem qui proponi potest, & pœnas ac præmia esse media eò conducentia) ad hæc judicia practica determinantur à Naturâ Rerum de quibus statuant, quantum impressiones in intellectum humanum sunt prorsus necessariae, causarum autem hujusmodi necessariarum determinationes omnes à primâ Causâ proveniant; sequitur, dictata illa rectæ Rationis quibus homines quilibet de necessitate pœnas & præmia distribuendi statuant in ordine ad bonum commune, velut finem suum optimum, à Deo provenire. Hoc est, homines omnes à Deo, mediante rerum naturâ, determinantur ad judicandum tum bonum commune esse finem optimum, seu bonum maximum quod prosequi possit, & in quo possint homines omnes naturaliter consentire, utpotè quod privatam singulorum felicitatem (quantum rerum omnium natura patitur) complectitur: pariterque necesse esse velut medium ad hunc finem ut singuli quoad possint curent, ut pœnæ ac præmia distribuantur, quibus ætus huic fini consentanei cohonestentur, contrarii autem reprimantur.

Quoniam

Quoniam autem in his propositionibus de fine optimo & mediis eò ducentibus, seu de bono maximo ejusque causis, quæ in hominum sunt potestate, continentur omnes illæ Conclusiones quas Leges Naturæ dicimus; sequitur, omnes unâ cum propositionibus prædictis hominum mentibus à primæ causæ voluntate imprimi, eamque adeo voluisse ut pœnæ ac præmia distribuerentur, quoad ab hominibus fieri possit, juxta tenorem horum dictaminum practico- rum; undè concluditur, omnem hujusmodi pœnam, & omne præmium sic distributum, secundùm ejus volunta- tem distribui, eaque omnia affecta esse & indicia volunta- tis Divinæ, quæ cognita obligatio hominum inde orta la- tere nequit. Manifestum insuper est quòd idem Deus, sibi semper constans, qui voluit homines bonum commune po- nis præmiis (sive quoad ipsorum vires valeant tutare, curabit etiam ut ubi hominum vires illud satis defendere nequeant, sua id potentia pariter protegatur.

Visum autem est huic eò diutius Argumento in hoc opus- culo insistere, quoniam spes est adversarios suæ conserva- tioni adeò intentos ejus vim libentiùs agnitu- ros esse; & quia multa rei hujusce indicia in rerum naturâ videantur nobis proponi quæ diligentiorẽ postularent explicationem. Resolvimus itaque obligationem moralem (quæ Legum est effectus immediatus) in Causam Principalem primamq; e- arundem, Voluntatem nempe & Concilium Dei commune bonum promoventis, ideòque Propositiones practicas eò dirigentes annexis pœnis & præmiis ad legum formam fan- cientis. In hominibus autem suæ sollicitatis cura quæ facit ut pœnas ac præmia perpendant, iisque moveantur, nulla erit obligationis causa, quippe quæ tota à lege, ejusque la- tore fluit: Sed erit dispositio quædam in subiecto neces- sariò requisita ut lex per pœnas ac præmia apud hominem quemvis valeat ad officium reipsa præstandum. Ut Contingit inter corpora necessariò requiritur ut aliud ab alio moveatur, moventis autem Vis seu Motus tantùm est causa cur mobile impellatur. Illud præterea considerari debet, obligari illos quorum adeò stupidus est animus ut volunta- tem

tem Divinam, & ab eâ legi annexam sanctionem prorsus negligant. Quinetiam ea sui Conservandi Perficiendique cura, quæ Naturalis est, ac ab homine inseparabilis, & ea quæ à rectæ Rationis auxiliis insuper accedit, quàmque fatemur inter *causas quæ bonarum actionum*, (licet non obligationis) causas locum aliquem habere, tota est à Deo: ideoque hujus vis ab illius autoritate, aut honore nihil detrahit, nec sibi illi locus erit denegandus.

§. XXIII. Interim tamen sua-cujusque felicitas est pars valde exigua finis illius, quem vir verè Rationalis persequitur, & ad totum finem scilicet Commune bonum, cui à Naturâ seu à Deo intertextitur, eam tantum habet rationem, quam habet unus homo ad aggregatum ex omnibus Rationalibus, quæ minor est quàm habet unica arenula ad molem universi corporei. Quoniam Deus (inter quem & hominem nulla est proportio) inter Rationales numeratur, ejusque honori, in querendo Bono publico, imprimis semper litatur, & simul consulitur omnium hominum felicitati, non modò qui nunc uspiam existunt, sed etiam qui per sæcula posthæc unquam futura generabuntur.

Denique ne quis obligationem legum naturalium, quam à voluntate & imperio primæ causæ deduximus, arbitrariam & mutabilem à nobis fingi suspicetur, hoc adjiciendum censui, Benevolentis, Virtutumque aded omnium exercitium ad felicitatem rationalium singulorum privatam, omniumque communem, habere rationem Causæ Naturalis ad effectum suum planè naturalem, seu medii necessarij ad finem (sepositâ consideratione Imperij Divini) manente rerum naturâ tali, qualis nunc est. Hoc autem ita intelligo, uti agnoscunt plerique omnes, Additionem duarum unitatum duabus prius positis necessariò constituere numerum quaternarium; aut uti Præces Geometricæ & Mechanicæ problemata proposita solvunt immutabiliter; aded ut nec sapientia nec voluntas Divina cogitari possit quicquam in contrarium constituere posse. Interim tamen certum est omnem actionem humanam, ejusque om-

nem

nem effectum à voluntate primæ causæ pendere, ipsasque adeo præces Arithmeticas, Geometricasque, earumque effecta omnia inde proficisci, seu existentiam suam obtinere. Tota autem nostra disquisitio est de existentia Legum Naturæ, & obligationis earum; quæ à Voluntate primæ causæ omnino derivanda est. Aliam autem non postulamus quam eam quæ rationalium vires, actus, & naturæ suam existentiam fortiantur, ut patebit ex iis quæ sequantur. Quapropter tantum abest ut hinc colligi possit mutabilitas ulla in obligatione Legum Naturæ, ut è contrario id maxime studuimus evincere; fieri non sine multiplici contradictione, ut Deus simul velit Rationales esse tales quales sunt, & eosdem non obligari legibus iis Naturalibus quas proponemus. Hæc autem unica ratione probari potest quicquam à Deo fieri non posse; potest enim omnia, quæ contradictionem non implicant. Si quis autem putet eum contradictoria simul verà esse facere posse, à puritate rationis verum esse poterit, eum id ipsum simul non posse facere; adeoque frustra est hoc asserere. Prudentes itaque, opinor, omnes existimabunt me satis immutabilem fecisse legem Naturæ, si ostendero illam sine contradictione mutari non posse; dum Rerum Naturæ, & Vis actualis (quæ à voluntate Divinâ pendent) manent non mutata. Id autem sufficienter probamus dum evincimus & communem omnium felicitatem è naturali efficacia actionum universalis benevolentia pervenire ostendimus, & singulorum felicitatem ab ea quæ omnes beatut naturaliter divelli non posse: partim quidem quia singulorum partium salus à totius salute realiter non distinguitur: partim etiam quia iisdem actibus quibus aliis intervenimus nosmetipsos aliquatenus beatimus, & quantum possumus alios ad gratiam retributionem determinamus. Sic scilicet actus publicè utiles; eorum authoribus præmia naturaliter conferunt. Contrarii autem actus non minus naturaliter poenæ ac perniciem in eosdem trahunt.

§. XXIV. Nos itaque, misso illo jure omnium in omnia bellôque inde nato, quod uti ostendimus frustra conatur Hobbius stabilire, sumemus id quod manifesta rei Veritate ductus concessit, è violatis iis Rationis dictaminibus, quæ vetant ut quis sibi jus in omnia vendicat, jubentque pactis stare &c. in quorum observatione Virtutes consistunt omnes, bellum sequi & omnium perniciem : dicimus hæc belli mala pœnæ naturam habere, quæ cum ejusmodi flagitijs à Restoris voluntate Universi hujus ordinem constituyente connexa fuerit. Ex eo autem quodd monstrante rerum naturâ (adeoque ejus authore Deo id ipsum indicante) mens humana præmonetur de pœnâ cum tali actu connexâ, indicatur obligatio ad abstinendum ob eo actum ; vel mens sufficiente indicio prohibetur ne ita agat ; eoque magis quod actum illud alijs juxta ac ejus authori nocivum fore indicatur. Certè mihi Commune bonum (quo nomine liceat Dei honorem cum summâ humani generis felicitate complecti) ipsâ Vitâ suavius, ejusque semper anteponendum videtur ; atque adeo mala illa quæ vel Dei honorem minuant, vel undè summa mentium humanarum perfectio periclitatur, ipsâ vitæ cujusvis jacturâ majus malum habetur. Unde etiam in pœnarum naturalium censum refero, quodd legum naturalium violatio peccantis facultates præcipuas lædat, stultitiam ac errorem in intellectum ducat, ac perversam mali sub specie boni electionem.

Verum quoniam rerum hujusmodi cogitationes, utpatet à multâ in mentes nostras reflectione pendentes, non adeo fortiter feriunt animos eorum qui corporis sui tutelæ, aut delectationibus aliquandiu unice studuerunt, vilis est ob oculos ponere mala hæc externa quæ agnoscit Hobbius è violatis virtutis præceptis, utpote necessariis ad pacem mediis, provenire, eaque considerare velut pœnam Legibus Naturæ ab ejus authore annexam, ut exemplo sensibus frequentè obvio commonstrem. Quomodo nexa in homines publicè nocuos è naturali causatum, præcipuè rationalium, constitutione ac intentione recurrent, & pœnæ definitionem integram

integram exhibeat, & Legem contra noxas sic punitas e Naturæ Opus sancitam esse indicet. Eâdem autem operâ elucescet quod bona omnia quæ è pace ac concordia communis boni studio stabilitis, efflorescunt, Mercedis rationem induant, & affirmativis virtutum præceptis Legis vim obligativam à Deo datam esse evincant. Deindè verò hinc faciliè innotescit quo pacto mentium nostrarum bona aut mala quæ è nostris circa Bonum commune factis aut omissis nobis obventura prævideantur, nec non quomodo gaudia & dolores è percepta aliorum felicitate aut miseria orituri indicent ad quos tandem actus obligemur. His autem gradibus tandem non difficulter assurgere poterit animus humanus ad suavissimum illius gaudii gustum, qui percipitur ex intellectu mentis nostræ consensu in principiis prædictis, cum mente ac voluntate Dei effusissimè benevoli; & ad æstimandam doloris illius acerbitem qui exoritur à clare percepta repugnantia inter cogitationes affectusq; nostros, & affectus divinos in hominum regimine conspicuos. In his autem gaudiis nostræ felicitatis apex; è contra in iis doloribus teterrima miseria consistit. Atque idè præcipuam vim obligandi hinc dictatis rationis accedere affirmo. Unde cum Leges omnem virtutem & efficaciam sortiantur è voluntate Dei eorum observationi præmissa violationi pœnas tantas annectente, non est cur nomen legum Naturalium iis denegetur. Sed à sensibilibus & confessis incipiendum est.

§. XXV. Manifestum est ex ipsis (sicut loquantur Logici) terminis benè intellectis tantam malorum colluviem bello, aut minùs sævis omnium in omnes inimicilis humanum genus inundare, ut ad singularem conservationem necessarium sit Pacem querere; pacis autem Media Necessaria sunt aliis permittere quæ ipsis necessaria sunt, pactorum Fidem servare, Gratum se Commodumque præstare, ceterasque Virtutes colere, quæ (si intimiùs considerentur) Commune bonum spectant omnes. Hæc autem Hobbius vera esse concedit, ut videre licet *de Civ. c. 1. §. 15. c. 2. §. 3.*

c. 3. §. 1. & sequentibus, eadēque reperit in *Leviathane*, sed à sui tantū conservandi curā deducit. bonum Commune saltem ante constitutas Civitates non agnoscit. Interim tamen illud diligentissimè inculcat bellum in omnes, in quo nullam sperare licet salutem, secuturum esse ex actibus quibus quisque sibi jus in omnes & omnia vendicat, utpote qui contrarii sunt apertè necessariis illis ad pacem mediis, quæ Virtutum nomine soleant celebrari. Verissimum certè est homines in omni statu Naturæ suæ conservandæ necessitate impelli ad eos oppugnandos, puniendosque qui vitam ipsis utut innocentibus, aut jura in quibus vitæ conservandæ media continentur, ereptum eunt. Hoc autem ipso quoddam hæc mala aliis rectæ Rationis jussu infliguntur, propter actus humano generi nocuos, poenæ sunt; & propositiones illæ practicæ, quæ docent necessarium esse ad pacem, ut aliis faciamus quæ nobis velimus fieri, violationi suæ poenam hanc ab authore rationalis naturæ annexam habent, atque hinc integram Legum vim obtinere dignoscuntur: nec jam amplius spectandæ sunt tantū ut propositiones quædam practicæ quorundam Problematum Mathematicorum constructionem docentes, quarum usum quispiam tunc negligat; sed propriè sibi vendicant Legum nomen, ac obsequium Legibus debitum.

Scilicet hic (ut in Civitatum Statutis) obligatio Legis & sanctione ejus per poenas & præmia cognoscitur; jus autem sic sancienti Leges Naturales resolvendum est, in auctoritatem Naturalem Dei, secundum quam omnibus imperat: Legum autem harum vera bonitas innotescit ex actuum imperatorum nexu naturali, ac necessario cum boni Communis conservatione aut incremento: Ea fere modo quo jus sancienti leges Civiles resolvitur in imperantium auctoritatem, & earum bonitas in actuum qui imperantur aptitudinem ad Reipublicæ utilitatem promovendam. Exempli causa, sumamus Universalem illam propositionem quam præmisimus de Benevolentia erga omnes rationales vi ad benevolorum felicitatem procurandam; dicimus hoc nomine ad hujusmodi benevolentiam homines naturaliter obligari,

ligari, quoniam Rector hominum mediis naturalibus efficit, ut homines intelligant & se ita naturaliter animatum esse, erga communiem felicitatem, & se in ordine Naturæ constituendo ita causas, præsertim Rationales, dispositas, ut qui communis boni curam susciperent, hæc maxime ratione suæ felicitatis causas sibi conciliarent, in quantum auxiliis præmium Naturale continetur, & qui secus fecerint suæ perniciiei causas in sese concitarent. Enimvero quemadmodum multi Leges Civiles non discunt è scriptis publicè prostantibus aut viva voce Legislatores, sed è suæ Rationis judicio de boni publici causis idoneis, & ex observatione eorum quæ vident publicè honorata aut permissa aut punita; ita quænam sint Leges Naturæ Rationalis, seu Civitatis Dei, primitus quidem discitur diligenter considerando quænam necessaria sint ad omnium illius maximæ Civitatis subditorum felicitatem, & ad Dei illi Imperantis honorem; & observando quàm naturaliter ac necessaria homines impelluntur ad illos coercendos qui his contraria sectantur. Non enim dubitari potest quin prima causa illam poenam infligi jussit, quam recta & necessaria Ratio jubet infligere; quippe illa à rerum natura exactè propensâ prorsus determinatur, adeoque à Deo rerum omnium opifice. Similiter etiam colligere licet Deum às actibus præmia decernere, quibus recta hominis Ratio præmia decernit; atque etiam ipsum illas propositiones de actibus aliquid ad Commune bonum facientibus Legum vigorem obtinere velle, quas sanctis hoc modo poenis ac præmiis (præ reliquis veris ac practicis) honoravit. Quoniam à paritate rationis non obscure colligi potest, quod si Deus homines judicare doceat necesse esse ad Commune bonum & singulorum proprium ut actus quibus pacis conditiones violantur, postquam ipsis noti sunt, quantum ipsi valent, poenis coerceantur, non solum ipsum ita judicare, idque ab hominibus factum velle, verum etiam quod ipse similiter judicet de actibus, pariter nocivis qui homines laetant, aut quibus puniendis vires illis non suppetunt. Certissimum enim est omne rectum judicium adeoque Divinum.

238 *De Lege Naturæ ejusque obligatione.*

de re prorsus simili similiter statuere; & occultissimos actus ipsum latere non posse: adeoque nullam esse causam cur à ferendo de iis iudicio abstinere; quod sæpius ab hominibus necesse est fieri, ne temerè pronuntiando innocentes lædant. Obvia autem est omnibus hæc ratio, unde nequeunt non secum reputare Deum secrets illorum flagitiis penas constituisse, & injurias imbecillioribus illatas ulturum: Quippe non est cur quispiam dubitet quin velit ille hunc finem, Commune nempe bonum, prosequi quo & ipsius honos & rationalium omnium felicitas continetur. Fines enim major esse non potest: & minor ab illo qui verè iudicat pro summo haberi nequit. Hinc Conscientiæ angores, & obligatio à regimine Dei originem trahunt.

§. XXVI. Verùm revertamur ad penas ab Hominibus infligendas propter violationem conditionum ad pacem necessarium: plura enim restant de obligatione (quam inde monstrari dicimus) explicanda. Notandum enim est quòd et si ejusmodi crimina aliquando evadant hominibus impunita, verè tamen asseruntur illi à Natura sua rectæque Ratione determinari ad ea puniendæ, quantum in ipsa est; adeoque per accidens fieri ut flagitiosos impones abire quandoque permittant: Quemadmodum & alia effusa quæ facimus aut fieri sinimus per ignorantiam aut imbecillitatem naturalem casui potius quàm humano nature imputantur, & inter rarè contingentiæ à prudentibus numerari solent. Talia autem ut quisquam speret sibi evenitura, ac ut inter ejusmodi eventus media sibi querat ad suam felicitatem, recta Ratio morum formandorum præcepta tradens nunquam cuiquam suaserit. Immo verò à contrariissima esse per benefacta viam commonescit, quæ vel hoc nomine Deo nostræque Naturæ unice grata sit; in quâ nec metuendæ veniunt pœnæ à Ratione Divinâ constitutæ, quas nec vis hominum nec latebræ possunt eludere; nec illæ quas minantur homines, quæ saltem ut probabiliter futuræ spectandæ sunt. De his enim utut contingentiis, hoc tamen certum habet recta ratio, quòd, Quemadmodum bona

bona quæ contingentèr tantùm futura sũnt ratum quendam valorem, & veram aliqualem boni naturam in se continent, quam ex observatione causarum à quibus pendent, prudentes certo pretio nunc solvendo norunt æstimare; idque quotidie fit in emendâ spe redditus è fundo v. g. aut officio etiam post mortem cujuspiam proventuri, & in familiis: ita etiam mala his contraria in quibus poenæ, quas ratio infligere docet, in omnes alios innocentibus nocivos numerari debent, quanquam contingentèr futura sint, præsentium & certorum malorum aliquantùm minorum æstimationem recipiunt. Sic periculum amittendi vitam, sanitatem, oleum & operam, quod rebus inter homines gestis accidit, laborum pretium summâ cum Ratione ubique gentium auget; adeoque certo & præsentì commodo pensatur, non minùs quàm præsens certumque malum emergens & lucrum cessans. Quamobrem ratio Naturalis rectè inclinatèr docet poenæ imminenti periculo, licet contingere aliquando possit ut effugiat reus, certi alicujus præsentisq; mali æstimationem subire. Sed quod minuetur quidem secundùm gradus spei, quam quis ex optimâ circumstantiarum omnium notitiâ habet poenæ illas evadendi. Cogitetur itaque poena illa cujus periculo se exponit rei alienæ invasor aliquantùm minor, quàm futura est, si modò respiciat illi post crimen commissum infligatur; id est, subducatur ab ejus magnitudinè quantum ratio jubet, eo nomine quiddam incertum sit an infligetur poenæ; & tamen scilicet plus mali quàm quod compensari possit lucro ex invasione facto: excessus autem ille mali poenæ sanctionis vinculum distat à Rationis de non invadendis rebus alienis adjicit. Hanc in finem illud facit magnopere quod ratio naturalis omnes etiam citra Civilem disciplinam doceat eum in modum actuum iniquorum poenâs augere, ut quanquam illis multum detrahatur incertæ executionis nomine, relictæ tamen longè plus mali in poenarum prævisarum æstimatione quàm quod lucrum è nequitia proventurum præponderet. Hoc autem manifestum est, tam in poenis quæ jure belli ex utraque parte infliguntur ob injurias etiam leviores in eos illatas qui eidem

eodem regimini Civili non subdiciuntur, quā in iis casibus in quibus Leges Civiles arbitrio subditorum, quibus injuria sit, sceleris potestatem permittant. & g. Ultio in eos qui alienas domos noctu effringunt, aut qui in viis publicis latrocinantur. In hujusmodi casibus homines in statum eum, qui Hobbes dicitur naturalis, quadantenus deveniunt, & in eo etiam leviora crimina capite pleciuntur: Nec inique, quodiam propterea quid saepe Magistratus Civilis de hujusmodi flagitiis non potest cognoscere, saepe evadunt impuniti, ideoque quandoque summi potest potius, summi gravissima, ut quāto magis audacia ex spe frequentis impunitatis creverit, tantō magis eadem summi supplicii metu remodatur: Atque hæc mihi videtur vera Ratio cur hinc admodum vindicta in bello quandoque sit necesse fieri, immo & cum in Civitatibus graviores infliguntur poenæ quā quibus opus esset, si omnia quæ perpetratur crimina in judicium venirent ut statim punirentur. Hæc autem id manifestum facere mihi videntur, poenæ præsertim gravioris periculum (etiam si ejus exitus non certo sciat eventura) habere animo humane prævisum, vim habere constantem & perpetuam actus voluntarius & rationis consilio susceptos determinandi in eorum fugam quibus poenæ illæ intentantur. Pariter etiam prævisio maximi homini probabiliter saltem futuri semper in se habet pondus idoneum quod ad eos actus homines determinet, qui illi poenæ illæ allatæ deservire possint. Vel ut metaphoram explicemus, hæc argumentum suggerunt necessarium concludens, poenā legi conformem in causis sollicitatis completæ, quā naturaliter experiri, contineri, quod ad obligationem inferendam plurimum facit. Obligatio enim Legum naturalium quæ hominibus naturalis dici potest, non adeo tollit liberi arbitrii vires, quin obligati suo periculo aliter facere possint: Sed idoneum suppediat argumentum seu causam impulsivam sufficientem, cujus consideratione moveatur obligatus, ut agat aut ab agendo absteat, prout Ratio vel Lex ei præceperit.

§. XXVII. Hic autem, ne videar discedere à comuni
verborum usu, placuit paucis ostendere, Quomodo ea quæ
dixi satis consistant in recepta obligationis definitione.
Justinian. Instit. lib. 3. tit. 14. hanc exhibet definitionem,
*Obligatio est Juris vinculum, quo necessitate astringimur
alicujus rei solvenda secundum nostræ Civitatis jura.* Pa-
teret autem ea quæ de solutione dicuntur, & de suâ civitate
specialia esse, adeoque in generali obligationis notione,
quam quærimus, omittenda esse. Quæ autem iis præmit-
tuntur generalia quidem esse, sed obscuritate quadam è
metaphoris oriundâ laborare. Vinculis enim propriè non
astringitur animus humanus. Nihil est quod necessitatem
quicquam faciendi aut omittendi menti humana de futu-
ro deliberanti afferre potest; præter cogitationes sibi pro-
positiones exhibentes indicia boni aut mali, aliis aut nobis
ex iis quæ faciemus proventuri. Quod iam autem naturali
quâdam necessitate ad bona prævisa præsentim maxima quæ-
renda; ad mala autem fugienda determinemur; hinc dictata
illa Rationis quæ faciunt ut hæc ex actibus quibusdam no-
stris proventura esse videamus, necessitatem quandam eos
exerendi vel cohibendi nobis inferre dicuntur, & nos obli-
gare; quippe bona illa cum felicitate nostrâ quam na-
turalitè appetimus, necessariò sint conjuncta; actusque
nostri ad illorum assecutionem planè sint necessarii. Ego
itaque Obligationem Moralem sic universalitè nec incom-
modè definiri posse arbitror: Obligatio est actus Legisla-
toris quo actiones Legi suæ conformes eis quibus lex fertur
necessarias esse indicat. Actio autem agenti rationali rati
necessaria esse intelligitur; cum certum est eam contineri
in causis necessariò requisitis ad felicitatem illam quam
naturalitè adeoque necessariò expetit. Sic obligamur ad
Bonum Communiis prosecutionem quando indicatur rienti-
bus nostris è Natura rerum (Causarum præsertim Ratio-
naliū) nostræ observationi exposita hunc actum esse cau-
sam necessariò requisitam ad constitutionem completæ no-
stræ felicitatis; eamque adeò naturalitè pendere à studio

- Boni Communis omnium Rationalium, ut sanitas membri pendet à sanitate ac vitâ totius corporis animati, aut ut efficax esse nequit conservatio virium in manibus nostris infirmarum, nisi prior habeatur ratio conservandi vitam viresque per totum corpus nostrum diffusas. Quippe propria cujusque felicitas non minus naturaliter dependet ab influxu Primæ Causæ, & operâ mutuâ aliorum rationalium Communis Boni studio conciliandâ, quàm manus à reliquo corpore; quanquam dependentia unius hominis ab aliis in paucioribus consistat, & sæpè sit ea quæ est inter causas remotas ac effecta sua, adeoque non est adeo perpetuò manifesta: Præterea verò antea ostensum est prosecutionem Boni Communis ad felicitatem cujusque requiri ut causa ejus intrinseca; nempe in ejusmodi actibus status facultatum nostrarum felicissimus consistit; hic autem discernis iis actibus ejus conservationem & perfectionem ulteriorem à Deo hominibusque aliis efficacissime conciliari. Omnia autem resolvimus in actus illos voluntarios Primæ Causæ quibus facultatum nostrarum mensuram, indeque oriundam propriam iis felicitatem determinavit, & quibus nos in tali Systemate dependentes ab aliis causis rationalibus constituere voluit & conservare. His enim positis ponitur necessariò & fundamentum obligationis & ejus naturalis indicatio, nostraque inde hausta notitia & actualis obligatio. Tantundem autem dicitur cum dicimus Obligationem esse actum Legislatoris, seu Causæ Primæ, ac si dixissemus esse actum Legis, scilicet naturalis hoc in loco. Obligat enim Legislator per Legem sufficienter promulgatam. Eamque satis promulgat dum mentibus nostris hoc ostendit Prosecutionem Boni Communis esse Causam necessariò requisitam ad felicitatem quam singuli necessariò appetunt. Hoc indicato obligantur homines universi, siue illud tantisper apud illos valeat ut eorum animos in eam quam suadet partem prorsus flectat, siue pluris valeant quæ in contrariam sententiam afferuntur. Ponderus habent majus seu conatum versus centrum terræ majorem etiam illa corpora quæ à pondere minore in bilancis alterâ parte posito bilancis vi-

tio attolluntur: Verum notandum est eam esse vim Argumentorum obligantium quæ certo prævaleret, nisi hominum Ignorantia, Affectus perturbati aut Temeritas, velut vitium in bilance, eorum efficaciam repugnarent: Quippe quæ præter poenas aut mercedes manifestatas seu expressas, majores insuper (si opus est) juxta summi Rectoris arbitrium annecti posse indicant: Posita autem obligatione ad prosecutionem Communis Boni ut finis necessarij, hinc sequetur universalem & communem omnibus obligationem in dictatis Rationis de medijs ad Communem omnium felicitatem necessarijs notam esse; Illorum autem omnium summa in propositione nostra de Benevolentia rationalium singulorum in omnes continetur, unde patet laedendi voluntatem, seu bellum in omnes ad Communem perniciem pergere, nec ullâ ratione medium esse posse ad omnium felicitatem, aut cum medijs eum in finem consistere, adeoque nec à Ratione rectâ dictari posse nec permitti.

§. XXVIII. Quanquam autem dixerim me supponere summam cujusque felicitatem propriam necessariò à singulis appeti, absit tamen ut cogitarem eum esse finem singulorum integrum, & (ut loquuntur scholæ) adæquatum. Id sumere volui quod concedent adversarij, sed ut illos, si fieri poterit, unâ mecum deducerem ulterius: Quippe quemadmodum corporis nostri compages subsistere nequit, aut valere, nisi magnum illud quò versamur Systema corporum aliquid ad hunc effectum afferat, nec quisquam naturam rerum rectè intelligens velle potest aliter id fieri, quia novit esse impossibile: ita integra hominibus cujusvis singularis felicitas à benevolentia Dei, aliorumque hominum naturaliter dependet; ea autem benevolentia Dei erga quemlibet à respectu ad suum honorem divelli nequit, nec aliorum hominum propensius in nos animus à suæ felicitatis curâ separari potest; immò hanc in illis potiorē agnoscimus necessariò quàm nostri studium: quare fieri nequit, ut qui naturam rationalium rectè expendit, illud expeceret, ut illi nobis succurrerent, nisi ipsorum conservatio curetur:

^a adeoque ille non poterit suam ipsius felicitatem separatim
^b ab aliorum felicitate in finem adequatum sibi proponere.

Verum si sigillatim hæc, quæ modo breviter suggessimus, consideramus, & Primo quidem suam cujusque felicitatem à Dei benevolentia tanquam causâ necessario requisitâ pendere nemo, qui providentiam Divinam à rerum natura satis testatam agnoverit, denegare potest. Quis autem divinam benevolentiam & rationis rectè præscripto sperare poterit, nisi Deo ipse honorem quem ipsi gratum esse non verit animus persolvat? Hinc autem varia Religionis præcepta obli- gandi vim trahunt; immo verò Justitiæ, omnigenæque Virtutis inter homines mutua exercendæ præcepta hinc ostenduntur necessaria ad cujusque felicitatem media continere, adeoque singulos obligare; quoniam certissimum est rectorem Universi minime honorari, nisi omnes ejus subditi innocentet se gerentes, secundum pacis Universalis conservandæ conditiones, i. e. secundum Virtutum præcepta, rectè, commodè, benevolè tractentur.

§. XXIX. Quod autem insuper innuimus, unumquemque ab aliorum hominum benevolentia aliquatenus pendere, id quidem verissimum esse reor: sed non ita obvium quin at- tentiorem posulet considerationem eorum quæ mox dicemus, & aliorum fortasse quæ cujusvis experientia facillimè suggerat. In primis autem felicitatem uniuscujusque in magnâ plurimorum bonorum complexione consistere, eamque non satis esse tutam nisi in futurum è longinquo prospiciamus, & omnes causas, quæ hunc in effectum aliquid conferre possint, quantum in nobis est, nobis concilientur. Hoc enim innumerarum causarum concursui locum facit, adeo ut vix ulla mundi hujus aspectabilis pars sit, quæ cuiquam sit prorsus inutilis, multo minus quisquam est inter homines qui nec fuerit, nec sit, nec esse poterit inter causas, aliquid saltem, ad nostram conservatiorem aut perfectionem aliquantulum conferentes. Nemo enim (postquam autem supponitur hominum numerus) cogitari potest, quin à duobus (ut minimum sumamus) ejus felicitas

licitas vitæque gaudia immediate pendeant; illorum autem duorum uterque duobus aliis eget, ut beatè vivat, pariterque populus quilibet duorum populorum eget commercio; atque hoc modo procedendo omnes omnibus opem ferre comperiemus. Interim non est necesse ut quid singuli nobis conferant minutim expendamus, sed sufficit ut omnes aliquid in Commune conferre agnoscamus, quod parili à nobis operâ in Commune conferenda compensandum sit. Hujusmodi autem actiones humanæ moribus rerum naturalium universalibus, qui ad multa simul effecta deserviunt, aptè mihi videntur respondere.

Deinde verò considerandum est Benevolentie nomen latissimo à me sensu positum esse, ut ei acceptum feramus, quicquid vel infimis gradibus Innocentiæ, Fidei, Grati tudinis, aut qualiscunque Humanitatis aliorum hominum debemus. Possit enim quilibet, suo licet cum periculo, mille modis innumeras aliis creare molestias latissime se spargentes: hoc autem si non fiat, si homines se contineant citra vesanam illam malevolentiam, quæ bellum, hoc est, maxima quæque mala omnibus intonat, benevolentia alicui gradui tribuendum est. Quicquid sit ad pacem conservandam & generalem quandam amicitiam inter homines suâ naturâ vel tantillum conducent, id à plurimorum capitibus gravissima arcet mala, adeoque utilitatem habet non contemnendam.

Infinite essem, si minuta omnia, quæ ad Utilitatem quas omnes omnibus præstant, conarer persequi. Notissimum etiam est eos qui vel minimum possunt, aliis tamen professe aut commutationibus rerum & operarum suarum, aut pactorum fidem servando, aut fiduciæ nostræ locum faciendo etiam citra pacta, aut exemplo (si non magnorum gestorum tamen) indulgentiæ, patientiæ, aut innocentie. Hæc autem, etiam extra Regiminis considerationem, in hominibus observanda veniunt, & vim suam per totum Terrarum orbem spargunt. Ipsæ denique imperfectiones, & infirmitates hominum hæc ipso quod naturaliter commiserationem movent, & Regiminis necessitatem ostendunt, ad illud

lud constituendum, conservandumque omnes potenter suadent, adeoque insignem omnibus præstant usum, in quarum commodorum societatis sanè ingentium causa sunt aliquatenus adjuvantes. Fatemur nihilominus paràm esse quod à multis præsertim remotis accipiunt singuli; sed ideo consimilem tantum operæ nostræ partem in compensationem reposcimus. Nec tute possunt hac negligi, quoniam è minutis hujusmodi humanitatis officiis, quæ plurimorum curâ cumulantur, tota singulorum eaque satis magna succrescit Beatitudo, eo fere modo quo ex ordinatis minutiarum materiæ motibus & figuris pulcherrima mundi corporei compages confurgit. Verùm (quoniam in capite de *Naturâ humanâ* plura congestimus, quæ manifestum faciant homines & posse alios multos juvare, & in illud, si modò salva sit eorum felicitas, propendere) sufficiant quæ hic monui pabula, ut in præsentiarum, velut satis probatum, sumamus, Homines causas esse, inter res creatas, præcipuas à quibus unusquisque suam felicitatem tam præsentem, quam futuram in Terris pendere necessariò agnoscat. Eandem ob rationem plura hic non opus est addere ad probandum Non sperari posse cum Ratione, homines illis beandis libenter operam impendere velle, quos norint in se esse malevolos, perfidos, ingratos, inhumanos; sed pro comperto sumi posse, alios homines in hoc consensuros esse, ut tales pœnis condignis coerceantur, aut extirpentur.

§. XXX. Observandum autem est quoddam arctissima intercessit inter rationales omnes necessitudo, quæque per totam vitam humanam decursum monet, ut frustra sit qui se suæ felicitati satis consuluisse judicet, si huic, aut uno tempore omnia humanitatis officia præstiterit, alteri verò aut alio tempore eadem pro libitu violarit. Id enim liquet non solum ex eo quod modò diximus, nempe Quoniam singulorum hominum felicitas perpetuò pender, immediate quidem à multis, remote verò, & quoad minutiones ejus partes à plerisque omnibus qui Commune bonum spectant;

ſpectant : ſed & quoniam idem omnibus proſpicit Pater omnium Prima Cauſa ; & denique quoniam quicquid eorum quiſquam è rectæ Rationis conſilio factum vult ſibi aut aliis, id etiam omnes verè rationales in quantum id ſciunt, neceſſariò velint, & ſemper. Conſentiunt enim omnes (Deus & homines) qui eadem de re rectè ſentiunt. Hinc autem fit ut ſi cuiquam denegentur ſua, id eſt neceſſaria ſine quibus bono Communi deſervire nequit, id contra Communia omnium commoda, & contra ſententiam, ac voluntatem omnium rectè judicantium ſemper fiet ; unde ſequitur cuilibet in ſtatu æqualitatis, hic ſuppoſiro, ad poenas ſumendas jus dari, ad id ſtimulos ſubdi, datà occasione quæ hominibus omnibus diu deeſſe raro poteſt, Deo verò nunquam, quippe contra illum nec latebræ, nec vires, nec ipſa mors ſceleftum defendere poſſunt. Eo autem præcipuè ſine hoc obſervatum velim, ut indè innotefcat obligationem ad ſtudium boni Communis (in quo ſumma Legum Naturalium conſiſtit) quæ indicatur naturaliter per poenas contrariis actibus annexas, & præmia congruos huic fini actus conſequentia, perpetuam planè eſſe, ac in quibuſlibet circumſtantiis firmam permanere, adeoque ſufficere ad efficiendum ut juſtè quivis agat, ac benevolè, ſecretò æquè ac palam, erga imbecilles juxta ac fortes. Enimverò quandoquidem hinc patent omnes prorsus Rationales tum per rectæ ubicunque fit Rationis conſentionem neceſſariam, tum per eandem Communis ſœlicitatis cauſas inter ſe uniri ; atque inſupèr oſtenſum fit ſpeciatiim eum qui quicquam acturus ſit quod aliis obſit, aut proſit, à cæteris rationalibus adeò pendere, ut ſœlicitas omnis, quam neceſſariò quaerit, ab illorum operâ aut permiſſione ſaltem liberâ, accipienda ſit, propter vitæ erga illos benevolè tranſactæ præmii, aut tranſigendæ ſpem ; Sequitur nemini, utut imbecilli, ne clanciſum quidem jus ſuum denegari poſſe, quin ab invaſore alieni communis boni cura tantisper adjiciatur illudque adeò aliquo gradu minuat, atque omnes quibus hoc eſt cordi, id eſt, omnes verè in Præctis rationales ad talia facta poenis coercenda excitentur. Eſt enim Com-

mune

munere Bonum unicus ille finis in cuius prosecutione rationales omnes inter se consentire possunt; quoniam omnium felicitatem quoad fieri potest, in se complectitur; & certissimum est illam tantum rationem practicam esse veram, in qua finis & ad eum media omnibus indicantur, in quibus omnes verè judicantes possunt inter se consentire, eoque aded secundum veram rationem practicam agere, quibus hic finis cordi est, & necessaria ad illum media in usum veniunt. Ex his autem colligere licet etiam extra Societatem Civilem oculatissimam Dei Rationem, hominumque quotquot verè rationales sunt, ad detegendam omnem juris alieni invasionem seu injustitiam invigilare; ut nulla sit spes divinam cognitionem effugiendi, exigua tantum sagacitatem humanam eludendi: postquam autem detecta est nequitia nec voluntatem nec vim Deo hominibusque defuturam esse, quæ injuriam attentatam propulset, aut perpetratam ulciscatur.

§. XXXI. Paucis hic adjiciam quod ipse juris alieni Invasor, hoc ipso quod consentienti circa Commune bonum rationi repugnat, veritatem deserit, rectæque aded Rationis Practicæ nativæ perfectione hactenus se spoliat, & admissio uno errore practico innumeris in eo genere viam munit, cæcisque affectibus se ducendum tradit inter innumera præcepta. Hæc enim omnia quia & mala sunt, & actum malum ex ordine Naturæ divinitus constituto sequuntur, pœnæ nomen merito sibi vendicant. Ideo autem in omni deliberatione de futuris suis actibus necesse est, ut homines considerent quid de iis sentiant alii Rationales, quoniam (præterquam quod illi nobilissimum constituunt rerum genus) illi sunt causæ præcipuæ, necessario, perpetuæque requisitæ, & universales felicitatis illius quam agendo quærunt: Talium enim causarum conciliatio diligentissima imprimis & semper est cuique necessaria, qui sibi velit cum ratione consulere. Universales autem eas dico causas quæ ad plurima alia, aliorumque generum effecta concurrunt, præter illud de quo nunc agi-

tur:

tur. : Nec opus est opinor ut multis ostendam Dei homi-
nâque voluntate ea omnia disponi, quæ cuiusque vi-
tam bestiorum faciunt, eorumque operam aut permissio-
nem liberam non minus esse necessariam ad cuiusque feli-
citem quam exortus solis ad fugandas noctis tenebras.
Sufficiat hic monuisse quod quemadmodum in Scientiis pro-
positiones quæ generalissimas rerum causas aut proprieta-
tes explicant (*e. g.* leges motus, aut triangulorum affecti-
ones sumantur) in casibus particularibus nulla contradic-
tione impugnantur, licet ibi plurimam variegentur : Ita
in praxi, cura causarum universalium (rationalium puta
junctim consideratorum) nunquam seponi, nedum oppug-
nari potest ab eo qui effectum, suam scilicet felicitatem,
reipsum, & verâ cum ratione prosequitur : sed è contra con-
ciliandi sibi causas primas & præcipuè necessarias ita ad
inferiorum omnium acquisitionem viam aperit, & acqui-
sitorum usum flectit regitque, quemadmodum generalissi-
marum veritatum cognitio ad aliquid in omni casuum va-
rietate determinandum peritos juvat, & ad plura indies in-
venienda invehit. Hoc itaque comperto quod extra
nosmet ipsos auxilium verè rationalium (hoc est Dei, hi-
minumque illorum qui ad querendum commune bonum
consentiant) est medium ad felicitatem nostram universa-
lissimam, primam, præcipuè, semperque necessariam, id sta-
tim sequitur nihil per totam vitam decursum clam aut palam
in quæquam committendum esse, quo hoc auxilio desti-
tuamur, id est, nihil unquam alieni invadendum esse, sed
è contra omnibus modis semper annitendum ut hoc nobis
perpetuum concilietur. Opportune autem illud insuper
contingit, quod intra nosmet ipsos nulla sit vis quæ inti-
mids & plenius nos beatæ possit, quam liberissima Contem-
platio, Amor, & Gaudium circa illa se exercentia quæ Deo
hominibusque talibus, nobilissimis sanè objectis, grata esse,
aut à nobis fieri possint : atque hujusmodi actus omnige-
nos suadet, & sponte fundit universalis illa, quam incultus
animus, Benevolentia, quæ sua idem naturâ auxilium Ratio-
nalis omnium potentissima benefactorum suada implora-

bit, exorabitque; quo facto felicitatis nostræ causæ nobis intrinsecæ extrinsecis aptissime conjungentur; & inde Virtus omnis, Religio, & Societas enascetur. Est autem hæc ratio (quæ primus locus in perpetuum vindicatur curæ conciliandi primas & præcipuas causas finis expetiti) generalissima quidem, & præceptis Logicæ (quæ priora sunt Moralibus) consentanea; sed non ideo minus experientiz, & naturali humanarum operationum ordini congrua, quod contra argutias quasdam Dialecticas, imperitè ad praxim translatas, meritò nonnunquam obijcitur.

§. XXXII. Id ut luculentius constet rem totam illustrabimus primò ab oppositi, deinde à paris casus consideratione. Opponitur autem perpetuò Boni Communis studio (quo universales has felicitatis nostræ causas demeremur pro virili) quivis illius neglectus voluntarius; ideoque tali quovis actu felicitatem nostram in Dei hominumve manu relinquimus aut prorsus auferendam, aut minuendam eum in gradum qui ipsorum rectæ Rationi videbitur necessarius ad nos aliòve à tali neglectu sufficiente poenâ deterrandos. Immo verò qui per Universalis hujusce benevolentiz neglectum universales illas quas dixi felicitatis suæ causas negligit, alias semper minus idoneas in earum locum surrogat, suas ipsius fortè vires aut dolos, aut paucorum sibi similia auxilia; hinc novæ in animum admittuntur Præceps regulæ, quæ hoc ipso quod pariter non sint rationales, seu ad finem consequendum aptæ ob intrinsecam sibi deformitatem, displicent; & quia prioribus contrariantur, mentis tranquillitatem pugna perturbant. Sobolem insuper mox in nobis, aliisque nostri sequacibus generant perniciosissimam, passiones intelligo inquietissimas, ac vitia paci infestissima, odium, invidiam, timorem, tristitiam, ^{invidia, timor, tristitia} superbiam, &c. quæ (ut de viperinâ prole dici solet) matris exedit viscera. Quippe si quis in his persistit, certam sibi tam ab intrâ quàm ab extrâ perniciem accersit; sin ad sanam mentem redeat adedò utrinque occisam sibi reperiet felicitatem, ut satius sibi fuisse publici boni curam

curam nullatenus seposuisse nunquam dubitabit. Minus certe solaminis, (ne quid gravius dicam) à præteritorum malefactorum memoria sumet qui ad se redit, minor restabit in futurum felicitet progrediendi spes, siue illa internas cujusque respiciat facultates maleficio jam læsas (quæ constanter beneficiendo firmiores evanissent) siue aliorum auxilia in quos deliquimus, quæ parcius inde expectemus. Atque hæc quidem necessario, velint nolint delinquentes, eveniunt mala è voluntario quovis neglectu Deum hominesque nobis perpetuo demerendi: unde hoc nullo in casu committendum esse ex annexâ naturaliter poenâ concludere licet: quod suscepimus ex opposito declarandum. Quin & ipse Hobbius talia mala, si Deum naturæ authorem agnoscimus, poenas divinitus inflictas dici posse agnoscit, *Leviath. Cap. 28.* in consequentiâ sextâ quam deduxit à sua Poenæ definitione.

§. XXXIII. Restat ut ostendamus Universales has, & præcipuas humanæ felicitatis causas primò, & perpetuo curandas esse ut finem expetiturum assequamur; ope exempli seu præceps similibus in re quæ vitam spectat & valetudinem, quam diligentèr admodum curant etiam illi qui justiciam, ac probitatem spernunt. Id autem eo tantum fine faciemus ut rationis, modò posita, vis & scopus clariùs conspiciatur; probationis enim nervos in hujusmodi *exemplis* nemo sanus expectabit. Agnoscunt omnes solis & ætis ingentes esse vires, & planè necessarias ad vitæ humanæ conservationem. Nempe hæ sunt causæ illæ universales quæ præterquam quòd alia faciant innumera, in hoc etiam effectum præcipuas sibi partes vendicant. Ita tamen ut multas insuper postulent causas sibi quadantenus subordinatas: qualia sunt corporis nostri iusta temperies, & organorum apta conformatio, solum salubre, victus & vestitus copia, hominum mutua auxilia, & quæ tamen omnia ab universalibus illis causis dependent. Solis enim radii ita indies alterant, & ad omnigenas generationes disponunt Terram, communem omnium Matrem, plantas & animalia exinde

nata, & nutrita, atque ipsum sanguinem hominibus vitalem à vegetabilium, animaliumque succis haustum, ut omnes qui paulò attentius rerum causas introspiciant, solem, præ cæteris rebus creatis, generalissimam esse causam omnium, quas in nobis experimur, mutationem ad vitæ tutelam, non inviti fateantur. Quandoquidem igitur dependentia vitæ humanæ à benigniore solis influxu analogæ est, quodammodo, dependentiæ humanæ felicitatis à divino favore, sequitur necessitatem curæ Deum nobis conciliandi per benevolentiam seu charitatem universalem (quæ cultum Religiosum & Justitiam omnem complectitur) eadem ratione doceri quàm docemur necesse esse ut iis commoremur locis in quibus solaris influxus beneficio perfruamur. Eadem pariter ratione præmonemur, ne illius iræ per flagitia contraria nosmet subjiciamus, quàm prohibemur ab iis locis incolendis ubi haberi nequeunt calidi innati auxilia, quæ hic à sole indiès mutuo accipimus : aut quàm docemur nos ab iis locorum & tempestatum caloribus subducere, in quibus sol sanguinem spiritusque vitales dissipet.

S. XXXIV. Verùm missa hac similitudinis parte, quoniam naturalem Theologiam non liber fuisse prosequi, transiamus in alteram illam ab aëre desumptam, cujus tanta est necessitas ad hominis vitam, ut singulorum dependentiam à circumfusâ aliorum hominum multitudine exindè visum est adumbrare ; atque huic comparationi diutius immorabimur, quoniam hominum ad se invicem officia, quæ præcipuè suscepimus explicanda, hinc licet illustrare. Aër autem quantoperè sit ad vitam humanam necessarius, & vulgus, experientiâ doctum, libenter agnoscit, & Philosophi à luciferis quæ adinvenierunt experimentis luculentius demonstrant. Testantur hoc animalia sanguine prædita, quæ in ingeniosissimâ Clarissimi Boylæi machinâ pneumaticâ exsucto aëre statim interièrè. Idem testantur canes ab erudito Domino Hockio dissecti, qui præcisâ Arteriâ asperâ infra Epiglottidem, & abscissis etiam costis, diaphragmate, & pericardio, aëre tantùm recente per fol-

les in pulmones inflato, ultra horam vixerunt. Certum est itaque apud omnes illum inter necessarias vitæ causas numerandum esse, & proinde salubris ubique quaritur; quanquam æris essentia, & modus quo in nos operatur nondum satis sit compertus. Pari ratione (supposito quod plures simul extra Civilem societatem existerent homines, eorumque vires naturales sufficerent ut alii alios juvent, aut etiam impediant, quæ minis rebus necessariis ipsæque adeo vitæ perficiantur, quæ pars est sanctissima hypothesis Hobbiana) certum est ipsos ne vivere quidem posse ad vitæ terminos à Natura præstitutos, nisi consentiant alii in aliorum bonum seu salutem, hæc enim saltem quod à novâ mutuè interendâ manus cohibebunt, & unicuique usum necessariorum, quæ Natura produxit, permittent: Hæc itaque consensio eo ferè modo quo æris usura ad Vitam est necessaria, & aliqualem benevolentiam, majorem certè quàm status Hobbii bellicus, includit; nam & finem respicit benevolentia, & eo ipso quod est actus voluntarius citra mediâ naturalitèr idonea, eorum usum respicit. Immo verò unusquisque suas etiam vires intermedia ad plurimum salutem idonea necessariò censebit, earumque idem usum aliis commodabit, cum hæc ratione sibi nihil detrahi sentiet, sed augeri potius eas tum exercitio, tum etiam compensationis ipse, atque ita in hæc solâ consensione non innocentia solam sed & beneficentia continebitur; quæ duo utramque benevolentia generalis, legesque Naturalis tabulam constituent. Exinde verò quod necessaria sit unicuique talis consensio, quoad possumus perpetuò annitendum erit, ut ab hominibus eam obtineamus, quanquam hominum non magis quàm æris interiora intelligamus, nec præscire possumus id omne aut bonum aut etiam malum, quod ex eorum consortio exoritur; uti nec novimus quis æris haustus salubris sit penitus, quis morbi contagium secum ferat; novimus autem quod sublatâ respiratione certa sequatur mors, eaque positâ ut plurimum ingens vitæ obtineatur adjuvamentum. Quinetiam universalis ille hominum aliorum influxus, in uniuscujusque felicitatem id postulat, ut adeo
assidue

affiduè his conciliandis, nemine prorsus neglecto, aut ultra
 laceffito; operam demus, ut nunquam patiamur nos inde
 divelli, ut alios sectemur felicitatem quærendi modos, cau-
 sasque particulares, v. g. lucrum, aut gloriam, aut vo-
 luptatem, quanquam suo loco, salvâ semper causarum ge-
 neraliorum curâ, non sint inutiles. Quippe nemo sanus ne-
 cessario aeris usu se privabit, & cum Vitæ dispendio in
 profundum mare sese immerget, ut sectetur thesauros rerum
 pretiosissimarum, quæ in illius fundo hic & illic spargun-
 tur. Ineptissimum enim esse norunt paucis aliquot vitæ ca-
 sibus consulere, atque interim summum futura felicitatis,
 ejusque causas requisitas necessario ipsamque aded vitam
 negligere. Quapropter eadem ratio quæ docet ut Respi-
 rationis organa (quæ ex parte aliquâ voluntatis nostræ
 jussu impediri possunt aut cieri) cæterosque voluntarios
 corporis nostri motus dirigamus, ut aeris semper salubris
 usu, quantum in nobis est, fruamur, monebit etiam, ut
 affectus interiores omnes, actusque externos qui ad homi-
 nes universim referuntur, eâ *philosophia* regamus, ut, quoad
 possumus, efficiamus ut omnes salutarî suâ benevolentia nos
 excipiant reficiantque. Cavemus ne noxiis vaporibus hal-
 itibusque tectorum aëra repleamus, præsertim verò ne pestis
 aliorumque morborum contagiosorum effluviis perpetuum
 hoc vitæ nostræ & alienæ pabulum inquinetur: quod in-
 nocentiæ exiguum est specimen, ejusque necessitatem in
 omnibus actionibus docet. Haustum inter pulmones aerem
 mox e pectore refundimus; aut si tantillum ad sanguinem
 ac spiritus vitales reficiendos ad tempus retineatur, id
 una cum ipso sanguine spiritusque vitali veluti cum fæno-
 re per insensibilem transpirationem postmodum in auras
 remittitur reciproco Naturæ motu, cui aliquid voluntariū
 admiscetur, hoc pacto gratitudinem præstante, ejusque ne-
 cessitatem ad universi bonum docente. Interim verò, quia
 proprius ejusque sanguis, vitalisque spiritus hoc aëre
 pascitur, & exinde præterea succus genitalis ad speciei
 conservationem naturalibus organis elaboratur, limitata
 quædam sui & posteritatis cura eadem operâ demonstra-
 tur,

tur. Tandem verò quoniam vires humanae respiratione reparatæ ad communem omnium usum naturaliter sunt versatiles, & aer ipse, quem è pulmonibus refundimus, in commune omnium commodum remittitur, leve quoddam humanitatis officium respirando adumbramus. Verùm naturalis hæc actio, quatenus motus est corporeus, qui à brutis & dormientibus peragitur, meram habet earum virtutum umbram: umbra tamen hæc vivæ virtutis membra singula, eorumque inter se nexus aptissimos, ejusque motus, seu effectus reales exactè refert; quod quidem illis constabit qui, quæ modò diximus, conferent cum iis quæ diximus de actibus necessariis ad bonum Commune: atque insuper cogitabit Virtutem nihil aliud esse præter constantem voluntatem obsequendi Legibus Naturalibus, quæ actus ad eum finem necessarios præcipiunt. Quatenus autem ipsa respiratio, aliique actus brutis communes, rationis consilio in homine geruntur, si fiant cum perpetuo respectu ad finem nobilissimum, commune scilicet bonum Civitatis Dei, quo Dei Rectoris honos hominumque ei subditorum felicitas continetur, tum demùm actus hi in verarum Virtutum familiam transeunt; uti Epulæ, & Jejunia Religionis fiant exercitia, cùm ad fines religiosos observantur.

Denique ne nimius sim in persequendâ hæc similitudine hæc solam adjicere libet in quo ulterius hæc duo sibi mutuo respondent; nempe, quamvis & hominum erga quemlibet benevolentia & aeris fructu copiam generalis sit ac necessaria causa hinc vitæ, illinc felicitatis; neutra tamen est effectus indè pendentis causa totalis, & (ut loquuntur) adæquata (multa enim præterea desiderantur ad vitam ac felicitatem tutandam, nihil tamen quod has causas ullatenus excludat) neutrius insuper determinatio ad affectum appetitum est prorsus nota; neutra porro est penitus in eorum potestate qui iis indigent. Hinc autem fit ut, his quantum possumus curatis, non tamen planè certi simus optatum nos effectum assecuturos esse, nisi alia quas determinare non possumus concurrant causæ. Hoc tamen neminem à Virtutis seu universalis Benevolentia studio detertere debet; quo-

quoniam videmus similem planè Rationem nobis suadere ut aeris salubris hausiendi curam abjiciat & se conjiciat in loca tam diu pestilentie contagio infecta, ut ne unus è multis millibus inde salvus possit evadere. Talis certè aer bello armatum in omnes similis esset; atque is status necessarìò sequitur ubique à communi bono, actionum regula, non sumitur, sed sumi solius commodum quisque sibi in omnium suarum actionum finem, & alienarum mensuram proponit. Hoc solummodò è malis, quæ virtutis sectatoribus accidant, colligi potest, omnes felicitatis gradus non posse semper viribus nostris obtineri etiam cum illæ à præceptis optimis moralibus penitus regantur. Interim illud certum erit nos ex obedientiâ his præstitâ id totum facturos esse quod in nostrâ est potestate ut beatè vivamus; id quod unicè præstandum suscepit moralis disciplina, seu recta Ratio practica. Atque hinc tantus nascetur fructus ut centissimè innumeras, quas vitiis sibi aspersunt plurimi, calamitates effugiemus, easque quæ vitari nequeunt placidè ferendo superabimus. Sanâ, interim, & serenâ, fortè ac tranquillâ mente persequimur; quæ è suavissimo rectè factorum sensu præsentis gaudio, ac futuræ mercedis spe nos beabit. E contra autem, qui potest habito Communis Boni studio Dei, hominumque spernunt benevolentiam, hæc tantùm ratione concludam, hoc ipso quòd negligunt præcipuas è quibus, velint nolint, pendent causas, sive felicitatis fundamenta scientes suffodiunt, & amicitiam, quam ipsi norunt sibi esse necessariam, in odium meritisimum convertunt. Undè fieri non potest quin metuant poenas, & postquam mala sentiant irruentia, se suarum calamitatum auctores agnoscunt, & turpissimæ semetipsos redarguant dementiæ; quòd sibi solis vivere voluerint qui sibi solis nequaquam sufficerent.

§. XXXV. Verùm de his hætenus eum tantùm in finem egimus, ut ostenderemus præceptum illud de methodo utilissimum, *quod dicitur de universalibus quæ vera sunt universaliter statuendum esse*, in Regulis quoque præceptis humanarum

mana (quibus felicitatis querenda Ars traditur) locuti
sibi vindicare ; ac proinde universales ejus causas (Deus
nempe & homines, seu agentium Rationalium auxilia) uni-
versaliter esse curandas, seu conciliandas, omni tempore,
loco, &c. ita ut nunquam profus negligantur, nedum ut
in pugnam contra nos concitentur. Id autem fiet, si qui-
busvis in circumstantiis etsi etiam, aut raro, quicquam in
Commune Bonum committitur. Quod suave est in vitiis
citissime transit : Sed illæ in Deum, hominesve injuriæ
in æternum manent. Tenax enim est & ipsius peccantis
memoria, quæ crimen & ipsi exprobrat, & eo invito sæpe
prodat : Tenax etiam eorum memoria quos publici com-
modi violator læserit : quæ ideo, si præsens tempus vin-
dictæ occasionem non concedat, inservire poterit futuris
opportunitatibus ; aut seræ posteritati rem tradat ulciscen-
dam. Præsertim verò flagitiorum non obliviscitur Deus,
etiam cum judicium distet. Ex his autem, aliisque quæ
cuiusvis occurrunt, colligitur, Rationem causas omnes è qui-
bus cujuscunque felicitas necessariò pendet rectè expendentem
nunquam pronunciare posse quòd iis salvis, adeoque salvâ
suâ ipsius omni ex parte felicitate, quicquam in commune
bonum committi possit. Illud nunc agamus ut clarè pateat
obligationem ad vitandos ejusmodi actus communiter nõ-
tuos è prævisione hujus poenæ innotescere, & pari ratione
è spe boni ab aliis retribuendi probabili ratione nixâ sciri
posse homines obligari ad alios omnigenâ benevolentia
demerendos : unde obligatio deducitur ad omnes actus
virtutis (qui benevolentia universalis varii tantum sunt
modi) exercendos ; & ad omnia vitia (quarum natura,
virtutibus cognitis, latere nequit) fugienda. Nempe quo-
niam poenarum hujusmodi evitatio, & præmiorum conse-
cutio in essentiali conceptu nostræ felicitatis quam naturæ
necessitate expetimus continentur ; utpote quæ est com-
plexio bonorum omnium quæ consequi possumus. Motiva,
ut loquuntur, seu argumenta hinc peti ad Leges observan-
das concedunt omnes. Ego verò obligationem Legum ni-
hil aliud esse reor præter vim infinitam omnium illorum ar-

gumentorum quibus Legislator (Deum puta) utitur, ad universalem benevolentiam suadendam. Præmia autem à rectâ hominum Ratione universali benevolentiae annexa, ideo præcipue ad obligationem inducendam faciunt, quoniam amicitiam insuper Dei Rectoris summi Rationalis spondent; poenæ autem similiter ab eadem infliguntur sunt Divinæ insuper vindictæ partes quædam nunc subeunda, & futuræ certissima præfagia. Recta enim Ratio in Deo ab eadem in hominibus nequit dissentire: quod naturali lumine satis notum esse ostendit illud Ciceronis in primo *de Legibus*, ubi Deum respiciens hoc pronunciat. *Quibus ratio est Communis, iisdem & rectam rationem esse Communem.* Nec sanè quicquam intelligere possum quod animum humanum necessitate ullâ possit astringere (in quâ vim obligationis ponit definitio Justiniani) præter argumenta bonum aut malum ex actibus nostris proventurum indicantia; quorum cum maxima sint Dei favor, aut ira, eorum nexus cum actibus nostris satis monstrat, quid ipsius autoritas suadeat, quæ est vera natura Obligationis.

Meminisse interim oportet in præmiorum ac poenarum censum referenda esse omnia illa bona aut mala quæ ex ordinatione Divinâ in rerum Naturâ conspicuè cohzrent cum actibus liberis ad bonum aut malum commune spectantibus: Sive ea connexio sit immediata, ut cum actus quispiam Deo honorificus pluribusve hominibus utilis propter intrinsecam quam experientia omnium degustat dulcedinem suum secum ferat præmium (exempli gratiâ, sumamus utilissimas quasque contemplationes, aut amoris erga Deum hominésque exercitium: aut è contrâ dolores illos, & ægritudines animi, quæ invidos, iracundos, & omnes malevolos discruciant:) sive connexio illa Mediata sit, ita ut bona aut mala actus nostros consequantur interventu longioris seriei causarum, sive illæ fuerint necessariae, sive liberae, ut cum ex consilio entium Rationalium, Dei hominumve, aliquid poenæ aut mercedis nomine adjicitur actibus humanis. Dei autem consilio poenas ac præmia etiam post

post mortem distribui, naturalis hominum id nolentium ratio persentiscit.

Cavendum autem est præcipuè nè è solis extrinsecis & contingentibus hæc in vitâ poenis præmiisque sanctionem Legis Naturalis mentiamur. Hoc enim esset indicia obligationis longè maxima negligere, unde pronum esset eam contemnere; & siquid boni fecerimus ex horum solummodo bonorum spe, aut malorum metu, abjecti illud esset animi signum & mercenarii. At si insuper internum illud quo Mens cohonestatur præmium & æternum Dei favorem quæfiveris; dum illi cooperatis in boni publici studio, nunquam hinc deesse tibi potest idoneus ad virtutem stimulus, & omnem suspicionem vilis animi evitabis. Honestæ certè sunt hujusmodi præmia, praxi virtutis semper conjuncta. (1) Amplior cognitio Dei, Hominumque, Causarum nobilissimarum, non tuæ solùm felicitatis sed & Communis omnium rationalium. Et dum Deo Homini-
busque grata facere studes, propter dependentiam hominum à Deo, & ab ope mutua, senties te virtutem omnem haurire è fontibus essentiae, conservationis, perfectionisque naturæ humanæ, qui nunquam exhauriri possunt. (2) Conformitas Naturæ nostræ cum Divinâ, consistens in imitatione Benignitatis Divinæ, quæ in Providentiâ ejus circa universos conspicua est. (3) Dominium Rationis tuæ in affectus omnes, motusque corporeos. Scilicet hinc patet ipsam Pietatem ac Justitiam (quæ in modò dictis consistunt) earumque incrementa, ac effectus immediatos, gaudium nempe & tranquillitatem, ex eorum sensu oriundum esse præcipuam partem præmii virtutis. Ex his autem conciliari potest sententia Stoicorum, aliorumque qui virtutem appeti volunt propter se. Ego enim hanc mercedem intimè illi conjunctam esse agnosco, ut nullis infortuniis ab eâ separari possit. Verùm quia separatim saltem considerari potest hoc præmium, & virtuti proprium est, & præsciri velut præmium, visum est necessarium illud considerare sub notione sanctionis annexæ dictamini practico de prosecutione Boni Communis (seu de omnigenâ virtute colenda)

da) atque hæc peculiari notâ hoc dictamen ab aliis omnibus practicis quæ quidem vera sunt, sed à singulis non necessariò observanda, distinguitur. Talia sunt dictamina circa solutionem problematum in Arithmetica & Geometria, quæ non sunt Leges universales quia sanctione carent hujusmodi. Lex enim est dictamen practicum de prosecutione Boni publici, sanctione à præmiis pœnisve munitum.

Denique observet Lector, me non explicare causas obligationis Legum per respectum ad sanctionem hujusmodi (aliud assignavi efficientem, aliud finem longè majorem) sed tantum partem illam definitionis ejus, quæ respicit necessitatem illam, quæ singulos proximè attingit; unde actiones à Legibus imperatæ dicuntur necessariae. Intelligi nequit necessitas absoluta, qualis est in motibus mechanicis, sed relativa & hypothetica, nempe respectu alicujus effectûs, si illum velimus producere. In Lege autem universalissima, quam præcipuè spectamus, de prosecutione Boni Communissimi, seu Honoris Dei cum felicitate Hominum, manifestum est actionem imperatam non esse necessariam ad effectum aliquem superiorem majoremve, cum nullus ejusmodi sit aut esse possit. Manifestum est præterea quòd si prosecutio hæc dicatur esse necessaria, ad productionem ipsius illius effectûs, erit propositio identica, nullumque subdet ad agendum stimulum; itaque intelligenda est prosecutio seu productio illius effectûs (quoad possumus) esse necessaria ad effectum minorem inde pendentem, scilicet ad procurandam per opem causarum omnium felicitatem nostram quam meritò supponimur expetere. Sic intellecta propositio maximè stimulat ad agendum. Interim tamen libentissimè agnosco, quòd postquam hujus obligationis existentia ex effectûis, uti ostendimus, fuerit nota, multum ei accedit roboris considerando causam efficientem à quâ illam deduximus, Voluntatem nempe Primæ Causæ. Inde enim certum est & intellectum Divinum sapientissimum has Leges earumque sanctionem probasse, omnesque Naturæ Divinæ perfectiones essentielles in eundem effectum conspi-

conspirare. Nunquam enim ulla esse potest dissensio inter voluntatem Dei ceterasque ejus perfectiones. Quapropter ex omnes hominem animabunt in majorum prætorum spem, & certa dabunt præfagia majorum poenarum, quibus sanctio harum Legum, & obsequii necessitas confirmetur.

Origo omnis tam Ignorantiæ circa Leges Naturæ, quam Incuriæ circa earum observationem hæc mihi esse videtur, quod plerique non satis expendant, aut quæ sint veræ partes suæ felicitatis & alienæ, quæque sit inter eas proportio, ut intelligant quæ plus, quam minus boni in se contineat; aut deinde non expendunt earundem veras Causas, & quæ causa plus, quæ minus contribuat ad hunc finem, seu effectum. Utroque nomine culpanda veniunt principia Hobbiana statum naturalem dirigentia, tum quia finem proponunt minus angustum, conservationem vitæ, ac membrorum, neglectis mentis perfectionibus, ac æternitatis spe: tum etiam quia Causarum Rationalium (Dei Hominumque) vim ad reprimendam omnium jurium invasionem nullius momenti esse contendit citra Civitatis constitutionem. Ego verò et si libenter agnoscam, à societate Civili plurimum roboris eis accrescere, contendo tamen non opus esse ut felicitatem quæramus alios præoccupando palam aut ex insidiis, seu ruendo in statum belli, semoto per hypothesein Regiminis statu, sed Dei hominumque naturam abundè satis causæ continere, cur potius velimus omnes benevolentia universali, omni que adeo virtute ad Pacem, Benevolentiam, & ad Societatem demum Civilem & Sacram sollicitare.

§. XXXVI. Expōitā jam quā potui brevitate, summā sententiæ nostræ de obligationis naturalis essentia, & origine, necessarium duxi scrupulos duos eximere qui melioris notæ mentes inquietare possint. (1) Quod incertæ videntur vitiorum poenæ, nec satis certò cognita virtutis præmia, ut indicia sint sufficientia obligationis Naturalis, & voluntatis primæ Causæ. (2) Quod ex hac sententiā videri

videri possit Commune Bonum cujusque privatae felicitati postponi & subordinari. Neutrum autem horum verè in nostram sententiam objici posse ostendemus. Primum quod attinet, quo suggeritur incertum esse poenarum ac pramiorum nexum cum actibus publicè utilibus aut noxiis, hæc habemus quæ regèrenda videntur. Incipiamus autem à poenarum nexu cum nequitia, de quo plura dicemus, quia res est difficilior, & quæ mercedem spectant rectè factorum, inde faciliè possint æstimari.

(1) Quanquam aliquod poenarum genus, ultio scilicet humana, ab actibus aliquot flagitiosis separari posse contingat, non tamen omnem prorsus poenam ejusmodi crimina effugiunt; adeoque nec deficit obligatio à consideratione poenæ certò secuturæ. Non possunt enim à scelere divelli gradus aliqui ægritudinis animi è conflictu inter saniora rationis dictata, quæ officium suadent, & temerarios illos impetus, qui in scelera homines rapiunt, enascentes: Accedunt etiam metus (qui præsentem afferunt dolorem) ultionis tam Divinæ quàm humanæ, & propensio ad eadem crimina, aut etiam deteriora; quæ quia mentis facultates lædit, mihi iater poenas quoque enumeranda videtur: Ipsa etiam malitia & invidia quæ omni juris alieni invasioni intrinseca est, animum omnem malevolum necessariò ac naturaliter angit; susque adeò veneni partem magnam sceleris ebibit.

(2) Poenarum illarum quæ non certò, sed contingenter & probabiliter actus malos secuturæ sunt, consideratio & æstimatio necessariò cohæret cum prudente consideratione actuum, quos in aliorum noxam quispiam perpetraturus est, aut olim perpetraverit. Cùm autem mali contingenter eventuri expectatio ostensa sit superiùs præsentis alicujus certique mali valorem habere, sequitur malum illud (quod in quantum, Rectore saltem approbante, inferri possit, poenæ rationem subit) argumentum esse à summo Rectore datum subditis suis, quo suadeat ne propter spem commodi ex alieno malo proventuri, se in periculum tantum conjiciant; adeoque certam habere obligandi vim apud

apud omnes eos qui omnia suæ felicitati repugnantia cum Ratione expendunt.

Consequentia hæc ex iis quæ paulò antè tradidimus de naturâ Obligationis satis patet, illud nunc breviter ostendendum est, Considerationem actuum humanorum aliis Rationalibus noxiorum necessariò mentem hominis deducere in cogitationem ingentis periculi, à poenâ quam gravissimâ monent causâ metuendam esse, etsi exinde quid eveniturum sit certò prædicere non possumus: id autem ex his quæ sequuntur luculenter patet.

Inprimis autem manifestum est actibus humanis noxiis, hoc ipso quòd tales sunt, vim inesse causâ meritoria, quæ rationales quoslibet, eos præcipuè qui quicquam indè mali patiuntur, impellere possit ad eos quoad poterunt poenis coercendos, qui aliis innocentibus nocuerint. Vis hæc impulsiva non est vis commentitia & imaginaria, sed prorsus realis, quemadmodum quilibet motus ab objectis sensus nostros feriens. Fatemur interim vim hanc per se solam non sufficere ad poenas noxiis infligendas; sed ideo observandam illam esse duximus, quoniam necessarium est, ut, qui secundam Rationem velint agere, suorum actuum vires & effecta omnia expendere; inter cetera autem præcipuè cogitare oportet, an illi alios Rationales commovere possint, ut Boni Communis defendendi causâ ipsos punire velint necne. Inter causas socias & adjuvantes meriti vis numeratur; & cum viribus objectorum allicientium, occasionis, & auctoris rectè conjungitur; eaque de causâ non est negligenda, quoniam hinc mens deducitur ad considerandum actuum nostrorum vim cum plurimarum aliarum causarum viribus consociari posse, adeoque cum iis concurrere ad ingentia effecta quæ ab ipsis solitarie spectatis non essent expectanda. Atque hæc de causâ verissimum est illud quod modò posui paradoxum, nempe cum pendente consideratione actuum nostrorum necessariò coherere considerationem poenarum, quæ propter causarum extrinsecarum concursum non planè necessariò verum contingenter tantum, licet probabiliter sint futuræ. Certum interim

interim est quòd si à maleficiis abstinemus, perniciem in nostrum caput non accersimus : è contrà verò si eadem perpetrare velimus, certum est nos unam & quidem primam causam seu procatarepticam ponere, quæ facile cum aliis concurrat ad exitum nobismet ipsis inferendum : Quàm probabile autem sit quòd aliæ etiam ad hunc effectum concurrant causæ, ex iis quæ sequuntur colligamus. Sed nonnulla prius de aliis actuum malorum effectis, quæ ad poenarum executionem certiore facienda conducunt, sunt adjicienda.

§ XXXVII. (2) Certum est omnem actum à malevolentiâ erga alios proficiscentem, naturâ suâ vergere ad plures in infinitum ejusmodi actus malevolos generandos, Communi felicitati adversantes, adeoque ipsius malevoli felicitatem (quæ à communibus multis modis dependet) minuentes. Partim quia ad habitum pravosque mores viam munit; partim quia ipsi penè necessarium facit, ut scelere scelus defendatur : quod dolo & teste ceptum est, vi & aperto Marte consummandum venit : partim etiam quia Exempli contagium alios atque alios latissimè corripit. Manifestum autem est, quòd, quæ magis vires suas spargat malevolentia, eò apertius omnia ruunt in statum Belli, qui se veris nimium abundat poenis, & non minùs sceleris duci certam, quàm omnibus metuendam perniciem interminetur. Quanquam igitur inanis sit prorsus metus belli omnium in omnes undequaque justis, quippe quod nunquam existere potest, uti antea ostendimus, summâ tamen cum ratione quilibet, extra societatem Civilem suppositus, metuere potest ne suo scelere bellum in se justum concitet, societatis plurimum viribus ad sua conservanda, aut poenas immendas. Metuat etiam ne, si fortè plures in ipsius defensionem pettraverit, belli injusti calamitatibus socios una secum obruat. Immo si fortè, præter causæ suæ meritum, victor evaserit, metuat tamen ne prosperum illius scelus aliis animum accendat, ad illius jura pariter invadenda, ejusdem successus spe fretis. His equidem modis oriri posse bella

bella luculentissimè scire licet & ex humanæ naturæ contemplatione, & ex observatione eorum quæ geruntur inter populos confines. Patet etiam hæc bella non minùs singulorum conservationi inimica esse, quàm si à fictio Hobbi jure omnium in omnia traxissent originem. Quapropter cum ille contendat bellici sui statûs calamitates sufficientem, immò necessariam præbere causam, quæ homines ubique gentium impellat ut sepositis quæ sumpsissent armis Imperio absoluto, Legibusque quibuslibet impetrantium se subjiciant, ipse sibi repugnabit, si non è peritate rationis concedat prospectum belli non minùs periculosi, quod ex alieni Juris invasione, aut quovis scelere oritur, sufficienter eosdem homines impellere posse ut ab ira justè factis, seu Communi bono repugnantibus, abstineant, & omnia pacis officia erga se invicem ab initio colant, adeoque ne unquam bellum illud, quod somniat in omnes, aggrediantur. Ratio enim recta illud apertissimè dicit eadem belli mala ceterò prævisa sufficere ad homines determinandos ne in bellum ruant, quæ movere valent ut à bello cepto desistant. Quod si calamitosa hæc actuum injustorum effecta quæ in ipsum criminis reum recurrunt, crimini coherere intelliguntur virtute ordinis inter omnia constituti à prima Causa, summoque Rectore, pœnæ divinitus constitutæ naturam sibi vendicabunt. Et propositio illa quæ rerum naturâ (adeoque naturæ Rectore) mos determinante fit, pronuncians actum illum non esse bonum seu eliciendum qui simul aliis nocet, & in nostrum caput malum accersit, Lex erit naturæ, his indiciis se satis manifestans, quod & pronunciet de actibus publicè noxiis aut utilibus (quæ propria est Legum materia) & pœnam habet à Rectore annexam, quæ sanctionis efficaciam superaddit.

Consentimus cum Hobbio prospectum malorum belli multum facere posse ut homines pacis officia, Virtutes omnigenas exercendo, erga se invicem præstent; sed prospicimus tantum bellum hinc justum illinc injustum possibile, non jus datum omnibus reipsa belligerandi ut omnia sub-

met vendicent quod ille fecit, *de Civ. c. 1. §. 10.* Nostrium de alieno prius distinguimus è necessitate rerum ad fines necessarios : necessaria autem à natura rerum determinari inmutabiliter agnoscimus; nec ea solum quæ singulis figillatim spectatis necessaria sunt, sed & ea quæ pluribus aut etiam omnibus conjunctim consideratis necessaria sunt, naturaliter sunt determinata; ut ostendimus propositiones insuper veras *i. e.* determinationi naturæ congruas, quæ quales actus humani ad Commune hominum bonum necessarii sunt, quales eidem fini repugnent, indicant, Leges naturæ esse obiter definivimus : earum summam unâ propositione generali exhibuimus & ad pauca Capita reduximus; quæ speciatim ab iis præcipiantur priusquam de jure quicquam agendi, præsertim verò bellum gerendi, pronunciare ausi fuerimus, & in his quidem ab Hobbio satis dissensimus. Nunc autem, cùm de Obligatione agitur, quæ velut Effectus est Legum proprius, & se in sensus nostros ingerit per præmia ac poenas Legum observationem, violationemque consequentes, & idè aptum est earum indicium, licet id fumere quod ipse cum Ratione concessit, dummodo caveamus ne errores quos admiscuit multos, simul imbibamus. Id autem satis certè curavimus, tum propter ea quæ modò dixi, tum quia justum hoc bellum de quo nunc agimus, asserimus effectum esse Legum Naturalium, naturæque rationelium earum notitiâ præditæ, quæ ut se suasque defendat, & invasores coerceat, ad arma procurret; quæ ideo justa sunt, quia necessaria hoc in casu media ad Commune bonum. Hobbins è contrà bellum ponit omni ex parte, tum invadentis, tum resistentis, justum, antequam Leges naturæ primæ justitiæ regulæ nascentur, easque contendit media proponere necessaria quorum ope bellum hoc, quod simul undequaque justum esse docet & omnibus perniciosum, evitetur. *Lib. de Civ. c. 1. §. 12, 13, 15. & ad finem capitis tertii.* Verùm de his alibi.

§. XXXVIII. Præsentì nostro instituto sufficit id quod vix quisdam est sobrius qui non concesserit; nempe juris

ris alieni invasionem quamlibet ad contentiones movendas & bella concitanda suâ naturâ plurimum facere, sanamque Rationem cuilibet hoc suadere, è mota hac Malorum omnium Camerina plus damni metuendum esse quàm quod lucelli ex injuria quærendi spe compensetur, in eo præsertim statu ubi nullum esse supponitur Regimen, quod iram & vindictam intra modum aliquem & finem coerceat; & ubi contentio una alias in infinitum generet; omnisque altercatio vitam in discrimen perducatur. Certissimum enim esse reor quòd in pugna inter duos ubi paria sunt omnia, ut alterutrius què facile mors aut vita obtingere possit, spem vitæ alterutrius statim postquam belli aleæ committitur, dimidio sui valoris esse diminutam. Quemadmodum si quis alterâ manu viginti solidos comprimat, alterâ nihil & homini ejus quod factum est, inscio optionem det, id quod alterutrâ, quam maluerit, manu clauditur sumendi, certum est tam hujus donum quàm illius spem antequam elegerit, valere decem solidos, hoc est, dimidium totius summæ quæ periculo exponitur, hoc velut æquilibrium vacillanti. Atque hanc ob causam pariter certum est, Rationem res expendentem rectè non permittere, ut quisquam in tale discrimen vitam suam conjiciat (etiamsi vitæ nostræ non minùs quam nunc pecuniæ essemus domini) nisi ob lucrum, ejus anceps spes tanti apud nos valet, quanti est semissis pretii vitæ nostræ, vel quod eodè recidit, ob lucrum cujus certa acquisitio certâ amissione vitæ nostræ redimenda esset. In compensationem autem hujus periculi, damnisque tantò æstimandi nihil ferè certò acquirit rei alienæ invasor; evanescit enim in auras victi vita, victori prorsus inutilis. Bona autem quæ, quia ipsi reverà fuerant necessario, sua dixerat, victori pariter necessaria non erant, nec ideo in hoc statu illi erunt propria. Merito enim in statu Communitatis supponimus ac statuimus, & quantum necesse est singulis Naturam liberaliter porrexisse, ubi non defecerit humana industria, & ea quæ uni reverà fuerint necessaria alteri non fuisse pariter necessaria. Posterius hoc priori probatur. Quæ autem non erant, nec ex morte victi jam sunt

L 1 2

necessa

necessaria, eorum jam certa acquisitio non tanti est ut certâ Vitæ jacturâ redimenda esset. Verùm post victoriam in statu Communitatis quam Hobbius supponit manebunt adhuc omnium Communia, ut præter periculum vindictæ ab aliis sumendæ nihil victori accedat.

Securitas autem quam Hobbius in hoc statu queri docuit alios vel palâ vel ex insidiis præoccupando, *de Civ. cap. 5. §. 1.* nullius est aut saltem non tanti pretii. Nam cum jam deliberemus an incipienda sit invasio, & an danda sit aliis belli causa necne, necessariò supponuntur innoxii, quisque non, nisi ereptione necessariorum tentatâ cogantur, arma caperent, aut saltem nondum arma sumserint: ubi autem nulla metuendi adhuc ratio ponitur, securitas Vitam in pericula conjiciendo non emeretur. Multò autem minùs quisquam sanus securitatem sibi è bello in omnes speraret.

Diximus autem in hac disquisitione *de obligatione Legum naturalium*, & de prospectu pœnarum ex earum violatione metuendarum in invasione juris alieni necessariò homines supponi innoxios; tum quia concedimus licere noxiis bona vitamque ipsam pœnæ nomine eripere; tum quia vesana temeritatis est præsumere in hominibus qui nondum ulla dederunt signa animi in nos malevoli, inesse lædendi voluntatem; ideòque eos palam aut ex insidiis adoriri ac trucidare, ut ab iis simus securi; quæ tamen summa est juris Naturalis Hobbiani: (confer *Cap. 1. cum cap. 5. §. 1.*) tum quia illud ex Hypothesi Hobbiana colligi posse videtur, licet huic sæpe contradicat. Supponit enim in statu suo naturali plures simul homines exortos & adultos: *§. 1.* Queritur an dicet eis Ratio recta ut statim ac se invicem intuentur, pacis officia erga se invicem colant, i. e. an ut benevolos se, fideles, gratosque præstent, an potius ut in bellum omnium in omnes ruant? eorum status cum nondum quicquam boni aut mali inter se mutuò fecerint aut decreverint facere pax est an bellum? Pax est inquam ego, spectandisque sunt omnes adhuc velut innocentes, dictatque Ratio ut pacem hanc conservent fidem dando eamque inviolatam servando, gratos se, commodosque præstando,

stando, idque actibus externis. Idque partim quia hi actus suâ naturâ suavissimi sunt, suamque secum mercedem quædamtenus ferunt: contrarii actus ut odium ac invidium necessariò indicant, ita à dolore affectibus illis essentialiter conjuncto, divelli nequeunt; quæ prima nostra fuit ratio: partim verò quia quilibet in alios malevolus est, etque quæ secundùm rectam Rationem postulant, denegat in belli hujus periculum se conjicit in quo gravissimas reor poenas contineri, quæ secunda ratio est quam jam tractamus. Præterea cùm agnoscat Hobbius in statu Naturæ legem Naturæ primam esse [Pacem esse querendam] idemque insuper doceat, de Civ. c. 14. §. 3. *Jus esse libertatem Naturalem à Legibus relictam*, necessariò sequitur homini in hoc statu nullum jus competere faciendi contra leges Naturæ, ruendo in bellum, cùm nondum constet pacem haberi non posse; aut arrogando sibi jus in omnia, cùm Lex Naturæ veter hominem illud retinere, etiamsi supponatur illud aliquando habuisse, quorum utrumque Hobbius docuit de Civ. cap. 12. §. 23. Evasio Hobbii indè petitur quod Leges hæc nondum obligent ad actus externos propter defectum securitatis, alibi à nobis examinata est; hic illud tantùm dico, eas nullam habere obligandi vim, adeoque nec quicquam participare de Legum Naturæ, nisi actus externos respiciant. Quoniam impossibile est pacem cum aliis querere, aut decedere de jure suo, actum aliquo interitus; hi enim actus naturâ suâ sunt transeuntes ejusmodi quæ homines extra nos positos respiciunt. Quod si respiciat eos improprie dici Leges, uti innuit de Civ. c. 13. §. 39. hoc regetur. Ea quæ nunc attulimus, quæque mox adducemus, propriam legum naturam in iis evincere. Intentum verò quod ad Hobbiū attinet, hoc necessariò sequetur, si nullæ sint Leges propriè dictæ in statu naturæ, nulla sunt ibi jura propriè dicta, hinc jus illius ad omnia, et ad bellum cum omnibus gerendum improprie jura esse, et improprie fundamenta Moralis ac Civilis disciplinae. Non enim magis propriè sunt jura quàm sunt concessa seu relicta nobis à Legibus propriè dictis: nec aliæ sunt eo in statu

statu leges præter Naturales. Quare si leges Naturæ non sint propriæ leges, nec jura Naturæ sunt propriæ jura, & Hobbius dum hæc tradit pro principiis Moralis Philosophiæ, ac Civilis Disciplina erit impropriè Philosophus, impropriè Politicus, & quæ hinc pendent omnia ac pro legitime demonstratis ab Hobbio venditantur, sunt impropriè demonstrata.

§. XXXIX. Verùm tædet harum contradictionum. Transeamus itaque ad tertiam Rationem quæ pœnæ metum Legum Naturalium transgressoribus meritò incutiat. Ea autem sumitur à Natura Rationali quæ Deo hominibusque communis est, quæque causa est proxima pœnas sumendi. De hac autem hæc habemus comperta, è quibus quid sit futurum uniuscujusque animus non potest non præfigire. Certum est rectam Rationem (adeoque etiam Divinam) dictare necessarium esse medium ad bonum Commune ut decernantur pœnæ in actus humanos illi adversantes, quarum acerbitate & rationabili metu coerceantur malevoli. Unde patet licere per rectam Rationem de talibus pœnas sumere, eosque adeo pœnæ obnoxios esse quandoque alii eam sumere velint & possint. Certum est insuper omnes, quibus cordi est Commune bonum (in quo censu Deus est, omnesque boni) & omnes præterea, quorum interest ut alieni invasio ab aliis non fiat (quo nomine plerique omnes etiam mali comprehenduntur) reipsâ velle pœnas iis infligere, quos compererint aut talia perpetrare, aut etiam voluntatem talia perpetrandi indicasse. Quia etiam quamvis Voluntas Dei hominibusque locum aliquem veniæ quandoque indulgentiæ reliquerit, certum est tamen Rationem cum respectu ad bonum Commune eò usque ubique valere (quoniam omnium interest ut illud satis muniat) ut nunquam tanta veniæ sperandi causa detur, quin manifestè constet, satius esse non peccare, & veniæ non carere. Ratio enim omnium id immutabiliter postulat ut Communi omnium bono adversaria pœnis ad id curandum sufficientibus oppugnentur, pœnisque nullas sufficere posse.

posse si major relinquatur causa sperandi veniam, quam merendi vindictam. Hinc etiam necesse esse dicitur Ratio ut omnis poenas evadendi spes multum superetur, partim earum frequentia, partim acerbitate : Exigua enim differentia inter causas meritis ac spei vix potest sentiri. Necesse est autem ut frequentia potius quam acerbitate poenarum quæ reipsâ sumuntur, impunitatis spes tollatur : Quoniam hac ratione proportio inter crimina & poenas melius observabitur, & querelæ illi locus non relinquitur, quæ obijciatur iniquè aliquorum poenas majores fieri ut alii pari in crimine evadant impuniti : denique quia nihil ab hominibus ultra mortem infligi potest. Mors autem etiam si foret certa, mihi non videtur eorum flagitia satis punire qui pluribus aut publicè longè utilibus vitam eripuerunt, & horrendis insuper cruciatibus illos torserunt. Officium solum defereret ratio communis, id est contra rationem faceret, hæc si negligeret ; hominesque hæc nisi vindicta persequerentur, malevolos lucri ex impunita nequitia provenientes spe, ad injurias sibi metipsis inferendas, velut dato pretio sollicitarent. Quod si dubitetur non an velint Rationales sed an possint illos qui in publica peccant commoda apprehendere & punire, illud statim occurrit ; Divinam Scientiam & potentiam nihil prorsus effugere posse : nec dubitari potest quin ad id faciendum propendeat Dei Voluntas, quod ad summum finem necessarium esse recta, adeoque Divina ratio decreverit. De hominibus autem dum extra ; Regimen Civile in statu æqualitatis juxta Hobbianam Hypothesin considerantur, facile esset evincere, cum necessaria tantum quilibet sua dicere posset, paucioribus locum esse criminibus, eaque facilius detegi posse, nec difficulter puniri ; præsertim si plures inter se consenserint ad coerendum malevolum, cujus nequitia omnibus hoc in casu pariter cogitetur periculosa. Cum itaque omnium interfit ut qui Commune bonum Legum Naturalium violatione oppugnant, puniantur ; atque insuper Natura hominibus singularem præ cæteris animalibus solertiam dederet, quæ possint latitantes flagitiosos apprehendere, & gloriæ calcaribus

caribus quæ cæteris animalibus non sentiuntur, ad communes hos hostes coercendos acriter omnes extimulet. gravissimæ sunt pœnas metuendi causæ, & exigua restat eas evadendi spes.

§. XL. Verùm tædet tam longa translationis de indicibus Obligationes à pœna, aut ejus periculo desumptæ: præsertim quoniam bona illa seu præmia quæ cum felicitatis Communis studio conjunguntur (et si illa à plerisque inter Legis characteres, & Obligationis indicia non numerentur) mihi tamen videntur clariora & priora Divinæ Voluntatis indicia, quàm pœna oppositos huius studio actus certissimè consequentes; eaque nunc à nobis veniunt consideranda. Supponimus autem hic, uti prius, nexum omnem seu concatenationem inter antecedentia & consequentia in rerum natura à primæ Causæ Voluntate proficisci: eadem quippe ratio quæ res ipsas à prima Causa factas esse probat, ordinem omnem seu nexum inter easdem naturalem ab eadem provenire demonstrat. Ea propter etiam ibi disquiritur an prima Causa mundum dictatis prædictis, seu Legibus Naturalibus regere voluerit necne, hic tamen tanquam Concessum sumi potest, Consequentia actuum humanorum tam bona quàm mala ex ejus Voluntate eos sequi semper.

Duo autem hic paucis expedienda sunt. (1) Ostendemus ex Naturæ ordine experientiâ noto, bona tales actus sequi, & quidem tanta, quanta ex oppositis vitiis cuncti Ratione sperare non possumus. (2) Horum bonorum consecutionem indicium esse Naturale sufficiens Voluntatis Divinæ tales actus imperantis. Nec opus erit multa hic congerere, quia quæ dicenda forent ex iis quæ de pœnis diximus velut ex oppositis parallelis facile colliguntur. Inprimis autem in bonis his numeramus securitatem à malis in caput suum accersendis quæ multoties improbos premere modò ostendimus; nec ea libet repetere. Hoc tantum hic visum adjicere fugam metumque mali eodem modo boni prosecutionem & acquisitionem exprimere quo duobus negativis affirmatio enunciat, Malum enim bonorum

norum quæ natura flagitat carentiam denotat, ejusq; evitatio reipsa est boni prosecutio, quæ idè tantùm per aver-
sationem malorum exprimitur, quia plurimi licèt bona qui-
bus fruuntur non satis diligenter custodiant, eorum tamen
absentiam cum sentiunt, aut imminere metuant, ad ea pro-
sequenda aut defendenda fortius excitantur. Interim ta-
men licèt conceptus hujusmodi negativi ac verba eos re-
ferentia ab hominibus usurpantur, id in natura rerum quod
eos ad agendum impellit est bonum illud positivum, cujus
acquisitio, aut retentio ex amolitione causarum illi contra-
riarum speratur. Privationes & negationes Voluntatem hu-
manam non movent : nec aliâ ratione fuga mali est illius
objectum, quàm quatenus conservationem alicujus boni
significat. Quicquid virium tribui solet pœnis, malisve na-
turalibus ad excitandos homines in eorum fugam, id totum
resolvendum est in vim impulsivam, aut attractivam illorum
bonorum, quibus, à pœnis aut malis, privarentur. Ea om-
nia quæ ob Mortis aut Egellatis metum fieri dicuntur, ma-
gis propriè & Philosophicè ex amore Vitæ, aut Opum fie-
ri dicenda sunt. Nullus esset Morti locus nisi Vita præces-
sisset; nec posset illa metui nisi hæc prius expeteretur. Par
est ratio in omnibus malis, idèoque necessario in omnibus
actibus voluntariis amoris, seu conatui versis bonum prior
est locus, quàm fuga mali. Omnis sanè Motus promif-
cùe denominationem habet nunc à Termino à quo, nunc
à Termino ad quem; sed speciem (uti vocant) seu per-
fectissimam naturæ suæ limitationem accipit à Termino ad
quem. In Motibus autem Voluntariis peculiaris est ra-
tio cur à bono potius demonstrarentur, quoniam non
illuc solam tendunt, sed etiam ab ejus vi primam exci-
tantur.

Visum est autem hoc annotare inprimis ut oppugnem
ratam illam Epicuri sententiam summam Voluptatem (quæ
ipsi est summum bonum & finis) in amotione doloris colle-
cantis : cui affinis videtur Hobbii sententia qui homines
societatem querere docuit ex metu mali; cum spem sal-
tem boni inde orituri facile esset videre : nec majus ullum

è rerum humanarum conditione haberi potest quam quod profert societas. Siquidem dominatio illa omnium in omnes unde bonum societate majus Hobbius hauriri posse autumat, manifestò est impossibilis: vide *lib. de Civ. c. 1. §. 2.* Deinde verò, & quidem præciquè hæc monuimus, ut pateret, indicia obligationis, à bonis ac præmiis studium boni communis consequentibus desumpta, eandem prorsus vim habere cum iis quæ à pœnis sumi solent; licet hæc vulgo, sed confusà cognitione, magis agnoscantur. Immo verò pœnarum vim si quis distinctè velit cognoscere, sentio eam ad naturale felicitatis nostræ tuendæ augendæq; studium esse reducendam. Nam, Quemadmodum Conclusiones Theoreticæ quæ demonstrationibus apagogicis, ad absurdum aut impossibile è positione contrarii deducuntur probantur, longè melius & magis naturaliter è definitionibus aut proprietatibus inde fluentibus deducantur: ita & practicæ Conclusiones quæ ad actus quosdam nos determinarent, quoniam mala ex oppositis actibus sequuntur, longè melius è bono præsertim maximo inde directè profluente probantur. Optimum certè compendium Ethicæ est verè felicitatis unicuique possibilis, ejusque causarum omnium suo ordine dispositarum idæa. Hinc enim & vis & fructus actionum humanarum, nec non eorum locus opportunus statim conspicitur, ut planè nihil defit quod voluntatem dirigat & flectat. Quanquam autem Legum Civilium Lares hæc uti methodo non vindeantur, quoniam rara est præmiorum, crebra verò pœnarum in iis mentio; nihilominus tamen rem ipsam si intimè perscrutemur, videbimus ex respectu ad hunc finem, felicitatem scilicet quatenus societate Civili promoveri potest, omnes Leges Civitatum inveniri, suaderi, ac stabiliri, quandoque etiam mutari, aut relaxari, vel etiam abrogari.

Idque faciliè esset innumeris Exemplis è jure Civili, aut etiam nostro probare. Immo & ipsa æquitas ex qua Leges vel interpretationem accipiunt, vel etiam quandoque correctionem, ad utilitatem Communem respicit. Unicam tantum citabo Legem *Digest. l. 1. tit. 3. leg. 25. Nulla juris*

juris ratio, aut equitatis benignitas patitur, ut quæ salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad severitatem, è Modestino. Innuitur autem tum leges, tum etiam æquitatem ad Hominum commoda cumprimis spectare, quo nomine omnia felicitatis auxilia, quæ legum ope obtineri possunt, comprehenduntur. Hæc autem sunt obedientiæ Legibus præstandæ præmia sanè amplissima. Quoniam autem protectio ab injuriis indèque nata securitas, reliquæque Civitatum bene constitutarum commoda communia sunt omnibus subditis, & ex obedientia omnibus simul legibus præstanda nascuntur, ideo opportunum non erat magna hæc beneficia in una aliqua lege polliceri: sed singulæ leges, si ipsarum finis probè consideretur, suum secum præmium apportant. Obedientia autem iis omnibus præstita, aggregatum omnium commodorum, quæ in qualibet Civitate vi Regiminis obtinentur, & conservantur, habet pro præmio. Miseriæ evitabilis fuga, metusque, si quando è distincta cognitione procedat, possibilis felicitatis notiçiâ posterior est, & indè derivatur. Quare vel hoc nomine longè præstantior est methodus antiquorum Philosophorum, qui virtutes earumque regulas, leges naturales, colendas esse docuerunt, ut media necessaria ad felicitatem, finem omnium perpetuum, quàm illa Hobbii, qui eas esse voluit tantùm conditiones pacis faciendæ, seu finiendi bellum quoddam omnium in omnes quod nemo sanus unquam susceperit; sed pacem servaret potius, utpote quam inter partes, aut media felicitatis tuendæ quærendæque semper numeraverit. Pax enim non necessariò bellum præivisse denotat, nec per ejus remotionem definienda est, nisi eam definit Hobbiius *de Civ. c. 1. §. 12.* ut Hypothesi suæ, quam postea stabilire voluit, inserviret: est enim status quo concordiz, & Officiorum mutuorum beneficiis rationales inter se perficiuntur; & bellum per sublationem pacis definiendum est: planè uti sanitas definienda non est per absentiam morborum, sed morbus per naturam suam sanitati contrariam. Primum semper locum habet Natura,

etque proximè coherent tum Causæ ejus conservantes, tum Effecta ejus seu functiones prorsus illas: tandem per Comparationem cum his morborum, omniumque oppositorum cognitio distincta acquiritur. Sanitas non expetitur ut morborum dolores fugiamus, sed propter se: Sic pax ob sua commoda, non ut belli clades vitemus. Verùm de his non est hic ulterius disquirendi locus; sufficit quod inter bona virtutem consequentia, numeratur securitas tum à malis internis, turbulentis nempe affectibus, inquietà conscientia &c. tum ab externis pœnis quæ, in statu Hobbiæ naturali, bella dicuntur, quæ in suum caput à flagitiosis accersuntur. His sese malis non mutant boni, etsi aliundè gravia quandoque patiantur, quæ aliis pariter imminet.

§. XLI. Transeamus nunc ad majora illa præmia, quæ Natura proponit, & certissimè persolvit iis qui bono Comuni student; quippe quæ illi intimè & essentialiter conjunguntur. Illa autem sunt Mentis perfectiones intrinsecæ, Virtutes Morales simul omnes, Religiones Naturalis fructus universi, vitæ æquabilitas, quæ sapiens secum perpetuò consistit, tranquillitas animi, & gaudium è suavissimo horum omnium sensu natum, quod & perpetuum est, &, quia à nobis ipsis oritur, intimius nos afficit, & explet. Compendio studens hæc omnia velut in fasciculum collegi, in quibus ipsi etiam Ethnici, ac Philosophi, qui alias inter se pugnant acerrimè, consentiunt tamen delicias longè maximas degustari, & hæc cum felicitàte humana intimè conjungi.

Facile hic esset mirum hæcenus consensum ostendere inter Peripateticos, Academicos veteres & novos, ipsosque etiam Epicureos, quanquam alii virtutem unice bonam alii tantum è bonis præcipuum, alii eam ipsissimum esse finem contenderint, alii medium ad illum consequendam maxime idoneum & summè necessarium. Hoc enim ipse Epicurus frequenter iuculcat, tam in dictis *de sapiente*, quam in *raris sententiis*. Quinetiam id ipsum suo exemplo comprobavit (saltem si qua fides ipsius dictis novissimis quæ mihi Hyper-

bolem

bolem sapere videntur.) Ait enim se vesicæ, & exulcera-
“ ti ventris tormenta tolerare, ulteriorem doloris accessi-
“ onem non recipientia; esse nihilominus sibi illum diem
“ beatum propter animi lætitiā ē memoria Rationum, In-
“ ventorumque suorum natam. Legantur, si libet, ejus
verba apud Laetium in Epistola ad Idomenen. Certè est
aliquid in his fit jactantiæ, illud saltem probant eum ag-
novisse apertè, animi lætitiā insignem ē vera Naturæ cog-
nitione, & ē vitæ ex Rationis consilio transacta suboritur,
quæ homini vehentissimis doloribus afflicto possit sub-
venire; & instar præmii ad virtutem animos hominum
stimulare. Solam ille contendit virtutem à voluptate esse
inseparabilem: voluptas autem apud ipsum est summæ For-
licitatis nomen. Quod si hæc in confesso sint apud Philo-
sophum, qui omnium turpissimè lapsus in Naturæ investiga-
tione (quippe nullam sapientiæ aut bonitatis, & providentiæ
divinæ vestigium in insigni adeò ordine & utilitate rerum
omnium agnovit) quomodo majores si sentiunt delicias in vir-
tute, ac boni communis studio, qui ē penitiorē consideratio-
ne longissimæ & ordinatissimæ seriei causarum naturalium ad
producendos effectus pulcherimos consummatissimisque
conspirantium, demonstrare possunt falsè, fieri non posse ut
universum hoc ē principiis Epicureis confluere poterit;
sed necessariò requirit ut divina vis, & consilium rebus na-
turalibus, præsertim verò humanis, movendis, ac disponen-
dis interfit? Hinc enim statim agnoscent Deum ipsum
universi conservationem, quod bonum est Commune, per-
petuò moliri, & (ut ostendimus) id ipsum ut agant pro
vixi hominibus imperare; unde mox percipient suavissi-
mum concentum inter suas actiones & Divinas: ex hac
autem cum Deo consensione percepta necessariò sequitur
jocundissima animi lætitiā & tranquillitas, veluti sub tu-
tissimo illius præsidio; nec non ingens spes beatæ immor-
talitatis ab illius benignitate accipiendæ. Sola Epicuri
secta ē tot Philosophorum Scholis Deum bonum universi
curare, adeoque Justitiæ (quæ idem agit) inter homines
favere negavit. Cujus hæc mihi videtur ratio, quod uti
Cicero,

Cicero, cum Possidonio, in *Lib. de Nat. Deorum* sæpe innuit, illum Naturam Divinam oratione quidem relinquere, sed reipsa tollere voluit: Ideoque quæ de Diis dixit invidiæ tantum, & periculi devitandi causa locutum fuisse. Inter multa autem quæ in nefandum hunc errorem eum perduxerint, hoc mihi videtur non minimum fuisse quod Naturæ cognitio, quâ fretus providentiam Divinam ausus est rejicere, tenuis admodum illi erat, & minime profunda. Quanquam enim non me lateat multa in ejus defensionem à Gassendo dici; iis tamen non obstantibus, perspicuum est ejus Physiologiam in principia quædam resolvere, quæ multa postulant non concedenda; & tamen quæ si forent concessa, non sufficerent ad constituendum hoc quod conspiciamus pulcherrimum Systema. Scilicet omnia is fieri supponit ex atomis duplici Motu Naturali per inane volitantibus, altero perpendiculari, altero declinante, easque ab innata gravitate motum accipere. Ac si gravitas quicquam esset distinctum à Motu, vel conatu deorsum, aut ejus causa non esset querenda. Sed non immorabor his refutandis, quippe hæc recensuisse in sæculo cui nota sunt meliora, est abunde satis refutasse. Leges Motus is nequam intellexit, nec satis observavit insignem illum ordinem, concatenationem, & dependentiam, qui conspiciuntur inter innumeros illos complicatos motus, è quibus perpetua in hoc systemate generationumque mutationumque originarum vices prodeunt; in his tamen, & in proportionibus figurarum, motuumque exinde ortis, tota fere consistit naturæ corporeæ pulchritudo; & in his investigandis sublimioris Physicæ, dicam an Matheseos, vires imprimis occupantur (conjuncta est enim sublimiorum harum scientiarum cognitio.) Confessum autem est, Epicurum tantam in Mathesi fuisse inscitiam ut figuram superficiæ terrestris sphericam esse non agnovit: sed planam esse contenderit: quod è primis Geometriæ elementis facile refutatur. Ecquis ab hoc homine quicquam sani expectaverit, de totius mundi systemate, & de ordine pulcherrimo inter partes ejus motusque insigniores, è quibus & primi motoris

ris Existencia, & ejusdem in iis regendis Providentia demonstraretur? Certè mihi summum in eo animi stuporem indicare videtur, quòd curiosam adeò plantarum omnium & animalium structuram è cæco atomorum confluxu, absque ulla rationis opera exortam esse tradit. Citius crediderim Urbes, in quibus ædificia ac templa niteant columnis, cæteroque apparatu, qui architecturæ Vitruvianæ ornamenta omnia exhiberent, & superarent, è confusa lapidum concussione per diuturnum terræ motum constructum fore. Verùm ipsum se superavit insaniâ, cum humanam mentem, ipsamque adeò Rationem, Sapientiam, Artesque ac Scientias omnes, absque ope Rationis, è fortuito earundem atomorum concursu ortum habuisse tradidit: Hæc autem prius credenda sunt quàm ex illius Physiologia discere possis, Religionis & Justitiæ præcepta mentibus nostris non suggeri à natura rerum Dei Voluntate gubernata, & priusquam spes amplissimi propter observantiam eis præstitam præmii, metusque vindictæ imminens eorum violatoribus humanis animis excuti poterit.

Verùm mittamus Epicurum cum suo grege nuper licet aucto: Est aliquid quod apertissimè in *ratis sententiis* agnoscit, Justum ex sua virtute hanc consequi felicitatis partem, quòd sit maximè omnium ab animi perturbatione immunis seu tranquillus. Nec mirari licet eum non fateri Numinis Rationem, ac perfectiones cæteras actionibus humanis intreressè, qui eas in totius mundi constitutione ac conservatione conspici posse denegarit. Eo autem ipso quòd necesse habuit hæc negare ut homines ob suos actus nihil à Deo sperarent, aut metuerent, satis ostendit se etiam sensisse amplioris præmii Justitiæ tribuendæ spem, & vindictæ metum non minùs esse rationalem, quàm certum est mundum ratione Divinâ constitui, & disponi. Cùmque hoc ab aliis luculenter sit probatum, nos rem nostram huc perduxisse contenti, id ulterius non persequemur: satis certè probatur ea propositio, Lex esse naturalis, quæ probatur poenis præmissisque sanciri ab ea causa quæ ordinem inter antecedentia & consequentia omnia in mundi compage universa constituit.

§. XLII. Videbit interea prudens Lector me virtutes omnes, eamque, quam secum ferunt, mentis perfectionem, inter consequentia foelicia seu præmia Naturalia Benevolentiae universalis numerare : Sunt autem, uti postea ostendemus, eo fere modo dictaminis practici eam imperantis consequentia, quemadmodum peritia demonstrandi, construendisque varios casus quibus generale aliquod problema Geometricum obnoxium est, è notitia Methodi generalis illud problema solvendi sequitur ; in cujus tamen usu notum est requiri animum præsentem, qui ad ea omnia in quibus varii casus differunt, diligenter atendant ; aliter enim facilis erit in errores lapsus. Interim tamen, quoniam singulae virtutes sunt amoris hujus diffusissimi partes, varisque modi eum exercendi adeoque reipsa ex simul omnes eum constituunt, seu cum eo (si cum Scholis loqui liceat) identificentur, Virtutem sui præmii partem esse magnam agnoscimus, & plurimum illius foelicitatis, quam quærimus, in ea contineri monemus. Hoc autem ita intelligo quemadmodum dicimus sanitatem magnam esse partem foelicitatis quam quærun animalia. ille status est animi functionibus suis rite peragendis idoneus ; hic corporis parilis est conditio : uterque status placidum sui sensum animo imprimit, indeque lenem quidem sed constantem generat lætitiâ, etiam cum res alia minus foeliciter succedunt. Non liber autem hac in materia distinguere inter sanitatem hanc animi & ejusdem sensum, seu fruitionem, quandoquidem Natura hæc adeo intimè conjunxit, ut liberi virtutum actus & earum perceptio seu conscientia divelli nequeant à se invicem : nec tamen litem illis movebo qui virtutem malint dicere foelicitatis formalis causam efficientem proximam, modò de re consentiant, eam & præsentem hominis statum parte foelicitatis essentiali & nobili locupletare, & ad majorem illam postea acquirendam viam munire ac spes erigere. Nihil enim impedit quin eadem sit aggregati alicujus successivè existentis (tale enim est humana foelicitas) pars, & tamen aliarum partium ejusdem ag-

aggregati quæ postmodum existent causa efficiens ; scil. ut idem homo Civitatis Romanæ pars sit, & pater filii de eadem Civitate futuri.

Innumera quidem sunt apud Philosophos, è Stoâ præsertim & Academiâ, quæ luculenter simul & nervosè evincunt virtutes felicitàtem secum necessario apportare, utpote ipsi essentialiter conjunctas : quæ, quia Doctorum manibus quotidie versantur, non existimavi esse transcribenda. Sufficiat quodd libentissimè agnoscam eas esse eximias partes felicitàtis humanæ, adeò ut nec sine iis quispiam (aliis licèt bonis cumulatissimus) foelix esse possit : nec eadum affuerint, miser, quamvis calamitosus. Dignæ itaque sunt quæ propter intrinsicam sibi perfectionem appetantur, etiamsi nulla esset Naturæ Lex quæ illas imperaret : idque diligentius probarem nisi non modò concessum, sed & fusè probatum viderem à Torquato apud Cicer. 1. *de Fin.* dum ipsius Epicuri sententiam defendit. Nos autem ex his Philosophorum observatis probatis, aut concessis contendimus dari naturale indicium, quod à voluntate primæ causæ præmiū talibus actionibus annexum fuerit ; adeoque quodd eadem causæ voluerit homines, quos prævidere docuit præmia consecutura, ita agere ut præmonstratam felicitàtem assequantur. In hujusmodi voluntatis indicio consistit legis promulgatio, & inde immediate sequitur Naturalis, & Moralis obligatio. Atque hoc est ad quod videntur satis non respexisse etiam illi Philosophi qui Virtutem velut summam felicitàtem sectandam proposuerunt. Videtur enim mihi multum ponderis accedere ad argumenta à suavissimis virtutum fructibus ducta, si illi considerentur velut præmia à voluntate primæ causæ virtuti adjuncta, eo consilio, ut hominibus indicaret velle se eos ea potius facere quæ naturalibus, & facile provisis præmiis cohonestavit, quàm iis contraria quæ ex natura suâ, in systemate rerum omnium ab eo constituto, sciuntur ad perniciem homines deducere. Impossibile enim est ullis signis naturalibus hominibus apertius & efficacius luadere, ut quicquam agant aut cum autoritate indicare hoc à Re-

Etore imperari, quàm si perpetuis, & Naturalibus præmiis
 actus tales ab Authore Naturæ decorentur. Signa arbitra-
 ria, ut verba pronunciata, aut scripta, ad indicandas suas
 Leges nemo sanus in ordine Naturæ à Deo expectat ; nec
 si darentur, posset eorum significatio tam certò intelligi,
 quàm cognoscitur vis præmi ad impellendas hominum
 mentes ad ea facienda quæ conspiciunt eo honorari. E con-
 jecturis enim, quibus utimur adhuc pueri, non prorsus de-
 monstrativis colligimus, quid verbis, quibus homines inter
 se utuntur, singuli velint indicare : hæc tamen sufficiunt ut
 plerumque intelligamus Civilium Legum sententiam. Præ-
 terea verò observavi plurimos ita esse animatos ut mentis
 suæ perfectionibus nuncium libentè remitterent, & con-
 tenti essent eâ felicitate carere, modò liceret cupiditati-
 bus quibusdam indulgere ; qui tamen, ubi sufficiente in-
 dicio constat Voluntatem Dei legem præmiis poenisque
 sanxisse quæ cupiditates illas coercet, & aliud eorum studi-
 um operamque avocat, eam reverentur & observant, &
 faciliè conjiciant majora bona aut mala ex actibus suis
 per interpositam Voluntatem Dei sequi posse, quàm quæ
 distinctè prospici possint. Indicium enim etiam leviuscu-
 lum, modò certum sit, Voluntatis supremi rerum Domini,
 ingens apud omnes verè Rationales habet momentum ;
 quoniam maxima quæque ab ejus favore & irâ meritò ex-
 pectentur. In hoc præmiorum genere continetur beata illa
 Immortalitas, quam bonorum mentes à corpore separatas
 manere dicit ratio Naturalis, quia percipit mentem aliam
 esse à corpore substantiam, utpote nobiliorum operatio-
 num causam, eandemque sentit constanti proposito muni-
 tam, perpetuam Benevolentiam, omnesque aded Virtutes
 exercendi. Manifestum autem est illam substantiam beatam
 fruturam esse Immortalitate, quæ corporis morte propter
 naturæ suæ diversitatem non læditur ; quæque aded vitam
 agit suavissimam pristinae virtutis memoriâ satiatam, & ad
 omnes quas æternitas faceret virtutem exercendi opportu-
 nitates paratam. Nam propter ea quæ proximè dicta sunt,
 quæque omnis testatur experientia, bonorum beatitudo à
 virtutis

virtutis memoriâ, & exercitio nequit divelli. Verum sufficit hoc breviter indicasse, quod ab aliis latius pertractatum est.

§. XLIII. Tertio demum loco inter præmia naturaliter consequentia boni Communis studium, censenda veniunt omnigena Societatum Politicarum commoda: illæ enim omnes boni Communis curâ constituuntur primitus, & postea conservantur. Habent sanè Civitates peculiarem quendam ad suos Cives respectum; ita tamen ut imperantes cum primis prospiciant, ne aliis extra suam Civitatem degentibus noxam inferant, fidem violent, aut ullum gratitudinis, aut humanitatis officium denegent: In his enim capitibus præcipua pacis, bellique jura continentur; quæ mediante imperantium operâ, à singulis Civibus bonis erga reliquos terræ populos observantur. Ex hoc autem principio deducendam esse Civitates omnes constituendi rationem alibi explicabo latius, si opus videatur. Interim ingentia esse societatum commoda, easque constituti non posse aut conservari, nisi præcepta virtutum plerarumque in Legis Civilis partem, & auctoritatem assumantur plurimis in locis concedit Hobbius; ut hîc plura adjicere non videatur necesse. Illud itaque solum annotare visum est, in hunc censum à me referri bona illa Societatis, quibus licet aliquando nonnulli careant, adeoque contingentia sint dicenda, sunt tamen talia quæ cum aliquâ probabilitate sperari possint. Habent enim bona contingentia hujusmodi valorem & æstimationem in hâc quæstione nequaquam negligendam. Talia sunt rerum necessariorum copia, vitæ securitas, honores, divitiæ, liberorum scèlicet educatio, amplior eruditio, &c. Hæc certè non omnibus, saltem non æqualitè contingunt è societatis beneficio. Existimo tamen omnes longè pluribus hujusmodi bonis exindè frui, quàm possint eis obvenire, si nullum inter homines vigeret boni publici studium, nullæque essent societates Civiles; sed omnes in sereno illo statu degerent in quem Hobbius rectam singulorum Rationem omnes deducere

contendit, antequam Civitates constituentur. Ideo autem necesse est ut contingentium hujusmodi bonorum valorem æstimemus in deliberationibus de iis quæ cum hominibus acturi sumus; quoniam omnia effecta quæ à liberis ejusmodi agentibus sperare possumus per actus nostros erga illos obtinere, ex naturâ suâ subjiciuntur hujusmodi contingentia: adeò ut aut prorsus nihil boni ab illis obtineri posse sperandum est, quod perpetuè repugnat experientiæ; aut aliquo pretio æstimandum est illud Civile bonum quod incertæ plenum est aleæ. Ego certè commoda (quæ dixi) è Societate Civili immediatè, sed è Legis Naturalis observatione, è studio boni Communis primùm orta, tanti æstimò, ut ipsam vitæ jacturam (quam Leges Naturalis aliquando facere jubent pro patriâ) iis abundè compensari & superari animitus crediderim. Educatio enim liberalis, Eruditio, securitas Civilis suavisque hominum Convictus, cæteraque quibus è mutuis auxiliis, fruimur ornamenta, ea sunt quæ vitam faciunt vitalem; ideòque postquam ea beneficio Civium bono publico inservientium per aliquot annos accepimus, Cives ejusmodi non iniquum postulant si jubeant, ut vitam ab iis acceptam, & toties conservatam iis reddamus, aut in illorum utilitatem impendamus. Immo debitores sumus Patriæ nostræ, seu Concivibus nostris, si ex illorum jussu rarò, & in extremâ tantùm Patriæ necessitate, illi rependamus, quod ipsa nobis tribuit indiès, ac perpetuò. Pauci sunt qui alios lædere voluerint propter observationem Præceptorum Legis Naturalis, ideòque ad earum sanctionem præmia minora, aut majorum obscura indicatio sufficient: Verùm quia plures persecutiones oppugnant ea quæ fidei, aut disciplinæ Christianæ peculiaris sunt, ea propter ad Christianos confirmandos opus erat ut Resurrectio, & Gloria regni Cœlestis revelaretur, ne aliis Christiani essent miseres.

§. XLIV. Ostenso jam eorum quæ suscepimus primo, bona nempe maxima actus humanos ad bonum publicum spectantes sequi in eorum præmium; restat ut secundum
expe-

expediamus, nempe Collationem horum bonorum seu præmiorum à Causæ primæ voluntate factam, sufficiens dare naturale indicium, Deum velle seu mandare ut homines in actibus suis bonum publicum perpetuò prosequerentur. Quoniam autem hoc mihi videor satis ostendisse, ubi de pœnis, & ubi de mentis felicitàte cum virtute conjunctâ egi, hic probationis hujus vim in Syllogismum unicum colligam. Rector, seu Causa prima Rationalis, cujus voluntate res ita disponuntur, ut hominibus satis evidenter indicetur Actus quosdam illorum esse media necessaria ad finem ipsis necessarium, vult homines ad hos actus obligari, vel hos actus imperat. Dei autem voluntate res ita disponuntur, ut indicetur sufficienter hominibus studium boni Communis medium esse hujusmodi ad finem ipsis planè necessarium, ipsorum nempe felicitàtem in Comuni bono contentam, & exinde solùm cum Ratione sperandam. Ergo voluit eos ad hoc studium, seu actus inde promanantes obligari: hoc est, imperat mandatque Universalem Benevolentiam Legum naturalium summam.

Major sumitur è Definitione obligationis quàm antea investigavimus. Minor modò est probata. Ergo. Monendus autem est Lector Felicitatem hic spectari veram, integràmque, quæ mentis simul & corporis perfectiones, quæ obtineri possint, complectitur, & ad vitam, non præsentem modò sed & futuram (quatenus naturaliter innotescit) se extendit. Paritèr autem Actuum illorum nomine, qui hujus felicitàtis media supponuntur esse, intelligimus præcipuè ac primò seriem integram actionum per totam vitam decursuram eum in finem eliciendarum; quanquam etiam quilibet actus singularis, qui ad procurandam veram aliquam partem solidæ illius felicitàtis necessarius est, hoc argumento evincitur ab Auctore Naturæ mandari. Necessarium autem est ad constantem, solidàmque (qualem spectamus) singulorum felicitàtem, ut singuli Rationales de constante aliquo tenore actionum eò facientium aliquid secum stauant. Causarum autem omnium à quarum cursu procurando illa pender, talis est naturalis constitutio

tio, ut Ratio hominum recta (id est Naturis hominum conformis, quæque effectum expetitur à causis id re ipsa producturis pollicetur) nihil aliud indicare possit quod à nobis factum cum ad finem producendum valiturum est, præter hoc unicum, nempe ut Universali Benevolentia Deum hominesque quoad possumus, nobis conciliemus. Vel, quod eodem recidit, Dei, hominumque Natura rectè expensa hoc indicat, Unumquemque bono Communi constanter deserviendo suam felicitatem (quæ boni illius pars est) optimam, quæ in ejus potestate est, ratione procurare posse; adeoque necesse est, ut hoc agat, si quantum in se est, se velit felicem esse. In hoc omnes rectè judicantes de Divinâ, humanâque Natura, in quâ felicitatis singulorum causæ continentur, salvâ sui boni curâ, consentire possunt, & sufficientibus indiciis à natura rerum, ejusque aded Auctore datis, moventur, seu sollicitantur, ut actu consentiant hanc propositionem esse perpetuè veram, perpetuamque actionum regulam sive legem. Scilicet etsi in rarioribus quibusdam casibus contingat, ut singulari alicui homini majores aliqua commoditates ad tempus obtineri possint, quàm quæ cum Communi bono consistunt; quoniam tamen, spectato integro durationis nostræ decursu, amplior obtineatur beatitudo eas negligendo, quàm persequendo, earum fructus inter partes felicitatis maximæ eidem possibilis non potest numerari. Sub hoc autem unico dictamine valde generali, tota Moralis, ac Civilis, & Oeconomica Philosophia, ac quicquid uspiam est veræ prudentiæ, & virtutis continetur. Hæc ratione & illis, & nobismet-ipsis prospiciemus optimè; nec tamen ordinem quem in rerum naturâ reperimus, conturbabimus, ut omnia nobis subordinemus, quod secundo in loco objectum est.

§ XLV. Pergamus itaque ad solvendam eam objectionem quâ suggeritur, nostrâ methodo investigandi obligationem Legum Naturalium effici, ut Commune bonum adeoque Dei honos, & omnium aliorum hominum felicitas privati cujusque felicitati postponatur, & ei inserviat, velut

velut fini supremo. — Absit autem ut ego tale quicquam docerem: immò verò id hîc stabilire conor, quod ejusmodi sententiam funditus subvertit, quippe nemini jus ad ritam, aut necessaria ad vitam conservandam competere monui, nisi in quantum cujusque vita boni Communis aut pars est, aut causa, aut cum eo saltem consistit. Verùm distinctè ostendemus, quomodo hæc inter se cohereant.

Inprimis itaque observandum est quòd non eodem ordine investigetur à singulis hominibus obligatio Naturalis, quo in naturâ rerum ab ejus Auctore fundatur, & constituitur. Necessè enim habemus nos ordine primùm uti analytico, procedendo ab effectis quæ proximè nos afficiunt ad varias complicatasque admodum causas secundas; tandemque ad primam ascendimus. Illi tamen nequaquam sumus injuri, si tandem agnoscamus necessaria omnia quæ prius observassemus effecta ab ejus voluntate originem traxisse, eisque acceptam referamus omnem quam notaveramus in iis perfectionem. Sic in re nostrâ, inprimis Naturam nostram quadantenus agnoscimus, & necessaria quædam esse ad ejus felicitatem, nec non conatus quosdam planè Naturales versùs necessaria hujusmodi: actus porro nostros liberos quosdam observamus ex naturâ eorum, quibuscum versamur, velimus nolimus oppugnari & quantum in ipsis est coerceri videmus; alios verò actus nostros (qui nempe aliis sunt benefici) sentimus reciproco affectu libentissimè compensari: quin & nosmet-ipsos ità à Naturâ comparatos reperimus, ut propendeamus absque deliberatione ad *Vim vi repellendam, & par pari referendum*; nec aliud suadet Ratio consultissima. Ex hujusmodi innumeris perpetuisque observationibus, aliisque qualia suggestimus nos antea, persuasum fit menti humanæ benevolentiam aliorum erga alios, aliorum paritèr omnium hominum ad præmia ac felicitatem viam munire; eoque magis, quòd magis sit diffusa. Postquam autem hoc totum ab Auctore Naturæ valdè provido fieri considerat, dubitare nequit, quin is hoc ab hominibus spectari velit, uti reverà est, ut idoneum argumentum à Rectore datum, quo impellerentur ad Benevolentiam univer-

versalem exercendam : hoc est (uti ostendimus) ut indicium obligationis, & certissimus Legis character eam imperantis. Quanquam autem hoc ultimum inveniatur, hic tamen primum incipit obligatio Legum Naturalium, nempe à cognita Voluntate Dei, quem ex operibus didiceramus Ens esse perfectissimum, omnium causam, cujusque à nutu omnium, nostræque adeò (de quâ naturaliter solliciti sumus) felicitas tota pendet. Non aliter ab amore nostræ felicitatis oritur obligatio, quàm à fide sensuum testimoniis data oritur veritas propositionum de existentia rerum Naturalium, & primæ earum Causæ, quæ exinde eruitur. Nemo tamen dixerit nos ideo sensus nostros toti mundo, ipsique Deo anteferre ; quandoquidem ipsorum existentiam usumque omnem à Deo velut Causâ primâ, & à mundi systemate, velut Causis ipsi subordinatis, pendere libenter profiteamur. Primum est in Naturâ, ad quod ultimum in ordine hoc retrogrado pervenitur. Quanquam igitur hic ordo cognitionis sit planè naturalis & usitatissimus, ac insuper affectus nostri, varique appetitus ita exercentur prout bonorum malorumque cognitionem acquirimus ; non tamen exinde pronunciare licet quid sit aut cognitu dignissimum, aut præ aliis rebus amandum. Verùm quemadmodum sensuum ope principia quædam valde generalia à mentibus nostris addiscuntur, v. g. Arithmetica, & Geometriæ theoremata universalissima, quorum vi errores, quos plurimi à sensibus malè intellectis haurire solent, feliciter corrigantur ; pari ratione è Naturali nostræ felicitatis amore prudenter gubernato perveniunt verè Rationales ad eam rerum naturalium, ipsiusque Dei cognitionem, ad eos affectus erga ipsius honorem, ac Communem omnium felicitatem, quibus omnis perversa *φιλαυτία* aut præcavetur, aut extirpatur. Limitati planè intra breves admodum fines, & omnis culpæ expertes sunt primi Naturales, ac necessarii illi, quos in hominibus supponimus sese conservandi beatique appetitus, aut eorum saltem aliqui ; uti errore careant simpliciora sensuum nostrorum indicia circa propria ipsorum objecta in circumstantiis requisitis. His enim negatis

gatis nulla vel Naturam sciendi, vel actiones nostras secundam regulas Naturæ accommodandi spes esset reliqua, sed frustranea perpetuo Sceptis in locum Scientiæ, & fortuita prorsus actionum determinatio in locum Prudentiæ; certique Regiminis affectuum necessario succederet; nihilque interesset inter sapientem & stultissimum. Quoniam autem est notitiâ & amore effectorum, quæ nos proximè afficiunt, animus noster naturaliter acquirit cognitionem, & animam omnigenarum causarum à quibus pendemus, rationalium præsertim; utpote quæ non modò causalitatis suæ vi, sed naturæ similitudine in intellectum, & affectus nostros sese insinuant; patet primas illas nostrum ipsorum notitias, & propensiones erga nostram felicitatem esse tantum velut gradus ad sublimiores notitias, & ad affectus diffusos magis, magisque intensos, prout rationes bonitatis perfectionisq; in objectis conspicuæ postulaverint. Er certè notius est quàm ut probatione careat, amoris nostri gradus, & mensuram non pendere ab ordine temporis, quo res cognoscitur, aut amatur; sed è judicio nostro de mensurâ Naturalis bonitatis in personis & in rebus reperiæ. Ostendimus autem quidlibet bonum judicari non per relationem ad nosmet ipsos tantum, quod solum in statu Naturali agnoscit Hobbius; sed propter vim quam habeat conservandi, perficiendique quoslibet alios; præcipuè verò aggregatum ex omnibus in *Cap. de Bono*. Hæc autem bonitas seu perfectio facile agnosceretur major esse in toto genere humano, quàm in quovis singulari; in Deo autem longè maxima; proindeque summè erit amandus.

Summa itaque Rei huc redit; excitamur curâ felicitatis nostræ (quam velut effectum possibile spectamus) ad considerandas Causas è quibus pender; eas præsertim quæ & in efficiendo præcipuas habent partes, & ad eam augendam, aut minuendam actionibus nostris impelluntur; quales quidem sunt Deus, hominesque quilibet. Harum autem causarum naturam dum diligentius intraspicimus, in iis observabimus perfectionem, bonitatemque, seu aptitudinem ad conservandum, meliorandumque Universi statum, simili

lemplanè ei quæ nosmet nobis reddidit amabiles: in Deo autem infinitè majorem. Præterea verò singulas reperimus non minùs à ratione suâ determinatas ad ea quærenda quæ suæ felicitati sunt congrua, quàm sumus ipsi nosmet; ut nulla planè sit causa cur omnes nobis potius quàm aliis, ac sibi deservire cupiamus, aut speremus.

§. XLVI. Unicus superest modus, quem suggerit Ratio è notitiâ summæ seu aggregati ex additione singulorum quæ rationalibus peculiaris est, quo omnes omnibus adeoque singulis (quantum universi ratio patitur) concilientur, nempe ut consentiant omnes in unum finem ab omnibus prosequendum, Commune bonum. Id autem singuli facile possunt, quoniam natura cujusque Rationalis intellectu prædita est illud quadantenus capiente, & voluntate ad id prosequendum idonea. Hæc quippe ratione singulorum felicitati, quantum universi natura patitur, consulitur; singuli enim pars sunt communitalis: ea autem felicitas quam quispiam temerè optare possit quæ non consistit cum felicitate communitalis è rationalibus omnibus aggregata, reverà est impossibilis: utpote non consistens cum determinata vi causarum longè majorum, quàm voluntas eam optantis; adeoque non potest cum Ratione optari.

Id autem hic præcipuè observatum velim quòd quam nostræ felicitatis cura ad causarum rationalium naturam considerandam nos deduxerit; ipsis tamen omnibus intrinseca ratio, ac voluntas, naturalitèr ad felicitatem sibi possibilem determinata, omnisque ea, quam agnovimus in ipsis, perfectio bonitatisque ad statum Universi relata efficit ut & possint communem hunc finem sibi proponere, & necessarium sit ut reipsâ eum prosequi statuant, si quid cum rectâ Ratione de praxi suâ statuere velint. Quippe unicus est finis in quo prosequendo omnes consentire possint; & certissimum est, nihil secundùm rectam Rationem statui posse, in quod omnes non possint consentire. Ideoque à communi rationali naturâ oritur necessitas ut quisque universalem

versalem exercendo benevolentiam, commune semper quarat bonum, suumque tantum ut ejus partem, ejusque aded subordinatum, quæ Legis Naturalis summa est.

Quoniam autem in hoc ratiocinalem systemate unus est omnium Auctor, Conservator, & Dominus, cujus arbitrio quæ ad aliorum omnium felicitatem necessaria sunt disponuntur præcipue; adeoque ab ejus voluntate ex iis quæ fecit nota, necessitas hunc finem prosequendi, & idoneas actiones (velut media eò facientia) exerendi proficiscitur; obligatio itaque ad tales actus ejus veluti imperantis voluntati soli merito adscribitur. Quanquam natura aliorum omnium rationalium, inter quos suam quisque numeret, indicet nobis quid rebus ita constitutis factum sit necessarium, ut assequamur finem nostram felicitate majorem, qui tamen eam quatenus obtineri potest secum feret, ut eam plenissime potiamur.

In hac autem analyfi quæstionis quam proponimus de modo acquirendi singularis cujuslibet hominis felicitatem in quibuscumque circumstantiis, id contingit, quod plerisque mirum fortasse videatur; quod tamen in analyfi Geometrica sæpe solet accidere; nempe ut in disquisitionis fine inveniatur non id solum quod primò quærebatur, sed & alia ad rem pertinentia, de quibus qui quæstionem movet nequaquam erat sollicitus. Invenitur enim primò responso, seu solutio generalis, quæ non unci illius hominis circumstantiis accommodata est, sed cujuslibet alterius, utpote pariter à Deo hominibusque aliis pendentis; Immo integræ gentes eadem viâ ad suam felicitatem diriguntur. Universalis scilicet hæc benevolentia, & ea omnia quæ in Communis boni curâ continentur præcepta, & singulos homines & integras nationes eandem ob causam obligant, propter quam singulari alicui sunt observanda, ut considerando patet. Secundò etiam ex eadem analyfi ostenditur quomodo limitanda sit quæstio (quæ sine limitatione proponebatur) ut solutio ejus sit possibilis ac certa. Nempe requiritur ut proposita cujusvis animo felicitas, talis sit quæ consistat cum naturâ, ac determinationibus aliarum causa-

rum rationalium, quarum vis est major ; hoc est, ut consistat cum honore Dei, & bono hominum Communi, eisq; inserviat. Aliam si quis expectet sibi felicitatem, hanc solutione monetur, votum suum spectandum esse velut problema impossibile adeoque prorsus rejiciendum. Abstineo ab exemplis hujusmodi solutionum Geometricis, quoniam ea Analytices peritis abundè sunt nota, aliis vero ingrata forent, ac à re nostrà nimis aliena viderentur. Atque hæc sit prima pars responsionis nostræ ad propositam objectionem.

§. XLVII. Adjicimus autem secundò Finem Legislatoris, nec non illius qui legem Naturalem implet longè majorem esse & sublimiorem quàm est evitatio pœnæ, aut affectio præmii quibus lex sancitur, & quæ unumquemque subditorum proximè tangit afficique ; quanquam his proximè indicetur obligatio subditi cujuscumque ad obsequium præstandum. Finis enim, *i. e.* effectum intentum directè ab utroque est Commune bonum, honos Rectoris, salusque subditorum omnium. Hæc autem manifestò majora sunt quàm unius obedientis felicitas. Nemo autem verè legi obsequitur, nisi hunc finem animatè cum Rectore respiciat. Si autem in hunc finem directè & constantè collimet, sinceritati obedientiæ nihil detrahatur, propterea quòd suæ felicitatis admonitu primò cœpit cognoscere Rectorem suum jussisse, sublimiorem finem spectare. Frustra sancirentur leges pœnis & præmiis, nisi utilis esse possit eorum consideratio, ad adducendos singulares subditos, quorum felicitatem augent minuuntve, ad sinceram integràmque obedientiam. Quippe sanctio istiusmodi legi eo fine adjicitur, ut ea subditos perducatur ad majorem finem prosequendum quàm est sua cujusque beatitudo. Cùm itaque Ethicæ scriptores, de Beatitudine cujusque formali, tanquam fine illius ultimo loquuntur, libentè eos interpretor quòd sit præcipuus finis inter eos qui agentem ipsam solum spectant ; & non dubito quin unusquisque bonus finem habeat, *i. e.* effectum intendat majorem, scilicet Dei honorem,

rem, aliorumque hominum statum feliciorum. E nostrâ enim aliorumque rationalium felicitate (quam pro dâ occasione molimur) unum finem summum seu effectum optimum constari concipio. Non enim nunc quaeritur quodnam è diversis bonis possibilibus sit majus, ac majore ideo studio quaerendum, (ut sepe fit inter antiquos Philosophos) sed supposito quod felicitas humana, è multorum quæ diversi sunt generis bonorum consensu coalescat, & successive per totam durationis homini naturalis decursum fruenda sit, dum continuam ejusmodi bonorum, aut etiam majorum, quaerimus successionem, id nunc disceptatur, an causarum rationalium natura, à quibus pendet hujusmodi felicitatis spes, postulet, ut eas nobis conciliemus commune omnium bonum privatæ meæ felicitati anteferendo, eamque considerando tantam ut partem communis felicitatis, quam nisi salvo toto conservari non potest ? an verò causarum rationalium natura potius moneat, ut securitatem mihi quaeram preoccupando alios palam, aut ex insidiis, utpote qui naturaliter sibi solam consulant, mihi que adeo sint hostes ? quod satis aperte docet Hobb. *de Civ. c. 5. §. 1.* Ego verò in agentibus Rationalibus eam agnosco Naturæ bonitatem quæ propendeat ad alios universaliter juvandos, si modò illi in Commune bonum consentient. Hæc autem inde oritur quod omnes quod majore polleant ratione, eò magis proni sint in hunc finem, ut omnium maximum, consentire, ac judicare suam felicitatem hac unicâ methodo perfectissimam fore: Inde verò sequitur eorum quemlibet primum esse aliis hunc finem dictis aut factis proponere, & suadere, quamprimum datur congregandi opportunitas, nec quenquam posse rectâ cum Ratione consensum suum denegare ; adeo ut de nemine presumere licet eum in hunc finem nolle consentire, nisi sufficiens sit causa credendi eundem rectam Rationem exuisse ; alios autem omnes ac si nobiscum expressè consensissent tractandos esse. Hoc autem ipso quod quispiam secum statuât Commune bonum præ aliis singulorum commodis prosequi, ex sua & aliorum felicitate constatum finem sibi proponit, ejusque partem

partem aliquam assequitur, quotiescunque aut aliis, aut sibi vel tantillum prodest ceteris illa. In hanc rem plurimi refert observare finem esse non id solum quo quispiam fruatur, qualis est propria cujusque felicitas, sed & effectum omnem quem agens rationalis sciens, volens, & ex intentione producit, aut conatur producere. Atque hinc ea quæ consultò facimus ut aliis prosimus, aut placeamus, non minus rectè fines nostri habentur, quàm intrinseca illa cuique felicitas quæ formalitèr beatur. Ipsa interna cujusvis beatitudo non alià ratione mihi finis cujusq; videtur dici, quàm quatenus ejus partes omnes sunt effectus quidam ad quos, velut præstitutos motuum terminos, actiones & affectus nostri à ratione diriguntur. Nec ulla prorsus est causa quò minus ejusmodi actus et affectus qui ad alios effectus veluti terminos quosdam extra nos positos ab eadem ratione diriguntur, eadem de causa Fines dicantur. Porro inter fines hujusmodi is meritò præcipuus dicitur, cujus consideratione libentèr, è necessario rationis verè præscripto, limitamus operationes nostras circa alios fines quoscunque, etiam illos qui ad nostram felicitatem spectant. A consideratione autem Communis boni velut integri & adequati finis, nostræque felicitatis velut exiguae ejusdem partis, determinamus omnes operationes quæ nosmet-ipsos spectant. Ergo Commune Bonum præcipuum finem facimus in methodo quam actionibus humanis hic præscribimus.

Minoris probatio manifesta est in iis quæ capite primo docuimus, ubi mensuram bonorum unicuique propriam non alitèr determinandam esse ostendimus quàm per proportionem, quam quisque nostrum habet, ad systema omnium rationalium, seu ad totum Civitatem Dei naturalem. Prorsus uti nutrimentum idoneum ad conservationem & incrementum singulorum membrorum in animali sano determinatur per rationem quam illud habet ad totius corporis statum optimum.

§. XLVIII. Adhanc autem limitationem nostræ felicitatis (quam speramus) faciendam, necessariò nos deducunt prin-

principia quæ nos posuimus exhibentia Deum, aliisque homines velut illius causas voluntarias, adeo ut nobis necesse sit (earum naturâ id postulante) voluntatem Dei hominibusque nobis conciliare, concedendo ea omnia quæ ipsis, ut totius communitalis naturalis partibus longè maximis, & præcipuis satisfaciant, priusquam cum ratione sperare possumus eos nobis commodaturos esse operam suam rebus nostris planè necessariam. In operando enim propter finem, rationi prorsus repugnat effectum aliud sperare, aut intendere, quàm quod ex naturâ causarum omnium, præsertim principalium, eò concurrentium determinetur. Adeoque cum causæ principales nostræ felicitatis sunt alia, præter nosmet agentia rationalia, ea tantùm ejus mensura erit speranda quam hujusmodi causarum naturaliter necessariarum voluntas & ratio permiserit. Scilicet quanquam in investigatione causarum (uti in resolutione problematum) procedimus ab effectis, quæ confusè plerumque animo concipimus, aut tantùm optamus (quale quiddam est felicitas sua cujusque possibilis generali notione animo comprehensa,) in operando tamen (analyti jam peractâ, causisque cum effectis suis proximis distinctè jam repertis, & in mente ordinatis) progredimur syntheticè ab expensis primis curatisque (quæ naturâ sunt priores) causis singulis (Deo scilicet & hominum aggregato) ad bona illa effecta circa publicam felicitatem, quæ ex illarum viribus determinationibusque cum nostris conatibus concurrentibus obtineri possunt. Prorsus uti in constructione problematum Geometricorum synthesi utimur ordinatâ (quam analysis invenerat) quæ à punctorum positione, aut à simplicissimarum linearum ductu imprimis cautissimè peracto aut supposito, notisque proprietatibus, ex ipsarum veluti causarum naturâ fluentibus, effecti quæriti naturam penitus determinat. Facili (si placet) rem *ex actis* adumbremus Geometricâ: Observat quispiam ad usus suos necessariam esse Mediâ proportionalem inter duas lineas datas reperire; mox analyticè inquirens causas quibus ea determinari potest, comperit Peripheriâ circuli, cujus diameter fit datarum linearum

arum summa, rem commodissime expediri posse; vide *Euclid. 1. 6. prop. 13.* En aliud jam opus, & quidem majus quam ductio unius rectæ, Mediæ nempe proportionalis quæ eruit, Geometrix nostri cogitationibus proponitur: Connecendæ sunt inter se due dactæ, & invenendum est punctum medium in lineâ ex utrisque constitutâ. Hoc centro, & intervallo à termino alterutro lineæ modò constitutæ desumpto scribendus est circulus, à cujus peripheriâ perpendicularis demissa in punctum connectionis rem expediat. Perspicuum est in constructione hac, methodo locum esse syntheticæ; & Geometrix nostri operationes non dirigi solum per respectum rectæ illius quam desiderat longitudinem, sed & per considerationem naturæ centri, diametri, circuli, & perpendicularis in punctum datum demittendæ: ex harum enim naturis seu definitionibus ac relationibus mutuis praxetis vis ad obtinendum finem requisitum demonstratur; immò insuper ex his probatur, eandem constructionem non ad unius hujusce lineæ tantum determinationem sufficere, sed & ad innumeras ejusmodi alias aliorum fortè usibus accommodandas. Quoniam ea diameter dividi potest in quovis sui puncto in duas alias lineas rectas, idemque circulus mediam proportionalem inter illas exhibet, alteri fortè, aut ipsi, aliâ occasione utilem futurum. Parili sanè modo singuli homines, dum suæ felicitati naturalitèr prospiciunt, comperiunt querendam esse mensuram quandam bonorum, necessitatibus suis proportionatam, quæ distinctior paulò est idæâ felicitatis quæ sitæ. Postea verò diligentius causas investigantes, à quibus speranda sunt hujusmodi bona, & à causis aliquot proximis ad eas quæ in rerum systemate à nobis remotissimæ analytin instituentes, naturæ ductu intelligunt, circumfusus undique rationales omnes, tanquam causas à quibus aliquantisper pendemus, respiciendos esse, & generali benevolentia conciliandos. Quapropter analytis hæc majorem post hæc finem prosequendum esse docet, quam qui primitus ob oculos nostros versabatur, utpote cui ex naturâ universi (cujus pars sumus) nostra felicitas, quantacunque possi-

possibilis est, necessario implicatur; ideoque vel ea simul cum nobiliore fine, bono nempe publico, honore Dei, humanique generis felicitate quaerenda erit, vel omnis ejus spes, in rerum naturâ fundata, erit abjicienda. His ex analysi, seu causarum naturâ perspectis ad illius nobilioris finis prosecutionem (in quo felicitas nostra plenissime continetur) mens se accingit, causarumque omnium ordinem, ac dignitatem æstimat, juxta mensuras virium, ac determinationum hunc finem spectantium, quas in iis reperit. Hinc cum Deum & homines ad hunc finem plurimum posse ac velle percipiat, eorum vires causas esse, seu media maxime idonea agnoscit, uti & illorum Commune bonum est finis: ideoque se iis adjungit, iisque modo eorum naturæ rationali ac dignitati congruo utitur, nempe vel iis proponendo quædam agenda quæ in hunc finem conducant, vel consentiendo cum iis in actionibus quas illi nobis suadent velut necessarias, aut saltem salvo hoc fine, permissas esse indicant. Hæc autem omnia cum fiant unice propter nobilissimum hunc finem, sequitur nos per totam operationum nostrarum seriem, adeoque per totum vitæ secundum hanc rationem institutæ decursus, nosmet iis adjuncturos esse causis, quas scimus ad illius prosecutionem plus posse ac velle *i. e.* Deo cum primis ac hominibus præstantissimis: & majores partes hujus finis prælaturos esse partibus ejus minoribus; *v. g.* publica commoda privatis, &c. Scilicet (ut propositæ modò similitudinis ductum sequamur) cum ad operationem manus admovemus, imprimis curabimus ut centrum ac principum primum nobilissimi, quod quaerimus, effecti inveniamus, justamque ab eo distantiam observemus; id est, Deum spectamus & voluntatis illius indicia quæ in ejus effectis sunt conspicua; deinde verò percurrentes animo singulos, qui nos undiquaque cingunt, homines, velut infinita peripheriæ puncta, omnium ordinem ac positionem à primâ causâ determinatam inviolatam servantes, ope motus cujusdam reciproci, seu beneficiorum permutatis vicibus præstitorum, innoxiam tandem observamus opportunitatem, veluti punctum in datarum linearum

commiffura, in quâ nobis quantum fufficit concedatur fine noxâ aliis illatâ, atque adeò à circumfufis aliis omnibus determinatur quantum noſtræ conditioni proportionatum fit, ut toti ſyſtemati inferviamus, uti à peripheriâ longitudo mediæ proportionalis quæſitâ. Interim tamen è nobiliſſimo hoc reciproca Beneficentiæ motu fit, ut alii ſimilia, & ſæpe quidem, prout occaſio tulerit, majora ſibi decerpant beneficia, quàm ea fuerint quæ nobis quæſivimus; quemadmodum ex ejusdem circuli ductu non ſolùm mediâ proportionalis inter duas nobis datas lineas inveniatur, ſed & ſimiles inter infinitas alias in quas eadem Diameter dividi poteſt; eaque mediæ ſæpiſſimè majores ſint quàm quæ nobis fuerint neceſſariæ, quæ quidem aliorum uſibus ſint idoneæ. Denique non ex Unico quovis Effecto, quod præſtare poteſt circuli deſcriptio, ejus vis, perfectio, ac ordo dignitatis inter figuras à Geometriæ perito æſtimatur, ſed è conjunctis omnibus effectis, ſeu ex omnium problematum conſtructione quæ quovis modo indè pendeat. Pari planè ratione quivis Rationalis perfectionem, ac vim intrinſecam cauſæ primæ, totiùſque generis humani non æſtimabit, è ſolâ quam in iis comperit efficaciâ circa ſuam tantùm ſœlicitatem, ſed è ſtupendâ illâ affectorum varietate, & magnitudine, quæ ex his cauſis jam provenerunt, aut poſthac poſſint provenire; præcipuè verò è Bono Univerſi, ſeu Communi omnium Rationalium quod horum viribus indies conſervatur, aut etiam promovetur. Vis enim quævis ex omnium effectorum indè profluentium aggregato unicè meſurari poteſt, adeoque vis beneficiendi è ſummâ omnium beneficiorum indè emanantium æſtimanda eſt. Et naturalis ordo dignitatis inter cauſas beneficas is eſt quem indicat meſura hujusmodi Beneficentiæ, ut minùs benefici effuſiùs beneficiſ inferiores, ſeu subordinati reſpectu hujus attributi dicantur, ut in ſerie crescente ſeu aſcendente minores numeri dicuntur inferiores.

§. XLIX. Ex his autem manifeſtum eſt, quòd rerum naturæ, & intrinſecæ vires animas noſtris ſatis offerunt, unde eorum

eorum judicia, seu æstimationes de rerum bonitate, ordine ac dignitate dirigantur, idque non è respectu ad nosmet ipsos homunciones, sed ad totum aggregatum entium rationalium, seu integram civitatem cujus caput est Deus; quanquam suæ fortassis felicitatis cura ad diligentiorum in rerum omnium naturas disquisitionem quempiam primò deduxerit. Patet etiam quòd si finis, quem diximus, nobilissimi partes inter se libeat comparare, atque ordinem inter ipsas contemplari, superior erit finis pars quæ perfectioni convenit intrinsecè majori: ut summa sit Dei gloria, deinde sequatur hominum plurium meliorumque felicitas, & hæc sit inferior cujuslibet unius beatitudo. Inter media autem, seu causas hujus finis aut effecti unaquæque majorem æstimationis, amoris, curæque (si desideretur) partem vendicabit, quæ ad finem illum plus poterit: unde summus hic Deo dabitur locus, proximus plurimorum hominum ac optimorum auxilijs, singularis autem cuilibet (adeoque is qui secum de suis rebus deliberat) inferiore adhuc loco contentus erit, si rerum Naturæ aversabitur. Atque hæc sanè mihi videntur abundè sufficere ad amoliendam omnem suspensionem, ne è methodo nostrâ quicquam deducatur, quo singularis cujusvis felicitas honori Divino, aut publico bono præferatur. Ne tamen cuiquam offendiculo sit quòd ipsa causa prima, totumque aggregatum hominum considerentur velut medium ad finem illud nobilissimum, cujus pars exigua est singularis cujusvis beatitudo; visum est hic id apertè enunciare quòd sæpius innui, nempe vocabula hæc *finis* & *medium* esse tantùm denominationes extrinsecus effectis causisque attributas in quantum ab agentium rationalium consilio & intentione proveniunt: quodvis effectum ab his destinatum *finis*, & quævis causa cujus vis huc quicquam confert, *medium* appellatur. Denominationes autem hujusmodi in se non continent idoneas mensuras perfectionis rebus intrinsecè, aut existimationis quam apud alios obtinent. Notissimum enim est quòd nec Deus, nec homines simul omnes quicquam de sua dignitate aut honore amittant, quoniam

niam sponte aliquid contribuant ad inferioris cujullibet felicitatem. Effectus aliquis particularis ipsius causæ longè potest esse inferior, talisque solet reputari, ideoque & finis particularis ad quem agens rationalis actionis suæ vim dirigat ipso agente minùs sit nobilis; sufficit si finis illius totus seu adequatus ejus dignitatì congruat. Interim tamen causarum superiorum honori satis cautum est, etiam cum ad effecta minima se demittunt, tum quia sub consilio ac sponte id faciunt, tum quia non alius datur modus, quo quispiam certò sibi compararet harum auxilia, quàm consentiendo quòd libenter iis deserviremus, charissima quæque nobis denegando, si quando Communis boni ratio id postulaverit.

Immo præterea maxima illa lætitia, in quâ singularis cujusque hominis felicitatis pars magna consistit, in illo animi nostri sensu fundatur, quo percipimus, nos in vitâ anteactâ id egisse ut Deo hominibusque placeremus, paratosque esse perpetuò idem agere; ac in sincerâ voluntate alios omnes beandi, atque in eorum illis beatitudinem congratulando. Adeò ut fieri non potest, ut qui hujusmodi felicitatem sibi quarit, perversæ alicujus *omnium* reus peragatur. Hæc enim ratione felicitatem ab aliis acceptam in eodem impendit, sicut rivulus undas ab oceano missas in eundem refundit.

§. L. Sublatis tandem (uti spero) his difficultatibus quæ partem aliquam methodi nostræ Leges Naturales earumque obligationem investigandi, videbantur obtenebrare, progrediamur tandem ad examinationem principiorum Hobbianorum quibus omnem omnino Legum Naturæ obligationem ad actus externos conatur tollere; adeoque Nomen tantùm Legum, & quidem improprie dictarum eis relinquit; & jus concedit singulis eas pro libitu violandi in statu Naturæ, id est, quotiescunque Civilis imperii auctoritas aut fileat, aut eludi potest, uti videre licet, *de Civ. c. 3. §. 33, 27. c. 5. §. 1, 2, 3.* Unica autem est ratio propter quam obligationem earum eo in statu ad externos actus prorsus denegat in locis citatis, nempe quoniam *Securi esse non possumus quòd alii*
eas

*cas observabunt, in iis quæ ad nostram spectant conservati-
onem; hinc inferit, unicuique spem omnem securitatis suæ in
eo esse sitam, ut viribus artibusq; propriis proximum suum
vel palam, vel ex insidiis præoccupet. Scilicet hoc est Achil-
lem illud argumentum quod illi satis validum videtur ad om-
nem Legum Naturalium vim extra statum Civilem prorsus
frangendam. Quanquam enim videri vult aliquam illis vim
relinquere, quâ in foro interno obligent ad studium pacis,
manifestum est illud ab eo dici tantum, ut incautorum oculis
tenebras offundat; quippe cum pleræque omnes Leges Naturæ
de actibus externis tantum loquantur, idque solum jubeant,
ut in illis nemo sibi omnia arroget; sed, ut absteineat à no-
cendo innocentibus, pacta servat, beneficiis bona retribu-
at, &c. cæcus est qui non videt harum Legum vim penitus
tollī, ubi in actibus externis iis contraria jure perpetrari
posse contenditur, uti in locis antea citatis & Cap. 14. §. 9.
Lib. de Civ. & alibi.*

Respondemus itaque primò non opus esse securitate (cui
præsertim quæ ab omni meritis causâ libera sit) de aliorum
hominum observantiâ, legibus naturalibus pariter præstan-
dâ, ut obligemur ad actus externos iis conformes. Volun-
tas enim cognita Primæ causæ quâ Leges has de actibus
externis præcipientes sancit, sufficiens est & adæquata ra-
tio obligationis ad ejusmodi actus; eaque manente obliga-
tio non potest tolli. Cognoscatur autem hæc Dei Voluntas
iis, quos explicavi, modis; etiam si aded prævi sint multo-
rum hominum mores, ut sæpè justè facientibus iniqua re-
pendant. Luculentius hoc fiet ex comparatione cum ob-
ligatione Legum Civilium, quâ ad externam obedientiam
Cives omnes teneri Hobbius non diffitebitur. Homines
autem omnes, etiam si sub eodem imperio humano non sint,
sunt tamen in amplissimâ Civitate Dei. Notissimum in-
terim est, quòd, qui eidem imperio humano subjiciuntur,
perfectè securi esse non possunt, aut quòd Concives sui
Leges Civiles observabunt, abstinendo à rebellionē & ab
omni invasione alieni, aut quòd summus eorum Imperator
& poterit Legum suarum transgressores punire (præsertim
ubi

ubi Factiones sunt potentes) & voluerit bono publico, quantum potest, invigilare. Cautissimis eorum qui religionis omnis vincula exactunt satis esse videtur securitatis ad obligationem Legum Civilium, si probabilius sit Magistratum Legum suarum auctoritati & posse, & velle propere, obediētes futūdo, & puniendo transgressores. At viris pietatem in Deum exercentibus (qui Cives sunt longe optimi) satis firma videtur Legum Civilium obligatio, etiam si & vacillet Potentia Imperantis, & in multis ab officio suo deficiat ejus voluntas, dummodo ex obedientia sua suis mentibus tranquillitas accedat, & Divini favoris spes ratione fulta; vel (ut verbo dicam) quamdiu naturalia indicia obligationis ad studium boni Communis manent immota. Ex hac itaque comparatione patet, quod si Hobbiana ratiocinatio esset valida, omnis simul Legum Civilium obligatio collaberetur; nec aliter fieri potest, quin earum vis labefacteretur ab omnibus principiis quae Legum Naturalium vim tollunt, aut minuant, quoniam in his fundatur & regiminis Civilis auctoritas, ac securitas, & Legum a Civitatibus latarum vigor. Adde etiam impossibile quiddam postulari, si postuletur absoluta seu perfecta securitas de futuris actibus humanis, sive in statu Naturae, sive sub regimine Civili. Ex Natura enim sua homines agunt contingenter.

§. LI. (2) Si Securitatis nomine appellare placeat statum a metu seu periculo infelicitatis liberiores, asserimus Deum hoc omnibus manifestum fecisse (per ea quae circa obligationis indicia ostensa sunt) quod etiam extra regimen Civile a malis omnigenis simul consideratis tutior erit qui actibus externis Leges Naturae constantissime observabit, quam qui, juxta doctrinam Hobbianam, vi, aut insidiis alios omnes conando praeoccupare, securitatem sibi quaesiverit; ideoque securitas haec comparative dicta, a Deo datur omnibus etiam in statu Naturae consideratis. Necessesse est autem ut cum pericula, aut securitatem iustorum (tales vero sunt soli qui Leges Naturae etiam actibus

externis

externis observant) ac injustorum inter se comparatis, ad investigandum utri horum plus datur securitatis, in rationes veniant non ea solum mala, quæ ab hominibus aliis utrisque imminet, sed & ea quæ injusti in seipsos accerfunt, per inconstantem, ac sibi contradictorium vivendi Modum, per Effectus inordinatos, Invidiam, Iracundiam, Intemperantiam, &c. atque ea insuper quæ à Deo cum ratione metuuntur. Præterea etiam conferenda sunt hæc non in uno aliquo casu, aut in paucis circumstantiis, sed in omnibus quæ per totum durationis nostræ decursum obvenire possunt; aliter enim impossibile est ut verè pronunciemus quis vitæ status, nempe uniformis justitia, an multiformis iniquitas sit magis secuta. Offensum autem est à me antea, longè feliciorem esse eorum conditionem qui perpetuo actionum omnium tenore, legem Naturæ sequuntur, quæ nolo repetere.

Hic tantum placet adjicere, ipsum Hobbinum, quanquam ubi agit de securitate requisita ad observantiam Legibus Naturæ præstandam, totus insistat in securitatem ab invasione aliorum hominum, & contendat quia ea non datur, ideo neminem teneri ad actiones externas Justitiæ, sed habere jus ad omnia, & jus belli in omnes *cap. 5. §. 1.* alibi tamen velut sui oblitum nonnulla agnoscere, licet parçè admodum, quæ indicant eum videre obligationem dari sufficientem ad externam etiam conformitatem cum Lege Naturæ, ne in alia incidamus mala præter ea quæ ab invasione hominum metuuntur. Exempli gratia, cum probare conatur fidem servandam esse cum omnibus *de Civ. c. 3. §. 2, 3.* inde rationem petit, quod *qui pactum violat, incidit in contradictionem*; quam agnoscit esse absurditatem in humanâ conversatione. Cum itaque in hoc casu admittat satius esse pactum non violare quàm violare, ne incidamus in contradictionem, quid in causâ est, quò minus inferamus universalitèr de omni Lege Naturali, ejusque obligatione etiam ad actus externos; satius esse eam non violare actu externo in statu Naturæ, quàm violare; quia violatio ejusdem contradictionem, & absurditatem in conversatione

satione secum trahit necessariò? Quilibet enim entium omnium, præsertim rationalium, naturam diligenter considerat, agnoscat suam felicitatem possibilem à Comuni naturaliter pendere, velut à Causâ adæquatâ; ideòque utramque conjunctim vult querere: quodcumque autem ullam Naturæ Legem violat, sua commoda à publicis vult divellere, quæ duo contradictoria sunt & intestinum in hominis animo bellum movent, ejusque tranquillitatem miserè perturbant. Ea miseria poenæ, ob peccatum naturaliter infligitur, pars est non contemnenda, ejusque securitatem tollit.

Simile est quod in *Cap. 31. Levitic. §. penultimâ* agnoscit, dari poenas naturales, quibus ex ordine Naturæ puniuntur Legum Naturalium transgressionem, easque in Anglicanâ Editione expressè agnoscit à Deo provenire. Sic vim inferentes punit vis aliena, intemperantiam morbi, &c. In Latinâ Editione mutilantur hæc aliquantulum: agnoscuntur tamen poenæ Naturales. Quod si poenæ hæc Legum Naturalium violationes in actibus externis ex insolubili rerum concatenatione divinitus constitutâ sequantur, proculdubio Leges illæ ad externos actus iis conformes homines obligabunt. Non enim potest poena infligi ob actum ad quem quispiam non obligetur; ac securitas vi præoccupando alios frustra queritur, si poenam huic invasioni opposuit Deus.

Denique etsi è solâ consideratione periculorum, quæ ab aliis hominibus cuivis impendent, æstimanda esset justorum securitas (quod tamen falsissimum est) manifestum esse reor plus esse securitatis justis omnibus per omnes vitæ eorum partes consideratis, quàm omnibus injustis qui ex Hobbi consilio securitatem quererent vi alios aut dolo præoccupando, si eorum omnes pariter circumstantiæ expendantur. Nec quicquam in contrarium facit quod exempla aliquot in quibus contrarium quiddam acciderit, afferri possunt. Quemadmodum certum est 35. esse casus contra unum quod quis duabus tessellis duos primo jactu non jacet Senarios; etsi hoc etiam sæpè fieri manifestum sit.

§. LII. Quoniam autem multa jam antè diximus quibus hoc probetur, hîc duo tantùm addam argumenta quæ Hobbium magis quàm alios premunt. Primum autem suggerit præsumptio Legum Civilium in nostro, aliisque plerumq; regnis : quæ ostendit quid judicent Reges de humanâ Naturâ. Nempe, Quilibet præsumitur esse Bonus donec contrarium probetur ex actu aliquo, sufficiente testimonio cognito. Quoniam autem Hobbius rationem Civitatis, seu Rectoris, unicè rectam, verâmq; esse ubique docet; necesse est ut agnoscat alios homines non debere exultimari tam insigniter flagitiosos, ut occidere illos etsi adhuc innocentes oporteat ad nostram securitatem. Cogitandi sunt potius tam boni, ut tutò cum illis fidem & pacem colamus; tutius certè quàm ruendo in bellum contra omnes. Ideo autem validior est contra Hobbium hæc præsumptio, quoniam securitatem illam, quam in Civitatibus agnoscit sufficientem dari, resolvit in pœnas quibus Magistratus omnes coercent juris alieni invasores. At certissimum est nullas in Civitatibus infligi pœnas nisi secundùm sententias Judicum, qui secundùm hanc præsumptionem semper pronunciant. Aut ergo vera est hæc præsumptio, adeoque idonea quæ dirigat actiones in statu Naturæ, aut ne in Civitatibus quidem datur sufficiens securitas per pœnas juxta hanc tantùm inflictas; adeoque ne Civiles quidem Leges obligant ad actus externos; atque ita omnis Civitas dissolveretur. Quoniam autem experimur judicia publica, secundùm hanc præsumptionem pronunciantia, vitam humanam ut plurimum tutam facere; longè certè tutiorem quàm si omnes, qui coram tribunali sistuntur, præsumerent esse publicos hostes; &, per Hobbianam præoccupationem, morti omnes addicerent; sequitur & privata singulorum judicia de aliis secundùm hanc præsumptionem facta, ad omnium securitatem plus conducere, quàm præcepta illa de universali pravitate hominum præsumptio Hobbiana, quæ alios quoslibet dolo, aut vi præoccupandos esse suadet.

§. LIII. Secundum autem argumentum quod evincit

Qq

viola-

violationem Legum Naturalium, in actibus externis ad alios præoccupandos, minus securitatis officere quam justa eorum observatio, inde peritur quod, Hobbio fatente, hinc necessariò sequetur bellum omnium in omnes; & verissima est consequentia, si omnes ejus consilium sequerentur, bellum ejusmodi evitari non posse, licet nusquam esset justum. Positò autem hoc bello, omnes statim miserrimos, & mox perituros esse rectissime agnoscit; unde infero frustra hæc viâ securitatem quæri, nullamque esse ejus spem, quod tamen Hobbius docuit *Civ. c. 5. §. 1. & Leviathanis cap. 13. In mutuo hominum metu, securitatis viam meliorem habet nemo Anticipatione*; nempe ut unusquisque vi & dolo cæteros omnes tam diu subicere conetur, quam diu alios esse à quibus sibi cavendum esse viderit. Id autem erit donec unus solus super sit, totaque terra commune fiat aliorum omnium sepulchrum. Auxilia sibi comparare in hoc statu nemo poterit; quia pacta mutæ fidei, quibus solis alios sibi quisquam in societatem adjungere potest, ad actus externos neminem in hoc statu obligabunt *Civ. c. 2. §. 11. Nulla itaque est per anticipationem hanc securitas*: Adeoque si vel tantillum sit securitatis in naturâ, ratione, aut conscientia hominum, si vel minimum propendeant eorum saltem pauci in prosecutionem Communis boni, quo sua ipsorum felicitas continetur, homini parcent innocenti, & benevolo, qui actibus externis eos omnes demereri fatagit: ejusque adeò securitas erit major quam ex Anticipatione sperari possit; quia illa prorsus nulla est.

Quinetiam ipse Hobbio in statu suo naturali aliquem saltem esse posse agnovit qui secundum æqualitatem naturalem permittet cæteris eadem omnia quæ sibi *cap. 1. §. 4. & si vel pauci hujusmodi homines inter se socientur pactis, quæ illi agnoscent in Commune bonum, cui student, esse valida, pauci illi à cæteris omnibus, mutuis odiis & bellis inter se flagrantibus, sese facile tuebuntur.*

Mirum interim est quod Hobbio non viderit mala illa innumera statûs belli in omnes sufficere ad deterrendos omnes in statu Naturæ à vesana libidine alios omnes præ-

occu-

occupandi; quoniam nihil aliud posuit præter mala hujusmodi belli, quibus homines in statu Civili jam positi deterrerentur à crimine læsæ Majestatis, & à seditionibus, quibus Civitas dissolvitur, & Legum Civilium obligatio omnis tollitur. *De Cive c. 14. §. 21, 22.* Contendit enim Peccatum illud quod per Legem naturalem est crimen læsæ Majestatis *legis Naturalis transgressionem esse, non Civilis*; ideòque rebelles, ac proditores puniri non ut malos Cives, sed ut Civitatis hostes; nec jure imperii, sed jure belli. Obitèr dicam, Crudè nimis & temerè inter se opponi illas duas Leges, Civilem & Naturalem. Immodè periculosum est, & ad seditionem facit, affirmare Crimen læsæ Majestatis non esse transgressionem legis Civilis, & rebelles non puniri ut malos Cives, jure imperii; verùm huic rei non hìc insistam. Quæro autem ab Hobbio, an pœna hæc jure belli infligenda, mors scilicet ejusve periculum, sufficiens sit indicium quoddam lex illa Naturalis de fide servandâ, adeòque de abstinendo à Crimine læsæ Majestatis obliget, etiam quoad actus externos? Si negat, jus dat committendi Crimen læsæ Majestatis; nullumque relinquit naturale indicium quo sciri potest illa lex obligare Cives ad abstinendum à rebellionem. Si affirmet hanc pœnam sufficientè indicare obligationem Civium ad præstandam actibus externis fidem; dicat mihi cur non eadem pœna pari jure belli infligenda in statu Naturæ non satis indicet parem obligationem ad præstandam actibus externis fidem aliis omnibus extra Civitatem? Et par est ratio de cæteris legibus Naturæ. Hobbius hæc in re perplexè loquitur, nam in *Leviathane cap. 28.* in ultimâ consequentiâ à definitione suâ Pœnæ deductâ, hæc habet. *Malum inflictum hosti manifesto nomine Pœna non comprehenditur, quia hostes Cives non sunt: Quanquam autem Cives antè fuerint, si se hostes tamen postea declaraverint, non ut Cives, sed ut hostes patiuntur. Sequitur hinc si Civis factus, aut verbo sciens, & deliberato Personæ Civitatis Authoritatem negaverit (quacunque Pœna Crimini læsæ Majestatis Lege præscripta fuerit;) puniri tamen, cum se jam hostem Civitatis esse declaraverit, pœnâ arbitra-*

riâ jure potest tanquam hostis. Multa sunt in his verbis culpanda, quæ tamen omnia sequuntur ex iis quæ antea docuerit in Libro *de Cive* loco citato: pauca tantum annotabo. (1) Contradicit sibi cum in eorum initio malum hosti inflictum Pœnæ nomine non comprehendit, & contra in fine dicit rebellem qui se jam hostem declaraverit, Pœnâ arbitrariâ puniri ut hostem: nam pœna arbitraria sub pœnæ nomine comprehenditur. (2) Culpandum est illud, quod malum hosti manifestò inflictum pœnam dici nollit. Sequitur enim malum rebelli inflictum ob crimen læsæ Majestatis, quia is jam hostem se Civitatis declaret, non esse pœnam. Certè pœna nihil aliud est quàm malum ob transgressionem legis inflictum: & qui negat malum inflictum esse pœnam, negat illud infligi propter crimen, seu legis transgressionem; & insinuat hostem, adeoque etiam rebellem, qui jam hostis est, propter crimen non pati, seu Legem aut non violasse, aut eâ violatione pœnam non meruisse. Et sanè cum hostes omnes sint in statu naturæ Hobbianò, suis principiis consentaneè loquitur, si dicat nullius criminis conscios illos esse; quia jus habent quidlibet agendi: Rebelles autem ex ejus doctrinâ sunt hostes, ideoque nullum illis crimen imputandum est. Possunt tamen arbitrariè occidi, non autem pœnâ aliquâ coerceri, nisi velis cum Hobbio priùs dictis contradicere. Usque adeò necessario rebelles à pœnâ & reatu flagitiorum suorum absolvit Hobbius, qui hostibus omnigenis jus dat ad omnia, negatque leges naturæ (quarum transgressio una est crimen læsæ Majestatis) ad actus externos obligare. Nullamque relinquit pœnam propriè dictam perduellionis, qui mala belli in quod, violando Leges naturæ, quispiam se conjecerit, pœnas esse negaverit; & Anticipationem hostilem per vim & dolum, quæ initium dat hujusmodi bello optimam ad securitatem viam esse contenderit. Nos interim nobis probasse videmur innocentiam, fidem, gratitudinem actibus externis conspicuas, & auxilia quæ hinc comparari possint majorem extra statum Civilem securitatem quivis præstare: ideoque etiam in statu Naturæ omnibus satius esse cohibere

bere manus ab invasione aliorum, quàm conari alios præoccupare.

Addo etiam ipsum Hobbium agnoscere securitatem hujusmodi comparative dictam sufficere ut obligemur ad actus externos obedientiæ Legibus, non modò naturalibus, sed etiam omnibus insuper Civilibus præstandæ; quippe ubi hanc securitatem de industria describit *Lib. de Cive cap. 5. §. 3.* hæc habet verba. *Ad hanc rem (securitatem scilicet idoneam) excogitari aliud non potest, quàm ut unusquisque auxilia idonea sibi comparet, quibus invasio alterius in alterum adeò periculosa reddatur, ut satius sibi uterque putet manus cohibere, quàm conferere.* Manifestum est securitatem hanc non esse omnibus numeris absolutam, sed totam ejus vim in hoc consistere, quòd si benè comparentur inter se pericula utrinque imminencia, minùs periculosum fit manus cohibere, quàm conferere. Quanquam autem non illibenter concesserim ex auxiliis in Civili societate acquirendis propter fidem, quam plerique subditi Magistratibus præstare solent, concivis invasionem plerumque reddi periculosiorem; contendo tamen quòd seposità hæc Civilium auxiliorum ope, sufficiens datur ratio, cur unusquisque putet satius sibi fore ab invasione abstinere, quàm in bellum, idque contra omnes, se conjicere propter ea quæ reipsa non sunt necessaria. Necessè est autem ut Hobbius periculum ex hujusmodi bello secuturum omnibus periculis majus esse fateatur, adeoque sufficiens ad quemvis in statu naturæ deterrendum ab invasione aliorum; quoniam ex ejus principiis, prospectus malorum ex hujusmodi bello in singulos irruentium unica est causa quæ deterreat omnes postquam cives facti fuerint, ne Leges Civiles, simul & Naturales conremnant, ac ne, per rebellionem Civitates dissolvendo, in statum Naturæ relabantur.

§. LIV. Nihil video quod his regerere possit Hobbius nisi confugere velit ad principium illud ipsi peculiare, quod antea refutavimus. Nempe in hoc statu *unusquisque est judex de suis actionibus, jure fiant an injuriæ.* Pronunciabit

bit autem de violationibus Legum Naturæ, eas ad sui conservationem, & animo pacem quærendi fieri. Ergo jure fiunt *cap. 1. §. 10. in Annot.* Indè derivatur hoc quod addit in *Annotatione ad cap. 3. §. 27. Justum & injustum in statu naturæ non ex actionibus, sed è consilio & conscientia agentium æstimandum esse. Quod necessario, quod studio pacis, quod sui conservandi causâ fit, rectè fit.*

1. Illi si sententiæ vellet adherere, respondeo. Non opus fuisse hac distinctione de obligatione tantum ad actus internos, animumque observandi Legem Naturæ, ubi actu externo illum observare non placet, si tutum esset hoc refugium: quia cum ipse judex sit, non minus tuto concedere possit Legem obligare ad externos actus; & tamen de facto suo pronunciare, vel se illud non fecisse, vel factum illud Naturæ legem non violasse. Quippe conspicuum est sententiam judicis de facto non minus valere, quàm ea quæ de jure, seu lege fuerit probata. Scilicet eadem vi judicis sententia facere potest ut iniquè factum æquum sit, aut ne factum quidem; quâ eam efficere docet ut jus cuiquam competat quidlibet in quolibet faciendi, ea tantum de causâ quoniam ipse judex eum sit, de suo jure, deque rerum usu ad sui conservationem necessario, ita pronunciat. Frustraque planè est legum naturalium causa investigatio, dum è statu naturæ non transiit homo Hobbianus. Qualibet enim ejus sententia de necessariis ad vitæ suæ tutelam Lex est, & jus ipsi dat quidlibet faciendi, etsi ea mille aliis sententiis ab ipso prolatis contradicat.

2. Secundò itaque supponimus, quòd etiam in hac deliberatione supponit Hobbius, hominem nondum pro arbitrio, & temerè statuisse, sed jam dubitare, & cautius dispicere velle, an satius sit manus cohibere an conferere? id est, supposito aliorum jure pari, aut non multum differente, an ad suam felicitatem, civitate nondum constitutâ, probabilius conducet, pacem cum aliis colere permittendo iis ut paribus secum fruantur commodis è terrâ enatis, operum etiam suam iis accommodando, ubi citra molestiam fieri potest; summatim, agendo juxta leges naturæ? an potius alios

alios indifferentè aggredi, aut in bello jam cœpto persistere, ut omnia in suum vendicet dominium, aliorum pari aut proportionato jure insuper habito? Profectò si quid ego judico, non admodum ardua est quaestio, sed faciliè mediocris ingenii homo percipiet nullam esse salutem in bello tam iniquo, quo unus in omnes militat; aliquam autem licèt ancipitem esse spem fundatam in dictaminibus rationis omnes docentis ad communem, adeoque singulorum propriam felicitatem facere, ut omnes Commune bonum in finem sibi proponant. Idem insuper probat experientia. Exemplum habemus in Civitatibus universis inter se finitimis inter quas pax esse potest, & omnium interest ut sit, aliquando diuturna, licèt alium non habent omnibus superiorem præter Deum. Hobbius necesse habet negare Leges Naturæ, etiam illam de fide mutuâ servandâ obligare reges diversorum populorum, ad actus externos illis conformes. Verba ejus sunt aperta *Cap. 13. §. 7. Status Civitatum inter se naturalis, id est, hostilis est. Neque si pugnare cessent, idcirco Pax dicenda est, sed respiratio: in quâ hostis alter alterius motum vultumque observans securitatem suam non ex pactis, sed ex viribus & consiliis adversarii aestimat.* Eodè repiciunt illa quæ scripsit *Cap. 10. §. 17. Quid autem aliud sunt plures respublicæ quàm totidem castra, præfidiis & armis contra se invicem munita; quorum status (quia nullâ communi potantiâ coercentur, atcunque incerta Pax, velut breves induciæ intercedat) pro statu naturali, hoc est pro statu belli habendus est.* Idem etiam apertissimè docuit *Cap. 2. §. 11. Pacta mutua fidei in statu naturæ frustrà esse & invalida; Nempe cum utrinque aliquid ex contractu præstandum est, si alteruter metuat ne alter non sit præstiturus quod pollicitus est, non tenetur præstare quod ipse prius facere pacto suscepisset.* An autem justè metuit, ne alter non sit præstiturus, ipse metuens est judex. Undè suo more conclusum vult cum justè metuere quandocunque metuit. Hæc autem ratio adeò generalis est ut siquid habeat in se solidi, concluderet pacta non modò in quibus nihil ab alterutra parte præstitum est, esse invalida, sed & ea in quibus quicquam,

quam, quod ullius sit momenti, maneat adhuc utrinque præstandum. Potest enim qui nollet ulterius fidem suam servare metuere, ne alter fidem suam fallat, & quidem iuste, se iudice; ideoque ratio illius quæ semper est recta, non præcipiet ut pactum suum præstet, sed erit illud planè invalidum. Quod de novâ causâ metus requirit in Annotatione additâ pacta esse invalida, non prohibet si valeat ratio in sectione 11. allata, quippe metus de alterius fide oritur vel è memoriâ pravi ingenii hominum, quod ante pactum metuens non satis considerasset; vel quemlibet actum licet innocentissimum alterius sumit pro sufficiente signo voluntatis non præstandæ. Nec quicquam saltem in statu naturæ hominem meticulosum de aliorum fide prorsus securum facere potest ut ad præstationem pacti, quæ externa est actio, obligaretur, ipso Hobbio id docente *Cap. 5. §. 1, & 2. & cap. 7. §. 27. securitatis*, inquit, *omnis spes est ut possit alios palam sive insidiis præoccupare*. Nempe hoc est egregium illud inventum quo magistrum suum Epicurum excellit Hobbius. Enimvero ille iustitiam satis à se convulsam censuit cùm asseruit in *Ratis sententiis*, eam nullam esse inter eas nationes quæ non potuere aut noluere inter se invicem pacisci quodd nec læderent nec læderentur. Pactorum autem vim inconcussam reliquit, etiamsi nullus esset qui utrasque nationes coerceret Rector. Hobbius autem dilectissimo suo affectui, *Metui*, etiam hoc tribuit, ut in statu naturali (qualis est Civitatum diversarum) pacta mutux fidei violare jure possit.

§. LV, Facile cuivis hinc deducere licet gravissima toti humano generi incommoda. Perit enim statim Legatorum incolumitas, quantumvis innocentium. Tollitur omnis fœderum inter principes, & civitates diversas vis; ea frustra sunt & invalida, Hobbio apertè pronunciante. Omnis denique Mercatorum securitas, adeoque omne commercium, & hospitii jura peregrinantibus necessaria, prorsus everuntur; nullaque restat civitatibus minoribus à potentiorum vi securitas, quibus experientia quotidiana contradicit.

dicit. Quippe fœdera indiès iniri videmus; quorum præstatio futuro tandem tempore ab utraque parte expectanda est; atque adeò sunt pacta quæ ille dixit mutaræ fidel. Quinetiam Legati, Mercatores, alisque peregrinantes in regna extera, satis sunt tuti, etsi ex hac sententiâ sunt hostes; et qui in potestatem exteriorum jam devenierint; Hobbi-ana enim ratio docuit externos utpote *fortiores, hos infirmiores ad præstandam cautionem futura obedientiæ, (nive-
lint potius mori) jure cogere posse, & nihil absurdius cogi-
tari posse, quàm ut quem debilem in potestate tenes, cum a-
mittendo, fortem simul & hostem facias.* Cap. 1. §. 14. Verba autem illa cautionem futura obedientiæ satis immuunt; id quod postea pluribus exprimit. Nullam cautionem illi videri sufficientem præter unionem quâ in eandem concedant ho- mines civitatem, eidemque imperio per omnia subjiciantur: quod quàm malè cum Legatorum, & commercii jure con- gruat, nemo non videt. Verùm si & jure possint & velint legati, alisque peregrè agentes, sese aliis per omnia subji- cere, nulla Lex naturæ externos (ex Hobbii sententiâ) obli- garet ad ullos benevolentæ actus externos, sed liberum illis esset eligere, an velint significare ullò indicio, quod actum externum postulat; se hanc deditionem acceptare, an innocentum sanguine oculos suos pascere mallerent. Non movebunt hæc opinor Hobbium; aut ejus discipulos qui re- conditionibus ejusdem disciplinæ mysteriis penitus fuerint imbuti. Perspecta enim ipsis & exoptata sunt hæc & hu- jusmodi alia innumera confectaria: Visum est tamen ea obiter attingere, & simul ob oculos ponere; ut experian- tur ingenia eò usque nondum depravata; an ipsorum ratio, totâ que iis insita humanitas ab hujusmodi dogmatum mon- stris non abhorreant. Hujus autem loci scopus is tantum est; ut ab actibus hominum, velut ab effectibus observatione & perpetuâ experienciâ notis evincam tam hominibus singu- lis (seposito societatis Civilis influxu) quàm civitatibus di- versis majora ut plurimum accrescere commoda ex Inno- centiâ, Gratitude, Fide, & Humanitate, ceterisque Virtù- tibus lege naturali præscriptis; quàm à Violentiâ, Ingratitu-

dine, Perfidia, Vitiisque cæteris, ibidem vetitis, ut hoc velut naturali præmio, ac contrariis malis, velut poenis ex ipsa hominum natura talibus actibus annexis & accedentibus intrinsecus felicitati quæ in virtute continetur, clarius innotescat obligatio naturalis ad externam his legibus observantiam præstandam. Conspicimus innumeros, quorum nihil plane interest, ad commune incendium restringendum sponte sua, absque ullâ legum Civilium vi, concurrere. Conspicimus indies mendacia, fraudes, vim tenuioribus illatam etiam si in foro Civili nequaquam detegantur, nedum puniantur, adeo exosos, sæpe etiam contemptos miserisq; homines reddere, ut ipsa ignominia, quæque inde sequuntur angustia, amicorum inopia in poenis merito censentur. Non raro etiam contingit, ut illi quorum flagitia eos exososmeritissime fecerunt, mori prætulerint, quam infames vivere; aliisque (animo satis scelerati) infamiae vitandæ causâ se à multis flagitiis contineant: Pari etiam ratione observare licet observantiam Legibus naturalibus præstitam ab honore, quem plerique nullo legum Civilium jussu bonis deferre solent, Honestatis nomen aquod Ethnicos adhuc Romanos obtinuisse. Innumeræque sunt commoda quæ absque auctoritate legum, solo privatorum arbitrio, quotidie tribuuntur Innocentibus, Gratis, Fidis, Benevolisq; potius quam Improbis (qualia sunt Contractus mandati, oppignorationis mutuò dati, societatisque, executio testamentorum, & successio in bona defuncti;) eaque satis ostendunt pronos esse homines ad probitatem remunerandam. De Civitatibus autem diversis, quæ perfectissime sunt in statu Naturæ, manifestum est (1) quanquam aliquando inter eas bella contingant, ea tamen non ideo esse utrinque justa (vide Grot. *de jure belli* Lib. 2. c. 1.) idque utraque pars bella gerentium fatetur, quanquam unâ tantum justè bellum suscipere potest: & (2) quod hic maxime spectatur, factum præterea neminem unquam vidisse, vel antiquissimis monumentis legisse, omnes Civitates in omnes bella gessisse, quod tamen Hobbius se demonstrasse jactitat *Cap. 1. §. 12.* (3) Immo videmus multas Civitates cum aliis fœdera

fœdera mutuz fidei per multos annos summa religione servasse : & hinc utrique utilissima in pace commercia extitisse, auxiliâque mutua pro re natâ in bello misisse, etsi periculum ipsis exinde impendebat. Hoc autem adeo manifestum est ut frustra sit ex historiis exempla afferre, cum vix ullum uspiam bellum quod magni esset momenti gestum sit, quin vel utrinque, vel ab alterâ saltem parte socii ex aliis Civitatibus aliquam periculi partem subire.

§. LVI. Hic autem si quis regerendum censeat id fieri, ut Civitatum diversarum vires in æquilibrio quodam servantur atque ob metum aliarum, ne crescente unius potentia, ipsæ tandem absorbeantur. Respondeo Nos hoc in loco de facto tantum quærere, an soliti fuerint homines in statu Naturæ alii aliis subvenire, pactâque mutuz fidei præstare etiam quæ periculum habeat conjunctum; atque ex hoc dato deducere velle paria in paribus casibus ab hominibus probabili ratione expectanda esse; adeoque nec frustra esse etiam illo in statu Naturæ fidei pacta, nec sine ratione eum facere qui prior præstat id quod se facturum susceperit, ut ostendamus esse causam cur quispiam (etiamsi non sit ejusdem cum alio civitatis) incipiat illi benefacere, nec necesse habeat homini ejusmodi velut feræ dente minanti vim inferre. Enimvero Hobbius hominem homini lûpum esse (nisi sub eodem sint imperio Civili) strictiore sensu, quàm qui adagio locum facit, esse contendit, ut illic etiam nobis necesse sit ad ferinam rapacitatem recurrere. Videantur ejus verba in Epistolâ Dedicatoriâ *Lib. de Cræ* præmissa; Immo illa mollius & pro Genio Epistolico civiliter dicta sunt. Postea in *lib. de Homine Cap. 10. §. 3.* ubi severius philosophatur, homines docuit *lupos, ur sos, serpentes* (qui *ultra famem rapaces non sunt, nec nisi laceßiti*) *rapacitate & fœvitâ superare.* Hæc ego in humani generis contumeliam prorsus indignam dicta existimo (rectè an seculis judicent lectores humani,) eademque experientiz perpetuz repugnare. In his tamen fundamenta suæ Politiz jecit Hobbius, quæ quidem si vera essent impossibile planè

planè esset tam rapacia animalia congenerum sanguinem semper sitientia, in Societatem reducere.

Hobbiana enim methodus hoc faciendi, nempe per pacta, quibus singuli jus suum resistendi in personam Civilem transferre dicuntur, nihil efficit. Talia enim animalia pactorum seu promissorum conscientia non contineri possunt in officio, quin potestatem Principi datam statim fibmet reposeant & resumant.

At si maxima pars Civium pacta, quibus principem fecerunt, irrita facere voluerit, evanescit omnis illa vis poenis coercendi datæ fidei violationem; propter quam solam contendit Hobbius pacta in statu Civili esse valida, quæ in statu Naturæ ad actus externos non obligarunt. Homines si tam malæ essent fidei, quàm ab illo dicuntur esse, nihil virium principi quem eligerunt contribuere possunt, quibus aut rebelles in seipsum, aut injurios subditis suis puniret; ideoque propter defectum securitatis dissolveretur, secundum illius principia, Civitas, statim postquam constitueretur, & omnes in statum belli, quem finxit naturalem esse, reciderent. Necessè est ut pacta obligent ad actus externos illos per quos datur principi vis puniendi Legum suarum violatores, & per quos eadem illi vis conservatur. Non possunt autem pacta hæc hanc obligandi vim recipere à principe jam constituto, & conservato. Causæ enim vires priores sunt viribus effecti ab illa constituti; ideoque necesse est ut vis pactorum quibus civitas constituitur, resolvatur in aliquid quod naturæ prius est, & antiquius viribus puniendi, quas habet civitas postquam constituitur. Nec quicquam idoneum reperiri potest præter naturam hominum, & voluntatem, ac naturam primæ causæ indè aliquatenus cognitam. Hæc si non sufficiant ad legum naturalium notitiam, ac reverentiam hominis cujusvis menti ingenerandam, & ad mores etiam illius externos ad innocentiam, fidem, gratitudinemque conformandos; frustra est sperare hominem malum, futurum esse civem bonum. Nam suffossis fundamentis corrui ædificium quantumcunque elegantia iis superstructum, & chylus depravatus

tus in sanguinem salubrem nunquam transit. Verùm sufficiant hæc de definitione & obligatione Legum Naturalium generalitèr dicta.

§. LVII. Horum quæ diximus summam in hac propositione accipiat lector; quam ad imitationem Datorum Euclidis (quæ praxi commodissimè adaptantur) efformavimus. Datis à rerum naturæ à voluntate primæ causæ determinatâ manifestis indiciis, quoddam bonum Commune rationalium omnium, bonorum omnium in hominum potestate situm maximum sit, & quoddam ejus prosecutio diligentissima, summa, quam singuli assequi possunt, felicitate naturalitèr remunerabitur, ejus autem neglectus parili miseriâ mulcabitur, datur scire causam Primam voluisse homines ad illius prosecutionem diligentissimam obligare, vel, quod eodem recidit, datur promulgatio primæ, & generalissimæ Legis Naturalis. Vel sic breviter, Datâ notitiâ necessariæ dependentiæ felicitatis singulorum à prosecutione boni Communis, datur Scire singulos teneri illud prosequi. Probatur hæc propositio evidentissimè, è solis definitionibus legis naturæ, & obligationis, quas antea dedimus. Dari autem illa omnia quæ in subiecto hujus propositionis supponuntur, latissimè è phænomenis naturæ rerum omnium, hominum verò præsertim, evicimus. Eorum autem summa in hoc Lemmate fundamentali continetur. Qui quantùm in ipso est optimè consulit toti rationalium aggregato, optimè paritèr consulit partibus eidem toti intrinsicis, & ab ejus influxu omnia accipientibus; & bique adeo speciatim: quia, ut plurimùm, in potestate uniuscujusque est plus ad suæ mentis & corporis statum optimum conferre, aliis prorsus illæsis, quàm alterius cuiuscunque; atque hoc idem totius aggregati perfectionem adauget. Notissimum autem est singulorum hominum felicitatem, præsertim externam, ab auxilio, aut saltem à permisso aliorum penè omnium rationalium, saltem remotè & aliquâ ex parte, pendere. Ita scilicet experimur voluntate primæ Causæ omnes Systematis mundi partes, & vires
inter

inter se mutuò implicari, ut nihil sit quod non alteri cuivis corpori, aut momentum afferre possit, aut impedimentum, si non nunc, saltem posthæc. Hoc idem in humanis potentiis magis est conspicuum, quia (propter accedentes motibus nostris corporeis mentis vires), facultates eorum latius se diffundunt. Rem melius explicare nequeo quam per comparationem cum librâ. Manifestum enim est particulas minimas ponderis in alterâ lance positi aliquid facere ad retinendum pondus quantumcunque æquale in oppositâ lance suspensum in æquilibrio; suæ nempe parti momentum addit, & oppositâ impedimentum. Similiter in rerum naturâ, si Peripateticorum sumatur hypothesis, Quævis Terræ particula, ad totius Terræ Librationem supra suum Centrum nonnihil confert. Aut si magis arrideat hypothesis Cartesiana, Unaquæque hujus, quovolvitur, vorticis pars propter omnium conatum ad recedendum à centro est veluti in Librâ reversa, & pro ratione suæ soliditatis, ac motus aliquid contribuit ad æquilibrio illud inter totius systematis partes simul consideratas, quo totum systema conservatur. Haud dissimili ratione considerare solent rerum Civilium periti diversarum Civitatum potentias, velut inter se libratas: unde fit ut altera alteram absorbere non possit. Et pari planè modo si singuli homines considerentur sine Communi, cui subicerentur, rectore (uti nullum habent diversæ Civitates) restat tamen illis proportio quædam inter vires naturales quibus se tueantur, & inter necessitates quibus omnes urgentur: Eademque Argumenta quæ efficiunt ut civitates diversæ exerceant inter se commercia, & contra hostes Communes consocientur, curentque ne una alias absorbeat, valerent pariter apud singulos, ut pacta inter se inirent quibus mutua ipsorum commoda muniri possint, & i dies augeri. Similitudo inter casus, seu conditiones omnium hominum planè naturalis est; & naturalis pariter est illis necessitas ratiocinandi à periculis, nec non à bonis, quæ similibus conspiciunt obvenire, ad paria quæ ipsis etiam contingere possint. Hinc omnes spe, vel metu moventur propter ea quæ aliis similibus

similibus fiunt, & sibi mox illum mala minitari necessarîo censent quem vident innocentem invadere; insuper securitatis judicant fundamenta convelli ab illo qui pacem violat, aut gratitudinis dirumpit vincula. Moveri argumento à similitudine casuum ducto non minus est homini naturale, quàm naturale est corporibus impetu & pondere impelli: quippe ratio ipsis est pariter naturalis. Nec difficile est ostendere rationem totam quæ futura respicit (quæ solâ reguntur actus humani propter finem elicitum) à similitudine tali inter causas & effectus præteritos & futuros deduci. Naturæ itaque suæ conditione impellentur singuli ad innocentiam tuendam, fidem servandam & gratitudinem exercendam. Hinc autem necessarîo librantur aliorum potentia: ab aliis; & constituentur aliquæ amicitia:, in quibus societatum jacentur fundamenta. Quanquam autem hæc aliquando à quibusdam exstantur ad tempus, & in quibusdam casibus, certum tamen est id non sæpius ab ipsis fieri quàm exiit ipsa ratio, seu naturæ hominis pars potissima. Eadêmque principalia ipsis redeunt, non minus certò quàm redit repulsa natura (nempe ratio ad tempus exorcata) seu quàm ipsi ad se redeant. Ratio itaque Naturalis, naturali hominum similitudine ducta, homines plerumque (plerumque enim generalia rationis principia apud ipso valent) impellit in mutua auxilia, præsertim verò ut vices rependant iis quæ ipsis benefecerent, pro virili universis.

§. LVIII. Hæc autem diximus ut causam ostenderemus cur consideremus homines universos velut totum quoddam cujus partes notæ naturæ & necessitatum similitudine quodammodo connectuntur, & spem esse probabilem amicitia: inter eos conciliandæ, præcipuè postquam quis ipsos benevolentia demereri cœperit. Lemmatis autem illius veritas, cujus mentionem paulò antea fecimus, quanquam, quoad externa felicitatis humanæ adjumenta ex his aliisque, antea dictis declareretur, luculentius tamen patet in iis felicitatis nostræ partibus quæ in propria cujusque potestate præcipuè sunt positæ; id est in tranquillitate animi secum per omnia

omnia consentientis, in regimine affectuum, & læto recte factorum sensu, seu gaudio quoddam ad finem maximum per media maxime idonea pro virili contenderit; & in rationalibus divini favoris præfagiis. Cætera nempe bona quæ benediciendo assequi non possumus velut *ex ipso iure*, ex ipsis Lemmatis verbis excluduntur, adeoque ejus veritatem incertam facere nequeunt, licet ipsa sint incerta. Non enim expectandum est ut quæ hominibus sunt impossibilia actuum humanorum, ad bonum commune aliquid conferentium, præmia sint naturalia: Abundè sufficit ad probandum quoddam prima nature causâ ad boni publici prosecutionem nos obligare vellet, quod ea quæ jam diximus præmia certa fecerit; atque insuper majorem dederit certitudinem quoddam hæc ratione hominum benevolentiam, ac auxilium conciliabimus, quam quoddam vi, & dolo omnes aggrediendo securitatem nobis acquireremus. Effecta hæc actuum aliorum hominum naturaliter sunt contingentia, ideoque ratio humana suo officio fungitur, si dirigat ad eam partem sumendam, quæ contingit ut plurimum. Lucri enim ut plurimum contingentis certus quidam est valor (ut patet non modò in Lufibus alex, cæterisque illi similibus, verum etiam in agricultura, & mercatura; illisque ferè omnibus in quibus humana occupatur industria) atque hoc est præmium naturale prudentioris electionis. Quanquam itaque aliquando contingere possit, ut qui Hobbianis artibus, vi nempe, & dolo, securitatem sibi quæstiverit, damna quædam evadat quæ prudentia potius expectaret illum obruitura esse, aut etiam aliqua sibi acquirat commoda, quæ prudentius agenti defint, hæc tamen non probant eorum ratiocinationes rectiores fuisse, nec naturam hæc præmia ejusmodi actibus ut plurimum conjunxisse. Quemadmodum contingere potest ut, qui suscepit duabus aleis duos primâ vice concipere senarios, vincat eam qui æquâ sorte contenderit illum id non effecturum, nihilominus demonstrabile est à natura, seu figurâ cubicâ alex dari 35 casus in quibus id non eveniet, contra unum in quo id contingat; atque adeò tanto plus valere hujus quam illius expectationem: atque

atque hanc inter expectationum valores differentiam merito affirmari posse velut lucrum seu premium naturale prudentioris electionis. Similiterque de damno, ac poenâ imprudentis electionis pronunciandum est. At si exemplum è Physiologia desumptum magis allubescat, (quantquam illic ad calculi *exiguitatem*, res perducì nondum possit) hoc statim occurrit. Ventriculus ac intestina alimentum concoquendo, hepar bilem separando, cor systole & diastole sua fungendo, directe quidem totius corporis valetudini inserviunt, simul etiam suam sanitatem quantum in ipsis est optime tuentur: contingat tamen aliarum partium defectu aut morbo, ut hæc, sine suo vitio, debito alimento defraudentur. At quoniam id certius eveniet si ipsæ toti corpori desint, hoc ipso quod ut plurimum contingat ipsas per suarum functionum ministerium diutius conservari, reportant aliquid quod præmiî naturalis imaginem gerat, adeoque rei nostræ illustrandæ inserviat. Quoniam autem Lemmatis hujus veritatis cognitio, uti aliarum omnium veritatum de effectis causisque naturalibus notitia, menti humanæ imprimitur à rerum natura à voluntate. Causæ Primæ ad id determinatæ, manifestum est causam primam efficere ut illud verum esse cognoscamus. Præterea autem, cum assensus huic Lemmati datus naturaliter suadeat, & impellat ut publico bono studeamus, non minùs verè dicitur Causam primam hoc idem hoc modo suadere. Nullum enim est periculum ne causam primam ullius mali auctorem faciamus, dum effectus tantum naturalis ac necessaria illi velut causæ tribuimus. Mala enim omnia moralia fiunt per interventionem humane ignorantie, inadvertentiæ, temeritatis ex aliquo libertatis nostræ abusu. Sedet itaque prima causa eadem illa quæ suadet rectæ, id est, veræ rationis judicium de necessariis ad finem hunc summum per media maxime idonea obsequendum. At qui suadet per argumenta à maximis præmiis, potiusque, quam ipsæ eximias majores sapientiæ, bonitatis & potentis, actionibus nostris, suisque modis annexis, eius monitum *Lex* est; & hoc ipso nomine quod sic nobis quoque suadet, est *Legislator*. Quod *sub* *op-*

simum iudicârat Senatus Romanus, etiamfi propter defectum in numero eorum qui convenissent, aut in loco, aut tempore, aut propter intercessionem Tribuni, in legem tantam non transiret, Auctoritatis tamen nomen sibi vindicavit, ut indicat Dio Cassius *Lib. 55.* multa verò magis auctoritate munitum censebatur quicquid ad bonum commune factu optimum esse sine ullo defectu causa prima indicavit, & præmiis poenisque (medante licet causarum secundarum naturâ ab ipso determinatâ) limit. Ejus enim voluntas, semper hoc ipso quod est prima, causa sapientissima est, sapientissima, optima potentissimâque, alia enim nihil habere possunt quod ab ipso non acceperint : & propter infinitam suam perfectionem Voluntas ejus ab Intellectu sui distans dissentire non potest.

His tandem peractis facile est ostendere quomodo Leges Naturales sic definitæ vim habeant imperandi, vetandi, permitteendi, &c. nec difficile est definitionem nostram cum illis que apud probatissimos Authores repertiuntur, per commodam ambiguum verborum, quibus uti sunt, interpretationem conciliandi. Verùm hæc Lectorum cura relinquere visum est.

CAPUT VI.

De iis que in Lege Naturæ generali continentur.

§. I. **S**Tabilito in præcedentibus universali præcepto de prosecutione Boni Communis, necessariam videtur in iis quæ sequuntur, explicare (1) Quænam illa sint quæ intra ambitum Boni Communis comprehensuræ? (2) Quænam actiones ullatenus pertinent ad ejus prosecutionem, atque adeo hæc lege quadatenus dirigantur?

De prioribus hæc tantum breviter hic dicenda veniunt, & iis quæ in capite de Bono diximus adjicienda. Quoniam Systematis illius, cujus bonum hic præcipue inspectamus, partes

tes sunt Deus & homines, sequitur ea omnia hęc pertinere quę in Dei honore seu gloria, & hominum felicitate integra continentur, aut quęcunque eorum mentes & corpora perficiunt. Porro quoniam aggregatum hominum omnium (ut alia pleraque ē multis conflata) commodissime resolvitur primò in partes majusculas, mox illa in minores, atque hęc tandem in minimas; scilicet, primò in gentes seu nationes varias, deinde in familias, & ultimò in homines singulorum spectatos; pari ratione quę hominibus bona sunt, ea generibus integris aut etiam pluribus aut universis profunt; qualla sunt ea de quibus præcipit Moralis Philosophia & Jus Gentium (quę duo inter se admodum sunt affinia;) alia sunt uni Civitati, seu hominibus sub uno regimine Civili commoda, de quibus leges eorum Civiles præcipiunt; alia unice familię utilitates spectant, de quibus æconomica agunt regulę; Denique alia sunt unico cuivis homini propria commoda, de quibus præcipiunt tum Logica, & Diænetica, tum Disciplinę omnes prædictę; quatenus Ethica limitat actiones singulorum ad propria commoda spectantes, per respectum ad Bonum omnium rationalium; Dei scil. honorem, aliorumque omnium hominum jura: Politicę autem Leges quęcunque limitant per respectum ad Civitatis salutem, Æconomica per familię curam. Una autem generalis Naturę Lex simul prospicit & toti rationalium systemati, & partibus ejus juxta rationem quam illę habent ad totum.

§. II. Multorum sanè errorum occasionem dedisse videtur, quod aliqui crediderint Ethicam hominem velut solitarium instituere, sine respectu ad alios; cum tamen Justitia universalis, quę omnia virtutem Moralem est summa, sit *essentially* socialis, totaque fere ad alios refertur. Immo si res penitus introspectiatur patet veram Ethicam homines instituere ad societatem longè amplissimam cum Deo, hominibusque universis ineundam, & conservandam. Abstrahunt sanè multa ejus præcepta à consideratione tam societatis Civilis, quàm Sacrę, & e. ad neutram harum limitatur

tur; sed tamen ad eas omnes pertingunt, illisque omnibus summam virtutem & decus impertunt. Notandum enim est minores omnes societates, earumque potestates, & actiones limitari è respectu ad Bonum societatis majoris ac sublimioris. Sic Civitates nihil præcipere tenentur contra Jus Gentium. Leges intelligo illas Naturales quibus diriguntur omnium Civitatum, & singulorum hominum actiones erga universos, à quacunque fuerint Civitate; aut (si nondum velut in Civitatis formam redacti spectentur) quales sunt quæ præcipiunt de Innocentiâ erga innocuos, & Fide ac Gratitude: Pari ratione, nec ad familiæ, nedum ad unius hominis commoda acquirenda, violandæ sunt Leges Civiles, quibus Civitatis salus continetur.

§. III. Motus animi hæc ritè curantis est prius Analyticus, à magis compositis ad simpliciora procedens; ut prior & potior sit totius ratio, partium deinde succedat cura: nihil interim partibus decedit ex hac methodo, sed è totius Felicitate illæ omnes suam sibi decerpunt proportionatam felicitatem. Totum enim nihil aliud est quam partes conjunctim, & in suo ordine, mutuæque ad invicem relatione consideratæ: adeoque totius Bonum nihil est aliud quam Bonum per omnes partes secundum naturalem earum ad se invicem relationem diffusum. Ideoque cum requiritur ut totius prior ratio habeatur, nihil aliud requiritur quam ut imprimus curetur ne violentur fides, gratitudo, ceteraque auxilii mutui vincula; quibus omnes inter se conjunguntur, omniumque ordo ad alios constituitur, & conservatur. His enim velut vasis sanguiferis & Nervis per totum corpus dispersis humani generis partes velut unius corporis membra uniuntur inter se & officia mutua sibi præstant; five fuerint ejusdem Civitatis, five non. Per hæc enim vincula fit ut saepenumero aliorum consiliis & prudentiâ sapiamus, aliorum virtutibus meliores evadamus, aliorumque viribus invalescamus, ad ea quæ nobis usui sunt acquirenda, & conservanda; aliorum denique divitiis ditescamus: Quoniam autem notum est perfectiones illas animi, quæ virtutum in-

telle-

tellestualium, & moralium nominibus innascantur, nec non corporis vires, ac divitiarum esse bona quorum copia singulorum Felicitas recte estimari solet; sequitur haec omnia cum per pectorum fidem, gratitudinem, humanitatem, &c. in commune conferuntur, esse bona communia, Felicitatem communem constituentia. Is fateri communis Felicitatis cumulum augeat qui vel uni prodest, aliis omnibus illisq; at hoc consilio fieri non potest sine cura ac aliorum iura violentur; nec hoc curatur sine benevolentia erga omnes diffusa, quae Jura Dei, & Gentium aliorum, Patrie & Familiae nostrae spectat; in quibus omnibus latissimum Bonum pluribus Communis continetur; ideoque hoc necesse est curari, si vel uni prodesse velimas sine culpa; ejusque cura in omnium Legum (non modo naturalium, sed & positivatarum quae promulgantur, siue sacrae siue civiles) considerationem & obligationem nos deducit. Certissimum enim est, omnes leges bonas, immo & omnia sapientia parentum monita, ac Philosophorum consilia, eundem finem ultimum respicere; adeoque prout magis vel minus necessaria fuerint ad hunc finem, ac magis vel minus manifesta est rerum naturis, eatenus ad Legum Naturalium vim accedere, aut ab ea recedere.

§. IV. Denique si quis id culpet quod aggregatum omnium rationalium habere in se diversas Nationes, Civitates, & Familias jamjam distinctas supponam, & earum genesis e Chao confuso non explicem. Respondeo (1) Confusum aded statum humani generis non esse necessarium supponendum ad explicandam civitatum & familiarum genesis; immo, sola ratione judice, probabilius esse humanum genus, omnesque aded civitates, ac familias ex unius viri cum femina conjugio produsse, omnemque aded auctoritatem à paterna naturalissime ortum sumpsisse. ad autem etiam si omnes homines nulla inter se cognatione teneri supponerentur, methodum tamen nostram ad Civitatum, & minorem civitatum genesis explicandam sufficere; quoniam naturaliter manifestum est necessarium, primamque medium ad Bonum com-

commune hoc esse ut eorum aggregatum (si ad constitutionem unius civitatis non contentum omnes quod videmus nunc non existeret) in diversa corpora politica divideretur uni Deo subordinata ; atque hæc in minores societates, ac familias distribueretur ; ut ita singulis tandem bona quadam propria fierent in commune ab illis conferenda, juxta præcepta poliæ tradenda : prout ut si litum materiam, motusque particularem à quibus fit animal, consideramus in ovo nondum instructo, manifestum est ad earum omnium communem perfectionem facere hoc tantum, ut comprimis ille in distinctas animalis partes formarentur, quibus singulis sua tribueretur curam ad communem sanitatem inservientia. Sed ut Medici supponunt animalium partes formatas, ita Philosophi *Moralis* societates constituit. Nihilominus illa que dicimus de Origine Domini in res necessarias, seposita cognitione eorum que in Historia Sacra videntur, præter explicant Originem dominiorum in Personam, Patrum & Civilis in familias & Civitates, adeoque fundamenta (quæ ratio sola assequi posset) juris in omni societate necessariorum.

§. V. Ad 2^{am} questionem sic universaliter respondemus. Omnes actionis humanas quatenus ratione, consilio, aut habitu in hominem introducto ordinari possunt ut media ad Bonum commune, intelligimus ad illius prosecutionem conducere. Suntque vel actus elicti intellectus, aut voluntatis & affectuum, vel actus imperati, id est, voluntariè determinati corporis.

Imprimis itaque in Lege Naturali (quæ prosecutionem Boni communis pro virili nostra imperat) præcipitur ut vires exeramus naturales intellectus, seu ingenii nostri circa res omnes, & personas quæ huc à nobis ullatenus dirigi possint, ut Habitum illum acquiramus animi qui præ cæteris huc facit, & *Prudentia* dicitur. Illius autem fundamentum ponitur in verâ Naturæ quidem universæ, præsertim verò rationalis, scientiâ : præcipue autem ejus partes sunt finium præcipuorum, (quorum maximus est is quem quaerimus)

rimus) & mediorum illuc facientium cognitio practica. Tota enim consistit in assensu practicis dictaminibus dato. His autem utrisque acquirendis inserviunt operationes animi (1) *Inventio*, quæ est præsentium observatio, & ea opportuna recordatione præteritorum consistit : & (2) *Judicium* tam noticum, quam dianosticum in ratiocinatione, & methodica veritatum dispositione consistens : Unde colligere licet naturam veræ Logicæ usum nobis commendare; atque etiam intelligamus quo sensu imperentur naturaliter illi actus, habitusque qui dicuntur in *Inventione* *sagacities*, *insusula*, *Cautio*, *αγχινοια*, *Νοησις*.

In *Judicio* *rima*, *γολα* &c. si artificialibus nitatur argumentis, dicitur; at si *Judicium* idoneo nitatur testimonio, *Fides* appellatur. Hæc omnia in quantum in singulorum Potestate sunt, ac necessaria ad summum finem, illa lege præcipiuntur.

§. VI. Effecta autem Prudentiæ immediata, generalissima, nobisque intrinseca sunt (1) *Animi Constantia*, quæ dictaminibus ejus, utpote quæ sunt immutabilis veritas, & omnibus circumstantiis sunt accommodata, sine ullâ fluctuatione adhaeremus. Est enim quædam *judicii* practici de fine & mediis optimis, ac voluntatis illud sequentis immutabilitas, quæ immediate procedit è percepta immutabili veritate propositionum practicarum, in quibus de fine & mediis necessariis pronuntiatur : Prudentia ita se habet ad inconstantiam, uti Scientia ad assensum contradictionis simul propositionibus datum. Constantia autem in prosecutione maximi hujus finis, dum pericula imminent, & difficultates obstant, est *Fortitudo*; eadem permanens dum mala patimur, dicitur *Patientia*.

2. *Moderatio* est effectum Prudentiæ affectus & conatus intra eum modum (seu mensuram) continentis qui finis bonitati, & mediorum necessitati ac utilitati maxime convenit. At quia Prudentia animum semper dirigit ad finem optimum integrum, seu secundum omnes ejus partes querendum, & ad usum omnium mediorum necessariorum, ea propter

propter vera Moderatio ab *Integritate* divelli non potest, nec a *Diligentia* seu *Industria*. Supponimus autem in data descriptione Moderationis, notum esse & concessum affectus intensissimos, ac conatus vehementissimos hominum circa summum finem, mediisque ad illum summè necessaria ex lege Naturæ generalissima imperari. Hoc autem dato, & inventa propositione inter quemvis alium finem, ac summum, uti & inter usum ac necessitatem aliorum quorumlibet mediorum, parilis proportio inter affectus & conatus his in casibus debitos poterit reperiri.

§. VII. Ab hac autem Moderatione quam cum summa vehementia circa finem & media optima conciliavimus, nihil (ut opinor) distat *Mediocritas* illa quam velut virtutis omnigenæ formam depredicant Peripatetici, si benignâ interpretatione explicetur. Fatemur interim moderationem in actibus voluntatis ac affectuum præcipuè conspici; quoniam tamen investigatio ac determinatio mensuræ, ac proportionis, quæ illi est intrinseca, est peculiaris quædam vis intellectus; atque insuper quosdam modus quidam figendus est inquisitionibus intellectus, ne dubitatio & cautio in perpetuum abeat scopin, ac ne diligens causas inquirendi studium faciat in inceptam curiositatem, visum est hanc moderationem imperatam esse ostendere, indeque ad actus voluntatis eadem lege mandatos transire. Illi autem omnes generalissimo nomine *Benevolentia* amplissimæ quidem & efficacissimæ comprehendendi possunt. Hæc enim sese exerit in omnigenis affectibus, & conatibus quibus quæ Deo, hominibusque grata sunt, procurentur, aut horum alterutri ingrata summoqueantur. Quoniam autem ejusdem est Benevolentia curare ne quid fiat Bono Communi oppositum, & id ipsum, si quo casu admissum fuerit, corrigere ac emendare, hinc generalis hujusce virtutis pars quædam intrinseca est *Æquitas* illa quæ voluntatem denotat per prudentiæ regulas præparatam ad ea corrigenda, quæ Lege forsitan, aut Judicio civili secus fuerint determinata quam Boni Communis ratio in datis Circumstantiis postularer. Fit enim

enim haud raro ut per verborum generalitatem, aut aliquam humanæ mentis in ipsis Legislatoribus & Judicibus imbecillitatem, omnes qui evenire possint casus providere nequeunt, ab hoc scopo in quem sincere collinaverint, Rectores aberrant. Postulat autem Boni communis amor ut ipsi (postquam casus præsentis circumstantias plenius expendunt, quam ab ipsis fieri possit cum è longinquo propiceretur) illa emendant, è perfectiore notitiâ rerum comparatarum, quæ minas feliciter constituta fuerint de rebus iisdem eminens & imperfectius prospectis.

E lege hæc naturali omnem suam auctoritatem derivat Sententia ex æquo & bono pronunciata, adeoque hæc verus est æquitatis fons: nec importuna est ejus mentio hoc in loco, quamquam fatemur usum ejus valde conspicuum in corrigendis legibus civilibus non adeò distinctè hæc explicari posse, ubi Legum Civilium constitutio seu generatio nondum fuerit explicata. Nihilominus quoniam alios ea habet usus, nempe in casibus in quibus silent Leges Civiles, & in legibus civilibus ferendis quæ æquæ sunt faciendæ, ea hoc in loco non erat silentio prætereunda.

§. VIII. Summa eorum quæ hætenus dicta sunt huc redit, quòd prudens erga rationales universos Benevolentia generalissimam Naturæ legem implet. Hæc affectibus, nec non conatibus omnigenis finem proponet optimum, modumque eis eum præscribet qui optimi finis assentioni maxime inservit, qui, hoc nomine, eorum modus est naturaliter optimus. Non enim opus est (ut sentire videntur multi) ut variorum affectuum regimini diversas virtutes assignemus, quandoquidem eadem cura finem quemlibet assequendi efficiet ut quæ illi favent *amemus*, eaque absentia *cupiamus*, ac *speremus* si probabiliter futura videantur, & iis præsentibus *letemur*: ac pari ratione faciet ut quæ illi sunt adversa *odio* habeamus, eaque dum absunt *fugiamus*, ac *metudamus*, iis præsentibus *dolore* afficiamur. Ideoque si finis quem quærimus is sit quem Lex Naturæ imperat, & si illius acquirendi studium eidem Legi sit conforme,

omnium affectuum motus (utpote qui hinc ex humanæ Naturæ conditione pendent) illi studio naturaliter erunt proportionati, nisi contingat intellectum in discernendis eorum objectis seu causis particularibus excecari; quod tamen propter debitum quem supponimus finis amorem, unusquisque quantum in ipso est, præcavebit. Eadem hæc universalis Benevolentia, quatenus motus omnes voluntarios Bono communi oppositos in nobis coercet, corrigitque, eos præfertim quibus privata nostra commoda publicis præponamus, *Innocentiam* in se complectitur, nec non *Lenitatem*, *Resipiscentiam*, *Restitutionem*, & *sui Abnegationem*: quatenus constans, efficax & apertum benefaciendi propositum continet, efficiet ut benignè de aliis sentiamus, quod *Candoris* est; & bona aliis promittamus, & præstemus, quod *Fidei* munus est. Eadem verò, quoniam Boni communis notas causas majorem in modum diligit, *summè grator* homines efficiet. Est enim *Gratitudo* nihil aliud quàm eximia Benevolentia erga pridem benevolos; nec ea sanè quemquam obligat nisi ubi collatum est nobis beneficium sine injuriâ aliis allatâ; & ad vires rependendas quoad possumus stimulat, sed absque publicæ utilitatis detrimento. Denique idem Amor universalis etsi omnibus systematis Rationalium partibus grata facere studet, eos tamen præ cæteris respiciet, qui vel toti Communitati magis prodesse possunt & volunt (quales sunt Deus, & qui ab ipso rebus Civilibus aut Sacris præponuntur) vel quibus per naturæ nostræ conditionem & statum majorem in modum quisque prodesse potest; ut potest quisque *sibi*, *suaque familia*, posteris & consanguineis in pluribus inservire. In his autem paucis primæ speciales Naturæ Leges, ac virtutum omnium & societatum (Sacræ nempe, Civilis, & Oeconomice) fundamenta continentur; atque insuper ostensum est quomodo idem affectus erga bonum Commune ad omnia hæc munia sufficit naturaliter, quia naturaliter oppositis sibi motibus repugnat, & causas partēsque sui affectus juvat. Unde liquet eandem legem quæ hunc affectum imperat, imperare simul ut ei oppositi motus pro virili coerceantur, atque ut causæ

cum

cum eo conspirantes juventur, nec non ut objecti illius proprii partes omnes, præsertim verò Lex quas dixi, respiciantur.

§. IX. Denique, hic suggerere visum est distinctionem inter actus necessarios, & indifferentes ortum sumere à relatione quam illi habent naturaliter ad effectum, seu finem in universali hæc lege propositum. Illi scilicet sine quibus fieri nequit ut dictum finem promoveamus, necessarii sunt. Illi verò quibus dantur alii æquipollentes, seu pariter efficaces in ordine ad hunc finem, indifferentes erunt: utpote de quibus Lex Naturalis non determinat an hoc vel illo modo facere oporteat, sed sollicita tantum est ut aliquo saltem modo tantumdem bono communi conferamus. In his autem locus est amplissimæ *libertati*; atque etiam legibus positivis ejusmodi libertatem intra fines angustiores limitantibus. Ego apud me hanc distinctionem inter actus necessarios, & indifferentes illustrare soleo per comparationem eorum cum praxibus ad constructionem problematum Geometricorum inservientibus. Earum enim nonnullæ adeò sunt necessariæ ut sine illis problema construere non potest: in plurimis autem quæstionibus multi se offerunt modi Problema datum construendi sine ullo in Geometriam peccato, ut liberum sit Geometræ nunc hæc, mox aliâ uti constructione, ita tamen ut in omni quem sumere potest praxeos modo, certis quibusdam regulis ita determinetur, ut in fine ad eandem prorsus quæstionis solutionem perveniat. Prorsus uti liberum est Terrâ hominibus jam repletâ in coelibatu, aut conjugio vitam transigere, in utroque tamen statu legibus quibusdam obstringimur ne quid contra commune bonum committamus, sed ei pariter utrobique studeamus.

§. X. Interim tamen non æstimavi necessarium esse ut hæc omnia in Legum Naturalium formam reducerem, & sub eâ coram oculis exponerem Lectori ea singula quæ in lege generalissimâ contineri ostenderim. Suo quisque

Mante exhibere potest legem de acquirenda & exercenda (perpetuè in ordine ad prosecutionem boni publici) Prudentiâ, Constantiâ, Moderatione, Benevolentiâ, &c. si modo recorderetur earum formam à phænomenis naturæ manifestam hanc esse, vel huic similem. Voluit prima naturæ rerum causa notum omnibus facere necesse esse ad communem felicitatem, & ad privatam singulorum ex illius prosecutione unice sperandam, singulos commune Bonum cum Prudentiâ, Constantiâ, &c. prosequi: Vel datâ Legē de prosecutione Boni Communis pro virili nostrâ, datur Lex imperans Prudentiam, Constantiam, Fidem, &c. Nec dispar est ratio legum quæ jubent fidem dare & servare, ac gratitudinem exercere; hæc enim in actibus erga omnes profusus rationales pariter locum habent. Alii verò multi sunt actus humani qui licet totius communitatis Rationalium bono inserviant, certis tamen illius partibus immediate & peculiari modo appropriantur: ideoque Proprietatis ac Domini (paulò laxiore sensu verborum quàm qui apud JCtos civiles in usu est) origo querenda est.

CAPUT VII.

De origine Domini & Virtutum Moralium.

§. I **Q**uemadmodum Animalis Oeconomia verè quidem, sed non satis plenè explicatur dicendo, Totam corporis fabricam à perenni sanguinis motu in sese refluxo sustineri; ita etiam Societas omnium rationalium verè quidem dicta est conservari reciprocis officiis in publica com-
moda collatis; at non satis plenè explicabitur, donec ostensum fuerit quales tandem actus præcipuis ejus partibus in hunc finem necessariò tribuendi sint, & propriis earum usibus destinandi; uti ad pleniorē Naturæ Animalium explicationem requiritur ut ostendatur qualis proportio sanguinis per cerebrum & superiores corporis partes circulanda

culanda est, qualis etiam per inferiores ut hepar & hypochondria, & quâ ratione succus nutritius aliis saltem nobilioribus corporis partibus distribuatur.

Notandum est autem quod vasa quæ spiritus & nutrimentum uni parti deferunt, non privato tantum illius commodo, sed etiam publicæ totius valetudini eadem opera interserviunt, quandoquidem omnis pars corporis toti aliquatenus est utilis: pariter planè se res habet in iis quæ singulis huiusmodi societatis partibus propria usquam sunt; ea scilicet non desunt toti commodissimè deservire.

§. II. Videtur origo Juris in res & personas (quod Proprietatis, & Domini nominibus licet indigitare) ex iis quæ antea diximus hac ratione deduci posse. Quoniam ostensum est in communi felicitate & Dei honorem summum, & humanarum mentium, corporumque perfectiones contineri; atque insuper è natura rerum notum est ad hos fines necessario requiri, & multas actiones hominum, & multos rerum usus, quæ eodem tempore aliis usibus interservire nequeunt; sequitur necesse esse ut homines qui Bonum Commune prosequi obligantur, obligentur etiam consentire ut rerum usus ac personarum operæ quatenus singulis necessariae sunt, ut bono publico interserviant, ipsis ita concedantur, ut, manente prædictâ necessitate, ab iis auferri licitè non possint; hoc est, ut illa ipsis, ad illa saltem tempora, fiant propria, adeoque *sua* eatendū dicantur. Quoniam autem huiusmodi tempora, & casus singulis continuâ serie succedunt, perpetua quædam proprietas seu jus ad usum rerum, & opem personarum necessariorum sequetur, usquequod natura vitam largitur. Quinetiam si eadem res (ut fundi aut arbores) in finem prædictum sufficient per varios dies aut annos, eadem ratio quæ jus ad eas dedit primo die, parile jus conferet die sequente, & porro quidem si cætera maneant paria. Et huiusmodi quidem gradibus deducit homines ratio ad consensum de constituendis Dominiis plenè in res; tandemque etiam in personas seu personarum operas ad communem felicitatem necessarias.

Obli-

Obligatio enim ad prosecutionem finis (quam antea enuncimus) introducit obligationem ad medium unice necessarium, nempe consensum singulorum ad aliquam divisionem rerum & operarum humanarum; quoniam impossibile est ut eadem res, eundemve hominis opera innumerorum hominum pugnantibus voluntatibus obsequantur. Res enim quibus utimur, & membra hominum quibus opera illorum externa in aliorum auxilium peraguntur sunt corpora, atque adeo ad unum locum quovis tempore limitata, eorumque adeo motus quibus cuivis inservire possunt ad unum quovis tempore terminum dirigitur; indeque fit quod idem victus, & vestitus necessarius qui unius vitam conservat, non possit eodem tempore idem prius alteri prestare, licet remote quidem, seu mediante illius operâ multis utile esse possit. Manifestum est itaque rerum Naturam indicare necesse esse ad singulorum felicitatem, vitam, ac valetudinem à quibus alia omnia pendent commoda, ut limitentur, saltem ad tempus, rerum usus singulis, exclusis aliis. Manifestum inde est porro idem ad communem omnium felicitatem pariter necessarium esse: quia Totum à partibus simul sumptis non distinguitur. Denique manifestum est ob paritatem rationis in omnibus, quæ succedunt, temporibus limitationem hanc ad tempus factam necessario continuandam esse ad eandem finem, vel in iisdem rebus vel in aliis quæ tantundem prestare possint. In continuatâ autem hac limitatione rerum ac operarum humanarum ad singulorum vitam ac valetudinem integramque felicitatem necessariam tota essentia, vis & virtus Proprietatis & Domini continetur: quanquam adjuncta quædam illi à legibus civilibus addi possint. Natura itaque manifestò docet dominium in res & personas ad commune omnium bonum necessario constituendum esse (si supponatur in primo momento non constitutum;) aut potius velut jam constitutum à primâ causâ accipiendum esse & conservandum.

§. III. Reducuntur hæc in legis naturalis formam hoc modo.

Reum

Rerum à primâ causa factarum natura apertè indicat illam voluisse omnes actiones voluntarias Rationalium, quæ necessariae sunt ad conservandam constituendamque singulis proprietatem in aliquibus rebus aut personis, necessarias prorsus esse ad debitam prosecutionem Boni communis; adeoque Rationales omnes eâdem Lege iisdemque præmiis ac poenis obligari ad dominii cuiusdam constitutionem aut agnitionem & conservationem, quâ obligantur ad prosecutionem boni publici quantum in ipsis est. Vel sic breviter, Data Lege de procurandâ communi omnium felicitate, datur Lex naturalis de constituendis aut conservandis iuribus singulorum propriis, in iis quæ ad singulorum felicitatem sunt manifesto necessaria, tam in personis eorumque actibus ad auxilium mutuum requisitis, quam in rebus aliis.

In hac autem Lege duæ hæ partes continentur: (1) Deo dentur quæ sua: (2) Hominibus pariter quæ sua: Utrumque fieri necessè est ut salvus Deo suus sit Honos, & ut salva sint hominibus ea bona quibus ipsi se conservent ac perficiant, aliisque omnibus usui esse possint; quorum utrumque in fine Proposito, Communi nempe Bono, continetur. Visum autem est uti indefinitis illis verbis, *Proprietatis vel Dominii cuiusdam*, quoniam libenter fateor Naturam non semper indicare necessariam esse ejusmodi proprietatem quæ cum plenâ rerum divisione conjungitur, sufficit ad essentiam veræ proprietatis aut dominii ut quispiam jus habeat Lege munitum ad tenenda aut disponenda certa quædam commoda in re, verbi gratiâ, in fundo indiviso, quo cum aliis communiter utimur fruimurque, & à quo aliis non licet nos excludere. Si quis verbum hoc, *Proprietas* scilicet aut *Dominium*, minùs rectè hoc in casu poni contenderit, nolo cum eo de vocabulo litigare, de re totus sum sollicitus. Grotius de *Fur. Belli lib. 2. cap. 2. sect. 2.* agnoscit usum ejusmodi juris universalis esse vice proprietatis. Nec potui commodius verbum reperire quo significarem Boni communis prosecutionem postulare ut aliquid ita singulis suum fiat, ut aliis non liceret id illis negare aut eripere; atque ut hoc modo ostenderem non esse licitum illud

illud bellum Hobbianum quod è fido illius jure omnium in omnes necessario oriretur. Manifestum est in Civitatibus optimè constitutis multa à multis indivisim possideri, eorūque alios jus habere ad majorem totius proventus partem quàm alii, eoque pacatè frui; nec dubium est quin (seniora animi abstractione) potestate Civili idem contingere possit. Tale jus ad usum & dispositionem rerum, atq; ad auxilia quædam hominum quod à nemine tolli potest, salva reverentiâ Legis Naturalis, Deique eam sancientis, *Proprietatis aut Dominiij cujusdam nomine appellamus.*

§. IV. His ita explicatis visum est adicere Legem, quam modò posui, Naturalem eam ipsam esse quâ Justitia universalis imperatur. Nihil enim aliud præcipit præterquam quod, in Justitiæ definitione Justinianea commodè explicata continetur; quæ sic se habet, *Justitia est constans & perpetua Voluntas jus suum cuique tribuendi.* Nos autem omnes actiones voluntarias imperari diximus eadem lege quæ prudentiam summam, adeoque constantiam ac moderationem nec non benevolentiam, &c. imperat: ideoque satis curavimus ut voluntas in his occupata constans sit & perpetua. Quod autem ille *cuique tribui* dicit, id nos contendimus ad omnes Rationales ipsamque adeò Deum spectare. Hinc res alias divinas, alias humanas quasdam sacras, quasdam profanas esse debere dicimus. Denique ita intelligimus jus tribui, ut quicquid cuique proprium aut à Deo, aut ab hominibus antehac factum fuerit agnoscatur, illis conservetur inviolatum; atque insuper ut res quæ nondum in singulorum proprietatem cesserint, eo modo inter omnes distribui consentiamus, qui maximè conducat ad pacem inter omnes & communem felicitatem conservandam & stabiliendam. Non incommodè verba ita explicentur; & certè ejusdem est virtutis, & animi res operisque humanas ad commune bonum parti, & partitas in eundem finem conservare, divisionem facere, & factæ consentire. Quapropter eadem generalis Naturæ Lex utrumvis horum actuum imperat, eum scilicet quem datus rerum status

status postulaverit in ordine ad finem quem imprimis respici jubeat. Quinetiam addere licet eandem Legem satis apertè homines dirigere ad agendam pœnitentiam, atque ad reparationem damni faciendam quoad possumus, si quid contra eam admissum fuerit. In Legibus enim naturæ non spectantur verborum apices ut sit plerumque in positivis, sed effectus expetiti Prosecutio efficacissima. Nempe Bonum Commune optimè obtinetur per Justitiam nusquam aberrantem, proximè autem per resipiscentiam & restitutionem, si quid secus factum fuerit, quod per humani generis imbecillitatem sæpe contingit.

§. V. Amplissimus hic sese offert locus disquirendi (1) de Jure Dei in Res & Personas, & de modo quo illud ipsi competere homines ediscunt: (2) de Dominio hominum seu de iis quæ nostra sunt aut jure communi omnium, aut nostro singulari: de quibus utraque agit Decalogi tabula; & latè Grotius de *Jure Belli lib. 2. cap. 2.* & sequentibus multis. Verùm prius omitto ne in controversias incidam Theologicas; & secundam, ne in immensum crescat quod scripturus sum volumen. Visum est tamen hic illud monere, Generalem hanc legem differentiam quandam figere inter Res & Personas quæ Deo consecrantur, & eas quæ communibus hominum usibus permittuntur. Efficit enim hæc distributio Dominiorum, ut præter universale illud dominium in omnia quod Deo competit, quod consistit cum subordinatâ hominum proprietate in res easdem; sint præterea quædam Deo petularia, tum inter Personas, ut Reges & Sacerdotes, tum inter res, tempora, & loca; ut quæ illi consecrantur. Atque insuper ex hoc fonti derivari omnes leges bonas quæ homines limitant aut dirigunt in rebus Deo dicandis, quales sunt quibus immunitates quædam illis conceduntur, aut è contrâ quibus modus quidam præscribitur rebus quæ in *Mortuam* (ut loquuntur Iſti) *manum* devenire possunt: Ego hæc

obiter tantum indicasse contentus sum, quoniam precipuus in quem collimo scopus is est, ut ostendatur Jus omne quod à nobis acquiritur esse aut in nosmet ipsos, quod *libertas* dicitur, aut in res per occupationem aut per divisionem, aut in personas à nobis diversas ex generatione, consensu, aut delicto nobis concessum esse à voluntate Primæ Causæ sancientis primariam illam Legem de prosecutione Boni Communis. Hinc enim evincitur per inductionem; Omne jus hominum à Lege deduci, & eadem Lege singulorum jura ita limitari, ut nemini jus sit publica commoda violandi, aut alteri cuivis qui communitatem non læsit eripiendi vitam & quæ illi necessaria sunt ut communi bono deservire possit.

§. VI. Quanquam autem hæc (postulante Legum propriè dictarum naturâ) creaturarum rationalium conditioni adaptavimus, curavimus tamen ut omnia ita traderentur ut omnia Deo tribui possint, quemadmodum analogicè illi attribuitur Legum naturalium observatio, dum Justus, Liberalis, Misericors ab omnibus agnoscitur. Nemo certè sanæ mentis cogitare potest Primam causam legibus ullis subjici, si leges sumantur pro dictaminibus practicis (scu actionum regulis) à superioris voluntate, pœnâ, præmiòve sancitis; adeoque nec cogitare potest dominium ejus in creaturas in lege sic intellectâ fundari aut regulari. E contrâ autem nemo potest honorificè de Deo sentire qui non agnoscat ipsius sapientiam optimum illi finem proponere, summum nempe honorem & aliorum rationalium felicitatem, per usum intellectûs & voluntatis ipsis naturalis; eandemque postulare ut necessaria saltem singulis ita concedantur ut ea violare non liceat, velut medium ad hunc finem necessarium. Hoc autem est jura singulorum distincta seu dominium præscribere & constituere. Nec minùs intrinsecè includitur in perfectione naturæ Divinæ voluntas in prosecutionem summi hujus boni per idonea media, Prudentie

Prudentiæ infinitæ consentiens; in hoc autem consensu summa includitur Benevolentia. Quoniam autem necessarium est ad summum Dei honorem, atque ad totius systematis rerum conservationem perfectionemque, ut Deus omnia regat & disponat juxta intellectus sui consilium, Sapientia ipsius non potest non hoc ipsi dicere: nec cogitari potest in illo voluntas ab hoc dictamine suæ sapientiæ dissentiens. Manifestum est porro dictamen intellectus divini de fine, & mediis illuc ducentibus esse instar legis naturalis, & necessitatem persistendi in voluntatis suæ perfectione, seu consensu cum intellectu sapientissimo, omnem legis sanctionem per poenas & præmia in effectu longè superare. Hinc omnes ejus actus dictaminibus sui intellectus de prosecutione finis optimi, Communis Boni, erunt conformes; adeoque eadem ratione justæ dicentur quæ dictamina illa legum vim habere agnoscuntur. Eodemque modo potestas disponendi, prout ipsi videbitur, de rebus omnibus, quatenus consistit cum hoc fine & mediis necessariis, dicitur jus Dei, seu dominium in res & personas, ex intrinsicis (ut ostendimus) ipsius perfectionibus (quatenus legis naturalis vim omnem includunt) ab eterno profluens. Ego certè nihil invenire possum quod impediat quò minus hoc dictamen intellectus Divini, *Necesse est ad Bonum Commune ut plenissima & suprema Omnes creaturas gubernandi Potestas à Deo assumatur ipsique reservetur*, plenam vim habeat Legis, solidumque adeò sit domini divini fundamentum, nisi fortè alicui id ob stare videatur quòd illud à superiore nullo præscribatur & sanciat. Verùm ad essentialem Legis vim sufficit quòd à Supremo perfectissimoque dictetur, verèque pronunciet de optimo fine mediisque ad eum necessariis, etsi à superiore (quòd hoc in casu est impossibile) non proveniat. Extrinseca commendatio dictaminis hujus ab alio Auctore non potest esse necessaria, ubi intrinseca ejus perfectio (materia nempe nobilissima, & forma que est

luculenta veritas) est absoluta ab omni imperfectione, & ubi ipse dictaminis Auctor aliis omnibus qui existere possunt infinite perfectior est. Nec eget illud dictamen sanctione per poenas aliunde indigendas, quæ propter intrinsecam voluntatis Divinæ propensionem ad Bonum hoc maximum violari ab ipso non potest. Quippe si supponatur voluntas divina ab optimo fine, medisque ad illud necessariis recessisse, simul supponitur excedisse infinita sua perfectione (perfectior enim esset si non recessisset;) id est, supponitur exuisse Deitatem quod involvit contradictionem. Eodem igitur modo dictamina Divini intellectus fanciuntur in Leges apud ipsum valituras, per immutabilitatem suarum perfectionum, quo dicere solemus juramentum Dei ratum fieri cum jurat per ipsum seu vitam suam; id est, perfectiones suas immutabiles æternumque duraturas. Interim verò reservatio hæc summi in omnia dominiis quam Deo attribuimus ab omni injuriæ suspicionem hoc nomine libera est, quoniam nulla cogitari potest Lex antiquior quæ hoc facto violetur, nullaque asserri potest ratio competitionis ex parte creaturarum, quæ adhuc tantum ut possibiles spectandæ sunt, quarum futuritio, jusque omne futurum ad qualescunque dominium, tota pendet à divinæ voluntatis benignitate. Præterea verò huius ille in ordine ad quem necesse esse diximus ut Deus hoc sibi dominium assumeret, scilicet Bonum Commune, tam plene respicit creaturarum felicitatem, ut nemo (nisi sua intervenerit culpa) lædi possit per hoc aliudve ullum medium ad ejus prosecutionem necessarium. Denique hæc resolutio Divini juris in dictamen hujusmodi Divini intellectus ceterisque perfectiones voluntatis illius proprias ideo videntur admittenda, quoniam nulla unquam creatura ex opinione suæ Sapientiæ, Bonitatisve, necum Potentiæ, arrogare sibi posset ex hoc exemplo jus dominiis in alias creaturas. Contra autem Hobbiana resolutio Dominiis divini in potentiam ejus irresistibilem, adeoque aperte homines ducit ad querendum in alios quolibet dominium per vim

aut dolum, per fas aut nefas, ut mihi dubium non sit illud ab eo fictum fuisse. Deoque attributum in eum tantum finem, ut juri suo omnium in omnia patrocineretur.

Addi tamen potest quod Lex Naturæ strictè dicta quæ mentibus humanis infidet, & quæ propter voluntatem Dei quem, modo jam jam explicato, Rectorem agnoscimus, homines obligat ad deferendum ipsi honorem & cultum, meritò dicatur ei jus dominii tribuere, quatenus nos obligat ad hoc in eo agnoscendum, & ad idem ipsi ultro deferendum. Manifestum enim est quod si nos nobismet ipsis finem hunc nobilissimum, uti par est, proponamus, non possumus illud prudentius prosequi quam Deo imperandi gloriam tribuendo, nobisque reservando obsequii tantum laudem; atque adeo jus ad res & personas, ipsi subordinatum, & Bono Communi. Notum enim est jus hujusmodi subordinatum ad usum rerum multarum, & auxiliorum humanorum, ad hominum vitas viresque sustinendas esse planè necessarium, adeoque ad cultum & honorem omnem quem illi Deo in hac vitâ præstare possint; Deo interim immortalis his rebus minime carente, adeoque eas non deposcente præterquam ad alendos liberalius quosdam homines, qui peculiari præ cæteris ratione ipsi in terris inserviunt ipsiusque personam gerunt, quales sunt Magistratus Civiles, & rerum Sacrarum Ministri.

§. VII. Solebam ipse quidem, cum aliis plurimis, antequam dominii jurisque omnis originem universaliter & distinctè considerassem, dominium Dei in creationem velut integram ejus originem resolvere: cogitabam enim per se notum esse quemlibet suarum virium, quæ à cuiusque essentia parum distinguuntur, esse dominum, ideoque etiam effectum illius esse à cuius viribus totam suam essentiam acciperet, ut sit in creatione, quæ tota rei substantia à nihilo producit. Verum quoniam dominium omne jus quoddam est, omne autem jus est

Potestas

Potestas à lege aliquà, saltem analogicè dictà, concessa seu permessa, ideo Lex dominium concedens seu permit-
 tens primò agnoscenda est. At Lex nulla est prior le-
 ge naturali, seu dictamine Sapientiz Divinæ de fine
 optimo ac mediis ad illum conducentibus, quod Legi
 Naturæ perfectè consonum est, quod analogicè Lex di-
 tatur divinarum actionum; ideòque in hanc tandem
 concessi sententiam, Dominium Dei esse jus vel potesta-
 tem ei à suà Sapientià, & Bonitate, velut à lege, da-
 tum ad regimen eorum omnium quæ ab ipso unquam
 creata fuerint aut creabuntur. Silicet in sapientià Di-
 vina necessario continetur dictamen de prosequendo op-
 timo fine & de mediis necessariis, & in Bonitate, seu in
 perfectione voluntatis Divinæ pari necessitate includitur
 consensus libentissimus de illius prosecutione: atque
 hæc non incommodà analogià respondent ratificationi
 Legis huiusce æternæ è quâ dominiis Divini origo pe-
 tat. Nec poterit quisquam merito conqueri Domi-
 nium Dei intra nimis angustos limites hæc explicatione
 coerceri, quâ hoc unum dicitur, illius nullam partem
 consistere in potestate quicquam faciendi contra Finem
 optimum, Commune Bonum, id est ipsius honorem, &
 cæterorum rationalium felicitatem eam quam & rerum
 ab ipso conditarum natura paritur, & ad quam qua-
 rendam facultates illis ab ipso datæ adaptantur. Ma-
 nifestum enim est Sapientiam & Potentiam infinitam res
 omnes hominesque modis infinitè diversis disponere posse
 ac potuisse, ita ut in singulis hisce modis Commune to-
 tius systematis Bonum pariter procurari potuisset: pa-
 riterque manifestum est, Libertatem perfectam non con-
 sistere in potestate melius aut peius faciendi, sed in po-
 testate optimè pariter faciendi, siue his, siue aliis uberi-
 us Deus beneficiat & largiatur quæ sua sunt, respec-
 tu semper habito ad finem optimum. Cavendum est ta-
 men ne existimemus nihil cum hoc fine consistere quod
 intellectus noster non capit quo modo illi intersit;
 somnia enim animi nostri imbecillitatem ad tanti finis
 compre-

comprehensionem non sufficere, nec assequi posse infinitam mediorum varietatem, quæ ad illius procuracionem à Deo adaptari possint, multaque posthæc addiscemus his de rebus quæ adhuc nos latent. Sic scilicet notum est nobis generalitèr Omnes animalis partes ad ipsius utilitatem inservire, quanquam multarum partium, ut Lienis, Cerebri, &c. usum minutim & per omnia nondum intelligamus. Interim quoniam perfectio tam intellectus Divini quàm voluntatis ejus judicium comprobantis ipsi Deo est intrinseca, manifestum est ejus dominium hoc modo explicatum, non aliundè acceptum intelligi, nec minis æternum esse quàm sunt illæ perfectiones, à quibus à nobis discitur & demonstratur, potius quàm propriè derivatur. Verùm ita omninò intelligenda est questio de origine Domini Divini, nam causam propriè dictam juris æterni nemo sanus quæsierit.

Ignoscat autem Lector huic digressioni quam non sine causâ fecimus, quoniam visum est ferè necessarium aliquid suggerere unde constet Deo competere jus Leges hominibus ferendi quas hoc in opere investigamus, quòdque sanius esset quàm quæ proposuit Hobbius, ubi potentiam Dei irresistibilem contendit illi (& similiter cuivis alteri) jus dare quidlibet agendi, sine omni respectu ad Commune Bonum. Nos è contrario, quoniam in perfectione Naturæ Divinæ, quatenus rationalis est, necessariò includi ostendimus curam Summi illius finis per media naturaliter sufficientia ac necessaria, fontem indicavimus è quo demonstrari potest Justitiam universalem, omnemque adeò virtutem Moralem quæ in Rectore requiritur, in Deo præ cæteris refulgere, eadem planè methodo quâ homines ad eas excolendas obligari in sequentibus ostendemus. Illud enim est quod hoc in tractatu explicare suscepimus, ideòque controversiis quæ de Jure Dei moveri possunt, statuimus non immorari.

§. VIII. Resumamus itaque considerationem Legis illius, quam paulò antè invenimus, quæ præcipitur ut singulis necessaria saltem concedantur, & muniantur ab omni violatione: hoc est, ut eâ ipsis, saltem ad tempus quo necessaria sunt, fiant propria, unde & Sua jura dicuntur: Oportuit autem eam generalibus ejusmodi quibus usi sumus verbis proponere, ut eadem regula obligare possit & dirigere homines tam in statu qui divisionem rerum, & officiorum mutuum per consensum factam supponatur antecedere, quàm in statu qui ejusmodi divisionem sequeretur. In primo statu obligat illa ad limitatam tantùm occupationem, usumque rerum & auxiliorum humanorum, qualis scilicet cum aliorum commodis consistere possit, talis cogitari potest casus protoplastarum, si nihil de viri in fœminam potestate iis divinitus revelatum supponatur: Atque in hoc statu multa contigisse supponatur, quæ manifestum omnibus facerent è re omnium futurum esse, ut consentirent ad divisionem faciendam rerum & operarum mutuarum, qualia sint contentiones multorum ubi minus manifestum esset quid cuique necessarium esset, atque aliquorum ignavia, communes agros colere negligentium, & his similia. In hujusmodi casibus leges de fine & de mediis necessariis applicatae datis circumstantiis obligarent ad divisionem pleniorum domniorum faciendam, eadèque illos & cæteros postea natos homines obligarent ad hanc divisionem summo fini commodè inservientem conservandam. Hæc ratione sua gradatim jura constituentur singulis hominibus, familiis, oppidis, populisque, eaque non solum in res, sed etiam in operas personarum; unde nascentur commercii & amicitiae jura, nec non jura regiminis in familiis, & civitatibus, idque in rebus tam Sacris quàm Civilibus.

§. IX. De faciendâ autem divisione non dicemus multa, quoniam eam jam factam omnes invenimus, atque
ita

ita quidem factam ut satis manifestum sit eam ad finem summum sufficere, tum ad honorem Deo deferendum, tum etiam ad homines universos beandos, nisi ipsi sibi desint. Paucis itaque tantum dicam quod sicubi divisio ulterius factu sit necessaria, & oriatur dissensio inter eos quorum necessitas postulat ut ea fieret, manifestum est ad communem eorum felicitatem magis conducere, ut ea committeretur cujusvis prudentis arbitrio cujus non interest uni parti potius quam alteri favere, quam bellicis viribus, fraudibusve experiri, quid eveniet. Probabilius enim est quod cujusvis ratio cum modum præferbet qui cum noti finis, Communis nempe Boni, affectione convenit, quam quod a cæco belli impetu alteruter in eum scopum incideret in quem neuter collimat. Supponimus enim cum Hobbio in ejusmodi bello utrumque suam solum salutem à victoria quærere. Quod si casus aliquis contingat in quo dissentientes de nullo inter tot homines arbitrio inter se convenire possint, dicabit ratio sorti potius quam bello divisionem, aut totius rei dominium, si dividi non possit, tradendam esse; Quoniam in bello utraque pars perire potest, adeoque sine sperato excidere, quod contingere nequit si sorti res committatur: Quod obiter monendum censui, ut causam videremus cur acquiescendum sit in modis quibusdam res & officia distribuendi, qui sortis naturam magis quam rationalis electionis sapiunt, quales sunt, præter fortitionem, primogenitura, & prior occupatio.

Verum eadem ratio & Lex nature, quæ, ad promovendam communem felicitatem, jubet divisa in res & personas dominia constituere, jubet etiam evidentius ea (postquam jam constituta sunt, & experientia comprobata ad hunc finem sufficere) inviolata servare. Manifestum autem est eam divisionem dominiorum quam reperimus à majoribus factam, & consensu, aut permissu omnium Gentium, Civitatumque stabilitam sufficere ad singulorum, qui nunc sunt, procreationem, & conservationem, & ad affectionem à nos felicitatis quantam videmus hu-

manum genus nunc possidere: atque insuper, ejus virtute ea dari inter homines commercia, easque mutui auxilii opportunitates è quibus ad majores felicitatis gradus tam in hac vitâ quàm in futurâ, omnes possint asurgere. Manifestum præterea est felicitatem hanc quâ ex hac divisione fruimur, & quam exinde cum summa ratione expectamus, majorem esse quàm prudens quispiam sperare possit se affecuturum esse violando, & evertendo omnia divina humanaque jura quæ nunc stabilita reperimus, & conando introducere novam dominiorum omnium divisionem, quæ cujusvis judicio aut affectibus magis arderet. Notissimum enim est hoc opus esse majus quàm ut possit intelligi à quovis homine, aut hominum cœtu, atque etiam facile est providere tam diversas fore tot hominum hæc de re sententias, ut bellis & miseriis omnia statim complerentur. Quapropter injustum est (quia huic legi cum bono publico conjunctissimæ adversatur) innovandi studium, in rebus ad dominium pertinentibus. Ideoque non tantum cum Grotio exosculor illud Thucididis *ὅτι ἐπὶ ἐκείνῳ τις χῆμα τῆς πόλεως, τὸ τοῦ δικαίου εὐδαιμονίζειν*: verum etiam quod ille de unicâ cujusvis civitate pronunciavit, ampliandum censeo ad amplissimam omnium Rationalium Societatem (quam Civitatem Dei dixerim) & non limitandum esse tantum ad Politicæ formam in qua divisio præcipuorum officiorum continetur, sed extendendum ad omnium omnino rerum divisionem: atque in hac latitudine asserendum censeo, Justum esse ut antiqua divisio dominiorum in Res & Personas, tam intra populos diversos, quàm in singulis Civitatibus inviolata conservetur. Illam enim & experientia comprobavit ad finem optimum idoneam esse, & nullæ cogitari possunt leges Naturales quæ, salvo hoc fine, divisionem ejusmodi antiquitatis fieri prohiberent; eique ideo nemini esse potuit injuria. Sed eadem ratio quæ pridem homines obligavit ad divisionem introducendam, propter necessarium verè judicandum consensum, obligabit eorum successores ad eandem comprobandam &

stabiliendam. Fatemur equidem varias vitæ actionū-
que humanarum vicissitudines necessariò efficere ut mul-
tiplices contingant jurium antiquitatis stabilitorum tran-
slationes, multaque etiam de novo circa illa constituan-
tur; verum quoniam omnes jurium translationes, novæ-
que constitutiones fiunt per eorum voluntatem quibus ju-
ra hæc saltem mediatè olim fuerint concessa, antiqua
jurium divisio conservatur, hoc ipso, quòd observatur
eorum voluntas. Nam primæ divisionis auctores intel-
liguntur voluisse conferre potestatem ea jura transferendi,
multaque de novo constituendi, tum ipsis primis pos-
sessoribus, tum etiam eorum successoribus. Nam in do-
minio continetur Potestas, de re aut operâ nostrâ dis-
ponendi; Pactum autem consistit in consensu duorum
de tali aliquâ dispositione, ideòque Pactum eadem lege
validum fit quâ rata fit cuique Potestas de re aut operâ
suâ disponendi. Quoniam autem hæc potestas seu ip-
sum dominium cuique datum, est tantum in ordine ad
Bonum Commune, sequitur nec Pactum ullum (cujus
vis tota inde fluit) quemquam obligare posse ad ea,
quæ manifestò huic fini repugnant, seu quæ lege natu-
rali sunt illicita; ideòque ex eodem fonte, & vis, & li-
mites pactorum derivantur.

§. X. Stabilito tandem in Res & Personas dominio,
è generali admodum Lege Naturali, datur jam singulis
unde possint de suo aliquid aliis donare, aut promittere
absolutè, aut etiam cum aliis pacisci sub conditione ab
iis præstandâ, quæ supponuntur antequam locus sit fidei
servandæ. Nam hoc ipso quòd donatio libera eam ob
causam valida est, propter quam constituitur dominium,
in quo potestas donandi continetur, nempe propter Com-
mune rationalium omnium Bonum, eorum autem præ-
sertim quibus hæc Potestas in quovis casu particulari
conceditur, manifestum est Deum, omnèsque ipsi sub-
ordinatos domini auctores, semper velle homines in
hunc finem consentire in omnibus donis conferendis &
recipiendis, sine quo talibus actionibus nullus à Lege
Naturæ

Naturæ daretur locus. Quapropter qui beneficium accipit intelligitur ipso facto convenisse, se velle donationem illam unde beneficium habet sub eâ lege ac conditione valere, ut communitati melius sit, illi præsertim cuius à potestate beneficium provenit. Consensus autem hic in se includit tacitum quoddam Pactum vices rependendi, prout occasio tulerit, in quo Gratitude vires omnes sese explicant: atque insuper consensus ejusmodi est tantum approbatio Legis universalissimæ de prosecutione Boni Communis, & de constitutione domini eum in finem: ideoque Gratitude hinc satis evidentè mandatur. Hinc etiam quod quispiam alteri de suo largitur fit ut debeatur gratitudo, atque ut possimus agnoscere eorum benevolentiam, qui ultra id quod nostrum est in nos contulerunt. Porro autem è mensurâ eorum quæ nostra sunt per respectum ad bonum publicum determinatâ (ut ostendimus) sumuntur limites honestæ *φιλευτίας*, seu curæ nostrum ipsorum: semper enim dum nobis consulimus, ab invasione alieni, curandūque ut publico inserviamus. Limitata autem hæc *φιλευτία* in Temperantia, Frugalitate & Modestia præcipuè se explicat. Denique eadem Lex Naturalis quæ dominia distribuit, eademque iustitia seu voluntas jura sic cuique data conservandi, quæ aliis prospicit & nobismet-ipsis, uti ostendimus, dirigit insuper, limitatque effectum illum parentum erga suos liberos qui *σὺν* dicitur, & communi bono præ cæteris utilissimus est. Sunt enim liberi mistum quiddam è nobismet-ipsis & aliis; ideoque necesse est ut virtus, quæ determinatur ad nostri & aliorum curam, peculiari ratione spectet eos in quibus nos cum aliis jungimur & commiscemur, & utraque pars objecti hujus virtutis conjungitur. Atque hinc tam sedula est in omni Republica posteritatis cura, in Legibus de successionibus in bonis & sæpe in officia defunctorum. Ex hoc autem articulo facile cuivis patet & Beneficentiam erga alios, Pactorum vim ac fidem, Gratitude, Temperantiam, Frugalitatem,

litem, Modestiam, &c. non posse plenè explicari, nisi prius tradatur, aut supponatur juriū divisio quā nostrum ab alieno distinguitur; & præterea elucelcit eandem Legem universalem, quā hæc divisio fit & conservatur, ad harum omnium virtutum exercitium homines obligare, atque ad omnes reliquas quæ aut in his continentur, aut exinde profeminantur.

§. XI. Denique omnes particulares morum Regulæ, seu Leges, tam quibus populorum diversorum jura ab invasione aliorum muniuntur, quàm quibus summorum imperiorum auctoritas fundatur, ac conservatur à seditionibus res novas molientium, & subditorum jura à potentiorum vi defenduntur, ex eodem præcepto de distribuendis dominiis, cum respectu ad Commune Bonum, derivantur. Dixi autem in hoc præcepto auctoritatem Civilem fundari, quoniam manifestum est regiminis Civilis constitutionem longè efficacius esse medium ad communem humani generis felicitatem pacemque tuendam, quàm æqualis divisio rerum quæ cum dominio civili non consistit. Hobbius tamen æqualem hujusmodi distributionem rerum, juriūque omnium Lege Naturali præcipi contendit, & in hac æquitatem naturalem voluit consistere, vocabulorum scilicet similitudine ductus; uti illum deceit qui ratiocinationem omnem à verbis pendere frequenter inculcat. Hanc autem doctrinam de æquali juriū distributione guttatim instillat, *Lib. de Civ. cap. à sect. 13. ad 19.* Non tamen libet iis refutandis immorari, quoniam & nihil habent quod prudentem fallere possit, & præterea id cui cætera omnia innituntur, nempe necessarium esse ad pacem consequendam, ut pro æqualibus habeantur omnes homines, *artic. 13.* ipsi Hobbio non videtur idoneum medium ad eundem finem, nempe pacem & securitatem acquirendam, sed potestatis coercitivæ constitutionem requirit quæ ejusmodi æqualitatem statim absorbebit, uti patet ex ejus *capite 39.* Perniciosum nihilominus est docuisse distri-

butionem

butionem æqualem Legibus Naturalibus præcipi, quoniam ipso fatente illæ sunt prorsus immutabiles cap. 3. §. 29. ideoque ex illius principiis inæqualis distributio dominiorum, etsi necessaria sit prorsus ad constitutionem Monarchiæ, nunquam esse poterit licita, quia erit Legi Naturali contraria.

§. XII. Id potius hîc annotandum est, distributionem omnigenorum dominiorum à nobis deductam esse è Lege quæ Civitatis nullius constitutionem supponit, adeoque non pendet à voluntate Magistratus Civilis, unde apta est dirigendis actionibus Civitatum diversarum, & limitibus assignandis, quinè à principibus quidem sunt perrumpendi. Quoniam autem tali tantum Lege necessaria ad singulorum felicitatem contra omnium omnino hominum invasionem muniuntur, sequitur tali tantum Lege pacem inter omnes posse stabiliri, & eam reipsa stabilitam fore quantum fieri potest virtute Legis, & potestatis seu juris hominibus inde concessi, nec majus quicquam querendum. E contrario autem si dominiorum limites è solâ voluntate eorum qui summâ rerum potiuntur in qualibet Civitate figantur, & refigantur pro libitu, nullaque sit regula à naturâ finis optimi seu Boni Communis mediocrumque illiè naturaliter tendentium determinata cui parere tenentur illorum voluntates in actibus externis (quod ubique docet Hobbius,) nihil est quod Legis vigorem habet quo civitates omnes à perpetuis inter se bellis coerceat; nulla Lex Civitatum rectores ad querendum bonum publicum subditorum, & ad conservanda ipsi sua jura in Actibus externis obligabit; ipsorum enim voluntas, quam solam Legem is agnoscit, in contrariam partem ferri potest. Nulla insuper Lex factionem satis potentem ad evertendam Civitatem prohibebit à læsæ Majestatis crimine. Hoc enim ipso quod ponitur factio Civitate potentior, nulla restat in Civitate potentia coerciva quâ, vel obedientes tueatur vel rebelles puniat; ideoque juxta principia Hob-
biana

biana non datur securitas necessario requisita ut Leges naturales, v. g. de servanda fide, obligent ad externos actus, ideoque hæc Lex non obligabit, sed licebit Civitatem pactis constitutam dissolvere: adeoque qualibet Civitas in plures comminui poterit in infinitum, Idque licite per Hobbianam doctrinam, quoniam non violabitur ulla Lex eo in casu obligans; scilicet, nec Lex Natura, quia illa propter defectum securitatis eo in casu non obligabit ad actus externos, juxta ejus *cap. 3. §. 27.* nec lex Civilis, quia illa rebellionem aut crimine læsæ Majestatis non violantur juxta illius dicta *cap. 14. §. 21.*

§. XIII. Lex autem illa universalis justitiæ quam proposuimus, hoc ipso quod in respectu ad Commune Bonum generale ponit fundamentum dominii divini & humani in res & personas, Regimen omne Naturaliter constitutum (quale est Dei in omnes creaturas, & parentum in suam sobolem) docet agnoscere ac tueri: Atque hoc imprimis medio succurrit humanæ Naturæ necessitatibus, & secundum exemplaria commodissimas politice formas, sicubi defint, constituendas esse monet, ac pacem cum iis colere qui non sunt sub eodem regimine. Ideoque hinc fit, ut & auctoritas Legum Divinarum concedatur, & auctoritas humanis multa generaliter circa bonum universi clare præcipientibus naturaliter, id est à voluntate Primæ Causæ rerum constituentis; & ut locus amplissimus relinquatur Legibus (utl appellant) positivis, quas specialius in datis circumstantiis dirigentes, aut Revelatio Divina, aut auctoritas humana in eundem finem superaddit. Quinetiam generales illæ Leges Naturales de curâ Boni Publici, & constitutione & conservatione Dominii postulant, ut & Deus & homines videant, ut, siquando Legem ullam positivam ferre velint, evidentia satis dent indicia voluntatis suæ de novæ Legis sanctione; hæc enim ad illius promulgationem sunt

sunt necessaria, sine quâ nemo potest obligari. Hinc
 necesse est, ut si Deus per Revelationem quocumque velit
 imperare, manifestum prius fiat illud imperium cum ejus
 Legibus immutabilibus naturâ notis, per omnia consensum.
 Certum enim est divinam rationem sibi necesse non posse
 contradicere; atque insuper requiritur ut voluntas ejus
 de additione novæ Legis indicetur iis quibus illa fertur,
 donando nunciis suis vim futura contingentia sine errore
 aut furo prædicendi, aut edendi vera miracula. Hinc
 etiam homines qui summâ rerum potiuntur, cum Leges
 lanciant, imprimis monent, eas ad publicam utilitatem
 spectare, adeoque ad eundem scopum cum Legibus Na-
 turalibus collimare; aliæque addunt signa aut testimo-
 nia quibus notum fiat eas illorum auctoritate receptâ
 promulgatas fuisse.

CAPUT VIII.

De virtutibus Moralibus sigillatim.

EXplicato tandem Domini ortu, ac progressu ejus per omnem societatem, Sacram nempe, Civilem, eamque quæ inter diversas conspicitur Civitates, nec non inter Familiz partes obiter indicato; transire jam libet ad specialem virtutum Moralium minus late patentium descriptionem. Nonnulla quidem de iis suggestimus in præcedentibus, ubi eas ostendimus contineri ut partes in Benevolentia universalis à Natura Lege imperata. Verum quia earum actus proprii in ea solum conspiciuntur materia, quæ in nostra est, de jure, potestate, & in iis distinguitur inter debita & gratuita, inter superiores & inferiores, inter diversas civitates, & ejusdem civitatis membra, ac inter Ecclesiz aut Familiz partes, aliquid generatim de constitutione domini in Res & Personas, è quo hæ omnes differentiz oriuntur, necessario erat tradendum; idque è principiis quæ non supponerent obligationem ad speciales actus virtutum, erat deducendum.

Imprimis autem notandum est, quòd quemadmodum Justitia universalis ideo est debita morum perfectio, quoniam universali lege de constituendis & severandis suis cuique juribus præcipitur ejusmodi Voluntas, seu animi propositio, ita virtutes homines particulares ideo nobis inesse debent, seu ideo obligamur ad eas, quia à particulari aliqua lege Naturæ, quæ in universali illa quam diximus continetur, imperantur. Sui quidem naturæ, si nulla foret Lex, bonæ sunt, quia ad Bonum universi statum faciunt: Sed obligatio Moralis, & inde nata debita natura sine respectu ad Legem saltè Naturalem intelligi non potest.

potest. Quinetiam ipse honos, à quo actus sui natura boni *honestas* stricto insensum, sed *boni* dicuntur, inde totus videtur provenire, quod illi Lege Naturaliter patefacta summi Rectoris laudantur, præmissque maximis (inter quæ censenda est Bonorum laus consentiens) cohonestantur. Rectè tamen illi dicuntur Naturaliter liciti, & honesti, quoniam lex illa, quæ tales sunt, non pendet ab arbitrio potestatis Civilis, sed ex ipsis rerum naturis modo antea explicato necessario nascitur, estque natura non mutata prorsus immutabilis.

§. II. Leges autem speciales Virtutum Moralium hæc ratione ex universalis iustitiæ Lege deduci possunt. Data lege singulorum jura constituyente, ac conservante unice propter Commune omnium Bonum à singulis promovendum, ad hæc duo tenebuntur singuli in ordine ad hunc finem: (1) ad tribuendum aliis talem portionem eorum quæ ipsorum fidei committuntur, quæ partem sibi met-ipsis eundem ob finem necessariam non absorbeat: (2) ad reservandum sibi met-ipsis eum suorum usum, quo aliis etiam plurimum profint, aut qui cum aliorum Bono saltem consistat.

Ad harum Legum explicationem observandam venit, (1) quod alii & nos ipsi sumus termini totum systema Rationalium in cujuslibet animo dividentes; quique ad Deum atque ad homines indifferentè referantur: unde & illius honos in consideratione Boni Communis ab hominibus erit spectandus; & ipse erga alios Rationales secundum regulas virtutum moralium agere ex analogia facillima possit intelligi. Lex autem prior quæ propter Bonum Commune alios spectare jubet, *Liberalitatem* præcipit, & virtutes illas quæ stricto sensu *boniletica* dicuntur (lato enim sensu omnis pars iustitiæ universalis conservationem cum aliis juvat, adeoque *boniletica* dicatur:) posterior autem Lex *Temperantiam* imperat & *Modestiam* circa ea quæ nobis ipsis ita reservanda sunt, ut nos interim toti publicis utilitatibus interservimus, Deo scilicet

scilicet, humano generi, & patriæ ac familiæ nostræ peculiari modo. In utraq[ue] autem utrumque membrum divisionis, id est totum cujus nos & alii partes sumus, in considerationem venit, adeoque singulæ virtutes publico bono præ cujusvis privato prospiciunt, licet harum aliæ unam totius partem respicere dicantur immediatius quàm aliam. Hanc ob causam videantur fortè hæc justitiæ partes, adeoque speciales omnes virtutes, non satis à se invicem distingui sed confundi. Verùm qui diligentius rem perpenderit videbit mutuam tantùm earum inter se connexionem naturalem, & reciproca quæ ipsæ sibi invicem ac communi felicitati afferunt auxilia, vix aliter commodius posse exprimi. Ideoque virtutes hæc à nemine dici debent confundi, nisi qui Naturam ipsam confusionis insimularet; quoniam iisdem motibus sanguinis, & iisdem arteriis ac venis totius corporis valetudini prospicit, & unius partis speciatim. Sic, exempli gratia, Natura Animalis colatione sanguinis per vasa hepatis hæc duo præstat: (1) aliis omnibus partibus sanguinem idoneum preparat (qui aliter icterum induceret) hepatis nutriendi non obliviscens: (2) hepatis nutrimentum affert, aliarum simul partium non oblita. Sic munus hepatis publicum cum privato naturaliter quidem complicatur, at non confunditur. Separatim hæc duo intelligi possunt, & iis sic consideratis nonnulla propria possunt attribui; atque hoc sufficit ad negandam confusionem. Hæc tamen duo à se invicem reipsa separari non possunt in statu valetudinis, seu dum natura manet imperturbata. Sic nec salus Justitiæ aut Bono publico, subordinatæ illæ virtutes à se invicem realiter divelli possunt; nulla tamen est confusio dum singulæ separatim considerari possunt, per respectum ad partes quibus immediatè prospiciunt, licet ultimò totius felicitati interserviant. Idem est utriusque legis, adeoque omnium virtutum in iis imperatarum finis ac effectus ultimus; proximi autem quos spectant fines, & effectus quos assequuntur, non minùs sunt varii quàm

varie

variae sunt partes systematis Rationalium agentium, quibus singulis in ordine ad totius statum optimum consulere licet.

§. III. Hinc autem intelligere licet quam ob causam (non admodum explicitè) hominum animis semper observatur Commune Bonum, etiam cum secundum virtutis normam agunt; Partem scilicet ejus aliquam immediate prosequuntur, sed quam aliundè probe norunt cum cæteris ejus partibus foeliciter congruere, & ad totius hujus constitutionem requiri. In omni autem actu secundum virtutem multa sunt quæ evincunt Communis Boni curam nunquam seponi. In iis enim semper curatur ut unusquisque se intra fines suorum jurium contineat, ac ut aliena non invadat. Limitata autem hujusmodi jura spectari nequeunt, sine aliquo respectu ad aliorum jura, adeoque ad aliorum omnium Bonum, propter quod singulorum dominia sunt limitata. Civitates omnes earumque fundatores explicitè respiciunt & agnoscunt divisionem generalem Dominiorum, quæ Deo quædam tribuntur velut sacra, aliisq; Gentibus sui assignantur limites, hoc ipso quod ditionis suæ terminos agnoscunt, Religionem exercent, cum aliis Civitatibus ineunt fœdera & commercia. Privati autem hoc ipso quod se suæ civitatis legibus subjiciunt, ac intra earum fines se continent, dum virtutibus operam navant, necessario hætenus cum suâ Civitate cæterisque consentiunt de generali illâ Dominiorum divisione velut necessariâ ad universi Bonum. Denique quoniam in singulis virtutibus paratus habetur animus ad jura sua tribuenda Deo hominibusque omnibus, nempe tum aliarum Civitatum, tum concivibus nostris, eademque familiâ sociatis, idque hoc semper ordine ut primas partes teneant jura Dei, secundas ea quæ pluribus Gentibus communia sunt, tertias Civilia, & sequantur minorum Societatum vincula, qualia sunt Municipia, Collegia, Familiae; hinc facile inferitur præcipuum finem earum esse Commune totius Systematis Rationalium Bonum: quippe hoc reipsâ non distin-

distinguitur à Bono partium illarum in eo inter se ordine consideratarum, iisque societatis vinculis inter se unitarum. Ex hoc fine, ejusque partibus ordine jam insinuatō spectatis sumenda est mensura actuum, & affectuum omnium, ita ut illi excessu aut defectu peccare merito dicantur, si quando plus vel minus ulli parti tribuerint quàm totius Bonum hoc modo conservandum patiatur. Hæc ratio est certis notisque regulis, nempe Legibus quæ jura Dei, Gentium, Civitatis cujusque propriæ, partiumque singularum minorum Societatum determinant, certus modus actionum facile inveniri potest, ut extra dubium sit eos omnes actus intra mediocritatem consistere, qui nullam ex his Legibus violent; certum etiam omnem actum inde discedere seu vitiosum esse qui aliquam harum Legum violet. Supponimus autem Leges has intra se consentire ita ut minorum Societatum jura cum juribus Superiorum per omnia consistent. Nempe in familiis nihil imperari jure posse quod adversetur Legibus Civitatis, cujus eæ partes sunt. In Civitatibus nihil juberi contrarium Legibus omnes Gentes obligantibus, (quales sunt de dividendis dominiis, seu proprietatibus non violandis, de fide servandâ, &c.) In his nihil adversari Dominio Dei in suas creaturas. Tota enim obligandi vis quæ inferioribus Legibus inest, ab illâ Superiorum derivatur; ideoque eâ penitus caret quicquid prioribus illis Legibus repugnat. Inferior enim Potestas superioris Legem nequit abrogare, quanquam libertatem à superioris lege relictam multis modis limitare possit; quoniam potestas ulterius determinandi in casibus à superiore non determinatis cum subordinatione optime consistit, immo & præcipua est ratio ob quam subordinati Rectores constituuntur.

§. IV. Explicatâ jam mensurâ mediocritatis quæ in Virtutibus Moralibus requiri solet, facile est ipsas sigillatim describere, quoniam earum essentia consistit in propensione voluntatis ad obsequium præstandum Legibus generali

generali Lege Justitiæ deductis. Consideremus itaque duas illas Leges quas è Lege dominia propter Bonum Commune constituyente derivari paulò antè indicavimus. Earum prior hunc in finem jubet ita aliis nostra communicare, ut interim nobis reservemus id quo nostram felicitatem prosequamur. Satis intelligitur hoc imperari, quoniam manifestò necessarium est ad Commune felicitatem, sine quâ ineptum est privatam nostram sperare, uti antehac latè deductum est. Hæc Lege continentur tum monitum de donationibus, in quibus retributio vel nulla expectatur, vel tota relinquitur voluntati & opportunitatibus illius qui beneficium accipit; tum etiam præceptum de illâ benevolentia, minore quidem sed utilissima, quæ in omnigenis conventionibus, pactis, & commerciis exercetur, in quibus aliquid aut pollicemur, aut præstamus aliis sub conditione ab illis implenda. Impertiamus autem aliis vel res nostras, vel operam, vel utrumque. Voluntas huic Legi obsequendi spectatur vel in operibus beneficiis, quæ ejus effecta sunt propria, adeoque signa naturalia; vel in ejus signis voluntariis. Ad caput prius pertinet Liberalitas; ad posterius Homileticæ Virtutes.

§. V. Liberalitas itaque est justitia in operibus conspicua, aliis nostra gratis impertiens. Placuit autem justitiam loco generis ponere, ne eogere pluribus verbis voluntatem Legi Naturæ obsequendi exprimere; atque ut eodem verbo ejus necessitatem, veramque mensuram à Legge sumendam indicarem. Justitiæ enim omnis pars ad Legem exigenda est, immò & omnis Lex cui agens subest considerata est, nempe Dei tam naturalis lex quam positiva, leges Gentium, & Civiles, & Municipales, atque minorum Societatum, antequàm actio pronunciari possit justa seu virtutis naturæ congrua. In his enim omnibus finis optimus ejusque partes singule spectantur; nempe Dei honos, Civitatum diversarum pax & commercia inter se, propria singularum politia, minorum Societatum

societatum ac familiarum opulentia & securitas: & vetatur omnis excessus ac defectus in donationibus liberis quo quicquam horum labefactetur; præcipitur autem ejusmodi rerum, operatumque erogatio libera, quæ singulis partibus hujusce finis suo ordine stabiliendis & ampliandis inserviat.

Quoniam autem impossibile est erogationem liberalem tueri nisi accedat honestum acquirendi, & quæsitæ conservandi studium, jubetur hoc etiam præceptis monitisque deductis à consideratione ejusdem finis ejusque partium singularum eodem ordine consideratarum; adeoque eadem liberalitas quæ primario rectè erogandi voluntatem denotat, secundario saltem connotat voluntatem ejusmodi præceptis obsequentum in acquirendo & conservando: illa dicitur *Providentia*, & opponitur tum *Rapacitati*, tum *improvida Negligentia*: hæc autem *Frugalitas* aut *Parsumonia*; quæ opponitur hinc *Sordida Enclionum parcissimi*, illinc *inebrietas*. Sic scilicet *Justitia* in acquirendo, & in conservando sunt definitiones *Providentiæ* hujusce & *Frugalitatis*, eademque *justitiæ* in erogando analogæ sunt eisque ministrant.

Pro varietate autem objectorum in quæ præcipitur erogatio, variis nominibus insignitur *Liberalitas*: Nam si illa se exerat in rebus quæ publicis usibus insigniter deserviunt, *Generositas* dicitur, cui opponitur hinc ambitioforum profusio, illinc sordidorum homunculorum abjectus animus. Erga miseros *Misericordia* appellatur, & speciatim erga pauperes *Elemosinarum donatio*. Erga peregrinos *Hospitalitas* dicitur, præsertim si demo excipiantur. In his autem omnibus beneficentiæ mensuræ desumitur ex eo quodd maxime ad varias summi finis partes, scilicet ad *Pietatem* quæ *Societas* quædam inter Deum & homines continetur, ad mutua auxilia, fidem & commercia inter varias *Civitates*, ad *Concordiam* reliquaque officia partium ejusdem *Civitatis*, & ad florentissimum statum minorum *Soculorum* ac *Familiarum*, qui salvis prioribus obtineri potest. Hæc autem visum est

est distinctiōis inculcare in determinandā huius primæ specialis virtutis mediocritate, ut non esset opus plura ad indicandam rationem quā sequentium virtutum vera mensura certissimè investigetur.

§. VI. Transeamus jam ad Homileticas Virtutes quæ in obsequio eidem huic Legi præstito consistunt. Universaliter autem eas sic definio. Virtus Homiletica est iustitia aliis benefaciens per signorum voluntariorum usum Communi Bono opportunum.

Finis expressam mentionem feci in definitione non propter necessitatem, quia respectus ad illum in iustitiæ generali notione includitur quippe illa tota eò collimat, sed propter perspicuitatem.

Signorum autem *arbitrariorum* nomine intelligo, præcipue quidem Sermōnem, verum etiam præterea respicio ad corporis Gestum, & Habitum, nec non ad omnes vultus motus qui animi indicium voluntarium significant. In his omnibus verum modum servant *Gravitas*, & *Comitas*. In sermonibus autem speciatim intra optimos limites nos coercent *Taciturnitas*, *Veracitas*, quæ in promissis *Fidelitas* dicatur, & *Urbanitas*: de quibus sigillatim pauca dicemus.

Gravitatem & *Comitatem* melius explicare nequeo quàm considerando quòd in actibus omnigenis iustitiæ erga alios requiruntur vera agentium *Prudentia*, & *Benevolentia* amplissima, uti antea ostendimus. *Conversatio* autem hominis in quā omnimoda conspiciuntur iustæ *Prudentiæ* signa, *Gravis* dicitur. Ea autem in qua eximie *Benevolentiae* signa omnia relucet, *Comis* est. Quapropter *Gravitatem* definirem virtutem homileticam quæ *Prudentiæ* signis idoneis conspicua est. *Comitatem* verò virtutem homileticam eximie benignitatis indiciis insignem. Facile autem hæc duo inter se conveniunt, uti *Prudentia* & *Benignitas* vera, quarum indicia proferunt. Hinc eorum opposita facile intelliguntur: nempe *Gravitate* repugnant, hinc affectata quædam *Severitas* morum

De virtutibus Moralibus sigillatim. 361

& rigor, cum quis aut pluribus huiusmodi signis utitur quam finis natura postulat, aut iis quæ vel honori divino, vel hominum felicitati (quæ partes illius sunt) commodè non inserviunt, aut ubi quisquam dum signa studiosè sectatur rem ipsam negligit: illinc autem eidem repugnat *Levitas*, quam è contrariæ virtutis vitisque descriptione faciliè intelliget lector. Pari ratione *Comitatus*, ac morum benignæ elegantiz opponuntur illinc *Assensatio*, seu adulatoriæ Gnathonis artes; illinc *Morositas*. Verùm quoniam Sermo Mentis interpretis est præcipuus, & humano generi proprius, ideòque Lex Naturæ de prudenti benevolentia erga alios opportunè significanda specialius & distinctius verbis nostris modum præscribit, eumque variæ virtutes diligentèr observant. Imprimis enim præcipitur ut aliquando à sermone abstineamus, quoties nempe aut Reverentia erga Deum, aut alios nobis superiores id postulat; aut ne arcana imperii Civilis, aut amicorum, aut familiz, aut quæ nos ipsos spectant, revelentur in ullius detrimentum, dum salvo communi Bono felicius celari possent; huiusmodi Legibus obsequitur *Taciturnitas*, quæ est virtus homilætica silentium agens communi Bono opportunum. Huic in excessu opponitur intempestiva sermonis *Paritas*, quæ communicationi scientiæ præcipuè societatis humanæ beneficiis mirum in modum officit. Deinde verò eadem lege præcipitur ut ad Bonum commune opportunè alios alloqueremur; non autem occurrit unius virtutis nomen quod observantiam huic Legi præstandam adæquatè uno verbo exprimat: *Prudens* fortasse illa dici possit *respondea*, seu loquendi Libertas iuxta debitaque, & consistit in animi promptitudine ad ea omnia verbis exprimenda quæ ratio dicat communitati rationalium ullatenus profutura. Verba autem de quibus hæc lex præcipit vel respiciunt præterita ac presentia, de quibus huic in finem jubet ita res enunciare ut illa se habet quatenus nobis compertum est, atque hoc præstat *Veracitas*; vel respiciunt futura à nobis facienda, de quibus

362 *De virtutibus Moralibus sigillatim.*

de quibus præcipit ut ea promittamus aliis quæ in communem cedant utilitatem; idque vel absque conditione, vel sub conditione, prout finis optimi natura postulerit. E promissis autem de quibus inter plures convenit, fit conventio, contractus aut pactum, atque hinc omne ferè commercium inter rationales. Non occurrit tamen speciale aliquod nomen virtutis quæ ad faciendas promissiones huiusmodi ac contractus bono publico utilissimos rationales determinet, at virtus illa quæ promissa ac pacta ejusmodi servet, *Fides* aut *Fidelitatis* nomine ubique celebratur. Ejusdem interim est animi & virtutis pacta talia inire velle, & inita observare: Nec licitum quidem est pacta observare, nisi talia sint quæ per leges naturæ salvo cõmuni Bono, seu licitè fieri possent. Tantùmque abest ut iustitia omnis (quæ propriè consistit in Legum observantiâ) resolvi possit in fidem pactis præstandam, ut è contrâ antea quam sciri possit an pactum aliquod implendum sit, certum esse debet illud pactum Legum Naturalium jussu aut saltem permissu initum esse. Denique summa Benevolentia in sermonibus nostris non exprimitur, nisi jucundum quiddam iis opportunè, pro cuiusque facultate, admisceatur; quod præstat *Urbanitas*. Huic autem virtuti ab omnibus maximi finis partibus limites iidem figuntur, qui ceteris. Cautum enim est universalitèr ut nihil; ne per jocum quidem, dicatur quod Dei honorem aut humani generis felicitatem minuat; atque hoc fiet si nec Religionis Leges, nec jura Gentium, nec Civilia, nec minorum Societatum, ac familiarum, aut singulorum hominum, turpi & protaci dicacitate omnibus contemnenda & deridenda propinentur. Illi autem qui dum jocos sectantur in has Leges impingunt, *Scurrilitatis* merito infimulantur. Illi autem qui sermonis *Festivitatem* innocuam aut in suâ conversatione prorsus negligunt, aut in aliam condemnant, in *Austacitate* incidunt. Sufficiat autem hæc dixisse de primâ Lege speciali, è iustitiæ Lege universali derivatâ, ac de ejus ramulis diversis, unâ cum virtutibus quæ iis sunt conformes.

§. VII. Secunda autem Lex specialis virtutum Moralium sic derivatur ex universalis iustitiæ lege. Datâ lege (iustitiæ universalis) singulorum jura constituyente ac conservante, unice propter Commune omnium Bonum à singulis promovendum, tenentur singuli secundo sibi-met-ipsis in Bonorum suorum usu ita consulere ut aliis etiam universis plurimum inserviant, aut illorum saltem Communi bono nihil detrahant. Hæc autem verba eandem habent sententiam cum iis quæ scripta sunt paulò antè, ubi duas Leges speciales è iustitiæ Lege generali deduximus. Huic Legi obsequium præstat liminatus ille erga nosmet-ipsos amor, qui intra illos limites se continent quos universalis iustitiæ Lex, Deo, hominibusque aliis omnibus sua jura tribuens, præscribit. Quoniam autem limitata hæc *φιλευρία* in hac lege naturali imperatur, idque in ordine ad finem nobilissimum, non potest non esse iusta & honesta. Immo verò quemadmodum ostendimus singulis quædam jura necessario danda fuisse, ut omnibus benè esset; pari ratione colligendum est, necesse esse ut singulis imperetur constans rerum suarum usus in suam ipsorum Fœlicitatem, totius communis fœlicitati subordinatam; quoniam totius Fœlicitas è singularum partium fœlicitate constat; adeoque illius curâ imperatâ, hujus quoque curam in illa imperari necesse est; nec singulorum fœlicitas ab aliis procurari potest, si ipsi seipsos negligant.

Quandoquidem autem singulorum partes essentielles sunt Animus & Corpus; utriusque cultus idoneus ad Communis Boni procurationem: isque per media huic fini aptè congruentia (qualia sunt tantum jura nostra in res & personas) imperari intelligitur. Non opus est autem quicquam de cultu animi specialiter hic inculcare, quoniam tota Moralis Philosophia, eique omnia quæ ipsi inserviunt, est ille cultus Mentis quo ipsa in hunc finem instituitur. Corporis autem nostri cura in ordine ad hunc finem imperatur in iis Moralis Philosophiæ præceptis,

364 *De virtutibus Moralibus sigillatim*

ceptis, seu legibus, quorum observatio *Temperantia* nomine insignitur. Leges enim Morales de cibo, potu, somno, exercitiis & venere hinc distinguuntur à præceptis Diæticis de iisdem rebus quæ traduntur à Medicis, quodd ad finem superiorem in Moralibus dirigantur hæc omnia, quæ Medici ad singulorum valetudinem (qui finis Medicinæ est immediatus) facere contenti sunt indicasse. Ego certè illum *Temperantiâ* i. e. virtute præditum non dixerim, qui præcepta Diætetica universâ diligentissimè observârit, si ad Leges communi Bono prospicientes, atque adeò ad earum finem nullatenus respexerit. Sufficiet tamen ad virtutem si in agentis animo generalis sit propensio ad ea facienda quæ Deo, & hominibus universim grata sunt, quæ ex habituali intentione hunc finem prosequendi oritur, adeoque ex assensu practicis ejusmodi propositionibus, legibusque optimo dato. Tota enim vis habituum practicorum oritur ex assensu intellectus practicis propositionibus olim dato, & in memoriâ adhuc permanente.

§. VIII. *Temperantiæ* itaque Definitio sit hujusmodi, Est Justitia erga nosmet-ipsos in corporis curâ bono Communi subordinatâ occupata. Si quis enim dum corpori suo indulget adeò mentis suæ obliviscitur ut ejus facultates obruat, vel minuat, ut rebus sacris aut humanis, civilibus aut domesticis minus aptus sit, intemperans erit, etsi id aliquando salvâ suâ valetudine ideoque salvis Medicorum Regulis Diæteticis fieri possit. E.g. Si quis jejunium Religiosum, quod salvâ sanitate vel observari possit, vel negligi, violârit, aut absque Valetudinis dispendio adeò lautè epuletur ut rem familiarem perdat, & tributis reip. causâ solvendis impar sit, omnino Intemperantiæ insimulandus erit. Quinetiam qui voluptates sectando suam labefactant valetudinem, non sibi solum, sed & amicis suis, suæque civitati quadantenus obsunt; quatenus nempe valetudinis defectu minus apti sunt omnibus demerendis. Hoc æstimare licet à certâ proportionem quam

quam habet valetudo ad vitam. Leges autem Civiles (quæ de rebus majoris tantum momenti sollicitæ sunt) judicare solent hominem qui sibi et ipsi vitam eripit, non sibi solum, sed & republicæ noxium esse; illam enim cive spoliatur, idque inter flagitia maxima merito numeratur. Huic autem crimini contra bonum publicum commissio eatenus accedit omnis voluntaria valetudinis nostræ diminutio, quatenus vera valetudinis æstimatione ad æstimationem vitæ appropinquit, in ordine præcipue ad munera publica, quorum functio aliqualis ab omnibus expectatur.

Res adhuc clarius evadet si speciatim consideremus, curam corporis nostri consistere in moderatione cupiditatum naturalium quæ spectant ad conservationem vel individui, vel speciei.

Ad Individui conservationem pertinet *Appetitus* (1) *Ciborum*, cui à fine prædicto, ejusque omnibus partibus modum præscribit *Abstinencia*: cui opponuntur & nimia sui *Maceratio*, & *Ingluvies*. (2) *Potuum*, quorum desiderio limites ponit *Sobrietas*, cui *Ebrietas* opponitur. (3) *Somni*, cuius appetitioni præsidet *Vigilantia*, quæ sibi oppositam exhibet *Somnolentiam*. (4) *Recreationum* seu *Exercitiorum*, cui virtus mensuram statuens nomen proprium non habet (quantum nemini,) nec vitia ei in defectu, aut excessu opposita. (5) *Ornamentorum* ad Decorum externum in utensilibus, vestibus, & ædificiis pertinentium. In his modum observat *Mundities* & *Elegantia* singulorum conditioni proportionata; cum autem superat animus delicatus, & ab eo deficit, *Sordities* ac *Squalor*.

§. IX. Ad speciei denique Conservationem pertinet *appetitus Veneris*, cui ab iisdem regulis terminos figit *Castitas*, quos pertrahit *Incontinentia*: illius autem varias species nimis sanè notas non opus est enumerare. Atque facile hinc perspicere licet quâ ratione multis modis injuri sumus aliis dum *Genio* nostro indulgemus; nempe,

tum quatenus qui seipsum lædit, vulnus infligit membro Familiz, Civitatis, Humani generis quod, dum sanum est, innumeris modis in aliorum cedit emolumentum; tum quatenus hinc sequitur neglectus aliquis pietatis, ac omnium severiorum studiorum, quibus prorsus inidoneus fit *Intemperans*, unde detrimentum patitur totum systema Rationalium, quod hinc emolumentum jure possit postulare. Mitto quod ex Intemperantiâ stimuletur animus ad aliena rapienda quo suis cupiditatibus satisfaciat; quod annonæ accendatur pretium in egenorum grave incommodum. *Quid non ebrietas designat, &c?* Publica autem incommoda quæ ex Incontinentiâ fluunt, & turpiora sunt quàm ut salvâ Verecundiâ enarrari possint, & magis manifesta quàm ut ea dicere opus sit. Sufficiat dixisse in perpetratione scelerum hujus generis socium necessariò requiri, unde vitium intra unius pectoris claustra contineri nequit, sed ad plures dimanat; hinc familiz & hæreditatum jura perturbantur; unde malum latens serpit, omnesque premit qui è læsa familiâ, aut hæreditate quicquam jure speraverant; atque aded Civitates integræ in angustias hinc rediguntur, totiusque generis humani conditio fit deterior.

Nec minùs manifestum est notas Civitatis leges tam in Cœlibatu, quàm in Conjugio id agere ut non solum castorum mentes ac corpora juventur, verùm etiam ut familiz subindè novæ fundentur, veteresque conserventur, ut amicitiz per affinitates è nuptiis ortæ latius spargantur; unde oritur arctior necessitudo, & societas inter partes ejusdem civitati, atque etiam inter membra diversorum regnorum, totiusque aded generis humani.

Hanc opinor, ob causam Ratio naturalis gentes plerasque omnes docuit, postquam auctum esset multarum familiarum numero genus humanum, & avitz cognationis per originem ab iisdem primis Parentibus tractam memoria penè esset extincta, conjugia prohibere inter personas quæ sanguine se mutuo proximè contingerent, ut amicitiz, & necessitudines arctiores contraherentur inter familias

familias à se invicem longius disjunctas, ubi nullam vim haberet cognatio ad eas sibi invicem conciliandas. E. g. Nuptiæ inter fratres & sorores dictatis rationis Communi hominum bono consentis per latiore sparsionem amicitie ex affinitate orituræ nunc prohibentur, quæ in Mundi primordiis licitæ fuerunt; quia necessariæ ad ejusdem generis humani propagationem, atque ad ortum earum familiarum quas nunc (prohibendo ejusmodi nuptias ad latius spargendas amicitias) conservare conatur ratio.

Sic ejusdem Finis summa bonitas justum facit & illam libertatem in initio concedere, & eandem mutato rerum humanarum statu denegare.

Denique quoniam appetitus prolem conservandi, qui *corps* dicitur, est tantum continuatio illius appetitus quo animalia feruntur ad procurandam primam prolis suæ existentiam: Manifestum est *corps* à respectu ad eundem summum finem, ejusque partes singulas, & excitandam esse & limitandam. Eatenus, scilicet, diligendos esse liberos, quatenus id conferat ad servandum Deo suum in terris honorem, ad gentium omnium, singularum civitatum, ac familiarum foelicitatem. Manifestum interim est foelicitatem totius generis humani quod presenti sæculo succedet, à prolis educandæ curâ dependere. Et quoniam proles nostra mistum quiddam est è nobis & aliis, patet ejus curam specimen exhibere virtutum tam ad nos, quàm ad alios relatarum.

§. X. Verùm ut rite quisque seipsum curet in ordine ad Commune Bonum, non spectandæ sunt tantum partes è quibus singuli constamus, Mens nempe & Corpus, de quibus hæcenus egimus; sed consideranda sunt insuper media etiam remota, quorum ope utraque pars nostri nonnihil juvari possit, quæ generali nomine apud Juris-consultos *Bona nostra* dicuntur, & jura in res & personas, è quorum copia consistunt *Divitiæ & Honores singulorum*,

Eadem

Eadem itaque Lex naturalis quæ voluntatem, omnesque adeo affectus nostros erga nosmet-ipsos limitat e respectu ad finem optimum, pari ratione à consideratione omnium partium illius finis affectus omnes limitabit circa acquisitionem, & conservationem divitiarum & honorum. Hæc enim ab omnibus non alia ratione quærentur quàm ut media ad possidentium felicitatem, cujus mensuram non aliam à singulis expectandam esse ostendimus, quàm quæ Comuni omnium felicitati subordinatur, aut cum eâ saltem consistit. De limitata curâ acquirendi, conservandisque divitias tanquam de medio ad Liberalitatem necessario obiter antè diximus; eademque sufficiant ad limitandas cupiditates nostras circa eas ut media ad nostram felicitatem.

Restat itaque ut paucis moneamus Lectorem hæc lege omnibus illud imperatum esse, ut sibi met honores quærant eâ tantum mensurâ, iisque mediis quæ non solum consistunt cum corporis, animisque sui sanitate, sed etiam cum familiæ suæ curâ (ne illam pessundemus honores aucupando,) & cum reipublicæ pace, ne seditionem quis moliat ut seipsum evehat; cum cæterarum gentium tranquillitate, ne jura gentium violentur ad ampliandos titulos nostros cum pietate denique in Deum, ne quis in majestatem Divinam, aut in res & officia sacra inolet, ut hinc nominis sui gloriam adaugeat. Voluntas his legibus conformis mediocritatem veram adepta est circa honores appetendos, & circa vitandam infamiam; ejusque Virtus *Modestia* dicitur, quæ definiatur Justitia erga nosmet-ipsos in honorum curâ, bono communi subordinatâ, consistens. Eadem autem vera *modestia* quatenus voluntatem deprimit ne sublimiora quærat quàm quæ cum hoc fine consistunt, *Humilitas* dicitur: quatenus autem animum elevat ad maximorum honorum appetitionem, qui in rectâ hujus finis prosecutione se offerunt, vera est *Magnanimitas*. Notum interim suppono ejusdem esse virtutis honorem quærere, ac conservare & infamiam evitare, ac depellere. Ex his autem,

famiam evitare, ac depellere. Ex his autem, oppositorum natura facile æstimatur: *Humilitati* enim directè repugnat *Superbia*, quæ in ambitione, arrogantia, & inani gloriatione sese exerit. *Magnanimitati* autem paritèr contrariatur *Puillanimitas*.

§. XI. Percurramus tandem singulas virtutes, & in iis singulis contineri vidimus respectum aliquem ad Bonum totius systematis Rationalium (quod Civitatem, vel regnum Dei latissimo sensu liceat appellare) sive illæ aliis prospiciant, sive nobis ipsis; utrobique tamen id in fine semper agitur ut omnibus optimè consulatur. Mens autem hominis secundum virtutem agentis Commune hoc bonum prosequitur ordine tam genetico, quam analytico. Priorem imitatur methodum privatus, dum incipiens à suis unius rebus ita curat ut constitutio, conservatio, aut exornatio familiæ suæ suadet, aut saltem patitur; familiæ interim suæ non aliter prospicit, quam major civitatem conservandi cura permittit: Civitatis autem suæ eam tantum habet rationem quam suadet, aut finit gentium aliarum quarumcunque felicità illibata, aut etiam promovenda: Genus humanum denique non aliter curat quam ut salvus sit majestatis divinæ honos, conserventurque jura Regni Dei, quibus res humana divinæque omnes continentur. Jura autem omnium jam antè constituta & distributa ut plurimum supponit. At, qui præsumt aliis, & potestatem habent hujusmodi distributionem jurium faciendi à respectu ad totum systema, initium faciunt, adeoque analyticam methodum potius sectantur. Civitati Dei satis consultum esse pronunciant si Deo velut summo Regi officia summi honoris præstentur, & gentibus universis velut ejus subditis suæ in res & personas limitatas jura tribuantur. In singulorum autem juribus propriis curanda sunt jura minorum societatum, præsertim familiarum, in his autem singularis cujusque bona. Hæc itaque methodo uti in primâ distributione potestatis in-

res & personas, seu in primâ constitutione jurium priorum, cùm primiparentes (juribus suis Deo reservatis) reliqua omnia inter filios suos dividebant, & facillimum erat, & planè necessarium. Quippe totius systematis rationalium felicitas finis est ille unicus, naturâ suâ optimus & maximus (quippe summa est omnium bonorum, adeoque naturaliter melior & major quâlibet sui parte, seu quovis alio bono,) quem qui rectè intelligunt non possunt non prosequi, ejusque prosequendi necessitas necessariam facit distributionem, & limitationem potestatis in res & personas, *b. e.* & legibus universis, & singulorum juribus inde natis dat originem. A totius autem curâ cum ad partium curam præcedimus, notum est hanc methodum locum habere. Stabilitis autem hisce legibus quibus societas cum Deo inter diversas gentes, necnon inter membra ejusdem civitatis ac familiæ continetur, dantur certe normæ pietatis, omnigenarumque virtutum, ut earum nomina actionibus jura religionis, gentium, civitatum, aut familiarum evertentibus impositum neminem possit deludat. Constat enim omnes partes Justitiæ universalis (quæ breviter recensuimus) omnesque actus singularum virtutum, legibus hisce unice propter Bonum Commune imperari, sedque quia perpetuâ experientiâ manifestum est tales actus humanos naturalem habere vim ac efficaciam aut honorem Deo exhibendi, aut promovendi gentium diversarum pacem & felicitatem, aut Civitatem aliquam, aut minorem societatem, aut singularem aliquem hominem bonis communiandi: ex his autem partibus hoc ordine consideratis Commune Bonum integratur.

§. XII. Quintiam hinc apertissime explicari potest, quenam sit illa recta ratio prudentis qui justam actionibus humanis mediocritatem merito præscribat. Totum enim consistit in hujusmodi propositionibus prædictis quæ maximum nobis proponunt finem, & media in tantâ potestate idonea indicant quibus illa consequantur. Illa autem sunt actus illi, humani quos imperant (1)

Cultus leges, (2) cæteræque gentium inter se commercia conservantes; (3) deinde verò civiles & domesticæ, ac singularis cujusque dictata experientiæ de naturali efficaciâ actionum humanarum conformia. Sic ultima tandem resolutio fit in vires naturales actionum ad homines juvandos, aut nocendos, sive sigillatim, sive conjunctim spectatos, ut in familiâ, populove uno, aut pluribus. Ex analogiâ autem ductâ ab iis actibus qui ad honorandos homines faciunt, judicamus de iis quæ ad Dei honorem spectant. Experientia autem non minus evidentè docet quales actus humani proficui sunt, aut nocivi plerisque omnibus, quàm ostendit qualia edulia plerisque nutriunt reficiuntque, qualia contrà morbos generant, mortemque accelerant.

§. XIII. Nec sanè difficilius experientiâ discimus harum propositionum veritatem (*Necesse esse ad Commune Bonum ut fiat distributio rerum, & operarum mutuarum; atque ut ea servetur, ita agendo tam erga alios quàm erga nosmet-ipsos, uti conservatio Gentium, Civitatum, familiarumque, quarum pars sumus, postulaverit*) à quibus omnes leges naturæ & virtutes prosunt; quàm discimus necesse esse ad corporis animati vitam ac valetudinem, ut nutrimentum omnibus ejus partibus impertiatur, atque ut distributio à naturâ facta conservetur ejusmodi functionibus singulorum membrorum circa se cæterasque partes, quibus partes primò principales, deinde verò etiâ minus principales, infimæque ab obstructionibus liberentur & reparentur, sicut quicquam absumptum sit, atque ad præscriptam à naturâ mensuram ac vim crescant.

Utrobique veritas in has, aliâsque similes propositiones resolvitur; quòd *Conservantia totum conservant omnes ejus partes, & quòd Conservatio partium minus principalium seu subordinatarum profuit à conservatione principalium; quæ quia è definitionibus ejusmodi causarum patent, à naturâ rerum experientiæ nostræ indicari merito dicantur*

tur. Definitiones enim è naturis rerum experientiâ cognitis discuntur.

§. XIV. Quinetiam, quemadmodum ab immutabili efficacîâ causarum ejusmodi corporearum ad productionem suorum effectuum in corpore animato omnis Physiologiæ & Diæteticiæ certitudo proficiscitur; partitèr ab immutabili influentiâ actuum humanorum in conservati-onem, aut in detrimentum singulorum Hominum, Familiarum, Civitatum, Gentiumque universalum provenit omnis certitudo propositionum practicarum, quæ Leges sunt Naturales, quæque Moralem constituunt Philosophiam, & virtutum omnium naturam determinant.

Porro varietas actionum quæ hominibus præcipitur in variis eorum conditionibus, Familiis, Civitatibus, cæterisque circumstantiis non magis repugnat necessariæ, & constanti curæ omnes quas sæpe diximus finis optimi partes conservandi & perficiendi, quàm diversitas Diætæ in diversis regionibus, ætatibus, & temperamentis hominum repugnat constanti omnium curæ ubique omnia sua membra nutriendi, & ubique satisfaciendi naturalibus necessitatibus famem sitimque arcendi, somnum capiendi, exercitiis, veneri & affectibus modum præscribendi, juxta naturæ ejusque exigentiam. Scilicet in his, ut in rebus ad bonum publicum necessariis, non possumus pro arbitrio quidlibet agendo finem assequi: Sed limites quosdam finis natura determinat, quamquam Intellectus noster ad arithmeticam mathematicam in his assignandis non perveniat. Satis commodè vitam nostram curamus sine Lessianâ alimentorum ponderatione: & Bono paritèr communi pro virili verè inservimus, etsi quod præcisè optimum est in singulis casibus non poterimus assequi; si modo id, quantum in nobis est, in datis Circumstantiis assequi conemur.

Addendum hic illud censeo, Commune Bonum rationalium omnium, eo ipso quòd bonorum omnium naturalium est Collectio adeoque bonum maximum, esse aptissimam

nam mensuram à naturâ determinatam, ut è comparatione aliorum bonorum cum hoc pronunciare verè possimus, an illa magna sint an parva; adeoque an summopere sint expetenda, an aliis postponenda. Eadem autem mensura quâ bonorum inter se ratio æstimatur, malorum pariter omnium æstimationem veram præbet, adeoque indicat quid magis, aut minus fugiendum aut dolendum sit. Hin itaque discemus quinam effectus aliis prævalebunt, quinam etiam cedent; siquidem certum est eum tantum omnium affectuum modum naturæ rationali ac naturæ universi congruum esse, qui exactè respondet veræ æstimationi bonorum & malorum è quibus excitantur.

§. XV. Quoniam autem maximi momenti res est regimen affectuum nostrorum, utpote à quo omnis virtus, omnisque Felicitas (quatenus illa est in nostrâ ullatenus potestate) proficiscitur, illudque (ut prius innuimus) totum dependet ab agnitione veræ mensuræ bonorum malorumque omnium, secundum quam judicanda sunt magna vel exigua; idèdque paulò latius explicandum duxi quod paulò ante affirmavi, nempe, Commune Bonum hanc esse mensuram, eamque à naturâ rerum determinantam esse. Hoc autem ex eo patet, quod antea ostendimus, viz. *Bonum omnium rationalium commune, esse finem ad cujus prosecutionem omnes naturaliter tenentur.* Finis autem & notior mediis, & è naturæ rationalis conditione necessaria est mensura ex quâ mediorum omnium bonitas major aut minor æstimatur: & posito hoc, velut fine primario, bonum cujusvis singularis habebit rationem medii ad bonum totius systematis rationalium, uti sanitas membri cujuslibet in animali est medium ad sanitatem totius animalis.

Nec insolitum sanè est, rerum quantitates explorare ope mensuræ quæ rerum mensurandarum quantitatem excedat; modò hoc unum provisum fuerit, ut mensura dividatur in partes quantumlibet exiguas quarum singulæ no-

tam habeant ad totum rationem. E. g. Regula bipedali aut tripedali utamur quæ dividitur in pedes, pedumve partes duodecimas, centesimas, aut millesimas ad explorandam lineæ longitudinem quæ decimâ pedis parte brevior sit: Pari planè modo quamquàm Bonum Commune sit longè maximum, quoniam tamen notæ sunt ejus partes tam majusculæ, quàm admodum exiguæ, earumque omnium ratio ad totum satis intelligitur; ideoque hæc mensurâ commodissimè determinare possumus, & quantum sit unumquodque bonum, & inter bona quodnam sit majus, minusve.

§. XVI. Partes autem in quas Bonum Commune, velut Regula consideratum, dividitur, sunt omnia omnium bona quæ in foelicissimo systematis rationalium statu continentur, eidemque subordinantur: qualia sunt quæ pertinent ad Cultum Dei, seu Religionem; ad gentium pacem & subsidia mutua; quæque ad singularum Civitatum, Familiarum, Personarumve conditionem beatissimam, quæ servato hoc ordine partium inter se ad totius conservationem, per industriam humanam obtineri potest. Quinetiam quemadmodum è divisione regulæ in pedes, pedis in partes decimas, vel duodecimas, aliisque quilibet, harumque in centesimas, & sic deinceps, nota sit ratio minimæ particulæ ad totum: ita è noto ordine, ac ratione variorum bonorum, omniumque ad bonum commune, facile investigatur ratio boni cujuscunque dati ad maximum illud quod ex omnibus aggregatur. Scilicet è notâ ratione veræ alicujus propositionis ad scientiam, scientiæ ad animi tranquillitatem, & affectuum regimen, hujus ad personæ foelicitatem, personæ ad familiam, familiæ ad Civitatem, Civitatis ad gentes universas, harum ad totum Systema rationalium; tandem intelligitur quantum unius veritatis notitia conferat ad bonum universi. Similisque est ratio in æstimandis bonis corporis, ut in sanitate, membri minimi vel in vi vasis cujuscunque; aut cibi ad corpus conservandum. Corporis

ris etiam rationem ad hominem integrum, ad familiam, ad civitatem, & tandem ad universum pari modo invenire licet. Denique accuratissimi mensurarum Magistri, Geometras intelligo, hac uti solent methodo quantitatum rationes determinandi, per collationem earum cum maxima ad quam ullatenus referantur. Hujus autem methodi ratio ad rem nostram facillime accommodatur. Nempe, quoniam minimæ quantitates & sensum fugiunt & intellectum, mediæ inter maximas & minimas sunt infinitæ, nec ulla est ratio cur earum una potius mensura fieret, quàm altera; immò & eadem respectu minorum quantitatum magna dicitur, quæ respectu minorum quantitatum magna dicitur, quæ respectu majorum parva habetur. Maxima autem una est, & præ cæteris intellectui nostro magis exposita; quare aptissima est quæ pro mensura sumeratur, in quâ requiritur ut sit determinata & magis nota. Sic enim Mathematici linearum circulo inscriptarum magnitudinem investigant per earum collationem cum diametro quæ omnium inscriptarum maxima est. Eodémque recidit determinatio sinuum per collationem cum radio in canone mirifico. Sinus enim sunt semisses inscriptarum subtendentium duplum arcuum suorum, & radius est semissis diametri. Notumque est eandem esse rationem semissis ad semissem, quæ totius ad totum. Sic etiam corpora Regularia mensurantur per comparisonem cum sphaerâ; corpore nempe maximo cui cætera omnia inscribuntur. Verùm in hujusmodi exemplis nolo multus esse.

In eum tantùm finem hæc de mensurâ bonorum diximus, ut bonum malumve reputemus magnum, non prout nos solos magis juverit aut læserit, sed prout communi Felicitati plus adjecerit, vel detraxerit: & in comparisonem bonorum illud existimemus esse majus, quod publicæ felicitatis pars est major; illud minus, quod publicis utilitatibus minus adjicit.

§. XVII. Visum est enim hinc universale remedium deduci posse in omnes inordinatos affectus, è sui amore nimio plerumque ortos, quibus mens humana aut aliis infert injuriam, aut sibi met-ipsi adimit tranquillitatem. Nihil unquam ille perversè cupiet, cui inter bona nihil magnum videtur, præterquàm quod ad communem salutem multam confert: nunquàm ille in publica commoda aded peccabit ut criminis ullius conscientia perturbetur; quod si quid detrimenti patiantur res humani generis ex aliorum flagitiis, aut è causis quæ vires humanas superent, hoc illi non eripiet mentis suæ tranquillitatem; partim quia hæc novit extra suam potestatem collocari, partim quia mutabilitatis cui omnia subjiciuntur probè conscius talia multa indies eventura præsentit & expectat; præsertim verò quia tot seculorum experientia certissimum est, innumeras rerum humanarum vicissitudines totius universi statum meliorem potius quàm deteriorem nobis reliquisse, unde spes justa nascitur vix fieri posse ut posteris res aliter succedat.

CAPUT IX.

Confectaria.

§. I. **D**Educis tandem & Naturæ præceptis circa mores generalissimis, & virtutibus Moralibus, inde singulatim explicatis, visum est paucis indicare quomodo hæc quæ tradidi præcepta generalia ad alia magis limitata, & vulgò magis usitata nos deducant: hinc enim probabitur etiam specialia illa à Deo per signa naturalia mentibus humanis simul imprimi, eisque iisdem premiis & poenis sanciri: hoc autem ostendemus considerando breviter Decalogum & leges Civiles.

Decalogus in duas solet dividi tabulas, quarum prior præcepta continet de moribus nostris erga Deum, posterior de iisdem erga homines tractat: utraque impletur Amore in Deum, hominesque. Manifestum autem est, præceptum quod à Naturâ hausimus de Benevolentia universali, seu de studio Boni Communis quatenus Deum respicit ut systematis intellectualis caput, & homines velut ei subditos, hæc duo in se complecti. Prima autem tabula speciatim continetur in eà parte Legis Justitiæ universalis quâ ostendimus doceri, Necesse esse ad bonum commune, atque adeo ad nostram singulorum felicitatem, inde solam hauriendam, ut Deo tribuatur quod suum sit, nempe omnia quæ necessaria sunt ut ipsius honos super omnes quantum possumus emineat. Scilicet ut agnoscatur omnium maxime interesse ut ipse Dominum habeat in omnes & omnia supereminens. Exercitium talis Domini percipimus eo ipso quod est causa omnium prima liberrima & præcise independent. Jus autem seu necessitatem talis in eo Domini,

minii, in ordine ad Bonum Commune, indè intelligitur; quòd hunc finem perfectissimè assequi possit & velit ille solus qui sapientià præditus est perfectissimà finis hujus omnes partes & media aptissima comprehendente, & voluntate finem optimum, mediâque maxime idonea propter intrinsecam cum sapientiâ harmoniam semper amplectente, & potentiâ denique quæ in iis quæ sapientissima voluntas elegit præstandis nunquam deficiat.

§. II. Cognitâ autem ex his naturalibus, atque ad æternis Dei perfectionibus hac necessitate Dominii Divini in ordine ad Commune, quod summum est, Bonum, cognoscitur Lex naturalis illud ei tribuens secundum ea quæ antehac explicuimus. Manifestum enim est rationem rectam Divinam (quæ Lex quædam est ei Naturalis) ab æterno illud sibi in hunc finem assumpturam esse; & rationem rectam humanam cum primùm existit, & hoc percipit, necessario consensuram esse; quippe quamdru recta est, à ratione Divinâ nequit dissentire. Datâ autem lege de agnoscendo hoc dominio Divino, dantur leges imperantes summum erga illum Amorem, Fiduciam, Spem, Gratiitudinem, Humilitatem, Timorem & Obedientiam, & si quid amplius est quod exprimitur in Invocatione Divini nominis, & actione Gratiarum, & auscultatione Verbi Divini, & in devovendo res, loca, tempora, & personas illius solius honori.

§. III. Hinc satis cavetur ne alium paris Cultus consortem admitramus, quod primo præcepto vetatur. Neve illum hominibus, aliisve animalibus similem, aut figurâ limitatum corporeâ reputemus; quod prohibetur in secundo. Ne perjurio iram ejus provocemus, quod tertium inculcat; atque ut idoneam temporis nostri partem ejus cultui destinemus, quod quartum præceptum insinuat, exemplo Sabbati. Pari ratione secunda Decalogi tabula deduci potest ex ea parte legis naturalis de justitiâ universali quâ diximus eam præcipi; Quia necessarium est

est ad commune bonum ut constituentur, & inviolata servantur inter homines singulos distincta dominia in res & personas, eorumque actus: *h. e.* ut fiat distributio ad optimum finem prudenter accommodata, atque ut ea servetur quam ita factam invenimus, quâ singulis saltem necessaria concedantur ut à suis singuli se conservent, & aliis usui sint; quorum utrumque ad publicam facit foelicitatem. Ideo autem necessaria in hunc finem est hæc rerum & actionum seu operarum humanarum partitio inter singulos, quoniam nemo vivere potest, nedum foelix esse sine usu & rerum multarum, & ope ac permisso voluntario multorum hominum; & quoniam salus totius generis humani, quod Bonum Commune apertius respicit, in salute hominum singularem consistit. At si pressius queramus quid necessario singulis concedendum est ut omnibus bene sit, comperiemus hæc, (1) Vitam ac membrorum suorum integritatem conservandi potestatem singulis necessario tribuendam esse, dum nihil in publica commoda, unius viri majora, peccent. Hanc autem salvam esse jubet præceptum sextum, atque adeo limitatam permittit, immo præcipit munisque, *proavliar.* (2) Pactorum bono publico subordinatorum vim, fidemque singulis necessario firmandam esse. Inter ejusmodi autem pacta illud de conjugio cum primis est humano generi salutare; utpote quo spes omnis successionis, & ingruentis senectutis auxilium continetur. Hanc thori fidem ratam itaque esse jubet singulis præceptum septimum, atque adeo ad affectum eximium erga prolem, cujusque hac ratione certius cognitam munit viam. (3) Partem quandam in rebus aliis, & operis hominum, singulis necessariam esse, cujus ope vitam suam ac familiam in prioribus concessam sustentare valeant, ac aliorum insuper commodis inservire. Ad bonum itaque Commune requiritur ut & talia singulis bona in primâ divisione faciendâ dentur, & postquam data sunt, inviolata conserventur. Hoc autem jubet præceptum octavum. Quinetiam ad publicum bonum facit ut singuli in omnibus
quæ

quæ ipsis hæcenus concessa sunt illæsi sint non solum ab aliorum factis, sed etiam à verbis & cupiditatibus. De his autem præcipitur in nono, & decimo mandatis. Ex obsequio præceptis hisce negativis simul omnibus præstito consurgit *Innocentia*.

§. IV. Interim manifestum est ad Commune Bonum conducere non modò ut ab aliis lædendis abstinamus, sed ut porro effectibus, verbis & factis alios, datà occasione, juvemus, in ijs quæ mandata hæc ignunt ad finem esse necessaria, quo latissima exhibetur humanitas. Atque his equidem modis bono publico confutitur, tollendo ejus impedimenta, & ponendo affectus benevolos qui per omnes systematis rationalis partes se spargant, & singulis necessaria impertiant. Verùm quemadmodum systema corporeum (juxta principia mechanica) conservatur quidem per motum in omnes ejus partes diffusum, sed requiritur ut ille motus in se recurrat, atque hæc ratione perennis sit: Pari ratione incepta semel universalis Benevolentia per reciprocas Gratitudeis vires reparatur indies, & illius auxiliis, sive etiam illius prospectu, ac spe novas acquirit vires, & in æternitatem adolescit. Per se satis manifestum est peculiarem Benevolentiam rectè ordinatam erga pridem benevolos (quæ definitio sit Gratitudeis) ad communis boni perennitatem multum conducere. Rectè autem ordinari intelligitur e dictis capite præcedente, quando ita Benefactori prodest ut jus nullius personæ, familiæ, civitatis, nedum Gentium invadat: cùmque ob causam visum est de illa agere postquam ex aliis præceptis ostendissim aliorum jura nullatenus esse violanda. Verùm hæc virtus in quinto Decalogi præcepto mandatur, ubi quidem expressius jubetur Gratitude erga parentes, qui benefactores sunt primi post Deum communem omnium parentem; sed hoc exemplo propter rationis paritatem docemur omnibus, qui qualitercunque nobis profuerunt, vices rependere. In his paucis leges omnes naturales singulis præscriptas contineri arbi-

tror, eisdemque legibus ad actus diversorum populorum inter se applicatis Jura Gentium omnia limitari.

§. V. Ab hac epitome Legum Naturæ universali-
orum commodus dabitur transitus in considerationem
illorum dictaminum rationis quæ omnes dirigunt ad con-
stituendas servandasque societates in quibus Imperium
cum potestate coercivâ intelligitur. Hæ enim ideo sunt
necessariæ ut Leges hæc melius observentur in honorem
Dei, generisque humani felicitatem; eorum verò specia-
tim, qui hujusmodi Societatum membra sunt. Ideoque
datâ lege naturali quæ hujusce finis prosecutionem im-
peret, datur Lex quæ mediis adeo necessariis, Societatis
scilicet cum imperio constitutionem, ac conservationem
prescribat. Necessitas autem hujus mediis ad hunc fi-
nem facile discitur è communi omnium experientia, in
iis quæ familiæ curam spectant, aut ædificationem domus,
aut cujuscunque effecti ad quod plurium hominum dispar
opera requiritur: in his percipimus frustra omnem in-
sumi operam nisi alii regant, alii verò pareant. Mani-
festum enim est procurationem boni maximi cujus capax
est tota rationalium communitas, effectum esse iis quæ
dixi magis complexum, & intricatum, idque necessario
pendere à concurrentibus auxiliis singulorum, per
operam mutuam valde disparem; ideoque impossibile
esse ut provisum illud, expetitumque effectum certo, & con-
stanter obtineatur, nisi rationalium alii aliis perpetua
serie subordinentur, omnesque adeo summo numini, utpote
primo, perfectissimoque rationali pareant, Leges quas
explicavimus Naturales omnibus gentibus communes ob-
servando.

Hæc ut opinor ratiocinatio in multiplici & obvia ex-
perientia fundata, ordinis constituendi necessitatem evincit
apud homines præjudicio non occæcatos. Verum quoni-
am demonstrationes importune nimis flagitare solent ad-
versari nostri, conabor dignum intentare versùs principia
quædam Mathematica quibus universaliter demonstratur
necessitas

necessitas notæ subordinationis inter causas quotlibet corporeas quæ cooperantur ad productionem effecti certò provisi, & destinati; quale est Commune Bonum apud omnes qui Legi Naturæ generalissimæ obtemperare velint. Non aliam enim necessitatem ordinis constituendi esse contendimus, quam quæ fuit e necessitate hujus finis. Colligimus scilicet e Geometriæ Cartesianæ *lib. 2* simplicissima effecta e motibus inter se implicatis orta (descriptions scil. & proprietates linearum curvarum) posse quidem accuratè cognosci, & certò produci, si plures illi motus e quibus oriuntur ita se mutuo consequantur, ut posteriores e prioribus regantur; non autem si talis absit subordinatio. Nec dubium est quin ut linearum, ita etiam superficierum omnimodarum inde generabilium certa determinatio, eandem requirat motuum determinationem. Ab eadem itaque proveniet omnimodarum figurarum, quibus corpora terminantur, certa generatio. Deinde verò Physiologia (genuina scil. illa quæ e Mathesi prognata est) effecta omnia naturalia e motibus implicatis, & e figuris corporum certà hujusmodi subordinatione limitatis, produci docet. Ideoque etiam illa effecta naturalia, quibus publica commoda per hominum industriam promoveri certò possunt, parili subordinatione motuum ab humanis corporibus proficiscentium esse producenda docebit. Manifestum certe est motus quosdam corporeos hominum requiri ut alii aliis prosint, præsertim in Domini in res & personas acquisitione, usu aut alienatione, in quibus summa Justitiæ continetur. Ideoque subordinationem inter ejusmodi illorum motus, æque adeo inter homines ipsos constitui necesse est, ut ad ejusdem effecti, Communis scilicet Boni, procurationem conspirent. Denique dum longiusculam hanc deductionem attentius considero, video illam plurimum contrahi posse hoc modo. Si ne minimum quidem effectum motuum implicatorum, v. g. Descriptio Curvæ Geometriæ, absque subordinatione motuum certò peragi possit, multo minus poterit tam complexum plurimarum causarum effectum,

effectum, quale est Commune Bonum, sine tali subordinatione certa ratione procurari.

Nolui tamen rejicere priorem deductionem, quoniam aliquibus fortasse gratum erit videre aliqualem esse nexum inter Physiologiam, & disciplinam Civilem.

Nihilominus quanquam necessitas ordines constituendi ut plures feliciter vires suas uniant in magno quovis effecto conficiendo, ex hujusmodi principiis demonstrari possit; ea tamen non hinc primum ab hominibus discitur, sed ex obvis quotidie experimentis, qualia antè suggestimus.

Deducta generaliter Regiminis necessitate ex ejus fine, facile hæc applicari poterunt regimini domestico seu familiaris, & deinde regimini Civili, ut partes optimi finis obtineantur: nempe Fœlicitas Familiarum primo, mox Civitatum, tandem verò Universi.

§. VI. Ego de his hoc tantum adjiciam, quòd Quemadmodum in Geometria primum subordinationis exemplum est inter duos motus, quorum alter ab altero regitur, ordo autem magis conspicuus ac notabilis est cum inter causas paulò plures exhibetur subordinatio; Ita cum de hominibus agitur, primum quidem exemplum ordinis esse inter virum ac foeminam, in qua naturaliter vir est superior, utpote qui plerumque majores habeat intellectus vires, & majus corporis robur, adeoque plus confert ad effectum ex eorum societate quaesitum, Commune scilicet utriusque bonum in rebus Sacris & humanis. Nihilominus magis conspicuum est Imperium paternum, postquam liberi è priore illa Societate nati fuerint. Ideoque hinc sumendum est exemplar, hinc etiam petenda est vera origo potestatis tam Civilis, quam Ecclesiasticæ. Utramque enim in patre primo fuisse necesse erat, propter finem quem dixi necessarium; atque adeo Familia prima erat Societas ordinata, prima scilicet Civitas, primæque simul Ecclesia. Ex auctis autem in numerum familiis, in numerum pariter creverunt Civitates

vitates & Ecclesiæ. Atque hæc sanè ut cum naturâ rerum, rectaque adæratione quæ inde derivatur, consentiunt, ita historiæ antiquissimæ, fidissimæque (Mosaicam intelligo, quæ etiam Divina est) per omnia consonant.

Notandum porro est, quod ab eodem fine propter quem constituitur Imperium, seu Potestas Civilis, naturaliter & necessario limitatur. Omne quippe medium fini suo exactè adaptandum est, ut nec ab eo deficiat, nec eum excedat. Ideoque manifestum est, quod in ordine ad honorem Dei, Gentiumque omnium felicitatem, non potest fundari Imperium quod jus habeat hæc evertendi. Verùm cum omnia ad hæc absolutè necessaria pauca sint, & admodum manifesta, & in Decalogo uti ostendimus satis apertè exhibeantur, amplissimi sanè sunt limites Potestatis Civilis.

Nihil illis vetitum est, nisi ne necessariam Dominiorum divisionem violent, quâ Deo sua, hominibusque aliis sua assignantur: neve cæteras leges naturales evertant, ad quas conservandas ipsa fundatur, & quarum viribus tota debetur regnantium securitas ac felicitas. Ideoque hinc nihil illis durius imperatur à Naturæ Conditor, quàm ne suæ felicitatis, suique Domini fundamenta subruant, neve ipsi se simul cum aliis perdant, necessaria ad Commune Bonum impugnando. Interim tamen, quoniam dictamen Rationis quo constitutio & conservatio regiminis præcipitur est Lex naturalis (ut constat à dictis,) sequitur illud à Deo originem suam trahere, atque ab eo solo assignari limites eos quos diximus, quod ad honorem Imperii plurimum facit.

§. VII. Illud autem peculiare est Summarum Potestatum privilegium, quod Deus nullam infra se constituit potestatem Coercivam, cujus sit illas punire si quid in Leges Naturæ circa suos subditos peccaverint. Hoc enim si fieret, eadem de causa, alia supra hanc constituida esset Potestas, quæ ipsam puniret si inique punivisset summam quam prius supposuimus potestatem; & pari ratione superiorem

periores ſummis in infinitum eſſent conſtituendi quò nihil abſurdius cogitari poſſit. Subſiſtendum eſt itaque in iis quibus ſummum demandatur imperium, iſque nullis pœnis à ſua Civitate ſunt obnoxii. Illi verò qui eos pœnis ſubſicere nituntur, ipſam eſſentiam Imperii Civilis hoc facto quantum in ipſis eſt tollunt; quia in ſubditorum ſtatum ſummos redigunt. Non minus enim repugnat naturæ regiminis ut in eo omnes ſint ſubditi; quàm ut in eo omnes ſint ſummi. Ordinis (qui regimini intrinſecus eſt) ratio neceſſariò poſtulat ut aliquod ſit primum, eoque nihil prius: adeoque; in re noſtra, neceſſe eſt ut ſit inter homines in eadem Civitate aliquod primum ſubjectum Potestatis coercitivæ, à quò illam ceteri omnes accipiant; at qui illam ab eo acceperunt, certum eſt nullam ab eo habere poteſtatem puniendi ipſum authorem ſue poteſtatis. Hæc autem non impediunt quo minus à Deo puniantur, ſi quid in Leges Naturæ deliquerint ſumma inter homines imperia. Nam in Civitate Dei, ſeu Univerſo ſubditi ſunt qui in Civitate humanâ ſunt ſummi. Ideoque non poteſt dici eos juſ habere ea faciendi, quæ impunè faciunt inter homines: quoniam Juſ ſignificat poteſtatem ab omni Lege cui ſubjicimur conſeſſam, adeoque actus jure facti à nullo Legislatore puniri poſſunt; cum tamen delicta etiam Imperatorum in Leges Naturæ admiſſa à Naturæ Conditorum merito puniantur. Verùm hæc ratione diſtinguendo inter Impunitatem ſecundùm Leges Civiles, & plenum juſ quod eſt Legibus Naturalibus & eſt fine Legum Civilium metiendum eſt, exiſtimo & Cæſari datum eſſe quod ſuum eſt, & Deo reliquiſque ejus ſubditis quod ſuum eſt eſſe reſervatum.

§. VIII. Quàm ampla autem ſummis Imperiis intra fines Legum Naturalium tribuatur Potestas facile aſſimabit qui perpendit eas, juxta prius dicta, ſe extendere univerſaliter ad res Divinas & Humanas, Exterorum & Concivium, Belli & Pacis; unde Magiſtratus ut ſe-

cundum eas Bonum Commune proſequatur, erit Cuſtos utriusque Tabulæ Decalogi, & cum exteris jus habebit Bellum Pacemque faciendi inter ſuos autem Leges ferendi, judicandi puniendi, & honores, munera publica, commodaque omnigena conferendi. Quoniam autem publica felicitas tam totius generis humani, quàm ſingularis cujuſlibet Civitatis, per inſtituta, mores, Legesque admodum varias perindè ferè (quantum humana aſſequi poteſt prudentia) procuretur, & ſalvâ Repu licâ nunc his, nunc illis honores commodaque diverſa diſtribuantur, ſæpe etiam peccatorum venia indulgeatur, aut regidius poena irrogetur, ubi in meritis nihil eſt diſcriminis; manifeſtum eſt innumera Regnantium arbitro per-
 mitti, & tutò poſſe, & ſolere, quamvis ſemper ad finis immutabilis curam & permulta media naturalitè neceſſaria obligentur. Atque hæc ſanè neminem latere poſſunt ſine notabili detrimento ſuæ reipublicæ, qui obſervavit mutationes quæ indies ſubditorum fortunis è principum beneplacito licitè fiunt, aut qui variorum per Europam regnorum, aut rerum publicarum inſtituta inter ſe contulerit, videritque in ſingulis prudentes non inefficiter vivere poſſe, omnesque has Civitates multiplicibus commerciis in pace, & auxiliis mutuis in bello ita ſe invicem librare, ut à ſingulis multum conferatur ad eam quâ nunc floret Europa felicitatem. Quanquam enim in ſtatu Europæ multa ſint quæ adhuc deliderentur bona, multa etiam quæ meritò conqueramur eſſe mala; eſt tamen ille valdè felix, ſi bona omnia quibus fruimur Societatis Civilis, & inter Gentes exteras, numeremus & rectè æſtimemus; conferendo illa cum miſeriis quæ ſequentur, ſi omnes juxta rationem Hobbianam ſibi ſolis conſulerent, & ſinguli indè jus in omnia ſibi vindicaret, ſequæ in bellum contra omnes conjicerent. Oportet autem ea omnia bona tanquam effecta principiorum concordie & propenſionum in Commune Bonum numerare, quæ abeſſent, ſi principia tantum diſcordie & illimitatæ *diviſionis* locum in hominibus obtinerent; qualia ſunt

sunt ea quæ pro rationis rectæ dictatis in statu naturali suggestit Hobbius. His tandem universalitèr ostensis, non opus erit ad nostrum institutum ad singulæ summorum Imperiorum jura minutim explicanda descendere; nec necesse erit varias Civitatum formas, causasque è quibus generentur aut corrumpantur exponere, (quod opus est Politicorum;) sed abundè sufficiet ad evincendam nostrorum principiorum utilitatem in disciplinâ Civili, si paucis probavero adeò Civitatum omnium constitutioni & firmitati repugnare doctrinam Hobbianam iis oppositam, ut per eam aut nunquam constitui possint, aut statim necessario dilaberentur.

§IX. Huc faciunt imprimis omnia illa quæ in omnes homines Hobbius dixit probra, dicta etiam sunt in summa Imperia cujuscunque generis, atque adeò in ipsos Reges, ideòque etiam in nostrum Regem. Ipsi enim Reges humanam naturam non exuerunt cum induebant purpuram. Immo Regum natura manet, qualis esset si nulla unquam Civitas aut Regnum pactis Hobbianis constitueretur. Tantum scilicet abest ut ab iis mutetur principis animus in melius, ut apertè doceat Hobbius illis cum non obligari, *de Civ. cap. 7. §. 12.* adeò ut nullam Civibus injuriam facere possint quantumcunque ipsos læserint, §. 14. Itaque quæ in homines universalitèr tanquam naturalitèr & necessario vera dixit & pro fundamentis doctrinæ suæ Civilis posuit, scilicet eos lupos, ursos & serpentes (qui ultra famem rapaces non sunt, & non nisi lacissati sæviunt) sævitiâ & rapacitate superare, *Libra de Homine cap. 10.* Naturamque eos dissociavisse, & ad mutuam cœdem aptos produxisse, *Leviath. cap. 13.* aliisque id genus multa. Hæc inquam omnia in Regiam impingunt Majestatem. Ecquis quem talem esse credit, amare possi? Ecquis ei vitam suam ac bona, & spes omnes poterit concedere? Nonne necessario singuli metuerent ne ipsos sigilatim absorberet? Eadem esset, aut major potius ratio cur ipsum fugerent, & pro hoste

haberent, quàm omnes alios; quia par illi inesset ledendi voluntas, omnibus Hobbius affinxit necessariam, & major potentia, quippe unitæ in eo essent omnium vires.

§. X. Eodem modo Dignitatem Monarcharum, omnemque prorsus Politiam subvertunt ea omnia quibus suadere conatur Rationem humanam prorsus ineptam esse quæ sit morum regula; utpote quæ inter Bonum & Malum non discernat, nisi quatenus illud nobis ipsis fieri cupimus, hoc autem fugimus *de Civ. cap. 14. §. 17. Bonum* (Inquit) *est Malum delectatione, aut molestiæ propriæ omnes æstimamus.* Scilicet nemo, ne Rex quidem, considerare potest aut vult quid aliis proſit aut obſit si doctrina Hobbiana esset vera. Nullaque relinqueretur ratio cur ad Commune Bonum constitueretur aut reservaretur, quoniam natura hominis (ne Regem quidem excepto, aut Concilio cui summa rerum conceditur) juxta illum, ut in capite *de Bono* ostendimus, Bonum aut malum non intelligit, nisi cum relatione ad personam quæ verbis illis utitur. Ideoque quicquid Rex imperat velut Bonum intelligendum est Bonum Regi seu personæ Civitatem representantis, *Leviath. c. 6.* non autem ipsius Civitatis nedum universi, ut alii existimant eos actus esse qui & Deo honorum offerunt, & aliquid conferunt ad generis humani felicitatem. Scilicet hæc ratione omne Regimen inidoneum esse facit ad finem propter quem expeteretur, ideoque nimis apertè insinuat illud prorsus rejiciendum esse. Nec sanari potest hoc vulnus summis imperiis inflicto ope omnium illarum blanditiarum quibus postea imperantes adulatur, Bonum nempe aut malum esse, justum aut injustum quicquid ipsi tale pronunciant, quodque justa omnia faciunt imperando, injusta vetando, *de Civ. c. 12. §. 1.* unde sequitur ipsos in judiciis & pronunciatis hujusmodi esse infallibiles, nec opus illis esse ut Legisconsultos interrogent, aut cum viris expertis consilium ineant, ut præsentiant quid in
feli.

ſœlicitatem ſuæ Civitatis, quid in ejus detrimentum ceſſurum ſit. Nec juvabit quod definiſſerit Peccatum id ſolum eſſe quod quis fecerit vel omiſerit, dixerit aut voluerit, contra rationem Civitatis, *de Civ. c. 14. §. 17.* ſeu illius qui perſonam Civitatis geſſerit, ut alibi ſeſe interpretatur: quodque huius rationem pro rectâ ſemper à Civibus habendam eſſe docuerit, *Cap. 2. Annot. in §. 2.* quoniam & ipſe docuit Civitatum imperata eſſe poſſe contra rectam rationem (*de Civ. c. 13. ſect. 18.*) in rebus religionis, & contra legis naturalis (in rebus humanis) quæ ſunt dictamina rectæ rationis, *cap. 6. ſect. 13. & cap. 7. ſect. 14.* & præterea regulam omnem ſuſtulit à naturâ rerum deſumendam ſecundùm quam ſua Civitates mandata efficere poſſint recta, cùm expreſſè docuerit *Lev. c. 6.* nullum eſſe Boni, Mali ac vilis communem Regulam ab ipſorum objectorum naturâ derivatam. Quin & alibi ſatis aperte docet, ſe non credere Civitatis rationem eſſe reverà rectam rationem, ſed ad finiendas Controverſias debere litigantes pro rectâ ratione Judicis huiusce Rationem voluntariè conſtituere, cujus pronunciatſis utraque pars obliganda eſt; alioquin controverſia aut non omnino aut armis dijudicanda eſt, propter defectum rectæ Rationis à Naturâ conſtitutæ, *Leviath. c. 5.* Ubi poſtea Rectam Rationem comparat chartæ dominantî cui in loſu cum chartis pictis partes præcipuæ, partim ex conſenſu ludentium, partim etiam caſu tribuntur.

§. XL In his hoc certè ſanum eſt, in controverſiis quas necesse ſiñiri, ad Commune Bonum facit quodd utraque pars litigans Rationi Civitatis earum deciſionem libentèr relinquat, & in eâ planè acquieſcat. Atque hoc communis rectiſſimæque ſuadet ratio; quoniam certum eſt, deciſionem hanc aut omnino Rectam fore, aut rectiorem, ſalvo Communi Bono, habere non poſſe. Atque hæc ratio & ſatis evidens eſt, & ideo Hobbiana præferenda, quia ſupponit alicubi eſſe inter homines rectam rationem practi-

practicam; dirigitque eos ita ut eam vel præcisè assequantur, vel quod ei proximum est; quod ad felicitatem humanam, & ad officium nostrum sufficit. Hobbii autem Ratio supponit nullam esse Rectam Rationem à naturâ constitutam; atque hoc nomine jubet nos stare Rationi Civitatis tanquàm Rectæ, quo nihil absurdius aut perniciosius dici potest. Contradicit enim præmissarum altera conclusioni indè deducendæ; adeò ut multò verius colligi possit, posito quòd nulla existeret Recta Ratio à naturâ constitutâ, idèd Rationi Civitatis non est standum. Eò autem periculosius est Hobbianum hoc ratiocinium, quoniam apud incautos facilè eveniat ut perspecta præmissæ falsitas conclusionem quam indè deducere velit haud inutilem suspectam reddat; aut conclusionis nota veritas efficiat, ut præmissa illa falsissima è quâ Hobbius eam deducit, videatur esse vera. Interim nihil imperantibus magis contumeliosum dici potest, quam ipsorum Leges non esse quidem dictata Rectæ Rationis, sed tantùm habendas esse pro talibus, quia per ipsorum fortunam & nostrum consensum illi supremum jam locum occuparunt: aliàs autem & planè contradictorias hisce omnibus Leges paritèr ducturas esse ad Communem felicitatem, parèmq; reverentiam sibi meritò vindicare posse, si ex alea belli, aut callidorum consiliorum successu contingat malè sani capitis hominem superiorem evadere, qui leges feret crudelitati, perfidiæ, ingratitude, & libidini omnium dominandi in omnes & omnia faventes. Nihil est quod homines perditissimos magis animare possit ad seditiones moliendas, ut ipsi, excussis è throno dominis qui nunc regnant, in eorum loca succedant; atque ut indè ipsorum malè sanæ opiniones, pravique affectus exinde profecti, rectæ rationis justorūque actuum honorem consequantur.

§. XII. 2. Hobbiana doctrina de jure omnium ad omnia (quam in primo capite explicavimus, & refutavimus) in statu naturali homines eà imbutos in Societatem Civilem coire

coire non patitur, eosque quidum in statu Civili sunt eam imbibebunt ad excutiendam omnem Legibus Civilibus obedientiam disponit, hoc est (ipso interprete) ad Crimen læsæ Majestatis. Pars prior hujus assertionis sic probatur. Totum illud jus omnium ad omnia ab ipso Hobbio demonstrativè deducitur è jure se conservandi & defendendi quod recta ratio unicuique tribuit (si credamus illius principiis *cap. 1. sect. 7, 8, 9, 10. lib. de Civ. traditis.*) Porro ipse etiam dixit jusquodvis hoc tantum modo transferri posse in alterum, cum signis idoneis quispiam declarat, velle se non amplius sibi licitum fore resistere alteri hoc juris accipere volenti, prout ei resistere jure antea poterat, *cap. 2. sect. 4.* neminem autem pactis hujusmodi obligare posse alteri non resistere mortem, vulnera, vel aliud damnum corporis inferenti, *c. 2. sect. 18.* & unumquemque ait retinere jus seipsam contra vim defendendi, illudque in Civitatem non transferre cum consentit unionem illam quæ fit Civitas, *cap. 5. sect. 7.* Ergo (inquam) retinet etiam jus ad omnia & ad bellum contra omnes ipsamque Civitatem gerendum si modo illud è jure se conservandi defendendique deduci potest, adeoque in statum Civilem non potest transire.

Facile esset hic ostendere quemlibet secundum principia Hobbii esse judicem, an Civitas ipsi mortem aliudve damnum sit illatura necne, adeoque an rebellio ad ipsius defensionem sit necessaria necne; illudque ostendere necessarium esse medium ad cujusque conservationem aut defensionem quod ipse, utpote judex, tale esse pronunciaverit; immò & rectam illam rationem, quæ antea omnia ad singulorum conservationem necessaria esse docuerat, non postea posse sibi met contradicere, & affirmare pauciora sufficere. Sed hæc quivis Lector Hobbianæ doctrinæ gnarus ipsi objiciat, nec video quid Hobbius regerere possit, Propero itaque ad secundam assertionis nostræ partem quam ægrius (opinor) feret Hobbius.

§. XIII. Probari possit hoc eodem argumento, quo modo probavimus jus omnia sibi bello vendicandi transferri non posse; inde etiam sequitur unumquemque juxta Hobbium, retinere sibi jus in quemlibet adeoque in suam Civitatem bellum gerendi, nisi ipsa singulis jus ad omnia concedat, quod tamen manifestum est, in nulla Civitate concedi posse. Verum potius audiamus Hobbium ipsum; is è jure se conservandi & defendendi prorsus illimitato apertè admodum Civibus concessit libertatem contra Civitatis summam potestatem se defendendi conjunctis viribus armatis. Capite 21. *Leviath.* his verbis questionem proponit, ei quo respondet, " Quid autem si multi simul, " contra Civitatis Summam Potestatem crimen aliquod " commiserint capitale, propter quod nisi se defendant " expectant mortem, quæret aliquis, utrùm libertatem " illi conjunctis viribus se mutuo defendendi habeant? " habent certè. Nam vitas suas defendunt tantùm, id quod " & Innocenti & Nocenti æquè licet. Injustis quidem " erat officii violatio prima, sed quod arma postea ad se " defendendos sumpserint, crimen novum non est. In Anglicanâ Leviathanis editione hæc eadem habentur, sed & aliquid audacius, nam loco ultimæ clausulæ, hæc duæ ponuntur. " Armorum sumptio primam officii violationem " subsequens, quamvis esset ut tuerentur id quod fecissent, non est novus actus injustus: & si sit tantùm ut " suas tueantur personas non est omnino actus injustus. Ego sanè laudendum censeo quod perversam adeo doctrinam in Latinâ editione aliquantùm correxerit, nihilominus etiam secundæ illæ cogitationes perniciosæ admodum videntur, & perduellionem spirare. Cogitemus enim crimen illud capitale, quod supponit multos commisisse hoc fuisse, Conjurarunt multi inter se Regem occidere, defertur hoc crimen ab ejus conscio ad Regis aures. Metunt hinc conjuratores quam meruere mortem. Licet illis (inquit Casuista noster) arma sumere ut se mutuo defendant, atque id facere crimen novum non est. Ego vero existimo conjuratores hujusmodi arma capeffentes contra

contra suum Regem, ut pœnam quam meruere propul-
sent, bellum gerere illicitum, verèque perduellionis reos
esse; adeoque hinc aliud eos crimen conjurationi adjicere;
quanquam sub eodem aliquo generali nomine utrumque
crimen pariter cadat, utrumque sit violatio fidei data, est
tamen novum crimen, hoc est aliud priori recens addi-
tum, omnisque actu quo bellum hoc prosequantur scelera
sua cumulant. Ad seditionem enim & bellum Civile du-
cit armorum sumptio contra Summam Potestatem flagi-
tiosos ad meritum supplicium trahere conantem. Nec si
hoc permissum sit, vetari possunt ipsum Regem manus
alicui eorum injicientem interficere; quod quàm per-
niciosum sit, aliorum judicio relinquo:

§. XIV. 3. Nonnulla etiam quæ de Legibus Naturæ
tradidit omni Imperio Civili ruinam minitantur; ea præ-
sertim quæ de pactorum, de juramentorum obligatione
tradidit. Periculosum est Civitatibus quod pacta (quorum
vi sola illas constitui & conservari docuit) non obligare
asserit, nisi cum fides habetur promittenti. Hoc autem in-
finuatur in ipsâ pacti definitione ab eo data, *de Civ. c. 2.*
§. 9. quam explicat, ejusque usum docet, *c. 8. §. 3. &*
9. ubi de servorum obligatione loquitur. " Obligatio
" (servorum scilicet) ex pacto oritur; pactum autem
" nisi fide habitum nullum est, ut patet *c. 2. §. 9.* ubi de-
" finitur Pactum esse promissum ejus cui creditur. Cum
" beneficio ergo vitæ condonatae conjuncta est fiducia
" quâ dominus eum in libertate corporali relinquit; ita
" ut nisi intervenissent obligatio & vincula pactitia non
" modo aufugere, sed etiam Dominum conservatorem
" vitæ ejus vitâ spoliare possit. His paria subiungit se-
" ctione ejusdem capituli 9. ubi explicans quibus modis
servi à servitute suâ liberantur, postremo in loco affir-
mat. " Servum qui in vincula conjicitur, vel quoquo
" modo libertate corporali privatur, alterâ illâ obligati-
" one pactitiâ liberari. " Non enim (inquit) existit pa-
" ctum nisi ubi paciscenti creditur, nec violari potest

D d d d

" fides

“ fides quæ non fit habita. Immo docet apertius §. 4. ejusdem capituli, servos si carceribus aut vinculis cohibeantur nihil facere contra Leges naturales si dominum suum interfecerint. Hæc autem omnia ab eo dicuntur ad explicanda jura Imperii, seu Civitatis naturalis quæ acquiritur potentia aut viribus naturalibus, quam tum demum constitui ait, cum bello capti, vel victi, vel viribus suis diffidentes victori vel fortiori promittunt se ei servituros esse, ut patet è §. 1. ejusdem capituli. Et ex historiis fidissimis notum est, pleraque omnia quæ nunc florent Imperia hæc ratione fuisse constituta. Perniciosum itaque est omnibus hujusmodi Imperiis, ut (per Hobbiana principia) statim postquam Princeps ullo indicio ostenderit se aliquibus suorum subditorum obedientiam promittentibus non credere, liberentur illi sua subjectione, & pactis non obstantibus, absque violatione Legum naturalium Regem suum illis interficere liceat. Si subditus incarceretur & carcerem perfringere possit, aut custodes corrumpere ut evadat, à pacta jurataque Regi fidelitate ab Hobbio absolvitur, rebellionem moveat sine crimine. Ideo autem periculosiora sunt hæc, quoniam signa quorum ope dijudicamus an Principes nobis fidem habeant necne, valde sunt incerta, eorumque salus multam postulat cautelam, unde homines suspicaces facile concludent fidem sibi non haberi, seque adeo à subjectione liberari. Quod si solam incarcerationem seu privationem libertatis corporalis pro signo sufficiente fidei non habitæ sumamus (quod tamen Hobbius non probavit,) ea tamen sæpe fit ut custodiantur examinandi qui fortè sunt innocentes & ob leviora crimina, nunquam ut signum sit voluntatis Principis de subdito à subjectione pactis debita liberando.

§. XV. Præterea civitatum omnium fundamenta subvertit quod in libro *de Cive* c. 2. §. 11. docuit, pacta in quibus pacificantes utrinque sibi invicem credunt, neutro quicquam statim præstante, si jussus ex utraque parte metus oriatur

riatur, ne pars altera non sit præstitura quod promissit esse invalida, seu non obligare. Certum enim est pacta quibus Civitates (juxta Hobbium) constituendæ forent, fieri in statu Naturæ, & utramque partem, nempe tam illam quæ regendi potestatem susceptura est adeoque Protectionem pollicetur, quàm illam quæ promittit Obedientiam, nondum posse ea præstare quæ pollicentur; nec dubium est quin metu aliquis in paciscentium animis subinde novus oriatur ne fides illorum fallatur, iique hunc suum metum justum esse censebunt, ideoque (Hobbio docente) justus est, quoniam ipsi sunt judices, & nemo est qui utramque partem cogere possit. Erga pacta hæc invalida sunt; adeoque Civitas quæ iis videbatur constitui, velut ædificium labili nixum fundamento, corrui. Verum sufficiat paucis hic illud indicasse, nam totam hanc rem de obligatione Legum Naturalium, illius præsertim quæ pacta respicit, latè tractavimus antea suo in loco.

§. XVI. Pergamus itaque ad ea quæ Hobbius tradidit de juramentis quæ maximum certè Societatis Civilis stabilimentum inutile faciunt, adeoque Societatem reipsâ tollunt. Quippe c. 2. §. 22. in margine hoc habet. *Jusjurandum nihil superaddit obligationi quæ est ex pacto.* At in textu magis æquivocè loquitur. *Pactum nudum non minus obligare quàm id in quod juravimus.* Libenter agnoscimus pactum, cum nondum ei accesserit juramentum, esse obligatorium. Addimus etiam exinde certum esse, Deum juxta preces licitè jurantis, puniendum fidei datæ violationem, quoniam est transgressio legis naturalis quam Deus sanxit in commune bonum; atque hoc notum esse è naturâ rerum, adeò ut non opus sit Revelatione, aut Personâ aliquâ vicem Dei gerente qui votum hujusmodi acceptum esse indicet, quod insinuare videtur Hobbius c. 2. §. 12, 13. Accedit tamen nova obligatio post juramentum, quia alteri tunc legi divinæ obsequium debetur, quâ vetamur sub pœnâ novâ gravissimâque nomen Dei invocare temerè, & ad falsi confirmationem. Nec contra hoc

valet exceptio Hobbiana, quâ asserit eum qui in juramento divinæ renunciat misericordiæ, nisi præstiterit promissum non obligare se ad pœnam, quia semper licitum est pœnam utcumque provocatam deprecari, atque divinâ, si concedatur, frui indulgentiâ; Obligantur enim tum ad cautionem ne mereantur pœnam, tum etiam ad eam ferendam patienter etiam illi quibus licet pœnam commeritam deprecari. His probè expensis cogitent, oro, Lectores quid reliquit Hobbius stabile in Societate Civili, qui nullam obligationem è juramenti supervenire contendit. Falluntur Reges, frustraneæque sunt eorum Leges quibus imperatur ut eorum subditi juramentum præstent fidelitatis. Frustra jurant qui illis in secretioribus inserviunt consiliis, aut qui iis proximè ministrant in rebus domesticis, aut armati quibus stipantur satellites. Nullatenus inde magis obligantur in judiciis publicis, aut Testes, aut Judices. Levi scilicet ratiocinio omnes ab obligatione hac absolvit Hobbius, eademque operâ Regimen Civile sustulit.

§. XVII. 4. Doctrina Hobbiana de Origine Potestatis Civilis principia quædam continet ejus stabilitati planè repugnantia. Ejus autem origo in civitate, quam vocat institutivam, hæc est. Transferunt multi propter mutuum merum jura sua omnia in unam personam Civilem (hominem scilicet singularem aut Concilium) per pactum hujusmodi cum singulis Concivibus futuris factum. Ego transfero meum jus in hanc personam eâ conditione si tuum jus transferas in eandem, *cap. 6. sect. 20.* & similiter *Leviath. c. 17.* Hoc postquam accepit persona in Imperium destinata, facta est Civitas. Reliqua duo genera Civitatum, Despoticum nempe quod est Imperium victoris in victos servatos qui servi dicuntur, & Paternum quod est in liberos susceptos & educatos, adeoque à morte quam Parens inferre potuit servatos, ex iisdem pactis constitui innuit; non quod em expressis, sed implicitis & intellectis; quoniam Ratio scilicet docet Victo-

res Parentesque non aliis conditionibus parcere vitis in sua jam potestate positis ; eademque ratio victosque liberosque jubet sub his conditionibus vitas suas accipere. Hæc facile inferri possunt è dictis *cap. 1. sect. 14. & c. 8. sect. 1. & c. & c. 9. sect. 2.*

Breviter itaque tota res resolvitur in translationem juris per pacta. At si quæramus quomodo secundum Hobbiū transferunt jura, docet *c. 2. sect. 4.* id ait tum deum fieri, cum quis declarat velle se non licitum sibi amplius fore alteri resistere, certum quid agenti, prout antea ei jure resistere poterat. Ideoque cives Hobbiani in pactis cum personarum summum imperium gestura id solum illi promittunt, se nolle ei resistere quidlibet agenti, aut imperanti (salva semper sui conservandi cura.) Atque ex hoc principio recte infert Hobbius, *cap. 6. sect. 13.* obligationem ad præstandam obedientiam simplicem non immediate nasci è pacto quo jus omne nostrum in Civitatem transtulimus. Illud scilicet pactum obligat tantum ad non resistendum, non ad obediendum imperanti. Et profectio curta admodum erit potestas Civilis, si ex pacto illo quod integra est causa eam constituendi nemo teneatur illi obedire, sed tantum non impedire, ne Rex, verbi gratia, faciat quæ potest suis manibus. At (inquit Hobbius) ex hoc pacto mediate nascitur obligatio ad obedientiam, nempe ex eo quod sine obedientia jus imperii frustra esset, & per consequens omnino constituta civitas non fuisset. Ego vero illud potius inde sequi assero, Hobbianum pactum de jure transferendo, quod nihil aliud in se continet quam promissum de non resistendo, veram & sufficientem Civitatis genesis non explicare; quippe hujusmodi jus Imperii frustra conferri potest, adeo ut (ipso fatente) eo collato Civitas non sit constituta, quia nemo teneretur ad obedientiam imperanti præstandam. Et secundum Hobbiana principia, translatio juris aliter fieri non potest; quoniam is, in quem jus quodvis transferendum est, supponitur illud antea habere; habet enim jus in omnes & omnia, quo tamen uti non potuit, quia alii jus habebant

bant illi reſiſtendi; unde hoc tantum pactis removen-
dum erat obſtaculum, ut jus in omnes regnandi, quod
unicuique competit naturæ ſuæ cœvum, (c. 15. ſect. 5.)
ſublatis impedimentis ſeſe exerat.

Verum tranſiliamus hanc difficultatem, & demus Hob-
bianos Cives cum pacto de tranſlatione ſui juris compli-
cuiſſe pactum de præſtatione tantæ obedientiæ quanta
ſufficeret ut jus imperii non eſſet planè fruſtrà. Nimi-
tamen anguſtis limitibus clauditur Imperium, quod eſt
tantum non fruſtraneum ſeu nullum. Præterea, cum ad
nullam certam menſuram obedientiæ ſummis Imperiis præ-
ſtandæ ſubditos obliget Hobbius, ſed ad tantam ſolum
ut jus Imperii non ſit fruſtra conceſſum, atque hoc ip-
ſum per conſequentiam è pactis de tranſlatione ſuorum
jurium ab ipsis deducendum ſit, neceſſariò illos reliquit
iudices huius quæſtionis, *Quanta obedientia neceſſariò præ-
ſtanda eſt ut jus imperii ab ipsis non ſit fruſtra tranſlatum?* Ipli
enim in finem ab ipsis intentum in tali pacto ineundo op-
timè intelligent; nec ſciri poteſt an actus aliquis ſit
fruſtraneus niſi ab eo qui finem illius actus plenè intel-
lexerit. Hoc autem quàm ſit conſtituto Imperio pericu-
loſum nemo non vider. Arbitrio enim ſuo ſubditi limi-
tes ponent obedientiæ ſuæ, cum ſolis legibus à Deo da-
tis, quæ arbitrio hominum mutari non poſſent, limitan-
di erant Imperantes, ut antea oſtendimus: iſdemque
Legibus naturalibus obligandi erant ſubditi ad præſtan-
dā obedientiam in omnibus manifeſtā Lege naturali
non vetitis. Obſervabit ex his prudens Lector, primari-
am directamque cauſam ſummæ poteſtatis in unāquāque
Civitate, ſecundum Hobbiū, eſſe jus illud Imaginari-
um ad omnia quod fingit ille Naturam omnibus dediſſe,
adeoque inter cæteros illi qui in Imperium Civile deſti-
natur: pacta autem cæterorum de tranſlatione juris ſui
in illum tantum remove impedimentum ſeu reſiſtenti-
am aliorum quæ cohibeatur exercitium juris illius natu-
ræ Imperantis cœvum: metumque non aliter eſſe cau-
ſam

sam constituendi Civitatem, quàm quatenus adegit ad remotionem illius impedimenti; & naturam quam hominibus affingit plusquam belluinam non aliter esse necessariam ad Hobbianz Civitatis constitutionem, quàm ut est causa hujusce metus; id est, ut causa remota propter quam necesse sit pactis tollere resistantiam illam cæterorum quâ unus in omnes imperandi jus cohibebatur. Apertè satis hoc docet ubi de origine juris Civem puniendi differit *Leviath. c. 28.* in initio, ubi hæc sunt verba. *Jus puniendi quod habet Civitas, id est is qui personam gerit Civitatis, fundatum non esse in concessione Civium. Sed ante Civitatis constitutionem unicuique quidlibet agendi quod ad conservationem sui videretur necessarium jus erat naturale. Atque hoc juris quod habet Civitas Civem puniendi fundamentum verum est. Et postea. Itaque illud jus illi (qui summam habet potestatem) non datum est sed relictum.* Manifestum autem est in hac potestate & vim Legis sancienti, & eandem executioni mandandi, & bellum gerendi, adeoque omnes Imperii nervos contineri. At quid hoc est aliud quàm dicere Imperii cujusvis jura omnibus illis argumentis everti posse quibus evertatur jus omnium in omnia, quod ipsum se perimit infinitis contradictionibus? quodque ostendimus in capite primo nullâ ratione niti? Hic illud tantum adjiciam, secundum hæc principia quemlibet hostem ac invasorem Dominii alieni par habere jus interficiendi Reges Legitimos, ei juri quod Hobbius dat Regibus quo rebelles suos subditos puniant; id quod subditos negligentiores faciet in Regibus suis defendendis ab hostium invasione, Nempe hostis jure invadit quia jus habet ad omnia. Atque Rex rebellem puniendi jus habet, quia jus habuit in statu Naturæ ad omnia, illudque ei adhuc relictum est. Immò quoniam (Hobbius fatente) subditus rebellionem hostis fit, hostis autem omnis jus habet illud primævum quemlibet pro suo arbitrio puniendi æque ac Rex, sequitur rebellem subditum ipsa rebellionem jus idem obtinere ad Regem suum pro libitu suo

suo puniendum, quod habet Rex ad subditum suum propter quævis flagitia mulctandum.

§. XVIII. 5. Omnia illa quæ jurium nomine summis Imperiis tribuit, ultra ea quæ reliqui de Civili Disciplinâ scriptores agnoscunt, Civitatum potentiam & stabilitatem necessariò minuunt, si in usum trahentur; eadẽque ipse iis alibi denegat, unde adulationis causâ primùm ea scripsisse meritò suspicemur. Duas, sed eas quidem præcipuas, afferam instantias. (1) Jus quod illis tribuit quicquid illis libet statuendi per Leges Civiles de nostro & alieno, justo & injusto, honesto & inhonesto, bono & malo. (2) Quod illos liberos pronunciat ab omni pactorum obligatione. De priorè hæc Hobbius, de Civ. c. 12. §. 1. *Quod Legislatores præceperit id pro bono, quod vetuerit id pro malo habendum: is autem Legislatores est qui in Civitate summum habet Imperium; & paulò post, Ante imperia justum & injustum non existere, ut quorum natura ad mandatum est relativa, Actioque omnis suâ naturâ est adiaphora.* Lib. de homine. c. 13. sect. 9. *Nisi in vitâ Civili virtutum & vitiorum communis mensura non invenitur, quæ alia esse non potest præter uniuscujusque Civitatis Leges. Nam Leges (inquit) naturales, constitutæ civitate, Legum Civilium sunt pars. Hinc peccatum desinit, quod quis fecerit, omiserit, dixerit vel voluerit contra rationem Civitatis, id est, contra Leges Civiles,* c. 14. sect. 17. *Innumera sunt quibus hæc inculcat loca, præcipuè c. 6. §. 9. ubi in fine addit: Leges Civiles esse ejus, qui in Civitate summâ præditus est potestate, de Civium futuris actionibus mandata. Scilicet quicquid ille facere jusserit, quamvis è subitaneo aliquo affectu justum illud provenierit, & scriptis Legibus ejusdem deliberatis contradictorium fecerit, Lex tamen est, & Honesti unicum indicium. Docet enim, quod Leges promulgatæ procedant ab eo qui summum habet Imperium, sciri accuratè & philosophicè non posse nisi ab iis qui ab ore ipsius Imperantis eas acceperint.* c. 14. §. 13. *Applicare autem*

autem singulis casibus Leges huiusmodi, mandata nempe arbitraria, hoc est, judicare secundum Leges, ut in fine ejusdem sectionis docet, siue illud fiat ab ipso summo Imperatore, siue ab alio cui commissa est potestas Leges has promulgandi aut interpretandi. Magnum autem illud Imperantium privilegium (si sic loqui liceat) quod hinc deducere conatur, hoc est, eos nempe peccare non posse, adeoque nec cum ratione culpandos unquam esse; quoniam scilicet non subjiuntur Legibus Civilibus, quia nemo obligatur sibi, ut docet c. 12. sect. 4. Ideoque alienum invadere non possunt, cum ex ipsorum voluntate quæ Lex est Civilis quicquid voluerint esse suum, suum est; nihil inhonestum perpetrare possunt, quoniam id solum est inhonestum quod ipsi inhonestum esse volunt, adeoque verant; sibi met. ipsis autem nihil verant, nemque sibi obligatur. Et subdole sanè dictum est ab Hobbio Imperantes Legibus Civilibus non teneri, quia sunt sanè multæ Leges Civiles quæ subditis tantum ferentur, eosque ideo tantum obligant. At Hobbius majus quoddam mysterium insinuare cupit, ipsos nempe nec Naturalibus Legibus, nec aliis per revelationem à Deo datis obligari. Quippe aperte docuit, Leges Naturales non esse propriè Leges, adeoque non propriè obligare, nisi quatenus pars sunt Legis Civilis, (ut antea ostendimus;) ac impossibile esse ut illis contrarietur Lex Civilis c. 14. sect. 10. & præterea huius syllogismi duas dedit præmissas, conclusionem à quolibet colligendam relinquens. Summum Imperium non tenetur Legibus Civilibus. Præcepta secunda tabula Decalogi sunt Leges Civiles, cap. 14. sect. 9. cap. 6. sect. 16. cap. 17. sect. 10. Ergo præceptis illis Decalogi (quæ reverà Naturales sunt Leges) non tenetur. Alibi etiam docuit Scripturas Sacras integras non alièr esse Leges nisi quatenus à summo Imperio in Legem Civilis (quam pro arbitrio licet mutare) partem assumuntur, ideo scripturæ præceptis non tenebitur,

Lev. c. 33. His scilicet rationibus curavit Hobbius pro summa sua erga Imperantes quoslibet generatione, ut prorsus inculpabiles sint quantumcunque flagitiosi ab aliis omnibus habeantur,) immò ut iustissimi sanctissimique sint, quoniam illorum actiones suæ voluntati erant conformes, adeoque semper conveniunt cum unica inā morum Regula. Ego verò nihil Principibus magis probrosum dici posse autumo, nihilque quod ipsos omnibus, tam subditis suis quam extraneis magis exosor, atque adeo nihil quod certius avertat omnium benevolentiam, quæ firmissimum est regnantium præsidium. Hæc enim pro illis apologia aperte admodum concedit ea omnia, quæ contra principes obijcere solent eorum hostes infensissimi. Eorum scilicet actiones nullis certis regulis cen Legibus depromptis e natura optimi finis aut mediorum naturaliter illi fini adaptorum, ullatenus regi: atque adeo prorsus enormes esse. Aperte in his profitetur se non aliter eos à criminibus objectis defendere posse, quam conando offendere eorum actiones non esse exigendas ad Normam Legum naturalium aut scripturarum eo sensu quo alii illis obtemperare debent, sed flectendas esse has regulas ad arbitrium Principum ut nihil aliud significant quam quod illi voluerint, & hæc tantum ratione illos probari posse immunes à flagitiis, quæ falso plurimque illis obijciunt seditiosi. At certè tale patrociniū rejicient omnes boni Principes, ut aperte falsum non minus quam ipsis contumeliosum. Immò inter malos nemo est adeo perditis ex omni parte moribus, quia aliquas inarum actionum certè aliquā regulā præter suam voluntatem probari sustineat, cupiatque; ideoque Hobbiano hæc defensionem merito aspernetur.

§. XIX. Præterea, dum hæc ratione culpam omnem à Principibus amoliri conatur Hobbius, nequissime iniurius est; quoniam eadem operā omnem ab illis fu-

gula

stulit sapientiæ ac justitiæ laudem. Hæ enim virtutes (cæteræque ideo omnes quæ ab his profluunt) in operationibus illis tantum conspici possunt quæ reguntur à certis regulis è natura materiæ circa quam versantur derivatis. Sapientia enim practica consistit in ea peritia quæ finis seu effectus operæ nostræ naturaliter dignus destinatur; & quæ media naturalem vim habentia sufficientem ad effectus destinati productionem, eliguntur & applicantur. Ipsaque justitia universalis nihil aliud significat quàm constantem voluntatem cum illâ sapientia consentientem quæ effectum destinat aliis omnibus majorem & meliorem, Commune scilicet Bonum, ut antea ostensum est. Nulla itaque virtutis ullius laus relinquitur Principibus, si juxta doctrinam Hobbianam absque omni respectu ad naturam finis ac mediorum & agant ipsi, & aliis agenda imperent. Nemo certe Principum sapiens aut justus est habitus, quia quicquid ipsi in animum venerit, aut quicquid voluerit, id absque respectu ad naturam Dei hominūque, rerūque ipsis inservire aptarum effecerit. Si quævis actio sapienter esset instituta, justaque & bona ideo solum quia à Principe volita, nullum relinqueretur discrimen inter Neronem, hostem humani generis à Senatu judicatum, & Titum quem delicias humani generis dixerunt. Nihil in his laudum generibus quo distinguerentur Tiberius & Caligula, ab Antoninis, Pio nempe & Philosopho. Omnes pariter suæ quæ imperantis erat voluntati actiones elicerunt consentaneas. Atque hoc nomine pariter erant Bonæ, Justæ, Honestæ. Verum humanum genus non potest adeo excrucari quin videat salutem Reipublicæ cujusvis (adeoque illam omnium Gentium) effectum esse naturale, quod non à quibusslibet actionibus Principis aut Civium produci potest, sed quod necessariò procurandum est quærendo applicandoque (in Ligebus, Judiciis, totaque Administratione reipublicæ) causas naturales idoneas ad conservandas vitas, fortunas, mentesque hominum in statu perfecto.

Illæ autem Causæ non aliæ sunt quam actiones tales, quales antea ostendimus in Naturæ Legibus imperari. Voluntaria nempe divisio rerum & operarum mutuarum, quæ singulis saltem necessaria ad vitam, valetudinem, mentisque institutionem tribuantur, eademque inviolata conserventur; virtutum omnigenarum exercitium, & Regiminis Civilis, sibi deesset, constitutio, aut conservatio illius quam constitutam invenimus. Ideoque nisi Principes Leges ita condiderint, itaque summam reipublicæ administrarint ut pateat eos ad finem hunc respicere, & media necessariis illis aliquatenus consentanea adhibere, Legum reverentia necessario minuetur. Quippe naturâ suâ homines, utpote rationales verique notitiâ aliquatenus præditi, illud solum necessario magis faciunt quod constat esse magnum; adeoque illam reipublicæ administrationem quam cernunt ad bonum publicum, quod omnium effectuum humanæ industriæ est longè maximum, maxime faciunt & velut divinam venerantur. At quoniam è contrâ infra dignitatem vulgarem hominum subsidunt qui in rebus etiam levioribus agunt absque respectu ad finem, aut media sumunt inidonea; & multo magis est infra dignitatem Principum in re gravissimâ, ubi interest totius Civitatis, cæco prorsus impetu agere sine Communis salutis cura per media naturaliter huic fini accommodata; ideoque non possunt homines tanti facere Principum Leges in quibus manifestò deprehendunt aliquid contrarium & repugnans mediis ad hunc finem necessariis, quæ in Legibus Naturæ antea explicatis continentur. Fatemur interim quod ubi actibus diversorum generum idem finis bonus obtineatur, (tales autem actus adiaphori dicuntur,) non est expectandum ut gravis aliqua indicaretur causa cur unum genus adiaphorum potius imperetur quam aliud. Sufficit quod eo qui imperatur modo finis querendus obtineatur. Tale enim Imperium est verè rationale; nec minus rationale est obsequium

quum tali imperio præstitum, siue in rebus Ecclesiasticis, siue in Civilibus. Præterea etiam fatemur non opus esse ut Legis omnis tota ratio particulatim omnibus exponatur; sufficiat si summo fini mediisque necessariis eo ducentibus non repugnet, aut eo aliquatenus conducat; ideoque solent Principes in Præfationibus Legum rationes ex utilitate publica, notisque æquitatis regulis breviter proponere, ut manifestum est è multis constitutionibus Justiniani & Leonis in corpore juris Civilis conspiciendis, tum etiam in plerisque regni nostri statutis. At è contrario, apertè docere, è Civitatis seu Legis tantum Imperio fieri ut actus ullus bonus sit, contrariùsque malus, adeoque utilissimos actus, si non imperentur, ad bonum publicum nihil facere, bonumque effectum ex iis naturaliter secuturum esse præsciri non posse à Legislatoribus, (quæ sequuntur ex Hobbiana opinione,) hoc est brutum seu irrationale facere Principum Imperium, & brutam Civium observantiam; quorum utrumque, & utrisque contumeliosum est, & Civitatis ruinam minatur. Quippe si quidlibet bonum fiat hoc ipso quòd à Principe imperetur, nullo opus concilio in quo deliberarent quibus tandem mediis Civitatis salutati optimè consuleretur. Quodlibet medium hoc ipso quòd imperatur optimum fieret. Eadem enim vis quæ dare potest actionibus naturam boni, dare poterit etiam gradus quoslibet bonitatis, adeoque quaslibet actiones optimas facere seu reipublicæ præ cæteris omnibus maximè salutare. Princeps autem qui hanc suo Imperio vim inesse crediderit, frustra cum expertis consultabit. Imperium ejus, utcumque temerarium, optimum semper existimabit: Experiatur autem talia sibi suisque perniciosissima.

S. XX. Ideò autem Principibus perniciosior est hæc doctrina, quoniam eadem operà quæ illos in temeritatem impellit, omnem simul spem tollit corrigendi quicquam

quam in eorum Legibus, ſi fortè quicquam in iis per humanam imbecillitatem minùs rectè ſtatutum fuerit. Suſtulit enim Hobbius omnem meſuram Boni præter ſolam voluntatem Imperantium, utque adeò nihil reliquit quo illa emendetur ſi forte peccaverit. Nihilominus videmus omnes ubique civitates Regesque ingenuè & libenter agnoſcere in Legibus ſubſequentibus ſe obſervàſſe multa non ſatis proviſa in Legibus priùs latis, multaque ſe per experientiam didiciſſe Reipublicæ eſſe minimè ſalutaria, quæ antea exiſtimârunt fore ſaluberrima; adeoque apertè profitentur ſe ex effectis naturalibus actuum humanorum comperire quales tandem ſint publicè utiles ſeu boni, neque poſſe bonos facere quoscumque actus libeat imperare. Huc pertinet omnis correctio Legum Civilium & Judiciorum ſecundùm eas latorum, per æquitatem & notas regulas Legis Naturalis. Cui nullus relinquitur locus ſi ſola Lex Civilis (ſeu Principis voluntas iis ſignis promulgata) eſſet morum norma. Certum eſt autem nullam Civitatem diu conſiſtere poſſe in qua tali æquitati non ſit locus: Atque adeò in omnibus quas novius Civitatibus multa (præter Legum ſententiam) ex æquo & bono dijudicanda relinquuntur. Quapropter privilegium hoc quod Hobbius Principibus concedit ab ipsis ubique rejicitur. Denique ipſe etiam Hobbius ſibiſmet hac in re contradicit, admitque Civitatibus quod ipsis priùs indulſerat. Sic c. 6. §. 13. poſtquam attuliſſet exemplum aliquod mandatorum iniquorum in quibus obedientiam præſtare Civitati negat Civem teneri, ut ſi jubeatur ſeipſum interficere, vel Imperantem, vel Parentem, addit hæc verba. *Multi alii ſunt caſus in quibus cum mandata aliis quidem facta inhoneſta ſunt, aliis autem non ſunt, obedientia ab his præſtari, ab illis negari jure poteſt: atque id ſalvo jure quod imperanti conſeſſum eſt abſolutum. Nam illi in nullo caſu jus adimittitur eos interficiendi, qui obedientiam negabunt.*

gabunt. Ceterum qui sic interficiunt, etsi jure concessa ab eo qui habet, tamen eo jure aliter atque recta ratio postulat utentes peccant contra Leges Naturales, id est contra Deum. In his verbis observo (1) Hobbium fateri quædam esse quibusdam inhonestum quæ illis imperantur voluntate summæ potestatis seu Lege Civili; unde sequitur Legem Civilem non esse unicam mensuram Inhonesti, quod tamen alibi docuit. (2) Eum fateri Imperantes dum puniunt cives Legibus suis obedientiam negantes peccare posse contra rectam Rationem, Leges naturales, & Deum; quanquam alibi docuerat eorum mandata esse non posse contra Legum Naturæ, propter pacta subditorum de obedientia absoluta c. 14. sect. 10. (3) Contradictionem implicat quod affirmat Imperantes posse jure suo uti aliter atque recta ratio postulat. Nemo enim potest habere jus agendi contra rectam rationem, quoniam jus Hobbio ipso desinente est libertas quam quisque habet facultatibus naturalibus secundum rectam rationem utendi c. 1. sect. 7. Quin & alibi, nempe c. 7. sect. 14. docet summa Imperia multis modis peccare contra cæteras Leges Naturales, ut Crudelitate, Iniquitate, Contumeliâ, aliisque vitiis quæ sub stricta injuriæ significatione non veniunt; id est, non sunt pactorum violationes.

De postremo hoc crimine videbimus posthæc. Hic notandum tantum est eum agnoscere multis vitiis inquinari posse voluntates eorum qui jus habent Leges Civiles ferendi; unde sequitur ipsum certum quendam agendi modum ipsis Imperantibus præscribere, adeoque non omnia relinquere illorum voluntati: unde colligere licet subditos certè non minus talibus Naturæ Legibus obligari, adeoque non omnes eorum actus Imperantium arbitrio relinquere, nisi velint in Deum peccare ut homini obtemperent. Atque hæc sanè falsus est Hobbius, agens de officiis quæ hominibus debentur.

bentur. His paria agnoscit in iis quæ ratio naturalis præcipit, circa cultum & observantiam Deo debitam. *c. 15. sect. 18.* postquam docuisset obedientiam præstandam esse Civitati Deum sub imagine colere iubenti (hoc est aperte Imperanti idololatriam) aliq; id genus absurdissima, fatetur huiusmodi imperata esse posse contra rectam rationem, ideoque peccata esse in iis qui imperant: & *c. 14. sect. 10.* agnoscit Civitates respectu Dei non esse sui juris, nec dici Leges ferre, adeoque leges ferre non posse in contumeliam Dei. Unde infero rationem Civitatis non semper esse rectam, adeoque nec semper esse mensuram Boni, Honesti & Iusti; sed tum demum cum conformis est naturæ rerum aut actionum de quibus pronunciat; atque ideo Hobbium sibi repugnare dum alibi, nempe *c. 14. sect. 17.* peccatum definit nihil aliud esse præterquam quod sit contra Rationem Civitatis.

§ XXI. Restat secundum exemplum enormis potestatis quam Civitatibus tribuit Hobbium, quod minus latè patet quam prius, & sub eo potuisset comprehendere: verum quia seorsum illud tradidit Hobbium, & quia peculiaribus premitur absurditatibus, vilius est illud seorsum considerare, nempe Eos qui in summo sunt imperio, nullis cuiquam passis obligari. Nostrum erit ostendere, hoc ipsis Iuris nomine datum, Imperum potestatem reverà minuire aut pessundare; ipsique ne hic quidem sibi satis constare. Hoc ab ipso generaliter pronunciat *c. 7. sect. 34.* & deducitur e dictis *sect. 7. p. 12.* ejusdem capituli, in quibus de recta tantum cum Civibus suis loquitur, quibus Imperantes negat obligari, ideoque nullam Civibus suis injuriam facere posse.

Inauditum sanè hoc est dogma, & purè Hobbianum. Epicurus enim, è quo cætera pleraque hausit, quanquam reliquas justitiæ partes plurimùm labefactaverit, illique non aliam tribuat vim quàm quæ à pactorum fide derivetur, hanc tamen in omni statu inconcussam esse voluit. Audiamus itaque rationem Hobbii quâ tam insolens Paradoxum fulcitur. Ea vero tota petenda est à *cap. 7. Sect. 7.* ubi Populum nemini Civium obligari docuit. Cætera enim summarum Potestatum genera, nempe Curia Optimatum, & Monarchia, à populo juxta doctrinam Hobbianam omnia sua jura recipiunt, adeoque eâdem ratione à pactorum obligatione liberantur quâ liberatur Populus. Eam autem Hobbii verbis dicto loco positis accipite. “ Postquam
 “ Civitas constituitur, si Civis cum Populo paciscitur
 “ frustra est, quia Populus voluntate suâ voluntatem
 “ Civis illius (cui supponitur obligari) complectitur,
 “ ideoque liberare se potest arbitrio suo, & per consequens
 “ jam actu est liber. Nempe vis hujus ratiocinii in hoc sita est, quoniam Civis potestatem habet quemlibet liberandi ab obligatione pactorum cum se initorum, renunciando nempe suo juri, omnemque suam potestatem transfudit in populum; ergo populus potest se liberare à suis pactis; & quod potest facere, vult. Respondemus autem (1) Nullâ ratione probari posse quod in Civitatis constitutione futuri Cives consenserint hoc etiam Populo dare, ut possit se omni pactorum cum ipsis faciendorum obligatione liberare. Non est enim hoc necessarium ad Civilis Imperii constitutionem, immò est prorsus contrarium fini propter quem constituitur, communi nempe omnium salutis. Necesse est (fatemur) ut renuncient omni juri cogendi eos qui summum Imperium obtinent. Verùm alia manet obligatio quâ tenetur Populus pacta cum Civibus inita servare. Obligatio nempe Legis naturalis, ex auctoritate & sanctione divinâ fluens. Hujus beneficium & tunc possint Cives sibi reservare, & præsumendum est quod id volunt, quia ad finem communem est necessarium. Immo sanè credo nec licitum esse Civibus hanc

date Imperantibus licentiam fidem suam violandi, nec licitum Imperantibus eam oblatam accipere, propter vim Legis naturalis indispensabilem, quâ propter commune bonum utraque pars Dei auctoritate tenetur, quantum in ipsis est, facere ut fides pactorum sit inviolabilis. (2) Respondeo falsam esse illam consequentiam à quâ immediate deducitur Hobbii conclusio. Potest Populus se liberare arbitrio suo, Ergo actu est liber. Ejus autem falsitas inde constat, quoniam pari planè consequentiâ contradictoria conclusioni Hobbianæ propositio inferri potest, Nempe sic. Potest populus se non liberare (à pactorum obligatione) arbitrio suo, Ergo actu non est liber. Utrobique à posse ad velle in agentibus liberis non valet consequentia. Tota ratio propter quam, secundum Principia Hobbiana, magis valet prior quàm posterior consequentia, hæc est, quodd præsumat ille humanum genus, ipsosque aded Imperantes, id semper necessario velle quod aliis est malum, si vel tantillo major potentia volentibus inde accedat. Verùm observet obsecro Lector, quantopere Civibus suis exosos, indeq; reipsâ impotentes, hoc faciat Imperantes. Quidni pariter inferamus Populum velle negligere securitatem Civibus necessariam? quia potest hoc facere; indeque omnis statim Civitas dissolveretur, quia nemo (juxta Hobbium c. 6. §. 3, 4.) intelligitur Civitati se submisisse seu transisse à statu belli adversus omnes, si ipsius securitati non sit satis consultum, pœnis nempe tantis ut apertè majus sit malum Civem læsisse quàm non læsisse. Potest autem Civitas licitè aliquando de pœnis fontibus infligendis dispensare. Nihilominus perniciosum est inde colligere eam liberam esse ab obligatione ad pœnas malis infligendas.

Manifestum opinor ex his factum est, Hobbium non satis probasse insolens hoc Dogma quod Imperantes obligatione pactorum cum suis Civibus initorum liberos pronunciat. Eadèmq; operâ nonnulla suggessimus è quibus patet illud Civitatibus perniciosum esse. His tamen

ramen hoc adjiciendum esse conseo. Summa Imperia nec constitui posse nec conservari ab hominibus ratione sua utentibus, nisi propter finem iis communem: id est, nisi constet eorum regimen futurum esse medium ad publicam salutem, eorum præsertim à quibus constituitur & conservatur. Hoc autem quoniam est futurum, dependens ab Imperantium voluntate, non aliter constare potest quam è promissis pactisque (quibus addantur juramenta) imperium gerentium, & ex eorum cura ut hæc impleantur fidelissimè. Sublatà itaque ab Hobbio talium pactorum obligatione, tollitur omnis ratio cur subditi sperarent Imperantes hæc pacta præstituros esse; omnis pariter evanescit ratio cur Imperantes de fide sua servanda sint solliciti; adeoque omnis tollitur ratio cur aut confirmerentur aut conservarentur Imperia, ipsaque ideo collabuntur necessariò. Porro, ut nulla prorsus securitas subditis relinqueretur è verbis imperantium, adjiecit Hobbius Juramentum obligationi Pactorum nihil addere c. 2. §. 22. Ideoque ubi obligatio pactorum nulla est (ut in casu quo Principes paciscuntur juxta doctrinam Hobbianam) Juramentorum similiter iis additorum in Coronatione & Foederibus nonnullis, nulla erit obligatio. Hoc autem non solam miseram facit Subditorum conditionem, sed & Principum, quibus, si vera foret hæc assertio, nulla unquam fides à subditis suis deberetur, nullaque iis relinquitur via qua certos faciant homines qui de iis bene merebuntur, eos præmiis quæ promiserunt esse fruituros. His autem sublati vires Principum evanescent, nervique omnes Regiminis Civilis succiduntur, quibus suos cedere possint ad quicquam fideliter aut fortiter agendum in Bello aut Pace.

§. XXIII. Videamus nunc quid sentiat Hobbins de Civitatum pactis cum aliis Civitatibus. Id autem facile intelligamus ex iis quæ antea dicta sunt de statu Naturæ, in quo Leges naturales contendit non obligare ad actus externos. At fidem servare seu pacta præstare est Legis naturalis mandatum, actusque externus hic requiritur. Sic cap. 5. sect. 2. affirmat inter arma (seu in statu belli omnium contra omnes)

nes) filere Leges naturales, si ad actiones externas referantur. Modumq; illum, qui observari solet in bello nationis contra nationem, non esse ita accipiendum tanquam ad id alstringerentur Leges naturali. Verum apertius alibi quæstioni nostræ respondent, nempe c. 13. §. 7. *Status, inquit, Civitatum inter se naturalis, id est hostilis, est; neque si pugnare cessent, idcirco pax dicenda est, sed respiratio, in quâ hostis alter alterius motum vultumque observans securitatem suam non ex pactis, sed ex viribus & consiliis adversarii æstimat. Atque id jure naturali, ut cap. 2. artic. 11. ostensum est, ex eo quod pacta in statu natura quoties justus metus intercedit sunt invalida; ostensum est & in Leviath. c. 13. Reges, inquit, & personæ summam habentes potestatem omni tempore hostes inter se sunt, &c. Quanam autem sit justa causa metuendi ne altera pars non præstitura sit quod promissit, ea quæ metum erit judex, c. 2. sect. 11. idedque quælibet nova suspitionis causa sufficiet, ut pactum mutue fidei (qualia sunt omnia foedera inter Civitates) irritum fiat, ut patet partim ex antea citatis, partim è Leviathanis c. 14. quoniam (scilicet) nulla est potentia coerciva supra utramque Civitatem, quæ faciat ut hæc ab illa non decipiatur. Ex his principiis Hobbius Principibus jus dedit quoties libuerit fidem aliis Principibus datam fallendi: Hoc autem etsi libertatis specie illis adblandiri videatur, reipsâ tamen eorum vires plurimum minuit, omnemque fere iis adimit securitatem. Nulla enim Civitas sibi sola sufficit, nec se tueri valet contra omnium vicinarum impetus, nisi cum aliis societur per foedera commercii ac mutui auxilii. Atque hoc sentiunt etiam illi Principes qui aliis sæpius, & magis temerè fidem violant. Quippe statim postquam cum uno populo aut Monarcha ruperunt foedera, necesse habent se corroborare per foedera cum aliis inita, ne soli contra omnes dimicent. Ideoque mutant pacta, non omnia rejiciunt; & suam condemnant perfidiam hoc ipso quod in aliorum fidem se recipiunt. Præterea manifestâ constat experientiâ, civitates omnes aliorum potentiam Foederum ope limitare; & præcipuam partem Prudentiæ politicæ consistere*

consistere in cognitione variorum modorum quibus per Foedera librentur hostium vires : his autem nullus esset locus si pacta mutuae fidei inter diversas Civitates essent invalida, juxta doctrinam Hobbianam. Hæc si vera fuissent Rex nosler, dum per invalescentem in Britannia rebellionem à ditionibus suis exulabat, jure potuisset (horresco referens) occidi à Gallis, Hispanis, Batavisque apud quos commorabatur; idque postquam amicitiam illi per pacta promississen. Verum Deus ipos meliora docuit per Naturæ Leges eorum mentibus impressas; quamvis Hobbius eo ipso tempore doctrinam suam perfidiæ faventem, velut demonstratam in *Cive* suo per Galliam & Bataviam venditabat, eandemque in *Leviathane* tum editio inter Anglos inculcabat. Denique si status Civitatum inter se necessario hostilis esset ac bellicus, & in eo vis & dolus essent virtutes cardinales ut docet Hobbius *Leviath.* 13 nullum esset inter Civitates commercium, undè plurimis omnes carerent commodis quibus nunc fruuntur; nulla Regibus è commerciis accrescerent vectigalia, adeoque magna pars divitiarum quibus nunc muniuntur tolleretur; nulla esset Legatorum incolumitas, immò nullus eorum usus; frustra enim esset inire foedera; si, cum quolibet interveniat suspicio de præstatione statim fiunt, invalida, juxta *Leviath.* 14. Hæc scilicet sunt privilegia quæ munificè Regibus offert Hobbius hæc *ſæpe ad opæ* quæ illis donat. Nihilominus operam adeò sedulam quam videri vult Principibus navare ipse meritò suspectam fecit, quoniam apertè profitetur quòd adulari aliis est ipsos honorare, quia (scilicet) signum est quòd Protectione vel auxilio eorum indigemus *Leviath.* cap. 10. Editionis Latinæ p. 45. Notum autem est quod falsa etiam, quæ non credimus de quopiam dicere, modò magna videantur, est essentielle adulationi. Meritò ergo suspicentur Principes Hobbium tanta illis tribuere, non quia verà crediderit, cum sibi toties contradixerit; sed quia videbantur esse, & quia crediderit se illos honorare adulando.

§. XXIII. 6. Quæ de crimine læsæ Majestatis in subditis docuit Hobbius, si conjunctim cum præcipuis illius opinionibus propriis considerentur, ad perpetrandum hoc crimen eos animant, adeoque ad Regiminis Civilis subversionem aperte faciunt. Docuit enim c. 14. §. 21, 22. hoc peccatum Legis Naturalis transgressionem esse, non Civilis. Adeoque hujus Criminis reos puniri non jure Imperii, sed jure Belli; non ut Cives malos, sed ut hostes Civitatis. Pronum autem est hinc colligere, Civem rebellionem suâ se eximere posse à statu subditi, & se transferre in statum hostis, seu statum naturalem. Indè verò mox sequetur rebellem hunc recuperasse jus naturale morte mulctandi Regem suum à quo defecit, pariter atque Rex jus habet illum occidendi. In statu enim hostili, seu naturali Hobbiano paria sunt utrinque jura. Sequetur insuper Civem non alia poenâ dignum esse ob crimen læsæ Majestatis, quam illâ cui exponitur, si jus suum ad necessaria vitæ conservandæ tueatur in statu naturæ. Tunc enim ut hostis tractabitur ab alio quovis, qui jus ad omnia sibi vendicet. Inimò verò aperte docuit Hobbius *Leviath. c. 18.* malum hostibus (quanquam antea Cives fuerint) inflictum nomine poenæ non comprehendi. Undè sequitur nulli poenæ obnoxios esse rebelles, quanquam exponantur calamitatibus statûs naturalis. Præterea cum innumera sint in plerisque Civitatibus, nostrâ præsertim, Leges Civiles quæ poenas gravissimas statuerint in reos criminis læsæ Majestatis, nihil Legibus magis repugnans dici potest quam eos sub poenâ non cadere, aut eorum crimen non esse transgressionem Legis Civilis quæ poenam illis interminatur. Ridicula est evasio, quæ dicit superfluum esse obligationem ad id ad quod antea obligati erant, per Legem semper Naturalem. Pluribus certè vinculis fortius ligatur, qui uno prius ligatus fuerat. Præterea ipse multis modis Legis naturalis obligationem minuere vel etiam tollere conatus est, ideoque auxiliis à Lege Civili ferendis opus erat, ut qui ab eo docti omnem iis reverentiam excusserant, Civilis potestatis metu in officio aliquatenus continerentur,

tineantur. Manifestum enim est ea omnia que obligationem Legum naturalium minuunt aut tollunt, illius præsertim quæ de pactorum fide servandâ præcipit, eatenus crimen læsæ Majestatis aut extenuare aut tollere, adeoque homines in pessimum illud scelus pellicere. Idemque, velit nolit Hobbius, in hoc crimen homines sollicitat, quoties affirmat Dictamina hæc rationis improprie dici Leges, & esse tantum Theoremata de iis rebus quæ ad conservationem hominum conducunt, ut *Leviath. cap. 15. & de Crue, cap. 3. sect. 33.* ubi dicit ea quatenus à Deo in scripturâ lata sunt proprie esse Leges, sed si ab illo queramus unde Scriptura Sacra Lex sit? Respondet *Leviath. c. 33.* Illos quibus Deus non revelavit supernaturalitèr quoddam Scripturæ ab illo sint, nullâ, ut eas recipiant, Auctoritate obligari præterquam ejus qui summam habet in Civitate potestatem. Is enim solus est Legislatores. Ex his colligitur, Legem naturalem etiam quatenus in Scripturâ continetur, proprie non esse Legem nisi per auctoritatem Civilem. Quanquam enim agnoscit paulo antè esse eam Legem Dei, & auctoritatem habere manifestam, Quoniam tamen auctoritatem hanc non aliam esse docet quam quæ omni doctrinæ morali, si vera sit, attribuenda est, innuere vult eam non esse sufficientem ut Leges proprie dictæ fiant nisi civilis accesserit auctoritas. Ex his sequitur crimen læsæ Majestatis nullâ Lege proprie dictâ vetari, adeoque proprie non esse crimen. Nam Lex naturalis quæ eam vetat, non est Lex proprie dicta secundum Hobbi-um; & secundum eundem, hoc crimen non est transgressio Legis à Civili Auctoritate stabilitæ. Huic etiam Crimini illa favent omnia loca quibus docuit Leges naturales (sumamus exempli gratiâ hanc de pactis servandis quam perducio vetatur) non obligare ad actus externos (v. g. non vetare actum externum Regicidii) nisi sufficiens cuiusvis detur securitas ab injuriis aliorum omnium, ut *cap. 5. §. 1, 2, &c.* per Civilem potestatem, quæ cogere possit utramque partem ad obedientiam Legibus naturalibus præstandam. At hic docet Imperium illud Civile nec constitui, nec conservari posse tutum à crimine læsæ Majestatis, nisi virtute obligationis

obligationis Legitimatellæ, quæ si ad extraneas personas pertineat, non erunt secus Reges & principes. Quod si necesse est ut fateatur Imperium Civile, atque obligationem ad obedientiam Civilem & cujus violatione totali nascitur crimen læsæ Majestatis, fundamento nisi quod ipse docuit esse plane invalidum nisi dum sui effecti viribus fulciatur. Impossibile autem est ut effectum dum nondum existit vires subministraret sui causæ, quæ ope producendum est primo, & deinde conservandum. Quicquid autem invalidum facit fundamentum obligationis ad obedientiam civilem, id crimen læsæ Majestatis (quæ tota simul obedientia Civilis excutitur) minuit, vel potius nullum esse declarat. Denique ad perduellionem homines animant principia Hobbiana, quatenus omnia summi Imperii jura aequaliter concedunt iis qui per seditionem, aut nefarium Regicidium ad thronum ascenderunt, ac Regibus titulo iustissimo auctoritatem suam acquirentibus. Patet hoc, quoniam aperte profiteretur. 15. §. 5. e naturali jure omnium in omnia unicuique esse jus in omnes regnandi ipsi naturæ cœvum. Ideoque quicumque potentiam omnem superiorem quacunque ratione excutere potest, hoc ipso remover impedimentum omne quo prohibetur jure suo uti; & postquam thronum occupaverit, secundum hæc principia dicetur jure imperare, adeoque non erit Tyrannus. Hinc est quod Hobbius suis opinionibus satis congrue affirmat, in tempore seditionis & belli Civilis duo fieri summa Imperia ex uno, c. 6. §. 13. Scilicet Belli Civilis auctor rebellionis sua summum acquisivit in ejusdem sceleris conscios Imperium, & jure se suosque contra Regem suum defendere potest; ut antea ostendimus e disertis verbis *Leviathanis*. Hinc etiam rectissime, in Epistola *Leviathanis* præmissa, fatetur, se ita summas potestates defendere uti olim Anteres Capitolini Romanos qui Capitolium tenuerunt, clangore suo defendebant; non enim illis magis favebant quam Gallis eorum hostibus, sed parati fuerunt eodem modo Gallos defendere, si illi Capitolium occupassent. Comparet Lector (si tanti videatur) epistolam præmissam Anglicanæ Editioni *Leviathanis*, quæ prodit quo tempore triumphabat in Britannia rebellio, & Rex legitimus exulabat (ubi apertius hoc profiteretur) eum eadem Latine edita & aliquantisper immutata, ubi visum est illud testius innuere, postquam Rex optimus jura sua recuperasset. Mihi ea quæ hætenus dicta sunt satis videntur probare, Hobbiū, dum præ se fert munera Principibus una manu offerre, altera manu gladium in eorum Pectora perficere adigere.

F I N I S

